T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AḤMED BİN EL-ḤASAN BİN EL-AḤNEF'İN MEHMED ṢĀḲIB TARAFINDAN TERCÜME EDİLEN KİTĀBÜ BAYṬARA ADLI ESERİ

(vr.1b-63a)

(GİRİŞ-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF TAMBULUT

İSTANBUL 2021

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AḤMED BİN EL-ḤASAN BİN EL-AḤNEF'İN MEHMED ŞĀḲIB TARAFINDAN TERCÜME EDİLEN KİTĀBÜ BAYṬARA ADLI ESERİ

(vr.1b-63a)

(GİRİŞ-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF TAMBULUT

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. MESUT ŞEN

İSTANBUL 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER……..……I

ÖN SÖZ……...……...IX

ÖZ……...……..XII

ABSTRACT……XIII

İŞARET VE KISALTMALAR…..…….……...XIV

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ……...XVI

1.GİRİŞ…….1

1.1. BAYTARNAME…….1

1.1.1 Baytarname Tanımı ve Arap ve Türk Kaynaklarında Baytarnameler……..1

1.1.2. Kitābü Bayṭara..……..……..…….8

1.1.2.1. Eserin Müellifi……..…….....8

1.1.2.2. Eserin Mütercimi……..……...9

1.1.2.3. Eserin Bölümleri…….…….……..…..…..10

1.1.2.4. Eserin Nüshaları……..……...……...……..…12

1.2. DİL İNCELEMESİ…….……...…14

1.2.1. İmla Özellikleri…….……...14

1.2.1.1. Harekeleme…….14

1.2.1.2.Şeddenin Kullanımı…….15

1.2.1.3. Ünlülerin Yazılışı……...15

1.2.1.3.1. a ünlüsünün yazılışı……...15

1.2.1.3.2. e ünlüsünün yazılışı……...16

1.2.1.3.3. ı, i ünlülerinin yazılışı……16

1.2.1.3.4. o, ö, u, ü ünlülerinin yazılışı……..17

1.2.1.4. Ünsüzlerin Yazılışı……17

1.2.1.4.1. ç ünsüzünün yazılışı……17

1.2.1.4.2. p ünsüzünün yazılışı ……..18

1.2.1.4.3. g, k ve ñ ünsüzlerinin yazılışı…….18

1.2.1.4.4. ġ, ķ ünsüzlerinin yazılışı…….18

1.2.1.4.5. ḫ, ḫ, h ünsüzlerinin yazılışı…….18

1.2.1.4.6. d, t ünsüzlerinin yazılışı……..19

1.2.1.4.7. s ünsüzünün yazılışı…….20

1.2.1.5. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı……20

1.2.1.6. Metnimize Özgü Bazı İmla Özellikleri…….21

1.2.2. Ses Bilgisi ……..……23

1.2.2.1. Ünlüler……...23

1.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri……..23

1.2.2.1.1.1. e > i, i > e değişmesi……...23

1.2.2.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi…….24

1.2.2.1.1.3. ı > u, i > ü değişmesi…….24

1.2.2.1.1.4. u > ı, ü > i değişmesi…….24

1.2.2.1.1.5. u > a, ü > e değişmesi…….24

1.2.2.1.1.6. ı > a değişmesi…….……...25

1.2.2.1.2. Ünlü Uyumu……25

1.2.2.1.2.1. Kalınlık-incelik uyumu …….....25

1.2.2.1.2.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu …….……..….25

1.2.2.1.2.2.1. Kelimelerde uyumsuzluk…….25

1.2.2.1.2.2.2. Eklerde uyumsuzluk…….26

1.2.2.1.3. Ünlü Türemesi……...29

1.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi……..30

1.2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi……...30

1.2.2.2. Ünsüzler……30
1.2.2.2.1. Ünsüz değişmeleri……30
1.2.2.2.1.1. b>p değişmesi……..30
1.2.2.2.1.2. b > v değişmesi……30
1.2.2.2.1.3. t > d değişmesi……..31
1.2.2.2.1.4. ḳ > ġ, k >g değişmesi……...31
1.2.2.2.1.5. ḳ > ḫ değişmesi……31
1.2.2.2.1.6. ġ/g > v değişmesi…….……32
1.2.2.2.1.7. d > y değişmesi……32
1.2.2.2.1.8. y > g değişmesi……32
1.2.2.2.1.9. g > y değişmesi……32
1.2.2.2.1.10. r > l değişmesi……32
1.2.2.2.1.11. s > ç değişmesi…….....33
1.2.2.2.1.12. ñ > ġ değişmesi……...……...33
1.2.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi…….……33
1.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi…….……34
1.2.2.2.3.1. -y- türemesi……..34
1.2.2.2.3.2. -s- türemesi……..34
1.2.2.2.4. Ünsüz Düşmesi……..35
1.2.2.2.4.1. b düşmesi……..35
1.2.2.2.4.2. ġ/g düşmesi…….……..35
1.2.2.2.4.3. r düşmesi……...36
1.2.2.2.4.4. l düşmesi…….……..36
1.2.2.2.4.5. y düşmesi..……36
1.2.2.2.5. Ünsüz İkizlenmesi ……36
1.2.2.2.6. Göçüşme (Metatez) ……...36

1.2.2.2.7. Hece Düşmesi (Haploloji)…….36
1.2.3. Şekil Bilgisi…….36
1.2.3.1. İsim…….36
1.2.3.1.1. Çokluk Eki…….36
1.2.3.1.2. İyelik Ekleri…….…..37
1.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama……38
1.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamaları……38
1.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları……..38
1.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları…….…..38
1.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlamaları…….38
1.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlamaları……..38
1.2.3.1.4. Hâl Ekleri…….…..39
1.2.3.1.4.1. Yalın (Nominatif) Hâl: eksiz……..39
1.2.3.1.4.2. İlgi (Genitif) Hâli Eki :-ıñ/iñ, -uñ/-üñ, -nıñ/-niñ,-nuñ/-nüñ…...…..39
1.2.3.1.4.3. Yönelme (Datif) Hâli Eki: -a/-e…….…..40
1.2.3.1.4.4. Yükleme (Akkuzatif) Hâli eki –ı/-i, -nı, -n……..…40
1.2.3.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hâli Eki: -da, -de……..…40
1.2.3.1.4.6. Ayrılma (Ablatif) Hâli Eki: -dan, -den,……...40
1.2.3.1.4.7. Eşitlik (Ekvatif) Hâli Eki: -ca/-ce, -ça/-çe……...40
1.2.3.1.4.8. Vasıta (İnstrumental) Hâli Eki :-ıla, -ile, -la, -le, -n……....41
1.2.3.1.4.9. Yön Gösterme Ekleri: -ra/-re, -aru/-erü, -arı/-eri, -ru/-rü……41
1.2.3.1.5. Sayı İsimleri……...41
1.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri…….....41
1.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapma Ekleri……41
1.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri…….45
1.2.3.2. Zamir……...47

1.2.3.2.1. Şahıs zamirleri……..47
1.2.3.2.2. İşaret zamirleri……..48
1.2.3.2.3. Dönüşlülük zamirleri…….48
1.2.3.2.4. Belirsizlik zamirleri……...48
1.2.3.2.5. Soru zamirleri……48
1.2.3.2.6. Bağlama zamirleri……..49
1.2.3.3. Sıfat……..49
1.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları…….……..49
1.2.3.3.1.1. Karşılaştırma Sıfatları…….……49
1.2.3.3.1.2. Pekiştirme (Berkitme) Sıfatları……49
1.2.3.3.1.3. Küçütme Sıfatları…….……50
1.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları…….……..50
1.2.3.3.2.1.İşaret Sıfatları…….……..50
1.2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları……50
1.2.3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları……50
1.2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları……50
1.2.3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları…….……51
1.2.3.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları…….…….…...51
1.2.3.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları…….…..51
1.2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları……...51
1.2.3.3.2.4. Soru Sıfatları……51
1.2.3.4. Zarf…….52
1.2.3.4.1. Zaman Zarfları……...52
1.2.3.4.2. Yer Zarfları……52
1.2.3.4.3. Miktar Zarfları……..52
1.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları……..52

1.2.3.4.5 Soru zarfları……53

1.2.3.5. Edat…….53

1.2.3.5.1. Ünlem Edatları……...53

1.2.3.5.1.1. Ünlemler……..53

1.2.3.5.1.2. Hitâp (Çağırma, Seslenme) Edatları…….……..53

1.2.3.5.1.3. Gösterme (İşaret) Edatları…….……..53

1.2.3.5.1.4 Soru Edatları…….……53

1.2.3.5.1.5. Cevap Edatları…….53

1.2.3.5.2. Bağlama Edatları……..53

1.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları…….54

1.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları……..54

1.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları……..54

1.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları……54

1.2.3.5.2.4.1. Fakat ifadesini taşıyanlar……..…54

1.2.3.5.2.4.2. Eğer ifadesini taşıyanlar……54

1.2.3.5.2.4.3. Gerçi ifadesini taşıyanlar…….……..54

1.2.3.5.2.4.4. Çünkü ifadesi taşıyanlar……..54

1.2.3.5.2.5. Benzerlik bildirenler……54

1.2.3.5.2.6. Netice ve açıklama bildirenler…….54

1.2.3.5.2.7. Şart ve derece bildirenler…….54

1.2.3.5.2.8. Kuvvetlendirme bildirenler……..55

1.2.3.5.3. Son Çekim Edatları……55

1.2.3.5.3.1. Benzerlik bildirenler……55

1.2.3.5.3.2. Sebep bildirenler……..55

1.2.3.5.3.3. Vasıta ve beraberlik bildirenler……...55

1.2.3.5.3.4. Yer ve yön bildirenler……..55

1.2.3.5.3.5. Başkalık bildirenler……55
1.2.3.5.3.6. Miktar bildirenler……55
1.2.3.5.3.7. Zaman bildirenler……55
1.2.3.5.3.8. Karşılaştırma bildirenler……55
1.2.3.6. Fiil……55
1.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri……..55
1.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri……55
1.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri……56
1.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk……57
1.2.3.6.3. Fiil Çekimi……58
1.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri……..58
1.2.3.6.3.1.1. I. Tip (zamir Kökenli) Şahıs Ekleri……...58
1.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Şahıs Ekleri……59
1.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri……59
1.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri……59
1.2.3.6.3.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri……...60
1.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman……..60
1.2.3.6.3.2.1.2.Öğrenilen Geçmiş Zaman……60
1.2.3.6.3.2.1.3. Geniş Zaman……60
1.2.3.6.3.2.1.4. Gelecek Zaman……61
1.2.3.6.3.2.1.5. Şimdiki zaman……61
1.2.3.6.3.2.2. Tasarlama Kipleri……..61
1.2.3.6.3.2.2.1.Emir Kipi……..61
1.2.3.6.3.2.2.2. İstek Kipi……62
1.2.3.6.3.2.2.3. Şart Kipi……..63
1.2.3.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi……63

1.2.3.6.4. Ek-fiil (Cevherî Fiil) ve Bildirme Ekleri……..63
1.2.3.6.5. Birleşik Kipler……..64
1.2.3.6.5.1. Hikâye Birleşik Çekimi……..64
1.2.3.6.5.2. Rivâyet Birleşik Çekimi……65
1.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi……...65
1.2.3.6.6. Fiillerde Soru……65
1.2.3.6.7. Birleşik Fiiller…….……..65
1.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller……...65
1.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri…….….67
1.2.3.6.7.2.1. Yeterlilik Fiilleri…….……..67
1.2.3.6.7.2.2. Süreklilik Fiilleri……..67
1.2.3.6.7.2.3. Tezlik Fiilleri……67
1.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiilleri……..67
1.2.3.6.7.2.5. Uzaklaşma Fiilleri……67
1.2.3.6.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler)……...68
1.2.3.6.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)……68
TRANSKRİPSYONLU METİN……..70
DİZİN…….....130
SON SÖZ…….…….....344
KAYNAKÇA…….....345
TIPKIBASIM……...349

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezi, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, 45 Hk 5333 numarada kayıtlı *Kitābü Bayṭara* adlı tercüme eserin 1b-63a yaprakları üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır.

Çalışmamıza konu olan bu tercüme eserin asıl adı *Dürrü'l-buḥūr* olup Ahmed b. el-Hasan b. el-Ahnef tarafından Arapça olarak kaleme alınmıştır. Baytarname türündeki eserin iki Arapça nüshası, bu nüshaların iki adet de Arapçadan Türkçeye tercümesi bulunmaktadır.

Eserin Arapça nüshalarından biri Abdülkerim b. Ali el-Halebî tarafından istinsah edilmiş olup Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed bölümü 2024 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüshanın Bizzazzâde Derviş Süleyman Kâtib Mahmud Bey tarafından istinsah edilen ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı arşivinde bulunan çevirisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü öğrencilerinden Seda Kırbıyık ve Abdülkadir Çablı tarafından Prof. Dr. Mesut Şen'in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. 1b-39b yaprakları Seda Kırbıyık, 39b-79a yaprakları ise Abdülkadir Çablı çalışmıştır.

Ali b. Hasan b. Hibetullah tarafından istinsah edilen diğer Arapça nüshası da Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed bölümü 2115 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu eserin muhtasarı ve çalışmamıza konu olan çeviri, dokuz bâbdan müteşekkil olup Mehmed Sâkıb Efendi tarafından tercüme edilmiştir. Eserin içinde bulunduğu yazmanın tamamı 256 yapraktan oluşmaktadır. Mütercim, Ahnef'in tercümesinin yanı sıra muteber baytarlık kitaplarından bazı tedavi usullerinin şerhi ve Muhammed b. Hizâm'ın *Baytarname*'sinin muâlecât bölümünün tercümesini de esere ekleyerek bu tercümeyi *Terceme-i eşref* olarak isimlendirmiştir. 1b-230a numaralı yapraklarda calışmıza dâhil edilen Ahmed b. el-Hasan b. el-Ahnef'in *Baytarname*'sinin, 230b-255a numaralı yapraklarda ise Muhammed b. Hizâm'ın *Baytarname*'sinin tercümesi bulunmaktadır. 1b-3a numaralı yapraklarda ise manzum bir bölüm yer almaktadır. Yazmanın 255a-256a yapraklarında bulunan hâtime mahiyetindeki bölümde eserin müellifinin ve müterciminin isimleri, bitirme tarihi ve esere verilen isim yer almaktadır. Eserin başında yer alan fihrist kısmı ise çalışmamızın tamamını kapsamadığından transkripsiyonlu metne ve tıpkıbasıma dâhil edilmemiştir.

19. yüzyılda tercüme edilen *Kitābü Bayṭara*'da Eski Anadolu Türkçesi imla geleneğinin devam ettirildiği ve yer yer bu döneme ait eskicil kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Eser bu yönüyle Türk dili açısından önem teşkil etmekte, ayrıca atların bakımları ve hastalıklarının tedavi usulleri hakkında bilgiler de içermesi nedeniyle veterinerlik sahasında faydalanılabilecek bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.

Bu çalışmada giriş, metin ve dizinden oluşan üç bölüm bulunmaktadır.

Girişte baytarname türü tanıtılarak eserin müellifi, mütercimi, bölümleri ve nüshaları hakkında bilgi verilmiş, dil incelemesi yapılarak imla, ses ve şekil özellikleri gösterilmiştir.

Metin bölümünde eserin 1b-63a yapraklarının transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarımı yer almaktadır. 63a yüzünün dokuzuncu satırında yeni bir bölüm başlaması sebebiyle metnin anlam bütünlüğünü korumak adına 63a'nın sekizinci satırının sonuna kadar eserin transkripsiyonu yapılmıştır. Metnin anlaşılmasını sağlamak amacıyla gerekli yerlerde imla işaretleri konularak her bölümde satır başı yapılmıştır. Metinde Arapça yazılmış olan ayet ve hadisler Arap harfli olarak verilmiş bunların açıklaması dipnot kısmında yapılmıştır. Eserde yanlış yazılan kısımlar onarılarak metinde geçen şekilleri dipnotlarda gösterilmiştir.

Dizin bölümünde, transkripsiyonlu metindeki kelime ve kelime gruplarının alfabetik dizini ve sözlüğü bulunmaktadır. Kelimeler metindeki bağlamından hareketle anlamlandırılmıştır. Buna bağlı olarak bir kelimenin birden fazla anlamı dizinde gösterilmiş ve her bir farklı anlam sıra numarasıyla belirtilmiştir.

Son olarak metnin tıpkıbasımı verilerek okuyucuya kontrol olanağı sağlanmıştır.

Tez çalışmam sırasında engin sabrı ve hoşgörüsü, kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Mesut Şen'e, sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Beni Türk dili alanında çalışmaya sevkeden, bana ilham kaynağı olan lisans hocam sayın Prof. Dr. Tanju Oral Seyhan'a ve yüksek lisans hocam sayın Gülden Sağol Yüksekkaya'ya ayrıca teşekkürü borç bilirim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan başta Prof. Dr. Abdullah Uçman ve Prof. Dr. Müjgân Çakır olmak

üzere Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Çalışmamın dizinini oluştururken kullandığım dizin programını yazmış olan Prof. Dr. Ceval Kaya'ya teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca yardımını hiç esirgemeyen değerli arkadaşlarım Okan Yılmaz, Özlem Turan, Tuğba Koca ve Yasemin Üşümüş'e teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddî ve manevî desteğini esirgemeyen sevgili eşim Ferhat Tambulut'a ve aileme teşekkür ederim.

Elif TAMBULUT

İstanbul, 2021

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi 45 Hk. 5333 numarada kayıtlı bulunan *Kitābü Bayṭara* adlı eserin dil incelemesinin yapılmasıdır.

Çalışma; giriş, metin, dizin ve tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde baytarname türü, eserin müellifi ve mütercimi ve metnin bölümleri hakkında bilgi verilmiş, imla, ses ve şekil özellikleri üzerinde durularak dil incelemesi yapılmıştır.

Metin bölümünde *Kitābü Bayṭara*'nın 1b-63a yapraklarının transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarımı yapılmıştır.

Dizinde transkripsiyonlu metinde bulunan tüm kelime ve kelime gruplarının alfabetik dizini yer almaktadır. Kelimeler, metindeki bağlamlarından hareketle anlamlandırılmış ve her bir kelimenin farklı anlamları sıra numarası verilerek gösterilmiştir.

Bu bölümlerden sonra metnin tıpkıbasımı verilmiştir.

19. yüzyılda tercüme edilen *Kitābü Bayṭara*, Eski Anadolu Türkçesi imla geleneğini sürdürmesi sebebiyle Türk dili açısından önem teşkil etmekte ve atların bakımları ve hastalıklarının tedavi usulleri hakkında bilgi vermesi bakımından da veterinerlik sahasında faydalanılacak bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kitâbü Baytara, baytarname, Eski Anadolu Türkçesi, Türk dili.

ABSTRACT

The purpose of this study, is to conduct a language analysis of the forensic work, called *Kitâbü Baytara* registered in the Manisa Manuscripts Library at number 45 Hk. 533.

The study composed of four chapters: introduction, text, index and facsimile. In the introduction part, there is some information about baitarnama's kind, the autor of the work, the interpreter and the parts of the text. Then the text's language examination is made by properties of spelling, phonology and morphology.

In the text part, there is a transcription of the *Kitâbü Baytara*'s 1b-36a sheet's to the Latin alphabet. In the index part, all the words and word groups on the transcripted text are given alphabetically. The words are given meaning based on their context in the text and each of word's different meanings are shown by given them number.

After those parts, a copy of the original script (facsimile) is given.

Kitâbü Baytara, which is getting translated in 19th century, is important for Turkish language because of it contains linguistic properties of old Anatolian Turkish. Also, the text informs in terms of taking care of horses and how to treat their diseases, Because of this quality *Kitâbü Baytara* is also a important source for veterinery.

Key Words: Kitâbü Baytara, baitarnama, Old Anatolian Turkish, Turkish language.

İŞARETLER VE KISALTMALAR

a: Her bir varağın ön yüzü

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

Ar. : Arapça

b: Her bir varağın arka yüzü

Bk.: Bakınız

C.: Cilt

çev. : Çeviren

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Far. : Farsça

Hz. : Hazreti

hzl.: Hazırlayan

Krş. : Karşılaştırınız

mec. : Mecaz, mecazen

S. : Sayı

s. : Sayfa

TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi

vb.: ve benzeri

vd. : ve diğerleri

+ : İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır.

- : Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.

/ : Eklerdeki şekilleri gösterir. Dizinde yaprak numaraları ile satır numaralarını ayırmak için kullanılır.

< : Kelimenin kaynağını gösterir.

[ ] : Yazmada okunamayan, olmayıp eklenen veya onarılan yerleri gösterir.

( ) : Yazmada yanlışlıkla yazılan tekrarları göstermek için kullanılır. Metindeki sayfa ve satır numaraları için kullanılır.

(?) : Okunamayan kelimeleri veya şüpheli durumu belirtir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	ʾ
ا	ā, a, e
آ	ā
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s̱
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, u, ū, ü,v
ھ	a, e, h
ى	ı, i,ī, ī, y

1.GİRİŞ

1.1. BAYTARNAME

1.1.1. Baytarname Tanımı ve Arap ve Türk Kaynaklarında Baytarnameler

Baytarname, evcil hayvanların hastalıklarının tedavisi ve bakımları üzerine İslâm medeniyetinde yazılan tıp kitaplarının genel adıdır; ancak bu türde yazılan eserlere bakıldığında genellikle atçılık ve binicilik eğitimi ile atların tedavi ve bakımları hakkında yazılmış oldukları görülmektedir. Arapçada *bayṭār, baṭīr, mübeyṭır* ve *biyaṭr* şekillerinde görülen *bayṭar* ve "baytarlık" anlamında kullanılan *bayṭara* kelimelerinin kaynağı, Arapça sözlüklerde, eski baytarların hayvanların yara ve hastalıklarını daha çok kan alma yöntemiyle tedavi etmeleri göz önünde bulundurularak Arapçada "yarmak" anlamına gelen *baṭr* köküne dayandırılmaktadır. Batı kaynaklarında ise *bayṭar* kelimesinin özellikle eski Arapça eserlerde yer alan *biyaṭr* şekli ele alınarak kelimenin aslı, Eski Yunancada "at hekimi" anlamına gelen *hippiatros* köküne dayandırılmakta ve Arapçaya, Arap panayırlarında gezginci nalbantlık yaparak atları tedavi eden Bizans baytarları vasıtasıyla girdiği öne sürülmektedir.[1] Bu türdeki eserlerin bazılarının *Kitābü'l-ḫayl, Feres-nāme, Esb-nāme, Kitābü'l-fürūsiyye, Kitābü Bayṭara* şeklinde isimlendirilmiş olması da baytarnamelerin genellikle at konusunda yazılmış olduklarını destekler mahiyettedir.

İnsanlık tarihi açısından bakıldığında at, gerek Türkler gerek diğer milletler için tarihin en eski çağlarından itibaren savaş ve binek hayvanı olarak sürekli önem arz eden bir hayvan olmuştur. İslâmiyet'ten sonra ise ayet ve hadislerde mübarek bir hayvan olarak anılması, beslenmesinin ve bakılmasının Allah katında çok makbul olduğunun söylenmesi sebebiyle at, dinî bakımdan da önem kazanmıştır. Türklerin at yetiştirme ve binicilikte dünyanın önde gelen milletlerinden olduğu bilinmektedir. Ancak Türklerin İslâmiyet'ten önce baytarlık sahasında eser verip vermedikleri bugün itibarıyla bilinmemektedir. Bugün elde bulunan kaynaklara bakıldığında *Bayṭarnāme* adı verilen eserlerin Arapça tercüme ve telif eserlere dayandığı görülmektedir. Ancak *Kitābü'l-Hayl, Kitābü'l-fürūsiyye* isimli eserlerin bir kısmı at hastalıkları ve tedavisinden ziyade atçılık, binicilik, okçuluk, silâhşorluk konularında yazılmıştır.[2]

[1] Kasım Kırbıyık, "Baytarlık", DİA, İstanbul, 1992, C. 5, s.278.
[2] Mesut Şen, "Baytarnameler", *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*, (hzl. Emine Gürsoy Naskali), Türkiye Jokey Kulübü, İstanbul 1995, s. 177.

Bunlara 20. yüzyılın başlarında Hitit başkenti Hattuşa-Boğazkale kazılarında açığa çıkarılan tabletler arasında bulunan ve dünyanın bilinen ilk at terbiyesi kitabı kabul edilen, M.Ö. 15. yüzyılda Kikkuli adlı bir at eğitimcisinin Hitit dilinde yazdığı metni de ilave etmek gerekir. Kikkuli metinleri üç nüshadan oluşmuştur ve dili de Orta Hititçedir. Kikkuli metinleri edebî olma gayesi taşımayan teknik el kitabıdırlar. Bu el kitabının amacı, uzun süre koşabilen dayanıklı atlar yetiştirmektir. Atların bakımları ve idmanları ile ilgili bilgiler verilen metinde at hastalıkları ve bu hastalıkların tedavi yöntemlerine ise değinilmemiştir.[3] Bu bakımdan Kikkuli metinleri ve yukarıda bahsedilen atçılık, binicilik, okçuluk, silâhşorluk konularında verilen eserler tam olarak *Baytarname* olarak değerlendirilemese de atların eğitimi, at ve atçılık ile ilgili kaynaklar olması nedeniyle burada zikredilmiştir.

Arap kaynaklarında *Baytarname* türündeki eserlerin başlangıçta tercüme yoluyla meydana getirildiği görülmektedir, İkinci Abbâsi halifesi Mansûr (754-775) zamanından itibaren Eski Yunanca, Farsça, Hintçe ve Süryaniceden Arapçaya pek çok eser tercüme edilmiştir. Abbasîler döneminde Huneyn b. İshak (809-873), Galen, Hipokrat, Dioskorides, Batlamyus, Eflâtun ve Aristo' ya ait birçok eseri Süryanice ve Arapçaya tercüme etmiştir. Huneyn b. İshak, M.S. 4. yüzyılda yaşamış olan Bizanslı hekim Theomnestos'un baytarlık üzerine yazdığı bir eseri *Kitābü'l-bayṭara* adıyla Arapçaya, Yunanlı hekim ve farmakoloji bilgini Dioskorides'in *Peri hyles iatrikes* adlı hayvanlar ve bitkiler üzerine kaleme aldığı Eski Yunanca bir eserini de Süryaniceye çevirmiştir. Sabit b. Kurra (836-901), müellifi bilinmeyen bir eseri, başına bir mukaddime ilâve ederek, *Kitābi'l-bayṭara* adıyla Arapçaya tercüme etmiştir. Yine bu devirde tercüme edilmiş Aristo'ya ait bir eserin Arapça, Farsça ve birçok Türkçe nüshaları mevcuttur.

750-850 yılları arasında süren tercüme devrini 9. yüzyılda telif devri takip etmiştir. 8. yüzyılda Arap filolog Asmaî'nin (740-831) kaleme aldığı at üzerine *Kitābü'l-ẖayl*. deve üzerine *Kitābü'1-ibil*, vahşi hayvanlar üzerine *Kitābü'l-vıuḥūş*, koyunlar üzerine *Kitābü'ş-şā'*, insanlar üzerine *Kitābü'1-insān* isimli eserler, ilk telif eserlerdendir. Bu eserlerden başka İran asıllı bir hekim olan Alî İbn Rabban Taberî'nin 850 yılında tıp sahasında yazdığı ve felsefe ile astronomiyi de içine alan *Firdevsü'l-ḥikme* (Hikmet Cenneti) adlı eserinde embriyoloji ve zooloji konularına değinilmiştir.

[3] Ahmet Ünal, "Eski Önasya, Mitanni ve Anadolu'da At", *At Kitabı*, (hzl. Emine Gürsoy Naskali), Kitabevi, İstanbul 2017, s. 24-25.

Câhiz'in (ö. 869) biyolojik bilgiden çok ilahiyat ve folklorik bilgiler içeren *Kitābü'l-ḥayavān* isimli eseri de ilk telif eserlerdendir.

Nâsırüddin Muhammed b. Ya'kub b. ishak b. Ahî Hizam el-Huttelî'nin (ö. 902) *Kitābü'l-ḫayl ve'l-bayṭara* isimli meşhur eseri ise baytarlık üzerine yazılmış ilk telif eser olarak kabul edilmektedir. Hizâm'ın bu eserden başka biri binicilik, silâhşorluk ve baytarlık ve diğeri sadece binicilik ve silâhşorluk olmak üzere iki eseri daha bulunmaktadır. *Kitābü'l-ḫayl ve'l-bayṭara*'nın Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya bölümünde kayıtlı bulunan nüshası *Kitābü cāmiʿ fi'l-bayṭara* adıyla geçmektedir. Eser hem Farsçaya hem de Mahmud b. Muhammed b. Hasan el-Ezherî tarafından *Kitābü bayṭār-nāme* adıyla Eski Anadolu Türkçesine tercüme edilmiştir. Eserin hangi yılda Türkçeye tercüme edildiği belli değildir. *Kitābü bayṭār-nāme*, veterinerlik tarihi açısından olduğu kadar, tercüme bir eser oluşu, dil özellikleri içermesi ve folklorik bilgiler vermesi bakımından da çok önemli bir eserdir. Hizâm'ın binicilik, silâhşorluk ve baytarlık üzerine kaleme aldığı ikinci eseri *Kitābü'l-fürūsiyye ve'l- bayṭara* adını taşımaktadır. Paris nüshası 1924 yılında Louis Mercier tarafından Fransızcaya tercüme edilmiş olan eserin Farsça bir tercümesi de bulunmaktadır. Bayazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi bölümünde bulunan nüshanın mualecat bölümünün bazı kısımları II. Mahmud (1784-1839) devrinde Türkçeye tercüme edilmiştir. Yine *Bayṭar-nāme-i Melik Ḳābūs* adıyla geçen bir *Baytarname*, Emîr Unsurül-maâlî Keykâvus b. İskender b. Kâbus b. Veşmgîr b. Ziyâr'ın *Ḳābūs-nāme* adlı eserinin yirmi beşinci bölümü ile başlamakta ve daha sonra Hizâm'ın eserinden alıntılarla devam etmektedir. Hizâm'ın *Kitābü maʿrifetü'r-remy bi'n-nüşşâb ve ālāti'l-ḥarb ve envāʿ vuġūhi'r-remy ve keyfiyet şurūtihi ve ahvâlih* isimli üçüncü eseri ise okçuluk, silâhşorluk ve binicilik hakkında yazılmıştır. Eser, Memlûklar döneminde Hâssakîler Hâsı Timûr Big namına *Kitābü münyeti'l-ġuzāt* adıyla Kıpçak Türkçesine tercüme edilmiştir.

M.S. 10. yüzyılda baytarlık konusunda yazılmış olan Ahmed b. Muhammed b. Ebû Kutayre'nin *Kitābü'l-ḥayl ve şifātühā ve elvānühā ve şiyātühā ve izmārühā ve ilʿālühā ve ʿilācātühā* adlı eseri önemlidir. Eserde, atın cinslerinden, donlarından, beneklerinden, hastalık ve ilaçlarından söz edilmektedir.

11. yüzyılda İbn Sîde'nin (ö. 1066) *Kitābü'l-muḫaṣṣaṣ fi'l-luġa* adlı lugat özelliği gösteren eserinde, deve, koyun ve keçi gibi etleri yenen hayvanlar ile kuşların hastalıkları ile insan ve hayvanlardaki ortak hastalıklardan söz edilmektedir.

12. yüzyılın sonlarına doğru İspanya'nın Sevil (İşbiliyye) şehrinde yaşamış olan Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbn Muhammed ibn Ahmed el-Avvâm'ın *Kitābü'l-felāha* adlı ziraat kitabı Orta Çağın en önemli eserlerindendir. 1590 yılında Muhammed b. Mustafa b. Lütfullah tarafından Osmanlı Türkçesine, 1802'de Don. J. A. Banqueri tarafından İspanyolcaya tercüme edilen eser, 34 bâbdan müteşekkil olup ilk 30 bâbı ziraat, son dört bâbı ise evcil hayvanların yetiştirilmesine ayrılmıştır. Eserin baytarlık bölümünde, Aristo, Dioskorides, Galen, Kisinos, Asmaî ve Hizâm'dan alıntılar yer almaktadır.

13. yüzyılda baytarlık konusunda Ahmed b. el-Hasan b. el-Ahnefin *Muhtasāru kitābi'l-bayṭara* isimli 30 bâbdan oluşan eserinin Ali b. Hasan b. Hibetullah tarafından istinsah edilen nüshasının bazı kısımları II. Mahmud devrinde Mehmed Sâkıb Efendi[4] tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Çalışmamıza da konu olan ve Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan bu tercüme dokuz bâb üzerine tertip edilmiştir. Birinci bâb atın dişleri ve yaşları, ikinci bâb renkleri ve sekilleri, üçüncü bâb azalarının isimleri, dördüncü bâb beslenmesi ve terbiye edilmesi, beşinci bâb idman ettirilmeleri, altıncı bâb kusurları, yedinci bâb uğurlu ve uğursuz nişanları, sekizinci bâb kısrağın hâlleri ve dokuzuncu bâb da bütün hastalık ve belirtileri ile bunların tedavisi konularını içermektedir. Bu eserin diğer bir Arapça nüshası, Abdülkerim b. Ali el-Halebî tarafından istinsah edilmiştir. Eserin A.Ü. Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivinde bulunan bir diğer tercüme nüshası ise Hicrî 1115 (1704) tarihinde Bizzâzzâde Derviş Süleyman Kâtib Mahmud Bey tarafından istinsah edilmiştir. Eserin baştan iki bâbı, dördüncü bâbı, dokuzuncu bâbın başlangıç kısmı, on dördüncü bâbı ve on dokuzuncu bâbı eksiktir. Eser Arapça aslında olduğu gibi 30 bâbdan müteşekkildir.

Yemen Resûlî devleti hükümdarlarından Melikü'l-Eşref er-Resûlî'nin (ö. 1296) *Kitābü'l-muġnī fi'l-bayṭara* adlı eserinde, binek hayvanları olan at, katır ve eşekten ve deve, sığır, koyun ve keçi hastalıklarından muhtasar olarak bahsedilmektedir; ancak Âtıf Efendi Kütüphanesinde bulunan nüshada müellifin adı Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekres-Süyûtî (ö. 911/1505) olarak geçmektedir. Resûlî devletinin beşinci hükümdarı olan Melikü'l-Mücâhid A lî b. Dâvud er-Resûlî'nin (1321-1363) at, katır, eşek, deve, fil, manda, koyun ve sığır gibi evcil hayvanların üretim, bakım ve

[4] Prof. Dr. Mesut Şen'in "Baytarnameler" adlı makalesinde bu eserin Mustafa Kânî Mîr tarafından tercüme edildiği bilgisi verilmektedir; ancak çalışmamıza da konu olan bu tercümede mütercimin Mehmed Sâkıb olduğu tespit edilmiştir. Bk. Mesut Şen, "Baytarnameler", *a.g.e.*, s. 183.

terbiyesinden söz eden *Kitābü't-teẕkireti fi maʿrifeti'l-baytara bi'l-aḳvāli'l-ḳāfiye ve'l-füṣūli'ṣ-ṣāfiye adlı* bir eseri bulunmaktadır. Müellif, 1327 yılında, Yemen'de veba salgınından ölen çok sayıda attan söz etmektedir. Bu eser, 1837'de Farsçaya, 1860'da A. Perron tarafından Fransızcaya tercüme edilmiştir.

Memlûk hükümdarı Seyfeddin Kalavun'un (1279-1290) Kahire'de kurduğu Mansûriyye adlı medresenin hocalarından olan Abdülmu'mîn ed-Dimyâti'nin (1217-1306) *Kitābü faẓli'l-ḫayl* adlı eseri doğrudan doğruya bir baytarlık kitabı olmamasına rağmen atların faziletlerini ele alması açısından önemlidir. Yine Kalavun devrinde Emîr Bedrüddîn b. Bektût (ö. 1311) tarafından Hicrî 689 (1290) yılında yazılan *Kitābü'l-fürūsiyye ve muʿāleceti'l-ḫayl* adlı eser, binicilik ve baytarlık konularını içermektedir.

14. yüzyılın başından itibaren Memlûklar dönemi, baytarlık hakkında yazılmış en mükemmel eserlerin verildiği bir dönem olmuştur. Bu zamanın edebiyatçılarından ve âlimlerinden olan es-Sâhib Tâcüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Alî (1242-1307), Melik el-Nâsır'a (1293-1294, 1299-1309, 1310-1341) ithafen iki ciltten oluşan *Kitābü'l-bayṭara* adlı bir eser kaleme almıştır.

14. yüzyılda İslâm dünyasının ve Orta Çağın en büyük veteriner hekimi olarak kabul edilen Ebû Bekr İbn Bedrüddîn ibn el-Münzir el-Baytâr'ın (ö. 1340) 1310-1340 yılarında yazdığı *Kāmilü'ṣ-ṣınaʿateyni'l-bayṭāra ve'z-zartaḳa* adlı eseri Orta Çağda baytarlık üzerine yazılmış en mükemmel eser sayılmaktadır. Eser, Memlûk sultanı Melik el-Nâsır'a ithaf edildiği için *Kitābü'n-Nāsırī* olarak da tanınmakta ve çeşitli kütüphanelerde *Kitābü'l-bayṭara kāmili'ṣ-ṣınāʿateyn, Kitābü kāmili'ṣ-ṣınāʿateyn, Kāmilü'ṣ-ṣınāʿateyni'l-bayṭara, Kāşifü'l-veyl fi maʿrifeti amrāżi'l-ḫayl* gibi adlarla da geçmektedir. Müellifin kendi el yazısı ile yazdığı nüsha, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed bölümü 1956 numarada kayıtlıdır. Eseri ilk defa Bağdat nüshasından Fransızcaya tercüme eden ve Batıya tanıtan A. Perron'dur. Bu eser, IV. Mehmed (1642-1693) döneminde, *Bayṭār-nāme-i cedîd* adıyla Hacı Mustafa el-Bağdadî tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Yine aynı dönemde, Muhammed b. Çerkeş tarafından da *Kitāb-ı bayṭār-nāme* adıyla çevrilen eserde müellifin adı Abdullah İbn el-Bedr el-Mısrî olarak geçmektedir.

Suriyeli ilâhiyatçı ve hekim Şemsüddin b. Eyyûb b. Kayyîm el-Cevziye'nin (1292-1350) *el- Kitābü'l-fürūsiyye Muḥammediyye bi-fünūni'l-ḳitāl* adlı eseri atçılık, binicilik eğitimi ve askerlik sanatı konularını içermektedir.

İspanya'da yaşamış olan Arap astronomu Rıdvân İbn Arkâm'ın (ö. 1356), at yetiştiriciliği konusunda *Kitābü'l-ihtifāl fi istifā taṣnīf mā li'l-ḫayl* adlı bir eseri bulunmaktadır. Yine 14. yüzyılın ikinci yarısında İspanya'da yaşamış müelliflerden olan İbn Hüzeyl el-Fezârî el-Endelüsî (ö. 763/1361) ise atlar konusunda üç kitap yazmıştır. Nasrî sultanı V. Muhammed'e (1354-1359, 1362-1391) ithaf ettiği *Kitābü'l-fevā'idü'l-musaṭṭara fi ʿilmi'l-bayṭara* isimli eseri at yetiştirme konusundadır. İkinci kitabı *Tuḥfetü'l-enfüs ve şiʿār sükkan el-Endelüs* isimli eserinin ilk bölümünde askerlik sanatından, ikinci bölümünde atçılıktan söz edilmektedir. İbn Hüzeyl'in üçüncü kitabı olan *Hilyetü'l-fürsān ve şiʿāri'l-şücʿān* ise ikinci kitabının muhtasarıdır.

İbn Hüzeyl'in talebesi olan İbn Cuzaî de hocası gibi atçılık binicilik eğitimi konusunda yazdığı *Kitābü matlī el-Yümn ve'l-iḳbāl fi intiḳā' kitābü'l-iḥtifāl ve istidrāk mā fatahu min el-Makāl* adlı eserini Nasrî hükümdarı V. Muhammed'e ithaf etmiştir. Bu eser ibn Arkâm'ın *Kitābü'l-iḥtifāl fi istifā taṣnīf mā li'l-ḫayl* adlı eserinden oluşturulmuştur. Ancak eserde baytarlık konusuna değinilmemiştir.

Mısırlı hekim Kemâlüddin Muhammed b. Musâ ed-Demirî'nin (1344-1405) 1372 yılında yazmış olduğu zooloji hususundaki *Ḥayātü'l-ḥayavān* isimli bine yakın hayvanı çeşitli yönleri ile ele alan eseri, içerdiği folklorik bilgiler bakımından da çok zengindir. Müellif eserini oluştururken özellikle Câhiz ve Aristo'dan etkilenmiştir. Bu eserin Sivas müftüsü Abdurrahman b. el-Hâc İbrahim el-Adanavî tarafından yapılan *ʿAyn-ı ḥayāt terceme-i ḥayātü'l-ḥayvān* adlı tercümesinin Hicrî 1161 (1748) yılında İbrahim b. Abdullah es-Sivasî tarafından istinsah edilmiş bir kopyası bulunmaktadır. Eserin, ismi bildirilmeyen biri tarafından tercüme edilmiş ve Hicrî 879 (1474) yılında istinsah edilmiş *Tercüme-i ḥayātü'1-ḥayvān* adlı bir nüshası daha bulunmaktadır.

1395-1400 yıllarında Tolı Bey adına Memlûk Kıpçakçasına tercüme edilmiş iki *Baytarname* bulunmaktadır. Bunlardan biri *Bayṭaratü'l-vāżıḥ* isimli eserdir. *Bayṭaratü'l-vāżıḥ*'ın biri Paris Millî Kütüphane'de diğeri Bayazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunan her iki nüshasında da müellifin de mütercimin de adı belli değildir. Eser iki bölümden oluşmaktadır, ilk bölüm hipolojiye, ikinci bölüm atın çeşitli hastalık ve tedavisine ayrılmıştır. Her iki nüsha da tam değildir. 1430 yılında Kahire'de istinsah edilmiş olan ve Paris Millî Kütüphanede bulunan risalenin içinde *Bayṭaratü'l-vāżıḥ*'tan başka, bir nüshası Bayazıt Devlet Kütüphanesinde bulunan *Kitābü fi riyāzati'l-ḫayl* isimli bir eser daha vardır. *Kitābü fi riyāzati'l-ḫayl* Tolı Bey adına

Farsçadan Memlûk Kıpçakçasına tercüme edilmiştir. Müellifi ve mütercimi, belli olmayan eserin Bayazıt Devlet Kütüphanesindeki nüshasının müstensihi Hüseyin b. Ahmed Erzurumî'dir. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümü atın nitelikleri, at hastalıkları, sakatlıkları ve bunların tedavileri, ikinci bölümü ise at terbiyesi hakkında bilgiler içermektedir. Gerek *Bayṭaratü'l-vāżıḥ*, gerekse *Kitābü fi riyāzati'l-ḫayl* Oğuz-Kıpçak karması karışık bir sahaya ait özellikler göstermektedir. Her iki eserin İstanbul nüshalarında Kıpçak sahasının etkisi daha fazla görülürken, Paris nüshalarında Oğuzcanın etkisi hâkimdir.

1479'da müellifi bilinmeyen Arapça bir eser, Hibetullah b. Mahmud b. Mevdûd el-Hanefi tarafından *Kitābü bayṭār-nāme* adındaki Türkçeye çevrilmiştir. Mukaddimesi Farsça olan eser, dört bâbdan oluşmaktadır. Cihat konusunun ele alındığı birinci bâbda konu ile ilgili hadis ve şiirlere de yer verilirken ikinci bâb at ve diğer hayvanların kusurlarına, üçüncü bâb at hastalıklarına, dördüncü bâb da bunların tedavisine ayrılmıştır.

1488 yılında Muhammed ed-Demûşî tarafından istinsah edilen *ʿAvnü ehli'l-cihād* adlı eserle Muhammed b. Muhammed es-Süheylî'nin istinsah ettiği *Kitābü fi ʿilmi'l-bayṭarāt ve aḥvāli'l-ḫayl ve muʿālecātihā* isimli eserin müellifi belli değildir. Kütüphanelerde bu eserler gibi müellifi belli olmayan daha birçok eser bulunmaktadır.

16. yüzyılda baytarlık sahasında yazılmış en önemli telif eser, Arnavutluk'ta Arapça müderrisliği yapmış olan Ali b. Ömer'in Hicrî 975'te (1568) yazdığı *Ġazā-nāme ve bayṭār-nāme* adlı eseridir. Bu eserin baytarlık açısından en önemli özelliği, müellifin sıraca adı altında çekiç (malleus) ve kuduz hastalığını çok iyi gözlemlerle anlatmasıdır. Müellif, bu iki hastalığı o çağdaki Avrupa müelliflerinden daha iyi izah etmiştir.

Sahip Giray Han' ın (1532-1551) han hocası iken Konya'ya gelerek sancak beyi Şehzâde Selim'in maiyetine giren ve II. Selim (1554-1574) tahta çıktıktan sonra da hekimbaşılığı görevini Üstlenen Ankaralı Kaysûnîzâde Mehmed Nidâî Efendi'nin (ö. 1611) 974'te (1567) kaleme aldığı ve 60 bâbdan oluşan meşhur eseri *Menāfiʿ'un-nās*'tan başka hekimlik ve baytarlık üzerine yazdığı *Ṭabābet-i beşeriyye ve bayṭariyye* adlı eseri ve *Bayṭār-nāme* isimli bir de manzum eseri bulunmaktadır.

17. yüzyılın başlarında Osmanli pâdişahı I. Ahmed'in (1603-1617) emriyle Emîr Hâcib Aşık Timur'un *ʿUmdetü'l-mülūk* adlı eseri *Tuḥfetü'l-mülūk ve's-selāṭīn* adıyla Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Mütercimi belli olmayan eser, üç bâbdan

müteşekkildir. Birinci bölüm atın hastalık ve tedavisinden, ikinci bölüm binicilik eğitiminden, son bölüm ise avcılıktan bahsetmektedir. Yine bu dönemde I. Ahmed' in hattatı Belgradî Kenân Efendi tarafından İstanbul Süleymaniye'de bir *Baytarname* kaleme alınmıştır. On üç bâbdan oluşan eser, atlarda olan hastalıklardan ve bunların tedavi usullerinden söz etmektedir. Bu yüzyılın bir diğer telif eseri Şeyh Muhammed Kadızâde (ö. 1635) tarafından kaleme alınan ve II. Osman'a (1618-1622) ithaf edilen *Kitāb-ı maḳbūl der ḥāl-i ḫuyūl* adlı eserdir. Bir mukaddime, bir hatime ve dört bâbdan oluşan bu eserin müellifi, birkaç nüshaya göre Füyûzı isimli bir zattır. Osmanlı Müellifleri adlı eserde. Sultan Mustafa b. Mehmed Han devri baytarlarından olan Enderûnî Füyûzî isimli zatın Türkçe üç bâb üzerine tertip edilmiş *Maḳbūl der ḥāl-i ḫuyūl* adında bir *Baytarname*'si olduğundan ve bu eserin Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergâhında bulunduğundan söz edilmektedir. Yine Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde kayıtlı bulunan bir nüshada ise müellifin adı Hâdî olarak geçmektedir.

1857 tarihinde, Arapça aslının 14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen bir eser, Ordu-yı Hümayun muhasebecisi Tayyârzâde Ahmed Atâ Bey (İstanbul 1810-Medine 1880) tarafından *Tuḥfetü'l-fārisīn fi aḥvāli ḫuyūli'l-mücāhidīn* adıyla Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Eser 54 bâbdan oluşmaktadır.

1860'lı yıllarda M . Şevki Bey tarafından kaleme alınmış dört telif eser vardır. Bunlardan biri *Aḥkām-ı emrāz-ı ḫāricī* adlı hayvanların dış hastalıklarına yönelik eserdir. Bir diğer eser *Ḥayvān ḫastalıḳları* adını taşımaktadır, üçüncü eserin adı *Ḥayvānat-ı mūnise emrāżı beyānında*'dır. M. Şevki Bey, Hicrî 1282 (1865) yılında *ʿİlm-i ḥıfẓu'ṣ-ṣıḥḥa* adlı dördüncü eserini kaleme almıştır.[5]

1.1.2. Kitābü Bayṭara

1.1.2.1. Eserin Müellifi

Asıl adı *Muḥtaṣāru kitābi'l-bayṭara* olan eser XIII. yüzyılda yaşamış olan Ahmed b. el-Hasan b.el-Ahnef tarafından tercüme ve telif bir eser olarak kaleme alınmıştır.[6] Müellifin hayatı ve eserleri hakkında elde bilgi bulunmamaktadır.

[5] *Baytarnameler*'in Arap ve Türk kaynaklarındaki gelişimi hakkında bilgi verilirken Prof. Dr. Mesut Şen'in "Baytarnameler" adlı makalesinden çok geniş ölçüde faydalanılmıştır. Bk. Mesut Şen, "Baytarnameler", *a.g.e.*, s. 177-190.
[6] a.g.m.,s. 183.

Eserin asıl adı çalışmamızın konusu olan muhtasar tercümede *Dürrü'l-buḥūr* olarak belirtilmektedir. Eserin adı ile genişletilerek tercüme edildiği bilgisi ve müellifin adı eserde şu şekilde verilmiştir:

"… Dāʾire-i Hümāyūn kütüb-ḫānesinde mündreric, Aḥmed bin el-Ḥasan bin el-Aḥnef'iñ *Dürrü'l-buḥūr* nāmıyla müsemmā baytarnāme-i kebīrden müstaḫrec-i muḫtaṣarı ser-destārīlik ḫizmetiyle şeref-yāb olan Muṣṭafā Kānī Mīr vāsıṭasıyla iḫrāc olunup ancaḳ rıżā-i Ḥaḳ ve nefʿ-i ʿāmm ve şifā-i ḫayl olmaḳ içün terceme ve ġāmiż maḥallerin sāʾir kütüb-i bayṭara-ı muʿteberlerden şerḥ ve ol muḫtaṣarda taḥrīr olunmayan baʿż ʿilel ve muʿālecāt ve esbāb-ı ʿalāmetiñ żamm ve ṭoḳuz bāb üzere tertīb olundı." (10a/13-19, 10b/01,02).

Eserin müellifinin Ahmed b. el-Hasan b. el-Ahnef olduğu çalışmamıza da konu olan bu eserin muhtasar tercümesi *Kitābü Bayṭara*'da ayrıca şu şekilde ifade edilmektedir:

"… Kitāb-ı bayṭara der cild-i vāḥid

Bulundı cüst ü cū ḳıldıkda vācid (02a/19).

Kerinde muḫtaṣardır ol müʾellif

Ẕī-teʾlīf-i Münīf ibni Aḫnef" (02b/01)

1.1.2.2. Eserin Mütercimi

Kitābü bayṭara adlı tercüme-telif eserin mütercimi II. Mahmud devrinde yaşamış olan şair ve tabip Seyyid Mehmed Sâkıb Efendi'dir (d.1149/1736-ö.1267-69/1852-54). Eser, Sultan II. Mahmud'un emriyle sarayda sarıkçıbaşı olan Mustafa Kânî Mîr[7] tarafından Dâire-i Hümâyun kütüphanesinden çıkarılmış ve Mehmed Sâkıb Efendi tarafından da tercüme edilmiştir.

1149/1746 yılında Ahıska yakınlarındaki Tayfur'da doğan ve imamlık yapan bir zatın oğlu olan Mehmed Sâkıb Efendi, saray tabiplerinden bir müderristir. Gençliğinde babası ile beraber İstanbul'a giderek Irgatpazarı'nda bulunan Kara Mustafa Paşa

[7] Mustafa Kânî Bey (ö. 1266/1850). Enderun'da sarıkçıbaşı olarak göreve başlayan ve Başvekâlet muavinliği, Evkaf Nazırlığı gibi görevlerde bulunan devlet adamı ve dîvan şâiri. Sultan II. Mahmud'a sunulmuş, okçuluk tarihi üzerine yazılmış *Telhîs-i Resâil-i Rumat* bilinen tek eseridir. (Mehmed Arslan, "Kânî, Mustafa Kânî Bey", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kani-mustafa-kani-bey, [erişim tarihi: 03.11.2020]).

medresesinde ikamet eden Mehmed Sâkıb, gayreti ve çalışkanlığı ile müderrislik mertebesine ulaşmıştır. Tıp alanındaki bilgisinden dolayı Süleymaniye Camisi karşısında bulunan Tiryaki Çarşısı'nda tıbhane hocalığında bulunan Mehmed Sâkıb Efendi, emekli iken 1267-69/1852-54 senesi sonlarında 120 yaşında vefat etmiştir.

Şiirleriyle çok tanınmamış ve şiirle fazla meşgul olmamıştır.[8]

Çalışmamızın konusu olan eserin 1b-3a yapraklarında da Mehmed Sâkıb Efendinin yazdığı manzum bir bölüm bulunmaktadır. Mütercim bu kısımda eseri kendisinin tercüme ettiğini şu beyitte belirtmektedir:

"…Ḳulı Ṣāḳıb ḫuyūlı ḳıldı tezyīn

Olup nice menāfiʿ-i vaṣf tebyīn" (02b/14).

Kitābü bayṭara adlı metnimizin sonuç niteliği taşıyan bölümünde eserin Arapçadan Türkçeye tercüme edildiği belirtilmekte ve mütercimi ile ilgili şu şekilde bilgi verilmektedir:

"bende-i dīrīn ṭabābet-i āyīn Meḥmed Ṣākıb-ı ez-cümle çākerān… Ḥażret-i ġāzī Maḥmūd Ḫan Efendimiz Ḥażretleriniñ zamān-ı salṭanat-ı meserret-i eyyāmında Türkī lisān ile ḥasbü'l-vusʿ ve'l-istiṭāb terceme olup… aḥsen-i ẓuhūr diyü ḫatm olundı (1230/1813)…" (256a/03-10).

1.1.2.3. Eserin Bölümleri

Çalışmamıza konu olan *Kitābü Bayṭara*, *Dürrü'l buḫūr* adlı Arapça eserin tercümesidir. Arapça aslı 30 babdan müteşekkil olan eserin muhtasarı olan *Kitābü Bayṭara*, dokuz bâbdan oluşmuştur. Eserin başında 1b-3a numaralı yapraklarda mesnevî nazım şeklinde yazılmış manzum bir kısım, 3b-11a numaralı yapraklarda da mukaddime mahiyetinde bir giriş yazısı bulunmaktadır. Eserin sonunda ise eserin bitiş tarihi, eserin müellifinin ve müterciminin adlarının yer aldığı hâtime niteliğinde bir bölüm bulunmaktadır. Ayrıca mütercim, 9. bâbın ardından Muhammed ibn Hizâm'ın Bayazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Bölümü'nde bulunan *Kitābü'l-fürūsiyye ve'l-bayṭara* adlı eserinin muâlecât bölümünün de[9] Arapçadan Türkçeye tercümesini esere eklemiş ve eseri *Terceme-i eşref* olarak adlandırmıştır. Ancak çalışmamıza bu kısım dâhil edilmemiştir.

---

[8] İsmail Hakkı Aksoyak, Sâkıb, "Seyyid Mehmed Sâkıb Efendi", Türk Edebiyatı İasmler Sözlüğü, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sakib-seyyid-mehmed-sakib-efendi, [erişim tarihi: 03.11.2020].

[9] Mesut Şen, a.g.m., s. 183.

Eserin başındaki manzum bölümde tevhid, na't, dört halife övgüsü, dönemin padişahı II. Mahmud'a övgü, atın vasıfları ve bu eserin tertip edilme sebebi yer almaktadır.

Metnin giriş kısmında atın insandan sonra yaratılan en kutlu ve en şerefli mahlûk olduğu belirtilerek gaza için at beslemenin faziletleri hadis ve ayetlerden örnekler verilerek anlatılmış, eserin yazılma sebebi, bölümleri ve tertip edilme yöntemi hakkında da bilgi verilmiştir.

Birinci bâb, atların dişleri ve yaşları hakkındadır. Bu bölümde atın dişlerine verilen isimlerden ve bu dişlerin at otuz iki yaşına gelinceye kadar olan değişimlerinden ve durumlarından bahsedilmektedir.

İkinci bâbda, atların donları, sekilleri, katır ile eşeğin renkleri ve atların bunlara muhalif olan renkleri ile atın güzel ve hoşa giden özellikleri anlatılmaktadır.

Üçüncü bâbda, atların azalarının isimleri bildirilmektedir. Bu bölümde atların azalarının Türkler, Araplar ve Acemler arasındaki farklı isimlerine de yer verilmiştir.

Dördüncü bâb, atın beslenmesi ve terbiyesi hususundadır. Ata bakmanın, beslemenin şartları ve terbiye etme usulleri anlatılmaktadır.

Beşinci bâbda, atı idman ettirme ve atın fazla terini giderme yöntemlerine yer verilmiştir.

Altıncı bâbda, atların kusurları, hastalıkları ve bu hastalıkların tedavi yöntemleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Yedinci bâbda, atların uğurlu ve uğursuz sayılan özelliklerinden, bahsedilmektedir.

Sekizinci bâbda, kısrağa ait hâller ve kısrağın erkek ata muhalif olan özellikleri anlatılmaktadır.

Dokuzuncu bâbda, ata dair bütün hastalıklar, bu hastalıkların sebepleri ve belirtileri ile bunların tedavi usulleri anlatılmaktadır.

Eserin 255a-256a numaralı yapraklarında yer alan sonuç mahiyetindeki kısmında ise eserin müellifi ve mütercimin adları, eserin tercüme edilme sebebi ve yöntemi, tercümeye başlama ve bitirme tarihi yer almaktadır. Burada verilen bilgiye

göre eser, Sultan II. Mahmud'un emriyle Mehmed Sâkıb Efendi tarafından 1229/1812 tarihinde tercüme edilmeye başlanarak 1230/1813 tarihinde bitirilmiştir:

"…Ebū'l-üdebā Aḥnef Baġdādī-zāde … Aḥmed Münīf nām ṭabībiñ İmām-ı Ebī Yūsuf Ḥażretleriniñ vaḳtinde Baġdaḏ'da cemʿ olan *Kütüb-i felāsife* içinden ḥakīm Arisṭalīs'in efrāsa müteʿallik *Künnāşāt* ile müsemmā muḥterāʿātınıñ içinde ġuzāt-ı muvaḥḥidīne lüzūmlı olanlarını cemʿ ve terceme idüp ve *Dürrü'l-buḥūr* tesmiye ḳıldıkları kitābıñ ḥacmi, kebīr olduġuna bināen… lüzūmlı olan aḳvāllerini aḥz ve māʿadāsın terk-ile… tercemesine şürūʿ olunan muḫtaṣārın daḫı mütercimi… bu bende-i dīrīn ṭabābet-i āyīn Meḥmed Ṣākıb-ı ez-cümle çākerān… Ḥażret-i ġāzī Maḥmūd Ḫan Efendimiz Ḥażretleriniñ zamān-ı salṭanat-ı meserret-i eyyāmında Türkī lisān ile ḥasbü'l-vusʿ ve'l-istiṭāb terceme olup… aḥsen-i ẓuhūr diyü ḥatm olundı (1230/1813)…" (255b/04-13, 256a/03-10).

1.1.2.4. Eserin Nüshaları

Eserin tespit edilen iki Arapça nüshası iki de Arapçadan Türkçeye tercümesi bulunmaktadır.

Kitābü Bayṭara'nın Ali b. Hasan b. Hibetullah tarafından istinsah edilen Arapça nüshası, ülkemizde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed bölümü 2115 numaralı bölümde bulunmaktadır. Eser 263x191 (183x139) mm boyutlarındadır. Her bir sayfasında 13 satır bulunan 171 yapraktan oluşan kahverengi deri ciltli üzerinde siyah beyaz şeritler bulunan bir nüshadır. Diğer Arapça nüsha ise Abdülkerim b. Ali el-Halebî tarafından istinsah edilmiş olup yine Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed bölümü 2024 numaralı bölümde bulunmaktadır. Bu yazma 259x174 (165x91) mm boyutlarında, 106 yapraktan oluşan, her bir sayfasında 15 satır bulunan, kahverengi deri ciltli bir nüshadır.

Eserin çalışmamıza konu olan Türkçe çevirisi Ali b. Hasan b. Hibetullah tarafından istinsah edilen Arapça nüshanın muhtasar tercümesidir. Bu nüsha, II. Mahmud devrinde, 1230/1813 yılında Mehmed Sâkıb Efendi tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tercüme Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi 45 Hk.5333 numaralı bölümde bulunmaktadır. Eser 233x145 (162x75) mm boyutlarında, 256 yaprak, siyah deri ciltli ve her sayfada 19 satır olacak şekilde nesihle yazılmıştır. 1b-3a numaralı yapraklarında manzum bir bölüm bulunan metin, dokuz bâbdan müteşekkil olup Arapçadan Türkçeye çeviri özelliği göstermektedir.

Bir diğer Arapçadan Türkçeye çeviri ise 1115/1704 yılında Bizzâzzâde Derviş Süleyman Kâtib Mahmud Bey tarafından yapılmış olup Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı arşivinde arşiv kaydı olmadan bulunmaktadır. Eser 258x154 (165x105) mm ebatlarında, 79 yaprak, her sayfasında genellikle 15 satır bulunan altın renkte cetvel içine harekeli nesihle melek filigranlı kâğıda yazılmış, kahverengi deri cildi olan, baştan ikinci bâbı, dördüncü bâbı, dokuzuncu bâbın başlangıç kısmı, on dördüncü bâb ve on dokuzuncu bâbı eksik olan bir yazmadır. Bu çeviri, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü öğrencilerinden Seda Kırbıyık[10] ve Abdülkadir Çablı[11] tarafından Prof. Dr. Mesut Şen'in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. 1b-39b yaprakları Seda Kırbıyık, 39b-79a yaprakları ise Abdülkadir Çablı tarafından çalışılmıştır.

[10] Seda Kırbıyık, *Ahmed b. Hasan b. Ahnef'in Kitabu Baytarnâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım) (vr. 1b - 39b),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
[11] Abdülkadir Çablı, *Ahmed b. Hasan b. Ahnef'in Kitabu Baytarnâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım) (vr. 39bb – 79a),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

1.2. DİL İNCELEMESİ

1.2.1. İmla Özellikleri

Üzerinde çalıştığımız metin, 19. yüzyılda tercüme edilmiş olmakla birlikte yer yer Eski Anadolu Türkçesinin imla geleneğini sürdürmektedir; ancak metnin düzenli ve kurallı bir imlası olduğu söylenemez. Metne ait imla hususiyetleri şu şekilde sıralanmıştır:

1.2.1.1. Harekeleme

Metinde tam bir harekeleme söz konusu değildir; ancak yer yer hareke kullanımı görülmektedir. Genelde Arapça özel isimlerin doğru okunması için ve nadir olarak da bazı Türkçe kelimelerde ünlüleri okutmada hareke kullanılmıştır. Bunlar şu şekilde gösterilmektedir:

Üstün: (ـَ), üzerinde bulunduğu ince harfi "e", kalın harfi "a" sesiyle okutur.

gem گَم (15b/08), sükerece سُكَرَجه (28a/12), Edhem اَدهم (6a/01), beñegi بَنَكى (21a/18).

Esre: (ـِ), altında bulunduğu ince harfi "i", kalın harfi "ı" okutur.

aşıl اصِل (5a/17), adıma آدِمَه (32b/03), Sicl سِجلْ (6a/10), Sirḥān سِرْحاَنْ (6a/06).

Ötre: (ـُ), üzerinde bulunduğu harfi, kalın harflerde kalın bir "u" sesiyle, ince harflerde "u ile ü arası" şeklinde nitelendirilebilen ince bir "u" sesiyle okutur. Arap alfabesinde o ve ö sesleri bulunmadığından Osmanlıcadaki o ve ö sesinin karşılıkları da ötreyle sağlanır. Metinde genellikle Arapça özel isimlerin doğru okunmasını sağlamak amacıyla ötre kullanıldığı göze çarpmaktadır. Türkçe kelimelerde ise sadece bir kelimede ötre kullanılmıştır.

Sükeb سُكَبْ (5a/01), Mürtecir مُرتَجِرْ (6b/12), kümeyt كُميْت (18b/04), Türkçe تُركجَه (61b/07).

Tenvin: (ـً), tenvin kelimenin sonuna sakin bir "nun" (n) getirmek demektir. Okunuşta ortaya çıkan bu "n" sesi yazıda harfle değil işaretle gösterilir. Metnimizde bazı Arapça kelimelerde tenvin bulunmaktadır.

ihtimāmen اهتماماً (9a/08), baʿżen بعضاً (12a/10), cebren جبرً (47a/14), ihaneten اخانتًه (56a/03).

Cezim: (ْ), harflerin üzerine konan ve üzerinde bulunduğu harfi sakin okutan bir işarettir. İki harfi birbirine tutturmaya, birlikte okutmaya yarar. Metinde yine Arapça kelimelerin doğru okunması amacı ile cezim kullanıldığı görülmektedir.

Mirvāḥ مِرْوآحْ (5b/10), aḥvet اَحْوَتْ (17b/19), müservel مسَرْوَلْ (24b/07), üseydü'l-caʿdī اُسيْدُالْجعْدى (20a/05).

1.2.1.2. Şeddenin Kullanımı

Şedde, (ّ) işareti ile sembolize edilmektedir. Metinde içinde çift ünsüz bulunduran kelimelerde şedde işareti kullanılmıştır.

elli اللّى (32b/03), evvelkiden اوّلكيدن (34a/14), ammā امّا (34b/03), elleriniñ اللّرنيك (43b/10).

1.2.1.3. Ünlülerin Yazılışı

1.2.1.3.1. a ünlüsünün yazılışı

Ön seslerde

Ön seslerde a ünlüsünü karşılamak için genellikle elif (ا) ve medli elif (آ) kullanılmıştır.

azu آزو (11b/17), ayaġıyla اياغيله (31b/14), acısın آجيسن (35b/09), atların اتلزين (36a/12).

Ayrıca metinde a ünlüsünün, Türkçe kökenli ard ve aşıḳ kelimelerinde hem elif (ا) hem de ayın (ع) ile yazıldığı görülmektedir:

ard ayaḳları ارد اياقلرى (23b/04), ʿard ayaḳlar عرض اياقلر (14a/11), aşıḳları اشقلرى (22a/02), ʿaşıḳlarından عشقلرندن (19a/02).

İç seslerde

İç seslerde a ünlüsü için elif (ا) ve he (ه) kullanılmıştır:

bir ḳaç gün بر فاج كون (32b/04), ayaġı اياغى (33a/19), başında باشنده (46b/05), yarası ياره سى 46b/13).

Son seslerde

Metnimizde son seslerde a ünlüsünü göstermek için elif (ا) ve he (ه) harflerinin kullanıldığı görülmektedir:

aña اکا (2b/09), ṣoñra صکره (38a/01), yola یوله (56b/18).

1.2.1.3.2. e ünlüsünün yazılışı

Ön seslerde

Metinde ön seslerde e ünlüsünü karşılamak için elif (ا) harfi kullanılmıştır:

elleriniñ الرینك (16b/04), Etrāk اتراك (21b/08), eyer ایر (25b/19), eskiyince اسکییینجه (47b/19).

İç seslerde

Metinde iç seslerde e ünlüsünü göstermek için genellikle he (ه) harfi kullanılmakla birlikte harfsiz şekiller de mevcuttur:

biber dānesi ببر دانه سی (21b/10), nişānelere نشانه لره (24b/11), yeleniñ یله نك (27a/05), gemleyeler کمله یه لر (31a/17).

Metinde bazı Arapça kelimelerin aslında bulunmadığı hâlde özellikle iç seslerde e ünlüsünü karşılamak üzere he (ه) harfinin yazıldığı görülmektedir. Bu husus, bazı Arapça kelimelerin imlasının Türkçe söyleyişe uyarlanarak belirlendiğini göstermektedir:

ṭarafına طره فینه (35a/18), şiddet شده ت (48a/17), mededī مده دی (07a/02), vasaṭında و سه ط نده (56a/01).

Son seslerde

Çalışılan metinde son seslerde e ünlüsü için he (ه) harfi kullanılmıştır:

üzerinde اوزرنده (24b/12), maḥallinde محلّلنده (25b/17), emkine-i bāridede امکنهٔ باردہ ده (26a/17), kimesne کمسنه (30b/11).

1.2.1.3.3. ı, i ünlülerinin yazılışı

Ön seslerde

Metinde ön seslere ı, i ünlüleri için (اي) ile (ا) kullanılmıştır:

peydā ider پیدا ایدر (30b/09), inişe انیشه (31b/05), ışlayup اصلایوب (61a/09).

İç seslerde

Metnimizde iç seslerde ı, i ünlüleri için genel olarak ye (ي) harfi kullanılmakla birlikte bazen de bu sesler harf yazılmadan gösterilmiştir:

bineler بنه لر (06/16), itdirmezsiñiz ايتديرمز سكز (09b/04), yazıla يازيله (09b/08), binicileriniñ بنيجيلرنك (09b/13).

Son seslerde

Metinde son seslerde ı, i ünlülerini karşılamak için ye (ي) harfi kullanılmıştır:

dişleri ديشلرى (10b/03), yaşları ياشلرى (10b/04), terbiyeleri تربيه لرى (10b/06), nişanları نشانلرى (10b/09).

1.2.1.3.4. o, ö, u, ü ünlülerinin yazılışı

Ön seslerde

Çalıştığımız metinde ön seslerde bu ünlüleri karşılamak üzere (او) harfleri kullanılmıştır:

otuz iki اوتوز ايكى (11b/01), öñünde اوكنده (12a/15), üçünci اوجنجى (11b/07), uzun اوزون (12b/03).

İç seslerde

Metnimizde iç seslerde o, ö, u, ü ünlüleri vav (و) ile gösterilmiş, bazen de bu sesler için harf kullanılmamıştır.

olursa اولورسه (16a/17), ṭoldurursa طولدوررسه (22a/16), ḳuyruḳ قويرق (14a/09), yürüyüşden يورويشدن (32a/07).

Metnin bir yerinde Arapça tecribe تجربه kelimesinin vav (و) ile tecrübe تجروبه olarak yazıldığı görülmektedir. Bu yazımdan hareketle mütercimin tercihinin bu yönde olduğu düşünülerek kelime, metnin diğer yerlerinde de tecrübe olarak okunmuştur:

tecrübe-i terḳ̇imlerine تجروبهء ترقيملرينه (37a/09).

Son seslerde

Metinde son seslerde bu ünlüleri karşılamak üzere vav (و) harfi kullanılmıştır:

diyü ديو (29a/03), gücelür كوجهلور (29a/13), ṭoldurup طولدوروب (29b/02), eydürüp ايدوروب (30a/03).

1.2.1.4. Ünsüzlerin Yazılışı

1.2.1.4.1. ç ünsüzünün yazılışı

Metinde ç ünsüzü genellikle (چ) harfi ile gösterilmekle birlikte bazı kelimelerde bu ünsüzün (ج) ile yazıldığı göze çarpmaktadır:

çāh-ı Naḫşeb جاه نخشب (02b/17), ḫiẕmetçi خذمتجی (3b/10), çenesi چنه سی (30a/03), küçüçük كچوچك (13a/17), ḳamçı قمچی (31b/16).

1.2.1.4.2. p ünsüzünün yazılışı

Metinde p ünsüzü hem (پ) hem de (ب) harfleri ile karşılanmıştır. Türkçede b>p değişimine uğrayan bıñar > pıñar, barmaḳ > parmaḳ gibi istisnalar dışında genellikle kelime başında p ünsüzü bulunmadığından kelime başı p ünsüzü barındıran sözcüklerin çoğu Farsçadır.[12] Metnimizde de kelime başında p ünsüzü bulunan kelimeler Farsçadır. -up/-üp zarf-fiil eki ise metnimizde daima be (ب) ile yazılmıştır:

Peyġamberimiz پیغمبریمز (03b/18), palānsız پلانسز (05b/06), pek پك (06a/12), dip ديپ (11b/17), tepici تپیجی (37a/10), ṭopallanup طوپالّنوب (06/a/09), ṣıçrayup صچرایوب (09b/17).

1.2.1.4.3. g, k ve ñ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde ince sıradan kelimelerde g ve k ünsüzleri kef (ك) harfi kullanılmıştır. Bu ünsüzlerin hangisinin g, hangisinin k olduğunu ayırt etmek için ise herhangi bir işaret konulmamıştır; ñ ünsüzü de kef (ك) harfi ile karşılanmıştır:

gice كيجه (08a/13), gözleri كوزلرى (14b/07), kemligine كملكينه (17a/01), köstek كوستك (17a/02), atınıñ آتنك (09b/03), ṣoñra صكره (13b/09), siñirleri سكرلرى (14a/16).

1.2.1.4.4. ġ, ḳ ünsüzlerinin yazılışı

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde ġ ünsüzü için gayın (غ) harfi, ḳ ünsüzü için de kaf (ق) harfi kullanılmıştır:

ġurre غره (17b/12), yaġızların ياغيزلرين (17b/15), ḳızımtıraḳ قزمطيرق (18b/3), aşıḳlarına ḳadar عشقلرنه قدر (19b/01).

1.2.1.4.5. ḥ, ḫ, h ünsüzlerinin yazılışı

Metinde ḥ ünsüzü (ح), ḫ ünsüzü (خ) ile karşılanmıştır. Bu ünsüzler metinde Arapça ve Farsça kelimelerde asıllarına uygun şekilde yazılmıştır; ancak Farsça ve Arapça bazı kelimelerde ḫ ünsüzünü karşılayan (خ) yerine (ح) harfinin, ḥ ünsüzü için

[12] Gürer Gürsevin, Erdoğan Boz, *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2013, s. 32.

kullanılan (ح) yerine de (خ) kullanıldığı görülmektedir. Bu harfler hem aslına uygun hem de farklı şekilde yazılmıştır; h ünsüzü içinse he (ه) harfi kullanılmıştır:

Far. ḫāye > ḥayā: ḥayālarınıñ حيالرنيك (27b/07), Far. ḫurmā > ḥurma: ḥurma حرمه (40a/06), ḫurmā خرما (40a/06), Ar. ḥimār > ḫimār: ḫimār خمار (47a/18), ḥimār حمار (35a/04), ḥumret حمرت (13a/06), ḫūy خوی (30a/07), daḫı دخی (5b/13), Hind'de هنده (56b/08), heşş هش (40b/03).

1.2.1.4.6. d, t ünsüzlerinin yazılışı

Metinde d ünsüzünü karşılamak için kalın ve ince sıradan olan kelimelerde dal (د) harfi kullanılmaktadır; ancak kalın sıradan olan bazı kelimelerde kalın d ünsüzü için dad (ض) harfinin de kullanıldığı görülmektedir:

ard ayaḳları ارد ايقلرى (23b/04), arḍ ayaġınıñ ارض ياغنك (23b/18), arḍın arḍın ارضين ارضين (32b/01), budları بودلرى (18a/11), buḍları بوضلرى (14a/11), dinceldikçe دينجلديكجه (40b/12), dördünci دوردنجى (32b/09).

Metinde Farsça serd "soğuk, katı" kelimesinin son sesinde bulunan d ünsüzü Türkçe söyleyişe uyarlanarak te (ت) ile de yazılmaktadır:

sertligine سرت لكنه (16a/15), serdligi سردلكى (16b/03).

t ünsüzü ince sıradan kelimelerde te (ت) harfiyle, kalın sıradan kelimelerde ise ön seslerde tı (ط) ile yazılmaktadır:

tepdigi تبديكى (27a/18), terki تركى (14b/15), törpü تورپو (48b/17), ṭaġların طاغلرين (18a/14), ṭaşra طشره (46a/11), ṭoġrı طوغرى (30b/15).

Ön seslerde tı (ط) ile gösterilen bazı kelimelerin dal (د) ile yazılı şekilleri de mevcuttur:

ṭudaġı طوداغى (46a/07), dudaġı دوداغى (55a/02), toġrı طغرى (25b/02), doġrı دوغرى (25b/08).

İç ve son seslerde ise t ünsüzü, metinde genellikle hem kalın hem ince sıradan Türkçe kelimelerde te (ت) harfi ile karşılanmıştır:

at آت (04a/02), bütün بتون (25a/04), yetişdigi يتشدكى (28a/18), patlar پاتلار (45b/08), ḳatılmış قاتلمش (21a/09), çifte جفته (30b/17), dört دورت (12a/04), fırṣant فرصنت (37b/11), ot اوت (07b/05).

1.2.1.4.7. s ünsüzünün yazılışı

Metinde s ünsüzünü karşılamak için ince sıradan kelimelerde sin (س) harfi, kalın sıradan kelimelerde ise sad (ص) harfi kullanılmıştır. Bazen de kalın sıradan kelimelerde s ünsüzünün sin (س) harfi ile yazıldığı görülmektedir.

saç ساج (26b/18), sazlarından سازلرندن (31b/16), ṣaġrı صغرى (27a/16), segirtmesiniñ سكرتمه سنك (39b/16), beslemek بسلمك (08b/12), başdığı باصديغى (14b/08), seyisler سيسلر (21b/11), ṣuṣam صوصم (19a/06).

1.2.1.5. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

Aşağıda metindeki bazı eklerin ve şekillerin yazımında göze çarpan imla hususiyetleri yer almaktadır.

Yükleme hâli (akkuzatif) ekinin yazılışı

Metinde yükleme hâli eki genellikle -(y)ı/-(y)i genellikle ye (ى) harfi ile gösterilmiştir:

ṣamanı صمانى (12a/11), ṣalınmaḳ ʿilleti صالنمق علّتى (17a/05), ḳırmızılıġı قرميزيلغى (18a/09).

Metinde (ا), (ه) ve (ى) harfleri ile biten kelimelerde -(y)ı/-(y)i yükleme hâli eki hemze (ء) ile gösterilmiştir:

arpayı ارپاء (12a/11), seneyi سنهٔ (13b/02), Aʿrābī̆’yi اعرابئ (04b/18).

İyelik ekinden sonra ise -n yükleme hâli eki kullanılmıştır. Metinde bu ekin hem nun (ن) hem de kef (ك) ile yazıldığı görülmektedir:

elin açmış الين اچمش (07b/07), ṭorbasın طورباسين (08a/07), ṣāḥibiñ صاحبك (33a/04).

İlgi hâli (genitif) ekinin yazılışı

Metnimizde -ıñ/-iñ, -uñ/-üñ, -nıñ/ -niñ -nuñ/-nüñ ilgi hâli ekinin kefli (ك) imlasının dışında nadiren nun (ن) ile yazıldığı da görülmektedir:

ḥayvānın حيوانن (07a/08), atıñ آتك (07a/08), ḳuluñ قولوك (07b/09), cümlesiniñ جمله سى نك (09a/10), ḫūyunuñ خويونك (15a/09), ezmine-i emkinenin ازمنهٔ امكنه نن (19a/13).

Edatların yazılışı

Metinde içün edatı genellikle müstakil olarak yazılmıştır:

teşbīh içün تشبیه ایچون (04a/08), ġazā içün غزا ایچون (07a/10), olmaḳ içün اولمق ایچون (10a/18).

İçün edatı metnimizde üç yerde kendinden önceki kelimeye ekleşerek bitişik yazılmıştır:

anıñ-çün انکچون (02b/18, 49b/03), itdigi-çün ایتدیکیچون (11b/04).

Metinde çü ve çün edatları müstakil olarak yazılmıştır:

çü چو (02a/17, 02b/09), çün چون (02a/04, 02a/16, 02b/02, 02b/15).

Çün edatı ile ki bağlama edatının birleşmesinden meydana gelen çünki edatı metinde üç yerde geçmektedir:

çünki چونکه (3b/01, 19a/08, 25a/06).

Metinde ile edatının hem ayrı hem de kelimeye birleşik yazıldığı görülmektedir:

anıñ ile انك ایله (3b/04), beslemesi ile بسلمه سی ایله (07a/12), rıfḳ-ıla رفقیله (36b/01, 36b/13), ip-ile ایپیله (37b/04, 38a/19).

Metnimizde ki bağlama edatları hem ayrı hem de kelimeye bitişik olarak yazılmıştır:

olunur ki اولنور که (07a/18), maʿlum ol-ki معلوم اولکه (6a/14).

kim bağlama edatı ise kelimeden ayrı yazılmıştır:

tā kim تا کم (39a/07, 39b/14. 40b/17, 42a/19)

Metinde da edatı hem ayrı hem de kelimeye bitişik şekilde yazılmıştır.

maʿnāsına da معناسنه ده (40a/09), olana da اولنه ده (44b/12), andan-da اندنده (30a/07), bir ṭarafdan-da بر طرفدنده (38a/12).

Daḫı edatı ise metnimizde daima ayrı yazılmıştır:

ve daḫı و دخی (14a/08), kemükleri daḫı کموکلری دخی (17a/01), bu daḫı بو دخی (35b/01).

1.2.1.6. Metnimize Özgü Bazı İmla Özellikleri

1. Metinde bazı kelimelerin ünlülerinin hem düz hem de yuvarlak yazıldığı görülmektedir:

azçıḳ ازچق (45b/16), azçuḳ ازچوق (25b/12), beri برى (6a/16), berü برو (41b/11), eyligine ايلكنه (15a/10). eylügine ايلوكنه (23b/01).

2. Metinde bazı Arapça kelimelerin aslında bulunmadığı hâlde özellikle iç seslerde e ünlüsünü karşılamak üzere he (ه) harfinin yazıldığı görülmektedir. Bu husus, bazı Arapça kelimelerin imlasının Türkçe söyleyişe uyarlanarak belirlendiğini göstermektedir:

ṭarafına طره فينه (35a/18), şiddet شده ت (48a/17), mededī مده دى (07a/02), vasaṭında و سه ط نده (56a/01).

3. Metnin bir yerinde Arapça tecribe تجربه kelimesinin vav (و) ile tecrübe تجروبه olarak yazıldığı görülmektedir. Bu yazımdan hareketle mütercimin tercihinin bu yönde olduğu düşünülerek kelime, metnin diğer yerlerinde de tecrübe olarak okunmuştur:

tecrübe-i terḳīmlerine تجروبهء ترقيملرينه (37a/09).

4. Metinde ḥ ünsüzü (ح), ḫ ünsüzü (خ) ile karşılanmıştır. Bu ünsüzler metinde Arapça ve Farsça kelimelerde asıllarına uygun şekilde yazılmıştır; ancak Farsça ve Arapça bazı kelimelerde ḫ ünsüzünü karşılayan (خ) yerine (ح) harfinin, ḥ ünsüzü için kullanılan (ح) yerine de (خ) kullanıldığı görülmektedir. Bu harfler hem aslına uygun hem de farklı şekilde yazılmıştır; h ünsüzü içinse he (ه) harfi kullanılmıştır:

Far. ḫāye > ḥayā: ḥayālarınıñ حيالرنيك (27b/07), Far. ḫurmā > ḥurma: ḥurma حرمه (40a/06), ḫurmā خرما (40a/06), Ar. ḥimār > ḫimār: ḫimār خمار (47a/18), ḥimār حمار (35a/04), ḥumret حمرت (13a/06), ḫūy خوى (30a/07), daḫı دخى (5b/13), Hind’de هنده (56b/08), heşş هش (40b/03).

5. Metinde d ünsüzünü karşılamak için ince sıradan kelimelerde dal (د) harfi, kalın sıradan kelimelerde dad (ض) harfi kullanılmakla beraber bazı kelimelerde d ünsüzünün, hem (د) hem de (ض) harfleri ile yazıldığı görülmektedir:

ard ayaḳları ارد ايقلرى (23b/04), arḍ ayaġınıñ ارض اياغنك (23b/18), arḍın arḍın ارضين ارضين (32b/01), budları بودلرى (18a/11), buḍları بوضلرى (14a/11), dinceldikçe دينجلديكجه (40b/12), dördünci دوردنجى (32b/09).

6. Metinde Farsça serd “soğuk, katı” kelimesinin son sesinde bulunan d ünsüzü Türkçe söyleyişe uyarlanarak te (ت) ile de yazılmaktadır:

sertligine سرت لكنه (16a/15), serdligi سردلكى (16b/03).

7. Metinde Arapça furṣat kelimesinin ağız özelliğinden kaynaklı olarak n ses türemesi ilavesiyle fırṣant şeklinde yazıldığı görülmektedir.

fırṣant فرصنت (37b/11).

1.2.2. Ses Bilgisi

1.2.2.1. Ünlüler

Metnimizde a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri mevcut olup Karahanlı Türkçesi ve Çağatay Türkçesinde görülen é ünlüsü bulunmamaktadır.

1.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

Üzerinde çalıştığımız metinde tespit edebildiğimiz başlıca ünlü değişmeleri şunlardır:

1.2.2.1.1.1. e > i, i > e değişmesi

Eski Türkçedeki kök hece e'si Eski Anadolu Türkçesinde genellikle i şeklindedir.[13] Metnimizde de bu özellik göze çarpmaktadır. Ancak metinde hem i hem de e ile yazılan kelimeler de mevcuttur. Eski Türkçede e ile yazılan ve metnimizde i ile yazılan başlıca kelimeler şunlardır:

eşit- > işit- "duymak" işitdim (09b/05) er- > i- "olmak, imek" gerek imiş (08a/15), emdi > imdi "öyleyse, şimdi", imdi (34a/19).

Metinde bazı kelimelerde Eski Türkçedeki e sesinin muhafaza edildiği de görülmektedir:

egri "eğri" egrilik (50b/06), edgü > eyü "iyi" eyü (07a/13). ellig > elli "elli" elli (32b/03),

Eski Türkçede i olup metnimizde e ile yazılan bazı kelimeler şunlardır:

bir- > ver- "vermek" , kiyik > geyik "geyik" geyige (56b/13), yiti > yedi "yedi" (33b/04).

Metinde hem e hem de i ünlüsü ile yazılan bazı kelimeler ise şunlardır:

it- > et- itdigi (36b/12), etmemege (41a/01), kirü > gerü "geri, arka" girü gizme (32a/16), gerüye (28b/04), kez- > giz- "gezmek, dolaşmak" gezüp (36a/09), girü gizme (32a/16), yile > yele yilesi (19b/11), yele (21a/05).

[13] Mesut Şen, *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*, Post Yayınları, İstanbul 2016, s.178.

1.2.2.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi

Arap yazısında farklı işaretler bulunmadığı için o/u ve ö/ü değişikliğini ve oyan/uyan-, osan-/usan-, gözel/güzel, todaḳ/tudaḳ gibi iki şekilde de okunabilen kelimelerin o ve ö ile mi yoksa u ve ü ile mi okunacağını tespit etmek mümkün olmadığından bu kelimeleri geniş veya dar ünlülü okumak tercih meselesidir.[14] Üzerinde çalıştığımız *Kitābü Bayṭara* adlı eser, 19. yüzyılda çevrildiğinden çalışmamızda metinde geçen ilgili kelimeler için Türkiye Türkçesindeki söyleyişler tercih edilmiştir.

Metnimizde bu duruma örnek gösterilebilecek kelimelerden bazıları şunlardır:

güzel "güzel, hoş" (04b/06), ṭudaḳ "dudak" (14b/05), usan- "bıkmak" (38a/14).

1.2.2.1.1.3 ı > u, i > ü değişmesi

Metinde ı > u ve i > ü değişimine örnek gösterilebilecek kelimeler şunlardır:

atlıġ > atlu "atlı" atlulara (07a/13), ṣançıġ > ṣancu "sancı" ṣanculanmış gibi (61a/12), ṣıġıt > ṣıġut "ağlama, gözyaşı" ṣıġutlı (15a/16), ḳabış- > ḳavuş- ḳavuşduran (33a/14).

kiçig > küçük küçük (44b/16),

Metnimizde ayrıca hem ı/i hem de u/ü ile yazılmış kelimeler de bulunmaktadır:

çıpıḳ > çubuḳ çıbıḳ ile (31b/12), çubuḳ ile (37a/17), ṣarıġ > ṣaru ṣarı (18a/19), ṣaru (19b/07), semiz > semüz semiz ol- (20a/04), semüz ol- (16b/17).

1.2.2.1.1.4. u > ı, ü > i değişmesi

Metnimizde hem yuvarlak hem de düz ünlü ile yazılmış şekiller mevcuttur:

yoḳaru > yuḳarı yuḳarısından (55b/12), yuḳarusı (16a/19), yumru > yumrı yumru ol- (16a/16), yumrı (13b/14),

berü > beri sünnetden beri (06a/16), ṭaylığından berü (41b/11), tilkü > tilki dilkü (34a/12), tilki-menend ((39a/15), kentü > kendi kendüye (31a/17), kendi (36b/05), keltür- > getir- getürmege (28b/14), getirir (36b/03).

1.2.2.1.1.5. u > a, ü > e değişmesi

Metinde u > a değişimine örnek teşkil eden bazı kelimeler şunlardır:

[14] Faruk. K. Timurtaş, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, Alfa Yayınları, İstanbul 1999, s.415.

boġuz > boġaz “boğaz” boğazından (31a/18), ṭoḳın- > doḳun- > doḳan- doḳunursa (30a/01), doḳanınca (49b/10), ortu > orta ortası (57a/08).

Üzerinde çalışılan metinde ü > e değişimine örnek olabilecek iki kelime bulunmaktadır:

eyegü > igü, ige “kaburga” igü kemikleri (15a/11), ige kemikleri (14b/10), töpü > tepe “tepe” tepesiyle (15b/11).

1.2.2.1.1.6. ı > a değişmesi

Metinde ı > a değişmesine örnek olarak bir kelime bulunmaktadır:

ıġaç >aġaç aġacı (44a/01).

1.2.2.1.2 Ünlü Uyumu

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin çeşitli bakımlardan birbirine uyması hadisesidir. Türkçe kelimelerde ünlü uyumu kalınlık-incelik ve düzlük yuvarlaklık olmak üzere ikiye ayrılır.[15]

1.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metnimizde Türkçe kelimelerde kalınlık-incelik uyumunun tam olduğu görülmektedir:

arḳana (04b/09), gõñlünde (08b/05), olunur (06a/13), yürüdigi (06a/09).

Metinde, -ki aitlik eki ve -iken zarf-fiil eki hep ince ünlü ile yazılmıştır, kalınlık-incelik uyumuna girmez:

ṭoġarken (30a/18), ururken (35b/03), yor

ġun iken (51b/11), altındaki (27b/11), köhne bahārdaki (49b/16), yanındaki (28a/19).

1.2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Metinde tam bir düzlük-yuvarlaklık uyumundan söz etmek mümkün değildir. Metnimizde çeşitli sebeplere bağlı olarak görülen bu uyumsuzluklar aşağıda sıralanmıştır**:**

1.2.2.1.2.2.1. Kelimelerde Uyumsuzluk

ġ ve g ünlülerinin düşmesine bağlı olarak yuvarlaklaşma

[15] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2012, s.70.

Eski Türkçedeki bazı kelimelerin son seslerinde bulunan -g ve -ġ ünlülerinin düşmesiyle birlikte düz ünlülü olan bu kelimelerin yuvarlaklaştığı düşünülmektedir. Metnimizde bunun tek örneği bulunmaktadır:

ṣarıġ > ṣaru "sarı" ṣaru (19b/07),

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşma

Metinde dudak ünsüzleri b, p, m, v'nin etkisiyle yuvarlaklaşan bazı kelimeler şunlardır:

çıpıḳ > çubuḳ "çubuk" çubuḳ ile (37a/17), ḳapıġ > ḳapu "kapı" temir > demür "demir" demür ḳapu (37a/13), semiz > semüz "şişman" semüz ol- (16b/17), ḳabış- > ḳavuş- "kavuşmak" ḳavuşdurandır (33a/14) .

Eski Türkçeden ve Eski Anadolu Türkçesinden gelen yuvarlak ünlülü kelimeler

Bazı kelimelerdeki yuvarlaklaşmalar bir sebebe bağlı değildir. Bu kelimeler Eski Türkçe döneminde de yuvarlak ünlülü görülmektedir.[16] Bu duruma örnek teşkil edebilecek bazı kelimeler şunlardır:

altun (55a/13), ṭaylıġından berü (41b/11), eyüsine (22a/07), girü girü (32a/14), açuḳ ḳırmızı (20b/14), içerüsi (14b/02), ilerüsini (58b/07).

1.2.2.1.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk

Metnimizde geçen ekler yuvarlak ünlülü ekler ve düz ünlülü ekler olarak iki grupta incelenmiştir.

Yuvarlak ünlülü ekler

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesini yansıtan yuvarlak ünlülü ekler bulunmaktadır. Çalışmamıza konu olan Kitābü Bayṭara adlı eserde karşımıza çıkan küçük ünlü uyumuna girmeyen yuvarlak ünlülü ekler şunlardır:

1. -sun/-sün teklik 3. şahıs emir eki: ḳaplasun (02b/12), ḳılsun (03a/04).

2. -ur/-ür fiiilden fiil yapma eki: geçürmege (29a/08), getürmege (46a/14), yedüreler (61a/02).

[16] Faruk. K. Timurtaş, *a.g.e.*, s.417.

Metinde bu ekin küçük ünlü uyumuna girdiği şekilleri de bulunmaktadır: vāz geçirmenin (38b/16), getirir (36b/03),yidirüp (14b/02).

3. -dur/-dür fiilden fiil yapma eki: bindürmege (36b/08), gezdüreler (29b/04), kavuşdurandır (33a/14).

Metinde bu ekin uyuma girdiği de görülmektedir: bindirmege (36b/08), gezdirerek (29b/09), yedirmeyeler (61a/05).

4. –up/-üp zarf-fiil eki: Bu ek metnimizde daima yuvarlak ünlülü olarak yazılmıştır: bildirüp (07a/11), bindirüp (003b/13), ṣıçrayup (09b/7).

5. –aru/-erü yön gösterme eki: dışaru (57b/16), içerü (42b/13), ilerü (14b/09), yuḳaru (37a/04).

Yön gösterme eki metinde bir yerde uyuma girmiştir: içeride (52a/13).

6. -duḳ/-dük sıfat-fiil eki: Bu ekin imlası Osmanlı metinlerinde iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlk şekil olan -duk/-dük, Eski Türkçenin ve Eski Anadolu Türkçesinin söyleyişini yansıtmaktadır. Bu söyleyişin imlası metnimizde de görülmektedir: olduġından (05a/02), unutduġı (39b/13), kişnedügi (07b/15). Anılan ekin ikinci şekli 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı metinlerinde genellikle -dıḳ/-dik (ديك/ديق) şeklinde imlada gösterilmektedir. Bu imla metnimizde de görülmektedir: buyurdığı (03b/17), ḥāżırladıḳları (57a/01), oldığından (09a/04), sevdikleri (04a/16).

Benzer yazılış -duḳça, -dükçe zarf-fiil eki için de geçerlidir: bulduḳça (34b/19), ḳıldıḳça (01b/16).

7. -lu/-lü isimden isim yapma eki: Bu ekin imlası da Osmanlı metinlerinde iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlk şekil olan -lu/-lü, Eski Anadolu Türkçesinin söyleyişini yansıtmaktadır. Bu söyleyişin imlası metnimizde de görülmektedir: atlulara (07a/13), baġludır (07a/15), ḫayrlu (09a/04), meymenetlü (22a/08) ṣalābetlü (04a/19), güzel ḳoḳulu (54b/05). Anılan ekin ikinci şekli 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı metinlerinde genellikle -lı/-li (لى) şeklinde imlada gösterilmektedir. Bu imla metnimizde de görülmektedir: ḫoş ḫulḳlı (55b/07), kokulı (48b/10), baġlıdır (03b/09), ḥisli (60a/04).

8. –ur/-ür geniş zaman eki: Geniş zaman eki Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde de görüldüğü üzere metnimizde daima yuvarlak ünlülü yazılmıştır: dinür (17b/14), çoġalur (26a/14), virilür (08b/05), yazılur (08a/08).

9. -ġun/-gün fiilden isim yapma eki: azġun (26a/02) keskün (30b/05).

10. -cuḳ, -cük isimden isim yapma eki: azcuḳ (25b/12).

11. -uḳ/-ük fiilden isim yapma eki: açuḳ ol- (50b/08).

Bu ek, metnin genelinde düzlük yuvarlaklık uyumuna girmiştir: açıḳ (21b/07), burun delikleri (14a/17), ḳabarıḳlar (49b/05).

Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü olup metinde uyuma girerek düz şekilleri de bulunan ekler ise şunlardır:

1. -uñ/-üñ teklik 2. şahıs iyelik eki: naṣīḥbinde (03b/09), rızḳın (03b/10).

2. -umuz/-ümüz çokluk 1. şahıs eki: Peyġamberimiz (03b/18), Resālimiz (06b/18), Efendimiz ḥażretleri (10a/08).

3. -uñuz/-üñüz çokluk 2. şahıs eki: eliñizle (08b/13).

4. -uñ/-üñ, -nuñ/-nüñ ilgi hâli eki: atıñ (07a/08), anıñ ile (03b/05), seniñ (03b/08).

5. -suz/-süz isimden isim yapma eki: ʿilletsiz (41a/01), ḳuvvetsiz (60a/16), ṣamansız (34b/17).

Düz ünlülü ekler

Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü olup metnimizde de düz ünlülü yazılan ekler şunlardır:

1. -(y)ı/-(y)i, -nı/-ni yükleme hâli eki: arpayı (12a/11), ḳuyruġunı (07a/01), ṭoḳuzı (09a/14), yelesini (07a/01).

2. -mı/-mi soru eki: ḳalsun-mı (02a/14).

3. -cı/-ci isimden isim yapma eki: ḫiẕmetci (03b/10), piştovcılar (18a/02), seyfci (18a/01).

4. -ncı/-nci isimden isim yapma eki: dördünci (05b/03), onuncı (06a/03), ṭoḳuzıncı sene (13a/19), üçünci (32b/09).

5. -ıcı/-ici, -ucı/-üci fiilden isim yapma eki: başırıcı (56a/04), başıñ havāya ḳaldırıcı ol- (35a/13), vāṣıl olucı (04a/13).

6. -dı/-di, -dılar/-diler 3. şahıs görülen geçmiş zaman eki: buyurdı-ki (03b/14), eyitdi (07b/14), öpdi (07a/19), buyurdılar (51a/05).

7. -mış/-miş öğrenilen geçmiş zaman eki: naḳl buyurmışlar (09a/09), ṣādır olmışdır (06a/01).

8. -ı/-i, -sı/-si teklik 3.şahıs iyelik eki: köki (15a/03), ḫūyununñ güzelligine (15a/09), ḳoḳusı (53b/18), ḳuyruġı (19a/02), kedi yavrusı (38a/04). Metnimizde iki örnekte ek küçük ünlü uyumuna uyarak yuvarlak şekilde yazılmıştır: boynu (15a/03, 15b/18).

9. -sın/-sin teklik 2. şahıs bildirme eki: baḥrsın (05b/18), terkībsin (05b/18).

10. -sın/-sin teklik 2. şahıs eki: istersin (08a/06), ḳazanasın (08a/07).

11. -mış/-miş sıfat-fiil eki: dögülmiş arpa (62b/04), paṣlanmış demürlü ten (19a/07).

12. -lıḳ/-lik isimden isim yapma eki: beyāżlıḳ (57a/13), inceligi(15b/02), yumrılıġı (15a/19), yüreklüligine (15a/10).

13. -ki aitlik eki: altındaki (27b/11), başındaki (25a/10), ṣolundaki (45b/19).

Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü olup metnimizde uyuma giren ekler ise şunlardır:

1. -ış/-iş, -uş/-üş fiilden fiil yapma eki: irişmeyüp (26a/06), oġuşdurmaya (41b/19).

2. -ınca/-ince, -unca/-ünce zarf-fiil eki: bulunca (40b/11), gelince (11b/13), yuvalanınca (27b/19).

3. -ıl/-il, -ul/-ül fiilden fiil yapma eki: baḳılmaz (02a/15), ḳıvrılup (55b/16), onulur (53a/06), urula (29b/17).

4. -ın/-in, -un/-ün fiilden fiil yapma eki: alındıḳda (54b/11), görünür (33a/15), süründüginden (05a/06).

1.2.2.1.3. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemesi genelde yabancı kelimelerde görülmektedir. Metinde ünlü türemesine örnek olabilecek kelimeler şunlardır:

Ar. baʿż > baʿżı “bir şeyin bir kısmı, cüzü” baʿżısı (20a/14), Ar. ġayr > ġayrı “ayrı, özge, başka” ḳarḥadan ġayrı (44a/19), Ar. rubʿ > urup “dörtte bir” urupdan (21/04).

Metinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesine örnek gösterilecek bir kelime bulunmaktadır: ayt > eyit- "söylemek" eyitdi (7b/14).

1.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi

Metinde Türkçe kelimelerdeki vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü görülmektedir:

aġzıyla (30b/17), eylügüne (23b/01), göñlünde (08b/15), yumşaḳ (19b/18).

Ayrıca yabancı kelimelerde de ünlü düşmesine tesadüf edilmektedir:

Ar. āḫiret > aḫret "ölümden sonra gidilecek yer" ecr-i aḫret (07a/16), Ar. ḥalaḳa > ḥalḳa "ortası boş daire şeklinde olan şey" ḥalḳa ḥalḳa (21b/08).

1.2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde ünlülerden birinin düştüğü görülür. Metnimizde görülen ünlü birleşmesine örnek olabilecek kelimelerden bazıları şunlardır:

böyle böyledir (23b/13), şol şol (17b/02), şöyle şöyle (09a/07).

1.2.2.2. Ünsüzler

Kitābü Bayṭara, ünsüzlerin yazımı bakımından da Eski Anadolu Türkçesinin imla özelliklerini göstermektedir. Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi ve metnimizde de ñ ünsüzü devam etmektedir. Ancak -ıñ/-iñ, -uñ/-üñ teklik 2. şahıs iyelik ekinin son sesi olan ñ'nin metinde iki yerde n'ye döndüğü görülmektedir:

seniñ naṣīḥbinde (03b/09), rızḳın (03b/10).

1.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

Metnimizde görülen başlıca ses değişmeleri aşağıda verilmiştir.

1.2.2.2.1.1. b>p değişmesi

Metnimizde kelime başındaki b- ünsüzünün p'ye döndüğü görülmektedir: barmaḳ > parmaḳ dört parmaḳ (55b/12), berk > pek pek (13a/18).

1.2.2.2.1.2. b > v değişmesi

Eski Türkçede kelime başı b- ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde v'ye dönmüştür. Metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

bar- > var- on beşinci seneye varınca (13a/13), bar > var ġurresi var idi (04a/11), bir- > vir- virdiler (04b/19).

Eski Türkçenin Köktürk kolunda iç ve son seslerde bulunan -b- ve b- ünsüzleri Uygur devrinden başlayarak v'ye dönmüştür.[17] Metinde bulunan örnekleri şunlardır:

tabar > tavar tavar (06b/07), yabaş > yavaş yavaş (32b/15), eb > ev evlerine (56b/14).

1.2.2.2.1.3. t > d değişmesi

Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t- ünlüsü d'ye dönmüştür. Metnimizde bu değişime örnek teşkil eden kelimeler aşağıdaki gibidir:

temir > demür demür paṣı (20a/06), terle- > derle- derledikçe (43a/06), ti- > di- didikleri (17a/11), tile- > dile- dilerse (24b/13), tilkü > dilkü dilkü leng ettigi gibi (34a/12).

Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t- ünlüsünün korunduğu da görülmektedir. Üzerinde çalıştığımız metinde de bu duruma örnek olabilecek kelimeler bulunmaktadır. Metinde kelime başı t- ünsüzünün korunduğu kelimelerin kalın sıradan olduğu da göze çarpmaktadır:

ṭaġların (18a/14), ṭalup (59b/07), ḳoyun ṭalaḳınıñ (18a/04).

1.2.2.2.1.4. ḳ > ġ, k >g değişmesi

Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine gelinceye dek kelime başı ḳ- ünsüzü değişime uğramamıştır. ḳ > ġ değişimi bugünkü Anadolu ağızlarında ve aerbaycan Türkçesinde görülmektedir: ġoyun, ġız, ġapı gibi.[18]

Metnimizde k > g değişimine örnek olabilecek kelimeler şunlardır:

keç- > geç- keltür- > getür-, kiyik > geyik geyige (56b/13), kör- > gör- gördükde (46a/03).

1.2.2.2.1.5. ḳ > ḫ değişmesi

Kelime başı ḫ- ünsüzü yalnızca Arapça ve Farsçadan geçme kelimelerde bulunur. Türkçe kelimelerde aslî olarak ḫ- ünlüsü bulunmaz. Türkçe kelimelerde iç

[17] Zeynep Korkmaz, *Marzubān-nāme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 219, Ankara 1973, s.119.
[18] *a.g.e,.* s.123.

seslerde -ḳ- > -ḫ- değişimi meydana gelmiştir. Metnimizde iç sesde -ḳ- > ḫ değişimi iki kelimede görülmektedir:

aḳsır > aḫsır- aḫsırdıḳça (61a/19), taḳı > daḫı bu devā daḫı (60b/14).

1.2.2.2.1.6. ġ/g > v değişmesi

Metnimizde ġ/g > v değişmesinin görüldüğü kelimeler şunlardır:

çegir- > çevir- çevirüp (49a/08), ḳoġ > ḳov- ḳaçup ḳovmaġa (60a/08), ṣoġıḳ > ṣovuḳ ṣovuḳdan (49b/07).

1.2.2.2.1.7. d > y değişmesi

Eski Türkçede kelime içindeki -d- ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde y'ye dönmüştür. Metinde tespit edilebilen -d- > -y- değişmesine örnek olabilecek kelimeler şunlardır:

adaḳ >ayaḳ ayaḳlarında (38a/10), adır- > ayır- ayırup (8b/03), eder > eyer eyer ḳaltaġı 25b/19), edgü > eyü eyüsine (22a/07), ked- > giy- giydikleri (25a/07), ḳod- > ḳoy- ḳoyu vir- (60a/14), ud- > uy- uymaz (35b/16).

1.2.2.2.1.8. y > g değişmesi

Metnimizde y > g değişmesine örnek teşkil eden bir kelime bulunmaktadır:

eyer > eger eger urulan yerine (27a/14).

Metinde bu kelimenin y ünlüsü ile yazımı da yer almaktadır: eyer ḳaşı (28b/03).

1.2.2.2.1.9. g > y değişmesi

Kitābü Bayṭara'da g > y değişmesine örnek olarak bir kelime yer almaktadır:

tü > tüg >tüy tüy bitimi (14b/14).

Metinde bu kelime g ünlüsü ile de yazılmıştır: tügi (57b/14).

1.2.2.2.1.10. r > l değişmesi

Türkçede nadir görülen r >l değişmesi bazen de yabancı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde r > l değişimine örnek teşkil eden iki kelime bulunmaktadır:

dişindirik > dişindilik dişindilik ile (29b/09), Far. servi > selvi selvi gibi (55b/18).

Servi kelimesi metinde aslî şekliyle de yazılmıştır: servi gibi (58a/16).

1.2.2.2.1.11. s > ç değişmesi

Metinde s > ç değişmesine örnek olarak bir kelime bulunmaktadır:

saç > çaç alnı çaçı (07a/07).

1.2.2.2.1.12. ñ > ġ değişmesi

Metnimizde ñ > ġ değişmesine örnek olarak bir kelime yer almaktadır. Ağız özelliği imlaya yansımıştır:

añla- > aġna- aġnayup (30a/11, 48b/16).

1.2.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi

"Bir gramer birliğinde bir kelimede bazen yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sesten birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. Bu ses olayına *benzeşme* adı verilir."[19]

Metnimizde imlâsı kalıplaşmış olan -dı/-di görülen geçmiş zaman , -duḳ/-dük sıfat-fiil , -dur/-dür fiilden fiil yapma , -da/-de bulunma hâli , -dan/-den uzaklaşma hâli , -dur/-dür, -durur/-dürür bildirme eklerinin, geleneksel Osmanlı imlasına bağlı kalındığı için, uyuma girmediği hep tonlu olarak yazıldığı görülmektedir:

bulmışdı (42a/10), bitdigi (27a/05), ḳoşduralar (38a/13), ḥayvānātda (26b/18), ıraḳdan (21b/07), çirkinlikdir (44a/03).

Metinde bir yerde -dur/-dür fiilden fiil yapma ekinin -tur olarak yazıldığı görülmektedir; ancak burada da ünsüz uyumu yoktur: dudṭura (42b/15).

Metinde kalın sıradaki tonsuz ḳ ünsüzü ile biten kelimelere ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde bu ünsüzün tonlu ġ ünsüzüne döndüğü görülmektedir. Buradan hareketle metindeki k tonsuz ünsüzü ile biten kelimelere ünlü ekler geldiğinde bu kelimeler tonlu olarak okunmuştur:

öñ ayaġın (14b/08), bıraġalar (37b/19), bulmaġa (12b/18), göründügünden (19a/13), güzelligine (15a/09).

Metnimizde iç seslerde görülen -t- > -d-, -p- > -b- tonlulaşmasına örnek teşkil eden kelimelerden bazıları ise şunlardır:

[19] Muharrem Ergin, *a.g.e.*. İstanbul 2012, s. 52.

tut- > dud- dudtura (42b/15), düzlet- > düzled- düzledüp (48b/17), ḳaynat- > ḳaynad- ḳaynadup (62b/06), ḳorut- > ḳorud- ḳorudup (31a/09), dip > dib ḳuyruḳ dibi (15a/03), kip-i > gibi şiʿr söyler gibi (04b/15).

Kitābü Bayṭara'da son seslerinin -t olması beklenen iki veya tek heceli Türkçe kelimelerin -d ile yazıldığı görülmektedir: ard ayaḳ (23b/04), bud başları (27a/18), aḳça ḳanad ḳula (20b/16).

Sonunda ñ/n bulunan kelimeler l ile başlayan ekleri aldığında ekin ünsüzü benzeşmeye uğrayarak n olur[20]. Metnimizde ñ/n ünsüzünün yanındaki l ünsüzünü genizsileştirdiği görülmektedir. Metinde ñl/nl > ñn/nn benzeşmesine örnek teşkil eden kelimeler şunlardır:

diñle- > diñne- gem diñnemeyüp (38b/14) enli > enni alnınıñ enniligi (15b/02), iñle- > iñne- iñnemeleri (62b/15), ḳalınlaş- > ḳalınnaş- ol maḥall ḳalınnaşınca (51b/08).

Metnimizde bu kelimelerden ikisinin benzeşmeye uğramamış şekilleri de mevcuttur: gem diñlemezse (30a/15), enli (12b/03).

1.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi

Metnimizde tespit edebildiğimiz ünsüz türemeleri aşağıda yer almaktadır:

1.2.2.2.3.1. -y- türemesi

Metinde, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, ünlü ile biten kelimelere ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde araya koruyucu bir -y- ünsüzünün girdiği görülmektedir:

baġla-y-up (29a/03), büyü-y-endir (54a/14), cebhe-y-i (22a/16), girü-y-e ṭoġrı (43b/19), arpa su-y-ı (62b/05).

Bünyesinde çift ünlü taşıyan yabancı kelimelerde de -y- türemesi görülmektedir:

Ar. hevāi > havāyī havāyī başlı olursa (30a/16).

1.2.2.2.3.2. -n- türemesi

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de ünlü ile biten kelimelere gelen üçüncü şahıs eklerinden sonra isim çekim eklerinden biri geldiğinde arada bir zamir -n- 'si türediği görülmektedir. Metnimizde bu duruma örnek teşkil eden kelimelerden bazıları şunlardır:

[20] Gürer Gülsevin, "Ağız Tartışmalarında Ses Özelliklerinin Sınıflandırılması Üzerine Düşünceler ve Uşak Ağzı Örneği", *İlmî Araştırmalar*, Sayı 18 (2014), s.41.

aʿlālığı-n-a (16b/19), alışdığı-n-dan (41b/12), bögrü-n-de (55b/15).

1.2.2.2.4. Ünsüz Düşmesi

Metinde görülen ünsüz düşmeleri aşağıdaki gibidir:

1.2.2.2.4.1. b düşmesi

Metnimizde Eski Türkçedeki bol- fiili, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de görüldüğü gibi, kelime başı b- ünsüzünün düşmesi sonucu ol- şekline dönmüştür:

bol- > ol- vāṣıl olıcı (04a/13).

Bir kelimede kelime sonu -b ünsüzünün düştüğü görülmektedir:

sub > suv > ṣu sıcaḳ ṣu (41b/17).

1.2.2.2.4.2. ġ/g düşmesi

Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan ġ/g ünsüzleri Eski Anadolu Türkçesinde düşmüş ve geride kalan ünlü genellikle yuvarlaklaşmıştır. Metinde görülen örnekleri ise şunlardır:

ḳamaġ > ḳamu ḳamusı (39b/02), ḳapıġ > ḳapu demür ḳapu (37a/13), sevig > sebü sebü yüzli (15a/12), tirig > diri dirisi (39b/06), atlıġ > atlu atlulara (07a/13), bağlıġ > bağlı/bağlu bağlıdır (03b/09), bağlu iken (36a/14).

Hece ve ek başlarında bulunan ġ/g ünsüzleri düşerek kaybolmuşlardır. Metnimizde bu duruma örnek teşkil eden kelimelerden bazıları aşağıdaki gibidir:

edgü >eyü eyü (07a/13), kergek > gerek görmek gerek imiş (08a/15), ḳulġaḳ > ḳulaḳ ḳulaḳ kemigi (26b/17), yapırġaḳ > yapraḳ yapraḳ (63a/03), yügrük > yürük ġāyet yürük olur (55a/18).

Metinde Eski Türkçede görülen -ġa/ge yönelme hâli ekinin -a/-e ünsüzüne döndüğü görülmektedir:

saña (03b/11), damağına (30a/01), ḳuyruġına (60b/12).

Eski Türkçedeki yön gösterme eki -ġaru/gerü, metnimizde -aru/-erü olarak değişime uğramıştır:

içerüsi (14b/02), ilerü (14b/09), kürekleriniñ yuḳarusı (16a/09).

Metinde -ġan/gen sıfat-fiil ekinin -an/-en olarak değiştiği görülmektedir:

alan (43b/06), bilen (30a/16), mużır olan (07a/02).

Zarf-fiil eki -ġınça/ginçe, -ınca/-ince olarak değişime uğramıştır:

alınca (60a/06), çabalayınca (28a/01), ḳudret gelince (11b/13).

1.2.2.2.4.3. r düşmesi

Metnimizde r düşmesinin iki örneği bulunmaktadır:

berk > pek pāyların pek baṣup (33b/08), er- > i- gerek imiş (08a/15).

1.2.2.2.4.4. l düşmesi

Metinde l düşmesine örnek teşkil eden bir kelime görülmektedir:

keltür > getür- yük getürenlerine (28b/14).

1.2.2.2.5. Ünsüz İkizlenmesi

Metinde ünsüz ikizlenmesi örneği bulunmamaktadır.

1.2.2.2.6. Göçüşme (Metatez)

Kitābü Bayṭara'da yan yana bulunan ünsüzlerin yer değiştirmesi olayına dayanan yakın göçüşme türüne örnek olarak bir kelimeye tesadüf edilmektedir:

ṭorba > ṭobra yaġ ṭorbası gibi (48a/2).

Bu kelimenin göçüşmeye uğramamış hâli de metinde yer almaktadır:

ṭorba içine (38a/04).

1.2.2.2.7. Hece Düşmesi (Haploloji)

Metnimizde içseste ünlü ve ünsüz düşmesine dayanan hece düşmesine örnek teşkil eden kelimeler şunlardır:

tur-ur > -dur > -dır/dir, -dur/-dür ʿayb degildir (15a/18), taşıḳ- > çıḳ- çıḳdıḳta (61b/15), yapırġaḳ > yapraḳ defne yapraġı (62a/06).

1.2.3. Şekil Bilgisi

1.2.3.1. İsim

1.2.3.1.1. Çokluk Eki

Metnimizde çokluk, Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi, -lar/-ler eki ile yapılmıştır:

diz ḳapaḳları (24b/04), dip azu dişleri (11b/17), eczāları (16b/04).

1.2.3.1.2. İyelik Ekleri

Türkçenin hemen hemen her dönem ve sahasında Eski Türkçeden beri aynı iyelik ekleri kullanıla gelmiştir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde iyelik eklerinin ünlülerinde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu dönemde iyelik eklerinin bazıları düz ünlü bazıları da yuvarlak ünlü ile kalıplaşmıştır.[21] Bu iyelik eklerinin fonksiyonu Türkiye Türkçesindeki ile aynıdır.

Teklik 1. şahıs -m

Metinde teklik 1. şahıs için sadece bir örnek bulunmaktadır. Bu kelime ünlü ile bittiği için teklik 1. şahıs iyelik ekinin Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi yuvarlak ünlü ile kalıplaşıp kalıplaşmadığını tespit edebilmemiz mümkün değildir:

derecem (02a/06).

Teklik 2. şahıs: -ñ, -(ı/i)ñ

Teklik 2. şahıs iyelik ekinin metinde uyuma girdiği görülmektedir:

naṣīb**in** (03b/09), arḳa**ña** (03b/09).

Teklik 3. şahıs: -ı/-i, -u/-ü (bir örnekte), -sı/-si

Teklik 3. şahıs iyelik ekinin metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

ḳuyruġı (04a/09), ġurresi (04a/11), babası (05a/16), ḫuṣuṣıyla (05a/09), boynu (15b/18), ḳamusı (39b/01).

Çokluk 1. şahıs: -(ı)mız/-(i)miz

Metinde çokluk 1. şahıs ekinin düz ünlü ile yazılı şekilleri bulunmaktadır:

Peyġamberimiz (03b/18), Efendimiz (03b/19), Resālimiz (06b/18).

Çokluk 2. şahıs:

Metnimizde çokluk 2. şahıs iyelik ekinin örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -ları/-leri

Çokluk 3. şahıs eki metnimizde -ları/-leri şeklinde görülmektedir:

ṭırnaḳları (16b/18), dirsekleri (20a/07), atların alāmetleri (22a/04).

[21] Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, *a.g.e.* s.86.

1.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama

Metnimizde Türkçe isim tamlamaları; belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve zincirleme isim tamlaması olmak üzere üç şekilde görülmektedir.

Türkçe isim tamlamalarının yanı sıra Arapça ve Farsça isim tamlamaları da metinde yer almaktadır.

1.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanın ilgi eki, tamlananın teklik 3. şahıs iyelik eki aldığı belirtili isim tamlamaları bir şeyin kime, neye ait olduğunu belirtir. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

cihādıñ atı (05a/10), atıñ kākülini (07a/19), bileklериniñ üsti (14a/12).

1.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ek almazken tamlanan teklik 3. şahıs iyelik eki alır. Metinde tesadüf edilen örnekleri aşağıdaki gibidir:

baḥr tesmiyesi (05b/18), alın ṣaçında (07a/04), ġazā yolunda (07b/09).

1.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları

Zincirleme isim tamlamasının metnimizde bulunan örnekleri aşağıda yer almaktadır:

atıñ gözleri hiẕāsını (22a/09), mīzānıñ ḥasene cānibine (09b/01), atıñ başınıñ üsti (22b/07), eyer ḳaltaġınıñ ard ḳaşınıñ taḥtına (25b/19).

1.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlamaları

Kitābü Bayṭara Arapçadan Türkçeye tercüme bir eser olduğu için metinde bir hayli Arapça tamlama yer almaktadır. Atlarla ilgili terminoloji çoğunlukla Arapça isim tamlamaları ile ifade edilmiştir:

minşaṣu'l-ġurre (23a/10), eşellü'l-meysere (23b/08), müfettiḥü'r-rāḥateyn (23b/19).

1.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlamaları

Metinde her iki unsuru da yabancı kelimeden oluşan tamlamalar Farsça tamlama kuralı ile kurulmuştur:

eşref-i ḥayvānāt (03b/02), feres-i merkūm (04a/19), feres-i eşʿal (24b/18), ṣāḥib-i evvelinde (04a/05), merḳūm-ı aġnec (26a/02), şeẓā-i rümmāne (27b/11).

1.2.3.1.4. Hâl Ekleri

Hâl ekleri cümlenin anlamına etki eden isim çekim ekleridir.[22]Türkçede bulunan başlıca isim hâlleri ve bunları karşılayan çekim ekleri şunlardır: Yalın (nominatif) hâl, ilgi (genitif) hâli, yönelme (datif) hâli, yükleme (akkuzatif) hâli, bulunma (lokatif) hâli, ayrılma (ablatif) hâli, eşitlik (ekvatif) hâli, yön gösterme (direktif) hâli, vasıta (instrumental) hâli.

1.2.3.1.4.1. Yalın (Nominatif) Hâl: eksiz

İsmin hiçbir çekim eki almamış hâlidir. Yalın hâlin metnimizde görülen başlıca fonksiyonları şunlardır:

1. Metinde yalın hâldeki isimlerin bazen yükleme hâli eki almış bir ismin yerini tuttuğu görülmektedir: Saña bu ṣavt mübārek eyledim (03b/14).

2. Yalın haldeki isim, metnimizde çoklukla belirtisiz isim tamlamalarının tamlayanı işlevinde kullanılmaktadır: alın ṣaçında (07a/07), ġanīmet malından (07a/12), ġazā atına (07b/08).

3. Sıfat tamlamalarında tamlanan görevindedir: bir gün (08a/04), bu gice (08a/13), her ṣaḥābe (09a/08).

1.2.3.1.4.2. İlgi (Genitif) Hâli Eki :-ıñ/iñ, -uñ/-üñ, -nıñ/-niñ,-nuñ/-nüñ

İlgi hâli eki eklendiği isimle başka bir isim arasında ilgi bağı kurma görevindedir. Metinde bu ekin uyuma girdiği, düz ve yuvarlak ünlülü şekillerinin kullanıldığı görülmektedir:

burnunuñ deliklериniñ (15b/05),), ḫūyunuñ güzelliğine (15a/09), mīzānıñ ḥasene cānibine (09b/01),

Metnimizde iyelik eki alan kelimelerden sonra gelmesi gereken ilgi hâli ekinin kullanılmadığına da rastlanmaktadır:

anası südünden (11b/05), ḳuyruġı altı (14b/10), burnu deliklериniñ beyni (14b/12).

[22] Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, s.16.

1.2.3.1.4.3. Yönelme (Datif) Hâli Eki: -a/-e

Cümlede ismi fiile yönelme ve yaklaşma görevi ile bağlayan durumdur. Eski Türkçede -ġa/-ge olan datif eki Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de -a/-e şeklindedir:

ḫulḳūmuna ḳadar (15b/12), çuḳurluġa mā'il ola (16a/06), aʿlālıgına (16b/19).

1.2.3.1.4.4. Yükleme (Akkuzatif) Hâli eki –ı/-i, -nı, -n

Eski Türkçede isimlerden sonra gelen -ġ/g, iyelik eklerinden sonra gelen -n, zamirlerden sonra gelen -nı/-ni akkuzatif eki, Eski Anadolu Türkçesinde çoklukla -ı/-i, kullanım alanı daralmakla birlikte -n ve -nı/-ni olmuştur. Metnimizde de Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan akkuzatif ekleri görülmektedir:

ḳuyruġunı (16b/14), ṣoluġunı(30a/06), şebeşi (30a/13), atınıñ arpasın (09b/13), birin yir (09a/04), sivri dişlerin (12a/04).

1.2.3.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hâli Eki: -da, -de

Bulunma hâli eki metnimizde sonuna geldiği ekin son ses durumuna bağlı olmadan daima -da/-de şeklindedir:

buḍlarında (28a/17), burnunda (27a/03), bürūdetde (33a/03), zamānı cehāletde (17b/05), çöllerde (26a/11).

1.2.3.1.4.6. Ayrılma (Ablatif) Hâli Eki: -dan, -den

Cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendinden uzaklaştığını ifade eden durumdur.[23] Eski Türkçede -dın/-din, -tın/-tin olan ayrılma hâli eki metnimizde eklendiği kelimenin son sesinin durumuna bağlı olmaksızın daima -dan/-den şeklindedir:

bu meẕkūrātdan māʿadā (24b/10), maḥalden (25b/19), bileklerinden (26a/03).

1.2.3.1.4.7. Eşitlik (Ekvatif) Hâli Eki: -ca/-ce, -ça/-çe

Eşitlik hâli ekleri eşitlik, gibilik, benzerlik, görelik, kadarlık ifade ederler. Metnimizde -ca/ce, -ça/-çe eşitlik eklerinin bulunduğu kelimelerden bazıları aşağıdaki gibidir:

ḳalınca (37b/04), gevşekçe (31b/03), ṣıḳıca (15b/13), yapça yapça (32a/01).

[23] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 235.

1.2.3.1.4.8. Vasıta (İnstrumental) Hâli Eki :-ıla, -ile, -la/-le, -n

Vasıta hâli ekinin görevi fiilin ne ile yapıldığını göstermektir. *Kitābü bayṭara*'da vasıta hâli ekleri -la/-le, -ıla/-ile, ile, -n olarak görülmektedir:

rıfḳ-ıla (36b/01),ip-ile (37b/04), zor ile (37b/18), törpü ile (48b/17), āsānlıḳla (30b/14), çigerle (38a/09), ṣāḥibiyle (39a/13), ẓannıyla (42b/07),

Metinde -n vasıta hâli ekinin iki örneği bulunmaktadır:

feyżiñ ḳıldı heft-iḳlīm taʿmīm (02b/07).

Metinde bir yerde -la ekinin üzerine -n ekinin gelerek ek yığılması oluştuğu görülmektedir:

vaḳtıylan (26a/12).

1.2.3.1.4.9. Yön Gösterme Ekleri: -ra/-re, -aru/-erü, -arı/-eri, -ru/-rü

Eski Türkçede -ġaru/-gerü, -ra/-re şeklinde görülen yön gösterme ekleri, metinde -ra/-re, -aru/-erü, -arı/-eri, -ru/-rü olarak yer almaktadır:

ṣoñra (12a/08) ṭaşra (46a/11), berü (41b/11), gerüye (28b/04), dışaru (57b/16), içerü (42b/13), içeride (52a/13), ilerü (14b/09),

1.2.3.1.5. Sayı İsimleri

Kitābü Bayṭara'da tespit edilebilen sayı isimleri şunlardır:

bir (23b/05), iki (12a/12), üç (14a/01), dört (12a/04), beş (55b/09), altı (12b/02), yedi (33b/04), sekiz (13a/05), ṭoḳuz (31b/17), on (58b/03), on iki (11b/14), on sekiz (58b/04), yigirmi bir (13b/04), otuz iki (11b/01), ḳırḳ (41a/07), elli (32b/03), yüz yigirmi (13b/14), beş yüz yigirmi (62a/13), bin (25a/01).

1.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri

Metinde görülen isimden isim ve fiilden isim yapma ekleri aşağıda verilmiştir.

1.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

-acuḳ: Sıfatta dereceyi düşüren bu ekin metinde tek örneği görülmektedir. Metinde bu ek düz ünlülüdür: azacıḳ (12b/17).

-aç/-eç: İşlek olmayan bu ekin benzetme ve ilgi işlevi vardır. Metnimizde tek örneği bulunmaktadır:

ḳıraç (12a/12)

-aḳ: Eski Türkçedeki +GAk küçültme ve kuvvetlendirme ekiyle ilişkisi olan bu ek, genellikle tek heceli kelimelere gelerek benzetme ve küçültme işleviyle az sayıda adlar türetmiştir.[24]Metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

damaġına (30a/01), ḳısraḳ (35a/04), yanaḳları (15a/01).

-ar/-er, -şar/-şer: Asıl sayılardan üleştirme türeten bir ektir. Kitābü Bayṭara'da tespit edilen örnekleri şunlardır:

birer ḳarış (33a/10), üçer (58a/11), yedişer defʿa (59b/10).

-ca/-ce, -ça/-çe: Aslında eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma işlevinde bir isim çekimi eki olan bu ek, yapım eki olarak sıfat, zarf ve ad yapar. Metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

aġırca aġırca (44/19), bozca (18a/04), böylece (57a/18), çoḳça (15a/08), Türkçe (23a/19), yumruca (26b/13), ziyādece (52b/11)

-caḳ/-cek, çaḳ/çek: Eski Türkçede yalnızca ç'li şekilleri olan bu ekin c'li şekilleri eski Anadolu Türkçesinden sonra görülmektedir. Küçültme ve sevgi görevinde olan -caḳ/-cek ekinin metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

büyücek (25b/06), ılıçaḳ ılıçaḳ (60b/09).

-cı/ci: Eski Türkçede sadece ç'li şekilleri bulunan bu ekin başıca işlevi meslek ve uğraşı isimleri yapmaktır. Metinde tespit edilen örnekleri aşağıdaki gibidir:

piştovcılar (18a/02), seyfci (18a/01)

-cıḳ/-cik, -cuḳ/-cük, -çuḳ/-çük: İsimden sevgi ve küçültme ifade eden isimler yapan bir ektir. Metnimizde bulunan örnekleri şunlardır:

azçıḳ (45b/16), azçuḳ (25b/12), küçüçük (13a/17).

-cıl/-cil, -çıl/-çil: İşlek olmayan bu ek, benzetme ifade eder. Metinde tek örneği bulunmaktadır:

aḳçıl (20b/15).

-dırıḳ/-dirik: Âlet isimleri yapan bu ek de işlek olmayan eklerdendir. Metnimizde -r- > -l- değişimi ile görülen tek örneği bulunmaktadır:

[24] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, Türk dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.120.

dişindirik > dişindilik dişindilik ile (29b/09).

-duz/-düz: Eski Türkçede de çok işlek olmayan bu ekin metnimizde tek örneği bulunmaktadır:

gündüz (19a/11).

-ḳa, -ge: Eski Türkçeden beri kalıplaşmış olarak iki kelimede bulunan bu ek dışındalık bildirir: *özge, başka*. Metinde bu kelimelerden biri görülmektedir:

başḳa (50a/18).

-ın/-in: Bu ek isimlerden zarf türetme görevindedir. Metinde bulunan örnekleri şunlardır:

arḍın arḍın (32b/01), ḳışın (49b/11), yazın (49b/13),

-l: İşlek olmayan benzerlik işlevi olan bir ektir. Metnimizde iki örneği görülmektedir:

ḳızıl (04a/10), yeşil (16b/19).

-layın/-leyin: Bu ek birden fazla ekin birleşmesi ile oluşan eklerden biridir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde -ça/-çe, -ca/-ce eşitlik ekinin yanında bir eşitlik çekim eki işlevinde "gibi" ve "göre" anlamı ile geniş ölçüde kullanılmıştır. Bu ek, isimden fiil yapma eki -la/-le ile -ı/-i zarf-fiil ekinin birleşerek tek bir ek hâline gelmesi ve -n vasıta hâli ekinin de bu birliğe katılmasıyla oluşmuştur.[25] Metinde tek örneği bulunmaktadır:

ṣabāḥleyin (30a/18, 42a/09).

-lıḳ/-lik, -luḳ/-lük: Bu ekin, isimlerden ve sıfatlardan soyut isim, isimlerden zaman bildiren sıfatlar, meslek isimleri, belirli bir devreyi gösteren isimler yapmak işlevleri vardır. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

aḳlıġa (23a/19), egrilik (50b/06), peşīmānlıḳ (06b/05), bir ḳaç senelik (42b/18), ṭaylıġından berü (41b/11), uzunlıġın 827a/05), uzunluġı (12b/19), yümnsüzlükdir (58b/12).

-lı/-li, -lu/-lü: İsimlerden sıfat yapan en işlek eklerdendir. Eski Anadolu Türkçesinde kurallı olarak yuvarlak ünlülü olan bu ek metinde hem düz hem de yuvarlak ünlülüdür:

[25] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.173.

āteşli (34a/17), atlulara (07a/13), havāyī başlı (30a/16), ḳuvvetli (28b/05), ḳuvvetlü (04a/09), mehābetli (33b/08), ṣalābetli (17b/07), ṣalābetlü (04a/19).

-ḳ/-k: Benzerlik ifade eden ve işlek olmayan bir ektir. ḳabuḳ, *ḳovuḳ, ṭopuḳ, bebek* örneklerinde görülür. Metindeki örnekleri şunlardır:

bebegi (15a/16), ṭopuḳlarını (34a/09), ekşi enār ḳabuġı (61b/13).

-kek: Bu ek de işlek olmayan eklerden biridir. Metinde tek örneği bulunmaktadır:

erkek at (60a/14)

-mṭıraḳ: Bu ek benzerlik ve gibilik ifade eder. Tat ve renk isimlerinden tat ve rek isimleri yapmakta kullanılır. Metinde tek örneği bulunmaktadır:

ḳızımṭıraḳ (18b/13), ḳızımṭıraḳlıġı (19a/05).

-ıncı/-inci: Türkçede işlek olarak bulunan bu ek asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapma işleviyle kullanılır. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

altıncı bāb (10b/08), yedinci (05b/14), sekizinci (13a/05), ṭoḳuzıncı (13a/07), onıncı (13a/08), yigirminci (13b/02).

-raḳ/-rek: Bu ek çokluk ve fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir. Metinde iki örneği bulunmaktadır:

incerek “daha ince, incecik” incerek (54a/09), ufaraḳ “biraz ufak, küçükçe” ufaraḳ (19a/05).

-sal: Yer ifade eden işlek olmayan bir ektir. Metinde tek örneği vardır:

ḳumsal (39a/06).

-sı/-si: Bu ek benzerlik ve gibilik işlevinde kullanılır. Metinde iki örneği bulunmaktadır:

ḳumsı (32a/16), yanıḳsı ṣaruya mā’il (19b/19)

-sız/-siz, -suz/-süz: Bu ek, -lı/-li, -lu/-lü ekinin olumsuzudur. Bir nesnede bir şeyin bulunmadığını ifade eder. Metinde görülen örnekleri aşağıdaki gibidir:

ḳuvvetsiz (60a/16), ṣamansız (34b/17), ṣoysuzluġına (37b/12), tüysüzce (14b/05), üzengisiz (09b/17).

1.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-a/-e: İşlek olmayan bu ek, zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla fiilden isim yapma eki hâlini almıştır. Metinde iki örneği bulunmaktadır.

cereb egesi (13a/01), çevresinde (48a/19)

-aḳ/-ek: Bu ek, fiilin etkilenen çeşitli nesneleri karşılama işleviyle fiil kök ve gövdelerinden sıfat ve isim türeten işlek bir ektir. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

ḳıvraḳ (34a/16), ürkeklik (31b/13), yedekde gezdirerek (29b/09).

-maç/-meç: Bu ekin metnimizde tek örneği bulunmaktadır:

aġzınıñ yırtmacı(15b/07).

-am/-em: İşlek olmayan bu ekin de metinde tek örneği vardır:

ṭokuz ṭutam ḳadar (31b/17).

-anaḳ/-enek: İşlek olmayan bu ekin metinde tek örneği bulunmaktadır:

degenek > degnek degnek pārçaları (38b/04).

-ġın/-gin, -ġun/-gün: Çoğunlukla tek heceli fiil köklerine gelen, aşırılık ve çokluk ifade eden işlek bir ektir. Metinde görülen örnekleri aşağıdaki gibidir:

azġun (26a/02), dizginden (30b/19) uyġunluġuna (43b/10), yorġun iken (51b/11).

-ı/-i, -u/ü: Bu ek, Eski Türkçedeki -ġ/-g fiilden isim yapma ekinin düşmesi sonucu yardımcı sesin fiilden isim yapma eki hâline gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Fiilin gösterdiği işin sonucu olan somut ve soyut isimler yapma işlevi vardır.[26] Metindeki örnekleri şunlardır:

çatısınıñ (15b/11), kokusı (53b/18), ṣıḳı (30b/03), ḳısraḳ sürüsünüñ (60a/13), ṭolu (34b/16).

-ıcı/-ici: Çokluk, aşırılık, devamlılık işlevi olan işlek bir ektir. Metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

başırıcı (56a/04), binicileriniñ (09b/13), ḳapıcı (37a/10), tepici (37a/10).

[26] *a.g.e*, s.192.

-(ı)ḳ/-(i)k, -(u)ḳ/-(ü)k: Fiilin gösterdiği hareketten etkilenen veya o hareketi yapan nesneleri ifade eden çok işlek bir fiilden isim yapma ekidir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

açıḳ ḳula (20b/04), arıḳ (05a/14), üç bölük (22b/14), çatlaḳ (49b/07), burun delikleriniñ (14a/17), ṣarıḳ (30b/19).

-(ı)m/-(i)m, -(u)m/-(ü)m: Fiilden isim yapma eklerinin en işleklerinden biridir. Başlıca işlevi fiille ilgili bir durum ifade etmektir. Metnimizde görülen örnekleri aşağıda yer almaktadır:

bir oḳ atımı ḳadar (32b/14), bakımına (41a/17), tüy bitimi (14b/14), boġumlarınıñ (14b/15), ḳuyruḳ ṣoḳumuna ḳadar (20a/11).

-(ı)n/-(i)n, -(u)n/-(ü)n: İşleklik alanı çok geniş olmayan bu ekin *Kitābü Bayṭara*'da iki örneği bulunmaktadır:

bütün (25a/05), uzun (28a/08).

-ış/-iş, -uş/-üş: Hareket ve iş isimleri yapan işlek bir ektir. Metinde tek örneği bulunmaktadır:

yürüyüşe (32a/07).

-ma/-me: -maḳ/-mek gibi bütün fiil kök ve gövdelerine gelebilen işlek bir ektir. Başlıca işlevi iş isimleri yapmaktır. Metnimizde tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

çullamasına (42b/03), gezdirme (41b/06) ḳunlama için (60a/11), urmadan (35b/04), yürütme (33a/18).

-maḳ/-mek: Eski Türkçeden beri kullanılan ve çok işlek olan bu ekin işlevi hareket isimleri yapmaktır. Metinde görülen örneklerinden bazıları şunlardır:

at baḳmaḳ (29a/04), beslemek (08b/12), geçmek (47a/09), ḳaçup ḳovmaġa (60a/08), oñulmaḳ (50a/01).

-mur: İşlek olmayan eklerden biridir. Metinde tek örneği görülmektedir:

yaġmur (19a/12).

-t: İşlek olmayan bu ekin metinde tek örneği bulunmaktadır. Bu ek metnimizde tonlu şekilde görülmektedir:

geçid vaḳtı (58b/07).

-sı/-si, -su/-sü: Eski Türkçeden beri görülen fakat işlek olmayan bu ekin metnimizde tek örneği bulunmaktadır:

yaṣṣı (14a/12).

-z: İşlek olmayan bu ekin metinde tek örneği bulunmaktadır:

boġazından (31a/18).

1.2.3.2. Zamir

Zamirler, ismin yerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan gramer kategorisidir.[27] Zamirler kendi içinde şahıs zamirleri, işaret zamirleri, dönüşlülük zamirleri, belirsizlik zamirleri, soru zamirleri, bağlama zamirleri olarak altı grupta incelenmektedir.

1.2.3.2.1. Şahıs zamirleri

Kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir. Türkçede üç teklik üç de çokluk olmak üzere altı şahıs zamiri vardır. Metnimizde geçen şahıs zamirleri ve bunların çekimli hâlleri şunlardır:

Teklik 1. şahıs zamiri

ben (03b/07), baña (03b/13).

Teklik 2. şahıs zamiri

sen (03b/12), seniñ (,3b/07), seni (03b/08), saña (03b/10).

Teklik 3. şahıs zamiri

Metinde teklik 3. şahıs zamiri için o, ol ve an kelimeleri kullanılmıştır.

ol (1b/13), odur (01b/03), anıñ (06a/05), anı (09a/02), anda (07b/16), andan (07a/07).

Çokluk 1. şahıs zamiri

Metinde çokluk 1. şahıs görülmemektedir.

Çokluk 2. şahıs zamiri

Metnimizde çokluk 2. şahıs bulunmamaktadır.

[27] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi-Şekil Bilgisi.*, s.387.

Çokluk 3. şahıs zamiri

onlar (03b/12), onlar ile (03b/13), anların **(**41a/06), anları-da (12b/05), anlara (8b/14), anlardan (9b/18).

1.2.3.2.2. İşaret zamirleri

Varlıkları göstererek, işaret ederek karşılayan zamirlerdir. Metinde geçen işaret zamirlerinin yalın ve çekimli hâleri aşağıdaki gibidir:

bu: bu (05b/13, bunuñ (35a/13),bunı (45b/16), buña bināen (12b/13), bunda (34a/02), bundan (38b/16).

şol: şol (17b/12).

o: (01b/15).

bunlar: bunlar (17a/17), bunlarda (06a/13), bunlardan (12b/10)

1.2.3.2.3. Dönüşlülük zamirleri

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür şahıs zamirleridir. [28] Bu zamir, Türkiye Türkçesinde şahısların aslını bildiren kendi kelimesine iyelik ekleri getirilmesiyle bütün şahısları karşılar. Metnimizde dönüşlülük zamiri olarak kendi kelimesi düz ve yuvarlak ünlülü şekilleriyle kullanılmıştır:

kendi (09b/03), kendin̄in (58a/19), kendine (61a/06), kendinde (40a/18), kendü (08a/15), kendüyi (30b/18), kendüye (31a/17), kendülere (04b/01).

1.2.3.2.4. Belirsizlik zamirleri

Şahısları ve nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

bir-kes (02b/10), biri (05a/13), baʿżıları (24a/10), baʿżısını (06b/19), her birinde (19a/14), her ḳaç (59a/03), herkesiñ (54b/15), hi̇̄ç birini (24b/12), kim (29a/05).

1.2.3.2.5. Soru zamirleri

Şahısları ve nesneleri soru yoluyla temsil eden zamirlerdir. Metinde bir örneği bulunmaktadır:

ne (07b/14).

[28] *a.g.e.*,s. 398.

1.2.3.2.6. Bağlama zamirleri

Bağlama zamiri bir kelimeyi, bir kelime grubunu veya bir cümleyi başka bir kelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan ve içinde zamir işlevi de bulunduran bir zamir türüdür.[29] Eski Anadolu Türkçesinde aslında soru zamiri olan ancak cümle içinde bağlama görevi üstlenen kim zamiri, Türkiye Türkçesinde Farsçadaki ki zamiri bağlama zamiri olarak kullanılmıştır. Metinde hem kim hem de ki bağlama zamirleri görülmektedir:

Maʿlūm ola ki (11b/2), tā kim. (40b/17).

1.2.3.3. Sıfat

İsimlerin önüne gelerek onları çeşitli yönlerden niteleyen sıfatlar işlevlerine göre niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılırlar.

1.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin türlü iç ve dış özelliklerini bildiren sıfatlardır. Metinde sıkça görülen niteleme sıfatlarından bazıları şunlardır:

açıḳ ve gökçek ṣarı (19b/15), erkek at (59b/15), görünmez ʿillet (02a/12).

Niteleme sıfatları kendi içinde karşılaştırma sıfatları, pekiştirme (berkitme) sıfatları, küçültme sıfatları olarak üç gruba ayrılırlar.

1.2.3.3.1.1. Karşılaştırma Sıfatları

Metnimizde karşılaştırma yapmak için *gibi* ve *ḳadar* edatları, *en* zarfı, *-dan* ayrılma hâli eki, *pek* ve *cüzʾī* sözleri kullanılmıştır:

ṣu gibi aḳar (06b/11), serpme beyāżlıḳ yer ḳadar (24a/11), en evvel (05b/19), bundan aʿlā (33a/12),pek müşābih (13a/18), cüzʾī müşābehetli (13a/18).

1.2.3.3.1.2. Pekiştirme (Berkitme) Sıfatları

Kitabu Bayṭara'da anlamı güçlendirme işlevi ikilemelerle karşılanmıştır:

arḍın arḍın (32b/01), azar azar (41b/15), dürlü dürlü (16b/13), ılıçaḳ ılıçaḳ (60b/09), igri bügri (59b/02), yapça yapça (32a/1).

[29] *a.g.e.*, s. 426.

1.2.3.3.1.3. Küçütme Sıfatları

Metinde nitelik sıfatlarına gelen -caḳ/-cek, -cık/-cik, -cuḳ/-cük, -sı/si, -tıraḳ ekleriyle küçültme anlamı sağlanmıştır:

azacıḳ (12b/17), azçuḳ (25b/12), büyücek (25b/06),), dumansı reng (17b/16), ılıçaḳ ılıçaḳ (60b/09), kızımtıraḳ (18b/13), küçücük (13a/17).

1.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, nesneyi belirtme işlevi yüklenmiş olan sıfatlardır. Kendi içinde işaret sıfatları, sayı sıfatları, belirsizlik sıfatları ve soru sıfatları olmak üzere dörde ayrılır.

1.2.3.3.2.1.İşaret Sıfatları

Nesneleri gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Metinde tespit edilen işaret sıfatları bu, şol ve ol şeklindedir:

bu ṣıfatlardan (06a/09), bu ẕikr olunan atlarda (05a/07), şol rengdir ki (17b/02), ol eve (07b/15), ol ana (08b/01), ol mertebe (09b/14).

1.2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları

İsimleri sayı gösterme yoluyla belirten sayı sıfatları, asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları, topluluk sayı sıfatları olarak beşe ayrılır.

1.2.3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metinde görülen asıl sayı sıfatları şunlardır:

bir mil (32a/03), bir salḳım 40a/06), iki dürlü (21a/11), sekiz rengden (17a/07), otuz iki yaş (13b/14).

1.2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları varlıkları derecelendirme yolu ile belirtirler. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

üçinci bāb (10b/04), dördinci gün (42a/11), yedinci bāb (10b/09), on ṭokızıncı sene (13a/19).

1.2.3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sıfatları, sayıları bölüştürme yoluyla belirten sıfatlardır. Sayılara -ar/-er, -şar/-şer ekleri getirilmesiyle oluşturulurlar. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

birer karış 33a/10), birer mıḳdār (58b/08), üçer devvāre (58a/11), yedişer defʿa (59b/10).

1.2.3.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesirli sayı sıfatları belirttikleri ismin sayısını kesirli olarak gösterirler. Bunların diğer sıfat türlerinden ayrılan yanı tek kelimeye değil bir kelime grubuna dayanmalarıdır. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

üç bölükde bir bölügi (22b/14), üç bölükde iki bölügüñ (41a/19), sekiz bölükde bir bölügini (51a/09).

Arapça nıṣf "yarım" ve s̱ülüs̱ "üçte bir" kelimeleri ile de metinde kesir anlamı ifade edilmiştir:

nıṣf ve yā s̱ülüs̱i (23a/09).

1.2.3.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Asıl sayılara -ız-iz, -uz/-üz ekleri getirilerek yapılan topluluk sayı sıfatlarının metnimizde örneği bulunmamaktadır.

1.2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları varlıkların sayı ve miktarını belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Metinde bulunan örneklerden bazıları şunlardır:

bir gün (07a/18), bir Aʿrābī̄'den (04a/07), bir ḳaç gün (29a/03), her gice (07a/06), her ḳanġı rengde (25a/05), her nesne (05b/02), hiç bir yerinde (17b/02).

1.2.3.3.2.4. Soru Sıfatları

Soru sıfatları varlık ve nesneleri soru yoluyla belirtirler. Metinde soru sıfatları ḳaç, ḳanġı, naṣıl kelimeleri ile karşılanmıştır:

ḳaç dā'ire (55b/10), ḳaç yaşında (11b/16), naṣıl gem olsa (36a/03), ḳır nevʿınıñ ḳanġı nevʿından olursa (21b/06).

1.2.3.4. Zarf

Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir.[30] Zarflar, işlevleri bakımından zaman zarfları, yer zarfları, miktar zarfları ve tarz (suret) zarfları, soru zarfları olmak üzere beş gruba ayrılır.

1.2.3.4.1. Zaman Zarfları

Metnimizde bulunan başlıca zaman zarflarından bazıları aşağıdaki gibidir:

bu gice (08a/13), bundan ṣoñra (12a/15), evvel (04a/08), en evvel (05b/19), evvelā (14a/01), her gice (07a/06), güzün (61a/06), gündüz (19a/11), ḥālā (02a/07), hemān (11b/12), bundan ilerüsi (58b/07), ilk gün (42a/10), imdi (34a/19), ḳaçan (06b/07), ḳışın (49b/11), muḳaddemā (33a/05), bir müddet (36a/08), olmayınca ḳadar (40b/13), önce (49a/07), ṣabāḥleyin (30a/18), ṣoñra (13b/01), şimdi (25a/02), tīz (11b/), yazın (49b/13).

1.2.3.4.2. Yer Zarfları

Metnimizde tespit edilen yer zarflarından bazıları şunlardır:

altında (04a/17), aşaġısında (12a/04), dışaru (57b/16), girüye (53b/19), içine ṭoġrı (45b/11), içerüsinde (51b/11), ilerü (14b/09), orda (32b/16), önünde (12a/15), öteye (41b/05), yanındaki (28a/19), yukarda (12a/02), uzaḳdan (18a/14).

1.2.3.4.3. Miktar Zarfları

Metinde görülen miktar zarflarından bazıları aşağıdaki gibidir:

azçıḳ (45b/16), bundan ziyāde (32a/04), çoḳ (16a/09), çoḳça (15a/08), ġāyet (06b/12), aḳçe ḳadar (25b/07), bir ḳıyye ḳadar (42b/15), ḳatı çoḳdur (31a/13), nice (02b/18), pek azġun (26a/02).

1.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları

Kitābü Bayṭara'da görülen tarz zarflarından bazıları şunlardır:

[30] *a.g.e.*, s. 427.

ağırca ağırca (44b/19), böyle (13a/08), böyle böyle (38b/06), urur gibi (31b/12), yoġurur gibi (33b/05), güzelce (42a/03), hīç (12a/10), ılıçaḳ ılıçaḳ (60b/19), öylece (42a/05), tizce (30a/12), uzunca (47b/17).

1.2.3.4.5 Soru zarfları

Soru zarfları fiildeki oluş ve kılışı soru yoluyla belirlerler. Metinde soru zarfı örneğine iki yerde rastlanmıştır:

ne ḳadar (51a/06), niçün (09b/0).

1.2.3.5. Edat

Edatlar tek başına anlamları olmayan, kelime ve kelime gruplarına bağlanarak bunları anlam ve ifade bakımından destekleyen vazifeli kelimelerdir. Edatlar ünlem edatları, bağlama edatlar ve son çekim edatları olmak üzere üçe ayrılırlar.

1.2.3.5.1. Ünlem Edatları

Ünlem edatları his ve heyecanları, tabiat seslerini, seslenmeleri, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır.[31] Ünlem edatları kendi içinde ünlemler, hitap (çağırma, seslenme) edatları, gösterme (işaret) edatları, sorma edatları ve cevap edatları olmak üzere beşe ayrılırlar.

1.2.3.5.1.1. Ünlemler

Metinde ünlemlerin örneği yoktur.

1.2.3.5.1.2. Hitâp (Çağırma, Seslenme) Edatları

Metnimizde *yā* seslenme edatı görülmektedir:

yā Resūlu'llāh (08a/05) Yā Rab (08b/14)

1.2.2.5.1.3. Gösterme (İşaret) Edatları

Metnimizde gösterme edatlarının örneği bulunmamaktadır.

1.2.3.5.1.4 Soru Edatları

Metinde soru edatlarının örneği bulunmamaktadır.

1.2.3.5.1.5. Cevap Edatları

Cevap edatlarının metinde örneği yoktur.

[31] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 349.

1.2.3.5.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri anlam bakımından birbirine bağlarlar. Metinde görülen bağlama edatları aşağıda yer almaktadır.

1.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları

ile (14b/06), daḫı (15a/18), ve (16b/02).

1.2.3.5.2.2, Denkleştirme Edatları

ve yā (23a/09), ve yāḫūd (44b/12), yā (46a/03), yāḫūd (46b/07).

1.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları

hem…hem (43b/17), ne…ne (32b/15), yā…yā (51a/08), yā…yāḫūd (22b/14).

1.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları

Bu edatlar daima cümle başında bulunurlar ve cümleleri anlamca birbirine bağlarlar. Cümle başı edatları işlevlerine göre şu gruplara ayrılırlar:

1.2.3.5.2.4.1. Fakat ifadesini taşıyanlar

ammā (11b/04), ancaḳ (12a/05), faḳat (12a/11), lākin (18a/16).

1.2.3.5.2.4.2. Eğer ifadesini taşıyanlar

eger (21a/11), ger (02b/16).

1.2.3.5.2.4.3. Gerçi ifadesini taşıyanlar

gerçi (44b/07).

1.2.3.5.2.4.4. Çünkü ifadesi taşıyanlar

çü (02a/17), çün (02a/04), çünki (25a/06), zīrā (06b/04).

1.2.3.5.2.5. Benzerlik bildirenler

ādetā (30a/04), gūyā (04b/14).

1.2.3.5.2.6. Netice ve açıklama bildirenler

bārī (55b/13), bināen (12a/13), ḥattā (32a/09), imdi (34a/19), meger (33a/08), yaʿnī (09a/17).

1.2.3.5.2.7. Şart ve derece bildirenler

illā (05b/18).

1.2.3.5.2.8. Kuvvetlendirme bildirenler

daḫı (06a/16), da 33a/15), de (07b/16), bile (26a/15), ise (11b/12), ki (11b/04), kim (39a/07), degil (05b/18).

1.2.3.5.3. Son Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hâllerini yapan son çekim edatları işlevlerine göre şu gruplara ayrılırlar:

1.2.3.5.3.1. Benzerlik bildirenler

gibi (05a/02), misllü (47a/13), üzere (12b/8), üzre (20a/04).

1.2.3.5.3.2. Sebep bildirenler

içün (04a/08), ötrü (08a/10) naşi (05b/11).

1.2.3.5.3.3. Vasıta ve beraberlik bildirenler

-ıla (36b/01), -ile (37b/04), ile (20a/13), berāber (39a/13).

1.2.3.5.3.4. Yer ve yön bildirenler

-a ḳadar (15b/12), -e dek (08b/10), -a doġrı (25b/08), -e ṭoġrı (31b/11).

1.2.3.5.3.5. Başkalık bildirenler

berī (35a/02), ġayrı (22a/18), māʿadā (24b/10).

1.2.3.5.3.6. Miktar bildirenler

ḳadar (23a/08), mıḳdār (61b/07), rütbe (31a/08), mertebe (09b/15).

1.2.3.5.3.7. Zaman bildirenler

beri (06a/16),berü (41b/11), önce (49a/07), evvel (19a/10), ṣoñra (32a/10).

1.2.3.5.3.8. Karşılaştırma bildirenler

göre (32a/12), ḳıyāsā (18b/3).

1.2.3.6. Fiil

1.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

Kitābü Bayṭara'da görülen isimden fiil yapma ve fiilden fiil yapma ekleri aşağıda yer almaktadır.

1.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

-a-/-e-: İşlek olmayan bu ek hem geçişli hem de geçişsiz fiiller yapar:

beñze- (18b/03), dile- (24b/13), döle- (40b/05), ḳana- (47b/13), oyna- (40a/05).

-ar-/-er-: Eski Türkçeden beri görülen bu ek daha çok renk isimlerinden fiil yapmakta kullanılır:

aġar- (22b/10), ṣarar- (13b/08), yaşar- (63a/07)

-da-, -de-: Ses taklidi kelimelerden fiil yapmada işlek olan bu ek, diğer isimlerden fiil yapmada az kullanılır. Metinde tek örneği bulunmaktadır:

iz-de > iste- (32a/13).

-ḳ-: İşlek olmayan bu ek geçişsiz fiiller yapar:

açıḳ- (46a/03).

-ḳur-/-kür-: Ses taklidi kelimelerden fiil yapan bu ekin metinde tek örneği vardır:

tüskür- (36a/01).

-la-, -le-: Eski Türkçeden beri çok işlek olan bu ek her çeşit isme gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller yapar. Metinde görülen örneklerinden bazıları şunlardır:

çabala- (28a/01), dāġla- (52b/01), egele- (13a/01), gemle- (31a/17), ışla- (61a/09).

-al/-el: İşleklik sahası geniş olmayan bu ek sıfatlardan geçişsiz fiiller yapar:

azal- (22a/14), dincel- (40b/12), gücel- (29a/11), küçül- (51a/01).

-r-: İşlek olmayan bu ek, Eski Türkçeden beri sayılı kelimelerde görülmekte ve daha çok ses taklidi kelimelerden fiil yapmaktadır. Metinde iki örneği bulunmaktadır:

anır- (54b/01), çaġır- (38b/05).

1.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-a-/-e-: İşlek olmayan bu ekin metnimizde tek örneği bulunmaktadır:

ṭıḳa- (39a/01).

-dır-/-dir-, -dur-/-dür-: İşlek bir ettirgenlik ekidir. Fiil kök ve gövdelerine gelerek oldurma ve yaptırma ifade eden geçişli fiiller yapar:

degişdir- (59b/11), döndür- (41b/06), gezdir- (36b/16), gezdür- (29b/04), itdir- (36b/01).

-ı-/-i-, -u-/-ü-: İşlek olmayan fiilden fiil yapma eklerindendir. Metinde iki örneği bulunmaktadır:

ḳazı- (55a/15), sürü- (47a/03).

-ḳ-/-k-: İşlek olmayan, seyrek kullanılan bu ekin metinde bir örneği bulunmaktadır:

görük- (19a/12)

-(ı)l-/-(i)l-, -(u)l/-(ü)l: İşlek olarak kullanılan bu ek, pasiflik ve meçhullük yapar:

dökül- (34b/18), görül- (36b/12), kesil- (38b/09).

-n-, -(ı)n-/-(i)n: Eski Türkçeden beri işlek olarak görülen bu ekin asıl işlevi dönüşlülük ifade etmekse de pasiflik ve meçhullük bildirdiği de görülür:

boşan- (39a/18), boyan- (18b/03), delin- (52a/17), din- (04a/08), eşin- (50b/14).

-(a)r-/-(e)-r-, -(u)r-/-(ü)r-: Eski Türkçeden beri kullanılan ve işlek olmayan bu ek, ettirgen fiiller yapar. Metinde görülen örnekleri şunlardır:

çıkar- (30a/10), geçir- (38b/16), geçür- (29a/08), gider- (48b/18), içir- (62a/14), yetür- (33a/19).

-ş-: İşlek olan bu ek, oluş ve ortaklaşma ifade eden fiiller yapar:

alış- (36b/15), bulaş- (35b/07), iriş- (01b/09).

-t-: Eski Türkçeden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bu ek, ettirgen fiiller yapar:

büyüt- (49a/17), köpürt- (41b/18), ört- (39a/02), ürküt- (38b/05), yürüt- (31b/05).

-y-: İşlek olmayan bu ekin kuvvetlendirme işlevi vardır. Eski Türkçedeki -d-'nin devamıdır:

ḳoy- (36b/18).

1.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk, Eski Türkçeden beri işleklik sahası çok geniş olan -ma-/-me- fiilden fiil yapma eki ile yapılır. Bu ek, i- fiili dışında bütün fiil kök ve gövdelerine gelerek olumsuz anlamlı fiillller yapar.[32] Metinde görülen örnekleri şunlardır:

bitmeyeñ (14a/09), görmeyendir (44b/14), inanmayalar (29a/06), olmasun (30a/08).

Geniş zamanın olumsuzu ise -maz/-mez eki ile yapılmaktadır:

duymaz (44a/02), gözüni ḳırpmaz (44b/06), yarandırılmaz (46b/04).

1.2.3.6.3. Fiil Çekimi

1.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri

Çekimli fiillerde fiilin bildirdiği hareketi yapan şahsı ifade eden şahıs ekleri, I. tip (zamir kökenli) şahıs ekleri, II. tip (iyelik kökenli) şahıs ekleri ve emir kipindeki şahıs ekleri olmak üzere üç gruba ayrılır.

1.2.3.6.3.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Şahıs Ekleri

Metnimizde görülen I. tip şahıs ekleri aşağıdaki gibidir:

Teklik 1. şahıs: -am/-em, -ım/-im

bindüririm (03b/12), girmezem (07b/16).

Teklik 2. şahıs: -sın/-sin

istersin (08a/06), kazanasın (08a/07).

Teklik 3. şahıs: eksiz

dinür (04a/08), ḫor ṭuṭar (09a/02), ḳalḳar (06b/08).

Çokluk 1. şahıs

Türkiye Türkçesinde -ız/iz, -uz/-üz, Eski Anadolu Türkçesinde -vuz/-vüz olan I. tip çokluk 1. şahıs ekinin metinde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2. şahıs: -sıñız/-siñiz

edā itdirmezsiñiz (09b/04).

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler

buyurmışlar (04a/15), ḥaẓ iderler (04b/08), rivāyet iderler (09a/15) .

[32] *a.g.e.*, s. 200.

1.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: -m

didim (03b/08), mübārek eyledim (03b/15), işitdim (07b/02), gördüm (07a/19).

Teklik 2. şahıs: -ñ

Türkiye Türkçesinde -n, Eski Anadolu Türkçesinde -ñ olan II. tip şahıs ekinin metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 3. şahıs: eksiz

ider (02a/13), olmuş (02a/12), itmişdir (04a/16).

Çokluk 1. şahıs: ḳ/k

bulduḳ (05b/07).

Çokluk 2. şahıs

Türkiye Türkçesinde -nız/-niz, Eski Anadolu Türkçesinde -ñız/-ñiz, -ñuz/-ñüz olan II. tip şahıs ekinin metnimizde örneği görülmemektedir.

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler

su’āl itdiler (09b/04), buyurdılar (03b/17), kesb eylediler (28a/18).

1.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Emir Ekleri, aslında şekil ekleridir. Ancak her şahsın ayrı bir emir eki olduğu için bu şekil ekleri aynı zamanda şahıs eki durumundadırlar. Bu nedenle emir eklerinin şahıs işlevine değinilmiştir. Emir ekleri ilerde *Emir Kipi* bölümünde anlatılacaktır.

1.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri, fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir.[33]

Türkçede dokuz çekim kalıbı bulunur ve bu çekim kalıpları, bildirme (haber) kipleri ve tasarlama (dilek) kipleri olarak iki ana gruba ayrılır.

[33] *a.g.e.*, s.288.

1.2.3.6.3.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri

1.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki Eski Anadolu Türkçesinde 3. şahıslarda -dı/-di, diğer şahıslarda -du/-dü şeklinde görülmekte ve iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir. Metnimizde 3. şahıslarda -dı/-di şeklinde, teklik 1. şahısta uyum dâhilinde düz ve yuvarlak ünlülü olarak -dı/di, -du/dü, çokluk 1. şahısta ise -duḳ olarak tek örnekte görülmektedir. Metinde 2. şahısların örneği bulunmadığı için bunların nasıl yazıldığı tespit edilememiştir:

didim (03b/08), gördüm (07a/19), eyledi (03b/03), olundı (04b/01), bulduḳ (05b/07), buyurdılar (04a/06), girü virdiler (04b/19).

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu -ma/-me ile yapılmaktadır:

itmedi (09b/16).

1.2.3.6.3.2.1.2.Öğrenilen Geçmiş Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman eki -mış/-miş şeklindedir. Ancak, -up/-üp zarf fiilinin, -up-durur/-üp-dürür, -updur/-üpdür şekillerinin de kullanıldığı görülmektedir. Metnimizde bu ek sadece düz ünlülü olarak -mış/-miş şeklinde 3. sahıslarda görülmektedir:

itmiş (04b/04), iştirā olunmışdı (04b/16), buyurmışlar (06a/13), alınmışdır (17b/04), dimişlerdir (50a/09).

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu -ma/-me ile yapılmaktadır:

ḳalmamış (02a/17), ṭuṭmamıdır (63a/06), itmemişler (59a/04).

1.2.3.6.3.2.1.3. Geniş Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde geniş zaman eki -r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür şeklinde görülmektedir. Metnimizde de bu ekler bulunmaktadır. Yer yer düz ünlülü kelimelere yuvarlak ünlülü ek geldiği görülmektedir. Geniş zaman metinde umumiyetle 3. şahıs ekleriyle çekimlenmiştir:

dirler (04b/06), ṭutar (07a/07), iderler (03b/13), yazılur (08a/08), dinür (04a/08), şuʿbelenür (17a/06), yetişür (16a/06).

Geniş zamanın olumsuzu ise -maz/-mez ile yapılmıştır:

olmaz (17a/18), ṣaymazlar (24b/12), uymaz (35b/16), girmezem (08a/16), itmez (06b/19), eylemez (0b/09).

1.2.3.6.3.2.1.4. Gelecek Zaman

Eski Türkçede -gay/-gey, Eski Anadolu Türkçesinde -ısar/-iser, -ası/-esi, bolay şeklinde olan gelecek zaman ekleri Türkiye Türkçesinde -acaḳ/-ecek olarak görülmektedir.

Metnimizde -acaḳ-ecek ekinin bir örneği görülmektedir:

gidecekse (30b/02).

Metinde gelecek zaman anlamı -acaḳ/-ecek sıfat-fiil eki ve geniş zaman eki ile de verilmiştir:

olacaḳ şeydir (34b/03), yakında ricālimden seniñ üzerine bindüririm (03b/12).

1.2.3.6.3.2.1.5. Şimdiki zaman

Şimdiki zaman eki bulunmayan Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman, geniş zaman ve birleşik fiil geniş zaman şekilleri ile ifade edilmiştir: *baḳa durur* "bakıyor", *geli yorır* "geliyor".

Türkiye Türkçesinde ise şimdiki zaman eki -yor şeklindedir.

Metnimizde -yor şimdiki zaman ekine tesadüf edilmemektedir. Şimdiki zaman anlamı iki yerde geniş zaman ile karşılanmıştır:

İstersin ki ecr-i ʿaẓīm ḳazanasın (08a/06), Etbāʿıñıza niçün bu ḫiẕmeti edā itdirmezsiñiz (09a/01).

1.2.3.6.3.2.2. Tasarlama Kipleri

1.2.3.6.3.2.2.1.Emir Kipi

Emir ekleri tasarlanan hareketi emir yoluyla ifade ederler. Emir kipinde diğer fiil çekimlerinden farklı olarak her bir şahsın ayrı eki bulunmaktadır. Metinde görülen emir ekleri şunlardır:

Teklik 1.şahıs: -ayım/-eyim

aṣayım (08a/06), ḳurtulayım (38a/11), gidereyim (41a/11),

Teklik 2.şahıs: eksiz

ilḳā eyle (03b/17), mübārek eyle (08b/14).

Teklik 3.şahıs: -sun/-sün

ḳılsun muvaffaḳ (3a/04), ṣalāt olsun (01b/15), dā'im olsun (02a/01).

Çokluk 1.şahıs: -alım/-elim, -alum/-elüm

ẕikr idelim (06b/19).

Çokluk 2.şahıs -ın/-in-,uñ/-üñ, -ñuz/-ñüz, -uñuz/-üñüz

du'ā idin (08b/14)

Çokluk 3.şahıs: -suñlar/-sünler

Metinde örneği bulunmamaktadır.

Emir kipinin olumsuzu -ma/-me ile yapılmaktadır:

bed ḫūy olmasun (30a/08).

1.2.3.6.3.2.2.2. İstek Kipi

Türkiye Türkçesinde istek eki -a/-e şeklindedir. Bu ek, eski Türkçedeki gelecek zaman eki olan -ġay/-gey ekinden gelmiştir.[34] Zamir kökenli şahıs ekleri ile çekimlenen istek eki, dilek bildirme işlevi dışında geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, şart ve emir işlevlerinde de kullanılabilir.

Metinde istek kipinin teklik 2. ve 3. şahıslarının çekimleri görülmektedir. Diğer şahısların çekimi metnimizde bulunmamaktadır.

eyleyesin (03b/13), ḳazanasın (08a/06), süresin (44b/17), oḳuya (06b/14), ola (02a/03).

İstek ekinin geniş zaman, gelecek zaman ve şart işlevlerinde kullanıldığı şekiller de metnimizde mevcuttur:

Geniş zaman: perde ola (08b/01), yazıla (09b/08), kerīm ve aṣīl oluna (05a/17).

Gelecek zaman: rāḥatdan me'ḫūẕ ola (05b/13).

Şart: baġlanmış ola (07b/16), ẕikru'llāh eyleye (07b/18), ṭorbasın ala (08a/09).

İstek kipinin olumsuzu -ma/-me ile yapılmaktadır:

[34] *a.g.e.*, s. 310.

inanmayalar (29b/06), ḳalmaya (36a/01), sevmeye (62b/19).

1.2.3.6.3.2.2.3. Şart Kipi

Eski Türkçede -sar/-ser olan şart eki Türkiye Türkçesinde -sa/-se şeklindedir. Şart kipi iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir. Metinde şart kipinin teklik ve çokluk 3. şahıs çekimindeki örnekleri görülmektedir:

ṣaḳlasa (08a/19), ḳalsa (06b/08), beslese (09a/19), yürürse (33b/07), ursalar (33a/06), yolsalar (55a/14), hediyye eyleseler (46b/10), virseler (55a/13).

Şart kipinin olumsuzu -ma/-me ekiyle yapılmaktadır:

ḳalḳamasa (06b/08), olmasa (22a/18).

1.2.3.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi

Türkiye Türkçesinde gereklilik eki -malı/-meli'dir. Gereklilik ekinin bulunmadığı Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik ifadesi için *gerek* kelimesi istek veya şart eki ile birlikte kullanılmıştır.[35]

Metnimizde -malı/-meli eki, *gerek* ve *lāzım* kelimeleri ile gereklilik ifade edilmiştir:

sert olmalıdır (16b/12), ḳavī olmalı (17a/03), kendü görmek gerek imiş (08a/15), diḳḳat lāzımdır (07a/05).

Gereklilik kipinin olumsuzu -ma/-me ile yapılmıştır:

yumuşaḳ olmamalıdır (17a/02).

1.2.3.6.4. Ek-fiil (Cevherî Fiil) ve Bildirme Ekleri

İsim kökenli kelimelerin fiilleştirilmesinde ve birleşik fiil çekiminde Eski Anadolu Türkçesinde er- > i- değişimine uğramış olan i- yardımcı fiili kullanılmaktadır.[36]

i- yardımcı fiilinin isimlerle birlikte kullanılan geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipi olmak üzere dört çekim şekli bulunmaktadır. Bunlardan geniş zaman şekli eklerden oluşan bir çekimdir. Bu eklere bildirme ekleri denilmektedir.[37] Eski Anadolu Türkçesinde geniş zamanda 3.şahısların

[35] *a.g.e.*, s. 313.
[36] Zeynep Korkmaz, *Marzubān-nāme Tercümesi,* s.178.
[37] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 316.

çekimi, i- ile değil, -tur/-turur > -dur/ -durur yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Metnimizde görülen i- fiilinin tespit edebildiğimiz çekimleri şu şekildedir:

Geniş zamanın teklik 2. şahıs ve teklik 3. şahıs çekimi:

baḥrsın (05b/18), terḳibsin (05b/18), O'dur (01b/03), ṣādır olmışdır (06a/01), Ḫayrdır (09a/04), vardır (11b/17).

Görülen geçmiş zamanın teklik 3. şahıs çekimi:

bu idi (04a/03), ḳızıl idi (04a/10), Aşḳar idi (04b10).

Öğrenilen geçmiş zamanın teklik 3. şahıs çekimi:

gerek imiş (08a/15).

Şart kipinin teklik 3. şahıs çekimi:

ṣoy ise (11b/12), gemden ise (37a/03), genç ise (43b/07), aġarırsa (22b/16).

i- ek fiilinin olumsuzu *degil* edatı ile yapılmaktadır:

ʿayb degildir (15a/18), ḳabīḥ degildir (50b/17), degil imiş (08a/15), mümkün degilse (39b/06).

1.2.3.6.5. Birleşik Kipler

Türkiye Türkçesinde birleşik kipli fiil çekimi i- yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Bu birleşik kipli fiil çekiminin hikâye birleşik çekimi, rivâyet birleşik çekimi, şart birleşik çekimi olmak üzere üç şekli bulunmaktadır. *Kitābü Bayṭara'da* tespit edilebilen örnekler aşağıdaki gibidir:

1.2.3.6.5.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Görülen geçmiş zamanın hikâyesi:

ẕikr olundı idi (25a/02).

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi:

itmiş idi (04b/02), buyurmışlar idi (04b/12), hedāye itmişler idi (05a/03).

Geniş zamanın hikâyesi:

buyururlar idi (05b/06), ḳullanırlar idi (09b/18), zuʿm iderler idi (17b/07).

1.2.3.6.5.2. Rivâyet Birleşik Çekimi

Geniş zamanın rivâyeti:

örterler imiş (25a/09), kesb itdirirler imiş (33a/08).

1.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi:

Geniş zamanın şartı:

büyük olur ise (22a/06), beyāż olursa (23b/04).

Öğrenilen geçmiş zamanın şartı:

vāz gelmemiş ise (37b/09).

1.2.3.6.6. Fiillerde Soru

Metnimizde fiillerde soru anlamı -mı/-mi eki ile yapılmıştır. Soru ekinin metinde tek örneği bulunmaktadır:

naẓar ḳalsun mı (02a/14).

1.2.3.6.7. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, isimlerden yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller ve tasvir fiilleri olarak iki grupta incelenmektedir.

1.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Metnimizde isimlerden birleşik fiil yapmak için kullanılan yardımcı fiiller şunlardır:

aç- ile yapılan birleşik fiiller: el aç- (07b/07), paş aç- (18a/02).

al- ile yapılan birleşik fiiller: at al- (43b/06), gem al- (35b/02), ḳoḳu al- (60a/06), ṭorbasın al- (08a/09).

bağla- ile yapılan birleşik fiiller: at bağla- (08a/03, 08b/05), et bağla- (42b/01).

baṣ- ile yapılan birleşik fiiller: ḳuvvetli baṣ- (53a/10), parmaḳ baṣ- (49a/18), pek baṣ- (33b/08), yük bas- (16a/07).

bul- ile yapılan birleşik fiiller: fırṣant bul- (37b/11), ḳarār bul- (42a/02), ruḫṣat bul- (34b/19), selāmet bul- (42b/02), ṣıḥḥat bul- (52a/04).

buyur- ile yapılan birleşik fiiller: iḫtilāf buyur- (06a/13), işāret buyur- (43b/05), iştirāʿ buyur- (04b/12), iʿṭā buyur- (04b/12), iẓhār buyur- (04b/10), naḳl buyur- (09a/09).

çek- ile yapılan birleşik fiiller: at çek- (60a/15), eziyyet çek- (34b/10), ḳısraġa çek- (11b/12), pek çek- (38a/11), zaḥmet çek- (35b/18).

dur- ile yapılan birleşik fiiller: rāḥat dur- (53b/10), yalñız dur- (36a/12).

eyle- ile yapılan birleşik fiiller: aġır eyle- (07b/09), diḳḳat eyle- (43a/05), duʾā eyle- (07a/08), ḫalḳ eyle- (03b/03), hediyye eyle- (46b/10), mübārek eyle- (08b/14).

gel- ile yapılan birleşik fiiller: fesād gel- (60b/07), gevşeklik gel- (35b/15), ʿillet gel- (43a/15), vāz gel- (37b/09).

getür- ile yapılan birleşik fiiller: ʿillet getür- (46a/14), yük getür- (16a/10).

it- ile yapılan birleşik fiiller: cebr it- (36b/13), idmān it- (19a/17), iṣābet it- (59b/02), rivāyet it- (07b/11), ṣabr it- (05b/02), serkeşlik it- (29b/06).

itdir- ile yapılan birleşik fiiller: edā itdir- (09b/04), ferāġat itdir- (30a/12), ḥareket itdir- (33a/07), kesb itdir- (33a/07).

ḳal- ile yapılan birleşik fiiller: aç ḳal- (12a/13), eṯer ḳal- (49b/02), ḥāmile ḳal- (62a/12), ḫūylu ḳal- (36a/01).

ḳıl- ile yapılan birleşik fiiller: ʿArabī ḳıl- (03b/08), cihān-gīr ḳıl- (01b/06), ġazā ḳıl- (01b/16), ikrām ḳıl- (01b/04), muvaffaḳ ḳıl- (03a/04), naẓar ḳıl- (02a/10).

ol- ile yapılan birleşik fiiller : çuḳur ol- (15b/01), gök ol- (45a/18), ḥāṣıl ol- (13a/07), igri ol- (57b/16), ince ol- (14a/17), ḳādir ol- (08a/03), meyllü ol- (16a/07).

olun- ile yapılan birleşik fiiller: aṣīl olun- (05a/17), beyan olun- (17a/19), diḳḳat olun- (07a/10), ıṭlāḳ olun- (06a/13), ḳayd olun- (52b/0), tımar olun- (19a/10).

ṭur- ile yapılan birleşik fiiller: ṣusuz ṭur- (26b/02), yalnız ṭur- (36a/11).

ṭuṭ- ile yapılan birleşik fiiller: aġrı ṭuṭ- (62b/15), bāb ṭuṭ- (56b/08), baş ṭuṭ- (32a/02), dik ṭuṭ- (44a/05), gevşek ṭuṭ- (53b/01), maḳbūl ṭuṭ- (56b/14).

ur- ile yapılan birleşik fiiller: çul ur- (42a/02), gem ur- (35a/14), keçe ur- (31b/03), kelebsār ur- (36b/18), licām ur- (29b/08), yere ur- (56b/17).

urul- ile yapılan birleşik fiiller: eger urul- (27a/14), gem urul- (29b/17), kösdek urul- (49a/14), yük urul- (33b/14).

vir- ile yapılan birleşik fiiller: cevāb vir- (03b/05), eziyyet vir- (35b/18), fesād vir- (3b/12), girü vir- (04b/19), nafaḳa vir- (07b/08), ṣıḳlet vir- (31b/08),

1.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri

Birinci unsuru zarf-fiil, ikinci unsuru yardımcı fiil olan iki ayrı fiilin kaynaşmasından meydana gelen tasvir fiilleri, yeterlilik, süreklilik, tezlik, yaklaşma ve uzaklaşma fiilleri olmak üzere kendi içinde beş gruba ayrılmaktadır.[38]

1.2.3.6.7.2.1. Yeterlilik Fiilleri

Yeterlilik fiilleri bil- yardımcı fiili ile oluşturulmaktadır. Türkiye Türkçesinde yeterlilik fiillerinin olumsuzu -u "muktedir olmak" fiiline -ma olumsuzluk ekinin getirilmesiyle yapılmaktadır. Bu yardımcı fiil -A zarf-fiil biçimi ile yan yana gelince ünlü birleşmesine uğrayarak kaybolmuştur: *kör-e u-ma-* > *göreme-*.[39] Metnimizde yeterlilik fiillerinin olumsuz anlamlı örnekleri görülmekte olumlu örneklerine tesadüf edilmemektedir:

düşüremezse (61a/14), idemeyüp (59b/17), viremez(46b/03).

1.2.3.6.7.2.2. Süreklilik Fiilleri

Türkiye Türkçesinde dur-, kal-, gör-, koy- yardımcı fiilleri ile yapılan süreklilik fiillerinin metinde tek örneği bulunmaktadır:

alı ḳoy- (36b/18).

1.2.3.6.7.2.3. Tezlik Fiilleri

Metinde tezlik fiilinin vir- yardımcı fiili ile yapıldığı görülmektedir:

ḳoyu vir (60a/14), ṣalı vir- (53a/15), yürüyü vir- (38b/15).

1.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Türkiye Türkçesinde yaz- yardımcı fiil ile yapılan yaklaşma fiillerinin örneği metnimizde bulunmamaktadır.

1.2.3.6.7.2.5. Uzaklaşma Fiilleri

Git- yardımcı fiili ile oluşturulan uzaklaşma fiillerinin metnimizde örneği görülmemektedir.

[38] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi*, s.709.
[39] *a.g.e.*, s.712.

1.2.3.6.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Partisipler fiillere zaman ve hareket anlamı veren ancak isim gibi kullanılan ve çekimlenen fiil şekilleridir.[40] Bu fiil şekilleri fiill kök ve gövdelerine partisip ekleri getirilerek oluştururulur. Metinde başlıca görülen sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-an/-en: ṭayanan (05b/01), yürüyen (06a/13), beslenen (07b/15), taḥrīr olunmayan (10a/19).

-ar/-er –ur/-ür: olur olmaz (30b/07), ṭurur adam (37b/15), büyür ḥayvān (49a/17).

-acaḳ/-ecek: aḫz idecegi mādde (34b/01), olacaḳ şey (34b/02).

-dıḳ/-dik, -duḳ/-dük: sevdiklerinden (06b/17), kişnedügi (07b/15),

-maz/-mez: olur olmaz (30b/07), büyütmez ider (49a/17).

-mış/-miş: ḳırmızıdan siyāha boyanmış reng (18b/01), ucı ṭaranmış ipek (15a/08), ṭonmuş ḳan(47b/03).

1.2.3.6.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Zarf-fiiller, fiilin bildirdiği hareketin tarzını, zamanını, miktarını belirten fiill şekilleridir. Bu fiil şekilleri fiil kök ve gövdelerine zarf-fiil ekleri getirilerek yapılır. Metinde görülen zarf-fiil örnekleri aşağıdaki gibidir:

-ı/-i, -u/-ü: alı ḳoyaraḳ (36b/18), ṣalı vireler (53a/15), yürüyü virmesidir (38b/15).

-iken, -ken: aşarken (33a/06), gelür iken (29a/11), giderken (30b/19), yirken (12b/12), yürür iken (50b/13).

-araḳ/-erek: dönerek (32b/15), ṣarṣmayaraḳ (33a/01), ṭuṭaraḳ (33a/02), olmayarak (12b/11), virmeyerek (31b/09).

-ınca/-ince, -unca/-ünce: varınca (13a/13), girince (11b/06), eskiyince (47b/19), görünce (49a/12), ṭoġunca (12a/06).

-dıḳça/-dikçe, -duḳça/-dükçe: ṣalladıḳça (31b/17), bulduḳça (34b/19), dāġladıḳça (52b/01).

-dıḳda/-dikde, -duḳda/-dükde: tekmìl itdikde (12b/01), binildikde (27b/03), lāzım geldikde (31b/5), murād olduḳda (32b/13).

[40] Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.334.

-up/-üp: ağarup (22b/10) ṭopallanup (06a/09), silüp (08a/12), görünmeyüp (17b/04).

METİN

Mefāīlün/mefāīlün/feūlün

[01b]

(1) Be-nām-ı ẕü’l-celāl u Ḥayy u ḳayyūm

Ḳadīr-i mūcid-i mevcūd-ı maʿdūm

(2) O Ḫallāḳ-ı ʿaẓīmü’ş-şāna şāyān

Ḫuṣūṣā hadd-i hezārān ḥamd-ı şükrān

(3) O’dur bāʿiṯ ki baʿṯ itdi cihāna

Nice peyġamber-i ḫātem-nişāna

(4) Nübüvvet rütbesiyle ḳıldı ikrām

Berāy-ı daʿvet ü tebliġ-i aḥkām

(5) Virüp baʿżısına hem mülk-i sulṭān

Ser-efrāz itdi mānend-i Süleymān

(6) Aña rīḥi virüp ḳıldı cihān-gīr

Hem itdi cinn [ü] ins [ü] ṭayr teshīr

(7) Zamānında iderdi ehl-i ḳudret

Zihī esb-i ṣabā-reftāra raġbet

(8) Hem olmuşdı aña maʿrūż atı

O iḳlīmiñ ciyād-ı[41] ṣāfinātı

(9) Naẓar eylerken ol raʿnā ḫūyūle

İrişmişdi güneş ʿayn-ı ūfūle

(10) Ḥicābından yine gün redd olundı

O dem bir vaḳt-ı ġaflet ʿadd olundı

(11) Gelince baʿd-ez-ān sulṭān-ı kevneyn

[41] Metinde جيار şeklinde yazılıdır.

Ġazā ile cihānı ḳıldı ber-zeyn

(12) Saʿādetle o sulṭān-ı muẓaffer

İderdi rākib ḥayli musaḥḥar

(13) Süvār oldı hem ol mihr ü burāḳa

Şeb-i isrāda çıḳdı ne ṭabāḳa

(14) Rükūb-ı esb[42] o şāhıñ sünnetidir

Cihād ol pādişāhıñ ḥirfetidir

(15) O şāhenşāh-ı mülk-i ışṭıfāya

Ṣalāt olsun kemāl irdikçe aya

(16) Ola hem ehl-i beyt ile rıḍvān

Ġazā ḳıldıḳça fürsān-ı dem-efşān

[02a]

(1) Rıżāda dāʾim olsun hem ṣıḥābı

Ḫuṣūṣā çār-yār-ı müsteṭābı

(2) Çehārıñ rābiʿi ḥaydār nişānı

Odur Düldül-süvār-ı bī-meydānı

(3) Ola biʾl-cümle rıḍvānıyla şādān

Açınca cennet-i meʾvāyı Rıḍvān

(4) Çün itdüm baʿd-ez-īn ṣavb-ı meʾāle

ʿİnān-ı edhem-i ḫāmem imāle

(5) Didi bu bende-i bī-tāb-ı ṭāḳat

Berāy-ı ḫiẕmet-i fenn-i ṭabābet

(6) Derecem çāker-i dergāh-ı şāhī

Felek-i rifʿat-ı serāy pādişāhı

(7) ʿİnāyet vāyedür ḥālā bu ʿabde

[42] Metinde اشب şeklinde yazılıdır.

Cihānıñ melceʾi ol Sidre-i südde

(8) Sezā-vārān-ı ḳurb-ı şehriyārıñ

Ser-efrāzı olan baʿżı kibārıñ

(9) Nice esbān-ı mümtāzān ḥaḳḳā

Sezā teşbīhe taṣvīre ser-ā-pā

(10) Naẓar ḳıldıḳça buldı bā-ferāset

Bu çāker her feresde ḫayli ʿillet

(11) Ḳoşunca baʿż ḳurşun kesdirir hem

Merām üzre kimi hem kesdirir yem

(12) Bu vaṣf ile nice esbān-ı bīmār

Görünmez ʿillete olmuş giriftār

(13) Mürebbīniñ ḳılınmış cehli tevfīr

İder ḫaylice tımarında taḳṣīr

(14) Olunca cehl-i ġaflet her bir işde

Naẓar ḳalsun-mı naʿl-mīḫ [u] dişde

(15) İşitmiş ġāfili bu kāʾinātıñ

Baḳılmaz dişlerine baḫşiş-i atıñ

(16) Olunca ol misl-i ʿālemde maḍrūb

Her esbi ẓann ider çün ḫayl-i mevhūb

(17) Çü ʿilm-i bayṭara mensī bu demde

Nişānı ḳalmamış ehl-i ʿademde

(18) Olup Dārüʾl-kütüb-ü Enderūnʾda

Miyān-ı cümle-i ḥüsn-i fünūnda

(19) Kitāb-ı Bayṭara der cild-i vāḥid

Bulundı cüst ü cū ḳıldıkda vācid

[02b]

(1) Kerinde muḫtaṣardır ol müʾellif

Ẕī-teʾlīf-i Münīf ibni Aḫnef

(2) O ʿilme çün bu dem muḥtāc olundı

Berāy-ı terceme iḫrāc olundı

(3) Çıḳardı dāʾim olsun ol kitābı

Kibārın ber-güzīn ʿālī-cenābı

(4) Zihī mümtāz-ı aġayān-ı dergāh

Ki dārā-bende-i dergāh-ı şehenşāh

(5) Şehenşāh-ı cihan iḥsān kānı

Kerem kānı ḫavaṣṣ-ı bende-gānı

(6) Cihāna müştemildir hep o sāye

Sezā ol sāyedir ẓıll-ı Ḫudā ʾya

(7) Ḥıdīv hem ġulām-ı heft-iḳlīm

Ki feyżiñ ḳıldı heft-iḳlīm taʿmīm

(8) O şāha mālikü'l-mülk itdi tekrīm

Cihānı destine hep ḳıldı teslīm

(9) Muḥīt-i baḥr [u] berr olmuş nüfūzı

Aña gelmez çü beşe-i defʿ-ı mūzī

(10) Degil mülküñde ḳādir cūda bir-kes

Olur beydāda ol ḫusrev meded-res

(11) Zamānıñ bī-bedel ṣāḥib-ḳırānı

Şeh-i devrān Ḫān-ı Maḥmūd-ı ṣānī

(12) Ḫudā ol şāha virsün ʿömr-i Nūḥı

Cihānı ḳaplasun naṣr-ı fütūḥı

(13) O şāhıñ sāye-i şāhānesinde

Olup dāʿī ibādet-ḫānesinde

(14) Ḳulı Ṣāḳıb ḥuyūlı ḳıldı tezyīn

Olup nice menāfiʿ-i vaṣf tebyīn

(15) Ḫudā çün rīḥden ḫalḳ itdi ḫayli

Ṣabā-reftār olur ʿınāsı ḫaylī

(16) Olup rabṭ itse ger bir merd-i dānā

Cihad içün güzel esb-i tüvānā

(17) Ḳaçar ol cāydan iblīsi ṭutup teb

Olur menzil gehī tā çāh-ı Naḫşeb[43]

(18) Feresde var nice ḥālāt-ı ḥüsnā

Burāḳ oldı anuñ-çün esb-i ḥüsnā

(19) Bi-ḥamdi'llah cihānıñ şehriyārı

İder şāhāne esbe iʿtibārı

[03a]

(1) Saʿādetle o şāh-ı rebʿ-ı meskūn

İder her laḫṭa icrā emr-i mesnūn

(2) Beher ḥāl ol imām-ı ehl-i minnet

İder fermān icrā-yı şerʿiyyet

(3) O şāhenşah-ı ʿadlī-i şān-ı ġāzī

Ki dil-ḫᵛāhıdır ez-cümle mefāzı

(4) Ḫudā ol ḫusrevi ḳılsun muvaffaḳ

İdüp seyfin her ān ʿarşa muʿallaḳ

[43] Buhara'yı Belh'e bağlayan yol üzerindeki şehir. Edebiyatımızda kuyunun diğer bir çağrışımı Çâh-ı Nahşeb'dir. Mitolojiye göre Nahşeb civarında Siyam Dağı eteğinde İbn Mukannâ adlı büyü ve sihirle uğraşan bir hakîmin yaptığı ay, ayın batışından sonra bu kuyudan doğar ve dört fersah mesafeyi aydınlatırmış. (Adnan İnce, "Kuyu Cadısı ve Düşündürdükleri", *TÜBAR*, XXI (2007) Bahar, s.114).

(5) Bu eşref-i terceme bā-luṭf-ı Yezdān

Duʿā-yı farż ile nev buldı pāyān

(6) Berāy-ı tām bā-tārīḫ-i zībā

Didim nām-ı mütercim-i revnaḳ-efzā

[03b] (1) Çünki Ḥaḳ Celle ve ʿAlā Ḥażretleri (2) insān[ı] eşref ve anıñ baʿdında feres[i], eşref-i ḥayvānāt (3) ḫalḳ eyledi. Ve evliyāʾ-ı ilāhī olan müʾminīne anıñ (4) ile ʿizzet virdi. Ve müşrikīne anıñ ile ẕillet (5) virdi. Ve ehl-i ṭāʿata anıñ ile cemāl virdi. (6) Ve ḥīn ḫalḳında Ḥaḳ Teʿālā, ferese naẓar-ı ʿināyet ile (7) naẓar idüp buyurdı-ki: "Ben ʿaẓīmü'ş-şān, seniñ (8) ismine feres didim ve seni ʿArabī ḳıldım ve ḫayrı seniñ (9) nāṣībinde baġlıdır ve ġanīmet seniñ arḳaña yüklüdür. Ġanīler (10) saña ḫiẕmetçi olur ve seniñ rızḳın sāʾir ḥayvāndan (11) ziyāde saña gelir ve yakında ricālimden seniñ üzerine (12) bindüririm, onlar[44] tesbīḥ ve tehlīl ve tekbīr iderler sen de (13) onlar ile beraber baña tesbīḥ eyleye[sin]" deyince ferş-keşendī (14) Ḫudā-yı lem-yezel buyurdı-ki: "Saña (15) bu ṣavt mübārek eyledim. (16) Bu ṣavt ile müʾminīne feraḥ, müşrikīne ġam ilḳā eyle" (17) diyü buyurdığı vaʿd-i şerīfine mīnā-yı efḍāl-i mevcūdāt (18) Peyġamberimiz[45] ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerini bindirüp (19) ġazāya ʿazīmet buyurdılar. Efendimiz ḥażretleriniñ esbleriniñ **[04a] (**1) isimleri bunlardır: Birine Sükeb[46] dirler. Sīniñ fethi ve (2) kāfıñ sükūnı ile evvel mālik olduḳları at bu (3) idi. Medīne münevvere ve Benī Fezā[47] ḳabīlesinden bir kimseden (4) on vaḳıyye gümüşe iştirā itmişler idi. Ṣaḥib-i (5) evvelinde adı Ḍırs idi. Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve (6) sellem efendimiz Sükeb tesmiye buyurdılar. Sükeb (7) ṣuyı dökmege dirler. Bir at-da ziyāde eşkin olunca (8) ṣuya teşbīh içün sükeb dinür. Evvel üzerinde (9) ġazā buyurduḳları at bu idi, yelesi ḳuyruġı (10) siyāh ve sāʾir yeri ḳızıl idi, sevāda māʾil ve

[44] Metinde اوتلر şeklinde yazılıdır.
[45] Hz. Muhammed, Kendisine kutsal kitap indirilen son peygamber. (ö. 11/632). (Mustafa Fayda, "Muhammed", DİA., C.30, s.408).
[46] Metinde bu kelime سُكَبْ "Sükeb" olarak harekelenmiştir; ancak kelime tanımlanırken Sekb olarak verilmiştir. Kelime, *Misalli Büyük Türçe Sözlük, Staingass* ve *Redhouse'da* "Sekb" olarak geçmektedir. Metinde bu şekilde harekelendiği için kelime "Sükeb" olarak okunmuştur.
[47] Benî Fezâre, Adnanîler'e mensup bir Arap kabilesi. (Mehmet Ali Kapar, "Fezâre (Benî Fezâre)", DİA., C.12, s. 538).

alnında (11) ġurresi var idi ve saġ ard ayaġı sekil idi. Ve (12) ikinci Lizāz idi. Lāmıñ kesri ve zānıñ feṯi (13) ile luġatda ṭālib olundıġı nesneye vāṣıl olucı (14) dimekdir. Feres-i merḳūm aḳrānına sebḳat itdiginden (15) Lizāz tesmiye buyurmışlar. Nebiyy-i z̲ī-şāna Muḳavḳıs[48] hediyye (16) itmişdir. Ġāyet sevdikleri at olup būm-ı Bedir'de (17) altında olup ve Müreysī[49] ġazāsında bile idi. (18) Kesri ile luġatda cebel-i ṣaġīr maʿnāsınadır. (19) Feres-i merḳūm ḳuvvetlü ve ḥāfir ve ṣalābetlü ve büyük ve semīn **[04b]** (1) olduġından Ẓarb tesmiye olundı. Kendülere Ferve (2) bin ʿAmirü Cüz̲āmī[50] ihdā itmiş idi bir rivayetde Rebīʿa (3) bin Ebu'l Berā[51] ve bir rivayetde Cünāde bin el-Muʿallā ihdā (4) itmiş. Müreysīʿ ġazāsında bile idi. Dördünci- (5) sine Sebḥa dirler idi. Sīniñ fethi ve bānıñ sükūnı ve (6) ḥā-yı mühmele ile luġatda güzel eşen ata dirler. Feres-i (7) merḳūm ḥüsnü'l- cerī, ziyāde eşkin olup yürüyüşünden (8) ziyāde ḥaẓ iderler idi ve bunuñ ile müsābaḳa (9) idüp cümleyi sebḳat eyledikde beşāret iẓhār (10) buyurdılar. Beşinci Aşḳar idi. Yaʿnī; al ve yāḥūd beyāża (11) māʾil at[52] idi. Ceheyne[53] ḳabīlesinden on deveye (12) iştirā buyurmışlar idi. Altıncı Mürtecir idi. Mimiñ (13) żammı tānıñ feṯi cīmiñ kesri ile luġatda şiʿr söyleyene (14) dirler. Feres-i merḳūm ṣahīl-i laṭīf oldıġından gūyā (15) şiʿr söyler gibi kişnerdi. Levni beyāż idi. Bir Aʿrābī'den (16) iştirā olunmışdı. Ṣoñra Aʿrābī beyʿını inkār idüp (17) Ḥuzeyme bin S̲ābit[54] Ḥażretleri'niñ beyʿa şehādetleriyle (18) şehādetin, şāhideyn maḳamına ṭutup Aʿrābī'i defʿ (19) buyurdılar. Bir rivāyetde girü virdiler, bārekā'llāhu fīhi, **[05a]** (1) buyurdılar. Yedinci, Verd dirler idi; levni ḥāliyā şemm (2) olunan gül levni gibi oldıġından. Temīm-i Dārī[55] Ḥażretleri (3) hedāye itmişler idi. Ṣoñra Ḥażreti ʿÖmer[56] raḍıya'llāhu ʿanhü (4) iḥsān buyurdılar. Sekizinci, Laḥīf dirler idi. Lāmıñ (5) feṯi ve ḥānıñ kesri ile ḳuyruġı uzun olup yere (6)

[48] Mukavkıs (ö. 21/642 [?]). Hz. Peygamber zamanında, Mısır'ın fethi sırasındaki İskenderiye patriği ve Bizans'ın genel valisi. (Nadir Özkuyumcu, "Mukavkıs", DİA, C.31, s.187).

[49] Müreysīʿ gazvesi, Hz. Peygamber'in 5 (627) yılında Benî Mustalik kabilesine karşı düzenlediği gazve. (Ahmet Önkal, "Mustaliḳ (Benî Mustaliḳ)", DİA, C. 31, s.360).

[50] Ferve b. Amr (Âmir) b. en-Nâfire el Bünânî el-Cüzâmî en-Nufâsî (ö. 12/633 [?]). Hz. Peygamber'e müslüman olduğunu bildiren Rum valisi. (Mehmet Aykaç, "Ferve b. Amr", DİA, C. 12, s. 414).

[51] Benî Âmir b. Sa'saa kabilesinin Rebia kolunun Hz. Peygamber zamanındaki reisi. (Mustafa Fayda, "Âmir b. Sa'saa (Benî Âmir b. Sa'saa", DİA, C. 3, s.66-67).

[52] Metinde ال şeklinde yazılıdır.

[53] Cüheyne (Benî Cüheyne). Kahtânîler'den Kudâa'ya mensup bir Arap kabilesi. İslâmiyet'i ilk kabul eden ve Bedir Savaşı'nda İslâm ordusunda yer alan kabilelerdendir. (Ahmet Önkal "Cüheyne (Benî Cüheyne)", DİA, C. 8, s. 107).

[54] Ebû Umâre Huzeyme b. Sâbit b. el-Fâkih el-Ensârî el-Hatmî (ö. 37/657). Züşşehâdeteyn (iki şâhit yerine geçen) diye tanınan sahâbî. (Asrî Çubukcu, "Huzeyme b. Sâbit", DİA, C. 18, s.436).

[55] Ebû Rukayye Temîm b. Evs b. Hârice (Hârise) ed-Dârî (ö. 40/661). Sahâbî. (Halit Özkan, "Temîm ed-Dârî", DİA, C. 40, s,419).

[56] Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî (ö. 23/644). Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi (634-644). (Mustafa Fayda, "Ömer", DİA, C. 34, s. 51).

sürüldüginden Laḥīf tesmiye olunmış idi. Rebiʿa (7) bin Ebu'l Berā ihdā itmişler idi. Bu ẕikr olunan atlarda (8) ʿulemā-i siyeriñ iḫtilāfları yoḳdur. Dimyāṭī[57] Ḥażretleri (9) buyurur: "Bu ṣıfatlardan her ḳanġı mü'miniñ ḫuṣūṣıyla (10) ehl-i sefer ve cihādıñ atı olup bu ismiyle tesmiye (11) olunsa çok meymenet müşāhede olunur". Ve baʿż ʿulemā-i (12) siyer bu esblerden māʿadā bu ẕikr olunacaḳ esbleri daḫı (13) ẕikr iderler: Biri Melāvic dirler. Mīmiñ fetḥi vāvıñ (14) kesri ile ṭavīl ve arıḳ maʿnāsınadır. Cemʿī lafẓı ile (15) feres-i merḳūm tesmiye olundı. İkinci Ṭırf dirler, (16) Ṭānıñ kesri ve rānıñ sükūnıyla luġatda babası ve (17) anası kerīm ve aṣīl oluna dirler. Feres-i merḳūm bir Aʿrābī'den (18) iştirā buyurmışlar idi. Ve baʿż ʿulemā-i siyer Ḥuzeyme bin (19) Ṣābit ḥażretleriniñ şehādet eyledigi bu idi dirler. **[05b]** (1) Üçüncü Ḍarīr. Ḍādın fetḥi rānıñ kesri ile Ḍarīr, (2) luġatda her nesneye ṣabr idüp ṭayanan ḥayvāna (3) dirler. Dördünci Seḥḥā. Sīniñ fetḥi ve ḥānıñ teşdīdi (4) ile feres-i baʿīdü's-sehve yaʿnī adımını uzaḳ atar maʿnāsına. (5) Beşinci Mendūb dirler. Ebū Ṭalḥa'nıñ[58] idi. Nebiyy-i ẕī-şān (6) Ḥażretleri palānsız rükūb buyururlar idi ve bunu (7) "Bir baḥr bulduḳ" diyü buyurdılar. Yaʿnī deryā gibi cereyān (8) ider dimek olur. Ṣoñra bu at, Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu (9) ʿaleyhi ve sellem efendimize intiḳāl eyledi. Mendūb, daʿvete (10) icābet eyledi dimek olur. Altıncı Mirvāḥ. Mīmiñ (11) kesri ve rānıñ sükūnıyla kemāl-i sürʿatinden nāṣī, rīḥe (12) teşbīhā Mirvāḥ tesmiye olundı. Yāḫūd rāḥatdan (13) meʾḫūẕ ola üzerinde müsterīḥ olundıġından bu daḫı (14) ihdā olunan atlardandır. Yedinci Baḥr dirler. Yemen (15) tüccārlarından iştirā buyurmışlar idi. Nice defʿa müsābaḳada (16) sebḳat itmekle mübārek dest-i şerīfleri ile yüzüni (17) mesḥ idüp ما انت الا بحر buyurmışlar. Maʿnāsı: (18) Terkībsin degil illā baḥrsın[59] dimek olur. Baḥr tesmiyesi, (19) en evvel Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinden **[06a]** (1) ṣādır olmışdır. Sekizinci Edhem dirler. Edhem luġatda (2) esved maʿnāṣına gelir. Ve ṭokuzıncı Necīb dirler. Aḳrānı (03) beyninde aṣīl ve kerīm oluna dirler. Onuncı Ablaḳ. Luġatda (4) beyāz ile bir āḫar reng ḳarışıḳ dimek. On birinci (5) Yaʿsūb. Luġatda anıñ yüzünde olan ṭūlānī beyāża (6) dirler. On ikinci Sirḥan. Sīniñ kesri ve rānıñ (7) sükūnıyla baʿż füsḥā-yı

[57] Ebû Muhammed Şerefüddin Abdü'l-mü'min b. Halef b. Ebi'l-hasen ed-Dimyâtî , (ö. 705/1306). Muhaddis. Dimyâtî'nin, birçoğu kırk hadise dair olan muhtelif eseri bulunmaktadır. (Ali Osman Ateş, "Dimyâtî, Abdülmü'min b. Halef", DİA, C. 9, s.310).
[58] Ebû Talha Zeyd b. Sehl b. el-Esved el-Ensârî (ö.34/654-55). Sahâbî. (M. Yaşar Kandemir, "Ebû Talha el-Ensârî", DİA, C. 10, s.236).
[59] Metinde ابحر şeklinde yazılıdır.

esede ıṭlāḳ itdiler. On (8) üçinci Ẕü'l-ʿuḳḳāl. ʿAynıñ żammı ve ḳāfın şeddesiyle (9) luġatda yürüdügi vaḳt bir mıḳdār ṭopallanup ṣoñra (10) düz yürümege dirler. On dördünci Sicl. Sīniñ (11) kesri ve cīmiñ sükūnıyla yürürken ṣu gibi aḳar maʿnāsına. (12) On beşinci Yaʿbūb. Luġatda pek yürüyen ferese (13) ıṭlāḳ olunur. Bunlarda ʿulemā-i siyer iḫtilāf buyurmışlar. (14) Maʿlūm ola ki bu evṣāflara münāsebetli olan esbe (15) bu ismlerden tesmiye olunmaḳ sünnet-i seniyyedendir ve sünnetden (16) beri daḫı ata[60] binerken istiʿāze ve besmele ile bineler. (17) Baʿde'r-rükūb: اعوذ بكلمات الله اتّامات من (18) في الأرض ولا فى السماء و هوالسّميع العليم [62] الحمدلله (19) شرّ ماخل[61] بسم الله الّذى لا يضرّ معسمه شيء سبحانالّذى سحر [63] لنا هوا على كل حال diye baʿdehu bu āyet-i kerīmeyi oḳuyalar: (2) **[06b]** (1) الى ربّنا لمنقلبون [64] (3) و ما كنّا له مقرنين و انا cemʿī maẓarratdañ bi-iẕni'llāhi (4) Teʿālā maḥfūẓ olunur. Zīrā sünen-i Resūle temessükde (5) her ḳanġı umūr olursa ṣonunda peşīmānlıḳ olmaz. (6) ʿAbdullah ibn Mesʿūd, Ḥażreti Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿ(7) ʿaleyhi ve sellemden rivāyet buyururlar: "Ḳaçan ṭavar yıḳılup (8) yolda ḳalsa ḳalḳamasa[65] bu ḥadīṣ-i şerīfi yedi (9) defʿa oḳusalar davranup ḳalḳar". ʿAṭā'u'llāh-ı Erdebīlī[66] ve (10) sā'ir meşāyıḫān-ı kibārdan daḫı mervīdir. Ḥadīṣ-i şerīf (11) budur [67] يا عباد الله ابحثوا يا عباد الله ابحثوا (12) Ve Yūnus bin Dīnār-ı Mıṣrī'den[68] rivāyet olunur: "Ġāyet serd at (13) olup żabṭına ḳādir olunmasa bu āyet-i kerīmeyi yedi defʿa (14) ḳulaġına oḳuya. Bi-iẕni'llāh muṭīʿ olur": بسم الله ارحمان الرحيم افغيردين‌الله يبغون و له اسلم من (15) فى السماوات والارض طوعاً (16) و كرهاً و آليه يرجعون[69] (17) Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem, esbi ġāyet

[60] Metinde انه şeklinde yazılıdır.

[61] Hadis-i şerif: "Mahlukatın şerrinden, Cenabı Ecelli Alâ'nın esmai ilâhiyyesi ile zatı ecelli âlâ'sına sığınırım". (Arif Pamuk, *Resulullah'ın Dilinden Surelerin ve Duaların Fazileti,* Pamuk Yayınları, İstanbul, s.219-220).

[62] Hadis-i şerif: "Cenabı Ecelli Âlâ'nın ismiyle… O'nun ismi şerifi hürmetine yerde ve gökte olan hiçbir şey zarar vermez. O her şeyi işiten ve bilendir". (Arif Pamuk, *a.g.e.,* s.182).

[63] Metinde سحن şeklinde yazılıdır.

[64] : …"ki onların sırtına binesiniz, sonra onlara bindiğiniz zaman Rabb'inizin nimetini anasınız ve (şöyle) diyesiniz: "Bunu bizim hizmetimize veren (Allah)ın şanı yücedir, yoksa biz bunu (hizmetimize) yanaştıramazdı."Biz elbette Rabb'imize döneceğiz"- Zuhruf suresi / 13-14. ayetler, (Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli,* Kılıç Kitabevi, Ankara 1975, s.489).

[65] Metinde فالقمەسى şeklinde yazılıdır.

[66] Abdurrahman b. Atâullah Şeyh el-Erdebîlî. Meşâyıhtan bir zattır. Kaynaklarda hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*'da Erdebîlî'nin *Minhâc*'a şerh yazdığını belirtmiştir. Eser, İnebey Kütüphanesi'nde bulunan, Kâdi Beyzâvî'ye ait olan *Minhâcü'l-vüsûl adlı* esere Abdurrahman b. Atâullah Şeyh Erdebîlî'nin yaptığı şerhtir. (Mustafa Ateş, *Bursa İnebey Kütüphanesi'ndeki Fıkıh Usûlü Kitapları Üzerine Bir Araştırma*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2015, s. 117).

[67] "Ey ashabım! Sizlerden biriniz binek hayvanını hâli bir arazide elinden kaçırırsa şöylece seslensin: –Ya ibadallahi ahbesû". (Elhac Muzaffer Ozak, *Ziynet-ül Kulûb (Kalplerin ziyneti*), Salah Binici Yayınevi, İstanbul 1973, s. 73).

[68] Ebû Abdillâh Yûnus b. Ubeyd b. Dînâr el-Abdî el-Basrî (ö. 139/756). Muhaddis tâbiîn. Çok sayıda hadis nakletmesiyle şöhret kazanmış, ayrıca hadis rivâyetindeki titizliği ile tanınmıştır. (Abdullah Karahan, "Yûnus b. Ubeyd", DİA, C.43, s.611).

[69] "Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde olanların hepsi, ister istemez O'na teslim olmuştur ve ona döndürülüp götürüleceklerdir"- Âli İmran suresi/83. ayet, (Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, Kılıç Kitabevi, Ankara 1975, s.59).

sevdiklerinden (18) çoḳ ḥadīṯ-i şerīf buyurmışlardır. Lākin cümleye resālimiz (19) taḥammül itmez. Baʿżısını ẕikr idelim, buyururlar ki: Atıñ **[07a]** (1) alnı ṣaçını ve yelesini ve kuyruġunı kesmekden nehy (2) buyurmuşlardır. "Ḳuyruġı mededīdir baʿż mużır olan (3) ḥayvānı defʿ itmekde ve yelesi ḳanadı ve zīnetidir. Ve ammā (4) alın ṣaçında ẖayr vardır. Gerek tımarına ve terbiyesine (5) ġāyet diḳḳat lāzımdır", diyü emr buyurmışlardır. (6) Rivāyet olunur ki ata her gice bir ferişte nāzil olup (7) ve alnı çaçıña, aña nāṣıye dirler, andan ṭutar ve ol (8) ḥayvānın ṣāḥibine ẖayr ve bereketle duʿā eyler. Ṣāḥibi atıñ (9) ḥaḳḳına riʿāyet idüp zaḥmet virmeyüp ıṭʿamına (10) diḳḳat olunursa. Ve ġazā içün at beslemeniñ dünyā (11) ve āḫiret devleti ve bereketlerin ḥuṣūlunı bildirüp ve beslemesi (12) ile emr buyurmışlardır. Ve ġazāda ġanīmet[70] malından (13) eyü atlulara ziyāde virüp riʿāyet buyururlar idi (14) الخيل معقود بنو اصيها الخير الى يوم القيمة [71] maẓmūn-ı (15) şerīfi: "Alnı saçında ẖayr ḳıyāmete ḳadar baġludır. (16) Ol ẖayr, ecr-i aḫret ve māl-i ġanīmetdür". Ve ʿAbdullah bin Ümeyye[72], (17) Ḥażreti Ebū Zer'den[73], evvelde Cerīr'den[74], evvelde Baḫilī'den[75] (18) rivāyet olunur ki: "Ḥażreti Resūl ʿaleyhi's-selām bir gün (19) gördüm atıñ kākülüni öpdi ve buyurdılar ki": الخير **[07b]** (1) معقود بنواصيالخيل والاجرو الغنم[76] ve Ebī Kebīşe[77] (2) raḍıya'llāhu ʿanhü'den rivāyet olunur: "İşitdim Ḥażreti Resūlden (3) buyurdılar ki": الخير معقود بنواصيها الخير و اهلها (4)[78] بالصّدقة معاونون عليها و المنفق فيها كا الباسط يده (5) Yaʿnī atıñ alnı ṣaçında ẖayr baġludır ve evvel ata ot ve (6) su ve yem ile ve sā'ir lāzımesiyle imdād-ı iʿāne eyleyen (7) ṣadaḳa virmeye elin açmış ṣāḥib-i ẖayra beñzer (8) ve ġazā atına nafaḳa virmeden ve anıñla cihāda gitmeden (9) ziyāde ḳuluñ mīzānını bir nesne ağır

[70] Metinde عنيمت şeklinde yazılıdır.
[71] Hadis-i şerif: "Kıyamete kadar atların alınlarına hayır ve bereket yazılmıştır". (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler Ansiklopedik Sözlük*, Kesit Yayınları, İstanbul 20013, s.209,211).
[72] Abdullah b. Ebî Ümeyye b. el-Mugîre el- Mahzûmi (ö. 8/629-30). Hz.Peygamber'in halası Atike'nin oğlu ve hanımı Ümmü Seleme'nin kardeşi. (Akif Köten, "Abdullah b. Ebû Ümeyye", DİA, C. 1, s.97).
[73] Ebû Zer Cündeb b. Cünâde b. Süfyân el-Gıfârî (ö. 32/653). Servet terâkümü konusundaki görüş ve mücadelesiyle tanınan sahâbî. İlmî kudret bakımından Abdullah b. Mes'ûd'un dengi olduğu rivayet edilir. Hz. Peygamber'den birçok hadis rivâyet etmiştir. (Abdullah Aydınlı, "Ebû Zer el-Gıfârî", DİA, C. 10, s.266).
[74] Ebû Amr Cerîr b. Abdillâh b. Câbîr el-Becelî (ö.51/671). Kumandan sahâbî. Cerîr'den mükerrerleriyle birlikte yüz kadar hadis rivayet edilmiştir. (Mustafa Fayda, "Cerîr b. Abdullah", DİA, C.7, s.410).
[75] Metinde نخليد ن şeklinde yazılıdır.
Ebû Umâme Sudey b. Aclân b. Vehb el-Bahilî (ö.86/705). Sahabî. Bahilî, Hz. Peygamber'den ve sahâbîlerden 250 kadar hadis rivayet etmiştir. (S. Kemal Sandıkçı, "Ebû Ümâme", DİA, C. 10, s. 251).
[76] Hadis-i şerif: "Atın alnına hayır bağlanmıştır: Bu hayır, sevap ve ganimettir". (İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yayınları, Ankara 1986, C.VII, s. 161).
[77] Ebû Kebşe Süleym (ö.13/634). Hz. Peygamber'in azatlı kölesi. (Ali Yardım, "Ebû Kebşe", DİA, C.10, s. 176).
[78] Hadis-i şerif: "Hayır atların alınlarına bağlanmıştır. Onların sahipleri onlara çok özen gösterirler. Onlara infakta bulunan eliyle sadaka vermiş gibi olur". (Hakim En-Nisaburi, *El-Müstedrek Ale's-Sahihayn* çev. M. Beşir Eryaysoy), Konevi yayınları, Konya 2013, C.2, s. 91).

eylemez ve ġazā yolunda (10) toz ḳonan ayaġa ḳıyāmetde āteş teʾs̱īr eylemez. Ḥażreti (11) Ḳatāde[79], rivayet iderler ki "Nebiyy-i ẕī-şān ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem (12) buyurdılar ki: Bir gün ʿĪsā[80] ʿaleyhi's-selām iblīs-i laʿīne (13) suʾāl itdiler ki saña ġāyetle eẕā eyleyen nesne ve ḳatı (14) bī-ḥużūr olduġun nesne[81] ne[82] dirler. İblīs eyitdi: Allāh (15) yoluna ġazā içün beslenen atıñ kişnedügi ve ben ol ev[e] (16) girmezem ki anda ġazā içün at baġlanmış ola. Bir de ṣabāḥ (17) namāzın cemāʿatla ḳılup baʿdehu güneş ṭoġunca ḳadar (18) ẕikru'llāh eyleye". Selmān-ı Fārisī[83] raḍıya'llāhu ʿanhü'den (19) rivāyet olunur: "Ḥażreti Resūl ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem **[08a]** (1) buyurdılar": [84] حق كل مسليم ان يربط فرسا اذا طاق (2) Yaʿnī her müslümānıñ üzerine vācibdir ve ġazā içün (3) at baġlamaḳ ḳādir olduġı zamānda Ḥażreti ʿĀişe-i (4) ṣıddıḳa[85] raḍıya'llāhu ʿanhā'dan rivāyet olunur: "Bir gün (5) Resūlu'llāh ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme didim yā Resūlu'llāh, (6) bu duran atıñ torbasını ben aṣayım. Eyitdi: İstersin ki (7) ecr-i ʿaẓīm ḳazanasın. Bir kimesne bir ata ṭorbasın aṣṣa (8) muḳābelesinde bir ḥasene yazılur ve yemi tamāmında gine (9) ṭorbasın ala atıñ muḳābelesinde bir günāhı[86] maḥv olunur". (10) Müslim bin Yesār[87] raḍıya'llāhu ʿanhü'den rivāyet olunur ki: "Bir gün (11) Resūlu'llāh ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem maḳāmından çıḳup ve (12) mübārek rıżā-i şerīfiyle atıñ yüzüni silüp buyurdılar ki: (13) Bu gice atdan ötrü ʿitāb olundı. Bu muʿāmeleden maʿlūm (14) olundı-ki hemān ḫiẕmetkāra inanup ḳayd itmek cāʾiz (15) degil imiş, yoḳlayup kendü görmek gerek imiş". İmām-ı Buḫārī[88] (16) ve Müslim[89]

[79] Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'î b. Beldeme el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 54/674). Hz. Peygamber'in süvarisi olarak tanınan cengaver sahâbî. Ebû Katâde, Hz.Peygamber'den 170 kadar hadis rivâyet etmiştir. (M. Yaşar Kandemir, "Ebû Katâde", DİA, C. 10, s.174).

[80] Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber. (Ömer Faruk Harman, "Îsâ", DİA, C: 22, s.465).

[81] Metinde تسنه şeklinde yazılıdır.

[82] Metinde ته şeklinde yazılıdır.

[83] Ebû Abdillâh Selmân el-Fârisî (ö. 36/656[?]). İslâmiyet'i kabul eden İran asıllı ilk sahâbî. (İbrahim Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", DİA, C. 36, s.441).

[84] Hadis-i şerif: " Gücü yettiğinde bir at beslemek Müslüman üzerinde bir haktır". (İbn Nehhas, *Cihad*, Tevhid Yayınları, İstanbul 1996, C. 1, s. 341).

[85] Ümmü'l-mü'minîn Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddık el-Kureyşiyye (ö. 58/618). Hz. Ebû Bekir'in kızı ve Hz. Peygamber'in hanımı. (Mustafa Fayda, "Âişe", DİA, C. 2, s.201).

[86] Metinde كهاهى şeklinde yazılıdır.

[87] Müslim b. Yesâr el-Basrî el-Emevî el-Mekkî. Tabiînin büyük fakihlerinden. (Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah b. İshak el-İsbehânî, *Hilyetü'l-Evliya ve Tabakâtü'l-Asfiyâ* (çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız), Ocak Yayıncılık, İstanbul 2015, C.2, s.290).

[88] Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870). Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap sayılan Câmi'üs-sahîh adlı eseriyle tanınmış büyük muhaddis. (Muhammed Mustafa el- A'zâmî, "Buhârî, Muhammed b. İsmâil", DİA, C. 6, s.368).

[89] Ebü'l- Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö.261/875). el-Câmi'u's-sahîh adı eseriyle tanınan muhaddis. (M. Yaşar Kandemir, "Müslim b. Haccâc", DİA, C. 32, s.93).

rivāyet ider. Zeyd bin Ṯābit[90] raḍıya'llāhu ʿanhü'den: (17) "Resūlu'llāh ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki": من حسبن (18) [91] فرسا في سبيل الله كان له سترة من انار Yaʿnī; bir kimesne (19) fī sebīli'llāh niyyet-i ḫālışa ile ġazā içün at ṣaḳlasa **[08b]** (1) ol aña cehennem āteşinden perde ola dimekdir. Ve Ebū Caʿfer (2) Muḥammed bin ʿAlī'den[92] mervīdir ki "Resūlu'llāh ṣalla'llāhü ʿaleyhi (3) ve sellem buyurdılar": من هم ان يربط فرسا بنية صادقة (4) اعطى اجر شهيد [93] bir kimesne niyyet-i ṣādıḳa ile ġazā (5) içün at bağlasa aña bir şehīd faẓīleti virilür göñlünde (6) āḫar murād olmadıḳça. Ve Cābir[94] raḍıya'llāhu ʿanhü'den mervīdir: (7) الخيل معقود في نواسهاالخير والينل الى يوم القيمة (8) واهلها معانون عليها yaʿnī (10) atların alınlarında [95] با لبركة و قلدوا ولاتقلدوها الا وتار (9) فامسحوا بنو اصيها وادعولها ḫayr u neyl ḳıyāmete dek bağludır. Yaʿnī; (11) düşmene ẓafer bulmaḳ ve ḫayra yetişmek anıñla olur ve at (12) beslemek ḫuṣūṣunda Allāh Teʿālā muʿīndir, ṣāḥibleri (13) yardım olunmışdır. "Ve alınlarını eliñizle ṣıġayup (14) ve anlara bereketle duʿā idin: Yā Rab sen mübārek eyle" diyü. (15) Ve bağlamaḳda ve gezdikde ve bindikde kemāl-i ṣıyānet idin, (16) dimek vārid olunmışdır. Ve rivāyet-i saḥīḥa ile rivāyet (17) olunur ki Peyġamberimiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar ki (18) من كان له فرس عربى اهانه الله تعالى (19) فاكرامه اكرم الله تعالى و ان yaʿnī; bir kimesneniñ ʿArabī atı olup **[09a]** (1) aña ikrām ide Ḥaḳ Teʿālā daḫı aña ikrām ider. Ve eger (2) ihānet idüp ḫor ṭutarsa Allāh Teʿālā anı ḫor ṭuṭar (3) dimek olur. Ve insāndan ṣoñra cemīʿ ḥayvāndan (4) ḳutlu ve yügrük ve ḫayrlu oldıġından bir ismi daḫı Ḫayrdır. (5) Resūlimiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemden nice ḥadīṯ-i şerīf (6) vārid olmuşdur ve Aṣḥāb-ı kirām raḍıya'llāhu ʿanhü efendilerimiziñ (7) çoġundan mervīdir. Şöyle fehm olunur ki bu maʿnāyı (8) ihtimāmen tekrār buyurılup ve her ṣahābe ḳanġı ʿibāreyle[96] (9) işidüp żabṭ eylediyse öyle naḳl buyurmışlar. (10) Cümlesiniñ mālı budur ki at ġayetle mübārek ve besleyen (11) kimseye āḫar ve faẓīlet ve beslemege Cenāb-ı Ḥaḳ muʿīn ve ṣaḥibi (12) faḳrdan ḫalāṣ

[90] Ebû Hârice (Ebû Saîd) Zeyd b. Sâbit b. Dahhâk el-Hazrecî en-Neccârî (ö. 45/665[?]). Hz. Muhammed'in kâtipliğini yapan sahâbî. (Bünyamin Erul, "Zeyd b. Sâbit", DİA, C.44, s.321).

[91] Hadis-i şerif: "Allah yolunda kim bir at beslerse (tutup bağlarsa) kıyamet gününde ona bir örtü olur". (İbn Nehhas, *a.g.e.*, Tevhid Yayınları, İstanbul 1996, C. 1, s. 327).

[92] Ebû Abdillâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeynil'âbidîn (ö. 148/765). İsnâaşeriyye'nin altıncı İsmîliyye'nin beşinci imamı, Ca'ferî fıkhının kurucusu. (Mustafa Öz, "Ca'fer es-Sâdık", DİA, C. 7, s. 1).

[93] Hadis-i şerif: "Kim sadık bir niyetle at bağlamaya niyet ederse ona bir şehidin niyeti verilir". (İbn Nehhas, *a.g.e.*, C. 1, s. 329).

[94] Ebû Abdillah Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî (ö. 78/697). En çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biri. (M. Yaşar Kandemir, "Câbir b. Abdullah", DİA, C. 6, s. 530).

[95] Hadis-i şerif: "Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır ve bereket bağlanmış (yazılmış)tır". Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 211).

[96] Metinde عبارتله şeklinde yazılıdır.

olur. Ḥaḳḳına riʿāyet olunur ki zīr-i faḳrdan (13) şikāyet iden ṣaḥābeye at besleyen[iñ] on rızḳı vardır. (14) Birin yir ṭoḳuzı ṣaḥibiniñdir. Ve Ebā Hureyre[97] raḍıya'llāhu (15) ʿanhü rivāyet iderler ki من احتبس فرسا فى سبيلالله (16) ايمانا و تصديقا بوعده فان شبعه وريه وبوله (17) فى ميزانه يوم القيمة [98] yaʿnī bir kimse Ḥaḳ Celle ve (18) ʿAlā'ya īmān ve vaʿdini taṣdīḳ idüp fī sebīli'llāh (19) bir at beslese taḥḳīḳā ol atıñ yemi ve ṣuyı ve ḳaşaġısı **[09b]** (1) ve yolı ḳıyāmet gününde mīzānıñ ḥasene cānibine ḳonur. (2) Ve Ḥażreti Temīm-i Dārī[99] raḍıya'llāhu ʿanhü, Ḳudüs-i şerīf (3) ḥākimi iken atınıñ arpasın kendi ayırtlayup aṣardı. (4) Suʾāl itdiler: "Etbāʿıñıza niçün bu ḫizmeti edā itdirmez- (5) siñiz" diyü. Buyurdılar ki: "İşitdim Cenāb-ı risālet-penāh (6) Efendimizden: Bir kimse atınıñ arpasın yem aṣdığı vaḳt (7) ayırtlasa ol arpanıñ her dānesi muḳābilinde on (8) ḥasene yazıla" diyü buyurdılar. من (10) كابر تابعين تبع تابين واعدو الهم ما استطعتم (9) حمد لله تعالى كابراعن (11) قوة ومن رباط الخيل ترهبون به وعدالله و عدوكم[100] āyet-i kerīmesiniñ manṭūḳı üzere cümle ümmet-i (12) Muhammed-i ṣādıḳīn beyninde sünnet-i Muhammedī, her vechle ve bu vechle (13) daḫı cārīdir ve bu ümmetiñ ata binicileriniñ pīri ve pīş-i (14) ḳademleri Ḥazreti ʿÖmer[101] raḍıya'llāhu ʿanhü efendimizdir. Ol (15) mertebe idi ki saġ yedleriyle ṣol ḳulaḳların ve ṣol (16) yedleriyle ṣaġ ḳulaḳların ṭutup elleri ḳulaḳlarında iken (17) yularsız ve üzengisiz ata yerden ṣıçrayup ve binüp (18) ḳademleriyle esbi ḳullanırlar idi. At ḥaḳḳında anlardan (19) ẓuhūra gelen efʿāl, bir kimseden ẓuhūr itmedi ve itmez. **[10a]** (01) Kerāmet ṭarīḳı ile bu ümmete taʿlīmdir ve ḥamde Teʿālā (2) ḥālīyā pādişāhımız pādişāh-ı ʿālem-penāh vaffaḳahu'llāhu limā (3) yuḥibbuhu ve yerḍāhu çerāġ-ı rūşen-i ḫandān-ı devlet nihāl-i (4) gülşen-i iḳbāl-i saʿādet sulṭān-ı selāṭīn-i cihān el- (5) muḫtaṣ bi-ʿināyeti'l-Meliki'l-Mennān es-sulṭān ibn es-sultān (6) es-sulṭānü'l-ġazī Mahmūd Ḫān-ı ʿadlī[102] ibn es-sulṭānü'l- (7) ġāzī ʿAbdü'l-ḥamīd Ḫān[103] ḫalleda'llāhü ḫilāfetehu

[97] Ebû Hureyre Abdurrahmân b. Sahr ed-Devsî (ö.58/678). Çok hadis rivâyet etmesiyle tanınan sahâbî. (M. Yaşar Kandemir, "Ebû Hureyre", DİA., C. 10, s. 160).
[98] Hadis-i şerif: "Kim Allah yolunda O'na iman ederek ve dini tasdik ederek bir at beslerse,onun tokluğu, su içmesi, bevli ve tersi kıyamet gününde onun mizanında iyilikler olur". (İbn Nehhas, *a.g.e.,* C. 1, s. 325).
[99] Ebû Rukayye Temîm b. Evs b. Hârice (Hârise) ed-Dârî (ö. 40/661). Sahâbî. (Halit Özkan, "Temîm ed-Dârî", DİA, C.40, s. 419).
[100] "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız tam olarak size ödenir, hiç haksızlığa uğramazsınız".-Enfal suresi/60. ayet, (Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Kılıç Kitabevi, Ankara 1975, s. 183).
[101] Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî (ö. 23/644). Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi (634-644). (Mustafa Fayda, "Ömer", DİA, C. 34, s.51).
[102] II. Mahmud, 30. Osmanlı pâdişahı, 109. İslâm halifesi (1808-1839). (Kemal Beydilli, "Mahmud II", DİA, C. 27, s.352-357).
[103] Abdülhamid I, Osmanlı padişahı (1774-1789). III. Ahmed'in III. Mustafa'dan sonra hükümdar olan ikinci oğlu ve II. Mahmud'un babasıdır. (M. Münir Aktepe, "Abdülhamid I", DİA, C. 1, s.213).

ve (8) salṭanatehu ilā yevmi'l-mīzān efendimiz ḥażretleri daḫı (9) her vechle emr-i ilāhīye imtiṣāl ve sünnet-i nebeviyyeye etbāʿ (10) ve ṭarīḳ-ı ṣaḥābe-i kirām efendilerimize rāhī olduḳlarından ḳurretā-i (11) ẕevī'l-iḥtirāmları ve bi'l-cümle bende-i ṣādıḳları daḫı bu (12) rāha sālik olup ve at ve ālāt-ı ḥarbe muḥib olduḳlarından, (13) Dā'ire-i Hümāyūn kütüb-ḫānesinde mündreric, Aḥmed bin (14) el-Ḥasan bin el-Aḥnef''iñ Dürrü'l-buḥūr nāmıyla müsemmā baytarnāme-i (15) kebīr'den müstaḫrec-i muḥtaṣarı ser-destārīlik ḫiẕmetiyle (16) şeref-yāb olan Muṣṭafā Kānī Mīr vāsıṭasıyla (17) iḫrāc olunup ancaḳ rıżā-i Ḥaḳ ve nefʿ-i ʿāmm ve şifā-i ḥayl (18) olmaḳ içün terceme ve ġāmıż maḥallerin sā'ir kütüb-i bayṭara-ı (19) muʿteberlerden şerḥ ve ol muḥtaṣarda taḥrīr olunmayan baʿż **[10b]** (1) ʿilel ve muʿālecāt ve esbāb-ı ʿalāmetiñ żamm ve ṭoḳuz (2) bāb üzere tertīb olundı ve bi'llāhi't-tevfīḳ min cemīʿi'l- (3) umūr inşā'llāhü Teʿalā. Bāb-ı evvel, atların dişleri (4) ve yaşları beyānındadır. İkinci bāb, rengleri ve sekilleri beyānındadır. Üçinci bāb, aʿżālarınıñ (5) ismleri beyānındadır. Dördünci bāb, beslemeleri (6) ve terbiyeleri beyānındadır. Beşinci bāb, tażmīr yaʿnī (07) idmān itdirmek beyānındadır. (8) Altıncı bāb, ʿuyūbātları beyānındadır. (9) Yedinci bāb, yümn [ü] şe'āmet nişānları (10) beyānındadır. Sekizinci bāb, (11) ḳısraḳ aḥvāli beyānındadır. Ṭoḳuzuncı bāb, cemīʿ ʿilel ve emrāżları ve esbāb-ı (12)ʿalāmetleri ve muʿālecātları (13) beyānındadır. **[11a]** [10b]'nin talik harfle tekrarıdır.

[11b] (1) **Bāb-ı evvel: Esblerin dişleriniñ otuz iki yaşına ḳadar** (2) **ʿalāmāt-ı ḥālātları beyānında.** Maʿlūm ola ki ṭay bir yaşına (3) girince ḳadar adına fulū dirler. Anasınıñ revṣini ṭaleb idüp (4)ve incesini ekl itdigi-çün. Ammā ki ehlü'l-luġat vech-i tesmiye (5) fulū, bi-maʿnīü'l-ḳaṭʿ iʿtibār idüp anası südünden (6) kesilmesine dirler. Baʿdehu ikinci seneye girince ḥavlī (7) ve üçinci sene ceẕaʿ[104] dirler. Ḥattā ṣenāya tesmiye olunan (8) dişlerini bıraḳır. Bu ṣenāyālarını ekṣer ṣu içdigi zamān (9) düşürür ve baʿżen dört yaşına ḳadar durduġı olur, (10) eger boynı genç olursa. Eger boynı ḳoca olursa bir senede (11) dökülür. Tīz düşüren ṭay ekṣeriyā żaʿīf ve ʿömri (12) ḳalīl olur. Eger ṣoy ise hemān ḳısraġa çekmege ḳudret (13) gelince bir ṣoy ḳısraġa çeküp cevdet ḫışālı dölünde (14) ẓuhūr ider. Maʿlūm ola ki her bir ṭayıñ on iki öñ (15) dişleri vardır, altısı yuḳarıda ve altısı aşaġıda. (16) Bu dişlerinden ḳaç yaşında olduġı maʿlūm olunur

[104] Metinde ﺝﺪﻉ şeklinde yazılıdır.

ve bu on (17) iki dişinden māʿadā dip azu dişleri vardır. Adına **[12a]** (1) aḍrās dirler. Ve ön dişleri ile azu dişleri (2) mā-beyninde seyrek iki yuḳarda ve iki altında sivri (3) azu dişleri vardır. Adına enyāb[105] dirler. Baʿż esbiñ (4) aşaġısında sivri azu dişi dört olur. Bu sivri (5) dişlerin degişmez ancaḳ on iki öñ dişleri degişür. (6) Evvelā ṭay ṭoġunca beşinci gün, s̱enāyā tesmiye olunan (7) dişleri biter. Ṣoñra iki aya ḳadar rebāʿiyāt tesmiye olunan (8) dişleri biter. Ṣoñra sekiz ṭokuz aya ḳadar ḳavāriḥ tesmiye (9) olunan dişleri biter ve baż atlarda armaḳ diş daḫı biter. (10) Ve baʿżen bu on ikiden düşüp hīç bitmez, żararı yoḳdur. (11) Arpayı ve ṣamanı azu dişleri ile yir, faḳat ön dişleri (12) olmayan ṭorbasın ısladır. Bir de ḳıraç maḥalde rāḥat (13) otlayamaz aç ḳalır. Buna bināen[106] deger-i bahāsın itmez. S̱enāyā (14) denilen dişlerin ikisi üst duḍaġınıñ ve ikisi (15) alt duḍaġınıñ öñünde biter. Bundan ṣoñra rebāʿiyāt (16) denilen dişler ki s̱enāyālara muttaṣıl alt ve üst ṣaġ (17) ve ṣol cāniblerinde dört diş biter. Bundan soñra (18) rebāʿīlere muttaṣıl yuḳarlı aşaġlı dört diş (19) daḫı biter. Adına ḳavāriḥ dirler. Bu tertīb üzere on iki **[12b]** (1) dişi tekmīl itdikde ṭay iki yaşına girmiş olur. (2) İki seneyi altı māh mürūrunda, s̱enāyā denilen dişlerin (3) düşürüp bedelinde uzun ve enli ʿasel renginde dişler (4) biter. Bundan ṣoñra rebāʿiyātların düşürüp ḳārıḥa- (5) ları bāḳī ḳalırsa senesi tamāmında anları-da düşürür. (6) Ve eger rebāʿiyātdan baʿżısını ve ḳārıḥanıñ baʿżı- (7) sını atarsa ana s̱inn-i rebāʿ yāḫud ḳārıḥü'r-rebāʿ (8) dirler, düşürdigi tertīb üzere. Ammā āḍrās ki (9) dip azu dişleri ve enyāb ki sivri azu dişleridir, (10) hīç degişmez. Bunlardan eger düşürse hīç bitmez. Ve baʿzen (11) azu dişleriniñ öñünde çeñe kemüginde olmayaraḳ atda (12) zāʾid diş biter ve arpa yirken oynayup vecāʿ virir. (13) Buña bināen ḥayvāna zebūnluḳ gelmege başlar ve bu dişleri iḫrāc (14) olunursa yemin tamām yiyüp semn gelmege başlar ve ṭayıñ (15) diş degişmesi beş yaşında tamamlayup ismine ḳārıḥ (16) dirler. Ol zamān dişleri ṣararup ve uzayup (17) uçlarına azacıḳ sevād ʿārıż olur. Beş yaşını tecāvüz (18) idince siyāhlıḳ[107] teġayyür bulmaġa başlar ve ġubār rengine (19) girer ve dişlerin uzunluġı ziyādelenür. Ve baʿż can-bāz **[13a]** (1) cereb egesiyle egeleyüp genç ṭay gibi yaparlar. Esb altı (2) yaşına girince s̱enayā dinilen dişlerin eṭrāfında ince, (3) siyāh ḫuṭūṭ ẓāhir olur, dişiñ uzunluġı ile berāber olur. (4) Bundan ṣoñra yedinci sene rebāʿiyāt dişlerinde ẓāhir (5) olur. Sekizinci seneniñ duḫūlunda s̱enāyālarından ḫutūṭ-ı (6) sevād gidüp mevāżıʿına ṣufret ile ḫumret

[105] "enyāb, z̤evāʾid diyü meşhūrdur". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[106] Metinde بكاءً şeklinde yazılıdır.
[107] Metinde سياخلق şeklinde yazılıdır.

beyninde (7) bir reng ḥāṣıl olur, tā ṭoḳuzuncı seneniñ tekmīline (8) ḳadar. Onuncı sene ġāyetine ḳadar rebāʿiyatında daḫı böyle (9) olur. On birinci seneniñ ġāyetine dek ḳavāriḥ dişleri-de (10) böyle olur. Ṣoñra zāʾil olup ṣenayālarında, ṣaġarına (11) māʾil ḫuṭūṭ ḥaṣıl olur. Ve on ikinci sene ḳavāriḥ (12) dişlerindedir. Bunuñ gibi olur. Tā on beşinci seneye (13) varınca ṣenāyālarda olan ḫuṭūṭuñ maḥalline ḫardal (14) dānesi gibi levnde ve müdevverlikte noḳṭalar ḥāṣıl (15) olur. Ve on yedinci sene rebāʿiyātında ḥāṣıl olur. (16) On sekizinci sene ḫardala müşābih olan ṣenāyālarındaki (17) noḳṭalar taḥvīl olup küçüçük sinek resminde bir ḥālet (18) olur. Baʿż ḥayvānda pek müşābih, baʿżısında cüzʾī[108] (19) müşābehetli olur. On ṭoḳuzuncı sene rebāʿiyātında **[13b]** (1) ẓuhūr ider. Ṣoñra ḳavāriḥlerinde de bu ḥālet ẓuhūr (2) idüp yigirminci seneyi tekmīl idince ṣenāyālarında olan (3) eṣerler mevżıʿına fındıḳ resminde, bir cānibi sivri (4) ve bir cānibi yumrı beyāż eṣerler ḥādiṣ olur. Yigirmi (5) birini tekmil idüp yigirmi ikinci sene ṣenāyāları gibi (6) rubāʿiyātında ẓuhūr ider. Yigirmi üçünde ḳavāriḥlerinde (7) ẓuhūr ider. Yigirmi dördünde ṣenāyālarında olan (8) ol beyāż eṣerler ṣararır. Yigirmi beşinde rebāʿiyātında (9) ẓuhūr idüp yigirmi altısını tekmīline ḳadar. Ṣoñra (10) yigirmi yedincisini tekmīline ḳadar ṣenāyāları, yigirmi sekizinci (11) sene rebāʿiyāt, yigirmi ṭoḳuzuncı sene ḳavāriḥ dişleri (12) oynamaġa başlar. Otuzuncı sene ṣenāyāları, otuz birinci (13) sene rebāʿiyātları, otuz ikinci sene ḳavāriḥleri düşer. (14) Ve atların otuz iki yaş yaşaması insānın yüz yigirmi (15) sene muʿammer olması menzilindedir. Baʿż diyār esbān (16) yaşar, baʿz diyarda insānıñ ziyāde yaşaması gibi.

(17) **Bāb-ı ṣānīː** (18) **Esblerin ʿalāmātı ve rengi ve baġl [u] ḫimarıñ daḫı ʿalāmetleri (19) ve ata muḫālif olan levni daḫı ve memdūḥiyyet-i istiḥbābı [14a] (1) beyānındadır.** Evvelā muḥassenat-ı feresden: Üç mevżıʿı ṭavīl, (2) üç mevżıʿı ḳaṣīr, üç mevzıʿı vāsıʿ ve üç maḥalli (3) ṣāf olmaḳdır. Üç ṭavīliñ biri ḳulaḳları ve biri (4) boynı ve biri…..[109] ve üç faḫzdır. Ḳaṣīriñ biri bilekleri ki (5) ṭopuġıyla ṭırnaġı arasıdır, pāy-bend urulan maḥal, biri (6) ẓahrı-ki beli ḳıṣa ve biri ḳuyruġı ḳoçanı. Ve ṣanı (7) olan üç şey ki biri gözleri ve biri göni ve biri (8) ṭırnaḳlarıdır. Ve daḫı boynı ve ṭudaġınıñ kenārı (9) ve ḳuyruḳ ḳoçanınıñ altının ḳıl bitmeyeñ yiri ḳaṣīr (10) olmaḳ. Ve daḫı muḥassenātından: Cebhesi ve gögsi (11) ve ḳulaḳ mevżıʿı ve buḍları ve ʿarḍ ayaḳlarınıñ (12) bileklerініñ üsti ve ḳulaḳlarınıñ mā-beyni yaṣṣı (13) olmaḳ. Ve daḫı muḥassenātından: Ḳulaḳlarınıñ

[108] Metinde جزء şeklinde yazılıdır.
[109] Metinde bu kısım yazılmamıştır.

ucı (14) sivri olmaḳ ve ḥissi ve görmesi ḥiddetli olmaḳ. (15) Ve omuz başı sivri olmaḳ. Ve ön ayaḳlarınıñ (16) dizleriniñ siñirleri ve ʿarḍ ayaḳlarınıñ siñirleri (17) ince ve ḳavī olmaḳ. Ve burnı delikleriniñ beynindeki (18) ʿġażrūf[110] dinilen ḳıġırdaġı ince olmaḳ. Ve ḳulaḳ- (19) larınıñ arḳası ve dizlerinden ketfine ḳadar ve buḍları **[14b]** (1) maḥall-i āḫarından tüylice olmaḳ. Ve burnınıñ ucı (2) ve burnınıñ üzeri ve ḳulaḳlarınıñ içerüsi (3) ve alnı ve yañaḳları ve ḳulaḳlarınıñ kenārları ve keffeyni (04) ve ön ve arḍ ayaḳlarınıñ siñirleri maḥall-i āḫarından (5) tüysüzce olmaḳ ve daḫı ṭudaġı[111] ile nāṣıye- (6) siniñ arası ve ḳulaḳları ile gözleriniñ mā-beyni (7) ve iki gözleri arası ve çeñe kemikleriniñ arası. (8) Ve adımlarınıñ arasıña ön ayaġın basdıġı yerden (9) arḍ ayaġın ilerü başmaḳ. Ve buḍlarınıñ arasıña (10) ḳuyruġı altı ve ige kemikleriniñ yumşaḳ maḥalleriniñ (11) mā-beyni baʿīd olmaḳ. Daḫı ittifāḳ-ı muḥassenātından: (12) Burnu delikleriniñ beyni ve ḳulaḳlarınıñ kökünüñ[112] (13) beyni, dirsekleri ribāṭınıñ beyni ve dizleri ribāṭınıñ (14) beyni ve ṭırnaġı ile tüy bitimi beyni ve omuz başı ile (15) terki maḥalliniñ beyni ve belkemiginiñ boġumlarınıñ (16) mā-beyni ve ḳuyruġı dibi ile dübüri mā-beyni (17) ve çeñesiniñ iki ṭarafınıñ mā-beyni ḳarīb olmaḳ. (18) Ve ṭudaḳları ve burnınıñ ucı ve burnınıñ deliklerinīñ (19) arası ve ḳaş mevżıʿındaki kemik ve gözleriniñ **[15a]** (1) ḳapaḳları ve yanaḳları ve dizleri ve igü kemikleriniñ (2) arasındaki et ve şaʿrı ve derisi ince olmaḳ. (3) Ve daḫı boynı ve ayaḳları ve ḳuyrıġı dibi, boynunuñ (4) köki ḳalın olmaḳ. Ve ḳulaḳları ḳaṭʿ olmuş ḳalem gibi (5) ve ṭavīl ve uçları ince olmaḳ. Ve nāṣıyesi kemāl-i (6) leṭāfetli ve ṣabīḥ olmaḳ. Ve alnınıñ perçemi gözlerini (7) örtmemek. Ammā seyrek ve ḳıṣalıġı daḫı mezmūmdur. (8) Ve perçeminiñ dibi çoḳça ve ucı ṭaranmış ipek gibi (9) yumuşaḳ olmaḳ memdūḥdur ve ḫūyununñ[113] güzelligine (10) ve yüreklüligine ve ebeveyniniñ eyligine dāldir. Ve bu (11) evṣāfların ḫilāfları ḫilāfına delīldir. Ve daḫı (12) muḥassenātından: Söbü[114] yüzli dīmışḳ tüyli[115] olmaḳlıġı (13) ʿatīḳ[116] ve meymenetligine dāldir. Ve cebhesi ve burnu (14) üstünüñ şaʿrı az olmaḳ ve gice yürümek[117] iḳtiżā (15) itdikde gözlerin yummamaḳ ve gözleri ḥiddetli ve yalıñlı (16) ve siyāh ve ṣıġutlı ve bebegi yumrı ve beşāşetli (17) olmaḳ. Eger çuḳur ve ḳısıḳ gözli ve gözi ḳuyruġıyla (18) baḳması daḫı ʿayb degildir. Daḫı müsteḥabātından: (19)

[110] Metinde عضروف şeklinde yazılıdır.
[111] Metinde طو ضاغى şeklinde yazılıdır.
[112] Metinde كوكفك şeklinde yazılıdır.
[113] Metinde حويونك şeklinde yazılıdır.
[114] Metinde سَبو "sebü" şeklinde harekelenmiştir.
[115] Metinde توتلى şeklinde yazılıdır.
[116] "˘ātīḳ: ana babası soyı ˘Ārabì at dimektir". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[117] Metinde يوروسك şeklinde yazılıdır.

Gözleriniñ üzeri ḍīḳ ve yumrılıġı ve gözleriniñ **[15b]** (1) çuḳur olmaḳlıġı ve ḳulaḳlarıyla gözleri beyni ve ḳaş (2) yiriniñ inceligi ve alnınıñ enniligi ve laḥmdan ʿārī (3) olup derisi yapışıḳ olmaḳ. Zīrā alnınıñ enniligi (4) mevżıʿ-ı ribāʿıñ vüsʿatına ve cevher-i dimāġıñ kesretine (5) dāldir. Ve burnunuñ deliklериniñ vüsʿatı daḫı āsān-ı (6) teneffüse ve intifāʿına bāʿiṣ olup ḍīḳ olursa (7) teneffüsde meşaḳḳat çeker. Ve aġzınıñ yırtmacı uzun (8) olursa aġzınıñ temīzligine delālet idüp gem āsān (9) uyar. Ve muḥassenātından: Çeñesiniñ ṣaḳal yeri etli (10) olmaḳ. Lākin ḳısraḳda māniʿ degildir. Müsteḥabātından: Ḳaṣaba-ı (11) ʿunḳ yaʿnī tepesiyle omuz başı çatısınıñ (12) ḳavī olup omuz başından ḫulḳūmuna ḳadar iki (13) cānibiniñ derisi vāsıʿ ve ḳavī ve ṣıḳıca olmaḳlıġı (14) ve boynı ṭavīl ve muḳavves ve yumuşaḳça olması. Ḳısa (15) ve ince olursa kerīhdir. Selmān-ı Fārisī (16) ḥażretlerinden menḳūldur ki tām boyunları esbleri (17) tecrübe; bir ṭaşt ile ṣu ḳoyup at sirgesin egmez (18) içerse boynu tāmdır, celīd dirler. Eger de içerse boynu (19) noḳṣāndır, pelīd dirler. Sirge ṭırnaġınıñ üstidir. **[16a]** (1) Ve celīd[118] güzel, pelīd ḳabīḥ dimekdir. Ve müsteḥabb olur: Omuz[119] (2) başı yüksek ve kürek başları omuz başına pek (3) yaḳın olmaḳ. Cüzʾī açıḳ olan tīz yorulur, zaḥmete taḥammül (4) idemez. Ve küreklериniñ ḳolan ṭarafındaki yanları-ki atıñ (5) cenbidir ve tegeltiniñ ḳulaġı ol mevżıʿa yetişür, düz (6) olmayup çuḳurluġa māʾil ola. Yaʿnī gögüs ṭarafı yüksek, (7) ḳarnı ṭarafına meyllü ola, ḥattā yük başmaya. Ve iki kürek (8) mā-beyni ki yelesiniñ nihāyetidir, sivri olup küreklериniñ (9) yuḳarusı ol mevżıʿa ziyāde muttaṣıl ola ki çoḳ (10) yürümede ve ḳoşmaḳda ve yük getürmekde geç yorulur. (11) Boynu kökünüñ omuz başına ittiṣāli maḥalli ve fıḳarāt-ı (12) ṣulbı yaʿnī bel kemüginiñ intihāsı ile buḍlarınıñ ittiṣāli (13) maḥalli ḳavī olmaḳ. Zīrā yürümekde ve durmaḳda ṭayandığı (14) maḥaldir. Ve gögsünüñ büyüklügi ve döşünüñ yumruluġı (15) ve ḳoltuḳlarınıñ genişligi, sertligine, bahādırlığına dāldir. (16) Ve pāylarınıñ dirsekleri pek yumru olmayup yaḳışıḳlı (17) leṭāfetli olursa ḳuvvetine dāldir. Zīrā dirsek, bileklerinden (18) ḳuvvetli olup pāylarına taḳviyyet viricidir. Ve bāzūlarınıñ (19) ḳışalığı bāzū dirsek ile küregi beynidir ki bāzūları **[16b]** (1) kışa olursa omuzınıñ altı dirsegine yaḳın (2) olup yürümekde suhūlet olur. Bāzū ve dizleriniñ (3) siñirleriniñ ḳuvveti ve serdligi kemāl-i sürʿatine ve yüreklü- (4) ligine delālet ider. Elleriniñ ve

[118] Metinde جليند şeklinde yazılıdır.
[119] Metinde اومور şeklinde yazılıdır.

ayaḳlarınıñ eczāları (5) ve siñirleriniñ bir birlerine kemāl-i imtizācı ve etsizligi (6) ve bileklerinde ʿillet ve sivilce gibi şeyler olmaması ve öñ (7) ṭarafınıñ ṭırnaḳ cānibi enli ve ṭırnaḳlarınıñ sert olması (8) ve naʿl urulan maḥal ince olmayup pek beyāża māʾil (9) olmaması yolda yorulmamasına dāldir. Ve ḳaburġa- (10) ları daḫı bel kemügine imtizācı ve kemāl-i ḳavsiyyeti ve ḳavī (11) olmaḳlıġı lāzımdır. Ve yan ṭarafında olan laḥmı daḫı sert (12) olmalıdır ki ālāt-ı derūnı muḥāfaẓa itsün. Bu taʿrīf (13) üzere olmazsa dürlü dürlü ʿilletiñ ḥudūṯuna bāʿiṯ (14) olur. Ve yürürken ekṯeriyā ḳuyruġunı ḳaldırmaḳ kemāl-i (15) ṣalābetinden nişāndır ve ḳuyruġı telleri uzun ve ḳoçanı (16) ḳıṣa olmaḳ memdūḥdur. Ve buḍlarınıñ baʿż ṭamarları (17) at zebūn olunca mevc gibi, semüz olunca ḳayṭan gibi (18) görünmek ḳuvvet-i vücūdına dāldir. Ve ṭırnaḳları siyāh ile (19) yeşil mā-beynindeki renge beñzerse aʿlālıgına, beyāż olursa **[17a]** (1) ince ve kemligine dāldir. Ve ṭırnaḳ içindeki kemükleri daḫı (2) ḳavī olup yumuşaḳ olmamalıdır. Ve köstek maḥalleriniñ (3) ki bilekleridir, siñirleri ince ve imtizācları ve ḳavī olmalı. (4) Eger ẓıṭṭı olursa bir mıḳdār yürüyünce iki cānibine ṣalınmaġa (5) başlar ve zor görürse salınmaḳ ʿilleti peyda idüp (6) defʿ müşkil olur. Maʿlūm ol ki atların rengleri (7) sekizdir, sāʾir rengleri bu sekiz rengden şuʿbelenür. (8) Reng-i evvel edhem, ikinci aḫḍar, üçinci aḥvā, (9) dördünci kümeyt, beşinci aṣfer, altıncı verd, yedinci (10) aşḳar, sekizinci eşhebdir. Ḳatır ile ḫimārıñ (11) atlara muḥālif olan rengden biri edġam didikleri (12) rengdir ki gül rengli dimekdir. Biri daḫı aḳmerdir ki biġāle (13) maḥṣūṣdur. Biġāliñ gül renginde ola[nı]nıñ alt çeñesinde (14) yular ḫalḳasınıñ geldigi gibi ve ḳolan geldigi maḥall, ḳoyuca (15) yeşil zeytūnīye beñzer ḥaṭṭ-ı evvelātına dirler. Ve ḫimārda (16) ayrıḳ didikleri rengdir ki ḳırmızılıḳ ile kirlenmiş beyāż (17) beyninde bir rengdir ve biri-de zeytūnī rengidir. Bunlar (18) esblerde olmaz. **Atların[120] renglerinīñ tafṣīli beyān** (19) **olunur:** Evvelā edhem-i dādā, edhem-i ġayheb, edhem-i ḥālik,[121] **[17b]** (1) edhem-i decūcī, edhem-i yaḥmūm, edhem-i cevzī. Edhem-i dādā, (2) şol rengdir ki şiddetle siyāh olup hīç bir yerinde (3) beyāż ve sāʾir renk olmaya. Fī külli şehrin leyletān dādī (4) ḳolundan alınmışdır. Yaʿnī her ayda iki gice ay görünmeyüp (5) gice sevād üzre olur dimekdir. Ḥattā zamān-ı cehāletde (6) bu reng atlara cümle-i ʿasākir, sevād olan ṭaraf ġālib (7) olur, zuʿm iderler idi. Kemāl-i ḳuvvetli ve ṣalābetli olduḳlarından (8) edhem-i behīm taʿbīri-de olunmuş, lākin behīm taʿbīri muṭlaḳ (9) yekreng olan esbe ıṭlāḳ olup

[120]Metinde انلرين şeklinde yazılıdır.
[121] "yaʿnī yaġız". (metinde derkenar olarak verilmiştir).

edheme maḥṣūṣ (10) degildir. Ve biri daḫı edhem-i ġayhebdir. Ḳısraġına ġayhebe (11) ve cemʿ ġıyāhebdir ki ziyāde siyāh ola. Ve edhem-i ḥālik (12) daḫı ġayheb gibidir. Ġurre ve sekilinden māʿadā yeri pek (13) siyāhına dirler. Ve edhem-i decūcī daḫı bunlardan levnde (14) ṣāf ve berrāḳ olanına dirler. Ḳısraġına decūciye dinür. (15) Ve edhem-i yaḥmūm, duman renginde siyāhdır ki bu yaġızların (16) dumansı rengidir. Biri daḥı edhem-i cevzīdir ki (17) sevādiyyeti ḥumrete[122] māʾil ola. Aḫḍar[123]-ı ʿaṭḥal, (18) aḫḍar-ı eḥamm, aḥvā-yı eḥamm, aḥvā-yı aṣbaḥ, aḥvā-yı aṭḥal, (19) aḥvā-yı ekheb, aḥvā-yı aḥvet, aḥvā-yı ebhaḳ, aḥvā-yı **[18a]** (1) edʿac. Aḫḍar-ı aṭḥal tesmiye olunan reng, seyfci (2) ve pişṭovcılar paṣ açmak içün ḳullandıḳları (3) baldıran ḳamışınıñ ḳurusı rengidir ki yeşile ve ṣaruya (4) māʾil reng ile ḳoyun ṭalaḳınıñ beyninde bozca[124] bir rengdir[125]. (5) Aḥvā-yı eḥamm, boz Türkmen ḳoyunı rengiyle ḳoyu yeşil zeytūnī (6) beyninde olan rengdir. Aḫḍar-ı eḥamm daḫı ʿaynı böyle olup (7) ancaḳ burnınıñ üstü ve yüzi ḳırmızıya māʾil ola. (8) Aḥvā-yı aṣbaḥ, burnunuñ iki cānibi ḳırmızıdan boyanma (9) sevāda māʾil ammā ki ḳırmızılıġı pek ẓāhir ve iki (10) cānibi beyāż ve burnunuñ ucı ve ḳoltuḳlarınıñ altı (11) ve budları altı ve ẕekeri eṭrāfı tuz serpilmiş gibi beyāż (12) ve bāḳī maḥalli ṣaruya māʾil beyāż olan ata dirler. (13) Aḥvā-yı aṭḥal, burnunuñ iki cānibi sevād üzere ve arḳası (14) boz reng ve sāʾir maḥalli uzaḳdan ṭaġların göründigi (15) reng ile muṭṭaṣıf ola. Aḥvā-yı ekheb, ḳoyu bādincānī (16) reng gibi lākin bu renginñ eṭrāfı ve yüzi tozlanmış gibi (17) ve arḳası ziyāde siyāha māʾil ve ḳoltuḳları ḳırmızı (18) ile beyāż beyninde olan renge māʾil ola. Aḥvā-yı (19) aḥvet, burnı ve yüzi ve ḳulaḳları altı ṣarı ile **[18b]** (1) beyāż beyninde, maḥall-i āḫarı sevād ile muttaṣıf ola. (2) Aḥvā-yı edʿac, ḳırmızıdan siyāha boyanmış reng ammā ḳırmızıdan (3) boyandıġı[126] maʿlūm olunan renge beñzeyen esbdir. (4) Evṣāf-ı elvān-ı kümeyt-i lafẓ: Kümeyt atıñ müzekkerine ve müʾenneşine (5) ıṭlāḳ olunur. ʿAlāmet-i teʾnīş, ẕikr etdikçe kümeyt (6) lafẓınıñ aṣlı kümtetdir taşġīr olunmuşdur. Sebeb-i taşġīr, (7) İmam-ı Sîbeveyhi[127], İmām-ı Ḫalīl'den[128] suʾāl idince İmām-ı Ḫalīl (8) cevābında "Ḳırmızı ile sevād beyninde

[122] Metinde حمرنه şeklinde yazılıdır.
[123] Metinde احضر şeklinde yazılıdır.
[124] Metinde بورجه şeklinde yazılıdır.
[125] "menekşe yaġızı". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[126] Metinde بوياندیعی şeklinde yazılıdır.
[127] Ebû Bişr (Ebû Osmân, Ebü'l-Hasen, Ebül-Hüseyn) Sîbeveyhi Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî (ö. 180/796). Arap dili gramerine dâir zamanımıza ulaşan ilk hacimli eserin yazarı ve Basra nahiv mektebinin en önemli temsilcisi. (Mehmet Reşit Özbalıkçı, "Sîbeveyhi", DİA, C. 37, s.130).
[128] Ebû Abdirrahmân el- Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî (el-Fürhûdî) (ö. 175/791). Nahiv ve aruzu sisteme kavuşturan ünlü dil ve edebiyat âlimi. (Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "Halîl b. Ahmed", DİA, C. 15, s.309).

bir reng olup (9) ḳırmızı yāhūd siyāhı tercīḥ olunmayandır” diyü cevāb (10) buyurdılar[129]. Kümeyt-i aṭḫam[130], kümeyt-i müdemmā, kümeyt-i aḥmer, kümeyt-i (11) müẕehheb, kümeyt-i muḫlef, kümeyt-i eklef, kümeyt-i aṣdā, (12) kümeyt-i ihdā, kümeyt-i ḫar-benc. Kümeyt-i aṭḫam[131], siyāh reng (13) olup maḥall-i sā’irine ḳıyāsā ṣırtı ḳızımṭıraḳ ola. (14) Kümeyt-i müdemmā, ṣırtınıñ ḳırmızılığı ziyāde ve hīç ṣaruya mā’il (15) olmayup ve ḳırmızılıḳ ḳarnınıñ yumuşaḳ yerine ṭoġrı (16) inmiş ola. Beyne’l-ʿUrbān böyle olan esbān aḳrānınıñ (17) iki ḳaṭ bahāsın ider. Kümeyt-i aḥmer, tüyniñ dipleri (18) ḳırmızı ile siyāhıñ beyninde bir cānibe tercīḥ olunmayup (19) uçlarınıñ ḳırmızılığı ziyāde ola. Kümeyt-i muḫlef, **[19a]**(1) perçemi ve yelesi ḳuyruġı ve dört pāyı ʿaşıḳlarına ḳadar (2) siyāha mā’il, ʿaşıḳlarından yuḳarısı ḳırmızıya mā’il (3) ve ḳarnı siyāh ile ḳırmızı beyninde, māʿadā yeri ḳarnından (4) süvār ṭarafına meyllüce ola. Kümeyt-i eklef, sevād ile (5) ḥumret beyninde olup ḳızımṭıraḳlığı baʿż yerinde ufaraḳ (6) bellü olup ve ṣāf olmayup ṣuṣam dānesi gibi sebz[132] (7) ve etrafı yanıḳ reng gibi ola. Kümeyt-i aṣdā, paṣlanmış (8) demürlü tende olan ṭorıdır. Kümeyt-i muḫlef, çünki kümeyt (9) sevād ile ḥumret beyninde bir reng idi, lākin baʿż ḥayvān (10) tımar olunmazdan evvel sevāda, tımardan ṣoñra ḥumrete yāhūd (11) zamān ve mekān tebdīliyle ki giceyle gündüz, gölge ile (12) güneş gibi bir ṭarafa meyli ġālib görükmesi gibi yaġmur doka- (13) nınca bir ṭarafa meyelānī gibi göründügünden, ezmine-i emkinenin (14) her birinde olan ḳavm bir birleriyle “fülān esb fülān (15) kümeytdendir”, ḳavm-i āḫir daḫı teġayyür ile gördüklerinden “ḫayr fülān (16) kümeytdendir” diyü iddiʿā ve iki ḳavm bir birleriniñ naḳīżine (17) ḥalf ki yaʿnī yemīn itmek mümkin olan esbdir. (18) Kümeyt-i ihdā, reng-i mezbūruñ ḥumret cānibine meyllü olanına (19) dirler. Kümeyt-i ḫarbenc, arḳası ve dört pāyı ve yelesi[133] **[19b]** (1) ve perçemi ve ḳuyruġı sevād üzere olup ḳarnı ve buḍlarınıñ (2) iç ṭarafı ve boş bögri ve gözleriniñ eṭrāfı sevād ḳırmızı (3) beyninde ḳoyu ṣaruya mā’il ola.[134] Evṣāf-ı elvānü’ṣ- (4) ṣufretü: Aṣfer-i ebyaż**,** aṣfer-i aṣḳar, aṣfer-i (5) fāḳıʿ, aṣfer-i nāṣıʿ, aṣfer-i eklef, aṣfer-i aṣdā. (6) Aṣfer-i ebyaż, bedeni ṣāf olup cüzʿī ṣarılıḳ işrāb (7) olunup yelesi ve perçemi ve ḳuyruġı ḳırmızı ile ṣaru (8) beyninde olan ata dirler. Aṣfer-i aṣḳar, açıḳ ṣaruya (9)

[129] “evṣaf-ı esb, doru”. (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[130] Metinde اطحم şeklinde yazılıdır.
[131] Metinde اطحم şeklinde yazılıdır.
[132] Metinde سبس şeklinde yazılıdır.
[133] Metinde بیله سی şeklinde yazılıdır.
[134] “esbü āl”. (metinde derkenar olarak verilmiştir).

mā’il olup boynı ve arḳası ve gözleri eṭrāfı türāb (10) renginde ve yanları ve gögsi ve ṭudaḳları ḳoyu ṣarı, (11) yilesi ve perçemi ḳuyruġı siyāha mā’il ve içinde baʿż (12) ḳılları ḳoyu ḳırmızı ola. Aṣfer-i fāḳıʿ, cesedi (13) mecmūʿı ḳırmızıya mā’il ṣaru olup yelesi ve ḳuyruġı (14) ve perçemi boza mā’il açıḳ sevād üzere ola. Aṣfer-i nāṣıʿ, (15) cemīʿ cesedi açıḳ ve gökçek ṣarı ve dizleriniñ (16) yuḳarusı kül serpilmiş gibi olup perçemi, yelesi, ḳuyruġı (17) siyāha mā’il esbe dirler. Aṣfer-i eklef, gögsi (18) ve boynı ve uyluġı ve ḳarnınıñ yumşaḳ yeri ve ḳoltuḳ altı (19) ve ḳuyruġunuñ dip ṭarafınıñ üstü yanıḳsı[135] ṣaruya **[20a]** (1) mā’il olup sevād ṣā’ibesi ola ve perçemi ve yelesi (2) ḳuyruġı içinde siyāh ḳarışıḳ ve omuz başından ḳuyruġına (3) ḳadar ḫuṭūṭ-ı siyāh ve bāzūları siyāha mā’il ola. (4) Ve bu vaṣf üzre olup semīz ve tüyli olan ḳısraġa (5) üseydü’l-caʿdī dirler. Asfer-i aṣdā, ṣarılıġı (6) sevād üzre demür paṣı gibi ḳırmızıya mā’il ve perçemi (7) yelesi ve ḳuyruġı ve dirsekleri mā-fevḳ bāzūlarınıñ (8) siyāhlıġı ṣufrete mā’il olan esbdir[136]. (9)El-evṣāfü’l-verd: Verd-i ḫāliṣ, verd-i maġāż, (10) verd-i aġbes. Verd-i ḫāliṣ, ḳırmızı gül rengidir, (11) lākin omuz başından ḳuyruḳ ṣoḳumuna ḳadar ḫuṭūṭ (12) ve dirseklerinden küregine ve yanlarında kendü (13) renginden açıḳ rengler ile ebrū ve perçemi ve ḳuyruġı (14) ḳıllarınıñ baʿżısı açıḳ ve baʿżı ḳoyu olan (15) esb. Verd-i maġāż[137], ṣırtında açıḳ (16) ḳoyu olmayaraḳ sevāda mā’il ḫuṭūṭ ve ebrū (17) ve dirseklerinden küregine ḳadar ve ḳuyruġı ve yelesi (18) ve perçemi açıḳça sevād üzere olup cesedin sā’ir (19) yeri gül renginde ola. Verd-i aġbes, şol **[20b]** (1) rengdir ki ʿAcemler ol renge semend dirler. Ṣaʿrınıñ (2) rengi güle meylden ḫālī olmayup ḳırmızılıġı ṣāf (3) olmaya. Ve ṣaruya māʿil ve sevāda mā’il yaʿnī al penbe (4) ve açıḳ ḳula beyninde bir rengdir[138]. (5) Evṣāfü’l-aşḳara: Aşḳar-ı edbes[139], aşḳar-ı müdemmā, (6) aşḳar-ı aḳḍab, aşḳar-ı emġaz, aşḳar-ı efḍaḥ[140], aşḳar-ı (7) aṣdā, aşḳar-ı silfed. Aşḳar-ı edbes, şaʿrı (8) ḳoyu ḳırmızı, sevāda mā’il olup yelesi ve perçemi (9) ve ḳuyruġı vücūdı renginden açıḳ olan ata dirler. (10) Beyne’l-Etrāk bekmez kefi ḳula tesmiye idilir. (11) Aşḳar-ı müdemmā, ḳırmızı ile ṣaru beyninde olup (12) tüyleriniñ dipleri[141] güyā ḥınnā ile boyanmış gibi (13) ṣaruya mā’il olan ata dirler. Aşḳar-ı aḳḍab, (14) cemīʿ cesedi açuḳ ḳırmızı, perçemi, yelesi, ḳuyruġı (15) aḳçıl ve beyāżlıġı ḳırmızılıġa ġālib ola. Beyne’l-

[135] Metinde یانتسی şeklinde yazılıdır.
[136] “yaʿnī esb-i pembe”. (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[137] Metinde مغاص şeklinde yazılıdır.
[138] “esb-i ḳula”. (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[139] Metinde ادیس şeklinde yazılıdır.
[140] Metinde افصح şeklinde yazılıdır.
[141] Metinde دیلری şeklinde yazılıdır.

Etrāk (16) aḳça ḳanad ḳula. Aşḳar-ı emġaz, ḳırmızılığı pek ḫāliṣ (17) olmayup yelesi daḫı ḳulaḳları beyninde perçemi (18) ve ḳuyruġı ḳılları ṣaruya māʾil ḳırmızı olup beyāżdan (19) eşer olmayan esbdir. Aşḳar-ı efḍaḥ, açıḳ ḳırmızı **[21a]** (1) olup perçemi, yelesi, ḳuyruġı ḳılları beyāż ile (2) ḳırmızı ḳarışıḳ olup beyāż ḳılları ḳırmızılarına (3) ġālib. Aşḳar-ı asdā, ḳırmızı, ṣarı, sevād beyninde (4) bir reng olup ve pek ṣāf olmayup paṣlı (5) demür levni gibi ola. Ve perçem ve yele ve ḳuyruḳ ḫamr (6) renginde ḳırmızı olan esbdir. Aşḳar-ı silfed, (7) bacaḳları gögsine ḳadar, gözleri ve burnı ve yelesi (8) ve ḳuyruġı ve ḳulaḳları arasındaki perçemi siyāh (9) olup sāʾir vücūdı bal ḳatılmış ṭāḥīn rengine (10) māʾil ḳula ata dirler. Evṣāf-ı eşheb: (11) Şaʿrınıñ rengi iki dürlü olup eger beyāżı ġālib (12) olursa beyne'l-ʿUrbān adına ḳırṭāsī ve beyne'l-Etrāk (13) aḳ ḳır dirler. Ve eger sevād ġālib olursa beyne'l- (14) ʿUrbān eşb-i aḫḍar ve beyne'l-Etrāk demür ḳır dirler. (15) Ve eger ḳırmızısı ġālib olursa beyne'l-ʿUrbān (16) żābī dirler. Ve eşheb ḫardalı daḫı dirler. Ve beyne'l- (17) Etrāk ḳızıl ḳır dirler. Ve beyne'l-Aʿcām celbūb (18) dirler. Ve eger şaʿrında benek olup ve benegi siyāh olursa (19) beyne'l-Etrāk adına beñli ḳır dirler. Ve eger aḳlı **[21b]** (1) ve ḳırmızılı benekli olursa beyne'l-Etrāk ḳar yaġdı (2) ve beyne'l-ʿUrbān ebreş[142] dirler. Aḫmer, eşyem, (3) müdebber. Aḫmer didikleri her ḳanġı reng olursa (4) saġrısınıñ bir ḳaç yerinde urupdan küçük büyük (5) beyāżlıḳ ola. Çoḳ daḫı olsa aḫmer dirler. (6) Müdebber didikleri ḳır nevʿınıñ ḳanġı nevʿından olursa (7) olsun kendü renginiñ açıḳ ve ḳoyusundan, ıraḳdan (8) otlar otsuz yer gibi, ḥalḳa ḥalḳa görüne. Etrāk, (9) ḥalḳalı ḳır ve baḳla ḳırı dimekle meşhūrdur. (10) Eşyem: Biber dānesi gibi beñleri ola, az çoḳ. (11) Seyisler ḳır dirler, beyne'l-Etrāk. Sūsenī (12)levni, beyāż ve ṣaruya māʾil, burnı ucı ve aġzı (13) ve gözleri eṭrāfı ṭırnaḳları renginde ola. Bu reng, (14) elvānıñ pek eşnaʿ bir levn[i]dir. Ve eger vücūdı (15) yüzünge ziyāde māʾil olup ḳurda şebīh olursa (16) ve burnı ucı ve aġzı ve gözleri eṭrāfı yine ṭırnaḳları (17) renginde olursa beyne'l-ʿUrbān sūsenī aṭlası (18) dirler ve bu iki levn, beyne'l-ʿUrbān, renglerin eşerr diyü (19) iʿtiḳād idüp hīç iʿtibār itmezler, teşeʾüm iderler. **[22a]** (1) Ve eger cemīʿ levni ṣāf beyāż ve perçemi ve yelesi, ḳuyruġı (2) aşıḳları-da ṣāf beyāż olup hīç lekesi olmazsa (3) eşheb-i behīm dirler. **Evṣāfü'ş-şeyʾāt:** (4) Yaʾnī atların ʿalāmetleri beyānındadır. Ḳurḥat, ehl-i (5) luġat ʿindinde alnında olan beyāżlıġa dirler.(6) Ve eger büyük olur ise ġurre dirler. Ve ġurresi olan (7) ata aġarr dirler. Bir ḳavmiñ içinde şerīfine ve eyüsine (8) ġurretü'l-ḳavm dinildigi gibi esbin-de meymenetlü ve aʿlāsında

[142] Metinde ابريش şeklinde yazılıdır.

(9) ġurre olur dirler. Ve eger bu ġurre, atıñ gözleri hiẕāsını (10) geçmezse ġurre-i aṣfūrī ve eger ġurre dimāġın muḳaddemi (11) olan ḫayşūmuñ üzerinde olursa ġurre-i şimrāḫ (12) ve eger ġurre maḥallinde ẓāhir iken maḥall-i āḫara sefer idince (13) ḳaṭʿ olsa adına ġurre-i münḳatıʿa dirler. Lākin ekṣer naḳl-i (14) mekān ile ḳaṭʿ olmaz, azalır yāḫūd emrāż-ı cildiyyeden (15) bir şeyʾ sebeb olur, demiñ ḳuvvetinden izāle olur. (16) Ve eger ġurre cebheyi ṭoldurursa, gözlerine ḳadar, adına (17) sāriḥa dirler. Ve eger cebhesini ve vechini iḥāṭa[143] (18) idüp gözlerinden ġayrı sevād olmasa adına müberḳaʿa (19) dirler. Ve eger yüziniñ bir ṭarafını, yañaġı ḥudūdını **[22b]** (1) iḥāṭa eylese adına laṭīm dirler. Ve eger beyāżlıḳ (2) ṭaġınıḳ olup ḥattā gözleriniñ kapaḳlarını iḥāṭa (3) itmiş olsa adına muʿreb dirler. Ve eger bir gözi (4) māʾi ve bir gözi siyāha māʾil olsa adına aḫyef (5) dirler. Ve eger üst ṭudāġı beyāż olsa adına (6) erṣem dirler. Ve her bir beyāż ki atıñ alt ṭudāġında (7) ola, adına elmaẕ dirler. Ve eger atıñ başınıñ (8) üsti beyāż olsa adına aṣḳaʿ[144] dirler. Ve eger (9) başınıñ mecmūʿı beyāż olsa adına aġşā ve erḥam (10) ve eger yelesi yāḫūd perçemi ṣoñradan aġarup (11) evvelki rengi fehm olunur rütbe bāḳī ḳalursa adına (12) esʿaf dirler. Ve eger eski rengi fehm olunmayup (13) küllī aġarırsa[145] adına aṣbaġ dirler. Ve eger yelesiniñ (14) yā perçeminiñ üç bölükde bir bölügi yāḫūd nıṣfı (15) aġarırsa adına muṣalṣal[146] dirler. Ve eger saçınıñ (16) yāḫud yelesiniñ dipleri aġarırsa adına muḥammel (17) dirler. Eger beyāżlıḳ ṣaçından ḳulaḳları (18) dibine ṭoġrı sirāyet iderse adına eşfaʿ dirler. (19) ve eger ḳulaḳlarına sirāyet iderse adına esṭaʿ **[23a]** (1) dirler. Ve göziniñ ḳapaḳlarınıñ biri aġarup biri (2) bāḳī ḳalırsa adına aṣdaġ dirler. Ve eger atıñ (3) ḳulaḳlarınıñ üzerine yāḫūd başınıñ ardına beyāż (4) noḳṭalar ẓāhir olsa adına edrī dirler. (5) Ve eger elmaẕ taʿbīr olunan atıñ alt ṭudaġındaki (6) beyāż, taḥvīl olsa adına lehīb dirler. Ve eger (7) ṣaḳal mevżıʿından yuḳarı beyāżlıḳ gelse adına (8) aḥnā dirler. Ve eger ġurresinden bir oḳ yelegi ḳadar (9) yāḫūd iki yelek ḳadar yāḫūd nıṣf ve yā ṣülüṣi taḥvīl (10) olsa adına minṣaṣu'l-ġurre dirler. Ve eger ġurreniñ (11) bir mıḳdār taḥvīl olup ol taḥvīl olan maḥal yine beyāża (12) māʾil olsa adına aġarr-ı ebraṣ dirler. Ve eger atıñ (13) ḳaşı mevżıʿlarınıñ biri yāḫūd iki ṭarafınıñ birden (14) rengi taḥvīl olsa adına eḥacc dirler. Ve eger ṣaḳal (15) mevżıʿınıñ bir canibi yā iki cānibi barṣa şebīh (16) beyāżlıḳ ile muttaṣıf olsa adına ṣavvār dirler. (17) **Evṣāfü't-taḥcīl:** (18)

[143] Metinde اخاطه şeklinde yazılıdır.
[144] Metinde اسقع şeklinde yazılıdır.
[145] Metinde اغاديرسه şeklinde yazılıdır.
[146] Metinde مصدصل şeklinde yazılıdır.

Atıñ dört pāylarında dirseklerine ḳadar olan (19) aḳlıġa taḥcīl dirler, az ve eger çoḳ. Türkçe sekil **[23b]** (1) dinülür. Eylügine dāldir. Ammā beyāżlıḳ ḳoltuḳları (2) altına yāḫūd uyluġı altına ḳadar olur ise ablaḳ dinür, (3) sekil dinmez. Ve eger ön ayaḳları dirseklerine ḳadar (4) ve ard ayaḳları dizlerine ḳadar beyāż olursa adına (5) feres-i müncib dirler. Bahādır dimekdir. Ve eger bir saġ (6) ön ayaġı iki ard ayaġı sekil olursa adına eşellü'l- (7) meymene dirler. Çolaḳ dimekdir. Ve eger bir ṣol ön (8) ayaġı, iki ard ayaġı sekil[147] olursa adına eşellü'l- meysere (9) dirler. Siyāh olup ġurresi-de olursa āṣār ile (10) ṣābitdir memdūḥiyyeti. Ve bu nevʿa muṭlaḳu'l-yemīn daḫı (11) dirler. Ve eger iki ön ayaḳları sekil olursa muġallaḳu's- (12) sābiḥateyn[148] müfettiḥü'r-rāḥateyn dirler. Birinde daḫı (13) böyledir. Ve buna ehl-i ʿIrāḳ ve ʿAcem, feres-i aʿẓam dirler. (14) Ve ön ayaġın sekiline ehl-i Ḥicāz, muġlaḳ dirler ve iʿtibār (15) itmezler. Ve eger ṣaġ ön ayaġı ve ṣaġ ard ayaġı (16) yāḫūd ṣol ön ayaġı ve ṣol ard ayaġı ḳanġı cānibinde (17) olursa olsun iki sekil bir ṭarafda olursa buña (18) şikāl tesmiye olunur. Eger bu şikāl ön ve arḍ ayaġınıñ (19) ṣaġ cānibinde olursa adına mümessekü'l-eyāmin muṭlaḳu'l- **[24a]** (1) eyāsir dirler. Ve bu nevʿı, ṭā'ife-i Fürsān, ʿUrbān meymenetsiz (2) ʿadd iderler. Ve eger bu şikāl bir ṣol ḳolı ve bir ṣol ayaġı (3) olursa adına mümessekü'l-eyāsir muṭlaḳul-eyāmin dirler. (4) Ve bu nevʿı ġāyet meymenetli ʿadd iderler. Ve iki ard ayaḳları (5) sekil olup ön ayaḳlarında olmazsa eylügine ve kemāl-i meymenete (6) ittifāḳ idüp baʿż maḥallerde nice delā'il ẕikr iderler. (7) Ve eger bir ṣaġ ön ayaġı ve ṣol ard ayaġı yāḫūd bir ṣol (8) ön ayaġı ve bir ṣaġ ard ayaġı sekil olursa çīr-i ez- (9) sekil dirler. Ġurresi olmazsa hīç iʿtibār itmezler. Ġurresi (10) olursa baʿżıları cevāz virmiş. Eger serpme beyāżlıḳ (11) yer ḳadar daḫı küçük büyük yāḫūd ebrū gibi iki ard ayaġında (12) birden olursa adına ebūḫ dirler. Ve bu nevʿın daḫı taḳbīḥ (13) idilir. Ve eger serpme boza mā'il beyāżlıḳ bileklerinde (14) ve bāzūlarında olsa adına aḳyed-i ektel dirler. Su'ı'l- (15) ʿayş maʿnāsına. Ṭā'ife-i ʿUrbānıñ ḥüsn-i ʿayş iʿtibār (16) itdikleri serpme beyāżlıḳ olmayanıdır. Dört (17) ayaġında her ḳanġısında olursa olsun muḳayyed (18) iʿtibār idilir. Eger cebhesinde ġurre olursa ġurre-i (19) ḳayd-ı dāfiʿ demişler. Ve eger atıñ ṭırnaġı üzerinde olan **[24b]** (1) uzun ḳıllarda beyāżlıḳ olursa yāḫūd sekil olmayaraḳ (2) ġuruş gibi beyāż olursa, ṭırnaḳ üstünde, adına (3) ektaʿ[149] dirler. Bu daḫı ġurresiz muʿteber degildir. Ve eger beyāżlıḳ (4) faḳd, dizlerinde, diz kapaḳları cirminde yāḫūd

[147] Metinde شكل şeklinde yazılıdır.
[148] Metinde سابختين şeklinde yazılıdır.
[149] "ektaʿ:dilkü yavrusı, denī kimseye daḫı dirler". (metinde derkenar olarak verilmiştir).

(5) olursa adına evṣaf[150] dirler. Ve aḥkāmı, sekil gibidir. (6) Eger beyāżlıḳ, dizlerinden aşaġı olmayup dizleriniñ (7) ve budlarınıñ nihāyetine ḳadar olursa adına müservel (8) dirler. Ve eger beyāżlıḳ bāzūlarından ve budlarından (9) yuḳarı çıḳarsa adına aḫrec dirler. Ve yine ḥükmi (10) sekil ḥükmi gibidir. Ve bu meẕkūrātdan[151] māʿadā ayaḳlarda (11) olan beyāża ve boza müteʿalliḳ olan nişānelere ve sekil (12) üzerinde olan benlerin hīç birini muʿteber ṣaymazlar. (13) Dilerse iç ṭarafında olsun dilerse dış ṭarafında (14) olsun. Lākin bunlar baʿż maḥallerde dış ṭarafda olursa (15) ben olan ṭarafdan gelen düşmene mużırdır. İç ṭarafında olursa (16) ṣāḥibine mużırdır diyü yazılmış. Ve eger beyāżlıḳ ḳuyruġı (17) ḳoçanında olan ḳıllarda olursa adına aḳmaʿ dirler. (18) Ve eger ḳuyruġı uçunda olursa adına feres-i eşʿal dirler. (19) şeʿalli dimektir. Ve ablaḳ tesmiye olunan atların **[25a]** (1) envāʿ[ı] olup bir nevʿ sekil ile bin temyīz itmede ẕikr olundı (2) idi. Şimdi sāʾir envāʿına daḫı şürūʿ olundı. Bir nevʿına (3) daḫı ablaḳ-ı edraʿ dirler ki başı beyāż olup cesedi (4) her ḳanġı rengde olursa olsun yāḫūd vücūd bütün (5) beyāż ve başı her ḳanġı rengde olursa olsun (6) bu iki ḥālde de edraʿ tesmiye idilir. Çünki edraʿ (7) dırʿdan meʾḫūẕ olup dırʿ ceng[de] giydikleri zırha[152] (8) dirler. Selefde zırhı ve ṭāsını daḫı giyüp başlarını (9) bir beyāż ṣevb ile örterler imiş. Yāḫūd zırhı üzerine (10) beyāż gömlek giyüp başındaki ṭās üzerini bir āḫar (11) rengli ṣevb ile örterlerdi, zırhlılar, zırhsız ʿaskerden (12) temyīz içün. Böyle olan atlar-da zırhlı askere min vechin (13) beñzediginden edraʿ tesmiye olundı. Ġālibā ʿasākirin (14) bahādırı zırh giydikleri gibi esbde daḫı bahādırlıḳ (15) ʿalāmeti olmaḳ gerek. Ve eger yelesi ve perçemi daḫı vücūdınıñ (16) muġayyiri olup başı renginde olursa adına edraʿ-ı (17) muʿammem[153] dirler. Ve eger ḳuyruġı daḫı başı ve yelesi gibi (18) olursa adına edraʿ-ı muʿammem ve mıṭraf[154] dirler. Ablaġıñ (19) bu nevʿına pek iʿtibār idüp ʿālī bahā ile beyʿ ve şirāʾ[155] iderler. **[25b]** (1) Ve ablaḳ at-ki ḳuyruġı ḳoçanı ile iki ḳoçan boyı (2) ḳadar bel kemügine ve budlarına ṭoġrı mevżıʿda benek (3) benek beyāżlıḳ olup sāʾir maḥall her kanġı reng ile (4) mütelevvin olursa olsun bu nevʿ feres daḫı maḳbūldur. (5) Ammā pek muʿteber degildir. Ablaḳ-ı müvellaʿ, vücūd beyāż (6) reng üzere olup ve baʿż büyücek pāre ḳadar, aḳçe (7) ḳadar, siyāh yāḫūd boz tüyler olup yelesinden (8) ḳuyruġına ḳadar

[150] "evṣaf: liyāḳat maʿnāsına". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[151] Metinde مذكوراندن şeklinde yazılıdır.
[152] Metinde زرخه şeklinde yazılıdır.
[153] "edraʿ-ı muʿammem, zıhlıların eşrāfı dimektir". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[154] "edraʿ-ı muʿammem ve mıṭraf dimek, istiʿānetli yaʿnī iʿāne idicili". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[155] Metinde شرا şeklinde yazılıdır.

ve ḳoltuḳları altına doġrı ve budlarına (9) doġrı ince ḳayṭan gibi yol olana dirler. (10) Ablaḳ-ı muraḳḳam, beyāẓ cesedi üzere her ḳanġı reng ile (11) olursa olsun ve her ḳanġı mevżıʿında olursa (12) olsun azçuḳ beyāża muḫālif noḳṭalar ola. (13) Ve eger beyāżlıġı pek açıḳ olursa adına ablaḳ-ı muraḳḳam-ı (14) esyef dirler. Pek iʿtibār iderler. Ve bu beyāżlıġı pek (15) açıḳ olmazsa ol-ḳadar muʿteber degüldir. Ve bu ablaḳ-ı (16) merḳūmuñ faḳaṭ boynu noḳṭadan ʿārī olup boġazlanacaġı (17) maḥallinde bozluḳ olursa adına ecyed[156] dirler. Pek (18) muʿteberdir. Ve ablaḳ-ı merḳūmuñ yelesi nihāyetine bir ḳarış (19) ḳalaraḳ maḥallden eyer ḳaltaġınıñ ard ḳaşınıñ taḥtına **[26a]** (1) ḳadar ṣırf beyāż olup raḳamdan ʿārī olursa (2) adına merkūm-ı aġnec[157] dirler. Pek azġun olur. Ve ablaḳ-ı (3) merḳūmuñ bileklerinden eyer altına ḳadar raḳamdan ʿārī olursa (4) adına ablaḳ-ı merḳūm-ı ersaġ dirler. Ve iki ṭarafınıñ yāḫūd (5) bir ṭarafınıñ beyāżlıġı arḳasına çıḳmayup ve baṭnına (6) daḫı irişmeyüp bir āḫar reng ile daḫı mütelevvin olursa (7) āḫar maḥalli yine ablaḳ-ı merḳūm olmak şarṭıyla adına ablaḳ-ı merḳūm-ı (8) ḥaṣyef[158] ve ablaḳ-ı merḳūm-ı ḥanef[159] daḫı dirler. Ve eger atıñ (9) ḳarnı mecmūʿı aḳ olursa adına ablaḳ-ı merḳūm-ı ḫarf (10) dirler. Ve eger arḳası ve ḳarnı beyāż olursa adına (11) ablaḳ-ı merḳūm-ı tabṭīn dirler. Ve çöllerde baʿż ablaḳ (12 atlara vaḳtıylan su virilmek ile sıcaḳdan beyāż (13) maḥalleriniñ baʿż yiri ve ekṣeriyā başlarında ḳula reng (14) gibi reng ẓāhir olur, gitdikçe çoġalur. Ṣoñra çöl (15) olmayan maḥalde bile ṣu virmeniñ ve vaḳt geçse gine reng-i (16) meẕkūra iʿāde olur. Ve eger ṣuṣuzluġı bir ḳaç defʿa (17) vuḳūʿ bulursa cemīʿ vücūdına sirāyet ider, tā emkine-i (18) bāridede çayırlanaraḳ ve meẕkūr ḳulalıḳ tüyleriniñ (19) ucuna çıḳaraḳ defʿ olur. Baʿżā az vaḳtda gelen [**26b]** (1) ḳulalıḳ geç zāʾil olur. Vaḳt olur ki çölde ziyāde (2) ṣusuz ṭurmaḳ ile içerüsinden ve ḫāricinde daḫı (3) ṣebātına şimşek[160] iʿānesi olmaḳ ile hīç zāʾil olmaz. (4) Ve bu nevʿıñ adına tedṣīr[161] dirler. Ve eger feresiñ bir ʿużv[ı] (5) ḳoltuḳ altından ve dirseklerinden māʿadā gerek az ve gerek (6) çoḳ beyāżlanursa adına taʿlīṭ dirler. Ve eger (7) ḳoltuḳ altları iki yāḫūd biri, ṣoñradan beyāż (8) olursa adına erġaṣ dirler. Ve eger dirsekleri biri (9) yāḫūd ikisi birden aġarursa adına melṭah dirler.

[156] "ecyed, ziyāde aʿlā dimekdir". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[157] "aġnec: naz idici". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[158] "ḥasyef: alaca". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[159] "ḥanef: televvün". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[160] Metinde شمسك şeklinde yazılıdır.
[161] "tedṣīr, burun-u-cı dimekdir". (metinde derkenar olarak verilmiştir).

(10) **Bāb-ı s̱āliṯ: Atların ʿażālarınıñ isimleri beyānındadır.** (11) Ḳavnes, atıñ iki ḳulaġı arası ve ol mevżıʿda (12) biten saça dirler. Ve ʿinde'l-baʿż atıñ iki ḳulaġı (13) arasındaki yumruca kemige dirler. Cemʿ[i] ḳavā'is gelür. Ḳaẕāl[162], (14) başıñ ardına ve ʿinde'l-baʿż ḳulaḳla eñse arasına (15) dirler. Ġā'if, baş ile boynuñ ittiṣāl maḥalline dirler. (16) Ġużrūf, yumşaḳ kemik dimekdir. Geyrek kemigi[163] uçları (17) ve ḳulaḳ kemigi[164] ve burun kemigi[165] gibi. Cemʿ[i] ġażārīf gelür, gerek (18) atda ve gerek sā'ir ḥayvānātda. Ṣudġ, saç ve göz ile **[27a]** (1) ḳulaḳ arasına ve ol maḥalle ḳarīb şaʿra dirler. Nevāhıḳ, (2) gözleriniñ altında ve cebhesindeki kemiklere dirler. Resen, (3) burnunda yular ipi gelen mevżıʿa dirler. Caḥāfil, (4) ṭudaḳlarına dirler. Ḳaṣara, boynı kökine dirler. (5) ʿIlbā-vān, yeleniñ bitdigi mahalliñ uzunlıġına iki (6) ṭarafdan iki siñirdir. Lebān, sīne-bendiñ geldigi (7) maḥaldir. Belde, atıñ gögsiniñ üstünde nemīr didikleri (8) ṭamarıñ aġarrıdır. Ṣulb, beline, bel kemiklerine daḫı dirler. (9) Kitfeteyn, iki küreklerine dirler. Ḥārik[166], iki kürekleriniñ (10) üsti olan omuz başına dirler. Kāhil daḫı dirler. (11) Mensec[167], kürek altına dirler ki ḥareket ider. Kelābe (12) kürek altınıñ başıdır. Ṣarad at arḳasında yaġırdan (13) olan aḳlıġa dirler. Ṣahvet, at arḳasında eger (14) urulan yerine dirler. Ḳaṣalāt, egerli atıñ egerine (15) binüp terkiye bir adam daḫı bine yerine dirler. Beliyle (16) ṣaġrı beyni. Maḳʿad-ı redīf daḫı dirler. Ḥicābāt, uyluḳ (17) başına dirler. Cār-ı fütān, bud başlarına dirler. ʿUkveh, (18) ḳuyruġı tepdigi maḥalle ve [ḳ]uyruġı[168] ḳoçanında yeñi biten (19) tüylere dirler. ʿIcān, mā-beyne'l-ḳubul ve'd-dübür. Yaʿnī ferci **[27b]** (1) ile dübüri ve dübüri ile ẕekeri mā-beynine dirler. Fehdetān, (2) atıñ ṣadrınıñ iki ṭarafındaki etlere dirler. Merkel, (3) binildikde ḳarnınıñ iki ṭarafında, binen adamıñ ökçesi (4) gelen yer ki üzengi mahallidir. Ḥaṣīrü'l-cenb, ata (5) süvār olanın dizleri geldigi maḥalle dirler. Ḥālibān, (6) iki ṭamardır ki göbeginiñ altında muḫtefī olmuşdur. Ṣafan, (7) atıñ ḥayālarınıñ derisi ve ẕekeriniñ ġılāfıdır ki (8) ḥayālarınıñ öñünde ṣarḳar. Ġurmūl, at ve eşek (9) ẕekerine dirler. Ḥavrān[169], atıñ tersiniñ gelecegi (10) maḥaldir, ḳarnında. Lāʿṭe, dizleri üstündeki müdevver (11) kemige dirler. Şeẕā- i rümmāne, etiñ altındaki kemükdir. (12) Rümmāne didikleri budlarınıñ nihāyetinde bir yumrı (13) nār

[162] Metinde قزا ل şeklinde yazılıdır.
[163] Metinde لمكه şeklinde yazılıdır.
[164] Metinde لمكى şeklinde yazılıdır.
[165] Metinde لمكى şeklinde yazılıdır.
[166] Metinde حادك şeklinde yazılıdır.
[167] Metinde متسج şeklinde yazılıdır.
[168] Metinde ويروغى şeklinde yazılıdır.
[169] "Ḥavrān, Şām diyārında bir maḥalliñ daḫı ismidir". (metinde derkenar olarak verilmiştir).

dānesine beñzer bir kemükdür. Üzerindeki ḥoḳḳaya (14) şebīh, ḥoḳḳa taʿbīr olunan kemüge geçmişdir. İnsānda (15) daḫı bu maḥallinde böyledir. Ve ol çuḳur, ḥoḳḳa taʿbīr (16) olunan kemüge dāḫil olan rümmāne taʿbīr olunan kemügi (17) eṭrāfından, ribāt tesmiye olunan siñirler ile muḥāfaẓa (18) olunmuşdur. Bir ḫaṭar-nāk mevżıʿdır. At yuvalanınca (19) ve bir ḫandaḳdan ṣıçrayınca ve bir çamurdan çıḳmaġa **[28a]** (1) çabalayınca ve ḳara batup çabalarsa ḳar siñirlerini (2) gösterüp bir mıḳdār zorlarsa rümmāne ḥoḳḳasından (3) ṣaġġ olur. Ṣoñra oñulmasında ʿusret-i keşīr vardır, (4) evvel muḥāfaẓasında oluna. Meʾbaż, diz altındaki (5) çuḳura dirler. ʿIcānetān, iki siñirdir, ḳollarınıñ (6) dizleri altından köstek yerine ḳadar olan maḥallerde (7) ẓuhūr ider. İç ṭaraflarında ḳatı ṭırnaḳ gibidir. (8) Baʿż ṭopuḳlarınıñ uzun ḳılları arasında daḫı (9) olup ismine maḥmūz daḫı dirler. Ve ṣaʿd-ı ānāt[170] (10) daḫı dirler. Ummu'l-ḳirdān, atıñ bilegi ile ṭırnaġı (11) arasına dirler. ʿArż-ı Ḥicāz'ıñ baʿż maḥallinde adına (12) sükerece dirler. Sünbük, atıñ ṭırnaġınıñ ittiṣāline (13) ve bileginiñ ince maḥalline dirler. Ve ṣaḫr, ṭırnaġınıñ (14) orta yerine dirler. Ve nüsūr. ṭırnaġı içinde olan (15) ete ve kemige daḫı dirler. Kāztān, budları üstünüñ (16) ḳaba etlerine dirler. Cāʿiretān, ṣaġrısında (17) ḳuyruġı ucı yetişdigi maḥal ve buḍlarında daḫı (18) yetişdigi maḥalle dirler. Ġāzlān, buḍlarınıñ iç ṭarafındaki (19) ṭamarlara dirler. Nisyān, baldırlarınıñ iç yanındaki **[28b]** (1) ṭamarlara dirler. Ḥamāt, baldır etlerine dirler. ʿUrḳūb, (2) ayaḳları üzerindeki siñirlere dirler. Ve feresiñ pek müteḥammil (3) maḥalleri, yelesi nihāyetinden eyer ḳaşı geldigi maḥalden (4) daḫı bir ḳarış ḳadar gerüye olan mevżıʿıdır. Ve baġl (5) ile ḥimārıñ pek müteḥammil , ḳuvvetli yeri bel kemüginiñ (6) vasaṭıdır. Müşşāṭ, bir ata şürūṭ üzere baḳılup (7) evvelde ḳabūl idüp tiz ṭavlanan ata dirler. Mil vāḥ, (8) her ne-ḳadar baḳılsa ṭavlanmayan ata dirler. Ṣalūd , (9) derlemeyen[171] ata dirler. Ṣahyeb, deri çoḳ olan (10) ata dirler. Ve eger inilen binilen atlara maḳām-ı medḥde (11) ıṣṭılāḥ-ı ḳavmdan, ʿaṭīḳ ve cevād ve kerīm dirler. (12) Ve yük içün palān ve semer ile istiʿmāl olunan (13) atlara baġl ile ḥimārıñ binileni ve gerek yük (14) getürenlerine maḳām-ı medḥde fārīh[172] dirler.

(15) **Bāb-ı Rābiʿ: At beslemesi[173] ve terbiyesi beyānındadır.** (16) Evvelā fārisi içün vācibdir ki atlarına muḥabbet ide. (17) ʿĀṣıḳ maʿşūḳına riʿāyet itdigi gibi riʿāyet

[170] "saʿd-ı anāt, saʿādetlü dimekdir". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[171] Metinde دولميان şeklinde yazılıdır.
[172] "fārīh, yürük dimek". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[173] Metinde پسلمەسی şeklinde yazılıdır.

(18) ve ḫiẕmet ve ḥirāset eyleye. Ve ḥükemā ve ʿuḳalānıñ nuṣḥı, **[29a]** (1) ata ʿalāḳa-ı muḥabbeti olmayan kimseye baḳdırmaġa inanmaḳ (2) cāʾiz degildir. Müttaḳīler[174], şārib-i ḫamra-ı[98] eṣvāb inanmadıḳları (3) gibi ṣoñra ol ṣevb ile edā-yı ṣalāt olmaz diyü esbleri-de (4) muḥabbet olmayanlara inanmamalıdır. Zīrā ata baḳmaḳ (5) güçdür. Şürūṭı vechle kim ḫiẕmet iderse, ana (6) baḳdırup āḫara inanmayalar ve bir muḫālif ḫulḳıñ (7) ṣudūr yāḫūd bir ʿilletiñ ḥudūṣunda ḥāli üzere terk (8) itmeyüp rıfḳ ile müdārat ile ol ḫulḳdan geçürmege (9) saʿy eyleye. Ḥattā ḥüsn-i ḫulḳı, arpa yemek su içmek gibi ṭabīʿat (10) ide. Eger ṣuʾ-ı ḫulḳ ʿādet idinürse ḥüsn-i ḫulḳı telef (11) olup soñra iş gücelür yāḫūd bir ʿillet gelür iken (12) hemān muṭṭaliʿ olup tīz devāsına saʿy oluna ki bī-delek (13)sebebiyle soñra gücelür. Muṣannif-i merḥūm, ḥikāye (14) ider ki "Ḥükemāʾ-i ehl-i maʿārifden Belḫī bir cemāʿata muḳārin (15) olup feres terbiyesinden suʾāl eyledim" buyurdılar ki: (16) "Ehl-i Ḥicāz, ʿAcem üzerine ġālib olup Īrān ve Ṭūrān'da (17) iḳāmet eylediler. Süvārilikde ḳuvve-i rāsiḫa taḥṣīl (18) idüp ẓarāfet[175] ve mahāret[176] kesb eylediler. Ve mülūklar binmege (19) lāyıḳ atlar terbiye[177] itdiler". İttifāḳları, ṭay bir senede **[29b]** (1) terbiye olup ve geme alışır. Ṭarīḳ-ı terbiye budur ki evvelā (2) ṭaya bir egbe ince ṭopraḳ ṭoldurup ve ṣırtına (3) atup ve ḳolan gibi baġlayup yular ile bir ḳaç gün (4) gezdüreler. Ḥattā üzerine adam binmege ṣalāḥiyyet gele. (5) Üç beş gün-de yular ile adam bindirüp gezdireler. (6) Eger serkeşlik itmezse aġzına münāsib licām, yaʿnī (7) gem ile terbiye oluna. Eger serkeşlik iderse bir aġır (8) licām urup bir gün licām ve bir gün yuları ṣapından (9) dişindilik ile binerek yedekde gezdirerek geme (10) alışdıralar. Fārisine muṭīʿ olur, iki aya ḳadar. (11) Ṣoñra ṣaḥrādan ḍaġa, ḍaġdan ovaya ve şenlik (12) maḥalden tenhāya ve tenhādan şenlige, baġçelik, aġaç- (13) lıḳdan tarlaya bir ḳaç ḳarış dirinligi aḳarṣu içinde (14) yuḳarı aşaġı daḫı gezdirüp eşkine ve ḳoşmaya (15) ve boyun ḳırmaġa alışdıḳdan-ṣoñra ṭabʿına muvāfıḳ, (16) münāsib gem ile binüp ḳullana. Evvel pek ḫafīf, (17) evsaṭ ḥaddinden aġır, āḫir münāsib gem urula. Ancaḳ (18) fārise lāzımdır ki licāmı ḥiffet üzere ḳullanup (19) aġzın ḳanatmaya. Aġzına münāsib olan gem eger dikilüp **[30a]** (1) damaġına pek doḳunursa gemiñ başlıḳ ṭaḳılan (2) ḫalḳalarından ḳayış yāḫūd ip ile atıñ (3) çenesi altından ḳarārınca eydürüp baġlayalar ki

[174] Metinde متفيلر şeklinde yazılıdır.
[98] Metinde حمره şeklinde yazılıdır.
[175] Metinde ظرفت şeklinde yazılıdır.
[176] Metinde مهادت şeklinde yazılıdır.
[177] Metinde تر şeklinde yazılıdır.

(4) damaġına ʿādetā doḳuna. Zīrā baʿż damaġıñ delüp (5) ṣaḳatlanup hem gemden ü[r]küp şahlanır. Ve gemiñ (6) ṣoluġunı daḫı dülbend yāḫūd bez ile ṣaralar ki (7) dudaġını ḳanatmaya ki andan-da ḫūy peydā ider. Böyle (8) rıfḳ ile mürāʿāt oluna ki bed ḫūy olmasun. Soñra (9) ḳanṭarma ile tecrübe oluna. Zīrā ḳanṭarma esbiñ (10) cibilliyetinde meẕkūr olan ʿayblarını meydāna çıḳarır. (11) Ḳanṭarmayı dinlemeyüp idecegin ider, ʿayblarını aġnayup (12) tīzce ṭay iken ferāgat itdirmege saʿy ideler. Gemden (13) yılġın esb olursa şebeşi gem gibi ḳol yapdırup (14) ḥaddine göre şebeşle bineler. Eger serd başlı (15) olup aġzın[178] pek açup gem dinlemezse tecrübe ile (16) ḥaddine göre bilen ile terbiye oluna. Ve eger havāyī (17) başlı olursa kelebsār ile terk idince terbiye oluna. (18) Ve ṣabāḥleyin gün ṭoġarken binüp gezdüre. Baʿdehu na-revānde (19) çaḳup güneşde bir ḳaç sāʿat yarandura ki kemāliyle **[30b]** (1) geme ve egere ve boyun ḳırmaga alışa. Pek terli iken ḳolanın (2) gevşetmeyeler ki ḳolan yeri şişmeye. Ve uzak gidecekse (3) ḳolanın pek ṣıḳı çekmeyeler ki yara olup ürkmeye. Ve terbiye- (4) sinden birini unudırsa ve sūʾ-ı ḫulḳ peydā itmege müstaʿid (5) olursa hemān bir keskün fāris bindirüp ḥaddinden (6) aġır ve ḫafīf gemler ile terbiyesin iʿāde ideler. Kemālin (7) bulup at olunca diḳḳat lāzımdır. Olur olmaz adam bindirmeyüp (8) münteḫab bir adam bindüre. Zīrā her fārisiñ ḳullanmasın (9) esb aḫẕ idince sūʾ-ı ḫulḳ peydā ider. Maʿlūm ola ki (10) hükemāʾ-ı müteʿaddidīn[179], ādāb-ı feresde ittifāḳ itmişler ki fāris (11) olan kimesne, atı pek dar dizgin ile ḳullanup tīz (12) ṭabīʿat itmeden ḥaẕer[180] ide. Ḫiffet-i[181] ʿanāta alışdırma- (13) lıdır ki mülūk-ı ekābire matlūb vechle reftār ide. (14) Bir de oyunda, avda üstedeki maḥalle āsānlıḳla döne, gide. (15) Ve sürʿatle dizginde ṭarafına ḳaçmayup ṭoġrı (16) segirde. Terbiyeli esb vāfir güzel iş eyler ki (17) nevʿ adam idemez. Maḥall-i cenbinde terbiye ile çifte ve aġzıyla (18) ṭarīḳın açup kendüyi, ṣahibini ḫalāṣ gibi. Ve yalñız (19) yolda giderken üzerinde uyuyup ṣarıḳ dizginden **[31a]** (1) ṭuṭup ṣāḥibin helāk murād iderse eline alma gibi. (2) Ve çifteyle helāk gibi. Ve gelirken ḥiss idüp silkinüp (3) uyarma gibi. Ve cengde ṣāḥibine muzraḳ ḥavāle itseler (4) ön ayaġıyla çarpup defʿ itme gibi. Maḳūle ḫür at, (5) terbiye ile ṣoy olan esbler de olur. Ve cerāḥāta müteḥammil (6) olan Ḫorāsān[182] atlarıdır. Sāʾirlerinde

[178] Metinde اغرين şeklinde yazılıdır.
[179] Metinde متعدمين şeklinde yazılıdır.
[180] Metinde خذر şeklinde yazılıdır.
[181] Metinde حفت şeklinde yazılıdır.
[182] Metinde حراسان şeklinde yazılıdır.

bu terbiye nādir (7) bulunur. Ṣoy ve terbiyeli esbiñ ṣāḥibi cengde düşse[183] (8) eṭrāfında mümkün rütbe ceng iderek ṣāḥibini (9) ḳorudup ḥıfẓ ider. Ve az terbiye ile terk olunmayup (10) bir eyyām ihtimām oluna ki terbiye rüsūḫ bulup māvżıʿale- 11) sinde olan ḫāṣṣa-i feresiyyet ẓuhūr eylesün. Zīrā cemīʿ (12) maḫlūḳ, nefʿ [ü] żarre[yi] müştemil dir. Bā-ḫuṣūṣ ṣedīd atların (13) ḫāṭırı ḳatı çoḳdur ve terbiye-i efresi terk eyleyen fāris, (14) Ḥaḳḳ'ı terk ve ḫışm-ı ġażabına süvār ve mühlikeye yürüyücidir. (15) Böyle olunca feres terbiyesinde rıfḳ ve riʿāyetle ihtimām (16) oluna ki ḥattā maḥallinde sebeb-i necāt ola. Meselā ṭayıñ (17) kendüye münāsib licām ile gemleyeler. Eger licāmı ḳabūl (18) itmezse zor[184] ile olmazsa boġazından urġan (19) ile gerüp yumuşaḳ ṭopraḳ yāḫūd çayır üzere **[31b]** (1) yatırup gemleyeler[185]. Ḥulāṣā bu[186] vechle olursa rıfḳ (2) ile ve zor[187] ile geme alışdırup ḥattā licām ile ünsiyyet (3) ide. Ṣoñra arḳasına bir keçe urup gevşekçe ḳolan (4) ile baġlayalar. Ana daḫı alışa. Ṣoñra egere alışdıralar. (5) Baʿdehu inişe aşaġı bir mıḳdār yürüdüp ṣoñra (6) düz yere, çimen üzere yürüdeler. Ve cüzʾī binilmege (7) alışup ve uṣanma ʿalāmeti fehm idince üzerinden (8) inüp bir az gezdirüp yine süvār oluna. Ve ṣıḳlet (9) virmeyerek rıfḳ ile ṣaġ ṣola yürüdeler. (10) Eger kendiliginden yürümezse ayaġı ile gerüye (11) ṭoġrı dürte ve laṭīfe ile bir aḥbāb maḫdūmuna[188] (12) urur gibi ince çıbıḳ ile ṣadrına ṭoġrı ura. (13) Ṣaġrısına[189] zinhār urmayalar. Ürkeklik ve demīlik (14) peydā ider. Hemān ṭaya[190] ayaġıyla oynamaḳ kifāyet (15) ider. Urmaḳ lāzım geldikde laṭīfe gibi rıfḳ ile gögsüne (16) ṭoġrı doḳunalar. Ve ṭarı sazlarından ḳamçı düzüp (17) ṭoḳuz ṭutam ḳadar olup boşa ṣalladıḳça seslene. (18) Ḥattā ṭay ḳamçı sesin fehm idüp yürüye. Şiddetli (19) ururlarsa bed ḫūy[191] olur. Riġānını yaʿnī dizgini **[32a]** (1) yapça yapça ḳullana ki başını yere egmeyi ve havāya ḳaldırmayı (2) peydā eylemeyüp ādāb üzere baş ṭutmayı ögrene. Ve ol (3) gün bir mil ḳadar yürüde. Ṣoñra günde bir mil artura. (4) Bundan ziyāde eylemeye ki ḥattā yürümesinde vüsʿāt (5) bula ve istiḳāmet kesb eyleye. Baʿdehu her gün nā-revānde (6) çaḳup yarandura. Ve eger ḳażārā bir fenā yürüyüşe (7) alışmış olursa ol yürüyüşden ḫalāṣ, güzel (8) yürütmeniñ ṭarīḳı, birḳaç gün baġlayup hīç gezdürmeye. (9) Ḥattā ol

[183] Metinde دوسسه şeklinde yazılıdır.
[184] Metinde ظور şeklinde yazılıdır.
[185] Metinde كملهليلر şeklinde yazılıdır.
[186] Metinde نو şeklinde yazılıdır.
[187] Metinde طوز şeklinde yazılıdır.
[188] Metinde محدومنه şeklinde yazılıdır.
[189] Metinde طغرى سنه şeklinde yazılıdır.
[190] Metinde طابه şeklinde yazılıdır.
[191] Metinde حوى şeklinde yazılıdır.

revīşi unudur gibi ola. Baʿdehu ṣabāḥ namāzından (10) ṣoñra bir ḳaç sāʿat nā-revānde çaḳup gine baġlaya. (11) Bir ḳaç defʿa daḫı her gün yarandurup baʿdehu ṭayıñ (12) ṭāḳatına göre bir oḳ, iki oḳ menzili ḳadar sürʿatle (13) yürüderek maṭlūbı vechle istedigi yürüyüşe (14) taʿlīm ide. Ve girü girü yürütmegi daḫı taʿlīm ideler ki (15) baʿż ṭar maḥalde raġadu[192] muḳābilinde muḳteżī olur. (16) Buna girü gizme dirler. Taʿlīminiñ ṭarīḳı, bir düz ḳuru ḳumsı (17) maḥalde ṭaya binüp ve ḳamçıyı eline alup urur (18) gibi göstere, hīç urmaya ve hemān ayaḳları ile dürte. (19) Ve dizgini çeker gibi oynadaraḳ girü girü ve çekerek **[32b]** (1) ḥattā ayaḳları yeri çizerek on adım mıkdārı arḍın (2) arḍın gide. Eger şāhlanmaḳ murād iderse ḳulaġına (3) çarparaḳ taʿlīm olunur. Elli adıma ḳadar taʿlīm ideler. (4) Tekmīlinde ḥabs idüp bir ḳaç gün mürūrunda yine taʿlīm-i (5) mezkūrı tecrübe ideler. Ḥattā idmān eyleye ve her bir ṣanʿat (6) taʿlīminde nā-revānde bir ḳaç gün yer[e] indirmelidir. Ve bu (7) nā-revānde daḫı dört nevʿdır: Nevʿ-ı evvel: Bir mızrāḳ (8) boyu ḳadar ip ile. İkinci: Bir mızrāḳıñ ṣülüṣānı ḳadar. (9) Üçinci: Yarım mızrāḳ ḳadar. Dördünci: Yarımıñ yarısı (10) ḳadar. Ve bu nā-revānd[e]niñ envāʿı, esbiñ mizācına göredir. (11) Esb, her ḳanġı nevʿıyla terbiyeyi āsān ḳabūl iderse ol (12) esbde nā-revānd[e]niñ ol nevʿını istiʿmāl lāzımdır. Ve bir ḳaç (13) gün nā-revānde yarandırup bir ṣanʿat taʿlīm murād olduḳda (14) nā-revānde[de]n çıḳarup bir oḳ atımı ḳadar gide. Ammā nā-revānde (15) döndügi gibi dönerek ve ne pek ne yavaş gide. Ġāliba naḳlle (16) ḍaraḳ ḫırmen[193] virir gibi bir oḳ menzili gide. Orda bir mıḳdar (17) durup nefeslendire. Baʿdehu maṭlūb olan maʿrifeti (18) yāḫūd yürüyüşi taʿlīme şüruʿ ide. Ve esb içün (19) eşkiniñ envāʿı vardır. Bir esbiñ māder-zād olan **[33a]** (1) eşkinine[194] ḳaṭf dirler. Ve ṣāḥibiñ ṣarṣmayaraḳ (2) ve gemiñ ṭuṭaraḳ aġır aġır yürümesine ʿanaḳ-ı ednā dirler. (3) Ve bundan sürʿatli[195] idmā[n]larını bürūdetde[196] başaraḳ (4) ve ṣāḥibiñ hīç ṣarṣmayaraḳ yürüyüşe ʿanaḳ-ı vāsıʿ (5) dirler. Muḳaddemā ḫulefālar içün meşḳ olup ḥattā ṭaş (6) yāḫūd cirid ile aşarken ıraḳdan ursalar izin bozmayup (7) eksik ziyāde ḥareket itdirmemege meleke kesb itdirirler (8) imiş, meger fārisi ḥareket-i āḫar murād ide. Ve esbiñ (9) dizginin cüzʾī yol ṭuṭup ve üzengilerin oynadaraḳ (10) ve ard ayaḳları ön ayaḳlarından birer ḳarış ilerü basaraḳ (11) ve ṣaçı pek az ṣallanaraḳ yürümege ʿanaḳ-ı

[192] Metinde رعدو şeklinde yazılıdır.
[193] Metinde حرمان şeklinde yazılıdır.
[194] Metinde اشكينكه şeklinde yazılıdır.
[195] Metinde سورعتلى şeklinde yazılıdır.
[196] Metinde بروذنده şeklinde yazılıdır.

aʿlā dirler. (12) Bundan aʿlā sürʿatlice yürüyüşe mihr-i inbāt[197] dirler. (13) Ve mihr-i inbātdan şedīd yürüyüşe merfūʿ dirler. Ve bu (14) ḥasret ḳavuşdurandır. Yürürken elleri gögsüne urur gibi (15) görünür. Ve ḳıç ayaḳlarınıñ biri yoḳ da biriyle yürür (16) ẓann olunur, kimi sürʿatden. Ve bu yürüyüşe beyne'l-Aʿcām (17) jeng tesmiye olunur. Lākin bu sürʿatli yürüyüşlerin (18) beyninde dinlendirmek içün ʿanaḳ-ı ḫafīf[198] ile yürütme (19) lāzımdır. Ve ard ayaġın ön ayaġı izine yetürmezse **[33b]** (1) meşy-i şahāb dirler. Ve ard ayaġın ön ayaġı izine (2) başarsa meşy-i lāḥiḳ dirler. Ve ard ayaġı ön ayaġı (3) izin geçene meşy-i ekder dirler. Ve bunlardan māʿada bededī (4) taʿbīr olur yedi dürlü yürüyüşi daḫı vardır ki (5) leng ile yürüyüşe redyān dirler. Ḥamur yoġurur (6) gibi iki ṭarafa ṣalınaraḳ ayaġında uzun (7) kösdekli gibi yürürse ismine ʿacn[199] dirler. (8) Ve pāyların pek başup ṭaşdan mehābetli ṣavt (9) ẓuhūr itdirerek yürümege ṭamīm dirler. Ve yürürken (10) ayaḳları ḥalḳalanur gibi görünüp yürürse ana irḳāl (11) dirler. Ve ṣaġına ṣoluna meyl ider gibi ḳubbe leng (12) ile eşkin beyninde bir yürüme daḫı vardır ki ana zellān (13) dirler. Beyne'l-Etrāk ḳurt lengi didikleri, çoḳ (14) yük urulmuş ḥayvān gibi pāylarını aġır aġır ḳaldırırsa (15) ana ẕullān dirler. Ve üç nevʿ yürüyüşi daḫı fārisānıñ (16) gençleri iḥdāṯ eylemişlerdir. Bir nevʿ leng ki ṭoġrı (17) yürümeyüp ve adımıñ ḳaldırdıġı maḥallere basar gibi (18) ve pāyların geç ataraḳ yürümege ḫaṭar dirler. İrānlılar (19) lenge-i leng, Etrāk kebkebe dirler. Ve beş ḫaṭvesini **[34a]** (1) leng gibi ve beşini eşkin ḳarışıḳ yürürse ḥacl dirler. (2) Bunda esb, fārisiñ ṭanır ve hecīn devesi gibi (3) ard ayaḳlarını ve ön ayaḳlarını birden başaraḳ (4) yürürse rād dirler. Ve daḫı ḳubbe lengiñ nevʿı (5) üçdür: Biri, ḫaṭvelerin[200] biri birine ḳarīb yürütmekdir. (6) İkinci, ard ayaḳların ön ayaġı üzerine başaraḳ (7) yürütmekdir. Adına ferş dirler. Ve arż-ı Ḥicāz'da müntehiyyet (8) dirler. Evvelkiden sürʿatlidir. Üçinci yedeyniniñ (9) ṭopuḳlarını yere başar gibi yürümedir. Buna basīṭ (10) dirler. Ve ḳurt lenginiñ nevʿı daḫı üçdür. Evveli ki, (11) ednā-yı sīddir ki ḫaṭvelerin[201] [bir] birine ḳarīb ve mülāyim başmaḳdır. (12) İkincisi ṣaʿlebī dirler ki dilkü leng itdigi gibi (13) yürümekdir. Üçincisi bu iki yürüyüşüñ beyninde (14) bir yürüyüşdür ki evvelkiden sürʿatli ve düzdür. Bu (15) yürüyüşe diḳḳat ideler, ihtimām ideler. Zīrā bu yürüyüşi (16) ḳabūl ve idmān iden feresiñ, bilekli, ḳıvraḳ

[197] Metinde انيا ت şeklinde yazılıdır.
[198] Metinde حفيف şeklinde yazılıdır.
[199] Metinde عجان şeklinde yazılıdır.
[200] Metinde حطوه لرين şeklinde yazılıdır.
[201] Metinde حطوه لرين şeklinde yazılıdır.

ve ḳavī (17) ve meşaḳḳata müteḥammil ve āteşli olup sā'ir ḥayvānlardan (18) ilerü geçmek arzūsunda[202] olur. Ilġara müteḥammil ve ḳaṭʿ-ı menzil-i (19) meşaḳḳata ṣābir olan ḥayvān ḳabūl ider. İmdi **[34b]** (1) dört yaşına ḳadar ṭayıñ taʿlīm ile[203] aḫẕ idecegi (2) mādde beyān olundı. Ve bu cümle taʿlīm ile[204] olacaḳ (3) şeydir. Ammā beş yaşındaki feresiñ taʿlīmi murād (4) olunursa ġāyet rıfḳla ihtimām oluna. Zīrā muḳaddem (5) sū'-ı ḫulḳ peydā iderse āsān geçer. Ammā beşinden-ṣoñra (6) rābıṭasız cebbār terbiye ile sū'-ı ḫulḳ peydā iderse (7) çegirmek pek güçdür. Muḳaddem diḳḳat ideler, ʿayblatdırmadan (8) ḫaẕer ideler. Ve ʿuyūb-ı feresiñ baʿż ṭabīʿī ve baʿż (9) baḳılmadan olur. Ez-cümle tımar iderken ḳaşaġıyı ziyāde (10) başarsa ḥayvān eziyet çeker ve hem adam bindirmesinden (11) ictināb ider ve yürümekde tīz yorulur. Ve az (12) başarsa tımar olmayup gine fesāda bāʿiṣ olur. (13) Ḥāṣılı niṣābını bilmek şarṭdır. Ve eliyle esbiñ (14) aġzıyla ve dişleriyle oynamaḳ ve eliyle baʿz me'kūlāt (15) yedirmeden, esb ısırmaġa ve ḳapmaġa sebeb olur. (16) Ve ḥayvān, ṭuz ṭolu[205] yemligini ve divārı ve yeri yalar. Ol (17) ḥīnde sāyis ṭuz virmezse yāḫūd ṣamansız ḳalup (18) yere dökülen ṣamanları devşürerek ṭopraḳ yemege (19) alışursa ruḫṣat bulduḳça sāde ṭoprak yemege **[35a]** (1) daḫı başlayup dürlü ʿilletiñ ẓuhūrına sebeb olup (2) cümleden berī meşānesinde ṭāne tekevvüni ve ṣoġulcan (3) ẓuhūrına sebeb olur. Ve esbiñ baġlanan maḥalli ġāyet (4) temīz olup nem-nāk olmamalı ve eger ḳısraḳ ve ḥimār yolu (5) ile nem-nāk olursa ṭırnaḳları ḫarāb olup ve ḳuvvet (6) kesilüp südde-i ḫulḳa sebeb olur. Sā'ir nemden bunlar (7) eşedddir. **Der-ẕikr-i ʿuyūbāt-ı[206] feres**: Cümleden (8) biri ḫarūfluḳdır. Bu daḫı iki nevʿdır. Biri māder-zād (9) olup defʿ ḳābil-degildir. Biri, yolda giderken rāst (10) geldigin aḥbāb ile durdurup ṣoḥbet iderek (11) ve durup eṭrāfı seyr iderek ve her zamān bir birine (12) beñzer maḥalde binüp inmeden olur. Defʿı pek müşkildir. (13) Ve biri daḫı başıñ havāya ḳaldırıcı olmaḳ. Bunuñ (14) sebebi, ḥaddinden aġır gem urup ḥayvān, gemiñ[207] ıżṭırābından (15) gemden ḳurtulma ḳaṣdıyla başın yuḳarı ḳaldıraraḳ (16) alışup ṣoñra ḥaddinden ednā gem bile urulsa gine öyle (17) ider. Defʿı müşkildir. Biri daḫı ṭoġrı gitmeyüp (18) ṭarafına meyl itmesidir. Buna sebeb dizginini dar ve şedīd (19) ḳullanmaġla ḥayvān istirāḥat iderim ẓann idüp **[35b]** (1)

[202] Metinde ارضوسنده şeklinde yazılıdır.
[203] Metinde ایده şeklinde yazılıdır.
[204] Metinde ایده şeklinde yazılıdır.
[205] Metinde طله şeklinde yazılıdır.
[206] Metinde عبوبات şeklinde yazılıdır.
[207] Metinde کمی şeklinde yazılıdır.

ṭarafına meyl itmege alışır. Bu daḫı müşkildir. (2) Biri daḫı gem almamasıdır. Buna sebeb aġır gem urup (3) şiddetle ḳullanup aġzın yere yere itmeden ve gem urulurken (4) diḳḳat itmeyüp ṭuz ile dişlerine ve diş etlerine urmadan (5) kesb ider. Biri daḫı ḳuyruġını üstünde iken çoḳ (6) ṣallamasıdır. Ḥuṣūṣıyla ḳısraḳ olursa ḳuyruġına (7) bevli bulaşup fārisin berbād ider. Bunuñ sebebi fāris-i (8) cāhiliñ, ṣaġrısına ve buḍlarına cirid yā ḳamçıyla (9) urmasıdır. Yaralanup acısın gidermek ḳaṣdıyla ḳuyruġuñ (10) çarparaḳ alışır. Eger pek tembel olup arḳasına daḫı (11) urmaḳ lāzım gelirse iki canibiñden birü zinde ura ki (12) ṭarafeynli olunca ol-ḳadar fesād virmez. Evlā olan, (13) yuḳarda geçen gibi ön cānibinden ḳullanmaḳtır. Ve biri (14) daḫı boynu gevşek olmaḳdır. Şedīd gem ile örselenüp (15) ḫavfından gevşeklik gelüp zāʾil olmaz. Zīrā her bir gem her (16) ḥayvāna uymaz. Aʿlā üstādāne esbiñ ṭabʿına muṭābıḳ (17) gem olursa ber-vech-i maṭlūb her bir ṣanʿatı āsān ögrenüp (18) eziyyet virmez ve kendi-de zaḥmet çekmediginden sūʾ-ı ḫulḳa (19) alışmaz. Ve başın ṣalup silkmesi daḫı yā gemiñ aġırlıġından **[36a]** (1) yāḫūd ḥaẓ itmemesindendir, Dīz degişeler ki ḥuylu ḳalmaya. (2) Biri daḫı gem oynamasıdır. Ḥadden ḫafīf gem olursa (3) ṣaymayup oynayaraḳ alışup ṣoñra naṣıl gem olsa (4) gine oynar. Ve ʿuyūbuñ biri daḫı meydāndan tüskürüp (5) girü ḳaçmasıdır. Sebebi, muḳaddemā nā-revānde az yarandırmadan (6) olur. Andan ise tekrār yarandıralar. Biri daḫı, meydānda (7) çoḳ meşaḳḳat virme ve şedīd yaralanmadan yılarsa (8) anı bir müddet meydāna çıḳarmayup maḥall-i sāʾirde bineler. (9) Baʿdehu meydānda eşkin ile binerek meydānda gezüp (10) alınup tımar gibi, baʿż yiyecek virme gibi rıfḳ ile (11) alışdıralar. ʿAybıñ biri daḫı yalñız ṭurmayup (12) ıraḳdan atların içine girmekdir. Ata yalñız durmaġı muʿtād (13) lāzımdır; zīrā yalñız giderken adū ġalebesine ḳarışmaḳ (14) ve yalñız baġlu iken geçen atlara ḳarışmaḳ gibi. Bunuñ sebebi, ṭay (15) iken ġalebelikle büyümekdir. Māverāü'n-nehir ve Ḫorāsān (16) cāniblerinde bir yaşından ṣoñra kümeyle gezdirmezler. Böyle (17) olursa yalñızlıġa alışdırmaḳ lāzımdır. Ṣāḥibiñ (18) maṭlūbı olmadıḳça at yanına gitmeyince ḳadar teʿdīb (19) itmemeli. Maʿlūm ola ki esbleri çoḳ durdurmayup **[36b]** (1) rıfḳ-ıla binüp taʿlīm olunan maʿrifetlerini edā itdireler. (2) Zīrā bir müddet terk olunursa unudup sūʾ-ı ḫulḳ (3) getirir. Ṣoñra terbiyesi pek müşkildir, ṭay gibi degildir. (4) Eger iḳtiżā iderse pek rıfḳla yuḳarda geçen gibi terbiyesine (5) şürūʿ oluna. Ve gemiñ ṣoluġı ve kendi (6) ṭar olmayup nişābında ola, ḥayvān sıḳılup sūʾ-ı ḫulḳ (7) getirmesin. Ve ḳolanı pek ṣıḳı olursa ḥayvāna pek (8) meşaḳḳat virüp aşamaz, ḳoşamaz ve adam bindirmege (9) çifte

atma gibi, şāhlanmaḳ gibi şeyler peydā itmege sebeb (10) olur. Baʿżen gerinüp ḳırdığı daḫı vardır. Ve ālāt-ı (11) esbe diḳḳat lāzımdır. Zīrā meşaḳḳatdan fārisin atup (12) ve tepüp ḳapup niçe fesād itdigi görülmüşdür. Şedīd (13) ḥayvānları rıfḳ-ıla ḳullanaraḳ alışdıralar. Cebr iderlerse (14) bed-ḫūy olup fāʿide itmez. Ve aġır gemden başın dikmege (15) alışan ḥayvāna ḥafīf gem urup bindikde[208] dizginlerinden (16) ṭuṭup başın gögsüne çekerek gezdire. Ve bindikde (17) yuların, dizgin gibi, ṣapın çift idüp gemi ḥāliyle (18) ṭuṭup yularla alı ḳoyaraḳ ve baʿż kelebsār ururaḳ (19) alışdıra. Eger az vaḳtda ṭuz ile teʾdīb iderek defʿ **[37a]** (1) itmek sevdāsında olursa her bir māddede bir āḫar ʿayb (2) kesbi, defʿından tīz olur. Ve başın aşaġı ṣarḳıtma (3) ʿaybı, baʿżen aġır gemden olur. Eger gemden ise hemān żabṭ (4) idecek ḳadar ḥafīf gem uydurup bindire. Gemi yuḳaru (5) ṭuṭaraḳ ve ṣarḳıtmaġa ḫayr iderse ṭarṭaraḳ ve yemligin (6) yüksek yapdırup boynu yuḳaru alışdıralar. Ve fārislikde (7) ittifāḳ-ı ʿuḳalā, esbin yularına ve başlıġına ve dizginine (8) ve eyerine ve ṭımarına ve yemine kemāl-i diḳḳat ve binme ve ḳullanmasında (9) nişābında ḫareket ve tecrübe-i terḳīmlerine riʿāyet lāzımdır. (10) **Ve sūʿ-ı edeb-i feresdir:** Tepici ve ḳapıcı olmaḳ. Baʿż (11) ḥayvān ḫavf itmedigi şeyʾi depmege irtikāb itmez. (12) Baʿż rāst geldigi şeyʾi deper. Būstān oyuġı gibi (13) insān şeklinde bir ṣūret düzüp bir demür [ḳapu] yāḫūd ṭaş (14) dīvār gibi maḥalde durdurup ve ol taṣvīri azacıḳ (15) gösterüp eñsesin ol maḥalle çevire ki, bu esbler pek (16) ḥassās olur, ṣūret oldığın fehm itmeye. Fāris, üzerinden (17) at görmeksiz bir çubuḳ ile ol ṣūret ṭarafından (18) doḳuna ki esb ol ṣūretden bilüp depe. Ḥattā ayaḳları (19) dīvāra yāḫūd ol demür ḳapuya rāst gelüp meşaḳḳat **[37b]** (1) çeke. Esb, depmeye alışḳın ise esb gönünden (2) bir ṣūret ile böyle ideler. Ve eger üzengiden ḳoçunup (3) iderse ol daḫı böyledir. Kifāyet mıḳdārı çār-güşe (4) bir taḫta düzüp dört güşesinden ḳalınca ip-ile (5) bağlayup ve arḍı sıra çeküp depe murād idince taḫtaya (6) deperek ve rencīde olaraḳ izāle olur. Ammā ḫaylī[209] müddet (7) müdāvemet lāzımedendir. Ve ayaḳlarına beş gün ḳadar (8) tuzla zeytūn yaġın ḳaynadup süreler. Beş günden (9) soñra gine tecrübe idüp vāz gelmemiş ise gine (10) evvelki gibi ideler. Ammā mezkūr, ḫīleyi fehm idüp fāriġ (11) olup fırṣant bulduḳça sāʾir şeyʾi teperse terbiye (12) ḳabūl itmez. Ṣoysuzluġına dāldir. Ve ṣūʾ-ı ḫulḳuñ (13) biri daḫı ḫurūnluḳdur. Baʿż soḳaḳ başında ve bir at (14) bağlanmaġa münāsebetli yerde yā āḫūr görürse yāḫūd (15) ṭurur adam yā at görürse

[208] Metinde یدکده şeklinde yazılıdır.
[209] Metinde حیلی şeklinde yazılıdır.

ḫurūnluḳ idüp geçmez. (16) Bu nevʿına bir münāsib ḫurūnluḳ[210] idecek maḥal tedārik (17) idüp ol maḥalde ḫurūnluḳ itdigiyle egerin gemin alup (18) çulun bağlayup ol maḥalle ẓor ile yatırup eṭrāfından (19) bağlayalar ki ḳalḳamaya. İki gün yemsiz, ṣusuz bıraġalar. **[38a]** (1) Ṣoñra yem-ṣu virmeden egerleyüp bineler, eger itmezse ḫoş, (2) gine iderse bir mıḳdār yem-ṣu virüp gine bağlayalar. (3) Eger bu ṣūretle defʿ olmazsa bir ufaḳ sepet yāḫūd bir (4) ṭorba içine bir mıḳdār çiger ile bir ufaḳ kedi yavrusı (5) ḳoyup ve sepet-i mezkūrı esbīñ ḥayāları ve ġurmūlı üzerine (6) ve buḍları arasından ḳolanından ne-vechle olursa (7) bağlayup ve burunına daḫı ḳıç ayaḳlarından ince ḳayṭan ile (8) bağlayup ve sepedin altından ḳayṭanıñ uçun eline (9) alup tā ḫurūnluḳ idince yavru, çigerle meşġūl, baʿdehu (10) ḫurūnluḳ idince yavrunuñ ayaḳlarında bağlu olan ḳayṭanı (11) pek çeke. Yavru ürküp ḳurtulayım ẓannıyla esbiñ ḥayālarına (12) ṣarılur, bir ṭarafdan-da üzengi ile ṭozlayup ve ḥayāların (13) ṭırmalatdıraraḳ ol maḥalden yuḳarı aşaġı ḳoşduralar (14) ve gezdireler, tā ḥayvān uṣanınca. Baʿdehu inüp ṭırmalanan (15) maḥalli sirke ve ṣaʿter ve ṭuzu ḳaynadup yıḳayalar. (16) Ve yine binüp ol maḥalleri gezdire. Eger ḫurūnluḳ iderse (17) bir ḳaç defʿa böyle ideler. Fāriġ olur. Baʿdehu ḥayālarına (18) merhem-i Rūmī ʿilāc oluna. Bu mezkūr, kirpi ile daḫı āsān (19) olmaḳ gerek. Muṣannaʿca dört ip-ile bağlayup ḳarnı altına **[38b]** (1) ṣarḳıdup iḳtiżā idince terkiden saġ eline çeküp (2) ḥayāların rencīde ideler. Ve bir dürlü daḫı: Ḫurūnluḳ (3) idecegi maḥalde bir ḳaç çoçuḳ durdurup ḫurūnluk (4) idince çoçuḳlara degnek parçaları atup esbe (5) ururaḳ ve şemāte idüp çaġırarаḳ ürküdeler. (6) Böyle böyle vāz gelince bir ḳaç çoçuḳ ile ırаḳdan (7) ḳolladup teʾdīb oluna. Bir nevʿı daḫı: Ḫurūnluḳ (8) idince hemān ḳuyruġı altına bir çalı ḳısdırup (9) keskin üzengiyle daḫı ẓor iderek mecāli kesilince (10) ḳoşduralar. Tekrār bir ḳaç gün mürūrunda gine bineler. Eger (11) iderse ol ḥīnde çalı ḳışdırup ḳarnın kesdirerek (12) ḳoşduran vāz gelir. Ammā eger ḫurūnluḳ iden esb ürkünce (13) fenā bir şeyʾ ider, fāris olan üzerinde eyüce durmalı. (14) Ve sūʾ-ı ḫulḳuñ biri daḫı gem dignemeyüp hemān (15) istedigi maḥalle atup yürüyü virmesidir. Ve baʿżen (16) yidilüp baʿżen serkeşlik itmesidir. Bundan vāz geçirmenin (17) ṭarīḳı bir köhne eger ile egerleyüp ve iki ḳolan biri biri (18) üstüne ḳavī olaraḳ bağlayup ve iki penbeyi zeytün[211] (19) yaġına yāḫūd inek yaġına bulayup ḳulaġına eyüce **[39a]** (1) ṭıkaya ki ṣu geçmeye. Baʿdehu bir ʿaẓīm nehr içine sürüp (2) ṣu ṣaġrısını örtünce derīn

[210] Metinde خرنلق şeklinde yazılıdır.
[211] Metinde زینق şekinde yazılıdır.

olaraḳ bir mil ḳadar ṣu (3) içinde gezdüre. Eger bir mil boyunda ṣu bulunmazsa taḥmīnā bir mil (4) ḳadar yere gitme gibi ṭolaşdıra. Eger ırmaḳ olmazsa deñiz[212] (5) kenārında daḫı olur. Baʿdehu ol yorġunluḳ ile ṭaşdan (6) ʿādī bir ḳumsal maḥalde daḫı bir az gezdirüp maḥalline baġlaya. (7) Bir ḳaç defʿa böyle ide, tā kim muṭīʿ olunca. Bu ṣūretle terk (8) itdigi, ḳatı çoḳ müşāhede olunmuşdır. Ve sūʾ-ı ḫulḳuñ (9) biri daḫı deve ve ḳaṭırdan ve sāʾir insāna mūnis olan (10) ḥayvāndan ürkmesidir. Ḥattā vaḥşī ḥayvānātdan bile (11) sāḥibi süvār iken ürkme, maʿāyibātdandır. Ḫorāsān (12) ve Baġdād ḥavālīlerinde Afġānyān ve ṭāʾife-i sāʾire bir rütbe (13) alışdırırlar ki arslana ve file ṣāḥibiyle berāber ḳoyuna (14) ḥamle ider gibi ḥamle idüp hīç teḫaşī itmez. Ve yalñız iken (15) çaḳal ve tilki-menend ḥayvān görse ṣaḥibi ṭarafına firār ider. (16) Ve ol semtin ḥayvānları ve sāʾir ṣoy ḥayvān ġāyet (17) ḥassās olup ʿadū ile ceng olunduḳda ḳażā vāḳıʿ olup (18) boşansa ṣāḥibi olduġı orduya firār idüp ʿadū (19) semtine gitmez. Ve ürkdügi ḥayvān ile ünsiyyet murād **[39b]** (1) olunursa ol ḥayvānıñ tersini esbiñ yemligine ḳoyup yemlige (2) ḳamusı sinince dura. Baʿdehu tersi atup ol yemlige ot (3) yāḫūd ṣaman ḳoyup ol ḳorḳan esbi kemāliyle açıḳdırup (4) ol maḥalle baġlaya. Ḥattā yimezse yiyince ḳadar dura. Baʿdehu bir ḳaç (5) defʿa böyle idüp ṣoñra mümkin ise dirisiñ yanına ḳoyup (6) ünsiyyet itdire. Dirisi mümkin degilse derisiyle gösterüp (7) ünsiyyet itdirmek āsān olur. Gicelerde binüp ṣıḳ (8) maḥallerde gezdirerek ḥayvan mezīdī[213] yorulduḳdan ṣoñra gösterüp (9) yaḳlaşdırma daḫı ünsiyyet sebebidir. Ve fārise lāzım (10) olan her ṭarafiñ atlarınıñ ṣoyun bulup ṣoyuna ve semtine (11) göre terbiyesine saʿy ide. Zīrā her bir esb ber-vech-i maṭlūb (12) terbiye kabūl itmez, saʿyı abeṣdir. Hemān ḳabūl itdigi terbiyelerin (13) unutdurmamaġa saʿy ideler. Terbiyesinden unutduġı (14) olursa küllü evvelin nā-revānde yarandırup terbiye oluna, tā kim (15) rüsūḫ bula. Zīrā her bir esbiñ ḳarışması ḥaddine göre olup (16) her ne-ḳadar saʿy ve teʾdīb olunsa ziyādeye segirtmesiniñ (17) çāresi olmadıġı gibi taʿallümünde daḫı fāʾide yoḳdur, ẓātī- (18) sinde olmazsa. Ve esbiñ ḳābiliyyetine göre rıfḳ-ıla (19) muʿāmele iderek tersi ḥaḳḳında rivāyet olunur. Ḥażret-i **[40a]** (1) Cenāb-ı Ḫᵛāce-i kāʾināt ʿaleyhi efḍalü’t-taḥiyyāt, her bir şeyʾiñ (2) lehvini bāṭıl buyurup ve üç şeyʾ ile oynayanıñ ḥaḳīkatı (3) edāt-ı istiṣnāʾ ile ümmetine tefhīm buyurmışlardır: Biri ḥīlesiyle (4) ve oḳ ve yay ile ve biri daḫı ġazā içün feres teʾdīb (5) itmede oynamadır. Ve “Esb yarışdırup

[212] Metinde ذكر şeklinde yazılıdır.
[213] Metinde مزدى şeklinde yazılıdır.

evvelkine iki (6) ṣalḳım ḥurma ve ikinciyle üçinciye bir salḳım ḫurmā (7) iʿṭā buyurmışlardır" diyü ʿAlḳame[214] Ḥażretleri rivāyet eylediler.

(8)**Bāb-ı ḫāmis: Atların tażmīri aḥkāmı beyanındadır.** (9) Tażmīr, luġatda zebūnlandırmaḳ ve ḥafīflendirmek maʿnāsına da (10) gelür. Lākin fārisān beyninde ıṣṭılāḥ olup her bār ki (11) tażmīr-i feres yāḫūd ızmār-ı feres ẕikr olunsa anlara olan (12) ruṭūbet-i zā'ideniñ izālesini murād iderler ki kemāl-i ḥiffet (13) gelüp ve hem mūcib-i ʿilel olsun diyü. Ḥattā ruṭūbet-i zā'ide (14) insānda fehm olunduḳda eṭıbbā, muʿālecāt ile defʿa saʿy (15) itdikleri gibi atlarda daḫı mizācına göre ṭarīḳıñ bulup defʿa (16) saʿy itmek fārisāna lāzımdır. Zīrā her esbe bir ṭarīḳ (17) ile olmaz. İnsān gibi envāʿ-ı ṭarīkı vardır. Zīrā baʿz atıñ (18) semüzligi etinden olup ve eti ḳatı oldığından kendinden **[40b]** (1) tīz der ẓuhūr itmez. Adına ṣalūd dirler. Ve baʿż atıñ eti (2) gevşek olup ednā-yı ḥareket ile çoḳ der ẓuhūr ider. Adına (3) heşş dirler. Ve baʿz at ṣalūd ile heşş beynindedir ki (4) feresi[215] döletmek murād idince dirler. Āḥeste ḥareket itdirirse (5) dölemez. Böyle olan atıñ vücūdunda, ṣıḥḥat ve terbiyesinde (6) sühūlet ve beslemesinde meymenet vardır dirler. Ve böyle (7) muʿtedil mizāc olan esbe tażmīr lāzım gelince ġayet iʿtidāl (8) üzere ḳullanup derlederek ruṭūbet-i zā'idesin izāle (9) ideler. Pek yorultmayaraḳ ve açlığı ve toḳluġı vaḳtda kendi (10) havāsında yürüderek bir ḳaç günde bir kerre binüp ve binildigi (11) vaḳt yemine diḳḳat ideler. Az yirse kemālin bulunca terk (12) iderek dinceldikçe binerek me'kūlātı ḳarārından noḳṣān (13) olmayınca ḳadar me'lūf ide. Baʿdehu binildikçe ekl şürbüne (14) teraḳḳī virmege başlarsa yāḫūd noḳṣān bulmayup bir ḳarār (15) üzere ḳalırsa her gün, gün aşrı ḥāline göre arasın (16) kesmeyerek binüp derlederek ruṭūbet-i zā'idesin izāle (17) ideler, tā kim şaḥmı[216] gidüp yerine laḥm[217] peydā ide. Ve yürümekde (18) kemāl-i ḥiffet gele ve geç yorulma mizācı kesb eyleye. Zīrā yaġ (19) ṭorı ḥayvāna mużırdır. Bu ṣūretle semüzlenen ḥayvān **[41a]** (1) ʿilletsiz olup ve ḥükemā, ʿilel ve emrāż ḳabūl etmemege sebebdir (2) dirler. Ve bu minvāl üzere ḳararıñ bulduḳda gine bir ḳaç günde (3) bir binmegi terk itmeyeler, tā ki sū'-ı ḫulḳ peydā itmeye sebeb (4) olur. Ve eger bu minvāl üzere terbiye olunan esb,

[214] Ebû Şibl Alkame b. Kays b. Abdillâh b. Mâlik en-Nehaî el-Kûfî (ö. 62/682). Abdullah b. Mes'ûd'un seçkin talebesi, Kûfe fıkıh ve tefsir mektebinin önde gelen temsilcilerinden. (Ahmet Özel, "Alkame b. Kays", DİA, C, 2, s. 467).
[215] Metinde فارس şeklinde yazılıdır.
[216] "şaḥm yaʿnī yaġ". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[217] "laḥm yaʿnī et". (metinde derkenar olarak verilmiştir).

me’kūlātında (5) noḳṣān iderse çoḳ yiyen atlar ile berāber bağlanup (6) anların yedigin göstererek berāber yemek vire. Eger olmazsa (7) genç at ise ḳırḳ gün ḳadar yaş meʿkūl ve yonca ile ve (8) arpayı alır, kirmanında yarma idüp öyle yedüre, tā ki (9) kemālini bula. Ve noḳṣān itmesiniñ sebebi pek yorulmadan (10) ve fāris-i cāhil, taẕmīr murād idüp ruṭūbet-i zā’idesini (11) gidereyim dirken ruṭūbet-i aṣliyesini izāle yāḫūd ḥaddinden (12) ziyāde itʿāb[218] idüp ḳuddām-ı vücūdına sebeb olan mevāddına (13) żaʿaf ʿārıż olmaḳdır. Bu ḥuṣūṣda me’kūlāt-ı sābıḳasına (14) noḳṣān gelmeyerek ve żaʿf-ı küllī virmeyerek rıfḳ ile (15) alışdıraraḳ defʿ-ı mażarrat, celb-i menfaʿat lāzımdır. Her ne-ḳadar (16) arıḳ at olursa hīç binmeyerek besleme cā’iz degildir. (17) Yine baḳımına diḳḳat iderek ṭavlanmalıdır. Ve eger feres-i (18) ṣalūduñ taẕmīri murād olunursa ṣabāḥ namāzından-ṣoñra (19) ol feresiñ muʿtād üzere virilen yeminiñ üç bölükde iki **[41b]** (1) bölügüñ yidirüp ve üzerine bir mıḳdār da ṣu virüp (2) çoḳ virmeyeler. Baʿdehu yularından ṭutup yedeginde (3) gezdüre. Ḥattā yedigi haẓm ola. Lākin gezdirilen yer, bir iki (4) mil ḳadar boylu yer ola ki öte başdan berüye, berüden (5) öteye döndürerek gezdirmeye, ṭoġrı ṭoġrıya (6) gezdireler. Zīrā öte berü döndürerek gezdirme[219] dizlerine (7) mażarrat virir. Ve ḳollarını ṭutar siñirlerine żaʿf (8) virir. Ve eger böyle böyle yer bulunmazsa döndürmek (9) lāzım gelince pek açıḳdan ḫırmanladup döndürülse (10) ol-ḳadar żararı yoḳdur. Ve degirmenvārī ḫırmanladaraḳ (11) gezdirmede daḫı pek mażarrat yoḳdur, ṭaylıġından berü (12) nā-revānde taʿlīmde ḫırmana alışdıġından. Ammā ṭoġrı (13) gezdirme[220] ḳadar menfaʿat olamaz. Her-bār gezmek lāzım (14) gelince esb gezdirmeniñ ṭarīḳı böyledir. Baʿdehu ekl şürbüni (15) alışdırınca gemini urup ve binüp ol rūz [u] maḥalde azar (16) azar sürüp alışdırınca baʿdehu derledince yorup (17) bacaḳlarını sıcaḳ ṣu ve ṣabun ile dizlerinden tā omuz başına (18) ḳadar ve kürekleriniñ üzerini eyüce ṣabun ile köpürdüp (19) üzerinde ḳala. Lākin zinhār gögsüñ oġuşdurmaya. Ve baʿdehu **[42a]** (1) ḳolanını gevşedüp bir iki defʿa eyerini oynadup ve eyeri (2) üzerinden çulunı urup ve gögüslügiyle[221] omuzlarını (3) ve dizlerini güzelce muḥāfaẓa idüp bir iki sāʿat ḳor. (4) Gine evvelki taʿrīf üzere gezdirüp derini alışdırınca (5) āḫūra çeküp ve dizgininin[222] eger ḳaşına ḳaşup öylece (6) ṭura. Bir mıḳdār vaḳt mürūrunda gemiñ aġzından alup (7) önüne ot yā ṣaman döke. Yeminiñ vaḳtı gelince

[218] Metinde انعا ب şeklinde yazılıdır.
[219] Metinde كزدرميه şeklinde yazılıdır.
[220] Metinde كزدرميه şeklinde yazılıdır.
[221] Metinde كوكوشلوكيله şeklinde yazılıdır.
[222] Metinde ديزديكنن şeklinde yazılıdır.

egerin (8) alup güzel tımar, baʿdehu ṣuyunı yemini virüp kemā-ḳāl-i sābıḳ (9) yemden ṣoñra ṣamanın ve ṣabāḥleyin virilen muʿtādın (10) ilk güni noḳṣān bulmuşdı. İkinci gün bir mıḳdār żamm olunup (11) üçinci, dördinci gün żamm iderek ḫulāsā muʿtād-ı (12) ḳadīminden ziyāde yirse ketm itmeyüp virerek ve taʿrīf-i (13) meẕkūr üzere evvel gezdirüp ṣoñra evvelki günden ziyāde (14) derledüp ṣabunlayup bağlayaraḳ alışdıralar. Eger (15) etden pek düşerse bir ḳaç gün terk olunup gine (16) minvāl-i meẕkūr üzere devām oluna. Lākin üç beş gün, (17) idmān itmezden evvel inişe ṭoġrı sürmeye. Zīrā hem (18) ḥayvān çoḳ inişe sürülürse ḳollarına ziyān (19) ider, alışup süreler. Bu üslūb üzere, tā kim rūġan-ı[223] **[42b]** (1) zāʾidesi zāʾil olup yerine et bağlaya ve vücūdı (2) selāmet bulup, ʿāfiyetde ola inşāʾllāh. Lākin gezdirüp (3) çullamasına diḳḳat lāzımdır. Ve heşş taʿbīr olunan (4) atları tażmīr murād olunduḳda ġāyetle diḳḳat itmelidir. (5) Ḥattā sābıḳda ẕikr olunan mażarratı mūcib olmasun. (6) Zīrā ẕātında gevşekligi sebeble çoḳ derleyüp ruṭūbet-i[224] (7) zāʾide ẓannıyla aṣliyyesin[225] izāle ider. Bu heşş taʿbīr (8) olunan feresiñ ṣabāḥ ṣamanı içine bir mıḳdār da arpa (9) ḳaṭup ṣuyın virüp ṣalūd olan feresden ziyāde (10) gezdürile. Ḥattā ekl şürbiñ kemāl ide, ʿaẓīm ide. Ṣoñra (11) bir düz maḥalde binüp yap yap gezdüre. Pek çoḳ (12) derletmeyüp inüp baʿdehu feres-i ṣalūd gibi ḳollarına (13) ṣabun [sürüp] ve egeri üstine çul [örtüp] ve gezdürüp içerü çekince (14) yine gemini eyer ḳaşına ḳaṣup feres-i ṣalūddan ziyāde (15) gemle dudṭura. Baʿdehu gemiñ alup evvel muṭlaḳ bir ḳıyye ḳadar (16) ot vire. Baʿdehu ṣaman ve ṣu ve arpasın vire. Ve egerin (17) alup tımarın güzelce itdirüp baʿdehu ön dizlerini (18) ve küreginiñ üstini ve başlarını bir ḳaç senelik (19) acı inek yaġıyla yāḫūd tefne yaġıyla eyüce ovaraḳ **[43a]** (1) yaġlayup çulun gögüslerin[226] bağlayup sābıḳı üzere (2) meʾkūlını vire. Ve ekl şürbine muḳaddemā günden ziyāde diḳḳat (3) ide. Eger noḳṣān bulursa her gün binmeyüp tā ḳarārın (4) bulunca binerek[227] alışdıra. Tenezzül bulmazsa her gün ʿamel (5) eyleye. Bu tīz derlemek, ruṭūbet-i zāʾidesiniñ kesretinden (6) olup derledikçe etinde olan mażarratı izāle[228] olunca (7) tīz derlemeden ve envāʿ-ı ʿilletden ḫalās ve geç derleyen ṣalūd (8) nām esbiñ daḥı derledikçe etinde olan ġılẓet gidüp (9) iʿtidāle girince evvelde envāʿ-ı ʿilletden biri olur. Zīrā (10) nevʿ-ı feresde ṣalūdlık ile heşşlik ʿārıżī olup

[223] Metinde رغن şeklinde yazılıdır.
[224] Metinde ربوبت şeklinde yazılıdır.
[225] Metinde اصيّله şeklinde yazılıdır.
[226] Metinde كوكوشلرين şeklinde yazılıdır.
[227] Metinde بنه رق şeklinde yazılıdır.
[228] Metinde اڑاله şeklinde yazılıdır.

(11) bu tedbīr ile ol marażdan ḫalāṣ olur. Baʿżı ẕātī (12) olup tedbīr fāʾide itmez. Ve baʿż ḥayvān tażmīre muḥtāc (13) olmaz. Ḫilḳatında cebbāret vech üzere olup ol (14) vechle çoḳ ʿilletden emīn olur. Nūḥ[229] benī ʿAdem'in[230] baʿz- (15) sına müddet-i ʿömründe ʿillet gelmeyüp ʿilāca muḥtāc olmadığı (16) gibi bu nevʿı, terbiyeye pek āsān gelür, mizācı muʿtedil 17) olduġından.

Altıncı Bāb: Envāʿ-ı (18)ʿuyūbāt-ı feres beyānındadır. Dilerse ẕāti ve dilerse (19) ʿārıżī olsun rivāyet olunur ki zamān-ı saʿādetde Ṣaḥābe-i **[43b]** (1) Kirām'dan biri esb almaḳ murād idince ol Ḫʸāce-i kāʾināt (2) mefḫar-ı mevcūdat ʿaleyhi efḍalü't-taḥiyyāt, saʿādetle feres-i (3) edhem yāḫūd feres-i kümeyt ve edhem ile kümeyt beyninde, iki (4) ḳıç ayaġı ve bir ön ayaġınıñ ṣolı yaʿnī binek ṭarafı sekil (5) olanınıñ aḫẕını işāret buyurmuşlardır. Maʿlūm (6) ola ki evvelā at alan[231] kimesne içün sinnine diḳḳat, (7) eger genç ise ṭonuna naẓar eyleye. Eger güzel ṭonda ise (8) baḳmasında ve yüzünüñ beşāşetine naẓar eyleye. Ol daḫı güzel (9) ise muṭīʿ olmasına naẓar eyleye. Ol daḫı güzel ise (10) elleriniñ ve ayaḳlarınıñ ḳavīligine ve bir birine uyġunluġuna (11) naẓar eyleye. Bu mezkūr at mevcūd olursa merġūbdur. (12) Zīrā bī-ʿayb bulunmaḳ güçdür. Baʿż ḥafīf ʿayba naẓar (13) lāzım degildir. Mużır olan ʿaybdan ḥaẕer[232] ve bir de üç beş (14) ʿayb-ı cüzvī olan bir esb bulunursa, andan ḥaẕer lāzımdır ki (15) ictimāʿ-ı ʿaybın ile ʿayb-ı küllī yerine ḳāʾim olur. Baʿż (16) ʿayb var ki bahāsına żarar virir. Baʿż ʿayb terbiyesine (17) istiʿmālini żarar virir. Baʿżısı hem bahāsına ve hem taʿlīm (18) ve binmesine żarar virir. Diḳḳat lāzımdır. Ṣaġır olan atıñ (19) ʿalāmeti ḳulaḳları girüye ṭoġrı māʾil olur ve ḳulaġınıñ **[44a]** (1) yanında yapça iki aġacı biri birine ursalar eger göziyle görmezse (2) hīç duymaz. Ve eyyed didikleri ʿayb-ki iki ḳulaġı mā-beyni (3) baʿīd olmaḳ. Bu bir çīrkinlikdir, ʿamele, binmege żarar virmez, (4) bahāsından düşürür. Ve biri daḫı efrek didikleri-ki ḳulaḳ- (5) ları gevşek olup dik ṭuṭmamaḳ. Bu ʿaybıñ daḫı żararı (6) bahāsınadır. Ve biri daḫı aġḍaf didikleri-ki ḳulaḳları (7) gevşek olup ve gözleri yāḫūd yüzi ṭarafına düşük (8) olmak. Bunuñ daḫı żararı bahāsınadır. Ve biri daḫı ḳulaḳları (9) ḳışa olmaḳ, esbde ʿaybdır. Baġl ile ḫimārda ʿayb degildir. (10) Ve ḳulaḳları uzun olup ḳalemvārī olmamaḳ-da ʿayb-ı cüzvīdir. (11) Ve biri daḫı yelesi pek ḳışa

[229] Nûh peygamber. Büyük peygamberler arasınnda sayılan, kendiisine inanmayan kavmi tûfan ile helâk edilen peygamber. (Ömer Faruk Harman, "Nûh", DİA, C.33, s. 224).
[230] Semâvî kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber. (Süleyman Hayri Bolay, "Âdem", DİA, C. 1, s. 358).
[231] Metinde اولان şeklinde yazılıdır.
[232] Metinde خنر şeklinde yazılıdır.

olmaḳ atlarda ʿayb ve baġl ile (12) ḫimārda memdūḥdur. Ve biri daḫı ġamem didikleri ki iki ḳulaġı (13) beynindeki perçemi pek uzun ve çoḳ olup gözlerin örter. (14) Bu ʿayb binmege ve baḥāsına żarar virmez, terbiye ḳabūl ider, (15) mużır degildir. Ve biri daḫı aḳraḥ didikleri ʿaybdır ki ḳarḥanıñ (16) ġayrı olaraḳ alnında pāre kadar beyāż olmaḳ. Büyük olursa (17) ġurre taʿbīr olunur. Ve sāʾir bedeninde daḫı olursa teberrük (18) dirler, memdūḥdur. Lākin ammā büyük olmayup ve rubʿ ḳadar alnında (19) olan ḳarḥadan ġayrı öyle pāre ḳadar bir ben olursa **[44b]** (1) bahāsından düşürür. Ve baʿżılar teşeʾüm iderler. Eger ḳır atda (2) reng-i sāʾirden ben daḫı olursa böyledir. Ḥulāṣa kendi (3) renginiñ āḫarı olaraḳ dimek olur. Ve biri daḫı ḳāʾimü'l- (4) ʿayn didikleri ʿaybdır. Bunuñ ʿalāmeti, gözi yeşile māʾil (5) boz olup ve yaḳından gözüne parmaġla işāret eylesen (6) gözüni ḳırpmaz. Ve baʿżen gözüñ bir mıḳdārında olur ve baʿżen (7) bütün olur. Ve baʿżıları ikisi birden olur, gerçi (8) görür lākin bahādan düşürür. Ve ʿaybıñ biri daḫı naṭīḥ (9) olmaḳ yaʿnī meşʾūm maʿnāsınadır. Ve ıṣṭılāḥ-ı fürsānda (10) atıñ cebhesinde çifte dāʾire olana dirler. Ve yāḫūd cebhesinde (11) çifte ġurre ve yā çifte ḳarḥa olup ikisinde de yāḫūd (12 birinde atıñ renginden ve yāḫūd sāʾir renginden noḳṭa olana da (13) dirler. Ve ʿaybıñ biri daḫı aʿşā didikleridir. Aʿşā didikleri, (14) at gündüz görüp gice görmeyendir. Ve ṣaḳınması lāzım (15) olan şeyden gündüz ṣaḳınup gice ṣaḳınmamasıdır. (16) Bunuñ ʿalāmeti bir küçük ḳandīl yaḳup üzerine (17) esb-i mezkūrı süresin, eger ṣaḳınursa ḫoş, ṣaḳınmayup (18) üzerine yürürse nıṣf-ı bahāsın itmez ve gice binmege yaramaz. (19) Ve bu nevʿ ḥayvān gündüz yürürken ṭırnaḳların ağırca ağırca **[45a]** (1) başmasından ehl-i başīret diḳḳatle aʿşā olduġıñ fehm (2) iderler. Ve biri daḫı aḥveldir. Aḥvel luġatda şaşı maʿnasına (3) ve ıṣṭılāḥ-ı fürsānda atıñ gözünüñ birinde sevād-ı ḥadeḳa- (4) nıñ ḫāricinde ve üzerinde bir beyāż noḳṭa olana dirler. (5) Ve ol noḳṭa her ne ḳadar beyāż üzere ise de yine gözüñ (6) beyāżından farḳ olunup bellü olur ve bu noḳṭayı ʿUrbān, (7) Fürsān iḳbāl-i nişān dirler. Baʿż feresde ẕātī baʿż feresde (8) ʿarażī ẓuhūr ider. Ve eger iki gözi üzerinde olursa pek (9) ziyāde tebrīk iderler. Ve baʿz ḥayvānıñ sevādına muttaṣıl (10) olursa bile ne ʿamele mażarratı var ve ne bahāsına ḫalel virir. (11) Ve eger sevādı üzere gelüp sevādını kemāl ile örtüp (12) ve görmesine mażarratı olursa ʿilletdir, maʿlūm oluna. (13) Ve biri daḫı şaşı gözli olmasıdır. Bu şaşı gözli at (14) ne bahāsından düşer ne ʿamele mażarratı vardır. Ve ʿaybıñ (15) biri daḫı aḫyefdir ki luġatda ve ıṣṭılāḥda gözünüñ (16) biri māʾi olup ve biri sevād olana dirler. Bunı Fürsān, teşeʾüm (17) iderler. Ve eger ṣol gözünde olursa pek

ziyāde teşeʾüm iderler. (18) Ve iki gözi birden gök olursa ol-ḳadar itmezler. Lākin (19) bahāsından kemāl ile düşürürler. Ve ʿaybıñ biri daḫı **[45b]** (1) gözleriniñ çuḳur olmasıdır. Bunuñ ʿamele żararı (2) yoḳdur, ammā ki bahāsından düşürürler. Ve ʿaybıñ biri (3) daḫı gözleriniñ sevād rengi beyāża māʾil ve yüzi daḫı (4) beyāż olandır. Bu nevʿ feres, insānda gözünüñ suyı (5) hīç ṭurmayup aḳan menzilesindedir, bahāsından düşer. (6) Zīrā māh-tāb ḳar üzerine düşünce gice ḳarda (7) yol yürümez ve yazın şiddet-i şemsde daḫı ṭoz (8) ḳalḳan yollarda gözine ṭoz ṭoḳanınca eṭrāfı patlar (9) ʿalīl olur ve bu ʿillet ẓuhūr itmezse ol-ḳadar żararı (10) yoḳdur. Ve ʿaybıñ biri daḫı gözüñ bıñarında mādde (11) olup dāʾimā gözi içine ṭoġrı ve burnuna ṭoġrı (12) ṣu aḳanıdır. Ve baʿżen irine şebīh ṣu aḳup gözleriniñ (13) çapaḳlanmasıdır. Ve her ne ḳadar burnundan yol (14) bulup aḳınca baʿżen kesilürse bile bunuñ żararı çoḳdur. (15) Ve ʿaybıñ biri daḫı atıñ gözine ṣu inmedir ki buña (16) ʿilāc olmaz. Ve ʿaybıñ biri daḫı burnunuñ ucı azçıḳ (17) mürtefiʿ olup üzeri uzar, ʿadd-i bātıḳ olmaḳ ḳabīḥdir, bahāsından (18) düşürür. Ve ʿaybıñ biri daḫı dāʾim öñüne baḳup ṣaġında (19) ve ṣolundaki şeyʾe baḳmamaḳlıġıdır. Ve ʿaybıñ biri daḫı **[46a]** (1) aḫres olmasıdır. Yaʿnī dilsiz dimekdir. Kişnemeyüp ve yem (2) vaḳtında yanındaki ḥayvāna yem virildikde ve baʿżen açıḳup (3) ṣaman yā ot gördükde yapça yapça seslenmesi olmayandır. (4) Bunuñ ʿamele ve bahāsına żararı yoḳdur. Ve ʿaybıñ biri daḫı (5) üst dişleri alt dişleriniñ iç ṭarafına girmek. (6) Bu ḳabīḥdir ve lākin ʿamele ve bahāsına żararı yoḳdur. Ve ʿaybıñ (7) biri daḫı alt ṭudaġı gevşek olup deve ṭudaġı gibi (8) ṣarḳup yürür iken ṭap ṭap itmesidir. ʿAmele ve bahāsına (9) żarar virmez. Ve ʿaybıñ biri daḫı [dili] küçük olmaḳdır. Zīrā dil (10) küçük olunca aġzınıñ yarı az olup tīz tīz ṣuṣayıcı (11) olur. Lākin gem urulunca büyük dilli olup dili ṭaşra (12) ṣarḳıdan atıñ ḳabīḥi, küçük dilliden ziyādedir. Zīrā vaḳt-ı (13) bāridelerde yolda dil ṭaşrada olunca baʿż ʿillet (14) getürmege sebeb olur. Ve ʿaybıñ biri boynunuñ kökünde (15) anadan ṭoġma yumrı olmaḳ. ʿAmele ve bahāsına żarar virmez, (16) ammā ḳabīḥdir. Eger bu yumrı anadan ṭoġma, boynunuñ orta (17) yerinde olursa ʿaybdır. Her ne ḳadar ʿamele żarar virmezse (18) bahāsından düşmeye sebebdir. Ve ʿaybıñ biri daḫı (19) boynu yābis olup ṣaġına ve ṣoluna döndürmede **[46b]** (1) ve başın yukarı ḳaldırmada ʿusret çeker. Bu ʿayb-ı (2) küllīdir, bahāsından düşürüp ve aʿmāle daḫı żararı olur. (3) Öte berü dönmez ve ḫırman virilemez, na-revānde yarandırılmaz. (4) Erbāb-ı fürsān, böyle atıñ bahāsını bir puldur dirler. (5) Ve ʿaybıñ biri daḫı omuzı başında ve kürek

altındaki (6) oynayan yerde ve ḳoltuḳda sā'ir tüylerinden yüksek (7) tüy yāḫūd çifteye şebīh dā'irevārī ola. Bir ṭarafında (8) ve gerek iki ṭarafında ola. Bu pek meş'ūmdur. Erbābı bunuñ (9) şe'āmetini, çifteden ziyāde ʿadd iderler ve ahālī-i Ḫor[ā]sān[233] (10) beyninde bir bahāsı ile berāber hediyye eyleseler ḳabūl itmezler. (11) Ve fürsān-ı Māverāü'n-nehir[234], ṭay iken görseler telef iderler. (12) Ve baʿż cānbāzlar ol maḥall[i] bularlar ve yara iderler ve dāġlarlar. (13) Ol maḥalde yarası ve dāġı olan esbi olmaḳ cā'iz olmaz ki (14) vesvese olunur ve baʿż maḥalde bir ṭarafında olursa (15) meşʿūm ʿadd idüp iki ṭarafında olursa ol-ḳadar (16) teşe'üm itmezler. Ve ʿaybıñ biri daḫı gögsi yumrısınıñ (17) iki canibiniñ bir ṭarafı yüksek ve bir ṭarafı alçaḳ olmaḳ. Ṣūretā (18) ḳabīḥ, lākin teşe'üm itmezler. Ve ʿaybıñ biri ayaḳlarınıñ birinde (19) yā dizinde yürümege eyeri[235] mānīʿ olmayaraḳ anadan ṭoġma **[47a]** (1) igrilik olmak ḳabīḥdir, ḳırıḳ menzilindedir, bahāsından (2) düşürür. Ve ʿaybıñ biri ziyāde yorulunca ṭırnaḳların (3) sürümek ve yā dürtmek aʿmāle pek żarar virmez lākin (4) bahāsından düşer. Ve ʿaybıñ biri daḥı ayaḳlarınıñ (5) biri birinden nāḳış olmaḳ. ʿAlāmeti, yorulunca bir cānibine (6) gāh az ve gāh ziyāde şalınaraḳ yürür. Hem aʿmāle żararı (7) var ve hem bahāsına noḳṣān virir. Baʿżen iki ayaġında birden (8) olur. Ve ʿaybıñ biri daḫı her zamān yürümege başladıḳda (9) ṣol ayaġıyla başlar ve direk gibi bir maḥalden geçmek lāzım (10) geldikde ṣol ayaġın evvel atar, ṣolaḳdır. Meẕmūm ve meymenetsiz (11) ʿadd iderler. Ve ʿaybıñ biri daḫı seref[236] başlı olup (12) fārisine ʿadem-i iṭāʿatda olan ve depe göz olan ve terbiye (13) ile sū'-ı ḫulḳdan vāz geçmeyendir. Bu miṣllü esbiñ, ʿuḳalā, (14) semtlerine uġramazlar. Ve sū'-ı ḫulḳdan cebren vāz geçen (15) ḥayvān, fāsıḳ adama cebren ʿibādet itdirme menzilinde- (16) dir dirler. Hīç maḳbūl degildir. Ve ʿaybıñ biri daḫı (17) alt çeñesi ile gögsüni ve dişleri ile sā'ir maḥallini (18) ḳaşımay[ı] muʿtād iden at ve baġl ve ḫimār. Ehl-i baṣīret (19) istiʿmālinden nehy itmişler. Meger pek tımarsız ḳaldıḳda **[47b]** (1) baʿżen ide. Ve ʿaybıñ biri daḫı meşeş didikleri (2) ʿilletdir. Bu ʿillet ġalīẓ ḫılṭdan biri gibi olup içinde (3) ṣarı ṣu olur. Ṣoñra ṭonmuş ḳan şekline girer. (4) Ṣoñra ḳaburġa uçlarındaki yumuşaḳ kemik şekline (5) tebdīl olur. Dizlerine yaḳın ve diz mafṣallarında siñirler (6) üzerinde olur. Ve ayaḳların iç ṭarafında ve dış ṭarafında (7) olur. Ve eger

[233] İran'ın kuzeydoğusunda bulunan geniş arazi. (Osman Çetin, "Horasan", DİA, C. 18, s.234).
[234] Orta Asya'da Ceyhun nehrinin kuzey ve doğusunda kalan bölgeye İslam tarihçi ve coğrafyacıları tarafından verilen isim. (Osman Gazi Özgüdenli, "Mâverâünnehir", DİA, C. 28, s. 177).
[235] Metinde ایدی şeklinde yazılıdır.
[236] Metinde سرق şeklinde yazılıdır.

siñir üstünde ve yā diz altında ve üstünde (8) olursa ol ḥayvānı terk ile ve eger sā'ir maḥallinde (9) ẓuhūr iderse muʿālece ile ṣavuşdığı ḳatı çoḳdur, (10) tecrübe olunmuşdur ve dizlerinde olunca zā'il olsa (11) bile pek ʿusretli zā'il olur. Ve bu ʿilletiñ bir dürlüsi (12) daḫı ḳuru olup ḥayvānıñ baʿż maḥallinde şiş olup (13) eger kesilse sünger gibi görünür. Baʿżen cüz'ī ḳanar (14) ve baʿżılarından hīç ṣu bile çıḳmaz, öyle bez gibidir. (15) Bu nevʿı daḫı ʿaybdır. Gerçi mużır degil, ancaḳ bahādan (16) düşürür. Ve ʿaybıñ biri daḫı ayaḳlarınıñ siñirlerinde (17) ve ṭamarları ḳurbunda uzunca şiş olmaḳdır. Aʿmāle (18) ve bahāsına mużırdır. Evvelinde muʿālece pek āsāndır ammā (19) eskiyince müşkil olur. Ve ʿaybıñ biri daḫı kiʿāb **[48a]** (1) didikleridir ki küçük ḳız memesi gibi ve ihmāl olunursa (2) yaġ ṭobrası[237] gibi bilek ile diz arasında ve dizden (3) yuḳarı dış ṭarafından olur. ʿİlācında tekāsül olunursa (4) ṭaş gibi taḥaccür ider, lākin aʿmāle ve bahāsına żarar virmez. (5) Ve ʿaybıñ biri daḫı deḫas[238] didikleri şişdir ki (6) ṭırnaḳları üzerinde olur. Beyne'l-Etrāk baġa dirler. (7) İbtidā yumuşaḳ olup baʿdehu ṭırnak altındaki kemüge sirāyet (8) idüp ve kemügi ḫarāb idüp ṭırnaḳların düşürmege (9) sebeb olur. İbtidā ḥālinde der-ʿaḳab ʿilāc olmazsa ṣoñra (10) ʿilāc ḳabūl itmez. Evvel bile müşkildir. Ve ʿaybıñ biri (11) daḫı nemle didikleri ʿilletdir. Gāh bir ayaġı ve gāh dört (12) ayaġı ṭırnaḳlarında içine ḳaytan gibi siyāhlar peydā olur. (13) Bu pek ḳabīḥdir, evvel ḥālinde aʿmāle żararı yoḳdur, lākin (14) diḳḳat olur ki ṭırnaḳları içine teʾsīr idüp ayaḳlarını (15) yere başdıḳça ṭırnaḳları çevresine, gāh içine ṣaruya (16) mā'il dem ve gāh ḳalın, mora mā'il dem ẓuhūr ider. (17) Ve ṣoñralarda ḥayvān şiddetinden ayaḳlarını yere (18) başamaz olur. Ve bundan eşnaʿ şiḳāḳ didikleri (19) yarılmadır ki ṭırnaḳ çevresinde olup ol, ʿilāc **[48b]** (1) olmazsa rāyiḥa-i rüʾyet ẓuhūr idüp yanındaki ḥayvānlara (2) daḫı teʾsīr ider. Cüẕāma şebīhdir. Hemān fehm olununca (3) atlardan ayırup evvel emrden ʿilāc eylemekle selāmet (4) bulur. Eger ʿilācında tekāsül olursa ṭırnaḳ altına (5) teʾsīr idüp ve rāyiḥa-ı kerīhesi pek ziyādelenüp (6) ve kemügini ḫarāb ve ṭırnaḳlarını düşürüp ʿilāc fā'ide (7) itmez. Ve bu şiḳāḳıñ bir nevʿı daḫı evvelen ufaraḳ (8) sivilceler ṣuṣam dānesi gibi ṭırnaḳ çevresinde (9) ẓuhūr idüp baʿdehu yarılup beyāża māʿil ṣarı (10) ve fenā ḳoḳulı ṣular ẓuhūr ider. Ve evvel bahārda (11) baġl ile ḥimāra pek çoḳ ʿārıż olur. ʿİlācında diḳḳat (12) olunmazsa ṭırnaḳlarına yine fesād virüp

[237] Metinde طومره şeklinde yazılıdır.
[238] Metinde رخس şeklinde yazılıdır.

ḫarābına[239] sebeb (13) olur. Ve ʿaybıñ biri daḫı cüẕāmdır[240] ki ṭırnaḳlarında (14) bir ḫuşūnet peydā olur. Ṭırnaḳ uzadıḳça eṭrāfı şerḫa (15) şerḫa olup ve ṭırnaḳda bir ḳaşınma peydā olup ḥayvān (16) öte berü ḳaşırım diyü sürmege başlar. Ve erbābı aġnayup (17) ṭırnaḳdaki ḫuşūneti törpü ile düzledüp ve ḳaşınma- (18) sın daḫı sirke ve sāʿir eczā ile giderürler. Bir müddet (19) ẓuhūr eylemeyüp ṣoñra yine ẓuhūr ider ve eger bir müddetden **[49a]** (1) ṣoñra rābıṭalı ʿilāc olunmazsa ṭırnaḳ altına teʾsīr idüp (2) ṭırnaḳıñ iç ṭarafından ḫuşūnet ẓāhir olup ḳaşınaraḳ (3) kemige sirāyet idüp ṭırnaḳ düşer. Ve rāyiḥa-ı kerīhesi (4) yanında olanlara sārīdir, bi-iẕni'l-lāhi Teʿālā. Ve ṭırnaḳ (5) üzerinden kösdek urulan maḥal beyninde kedi memesine (6) şebīh sivilce olur, adına tīmūr[241] dirler. ʿİlac ile (7) zāʿil olur. Eger nażīc[242] bulmazdan önce ol ḥadīd ile ḳaṭʿ (8) olursa nāsūra çevirüp teşennüc olmasından ḫavf (9) olur. Lākin serīʿü'z-zevāldir. Evvel emrden pek āsāndır. (10) Bu şübūruñ bir nevʿ faḳaṭ ökçedeki siñir üzerinde olur. (11) Baʿżen ġāʾib olup ökçesini şişirir ve bażen şiş (12) daḫı zāʾil olur. Ammā ẓor görünce gine şişer. (13) Aʿmāle mażarratı yoḳdur, baḥāsından düşer. Ve ʿaybıñ (14) biri daḫı cerez didikleri ʿilletdir ki köstek urulan (15) maḥalden tā diz altına ḳadar incik kemügi resminde ḳatı (16) bir şişdir. Baʿżen şiş üzerindeki tüyini döker. (17) Ve büyür ḥayvānı büyütmez[243] ider. Baʿżen iç ve baʿżen dış (18) ṭarafda olur. Bu şiş, parmaḳ başınca batmaz. Eger parmaḳ (19) başınca batup ol maḥal çuḳur ḳalırsa ekṣeriyā helākine **[49b]** (1) müʿeddīdir. Ve baʿż ṭay yeni ṭoġdığı sene ṣovıḳlayup (2) ayaḳlarında bu ʿillete müstaʿid eṣer ḳalmaḳ ile ṣoñra ẓuhūr (3) ider. Anıñ-çün ʿilāc müşkil olur. Ve ʿaybıñ biri daḫı (4) ön ayaḳları ṭırnaḳlarından yuḳarı ḥanīş ṭarafında (5) ve baʿżen iç ṭarafında ufaraḳ ḳurı ḳabarıḳlar ve üzeri (6) kepek serpilmiş gibi olur. Ve baʿżen ard ayaḳlarınıñ ardında (7) ḳurı çaṭlaḳ gibi olup ve ḳış gününde ṣovuḳdan (8) pek ziyāde olup yürüdükçe baʿżen ḳanar. Bu pek (9) ʿayb ve mażarrat-ı keṣīrdir. Ve baʿż nevʿı yaz gününde (10) ṭoz ṭoprāḳ doḳanınca müştedd olup meşaḳḳat (11) virir. Ve kışın müştedd olanı ḳarlı vaḳtında baʿżen (12) şiş gelüp ḳar ḳalḳmayınca zāʾil olmaz. Bu iki nevʿıñ (13) ʿilācına ḥükemā ḳatı çoḳ taḥrīr itmişler: Yazın müştedd (14) olana ḳışın ʿilāc, ḳışın müştedd olana yazın (15) ʿilāc olunur. Ammā pek aʿlā ʿilācınıñ maḥalli evvel bahār (16)

[239] Metinde حرابنه şeklinde yazılıdır.
[240] Metinde جزامدر şeklinde yazılıdır.
[241] Metinde ثيمور şeklinde yazılıdır.
[242] Metinde نضيح şeklinde yazılıdır.
[243] Metinde بوروتمز şeklinde yazılıdır.

ile köhne bahārdaki muʿtedil vaḳtdır. Vaḳt-ı iʿtidālde (17) ʿilāc olunca bir daḫı tekrār olmaz[244]. Ekṣer küllī terk olur. (18) Ve bu ʿillet baʿżen atıñ ẕekeri ġılāfında ve baʿżen ḥayālarında (19) ve baʿżen ẕekeri üzerinde uzunca yarılur ve baʿżen **[50a]** (1) ḳısraġıñ fercinde olup bu, yel sebebiyle oñulmaḳ ḳatı (2) müşkildir. Ve baʿżen ḳısraġıñ buḍlarına ṭoġrı (3) teʾṣīr idüp ḫarāb eyler. Ve ʿaybıñ biri daḫı sereṭān (4) ʿilletidir. Ayaḳlarında ḳaplumbaġa başı gibi ve yā inek memesi (5) gibi ve baʿżen noḫūd ḳadar ancaḳ başı bellü olur ve dip (6) ṭarafı ṭaş gibi olur. Ḥükemā iḫtilāf eylemişlerdir: (7) Cālīnūs[245], "Ḳolı ön ayaḳlarında olur ve ard ayaḳlarında (8) olmaz, ard ayaḳlarında böyle ʿillet çoḳ görülmüştür" (9) diyü, İskender[246], suʾāl idince dimişlerdir ki: "Ard (10) ayaḳlarında ve sāʾir maḥallinde bu resmde olan ʿillet ḫanāzīr[247] (11) ʿilletidir, yaʿnī sıraca nevʿından" diyü cevāb virmişler. (12) Buḳrāṭ[248], daḫı böyledir. Ve baʿzılar sereṭān, atda (13) olunca ön ve ard ayaḳlarınıñ her ḳanġısında olsa (14) cāʾizdir ve sāʾir maḥallinde sereṭān taʿrīfi gibi olan (15) ʿillet sereṭān degildir, ḫanāzīr ʿilletidir. Ve baʿżılar (16) dimişdir ki sereṭān, atıñ ekṣer maḥallinde olur. Gerek (17) sereṭān ve gerek ḫanāzīr ʿilleti atlarda pek ʿaybdır. (18) ve atların yanından ayırup başḳa [yere] baġlamalıdır. (19) Ve ʿaybıñ biri daḫı ḳafed didikleridir ki bileginiñ **[50b]** (1) siñirine bir şey sebeb olup incinüp ayaġınıñ içerü (2) dönmesi ve ṭırnaġınıñ ucıyla yürümesi pek ʿaybdır. (3) Zīrā gerek ön ve gerek ard ayaḳlarınıñ siñirine gevşeklik (4) ve teşennüc vākıʿ olursa bir daḫı ʿilāc olmaz. Fārisler (5) muḥāfaẓasında pek diḳḳat itmelidirler. Ve bir maḥalle çarpup (6) ve yāḫūd bir şey doḳanup siñirlerine egrilik gelürse (7) ata küllī mażarratı olur. Ve ʿaybıñ biri daḫı faḥcdır ki (8) iki ayaġı arası ḥaddinden ziyāde giñ ve açuḳ olup (9) ṣaġ ayaġın saġına ve ṣol ayaġın ṣoluna ṭoġrı (10) açaraḳ yürümekdir. Gerçi aʿmāle mażarratı yoḳdur, (11) ammā ki bahāsına ḫalel virir ve hem hükemā pek meymenetsiz dirler. (12) Efḥac ve faḥcāʾ daḫı dirler. Ve at yürür iken ayaḳlarını (13) biri birine çarpmaḳ ve yürür iken baʿż siñirleri çatırdamaḳ (14) ve bir ayaġını ḳaldırup ekṣeriyā yere urmaḳ, eşinmeniñ (15) ġayrı olarak baʿżen żaʿafından ve baʿżen tımar olunmadan (16) ve çoḳ zaḥmet çekmeden gelür. Bunlar da ʿaybdır lākin (17) ḳabīḥ degildir. Veʿaybıñ biri daḫı

[244] Metinde لمز şeklinde yazılıdır.
[245] Câlînûs,(ö. 200[?]).İslâm tıbbını etkileyen ünlü Grek tabip ve filozofu. Asıl adı Galenos olup bu isim İslâmî literatürde Câlînûs şeklinde şöhret bulmuştur. (İlhan Kutluer, "Câlînûs", DİA, C. 7, s.32).
[246] İskender Afrodisî. (ö. III. yüzyılın ilk yarısı). Aristo yorumcusu, filozof. İslâm kaynaklarına göre Câlînûs'un (Galen) çağdaşı olan bilgin. (Mahmut Kaya, "İskender Afrodisî", DİA, C. 22, 560).
[247] "ḫanāzīr: ʿArabī, sıraca: Türkī". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[248] Hipokrat. Tıbbın babası sayılan İlkçağ'ın en ünlü hekimi. (M.Ö. 460[?]-375[?]). İslâm kaynaklarında adı Bukrat, Bukrâtis, Ebukrat gibi şekillerde geçer. (Esin Kahya, "Hipokrat" DİA, C. 18, s. 119).

ḥayāsı tek olmak. (18) Aʿmāle hīç żarar virmez, lākin bahāsı noḳṣān bulur. (19) Ve ʿaybıñ biri daḫı ḫayāları yaz güni büyüyüp ḳışın **[51a]** (1) küçülür. Ve baʿż[ı]sınıñ ḳışın büyüyüp yazın küçülür. (2) Ve ʿaybıñ biri daḫı ekşeriyā bilā-sebeb ẕekerini ṭaşrada (3) ṭutup buḍlarına çarpmaḳ. Gerçi aʿmāle hīç żararı (4) yoḳdur, lākin bī-edebliginden nısf-ı bahāsın ider. İmām-ı (5) Rāzī[249] raḥmetu'llāh Ḥażretleri bu baḥṣda buyurdılar ki: "Bī- (6) edeblik, ne ḳadar mezmūm-ki ḥayvānda daḫı nışf-ı bahāṣın (7) aşaġı varmışlar". Ve ʿaybıñ biri daḫı fıtıḳdır ki (8) ḳarnınıñ yufḳa yerinde bir şişdir olmakdır. Yā küçük (9) yā daḫı büyük olur. Bahāsınıñ sekiz bölükde bir bölügini (10) ider, zīrā aʿmāle küllī mażarratı vardır. Ḳarnınıñ zarından (11) baʿż içerüsinde olan şeyʾ derinin içerüsine cemʿ olur. (12) ʿİlac, pek müşkildir. Ve ʿaybıñ biri daḫı atıñ beli düz (13) ve terk maḥalli yüksek olmaḳ yāḫūd beli yüksek olup (14) terk maḥalli aşaġı olmaḳ yāḫūd terki maḥalli yāḫūd binilecek (15) maḥalli żaʿīf olmaḳ yāḫūd beli ḥadebeli olmaḳ. Yaʿnī ḳanbur (16) olmaḳ yāḫūd ve eger gelen yerinde yumrı bez olmaḳ. Eger bez küçük (17) ise aʿmāle mużır degildir, ancaḳ bahāsı noḳṣān ider ki (18) büyümek iḥtimāldir. Ve ʿaybıñ biri daḫı baraṣdır ki bereş (19) ve ebreş daḫı dirler bir beyāżlıḳdır. Ḳuyruġı altında ve dübiri **[51b]** (1) eṭrāfında ve ṭudaḳlarında ve gözleri eṭrāfında baʿż sāʿir (2) maḥallinde bile 1olur. Aʿmāle hīç mażarratı yokdur, ancak kemāl-i (3) ḳabīhden bahāsı noḳṣān bulur. Ve ʿaybıñ biri de miktāf (4) didikleri ʿilletdir ki dāʾimā eyer urulunca yagırlanur. Bu baʿż (5) ḥayvānda ḫulḳīdir, bilā-sebeb ẓuhūr ider. Ana miktāf (6) dirler, pek mezmūmdur, ʿilāc kabūl itmez. Ve baʿż ḥayvānda (7) ẓor ile ẓuhūr ider. Bir müddet ʿilāc olunup ol maḥall (8) ḳalınnaşınca mānīʿ degildir, ammā ẓuhūr idince tīz eger (9) urulursa gine olur, bir eyyām terk itmelidir. (10) Ve ʿaybıñ biri daḫı ḍīḳ-nefesī olmaḳdır. Ekşeriyā derli (11) ve yorġun iken şu içmeden ʿārıż olur bir ʿilletdir. İbtidā (12) ḥālinde ʿilāc mümkindir, eger eskirse ʿilāc olmaz. (13) Ribīv didikleri ʿillete çevirir ki Efrenc ṭā'ifesi (14) āzime dirler. Ve baʿżen rīḥ ve inḳiyāżdan daḫı böyle olur. (15) Anıñ ṣadrına rīḥ[250] yāḫūd buḫār ṭoplanup ḍīḳü'l- (16) nefesī gibi olur. ʿİlm-i feresden āşinā olan, ḳuyruġun (17) ḳaldırup diḳḳat ider. Eger mużṭarib olursa yāḫūd (18) dübüri pek ḥareket[251] iderse andan iʿrāż iderler. (19) Zīrā ʿilāc kār itmez. Eger ṣaḥīḥ atlar gibi ḳuyruġun **[52a]** (1)

[249] Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210). Kelâm, felsefe, tefsir ve usûl-i fıkıh alanlarına dair çalışmalarıyla tanınan Eş'arî âlimi. (Yusuf Şevki Yavuz, "Fahreddin er-Râzî", DİA, C. 12, s.89).
[250] Metinde ريخ şeklinde yazılıdır.
[251] Metinde خركت şeklinde yazılıdır.

ḳaldırınca mużṭarib olmazsa ʿilāc ile zāʾil olur. (2) Ve bu ʿilletiñ bir nevʿ daḫı kötü arpadan olur. Evvel (3) ṣadrdan bedʾā ider. Kemāli ile ıżṭırāb virir ve aġzı (4) fenā ḳoḳar. Ve eger tīz ʿilāc olunursa ṣıḥḥat bulur. Ve baʿżen (5) ayaġına daḫı teʾsīr ider. Eger ayaġına daḫı inerse (6) ʿilāc müşkildir. Ve baʿż ḥafīf olup ṣadrına[252] ve (7) ayaġına ʿilāc olunca defʿ olur. Bu miṣllü ḥayvāna (8) ḥamar dirler. Aʿmāle ve cümle-i bahāsına māniʿdir. Ve ʿaybıñ (9) biri daḫı ḳıʿāṣdır ki insānda olan zükām menzilinde- (10) dir, ammā feresde baʿżen ġāyetle ḫaṭar-nākdir. Defʿate helāk (11) ider. Bir ḳaç gün mürūr iderse ṣıḥḥat bulur. Ve ʿaybıñ (12) biri daḫı boġazıñ iç ṭarafından bir şiş ʿārıż olup (13) dış ṭarafından içerde şiş olduġı maʿlūm olunur. (14) Vaḳt olur ki ṣu daḫı geçmez olup burnundan gelür, (15) müḥlikdir, adına ḫalḳ u muḳʿaṣ[253] dirler. Ve ʿaybıñ (16) biri daḫı cild dirler bir ʿillet-i şedīdedir ki maḥallinden (17) delinüp ṣarı ṣu aḳmaya başlar. Ol mevżıʿı dāġlanınca (18) defʿ olup maḥall-i āḫardan ẓuhūr ider. Ol maḥalde dāġlansa (19) defʿ olup bir maḥalden daḫı ẓuhūr ider. Eger dāġlanmazsa **[52b]**(1) defʿ olmaz ve her ẓuhūr iden yeri dāġladıḳça bir yerinden (2) daḫı ẓuhūr idüp helākine sebeb olur. Meger ki (3) bu ʿillet ẓuhūr iden ḥayvānı bir başḳa semte naḳl (4) itdirüp naḳl itdigi yerin āb u havāsı ol esbe (5) muvāfıḳ gelmekle ḫalāṣ ola. Ve evvelā bacaḳlarında ẓuhūr (6) idüp ṣoñra bedeninde yayılur ve evvel ẓuhūrunda (7) müdevver olup ṣoñra büyümege başlar. Ve ekṣeriyā ḳuruca (8) yara olup cerāḥatı azca olur. Ḳayd olunmayup muʿālece (9) ve tebdīl-i havā ve dāġ olmazsa tīz helāk olur. Lākin buna (10) yaḳın baʿż maḥalden ṣarı ve müteʿaffince ṣu ẓuhūr (11) iderse bir ḳaç defʿa ziyādece derledeler ki ruṭūbet-i (12) keṣīreden-de baʿż böyle ʿillet ẓuhūr idüp derlemekle (13) izāle olur. Eger der ile defʿ olmazsa ʿillet-i mezkūrdur. (14) Maʿlūm ola bu ʿillet ḳaṭırda ẓuhūr iderse çul (15) gelen yerinde olup başḳa yerinde olmaz ve ṣarı ṣu (16) yerine ḳan aḳar ve dāġ ile defʿ olur. Maḥall-i āḫara naḳl ile de (17) defʿ olup ekṣer helākine sebeb olmaz. Ve ʿaybıñ biri (18) daḫı yürür iken iki ṭarafa ṣalınur. Bu ʿillet siñirlerin (19) żaʿafından olur ve baʿzen bacaḳlarınıñ siñirleri **[53a]** (1) ḳuru şişe müstaʿidd olur. Bu ṣalınmayı peydā ider. Ṣoñra (2) ḳuru şiş ẓuhūr ider. Ve baʿż mühre didikleri (3) kemik ki ön ayaḳları mafṣalında ẓuhūr ider. Bu, mühreye (4) müstaʿid iken peydā olur. Ammā baʿż ḥayvān ḳavī olup (5) bu mühre ẓuhūrunda çoḳ ṣalınma gelmez. Ammā baʿż (6) ḥayvāndan çoḳ vaḳt zāʿil olmaz. Maʿlūm ola ki atların (7) dört ayaġınıñ birinde gizli ʿayb olsa aña vuḳūfuñ

[252] Metinde صدرنده şeklinde yazılıdır.
[253] Metinde مفعض şeklinde yazılıdır.

ṭuruḳı, (8) bir mıḳdār ḳoşdurup baʿdehu inüp yapça yapça (9) gezdürirken ʿilleti olan ayaġın yere ḥafīf başup (10) ve ṣaḥīḥ cānibini ḳuvvetli başar ve ṣaḥīḥ olan ayaġın büküp (11) ḥafīf başdığı ayaġı üzerine ṭurdurınca ʿilletine (12) göre çabalanur. Ve bir ṭarīḳı daḫı kemāli ile binüp (13) ve bir mıḳdār gezdirüp ṣoñra bir sāʿat ḳadar ʿalafa (14) baġlayup baʿdehu uzun iple bir düz maḥalle kendü (15) keyfine ṣalı vireler. Bir az yürür, baʿdehu durmaḳ murād (16) idince ʿillet varsa ʿillet olan ayaġın bir (17) yüksek maḥalle, ṣaḥīḥ olan cānibin düz maḥalle başar, (18) yāḫūd ön ayaġında ise ilerü uzadup (19) diñlendirir. Ard ayaġında ise ṭırnaġın ucuna **[53b]** (1) başup ol ayaġın gevşek ṭuṭar. Ṣoñra el ile ṣıka- (2) raḳ yoḳlayup diḳḳat oluna. Hicrānı olan maḥalle (3) yapışınca elbetde ḳoçunur. Eger ḳoçunmasa bile elbetde (4) bir ʿillet ẓuhūrına müstaʿid olmayınca dinlendirmez. (5) Ve ṣıḳmaḳ ile ḥiss olunmayup ʿillet ṭırnaġında (6) meʿmūl olunursa bir az ṭaş öz yürüdüp (7) ṣoñra yine ṭaşda durḍuralar. Ḳanġı ṭırnaġında (8) ʿillet varsa ol ayaġın ḥafīf durḍurur. (9)Ve yumuşaḳ yaradır. Ve eger dördünde daḫı varsa (10) rāḥat duramayup iki ṭarafına çabalar ve ṭopraḳ (11) yaḳın ise ṭopraḳda durmaḳ ister. Ve eger gögsünde (12) ve ṣaġrısında ʿillet varsa żaʿīfliginden ve semüz- (13) liginden ve bir ṭarafı bir ṭarafına olmadıġından baʿż erbāb-ı (14) fārisān fehm iderler. Lākin el ile ṣıḳınca ol daḫı (15) ʿilletine göre fehm olunur. Ve eger ṣadrında ve yā (16) başında ʿillet iştibāh olunursa bir mıḳdār ardıç (17) ḳaṭrānını bir pāre beze bulayup mezkūr ḥayvāna ḳarīb (18) yerde yaḳalar. Eger ʿillet varsa ḳoḳusı burnına (19) gidince żararın ḥiss idüp girüye gitmege **[54a]** (1) başlar. Lākin pek yaḳın yerde yaḳarlarsa her ḥayvān (2) teneffür ider. Ve atların ṣadrında, dimāġında, bacaḳlarında, (3) ṭırnaḳlarında olan ʿillete ziyāde diḳḳat lāzımdır. (4) Ẕīrā maḥall-i sāʾirinden ziyāde mühlikdir. Baʿż (5) ʿillet feresde mühlik, ḳaṭır ile ḥimārda onulur. (6) Ve baʿż ʿillet üçünde bir hüḳm olunur. Ve ekṣeriyā atların (7) ʿilleti müşkildir. Ve aʿlā atıñ ʿilleti ednāsından (8) müşkildir. Esb-i aʿlā, ayaḳları ḳuvvetli ve boynı (9) ḳalın ve gerdānı incerek ve başı orṭa, ne pek (10) büyük ve ne pek küçük ola ve gözleri ṣāf ola (11) ve ḳarnı daḫı evsaṭ ola, büyük küçük olmaya (12) ve ʿuyūbātdan sālim ola. Ve ḳaṭırın aʿlāsı bilād-ı (13) Ermeniyye'de ve Māverāü'n-nehir'de olup atlar ile berāber (14) büyüyendir. Ve ḳaṭırın atlara maʿnevī muḥabbetleri vardır. (15) Berāber gezüp berāber baġlanmasını severler, lākin atlar ḳaṭırı (16) sevmez. Ve ḥimārın cümleden maḳbūlı Mıṣr'ın olup (17) boynı uzun ve ḳarnı degirmi ve ṣāġir yaʿnī enli ve gözleri (18) ṣāf ve bacaḳları ḳavī ve güzel yürüyişli olandır. (19) Her ne-ḳadar reʿyü'l-ʿayn küçük ise daḫı. Ve eger ḥimārıñ **[54b]** (1)

anırmasını kesmek murād olunursa burnunuñ uçuna (2) şırlaġan yaġı süreler. Yaġ burnunda olduḳça anırmaz. (3) Maʿlūm ola ki cemīʿ at ve bār-gīr ve ḳaṭır ve ḥimār (4) derinde ve aġzı nefesinde ve burnundan çıkan rāyiḥa- (5) larda maḳbūl olan güzel ḳoḳu[lu] olmaḳdır. Ṭabīʿat-ı (6) teneffür eyleyen, ḳoḳan[254] hayvānı beslemek cāʾiz[255] degildir ve pek (7) maḳbūlı reyḫān yaʿnī fesleyen ḳoḳusı gibi ḳoḳandır. (8) Pek mezmūmı fitīlli aġzı gibi ḳoḳandır.

(9) **Yedinci bab: Atların yümni ve şeʾāmetleri beyanındadır.** Maʿlūm ol-ki ʿuḳalā, atların yümn-i iḳbāline kemāl ile diḳḳat (10) iderler. Meṣelā: ʿUyūbdan[256] sālim bir at alındıḳda eger ḥaḳḳına (11) meymenetli ise ʿaḳībinde müşkil işlerine küşāde- (12) lik ẓuhūr iderse ol ferese iʿtibār idüp (13) eyüce ṣaḳlarlar. Eger ʿaksi ẓuhūr iderse defʿ iderler. (14) Ve herkesiñ ḥaḳḳına bir ṭonda hayvān yümnī gelir, dirler. (16) Ve baʿż kimseye yümnli olan āḫara ʿaksi ẓuhūr itdigi (18) daḫı vardır. Ve cümle ḥaḳḳında meymenetsiz ʿadd olunan (17) ve beslemesinden binmesinden iḥtirāz lāzım gelen **[55a]** (1) nişānelerin beyānındadır ki evvelā üst ṭudaġı (2) yāḫūd alt dudaġı gedik olmak. Her ne maḥalde bulunursa (3) evvel maḥal şeʾāmetinden ḫālī olmaz. Ve mübālaġa iderler ki (4) “Bu miṣllü esbi ḥānesine müsāfereten baġlamaḳ lāyıḳ (5) olmadıġından māʿadā baḳmaḳ daḫı cāʾiz degildir. Hemān (6) böyle ḥayvānı bilād-ı aʿdāya sürmelidir” dirler. (7) Ve dudaḳları bir birinden ziyāde ve noḳṣān olan (8) ata daḫı meşʾūm dirler, ḥānelerine uġratmazlar. (9) Alt ve üst dudaġı berāber olmalıdır, diyü çok (10) tecrübe taḥrīr iderler. Ve biri daḫı omuz başında kendi (11) renginden yāḫūd āḫar rengden sāʾir maḥall tüyünden[257] (12) ḳalın ve uzun dāʾire olursa ṭartısı ḳadar (13) altun virseler ḥānesine baġlamazlar. Ve ol tüyleri (14) yolsalar yine biter. Ve iḳlīm-i Ḫorāsān’da ol maḥalli dāġlarlar (15) yāḫūd ḳazırlar. Tüy bitmez olup çıplaḳ ḳalır, maʿlūmdur. (16) Ve mekrūhuñ biri daḫı alnında olan dāʾire çifte (17) olmaḳ, yaʿnī iki dāʾire olmaḳ. Hīç olmazsa ġāyet (18) yürük olur. Ve Hind iḳlīminde alnı dāʾireli esbi (19) maḳbūl ṣaymazlar ve ismine cevr dirler. Ve ammā ʿUrbān **[55b]** (1) ve iḳlīminde bir dāʾireli olan esbi mübārek ʿadd iderler. (2) Ve beynlerinde ziyāde bahā ile beyʿ iderler. Lākin dāʾiresiz (3) pek nādirdir. Bārī bir dāʾireliden ziyādesine (4) iʿtibār olunmaya ki çifteli

[254] Metinde قوقو şeklinde yazılıdır.
[255] Metinde جائر şeklinde yazılıdır.
[256] Metinde عبوبدن şeklinde yazılıdır.
[257] Metinde توبندن şeklinde yazılıdır.

taʿbīri meşhūrdur (5) ve çifte daḫı ikiye dinilür. Ve eger ol dāʾireniñ (6) bürümleri kıvrılup ucı ḳulaḳları beynine ṭoġrı (7) giderse pek maḳbul ve mūnis ve ḫoş ḫulḳlı (8) olur. Burnuna ṭoġrı inerse baʿż sūʾ-ı ḫulḳa (9) delildir. Ve beyne'l-Etrāk, bir, üç, beş, yedi ḫulāṣa (10) tek olaraḳ ḳaç dāʾire olsa pek maʿyūb olmayup (11) çift olursa menʿ iderler. Ve burnunuñ dört (12) parmaḳ yuḳarısından yular ḫalḳasınıñ geldigi (13) maḥalde dāʾire olursa ve yā boynunuñ her ḳanġı (14) maḥallinde olursa ve yā gögsünüñ her ḳanġı maḥallinde olursa (15) ve yā[258] bögründe ve yā küreginde ve küregi ḳurbunda ve dirisi (16) ḳurbunda ve eṭrāfında dāʾire olursa cümlesini (17) meşʾūm ʿadd iderler. Ammā ḳarnı orṭasında, ḳolan (18) cānibinden ẕekerine doġrı selvi gibi bir ḫālet (19) olursa şerīfe dirler, pek muʿteberdir. Beyne'l- Etrāk **[56a]** (1) şerḥa dirler. Yaʿnī ḳarnı vasaṭında oldıġından (2) ḳarnı yarıḳ dimek olur, maḳbūldur. Beyne'n-nās (3) şerīḥa diyü meşhūrdur. Ve eger feres bi'ṭ-ṭabʿ[259] iḫāneten[260] (4) başırıcı olursa ol feresiñ ṣāḥibiniñ dostı (5) azalup düşmeni çoġalır. Ve eger atıñ ṣadrında (6) yāḫūd dübüri eṭrāfında, buḍlarında cān yaḳışmayacaḳ (7) bir ḳabīḥ ṣaḳīl[261] nişāne bir ḥālet olursa şeʾā- (8) metinden ṣāḥibiniñ dört ayaḳlı ḥayvānı żāyiʿ (9) olur ve baʿzen köle ve etbāʿ ve evlādına daḫı (10) şeʾāmeti teʾşīr ider. Ve eger buḍlarınıñ biriniñ (11) tüyünde aṣlından olmayan bir ʿalāmet ki rengi gibi (12) ve tüyleri ḳarışıḳlıġı gibi ẓuhūr iderse ol (13) ḥayvānı defʿ itmek lāzımdır. Ve eger baʿż maḥalliniñ (14) tüyleri noḳṭa ḳadar yāḫūd irice (15) ṣararırsa mekrūhdur, kerīh görürler. Ve eger ḳuyruġı (16) altında baraṣ ʿalāmeti ẓuhūr iderse her ne-ḳadar (17) aṣdıḳāsı çoḳ olsa daḫı hīç bir umūrında ṣadāḳat (18) itmeyeler. Ve eger bögriniñ boş yeriniñ ṣaġında (19) murabbaʿ yā müdevver yā bir yā iki yā dört ʿalāmet **[56b]** (1) ẓuhūr eylese ṣāḥibine ṣanmadıġı maḥalden ḫayr-ı keşīr (2) ẓuhūr ider. Ve eger ṣolında ẓuhūr iderse umdıġı (3) murād, atıñ mecmūʿına vuṣūle delildir. Ve eger iki cānibinde (4) ẓuhūr iderse kemāli ile teberrük iderler. Ḫuṣuṣıyla[262] (5) ehl-i Hind ve ehl-i Ḫorāsān, atlarında ẓuhūr idince (6) ebyāt ile medḥ iderler ve Fārisīce adına (7) aḫrek dirler ve esbeng dirler. Ve eger ṣaġında (8) yā ṣolunda evc olursa Hin[d]'de bāb ṭutarlar. (9) Ammā ki Ḫorāsān'da bāb ṭutmayup ol atı yanlarından[263] (10) defʿ iderler.

[258] Metinde با şeklinde yazılıdır.
[259] Metinde بطّبع şeklinde yazılıdır.
[260] Metinde اخانتّه şeklinde yazılıdır.
[261] Metinde صقيل şeklinde yazılıdır.
[262] Metinde خصوليله şeklinde yazılıdır.
[263] Metinde بانلرندن şeklinde yazılıdır.

Ve eger burnunda yā[264] maḥmuzları[265] ḳurbunda (11) evvelinde olmayan noḳṭa gibi ve sā'ir burḳaşıḳ (12) tüy gibi bir ʿalāmet ẓuhūr eylese bāb ṭutmayup (13) defʿ iderler. Ve eger gözleri ḥimār-ı vaḥşīye ve yā geyige (14) beñzese yine maḳbūl ṭutmayup evlerine almazlar. (15) Ve ḳurt renginde olan at, iḳlīm-i Hint'de hīç maḳbūl (16) ṭutmayup belde beldeye sürerler. Ve eger iḳlīm-i Hind'de, (17) bilād-ı Fārs'da bir at ayaġını yere ururaḳ ḳanadırsa (18) ol ata binmezler. Ve eger yola ḥāżırlanmaḳ[266] ise bir āḫar (19) at getirirler, ol da öyle iderse ol yoldan **[57a]** (1) rücūʿ iderler. Ve eger bir yola ḥāżırladıḳları[267] atıñ (2) dizleri altında ve yā üstünde ve yā ṭudaḳlarında bir ʿillet (3) ve yā bir ʿalāmet ẓuhūr eylese ol yoldan yine (4) rücūʿ iderler. Ve eger atıñ ḥayāları dibiniñ reng[i], (5) āḫar renge ve yāḫūd dişleri eti rengini taḥvīl iderse (6) bir mıḳdār māllarınıñ bī-hūde zevālini tecrübe eylemişlerdir. (7) Ve eger atıñ ḥayālarınıñ üstünde ve yā altında bir ʿalāmet (8) ẓuhūr eylese ve yā ġurreli atıñ ġurresiniñ orṭası (9) bölünüp ikilense ve yāḫūd ḳulaġı ile gözi (10) beyninde üç beyāż noḳṭa ẓāhir olsa iḳlīm-i Hind'de (11) ve Yemen'de ṣadaḳaya teşebbüs iderler, mażarratıñ defʿı (12) içün. Ve eger atıñ ḳaburġalarınıñ ṣaġında (13) ve yā ṣolunda dört dāne beyāżlıḳ ẓuhūr eylese (14) ṣāḥibi, şān ṣāḥibi. Ve eger ol vaḳt evlādı (15) dünyāya gelirse evlādı daḫı ṣāḥib-i şān ola. (16) Ve eger maḳātileye gitse sālimen rücūʿ eyleye. Ve eger (17) atıñ sadrınıñ iki ṣaġında iki ṣolunda (18) ve bir büyük devre, daḫı altında, böylece bilā-noḳṣān (19) ʿalāmet ẓuhūr eylese ṣāḥibiniñ çoḳ māl eline **[57b]** (1) gire. Ve eger atıñ dudaklarında ve yā dişlerinde ḫilāf-ı (2) ʿāde bir şey ẓuhūr eylese sālimligine māniʿ ile sefere (3) gitmezler. Ve eger atıñ dili altında ḳırmızı ciger ve yā merāre (4) reng bir ʿalāmet ẓāhir olsa ve ol ʿalāmetin üzeri (5) noḳṭa noḳṭa olsa ol atıñ çoḳ yaşaması tecrübe (6) olunmuşdur ve ḫuṣūsıyla ḳaṭırda olursa ḳırḳ sene (7) yaşadıġın taḥrīr itmişler. Ve eger ḳoltuġı altında bir ʿalāmet (8) ẓuhūr itse ṣāḥibi bir kötü ʿavrata muḳārīn olması (9) taḥrīr olunmuşdur. Ve eger ẕekerinde noḳṭa noḳṭa ʿalāmet (10) ẓuhūr itse ṣāḥibiniñ bir eyü ʿavrata muḳārenete dāldir. (11) Ve eger dişlerin vaḳtsız degişirse beslemeyüp defʿ (12) iderler. Ve ehl-i Hind, vaḳtından geç degişen atıñ ṣāḥibiniñ[268] (13) ṭūl-ı ʿömrine ve tīz degişen ḳaṣr-ı ʿömrine dāldir, diyü iʿtiḳāḍ (14) iderler. Ve eger deve ve ḳaṭır ve ḥimārıñ

[264] Metinde با şeklinde yazılıdır.
[265] Metinde محوز şeklinde yazılıdır.
[266] Metinde حاظرلنمق şeklinde yazılıdır.
[267] Metinde حاظرلدقلرى şeklinde yazılıdır.
[268] Metinde صابنك şeklinde yazılıdır.

omuz başı tügi (15) altında yarıḳ gibi ḫuṭūṭ olursa yedlerinden defʿ iderler. (16) Ve eger ayaḳları içerüye igri olursa şeʾāmetine ve dışaru (17) igri olursa teberrügine ḥaml iderler. Ve eger ḫuṭūṭ-ı[269] (18) mezkūr omuz başından aşaġı olursa tenbelligini tecrübe (19) eylemişlerdir, bahāsı noḳṣān ider. Ve her ḳanġı ḥayvān olursa **[58a]** (1) olsun diliniñ altında yā üstünde ve yāḫūd yanlarında yarılmış (2) gibi ḫalḳī ḫuṭūṭ olsa ṣāḥibiniñ ḍīḳ maʿāşına delīldir, (3) dirler. Ve eger bu ḥayvānların aġzı ile ḳulaġı mā-beyn, (4) iki cānibinden pek ḳırmızı ve yāḫūd pek sevād üzere olup (5) vücūd, sāʾir rengin ḳanġısından olursa olsun (6) ṣāḥibiniñ ṭūl-ı ʿömrin tecrübe itmişlerdir. Ve eger bir cānibinde (7) olursa ṣāhibiniñ ḍīḳ maʿāşına bāʿiṣdir, dirler. (8) Ve eger ḳaṭır ile ḥimārıñ burnunuñ bir cānibinde yāḫūd iki (9) cānibinde devvāre olsa ṣāḥibiniñ tāmm u şān ṣāḥibi (10) olması tecrübe itmişler, her ne-ḳadar ḍīḳ ḥālde ise daḫı. (11) Ve eger burnunuñ ṣaġında ve yā ṣolunda üçer devvāre olsa (12) yā iki ṭarafında üçer devvāre olsa ṣāḥibi mertebe-i ʿāliye (13) nāʾil olması tecrübe olunmuşdur. Ve ḳaṭır ile ḥimārıñ alt (14) ve yā üst ve ikisinde birden dudaġında devvāre olsa (15) ṣāḥibiniñ çoḳ māla nāʾil olmasını tecrübe itmişlerdir. (16) Ve eger gögsünde ve yā boynunda servi gibi ve yāḫūd insān (17) eline şebīh nişāne olsa pek maḳbūl ṭuṭarlar. Ve eger (18) atıñ gözиniñ birinde yā ikisiniñ çevresinde ḫalḳa- (19) vārī nişāne olsa kendiniñ ve evlād-ı etbāʿınıñ **[58b]** (1) ṭūl-ı ʿömrin tecrübe eylemişlerdir. Ve baʿż bilādıñ fārisleri (2) tecrübe ile dirler ki: Eger bir at yedi yaşına girüp (3) yedinci seneyi tamām iderse, on yaşına varır ve on (4) sene tamām iderse, on sekiz yaşına varır on sekizi (5) daḫı tamam iderse, yigirmi sekizine ve yigirmi sekizi-de geçerse, (6) otuz, otuz bir yaşına girer, dirler. Bu vaḳt-ı mezkūr ḥayvānıñ (7) geçid vaḳtıdır. Bundan ilerüsini hīç ṣaymazlar. Ve eger (8) bu ṣayılan senelerde birer mıkdār atlarınıñ mizācı (9) bozulup ṣoñra ṣıḥḥat bulursa ziyāde meymenetli ʿadd iderler (10) ve āḫirü'l-emr ol atıñ fevtinde kefenleyüp bir maḥalle defn (11) iderler ve beynlerinde ziyāde bu ʿādete riʿāyet iderler. Böyle (12) itmemegi yümnsüzlükdir, dirler. Ve eger bir atıñ gözleriniñ (13) biriniñ yā ikisiniñ ḳurbunda muzrāḳ temrenine[270] şebīh (14) nişāne olsa ṣāḥibiniñ ḥarblerde muẓaffer olmasını tecrübe (15) eylediklerinden dört ḳat bahāsın ider. Ve eger bir at (16) başını yuḳarı diküp teneffüs itmeyi idmān itse ṣadaḳa (17) ile meşġūl olmalı, dirler. Ekṣeriyā ṣāḥibi bir miḥnet çekme- (18) sin tecrübe eylemişlerdir. Ve eger atıñ bir omuzı ḳışa (19) ve bir

[269] Metinde حطوط şeklinde yazılıdır.
[270] Metinde تمرتينه şeklinde yazılıdır.

ṭarafı yüksek olsa ṣāḥibiniñ medyūn olmasını **[59a]** (1) tecrübe eylemişlerdir. Ve Aristeṭālīs'den[271] menḳūldur ki (2) binilecek mevżıʿda yāḫūd eyeriñ iḥāṭa itdigi mevżıʿında (3) devvāre olsa her ḳaç olursa olsun ol ata ḥarbde (4) ve ṣaydda ve ḳoşuda ve luʿbda binmesini tecvīz itmemişler, (5) bir ḫaṭar[272] görülür diyü. Ve eger atıñ ḳarnında devvāre-i (6) kebīre olsa yāḫūd şükūfelerden bir şükūfeye (7) ve serviye ve yā pençeye şebīh bir nişāne olsa iḳlīm-i (8) Fārs'da ol nişāneli atıñ ṣāḥibi ṭūl-ı ʿömr ile muʿammer (9) ve mükerrem olup evlād-ı ışfād ṣāḥibi ve cümlesiniñ nām (10) ve şān ṣāḥibi olmasında şübhe yoḳdur bi-iẕni'l-lāh. (11) Ve eger ḳuyruġunuñ ṣaġ cānibinīñ ḳılları dökülse (12) ṣāḥibi ʿavratından zaḥmet çeke. Ṣol cānibiniñ ḳılları (13) dökülse ʿavratı zaḥmet çeke. Ve eger ḳuyruġı ḳoçanında (14) baraṣā[273] beñzer bir ʿalāmet ẓāhir olsa ṣāḥibiniñ bir mıḳdār (15) mālınıñ zevālini ve eger dübüri ḳurbunda baraṣ olmayup (16) baraṣa şebīh bir ʿalāmet ẓāhir olsa ʿavratından (17) ve yā ḳarīb ḫiẕmetkārından bir kötü şeyʾiñ ṣudūrunı tecrübe (18) eylemişler. Ve eger ard ayaḳlarınıñ ikisinde devvāre[274] (19) olsa berāber sefer iden ṣāḥibiniñ çoḳ ḫayra nāʾil olmasını **[59b]** (1) ve ön ayaḳlarında devvāre olsa ṣāḥibine hīç naẕar işābet (2) itmemesin tecrübe itmişler. Ve eger ṭırnaḳları igri (3) bügri olsa şeʾāmetiñ tecrübe itmişler. Ve eger dört (4) ayaḳlarınıñ dizlerine ḳadar tüyleri pek uzun (5) ve çoḳ olup ḳuyruġınıñ ḳılları ḳıvraḳ ve gözleri (6) gök olsa bu atıñ ṣāḥibi ol at ile yedi defʿa (7) aʿdāya ṭalup aʿdā hücūm itse gine aʿdā ẓafer (8) bulmayup sālimen ḫalāṣ ola. Ve zamān-ı İskender'de[275] (9) Arisṭo ḥakīm tedbīri ile pehlivānları bu nevʿ atlara (10) süvār idüp yedişer defʿa aʿdāya ḥavāle itdirüp (11) sekizincide atların degişdirirler idi.

(12) **Sekizinci bāb: Ḳışraġıñ aḥvāli ve at ile mevāḳıt-ı** (13) **muḫālefeti beyānındadır.** Maʿlūm ola ki atıñ ḥissin (14) ḳabīḥi, ḳısraḳda daḥı muʿteberdir, ammā baʿż māddede ʿaksi (15) muʿteberdir. Meṣelā erkek atıñ kemāl-i ḥissi muʿteber ve (16) ḳısraġıñ ʿadem-i ḥissi muʿteberdir. Ḥattā ʿimādı ḳısrak (17) üzerine çekdikde farḳ idemeyüp teneffür itmeyüp (18) ḳatıra ḫāmil ola. Ḥiss-i ġālib olan teneffür idüp **[60a]** (1) ḥaml ḳabūl itmez. İderse daḫı ḳatır tevellüd idince baḳmaz (2) Anıñ çün at gibi ḥissi

[271] Aristo. İslam felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu. (M.Ö. 384-322). (Mahmut Kaya, "Aristo", DİA, C. 3, s.375).
[272] Metinde خاطر şeklinde yazılıdır.
[273] Metinde يرصه şeklinde yazılıdır.
[274] "devvāre, cüfte gibi olan nişānedir". (metinde derkenar olarak verilmiştir).
[275] İslam tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralı. **(**ö. M.Ö. 323). (Mahmut Kaya, "İskender", DİA, C.22, s.557).

ġālib olan nevʿ muʿteber (3) degildir. Baʿż maḥalde ve baż diyārda yalñız binmek içün (4) ḥisli olan muʿteberdir. Zīrā cānāvarlı ve ḫırsızlı (5) maḥallerde atdan muʿteberdir. Bā-ḫuṣūṣ arslan maḥalden (6) at, ḳoḳusın alınca güç mürūr eder. Baʿżen ḳan (7) ḳaşanup ʿillet getirir. Ḳısraḳ ser-be-ser mürūr idüp ʿillet (8) getirmez. Ve ḳaçup ḳovmaġa ḳısraḳ müteḥammil dir. At o ḳadar (9) taḥammül idemez. Ammā ṣufūf cenglerinde ve ʿasker üzere (10) varmada ve sāʾir iẓhār-ı żarara elbet at muʿteberdir. (11) Ve ḳunlama içün ḳısraġıñ żaʿīfi maḳbūldur. Pek semüz (12) olunca ḥāmile olmaz. Ve çeñeleri pek etli olan ḳısraḳ (13) ekṣeriyā ʿaḳīm olup ṭoġurmaz. Ve ḳısraḳ sürüsünüñ (14) önüne bir erkek at ḳoyu virmelidir. Ve eger maḫṣūṣ (15) ṣoy at çekmek lāzım gelirse beş defʿa çekeler. (16) ziyāde çekerlerse beşden yuḳarısı ḳuvvetsiz olur ve döli (17) żaʿīf olur. Ve atıñ ve ḳısraġıñ kemāl-i ṣıḥḥatı şarṭdır. (18) Bir ʿilletleri olduġı vaḳt olursa ṭayda ẓuhūr (19) ider. Ve ebeveyniñ ḥiss-i ḳabīḥi ṭayda ẓuhūr ider. Ve eger **[60b]** (1) ve atıñ on yaşından yuḳarusunuñ döli żaʿīf olur, (2) pek tüvānālıgı vaḳt, yedi sekiz yaşında iken olandır. (3) Ve bir müddet ḳısraġa çekilmeyüp menīsi ḥabs olan (4) atı muḳaddem bayaġı ḳısraġa çeküp soñra maḫṣūṣiyyeye[276] (5) çekeler. Ḥabs-i menī ile taʿaffün kesb itmiş olursa ṭay (6) ʿilletli olur. Ve ṭay düşürüp ḳısraġıñ raḥmına (7) fesād gelirse ʿilac itmeden çekmeyeler. Ve eger ḳısraġıñ (8) raḥmında cereb fehm olunsa iki çekirdek kāfūrı (9) gül ṣuyı ile ḥall idüp ılıçaḳ ılıçaḳ raḥmına dökeler. (10) Bir ḳaç defʿa idince bir mühlik ʿilletden ḫalāṣ olur. (11) ʿAlāmeti: Raḥmında bu ʿillet ẓuhūr idince bevl iderken (12) bevli ḳuyruġuna doḳansa ḳılları dökülüp (13) tīz ʿilāc olunmazsa ḳuyruġundan vücūdına teʾsīr (14) ider. Ve bu devā daḫı raḥmıñ çoḳ ʿilletlerine kāfīdir. (15) Bir mıḳdār ḳışā-ı ḥimār, yaʿnī acı ḫıyār ve ḳarġa düglegi (16) daḫı dirler. Bir mıḳdār alup güneşde ḳurudalar, ḥattā (17) mażarratı zāʾil ola. Eger gölgede ḳurudurlarsa mażarratı (18) bāḳī ḳalur. Ḫulāsā, güneşde ḳurudalar, baʿdehu rubʿı ḳadar (19) naṭrūn ḳoyup ve saḥḳ idüp bir vāfir yonca yāḫūd ot **[61a]** (1) yā ṣaman, üstüne beş dirhemden on dirheme ḳadar, ḥayvānıñ (2) mizācına göre, serpüp yedüreler. Ve eger ikrāh idüp (3) yemezse bir mıḳdār kepek ve tuz ile mezkūrı ḳarışdırup (4) haftada üç defʿa ḳısraḳlara yedireler. ammā ḥāmile iken (5) yedirmeyeler. Her ne-ḳadar ʿilel-i esḳāmı varsa mecmūʿı zāʾil olup (6) kendine bir inbisāṭ-ı tāmm gele. Evvel bahārda ve güzün daḫı (7) münāsibdir. Vaḳt-ı sāʾirde ḥāmile olmazsa münāsibdir. (8) Ve eger vaḳtsız iḳtiżā idüp

[276] Metinde محصوصيه يه şeklinde yazılıdır.

ḳarġa düglegi bulunmazsa[277] (9) kökünü ṭoġrayup bir sāʿat ḳadar sirkede ışlayup (10) baʿdehu güneşde ḳurudup muḳaddemki gibi ideler, gerçi (11) kökünden ḫıyārı menfaʿatlıdır. Ve eger ḳısraḳ ḥāmile (12) iken ṭay fesāda gitse ṣanculanmış gibi feryād itmege (13) başlar. Baʿżen kendü kendine ṭayıñ düşürüp ḫalāṣ (14) olur. Ve eger düşüremezse ḳısraḳ helāk olur. Kendi (15) düşüremeyecegi fehm olunduḳda raḥmına elin ṣoḳup, (16) tayıñ aġzıñ ve boġazıñ ṣıḳaraḳ helāk ideler, (17) anasınıñ selāmeti içün. Baʿdehu fāşerā didikleri kök ki (18) Türkçe adına yer ṣomunı dirler. Ol köküñ bir mıḳdārın (19) şarāb ile ḳaynadup baʿdehu burnuna dökeler[278], aḫsır- **[61b]** (1) dıḳça ṭayıñ lāşesini düşürüp ol ʿillet-i mühlikden (2) ḫalāṣ olur. Ve nice ʿillet vardır ki anda ẓuhūr idince (3) ʿilācından ʿāciz olunup ḳısraḳda ẓuhūr idince ḥamlini (4) vaż‘ yāḫūd düşürmekle ḫalāṣ olur. Ve eger ḳısraġıñ (5) raḥmına şiş gelüp ve çıḳup ṣarḳṣa hemān ḳısraġı (6) arḳa üzere yatırup ve yularıyla bir mıḳdār başın yerden (7) yüksek ṭuṭup ḥayvānıñ taḥammüli mıḳdār sıçaḳ ṣu ile eziyet (8) virmeyüp yaḳmayaraḳ güzelce yıḳaya. Baʿdehu yıllanmış (9) ḫamr ile meshūk-ı māżī̆ ve şarāb ṭorṭusı ve eski (10) ẕeytūn yaġı berāber ṭabh olunup ve sünger ile ol maḥalle vaż‘ (11) ideler. Sāʿatda bir kerre tekrār idüp bir ḳaç defʿadan-ṣoñra (12) yapça yapça içerü vaż‘ ideler. Eger gine girmezse (13) devā-yı mezkūra bir mıḳdār ekşi enār ḳabuġı, meshūḳ, iżāfe (14) idüp yine tekrār ideler. Heft gelince eli ile içerüye (15) vaż‘ oluna. Ve eger raḥmı ṭaşra çıḳdıḳda yarılsa ince (16) igne ve ketān ipligi ile dikeler. Sāʾir şeyle dikmeyeler (17) ve iplik de ince ola. Tamām diküp baʿdehu ḳantaryon (18) yāḫūd kibrit yaġı sürüp yapça yapça içerü vaż‘ idüp (19) baʿdehu bir ṣıġır ve yā manda meṣānesin yeni boġazlanmış **[62a]** (1) iken alup eyüce yıḳadıḳdan-ṣoñra yaġ-ı mezkūr ile eynde (2) yaġlayup raḥmına vaż‘ idüp ve üfleyüp ḥattā meṣāne şişüp (3) hem raḥmda olan şişe nef‘ vire ve hem ṭaşra çıḳmadan (4) men‘ ide. Ammā meṣāneniñ aġzını ḳavī̆ce baġlaya ki ḥattā (5) üflenen nefes ṭaşra çıkup meṣāne düşmeye. Bir ḳaç (6) gün dura, baʿdehu defne yapraġın eski şarāb ile ḳaynadup (7) ve meṣāneniñ baġın çıḳarup rüzgārı zāʾil olunca (8) raḥmdan çıḳarup mezkūr ḳaynayan şarāb buġna ṭuṭalar. (9) Hattā ṣaġrısına bir şey örtüp ve ön ayaḳların bir (10) yüksek maḥalle başdırup tancırayı raḥmına yaḳın ṭuṭalar ki (11) buġ raḥmına vāṣıl ola. Ṣıḥḥat gelince devām ideler. (12) Ve eger ḳısraḳ milḥ-dem ṭuṭup ḥāmile ḳalmazsa ḳoyun süd[i] (13) ve beş yüz yigirmi dirhem, şeker otuz dirhem ḥall olunca kaynadup (14) baʿdehu arpaya içirüp ḳurutduḳdan-ṣoñra ḳısraġa devām (15) ile

[277] Metinde بولنمارسه şeklinde yazılıdır.
[278] metinde درکه لر şeklinde yazılıdır.

ol arpayı yedüreler. ʿİlāc-ı dīger: Bir iki dirhem (16) zencebīl, iki dirhem ḳāḳūle, iki dirhem misk nāfesi, bir buçuḳ (17) dirhem ḥaşīşe yaġı, ḥıltītiñ toḫumı bir buçuḳ dirhem, havuç (18) toḫumı iki dirhem, belādur otunuñ ʿaseli bir buçuḳ dirhem, belādur (19) bulunmazsa oña bedel keçi boynuzı mesḥūḳ otuz dirhem, **[62b]** (1) meyan köki otuz dirhem ve temir hindi on beş dirhem ve ol (2) beldede bulunan otların içinde atıñ pek ḫoşlandıġı (3) otı evvel yazda ʿale'ṣ-ṣabāḥ üzerleri kesret çiyli iken bir mıḳdār (4) dögüp ṣuyun ṣıḳalar. Bu çiyli ṣudan altı vaḳıyye dögülmiş (5) arpa ḳaynadup ṣuyun alup eczā-ı mezkūrı arpa ṣuyı (6) ve çiyli ṣu ile aġzı kapalı ḳaynadup ve süzüp ve ḳısraġı (7) on beş gün ḳadar çayırladup baʿdehu çayırdan getirüp (8) ʿalafı ve arpası üzerine bu ṣuyı serpüp yedireler. Beş on (9) gün böyle idüp ata çekeler. Ve bu ʿilācdan nice ḳısraḳların (10) ḥāmile olduġı kütüb-i bayṭara-ı muʿteberātında taḥrīr olunmuşdur. (11) Ḥikāye rivāyet olunur ki, Sumāṭīs didikleri memleketde (12) bir ṣoy ḳısraḳ vardır ki on dört yaşına girince ḥayż-ı (13) nisvāna şebīh dem ẓuhūr idüp baʿdehu çiftleşmeye iştiyāḳ (14) idüp ve defʿa-ı vāḥidde ḥamile olup ḥamlini vażʿda (15) öyle bir aġrıları ṭutar ki çaġrup iñnemeleri (16) ve kişnemeleri bir iki gün memleketi taʿcīz ider. Ve ṭoġurup ṭayın (17) görünce ḳorḳup ve teneffür idüp ḳaçar. Ve ṭayın alup yıḳarlar (18) ve ḳurudurlar. Baʿdehu ḳısraḳ kişnemeye başlar ve ṭay, taṭhīr (19) idüp yanına getürünce yalayup sevmeye başlar. Ve süd **[63a]** (1) virüp südden kesince yanına adam uġratmamaḳ ister. Ve baʿż (2) bilādda at çekdikden-soñra ḳısraḳ bevl iderken ṣarmaşıḳ (3) yapraġına bevl itdirüp irtesi gün baḳarlar. Eger yapraḳ (4) ḳuru ise ḥāmile ve eger yaş ise ḥāmile degildir dirler. Ve (5) bilād-ı Rūm'da çekildikden-ṣoñra beş on gün diḳḳat idilir: (6) Eger ferci bilā-bevl aralıḳ aralıḳ yaşlanursa ṭutmamışdır (7) ve ḳuru olup yaşarmazsa ṭutmuşdur. Bir de yanına (8) aygır gelince pek darlanup çifte atarsa ḥāmiledir.

DİZİN

A

āb Far. Su
ā. u havā 52b/04
[=1]
ʿabd Ar. Kul, köle, bende
ʿa.e 2a/07
[=1]
ʿAbdullāh bin Ümeyye Abdullah b. Ebî Ümeyye b. el-Mugîre el- Mahzûmi (ö. 8/629-30). Hz.Peygamber'in halası Atike'nin oğlu ve hanımı Ümmü Seleme'nin kardeşi.
ʿA. 7a/16
[=1]
ʿAbdullāh ibn Mesʿūd Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Mes'ûd b. Gâfil b. Habîb el-Hüzelî (ö. 32/652-53). İlk müslümanlardan ve Aşere-i mübeşşereden biri, Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusu.
ʿA. 6b/06
[=1]
ʿAbdü'l-ḥamīd Ḫān Abdülhamid I, Osmanlı padişahı (1774-1789).
ʿA. (ibn es-sulṭānü'l-ġāzī Abdü'l-ḥamīd Ḫān) 10a/06
[=1]
ʿabeş Ar. Boş, anlamsız,saçma şey, akla, sağduyuya ve gerçeğe aykırı olan yersiz şey.
ʿa.+dir 39b/12
[=1]
ablaḳ (< Ar. eblāḳ) Siyahlı beyazlı, alaca at.
a. 6a/03, 23b/02, 24b/19
a. at 25b/01, 26a/11
a.-ı edraʿ Başı beyaz, vücudu farklı renkte olan at. 25a/03
a.-ı merḳūm 25b/15, 25b/18
a.-merḳūm 26a/02
a.-ı merḳūm-ı ersaġ Bileklerinden eyeri altına kadar işaretsiz, lekesiz olan at. 26a/04 26a/04
a.-ı merḳūm-ı ḥanef Beyazlığının sırtı ve karnına kadar ulaşmayan ve başka bir renkle de karışık olmayan at. 26a/08
a.-ı merḳūm-ı ḫarf Atın karnının tamamında olan beyazlık. 26a/09
a.-ı merḳūm-ı ḥaşyef Bk. **a.-ı merkūm-ı ḥanef.** 26a/07
a.-ı merḳūm-ı tabṭīn Sırtı ve karnı beyaz olan at. 26a/11
a.-ı merḳūm ol- 26a/07
a.-ı muraḳḳam Beyaz vücudu üzerinde, beyazdan farklı, herhangi renkte noktalar olan at. 25b/10
a.-ı muraḳḳam-ı esyef Açık beyaz renkte olan at. 25b/13
a.-ı müvellā Beyaz vücudu üzerinde para kadar boz veya siyah renkte tüyler olan at. 25b/05
a.-ıñ (ablaġıñ) 25a/18
[=19]
Aʿcām Ar. Acemler, İran halkından olanlar.
A. (beyne'l-Aʿcām) 21a/17, 33a/16
[=2]
ʿAcem Ar. İranlı, İran halkından olan.
ʿA. 23b/13, 29a/16
ʿA.+ler 20b/01
[=3]
acı Tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan.
a. inek yaġı 42b/19
a.+sın 35b/09
[=2]
acı ḫıyār Bk. **ḳışā-ı ḥimār**
a. 60b/15
[=1]
ʿāciz Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.
ʿa. olun- 61b/03
[=1]
ʿacn Ar. Atın hamur yoğurur gibi iki tarafa salınarak yürüyüşüne verilen ad.
ʿa. 33b/07
[=1]
aç Yemek yememiş olan, midesinde bir şey bulunmayan, tok karşıtı.
a. ḳal- 12a/13
[=1]
aç- 1.Bir şeyi kapalı, örtülü veya bağlı durumdan çıkarmak.
a.-araḳ 50b/10

a.-ınca 2a/03
a.-maḳ içün 18a/02
a.-mış 7b/07
a.-up 30a/15, 30b/18
[=6]
el aç- 7b/07
2. Parlatmak, pasını ve kirini gidermek,temizlemek.
paş aç- 18a/02
[=2]
açıḳ (Renk için) Koyu olmayan. Krş. **açuḳ**
a. 21b/07
a.+dan 41b/09
a. ḳırmızı ol- 20b/19
a. ḳula 20b/04
a. ol- 16a/03, 20a/14, 20a/15, 20b/09, 25b/13, 25b/15
a. ṣaruya mail ol- 19b/08
a. sevād 19b/14
a. ve gökçek ṣarı 19b/15
[=13]
açıḳ- Açlık duymak, yeme ihtiyacı hissetmek.
a.-up 46a/02
[=1]
açıḳça (Renk için) Açık olarak, daha açık, çok açık.
a. 20a/18
[=1]
açıḳdır- Acıkmasına sebeb olmak, iştahını açmak.
a.-up 39b/03
[=1]
açlıḳ Aç olma. acıkma durumu.
a.+ı (açlığı) 40b/09
[=1]
açuḳ Bk.**açıḳ**
a. ḳırmızı 20b/14
a. ol- 50b/08
[=2]
ad Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim.
a.+ı 4a/05
a.+ına 11b/03, 11b/17, 12a/03, 12a/19, 21a/12, 21a/19, 22a/13, 22a/16, 22a/18, 22b/01, 22b/03, 22b/04, 22b/05, 22b/07, 22b/08, 22b/09, 22b/11, 22b/13, 22b/15, 22b/16, 22b/18, 22b/19, 23a/02, 23a/04, 23a/06, 23a/07, 23a/10, 23a/12, 23a/14, 23a/16, 23b/04, 23b/06, 23b/08, 23b/19, 24a/03, 24a/12, 24a/14, 24b/02, 24b/05, 24b/07, 24b/09, 24b/17, 24b/18, 25a/16, 25a/18, 25b/13, 25b/17, 26a/02, 26a/04, 26a/07, 26a/09, 26a/10, 26b/04, 26b/06, 26b/08, 26b/09, 28a/11, 34a/07, 40b/01, 40b/02, 49a/06, 52a/15, 56b/06, 61a/18
[=65]
aʿdā Ar. Düşmanlar.
a. 59b/07, 59b/07
a.+ya 59b/07, 59b/10
a.+ya (bilād-ı aʿdā) 55a/06
[=5]
ādāb Ar. Esaslar, yol yordam, yol, erkân, yerleşmiş usuller.
a.-ı feres 30b/10
a. üzere 32a/02
[=2]
adam İnsan, kişi, kimse, şahıs.
a. 27a/15, 29b/04, 29b/05, 30b/07, 30b/08, 30b/17, 34b/10, 36b/08, 37b/15, 63a/01
a.+a 47a/15
a.+ıñ 27b/03
[=12]
ādāt (< Ar. ʿādāt) Âdetler, usuller.
ā.-ı istiṣnāʿ 40a/03
[=1]
ʿadd Ar. Kabul etme, sayma, itibar etme.
ʿa.-i bātıḳ ol- 45b/17
ʿa. it- 24a/02, 24a/04, 46b/09, 46b/15, 47a/11, 55b/01, 55b/17, 58b/09
ʿa. olun- 1b/10, 54b/17
[=11]
ʿāde Ar. Bk. **ʿādet**
ʿa.(ḫilāf-ı ʿāde) 57b/02
[=1]
ʿadem Ar. Var olmama, bulunmama, hiçlik, yokluk.
ʿa.+de (ehl-i adem) 2a/17
ʿa.-i ḥiss 59b/16
ʿa.-i iṭāʿat ol- 47a/12
[=4]

Ādem Ar. İlk insan ve ilk peygamber, insan, beşer.
Ā.+in (benī Ādem) 43a/14
[=1]
ʿādet Ar. Alışılmış şey, usûl, görenek. Krş. **ʿāde**
ʿā.+e 58b/11
ʿā. itin- 29a/10
[=2]
ʿādetā Ar. Bayağı, basbayağı sanki, neredeyse.
ʿā. 30a/04
[=1]
adım 1.Bir adım uzunluğundaki (yaklaşık 75 santimlik) mesafe.
a.(on adım mıḳdārı) 32b/01
a.+a ḳadar (elli adım) 32b/03
2. Yürüme, hatve.
a.+ını 5b/04
a.+ıñ 33b/17
a.+larınıñ 14b/08
[=5]
ʿādī Ar. Sıradan, alelâde, bayağı, vasıfsız, niteliksiz.
ʿā. 39a/06
[=1]
ʿadlī Ar. Doğruluk ve adaletle ilgili. (Metinde Sultan II.Mahmud'un mahlası).
a.(es-sulṭānü'l-ġāzī Maḥmūd Ḫān-ı ʿadlī) 10a/06
a.-i (şāhenşāh-ı ʿadli-i şān-ı ġāzī) 3a/03
[=2]
aḍrās Ar. Arka dişler.
a. 12a/01, 12b/08
[=2]
ʿadū Ar. Düşman.
ʿa. 36a/13, 39a/18
ʿa. ile 39a/17
[=3]
Afġānyān Far. Afganistan halkından olanlar.
A. 39a/12
[=1]
ʿāfiyet Ar. Sağlık, sıhhat, huzur.
ʿa.+de ol- 42b/02
[=1]
aġaç Direk, sırık, tahta.
a.+ı (aġacı) 44a/01
[=1]
aġaçlıḳ Koru, ağacı bol, ağaçlarla örtülü yer.
a.+dan 29b/12
[=1]
aġar- Beyazlamak, ak olmak.
a.-ırsa 22b/13, 22b/15, 22b/16
a.-up 22b/10, 23a/01
a.-ursa 26b/09
[=6]
aġarr Ar. Beyaz yüzlü.
a. 22a/07
a.-ı ebraş Atın gurresinin bir kısmının değişmesi; ancak bu değişen yerinin yine beyaza dönük olması durumuna verilen ad. 23a/12
a.+ıdır 27a/08
[=3]
aġayān Far. Ağalar.
a.-ı (mümtāz-ı aġayān-ı dergāh) 2b/04
[=1]
aġbes Ar. Kül rengi.
a. (verd-i aġbes) 20a/10, 20a/19
[=2]
aġır 1.Hafif karşıtı.
a. 29b/07, 35b/02, 36b/14, 37a/03
a.(-den agır) 29b/17, 30b/06, 35a/14
2.Yavaş.
a. aġır 33a/02, 33b/14
3.Değerli.
a. eyle- 7b/09
[=10]
aġırca Yavaşça, yavaş olarak.
a. aġırca 44b/19
[=1]
aġırlıḳ Tartıda ağır olma durumu, sıklet.
a.+ından (aġırlığından) 35b/19
[=1]
aġız Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a.+ı (aġzı) 21b/12, 21b/16, 52a/03, 54b/04, 58a/03, 62b/06
a.+ı gibi (fitilli aġzı) 54b/08
a.+ın (aġzın) 29b/19, 30a/15, 35b/03
a.+ına (aġzına) 29b/06
a.+ına- (aġzına) 29b/19
a.+ından (aġzından) 42a/06
a.+ını (aġzını) 62a/04
a.+ınıñ (aġzınıñ) 15b/07, 15b/08, 46a/10
a.+ıñ (aġzıñ) 61a/16
a.+ıyla (aġzıyla) 30b/17, 34b/14
[=20]

aġna- Anlamak.
a.-yup 30a/11, 48b/16
[=2]

aġnec Ar. Naz edici.
a. (merḳūm-ı aġnec) 26a/02
[=1]

aġrı Vücudun herhangi bir yerinde hissedilen sürekli acı, sızı, ızdırap.
a.+ları ṭut- 62b/15
[=1]

aġşā Ar. Atın başının tamamında olan beyazlığa verilen ad.
a. 22b/09
[=1]

aġḍaf Ar. Kulakların sarkık ve gevşek olması durumuna verilen ad.
a. 44a/06
[=1]

ahālī Ar. Bir memleket, şehir veya semtte oturanların hepsi.
a.-i Ḫorāsān 46b/09
[=1]

āḫar Ar. Başka, diğer.
a. 6a/04, 8b/06, 9a/11, 25a/10, 26a/06, 26a/07, 37a/01, 55a/11, 56b/18, 57a/05
a. (ḥareket-i āḫar) 33a/08
a.+a 29a/06, 54b/16
a.+a (maḥall-i āḫar) 22a/12, 52b/16
a.+dan (maḥall-i āḫar) 52a/18
a.+ı 44b/03
a.+ı (maḥall-i āḫar) 18b/01
a.+ından (maḥall-i āḫar) 14b/01, 14b/04
[=20]

aḥbāb Ar. Dostlar, sevilen kimseler.
a. 31b/11
a. ile 35a/10
[=2]

aḫḍar Ar. Yeşil, yemyeşil renk.
a. 17a/08
a.(eşb-i aḫḍar) 21a/14
a.-ı aṭḥal Yeşile ve sarıya çalan renk ile koyun dalağının arasında olan boz renk. Menekşe rengi yağız at. 17b/17, 18a/01
a.-ı eḥamm Burnunun üstü ve yüzü kırmızıya dönük, vücudu koyu yeşil zeytûnî renkte olan at. 17b/18, 18a/06
[=6]

āheste Far. Yavaş, ağır, sakin, yavaşça, usul usul.
a. 40b/04
[=1]

āḫir Ar. Son, sonunda, nihayet.
ā. 29b/17
ā (ḳavm-i āḫir) 19a/15
[=2]

āḫiret Ar. Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya. Krş**. aḫret**
ā. 7a/11
[=1]

āḫirü'l-emr İşin sonunda, akıbet, nihayet.
ā. 58b/10
[=1]

aḥkām Ar. Hükümler, kanunlar, emirler, buyruklar.
a. (tebl̄īg-i aḥkām) 1b/04
a.+ı 24b/05, 40a/08
[=3

Aḥmed bin el-Ḥasan bin el-Aḥnef Krş. **Münīf ibni Aḫnef** *Dürrü'l-Buḥūr* adıyla da bilinen *Kitābü Bayṭara* adlı eserin müellifi.
A.+iñ 10a/13
[=1]

aḫmer Ar. Atın sağrısının birkaç yerinde irili ufaklı beyazlıklar olması durumuna verilen ad.
a. 21b/02, 21b/03, 21b/05
a.(kümeyt-i aḫmer) 18b/10, 18b/17
[=5]

aḥnā Ar. Atın çenesinin üst kısmında beyazlık olması durumuna verilen ad.

a. 23a/08
[=1]

aḫrec Ar. Atın pazularının ve butlarının üst kısmının olan beyaz olması durumuna verilen ad.
a. 24b/09
[=1]

aḫrek Far. Böğrünün üstünde kare veya daire şeklinde bir, iki veya dört işaret olan at.
a. 56b/07
[=1]

aḫres Ar. Atın dilsiz olması, kişnememesi durumuna verilen ad.
a. ol- 46a/01
[=1]

aḫret (< Ar. āḫiret) Bk. **āḫiret**.
a.(ecr-i aḫret) 7a/16
[=1]

aḫsır- Aksırmak, hapşırmak.
a.-dıḳça 61a/19
[=1]

āḫūr Far. Büyükbaş hayvanları barındırmaya yarayan üstü kapalı yer, hayvan damı.
a. 37b/14
a.+a 42a/05
[=2]

aḫvā Ar. Sarıya ve yeşile çalan siyah renk.
a. 17a/08
a.-yı aḫvet Burnu, yüzü ve kulakları sarı ve beyaz arasında, vücudunun geri kalan yeri siyah renkte olan at. 17b/19, 18a/18
a.-yı aṣbaḥ Burnunun iki tarafı kırmızıdan boyanma siyaha çalan renkte olan at. 17b/18, 18a/08
a.-yı aṭḥal Burnunun iki tarafı siyah, sırtı boz renkte olan at. 17b/18, 18a/13
a.-yı ebhaḳ 17b/19
a.-yı edʿac Kırmızıdan siyaha boyanmış; ancak kırmızılığı belli olan renk. 17b/19, 18b/02
a.-yı eḥamm Boz Türkmen koyunu ile koyu yeşil zeytûnî arasında olan renk. 17b/18, 18a/05
a.-yı ekheb Koyu patlıcan rengi. 17b/19, 18a/15
[=15]

aḫvāl Ar. Hâller, durumlar.
a.+i 59b/12
a.+i (ḳısraḳ aḫvāli) 10b/11
[=2]

aḫvel Ar. Şaşı gözlü olmak.
a. 45a/02
a.+dir 45a/02
[=2]

aḫvet Ar. Kırmızıya çalan siyah renk.
a.(aḫvā-yı aḫvet) 17b/19, 18a/19
[=2]

aḫyef Ar. Bir gözün siyah, bir gözün mavi olması.
a. 2b/04
a.+dir 45a/15
[=2]

aḫẕ Ar. Alma, alış.
a.+ını 43b/05
a. it- 30b/09, 34b/01
[=3]

ʿĀişe-i ṣıddıḳa Ümmü'l-mü'minîn Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddık el-Kureyşiyye (ö. 58/618). Hz. Ebû Bekir'in kızı ve Hz. Peygamber'in hanımı.
ʿA. (Ḥazreti Āişe-i ṣıddıḳa raḍıya'llāhü ʿanha) 8a/04
[=1]

aḳ Beyaz.
a. ol- 26a/09
[=1]

aḳ- (Sıvılar ve ufak taneli maddeler için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek.
a.-an 45b/05
a.-anıdır 45b/12
a.-ar 6a/11, 52b/16
a.-ınca 45b/14
a.-maya 52a/17
a.-up 45b/12
[=7]

aḳarsu Nehir, dere, çay, ırmak gibi devamlı akıp giden su.
a. 29b/13
[=1]

aḳça ḳanad ḳula Araplar arasında aḳḍab denilen atın Türkler arasındaki adı. Bk. **aḳḍab**
a. 20b/16
[=1]

aḳçe Selçuklular ve Osmanlılar'da para birimi olarak kullanılan gümüş sikke.
a. ḳadar 25b/06
[=1]

aḳçıl Rengi beyaza çalan, beyazımsı, beyazımtırak.
a. 20b/15
[=1]

aḳḍab Ar. Vücudu açık kırmızı, perçemi, yelesi ve kuyruğu akçıl olan at. Krş. **aḳça ḳanad ḳula**
a. (aşḳar-ı aḳḍab) 20b/06, 20b/13
[=2]

ʿaḳīb Ar. Bir şeyin arkasından gelen veya ardı sıra giden, takip eden, takipçi.
ʿa.+inde 54b/12
[=1]

aḳīm Ar. Kısır, verimsiz, semeresiz, neticesiz, sonuçsuz
a. ol- 60a/13
[=1]

aḳ ḳır Araplar arasında ḳırṭāsī denilen atın Türkler arasındaki adı. Bk. **ḳırṭāsī**
a. 21a/13
[=1]

aḳlı Beyazı olan, beyazlı.
a. 21a/19
[=1]

aḳlıḳ Beyaz olma durumu, beyazlık.
a.+a (aḳlıġa) 23a/19, 27a/13
[=2]

aḳmaʿ Ar. Atın kuyruk koçanında olan beyazlık.
a. 24b/17
[=1]

aḳmer Ar. Katırın alt çenesinde bulunan koyu yeşil zeytûnî renkli tüyler.
a.+dir 17a/12
[=1]

aḳraḥ Ar. Atın alnında olan beyazlık.
a. 44a/15
[=1]

aḳrān Ar. Yaşıt, yaştaş, denk, eş.
a.+ı 6a/02
a.+ına 4a/14
a.+ınıñ 18b/16
[=3]

ʿaks Ar. Bir şeyin zıddı, karşıtı, tersi.
a.+i 54b/14, 54b/16, 59b/14
[=3]

aḳyed Ar. Bağlanma, kayd olunma.
a.-i ektel Atın bileklerinde ve pazularında olan boza çalan serpme beyazlığa verilen ad. 24a/14
[=1]

al Kırmızı.
a. 4b/10
a. penbe 20b/03
[=2]

al- Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.
a.-a 8a/09
a.-an 43b/06
a.-ı ḳoy- 36b/18
a.-ınca 60a/06
a.-ır 41a/08
a.-ma gibi 31a/01
a.-maḳ 43b/01
a.-mamasıdır 35b/02
a.-mazlar 56b/14
a.-up 32a/17, 37b/17, 38a/09, 42a/06, 42a/08, 42b/15, 42b/17, 60b/16, 62a/01, 62b/05, 62b/17
[=20]
at al- 43b/06
esb al- 43b/01
gem al- 35b/02
ḳoḳu al- 60a/06
ṭorbasın al- 8a/09
[=5]

aʿlā Ar. Pek güzel, nefis, enfes, iyi, mükemmel.
ʿa. 35b/16, 49b/15
ʿa. (-dan aʿlā) 33a/12
ʿa. (ʿanaḳ-ı aʿlā) 33a/11
ʿa. (esb-i aʿlā) 54a/08
ʿa. at 54a/07
ʿa.+sı 54a/12
ʿā.+sında 22a/08
[=8]

ʿalaf Ar. Hayvan yemi.
ʿa.+a 53a/13
ʿa.+ı 62b/08
[=2]
ʿalāḳa Ar. İlgi, rabıta, münasebet.
ʿa.-i muḥabbet 29a/01
[=1]
aʿlālık Ar. Pek güzel olmak, güzellik, iyilik, mükemmellik.
ʿā.+ına (aʿlālığına) 16b/19
[=1]
ʿalāmāt Ar. Alâmetler, nişanlar, izler.
ʿa.(ʿalāmāt-ı ḥalāt) 11b/02
ʿa.+ı 13b/18
[=2]
ʿalāmet Ar. İşaret, belirti, iz, nişan.
ʿa. 56a/11, 56a/19, 56b/12, 57a/03, 57a/07, 57a/19, 57b/04, 57b/07, 57b/09, 59a/14, 59a/16
ʿa.+i 25a/15, 31b/07, 43b/19, 44b/04, 44b/16, 47a/05, 56a/16, 60b/11
ʿa.-i teʾnīş 18b/05
ʿa.+in 57b/04
ʿa.+iñ (esbāb-ı ʿalāmet) 10b/01
ʿa.+leri 13b/18, 22a/04
ʿa.+leri (esbāb-ı ʿalāmet) 10b/11
[=25]
ālāt Ar. 1. İç organlar
ā.-ı derūn 16b/12
ā.ı- esb 36b/10
2. Âletler, makineler.
ā.-ı ḥarb 10a/12
[=3]
alçaḳ Yerden mesafesi az, yere yakın, basık.
a. ol- 46b/17
[=1]
ʿale'ṣ-ṣabāḥ Ar. Sabahleyin, sabah vaktinde, sabah erkenden.
ʿa. 62b/03
[=1]
ʿālem Ar. Dünya, kâinat, evren.
ʿā.+de (misl-i ʿālem) 2a/16
[=1]
ʿālem-penāh Far. Âlemin sığınağı, herkesin güvenle sığınacağı yer.
ʿā. (padişāh-ı ʿālem-penāh) 10a/02
[=1]
ʿaleyhi's-selam Ar. Selam onun üzerine olsun.
ʿa.(Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selām) 7a/18
ʿa.(Īsā ʿaleyhi's-selām) 7b/12
[=2]
ʿaleyhi efḍālü't-taḥiyyāt Ar. Selam ve duaların en üstünü onun üzerine olsun.
ʿa. (Ḥażret-i Cenāb-ı Ḫᵛāce-i kāʾināt ʿaleyhi efḍalü't-tahiyyat) 39b/19
ʿa. (Ḫᵛāce-i kāʾināt mefḫar-ı mevcūdat ʿaleyhi efḍalü't-taḥiyyāt) 43b/01
[=2]
alın Yüzün kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı, nâsiye.
a.+ı (alnı) 14b/03, 55a/18
a.+ı (alnı) çaçı 7a/07
a.+ı (alnı) şaçı 7a/01, 7a/15, 7b/05
a.+ında (alnında) 4a/10, 22a/05, 44a/16, 44a/18, 55a/16
a.+ınıñ (alnınıñ) 15a/06, 15b/02, 15b/03
a.+larında 8b/10
a.+larını 8b/13
a. şaçı 7a/04
[=17]
alın- Alma işi yapılmak.
a.-dıḳda 54b/11
a.-mışdır 17b/04
a.-up 36a/10
[=3]
alış- Uyar duruma gelmek, intibak etmek.
a.-a 30b/01, 31b/04
a.-an 36b/15
a.-dığından 41b/12
a.-dıḳdan-şoñra 29b/15
a.-ır 29b/01, 35b/01, 35b/10
a.-maz 35b/19
a.-mış 32a/07
a.-up 31b/07, 35a/16, 36a/03, 42a/19
a.-ursa 34b/19
[=15]
alışdır- Alışmasına yol açmak, uyar duruma getirmek.
a.-a 36b/19, 43a/04

a.-alar 29b/10, 31b/04, 36a/11, 36b/13, 37a/06, 42a/14
a.-araḳ 41a/15
a.-ınca 41b/15, 41b/16, 42a/04
a.-ırlar 39a/13
a.-maḳ 36a/17
a.-malıdır 30b/12
a.-up 31b/02
[=16]

alışḳın Bir şeye alışmış olan, alışık.
a. ise 37b/01
[=1]

ʿālī Ar. 1. Değeri yüksek
ʿā. bahā 25a/19
2. Yüce, ulu
ʿā.+ye (mertebe-i ʿālī) 58a/12
[=2]

ʿālī-cenāb Ar. Yüksek ruhlu, iyilik sever, eli açık, cömert.
a.+ı(güzīn-i ʿālī-cenāb) 2b/03
[=1]

ʿalīl Ar. Hasta, hastalıklı, illetli.
ʿa. ol- 45b/09
[=1]

ʿAlḳame Ebû Şibl Alkame b. Kays b. Abdillâh b. Mâlik en-Nehaî el-Kûfî (ö. 62/682). Abdullah b. Mes'ûd'un seçkin talebesi, Kûfe fıkıh ve tefsir mektebinin önde gelen temsilcilerinden.
A. Ḥażretleri 40a/07
[=1]

Allāh Ar. Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ.
A. Teʿālā 8b/12, 9a/02
A. yolu 7b/14
[=3]

alt Bir şeyin yere bakan yüzü, bir şeyin yukarı sayılan yerine göre aşağı tarafı.
a. 12a/16, 58a/13
a. çeñe 17a/13, 47a/17
a. dişler 46a/05
a. duḍaḳ 12a/15, 55a/02
a.+ı 14b/10, 16b/01, 18a/10, 18a/11, 18a/19
a.+ı (ḳoltuḳ altı) 19b/18
a.+ına 38a/19, 38b/08
a.ına (ḳoltuḳ altı) 23b/02
a.+ına (kürek altı) 27a/11
a.+ına (ṭırnaḳ altı) 48b/04, 49a/01
a.+ına doġrı (ḳoltuḳ altı)25b/08
a.+ına ḳadar (uyluġı altı) 23b/02, 26a/03
a.+ına ḳadar (diz altı) 49a/15
a.+ında 4a/17, 12a/02, 27a/02, 27b/06, 47b/07, 51a/19, 56a/16, 57a/02, 57a/07, 57a/18, 57b/03, 57b/07, 57b/15, 58a/01
a.+ındaki 27b/11, 28a/04, 46b/05, 48a/07
a.+ından 28a/06, 30a/03, 38a/08
a.+ından (ḳoltuḳ altı) 26b/05
a.+ının 14a/09
a.+ınıñ 27a/12
a.+ları (ḳoltuḳ altları) 26b/07
a. ṭudaḳ 22b/06, 23a/05, 46a/07
a. ve üst dudaḳ 55a/09
[=51]

altı Beşten sonra yediden önce gelen sayının adı.
a. 12b/02
a.+sı 11b/15, 11b/15
a.+sını (yigirmi altı) 13b/09
a. vaḳıyye 62b/04
a. yaş 13a/01
[=7]

altıncı Altı sayısının sıra sıfatı.
a. 4b/12, 5b/10, 17a/09
a. bāb 10b/08, 43a/17
[=5]

altun Sarı kızıl renkte, parlak ve kolay işlenebilen, ziynet eşyası yapımında kullanılan, paslanmayan, dayanıklı maden.
a. 55a/13
[=1]

aʿmāl Ar. Ameller, işler.
a.+e 46b/02, 47a/03, 47a/06, 47b/17, 48a/04, 48a/13, 49a/13, 50b/10, 50b/18, 51a/03, 51a/10, 51a/17, 51b/02, 52a/08
[=14]

ʿamel Ar. İş, eylem, fiil.
ʿa.+e 44a/03, 45a/10, 45a/14, 45b/01, 46a/04, 46a/06, 46a/08, 46a/15, 46a/17
ʿa. eyle- 43a/04
[=10]

ʿamm Ar. Umum, halk, kamu, herkes.
ʿa. (nefʿ-i ʿamm ol-) 10a/17
[=1]

ammā Ar. Zıt ve aykırı hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar.
a. 7a/03, 11b/04, 12b/08, 15a/07, 18a/09, 18b/02, 23b/01, 25b/05, 32b/14, 34b/03, 34b/05, 37b/06, 37b/10, 38b/12, 41b/12, 44a/18, 45b/02, 46a/16, 47b/18, 49a/12, 49b/15, 50b/11, 51b/08, 52a/10, 53a/04, 53a/05, 55a/19, 55b/17, 56b/09, 59b/14, 60a/09, 61a/04, 62a/04
[=33]

ān Ar. Zamanın bölünemeyecek kadar kısa parçası.
a. (her ān) 3a/04
[=1]

ana İnsanın ve hayvanın yavru sahibi olan dişisi.
a.+dan ṭoġma 46a/15, 46a/16, 46b/19
a.+sı 5a/17, 11b/05
a.+sınıñ 11b/03, 61a/17
[=7]

ʿanaḳ Ar. Yürüyüş.
ʿa.-ı aʿlā Atın arka ayaklarını ön ayaklarından birer karış ileri basarak ve saçı pek az sallanarak yürümesine verilen ad. 33a/11
ʿa.-ı ednā Atın sahibini sarsmadan gemini tutarak ağır ağır yürümesine verilen ad. 33a/02
ʿa.-ı ḫafīf Atı yormayan, hafif yürüyüş. 33a/18
ʿa.-ı vāsiʿ Atın sahibini hiç sarmadan süratli yürümesine verilen ad. 33a/04
[=4]

ānāt Ar. Zamanlar.
ā.(saʿd-ı ānāt) 28a/09
ā.+a (ḫiffet-i ānāt) 30b/12
[=2]

ancaḳ 1.Yalnız, sadece.
a. 10a/17
2. Fakat ama lakin ne var ki.
a. 12a/05, 18a/07, 29b/17, 47b/15, 51a/1751b/02
3. Zar zor, güç bela.
a. 50a/05,
[=8]

anır- Eşeğin bağırması.
a.-masını 54b/01
a.-maz 54b/02
[=2]

ara 1. Orta, beyn, mabeyn.
a.+sı 14b/06, 14b/07, 14b/07, 14b/19, 26b/11, 50b/08
a.+sıdır 14a/05
a.+sına 26b/14, 27a/01, 28a/11
a.sında 48a/02
a.+sındaki 15a/02, 21a/08, 26b/13
a.+sından 38a/06
a.+sıña 14b/08, 14b/09
2. İç, bir şeyin içi.
a.+sında 28a/08
3. Bir oluştan diğer bir oluşa kadar geçen zaman.
a.+sın 40b/15
[=19]

Aʿrābī Ar. Çölde yaşayan Arap, çöl Arap'ı.
a. 4b/16
a.+den 4b/15, 5a/17
a.+i 4b/18
[=4]

ʿArabī Ar. Araplar'a, Arap kavmine ait.
ʿ A. kıl- 3b/08
ʿA. at 8b/19

aralıḳ Bir şeyin kesilmesiyle yeniden başlaması arasında geçen zaman fâsılası, zaman içinde verilen fâsıla.
a. aralıḳ 63a/06
[=1]

ʿarażī Ar. Aslında olmayıp bir şeye sonradan eklenen nitelik.
ʿa. 45a/08
[=1]

ard Arka taraf, arka, peş. Krş. **ʿarḍ, arḍ**
a. 25b/19
a. (ön ve ard ayaḳ) 50a/13
a. (ṣaġ ard ayaġı) 4a/11
a. (ṣaġ ard ayaḳ) 23b/15, 24a/08
a. (ṣol ard ayaḳ) 23b/16, 24a/07
a. ayaḳ 23b/04, 23b/06, 23b/08, 24a/04, 24a/11, 33a/10, 33a/19, 33b/01, 33b/02, 34a/03, 34a/06,

49b/06, 50a/07, 50a/08, 50a/09, 50b/03, 53a/19, 59a/18
a.+ına 23a/03, 26b/14
a.+ında 49b/06
[=28]

arḍ Bk. **ard**
a. (ön ve arḍ ayaḳ) 14b/04, 23b/18
a.+ı sıra 37b/05
[=3]

ʿarḍ Bk. **ard**
ʿa. ayaḳ 14a/16, 14b/09
ʿa. ayaḳlar 14a/11
[=3]

ardıç Kozalaklılar sınıfının çamgiller familyasından, yapraklarını kışın da dökmeyen, çeşitli türleri bulunan ağaç veya ağaççık.
a. ḳatranı Ardıçın kapalı ocaklarda yakılmasından elde edilen, özellikle uyuz, saçkıran ve deri hastalıklarında antiseptik olarak ve basur için haricen kullanılan katran. 53b/16
[=1]

arḍın Geri, arka.
a. arḍın Geri geri. 32b/01
[=1]

arıḳ Zayıf, güçsüz, çelimsiz.
a. 5a/14
a. at ol- 41a/16
[=2]

ʿārıż Ar. Sonradan ortaya çıkmak.
ʿa. ol- 12b/17, 41a/13, 48b/11, 51b/11, 52a/12
[=5]

ʿārıżī Ar. Aslında bulunmayıp sonradan olan.
ʿā. ol- 43a/10, 43a/19
[=2]

ārī Ar. Bir şeyden yoksun bulunan, (-den) uzak.
ā. ol- 15b/02, 25b/16, 26a/01, 26a/03
[=4]

Aristeṭālis Bk. **Arisṭo**
A.+den 59a/01
[=1]

Arisṭo İslam felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu. (M.Ö. 384-322). Krş. **Aristeṭālis**
a. ḥekīm 59b/09
[=1]

arḳa 1. Bir şeyin ön kabul edilen kısmına göre geride bulunan tarafı.
a.+sı 14a/19, 18a/13, 18a/17, 19a/19, 19b/09, 26a/10
a.+sına 26a/05, 31b/03, 35b/10
a.+sında 27a/12, 27a/13
2. Vücudun belden boyuna kadar olan sırt kısmı.
a.+ña 3b/09
a. üzere yatır- 61b/06
[=13]

armaḳ Sekiz dokuz aya gelmiş bazı taylarda çıkan diş.
a. diş 12a/09
[=1]

arpa Buğdaygillerden, taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen tahıl cinsi.
a. 12b/12, 42b/08, 62b/05
a.+dan 52a/02
a.+nıñ 9b/07
a.+sı 62b/08
a.+sın 9b/03, 9b/06, 42b/16
a. şuyı 62b/05
a.+ya 62a/14
a. ye- 29a/09
a.+yı 12a/11, 41a/08, 62a/15
[=15]

arslan Afrika ve Batı Asya'da yaşayan, dört ayaklı, yırtıcı, çok kuvvetli, kedi cinsiinden memeli hayvan.
a. 60a/05
a.+a 39a/13
[=2]

ʿarş Ar. İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta.
ʿa.+a 3a/04
[=1]

artur- Miktarını çoğaltmak, fazlalaştırmak.
a.-a 32a/03
[=1]

ʿarż Ar. Memleket, diyar.
ʿa.-ı Ḥicāz 28a/11, 34a/07
[=2]

arzū Far. İstek, dilek.
a.+sunda 34a/18
[=1]

as- Bir şeyi yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak.
a.-ardı 9b/03
a.-ayım 8a/06
a.-dığı 9b/06
a.-sa 8a/07
[=4]
yem as- 9b/06
[=1]

ʿāsakir Ar. Askerler.
ʿā.(cümle-i asakir) 17b/06
ʿā.+in 25a/13
[=2]

āsān Far. Kolay.
ā. 15b/08, 32b/11, 34b/05, 35b/17, 43a/16
ā.+dır 47b/18, 49a/09
ā.+ı teneffüs 15b/05
ā. ol- 38a/18, 39b/07
[=10]

āsānlıḳ Kolaylık.
ā.+la 30b/14
[=1]

āsār Ar. Bir şeyin varlığını gösteren belirtiler, alâmetler.
ā. ile 23b/09
[=1]

aşbaġ Ar. Atın yelesi ve perçeminin tamamen ağarması ve eski renginden eser kalmaması durumuna verilen ad.
a. 22b/13
[=1]

aşbaḥ Ar. Atın burnunun iki tarafının kırmızıdan boyanma siyaha çalan renkte olmasına verilen ad.
a. (aḥvā-yı aşbaḥ) 17b/18
a. (aḥvā-yı aşbaḥ) 18a/08
[=2]

aşdā Ar. Kula rengi, al ile kır arasında olan renk.
a. (aşfer-i aşdā) 19b/05, 20a/05
a. (aşḳar-ı aşdā) 20b/07, 21a/03
a. (kümeyt-i aşdā) 18b/11, 19a/07
[=7]

aşdaġ Ar. Atın göz kapaklarının birinin ağarıp diğerinin aynı kalması durumuna verilen ad.
a. 23a/02

aşdıḳa Ar. Sadık dostlar.
a.+sı 56a/17
[=1]

ʿasel Ar. Bal.
ʿa.+i 62a/18
ʿa. rengi 12b/03
[=2]

aşfer Ar. Sarı, sarımsı.
a. 17a/09
a.-i aşdaʿ Kırmızıya dönük sarı renkte olan at. 19b/05, 20a/05
a.-i aşḳar Vücudu açık sarı, yelesi ve kuyruk kılları kırmızı olan at. 19b/04, 19b/08
a.-i ebyāż Vücudu açık sarı , yelesi, perçemi ve kuyruğu kırmızı ile sarı arasında renkte olan at. 19b/04, 19b/06
a.-i eklef Boynu, göğsü, uyluğu, karnı ve kuyruk dibi sarı renkte olan at. 19b/05, 19b/17
a.-i fāḳıʿ Vücudu kırmızıya dönük sarı, yelesi, perçemi ve kuyruğu boz renkte olan at. 19b/04, 19b/12
a.-i nāşıʿ Vücudu açık sarı, yelesi, perçemi ve kuyruğu siyah renkte olan at.19b/05, 19b/14
[=13]

aşfūrī̄ Ar. Safran rengi.
a. (ġurre-i aşfūrī̄) 22a/10
[=1]

Aṣḥāb-ı kirām Ar. Şerefli ashap, Hz. Muhammed'i görmüş ve sohbetinde bulunmuş olanlar.
A. raḍıya'llāhü ʿanhü efendilerimiz 9a/06
[=1]

aṣī̄l Ar. Asâlet sahibi, soylu, köklü.
a. olun- 5a/17, 6a/03
[=2]

aşḳaʿ Ar. Atın başının üzerindeki beyazlığa verilen ad.
a. 22b/08
[=1]

ʿasker Ar. Ordunun her kademesinde görevli subay astsubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim.
ʿa.+den 25a/11
ʿa.+e 25a/12
ʿa. üzere var- 60a/09
[=3]

aṣl Ar. Esas, temel, kaynak, kök.
a.+ı 18b/06
a.+ından 56a/11
[=2]

aṣliyye Ar. Kendine mahsus olma, orijinallik.
a.+sin 42b/07
a.+sini (ruṭūbet-i aṣliyye) 41a/11
[=2]

aş- Bir şeyin üzerinden atlamak.
a.-amaz 36b/08
a.-arken 33a/06
[=2]

aʿşā Ar. Atın geceleyin görememesi, gece görmede güçlük çekmesi durumuna verilen ad.
a. 44b/13, 44b/13
a. ol- 45a/01
[=3]

aşağı 1.Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.
a. 31b/05, 37a/02
a. (-dan aşağı) 57b/18
a. (-den aşağı) 24b/06
a. (inişe aşağı) 31b/05
a. (yuḳarı aşağı) 29b/14, 38a/13
a.+da 11b/15
a. ol- 51a/14
a.+sında 12a/04
2. mec. Kötü, bayağı degersiz.
a. var- 51a/07
[=10]

aşağılı Altlı.
a. (yuḳarlı aşağlı) 12a/18
[=1]

ʿāşıḳ Ar. Bir şeye veye birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun.
a. 28b/17

aşıḳ Ayak bileğinin iki yanındaki ufak kemikler. Krş. **ʿaşıḳ**
a.+ları-da 22a/02

ʿaşıḳ Bk. **aşıḳ**
ʿa.+larına ḳadar 19a/01
ʿa.+larından yuḳarı 19a/02
[=4]

aşırı İleride, ötede, ötesinde.
a. (gün aşrı) 40b/15
[=1]

āşinā Far. Tanıyan, bilici, vakıf.
ā. ol- 51b/16
[=1]

aşḳar Ar. Al renkliveya beyaza çalan renkte olan at.
a. 17a/10
a. (aşfer-i aşḳar) 19b/04, 19b/08
a. ı aḳḍab Vücudu kırmızı, yelesi, perçemi ve kuyruğu beyaz olan at. 20b/06, 20b/13
a. -ı aşḍaʿ Vücudu kırmızı, sarı, siyah arasında, paslı demir rengine benzer renkte; kuyruğu, yelesi ve perçemi koyu kırmızı renkte olan at. 20b/06, 21a/03
a. -ı edbes Vücudu koyu kırmızı, yelesi, perçemi ve kuyruğu vücudundan açık renkte olan at. Krş. **bekmez kefi ḳula** 20b/05, 20b/07
a. -ı efḍaḥ Vücudu açık kırmızı, yelesi, perçemi ve kuyruğu kırmızı beyaz karışık renkte olan at. 20b/06, 20b/19
a. -ı emġaz Sarıya çalan kırmızı renk. 20b/06, 20b/16
a. -ı müdemmā Kırmızı ile sarı arasında, tüylerinin dipleri kına ile boyanmış gibi sarıya çalan renkte olan at. 20b/05, 20b/11
a.-ı silfed Bacakları, yelesi, perçemi ve kuyruğu siyah, vücudunun geri kalanı bal katılmış tahin renginde olan at. 20b/07, 21a/06
a. idi 4b/10
[=18]

aşḳara Bk. **aşḳar**.
a. (evsafü'l-aşḳara) 20b/05
[=1]

at Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.

a. 4a/02, 4a/07, 4a/09, 4a/16, 5b/08, 7b/16, 9a/10, 9b/18, 10a/12, 15b/17, 16b/17, 27a/12, 27a/13, 27b/08, 27b/18, 36a/18, 37a/17, 37b/13, 37b/15, 40b/03, 43b/11, 44b/14, 45a/13, 47a/18, 50b/12, 54b/03, 54b/11, 56b/15, 56b/17, 56b/19, 58b/02, 58b/15, 60a/06, 60a/08, 60a/10
a. (arıḳ at ol-) 41a/16
a. (erkek at) 60a/14
a. (ḫür at) 31a/04
a. (serd at ol-) 6b/12
a.+a 4b/06, 7a/06, 7b/05, 8a/07, 9b/13, 9b/17, 13b/19, 18a/12, 19b/08, 20b/09, 20b/13, 22a/07, 27b/04, 28b/06, 28b/07, 28b/08, 28b/09, 28b/10, 29a/01, 36a/12, 50b/07, 55a/08, 56b/18, 59a/03
a.+a (ata çek-) 62b/09
a.+a (ḳula at) 21a/10
a.+a baḳ- 29a/04
a.+a bin- 6a/16
a. al- 43b/06
a. bağla- 8a/03, 8b/05
a. besle- 7a/10, 8b/11, 9a/13, 9a/19, 28b/15
a. çek- 63a/02
a. çek-(şoy at) 60a/15
a.+da 12b/11, 26b/18, 50a/12
a.+da (ḳır at) 44b/01
a.+dan muʿteber 60a/05
a.+dan ötrü 8a/13
a. gibi 60a/02
a.+ı 1b/08, 5a/10, 30b/11, 56b/09, 60b/04
a.+ı (ʿArabī at) 8b/19
a.+ın 18b/04
a.+ına (ġazā atı) 7b/08
a.+ınıñ 9b/03, 9b/06
a.+ıñ 6b/19, 7a/08, 7a/19, 7b/05, 7b/15, 8a/06, 8a/09, 8a/12, 9a/19, 16a/04, 22a/09, 22b/06, 22b/07, 23a/02, 23a/05, 23a/12, 23a/18, 24a/19, 26a/08, 26b/11, 26b/12, 27a/07, 27a/14, 27b/02, 27b/07, 27b/09, 28a/10, 28a/12, 30a/02, 40a/17, 40b/01, 40b/05, 43b/18, 44b/10, 44b/12, 45a/03, 45b/15, 46a/12, 46b/04, 49b/18, 50a/16, 51a/12, 56a/05, 56b/03, 57a/01, 57a/04, 57a/07, 57a/08, 57a/12, 57a/17, 57b/01, 57b/03, 57b/05, 57b/12, 58a/18, 58b/10, 58b/12, 58b/18, 59a/05, 59a/08, 59b/06, 59b/13, 60a/17, 60b/01, 62b/02
a.+ıñ (aʿlā at) 54a/07
a.+ıñ (baḫşīş-i at) 2a/15
a.+ıñ (erkek at) 59b/15
a. idi 4b/11
a. ile 59b/06, 59b/12
a. ise (genç at) 41a/07
a.-ki (ablaḳ at) 25b/01
a.+lar 29a/19, 54a/15
a.lar-da 25a/12
a.+lar gibi (ṣaḥīḥ at) 51b/19
a.+lar ile 41a/05, 54a/13
a.+lara 17a/11, 17b/06, 28b/10, 28b/13, 36a/14, 54a/14, 59b/09
a.+lara (ablaḳ at) 26a/12
a.+larda 5a/07, 12a/09, 40a/15, 44a/11, 50a/17
a.+lardan 48b/03
a.+lardandır 5b/14
a.+ları 42b/04)
a.+larıdır (Ḫorāsān atları) 31a/06
a.+ların 8b/10, 10b/03, 13b/14, 17a/06, 17a/18, 22a/04, 24b/19, 26b/10, 36a/12, 40a/08, 50a/18, 53a/06, 54a/02, 54a/06, 54b/09, 54b/10, 59b/11
a.+ların (şedīd at) 31a/12
a.+larına 28b/16
a.+larında 56b/05
a.+larınıñ 39b/10, 58b/08
a. ol- 30b/07
a. şaḳla- 8a/19
[=214]

at- Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak.
a.-ar 5b/04, 47a/10
a.-araḳ 33b/18
a.-arsa 12b/07, 63a/08
a.-ma gibi 36b/09
a.-up 29a/03, 36b/11, 38b/04, 38b/15, 39b/02
[=11]
çifte at- 36b/09, 63a/08
[=2]

Atau'llāh-ı Erdebīlī Abdurrahman b. Atâullah Şeyh el-Erdebîlî. Meşâyıhtan bir zattır. Kâdi Beyzâvî'ye ait olan *Minhâcü'l-vüsûl adlı* esere şerh yapmıştır.
A. 6b/09
[=1]
āteş Far. Od, hararet, kızgınlık.
ā 7b/10
ā.+inden (cehennem āteşi) 8b/01
[=2]
āteşli Coşkun, hararetli.
ā. ol- 34a/17
[=1]
aṭḥal Ar. Kül rengi.
a.+(aḥḍar-ı aṭḥal) 17b/17, 18a/01
a.+(aḥvā-yı aṭḥal) 17b/18, 18a/13
[=4]
aṭḫam Ar. Vücudu siyah, sırtı kızılımtırak renkte olan at.
a. (kümeyt-i aṭḫam) 18b/10, 18b/12
[=2]
atım Menzil, mesâfe, ok veya merminin gidebileceği mesâfe.
a.+ı (bir oḳ atımı ḳadar) 32b/14
[=1]
ʿatīḳ Ar. Atın anası, babası ve soyunun Arabî olması.
a. 15a/13, 28b/11
[=2]
aṭlas (< Ar. aṭles) İpekten sık dokunmuş, parlak bir kumaş çeşidi.
a.+ı (şūsenī aṭlası) 21b/17
[=1]
atlu Ata binmiş kişi, süvâri.
a.+lara 7a/13
[=1]
av Karada ve havada yabânî hayvanları, denizde balıkları tutma veya vurma işi.
a.+da 30b/14
[=1]
ʿavrat (< Ar. ʿavret) Kadın, zevce, karı.
a.+a 57b/08, 57b/10
a.+ı 59a/13
a.+ından 59a/12, 59a/16
[=5]
ay Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri, yaklaşık olarak otuz günlük zaman parçası.
a. 17b/04
a.+a 1b/15
a.+a ḳadar (iki ay) 12a/07, 29b/10
a.+a kadar (sekiz ṭoḳuz ay) 12a/08
a.+da (her ay) 17b/04
[=6]
ayaḳ Vücudun bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı.
a.+a (ayaġa) 7b/10
a.+ı (ayaġı) 24a/02, 48a/11, 48a/12, 50b/08, 53a/11
a.+ı (ayaġı) (ard ayaḳ) 23b/06, 23b/08, 33b/02
a.+ı (ayaġı) (ḳıç ayaḳ) 43b/04
a.+ı (ayaġı) (ön ayaḳ) 33a/19, 33b/01, 33b/02, 34a/06
a.+ı (ayaġı) (ṣaġ ard ayaḳ) 23b/15, 24a/08
a.+ı (ayaġı) (ṣaġ ön ayaḳ) 23b/06, 23b/15, 24a/07
a.+ı (ayaġı) (ṣol ard ayaḳ) 23b/16, 24a/07
a.+ı (ayaġı) (ṣol ön ayaḳ) 23b/08, 23b/16, 24a/08
a.+ı (ayaġı) (ṣaġ ard ayaḳ) 4a/11
a.+ı ile (ayaġı) 31b/10
a.+ın (ayaġın) 53a/09, 53a/10, 53a/16, 53b/01, 53b/08
a.+ın (ayaġın) (ard ayaḳ) 14b/09, 33a/19, 33b/01
a.+ın (ayaġın) (ön ayaḳ) 14b/08, 23b/14
a.+ın (ayaġın) (ṣaġ ayaḳ) 50b/09
a.+ın (ayaġın) (ṣol ayaḳ) 47a/10, 50b/09
a.+ına (ayaġına) 52a/05, 52a/05, 52a/07
a.+ında (ayaġında) 24a/17, 33b/06, 47a/07
a.+ında (ayaġında) (ard ayaḳ) 24a/11
a.+ında ise (ayaġında ise) (ard ayaḳ) 53a/19
a.+ında ise (ayaġında ise) (ön ayaḳ) 53a/18
a.+ını (ayaġını) 50b/14, 56b/17

a.+ınıñ (ayaġınıñ) 50b/01, 53a/07
a.+ınıñ (ayaġınıñ) (ön ayaḳ) 43b/04
a.+ınıñ (ayaġınıñ) (ön ve ʿarḍ ayaḳ) 23b/18
a.+ıyla (ayaġıyla) 31b/14
a.+ıyla (ayaġıyla) (ön ayaḳ) 31a/04
a.+ıyla (ayaġıyla) (şol ayaḳ) 47a/09
a.+larda 24b/10
a.+ları 15a/03, 28b/02, 32b/01, 33b/10, 37a/18, 54a/08, 57b/16
a.+ları (ard ayaḳ) 23b/04, 24a/04, 33a/10
a.+ları (ön ayaḳ) 23b/03, 49b/04, 53a/03
a.+ları (ön ayaḳ) 23b/11
a.+ları ile 32a/18
a.+ların 47b/06
a.+ların (ard ayaḳ) 34a/06
a.+ların (ön ayaḳ) 62a/09
a.+larına 37b/07
a.+larında 38a/10, 49b/02, 50a/04
a.+larında (ard ayaḳ) 50a/07, 50a/08, 50a/10
a.+larında (ön ayaḳ) 24a/05, 50a/07, 59b/01
a.+larından (ḳıç ayaḳları) 38a/07
a.+larından (ön ayaḳ) 33a/10
a.+larını 48a/14, 48a/17, 50b/12
a.+larını (ard ayaḳ) 34a/03
a.+larını (ön ayaḳ) 34a/03
a.+larınıñ 16b/04, 47a/04, 43b/10, 46b/18, 47b/16, 59b/04
a.+larınıñ (arḍ ayaḳ) 14a/11, 14a/16 **(ard ayaḳ)** 49b/06, 50b/03, 59a/18
a.+larınıñ (ḳıç ayaḳları) 33a/15
a.+larınıñ (ön ayaḳ) 14a/15
a.+larınıñ (ön ve arḍ ayaḳ) 14b/04 (ön ve ʿard ayaḳ) 50a/13
[=108]

ʿayb Ar. Noksan, kusur, eksiklik.
ʿa. 37a/01, 43b/16, 43b/16, 44a/11, 44a/14, 49b/09, 53a/07
ʿa.+a 43b/12
ʿa.+dan 43b/13
ʿa. degil 15a/18, 44a/09
ʿa.+dır 44a/09, 44a/15, 44b/04, 46a/17, 47b/15, 50a/17, 50b/02, 50b/16
ʿa.+ı 37a/03
ʿa.-ı cüzvī 44a/10
ʿa.-ı cüzvī ol- 43b/14
ʿa.-ki 44a/02
ʿa.-ı küllī 43b/15, 46b/01
ʿa.+ın ile (ictimāʿ-ı ʿayb) 43b/15
ʿa.+ıñ 36a/11, 44a/05, 44b/08, 44b/13, 45a/14, 45a/19, 45b/02, 45b/10, 45b/15, 45b/16, 45b/18, 45b/19, 46a/04, 46a/06, 46a/09, 46a/14, 46a/18, 46b/05, 46b/16, 46b/18, 47a/02, 47a/04, 47a/08, 47a/11, 47a/16, 47b/01, 47b/16, 47b/19, 48a/05, 48a/10, 48b/13, 49a/13, 49b/03, 50a/03, 50a/19, 50b/07, 50b/17, 50b/19, 51a/02, 51a/07, 51a/12, 51a/18, 51b/03, 51b/10, 52a/08, 52a/11, 52a/15, 52b/17
ʿa.+larını 30a/10, 30a/11
[=76]

ʿayblatdır- Kusurlandırma, kusurlu duruma getirme.
a.-madan 34b/07
[=1]

āyet Ar. Kur’ân-ı Kerim’deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.
ā.-i kerīme 6b/01, 6b/13, 9b/11
[=3]

ayġır Damızlık erkek at.
a. 63a/08
[=1]

ayır- Birbirinden uzaklaştırmak.
a.-up 48b/03, 50a/18
[=2]

ayırtla- Ayıklamak, temizlemek.
a.-sa 9b/07
a.-yup 9b/03
[=2]

ʿayn I Ar. Göz.
ʿa. (ḳāʾimü’l ʿayn) 44b/04
ʿa. (reʾyü’l-ʿayn) 54a/19
ʿa. ı ufūl 1b/09
[=3]

ʿayn II Ar. Arap alfabesinin on sekizinci, Osmanlı alfabesinin yirmi birinci harfi.
ʿā.ıñ 6a/08
[=1]

ʿaynı (< Ar. ʿayn'dan) Birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı.
ʿa. 18a/06
[=1]

ayrıḳ Kırmızı ile kirlenmiş beyaz arasında bir renk.
a. 17a/16
[=1]

ʿayş Ar. Yaşama, yaşayış.
ʿa. (ḥüsn-i ʿayş) 24a/15
ʿa. (şuı'l-ʿayş) 24a/15
[=2]

az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.
a. 23a/19, 26a/19, 26b/05, 31a/09, 33a/11, 34b/11, 36a/05, 36b/19, 40b/11, 47a/06
a. (bir az) 31b/08, 39a/06, 53a/15, 53b/06
a. çoḳ 21b/10
a. ol- 15a/14, 46a/10
[=17]

aʿżā Ar. Uzuvlar, organlar.
ʿa.+larının 26b/10
ʿa.+larınıñ 10b/04
[=2]

azacıḳ Pek az, biraz, az miktarda olan. Krş. **azçuḳ, azçıḳ**
a. 12b/17, 37a/14
[=2]

azal- Eskisinden az duruma gelmek, eksilmek.
a.-ır 22a/14
a.-up 56a/05
[=2]

aʿẓam Ar. Çok büyük, en büyük.
a.+(feres-i aʿẓam) 23b/13
[=1]

azar Az miktarda
a. azar 41b/15
[=1]

azca Az olarak, azıcık.
a. ol- 52b/08
[=1]

azçıḳ Bk. **azacıḳ.**
a. 45b/16
[=1]

azçuḳ Bk. **azacıḳ.**
a. 25b/12
[=1]

azġun Zaptedilmesi mümkün olmayan, sert, dik başlı, azılı.
a. ol- 26a/02
[=1]

ʿaẕīm Ar. Büyük, ulu.
ʿa. 39a/01
ʿa. (ecr-i ʿaẕīm ḳazan-) 8a/07
ʿa. it- 42b/10
[=3]

āzime Ar. Araplar'ın ribīv dedikleri şiddetli nefes darlığı illetinin Frenkler arasındaki adı. Krş. **ribīv**
a. 51b/14
[=1]

ʿaẕimet Ar. Gitme, gidiş, yola çıkma.
ʿa. buyur- 3b/19
[=1]

ʿaẕīmü'ş-şān Ar. Şanı yüce, pek değerli.
ʿa. 3b/07
ʿa.+a (Ḫallāḳ-ı ʿaẕīmü'ş-şān) 1b/,02
[=2]

azu Alt ve üst çenenin her iki tarafında köpek dişlerinden sonra yanlara doğru sıralanmış bulunan ve yiyecekleri çiğnemeye, öğütmeye yarayan düz ve yassı dişlerden her biri, azı, öğütücü diş.
a. (dip azu dişleri) 11b/17, 12b/09
a. (sivri azu dişi) 12a/04
a. (sivri azu dişleri) 12a/03, 12b/09
a. dişleri 12a/01, 12a/11, 12b/11
[=8]

B

bā Ar. Arap alfabesinin ve Osmanlı alfabesinin ikinci harfi.
b.+nıñ 4b/05
[=1]

bā-ferāset Ar. Anlayışla, kavrayışla.
b. 2a/10
[=1]

bā-ḫuṣūṣ Far. Hususıyla, özellikle.
b. 31a/12, 60a/05
[=2]

bā-luṭf Far. Lutf ile, iyilikle, hoşlukla.

b.-ı yezdān 3a/05
[=1]

bā-tārīḫ Far. Tarihle.
b.-i zībā 3a/06
[=1]

bāb Ar. Bölüm, kısım.
b. (altıncı bāb) 10b/08, 43a/17
b. (beşinci bāb) 10b/06
b. (dördünci bāb) 10b/05
b. (ikinci bāb) 10b/04
b. (sekizinci bāb) 10b/10, 59b/12
b. (ṭoḳuzuncı bāb) 10b/11
b. (üçünci bāb) 10b/04
b. (yedinci bāb) 10b/09, 54b/09
b.-ı evvel 10b/03, 11b/01
b.-ı ḫāmis 40a/08
b.-ı rābiʿ 28b/15
b.-ı şāliş 26b/10
b.-ı şānī 13b/17
b. ṭut- Uğurlu saymak. 56b/08, 56b/09, 56b/12
b. üzere (ṭoḳuz bāb) 10b/02
[=21]

baba Bir çocuğun dünyaya gelmesine sebep olan erkek, çocuk sahibi adam, peder.
b.+sı 5a/16
[=1]

bacaḳ Hayvanlarda vücudun kalça ile ayak bileği veya dizle ayak bileği arasında kalan ve yürümeye yarayan kısmı.
b.+ları 21a/07, 54a/18
b.+larında 52b/05, 54a/02
b.+larını 41b/17
b.+larının 52b/19
[=6]

baʿd Ar. Sonra.
b.+ında (anıñ baʿdında) 3b/02
[=1]

baʿd-ez-ān Ar. Bundan sonra.
b. 1b/11
[=1]

baʿd-ez-īn Ar. Bundan sonra.
b. 2a/04
[=1]

baʿde'r-rükūb Ar. Bindikten sonra.
b. 6a/17
[=1]

baʿdehu Ar. Ondan sonra
b. 6b/01, 7b/17, 11b/06, 30a/18, 31b/05, 32a/05, 32a/09, 32a/11, 32b/17, 36a/09, 38a/09, 38a/14, 38a/17, 39a/01, 39a/05, 39b/02, 39b/04, 40b/13, 41b/02, 41b/14, 41b/16, 41b/19, 42a/08, 42b/12, 42b/15, 42b/16, 42b/17, 48a/07, 48b/09, 53a/08, 53a/14, 53a/15, 60b/18, 61a/10, 61a/17, 61a/19, 61b/08, 61b/17, 61b/19, 62a/06, 62a/14, 62b/07, 62b/13, 62b/18
[=44]

bādincānī Ar. Patlıcan rengi.
b.(ḳoyu bādincāni) 18a/15
[=1]

baġ Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi birbirine bağlamaya yarayan ip, sicim, tel gibi şeyler.
b.+ın 62a/07
[=1]

baġa Kaplumbağa cinsinden hayvanların ortak adı.
b. 48a/06
[=1]

baġçelik Bağ ve bahçesi çok olan yer.
b. 29b/12
[=1]

Baġdād İslâm dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak'ın başşehri.
B. 39a/12
[=1]

baġl Ar. Katır.
b. 13b/18, 28b/04, 28b/13, 44a/09, 44a/11, 47a/18, 48b/11
[=7]

baġla- 1. İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak birleştirmek.
b.-maḳ 8a/03, 55a/04
b.-maḳda 8b/15
b.-malıdır 50a/18
b.-mazlar 55a/13
b.-sa 8b/05
b.-ya 32a/10, 39a/06, 39b/04, 42b/01, 62a/04
b.-yalar 30a/03, 31b/04, 37b/19, 38a/02)
b.-yaraḳ 42a/14

b.-yup 29a/03, 32a/08, 37b/05, 37b/18, 38a/07, 38a/08, 38a/19, 38b/18, 43a/01, 53a/14
[=26]
at bağla- 8a/03, 8b/05
2. Peyda etmek, hasıl etmek, tutmak.
et bağla- 42b/01
[=3]

bağlan- İp, bağ gibi bir vasıta ile bir şeye, bir yere tutturulmuş olmak, bağlı bulunmak.
b.-an 35a/03
b.-maga 37b/14
b.-masını 54a/15
b.-mış 7b/16
b.-up 41a/05
[=5]

bağlı Bağlanmış olan. Krş. **bağlu**
b.+dır 3b/09
[=1]

bağlu Bk. **bağlı**
b.+dır 7a/15, 7b/05, 8b/10
b. iken 36a/14
b. ol- 38a/10
[=5]

bahā Far. Değer, kıymet, fiyat.
b.+dan 44b/08, 47b/15
b. ile 55b/02
b. ile (ālī bahā) 25a/19
b.+sı 50b/18, 51a/17, 51b/03, 57b/19
b.+sı ile (bir bahā) 46b/10
b.+sın.it- 18b/17
b.+sın (deger-i bahā it-) 12a/13
b.+sın (dört ḳat bahā it-) 58b/15
b.+sın (nıṣf-ı bahā) 51a/06
b.+sın (nıṣf-ı bahā it) 44b/18
b.+sın (nıṣf-ı bahā it-) 51a/04
b.+sına 43b/16, 43b/17, 44a/14, 45a/10, 46a/04, 46a/06, 46a/08, 46a/15, 47a/07, 47b/18, 48a/04, 50b/11
b.+sına (cümle-i bahā) 52a/08
b.+sınadır 44a/06, 44a/08
b.+sından 44a/04, 44b/01, 45a/14, 45a/19, 45b/02, 45b/05, 45b/17, 46a/18,47a/04, 47a/01, 49a/13, 46b/02
b.+sını 46b/04
b.+sınıñ 51a/09
[=44]

bahādır Far. Usta savaşçı, cengaver, yiğit, cesur, kahraman.
b. 23b/05
b.+ı 25a/14
[=2]

bahādırlıḳ Yiğitlik, kahramanlık.
b. 25a/14
b.+ına (bahādırlığına) 16a/15
[=2]

bahār Far. Kış ile yaz arasındaki mevsim.
b. (evvel bahār) 49b/15
b.+da (evvel bahār) 48b/10, 61a/06
b.+daki (köhne bahār) 49b/16
[=4]

Baḥilī Ebû Umâme Sudey b. Aclân b. Vehb el-Bahilî (ö.86/705). Sahabî. Bahilî, Hz. Peygamber'den ve sahâbîlerden 250 kadar hadis rivayet etmiştir.
B.+den 7a/17
[=1]

baḥr Ar. Deniz.
b. 5b/07, 5b/14, 5b/18
b. (muḥīt-i baḥr u berr) 2b/09
b.+sın 5b/18
[=5]

baḥṣ Ar. Konu, mevzû, mesele.
b.+da 51a/05
[=1]

baḫşīş Far. Armağan, hediye, ihsan.
b.-i at 2a/15
[=1]

baʿīd Ar. Uzak.
b. (feres-i baʿīdü's-sehve) 5b/04
b. ol- 14b/11, 44a/03
[=3]

bāʿiṯ Ar. 1. "Kıyâmette ölenleri dirilten, insanları kabirlerinden kaldıran ve gönüllerde saklı olanları meydana çıkaran" anlamında esmâ-i hüsnâdandır.
b. 1b/03
2. Sebep olan şey, sebep.
b.+dir 58a/07
b. ol- 15b/06, 16b/13, 34b/12
[=5]

baḳ- 1. Görüp incelemek, tetkik etmek.

b.-arlar 63a/03
2. Gözleri bir şey üzerine çevirmek.
b.-maḳ 29a/04, 55a/05
b.-mamaḳlıġıdır 45b/19
b.-ması 15a/18
b.-masında 43b/08
b.-maz 60a/01
b.-up 45b/18
[=8]
3. Bir şeye gereken bakımı yapmak, ihtimam göstermek, emek vermek.
at baḳ- 29a/04
[=1]

baḳdır- Bir şeyin bakımını yaptırmak, bakımını temin ettirmek.
b.-maga 29a/01
b.-up 29a/06
[=2]

baḳıl- 1. Bir şeye gereken bakım yapılmak**.**
b.-madan 34b/09
b.-sa 28b/08
b.-up 28b/06
2. Görülüp incelenmek, tetkik edilmek.
b.-maz 2a/15
[=4]

baḳım Bakmak işi, bir şeyi veya bir kimseyi iyi durumda bulundurabilmek için gerekeni yapma, emek sarfederek bakma.
b.+ına 41a/17
[=1]

bāḳī Ar. 1. Kalan kısım.
b. 18a/12
2. Devamlı, sürekli, kalıcı.
b. ḳal- 12b/05, 22b/11, 23a/02, 60b/18
[=5]

baḳla ḳırı Arapların müdebber dedikleri atın Türkler arasındaki adı. Bk. **müdebber**
b. 21b/09
[=1]

bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde, asel.
b. ḳatılmış ṭāhīn rengine māi'l 21a/09
[=1]

baldır Bacağın diz kapağından ayak bileğine kadar olan kısmı.
b. etleri 28b/01
b.+larınıñ 28a/19
[=2]

baldıran Nemli yerlerde yetişen, tohumları hekimlikte ve eczâcılıkta kullanılan, maydanoz cinsinden zehirli bir bitki, ağu otu. Conium.
b. ḳamışının ḳurusı rengi 18a/03
[=1]

bār Far. Defa, kere.
b. (her-bār) 41b/13
b. (her bār) 40a/10
[=2]

bār-gīr Far. Beygir, at.
b. 54b/03
[=1]

baraṣ Ar. Vücutta yer yer lekeler şeklinde görülen hastalık, abraşlık, alaca hastalığı.
b. 56a/16, 59a/15
b.+a beñzer 59a/14
b.+a şebīh 59a/16
b.+dır 51a/18
[=5]

bāreka'llāhu fīhi Ar. Allah onu mübarek etsin.
b. 4b/19
[=1]

bārī Far. Hiç olmazsa.
b. 55b/03
[=1]

bāride Ar. Soğuk.
b.+de (emkine-i bāride) 26a/18
b.+lerde (vaḳt-ı bāride) 46a/13
[=2]

barṣ Kedigiller familyasından, tropik bölgelerde yaşayan, genellikle karın altına doğru beyazlaşan açık sarı postu siyaha yakın esmer beneklerle kaplı, çok güçlü, çevik, cesur, avlanması tehlikeli, yırtıcı, etçil memeli hayvan, leopar, panter. Felis pardus.

b.+a şebīh 23a/15
[=1]

baʿş Ar. Yollama, gönderme, Allah'ın insanları dîne davet için peygamber göndermesi.
b. it- 1b/03
[=1]

baş- 1. Ayağı, üzerine vücudun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemine veya herhangi bir yere koymak.
b.-amaz 48a/18
b.-ar 53a/10, 53a/17
b.-ar gibi 33b/17, 34a/09
b.-araḳ 33a/03, 33a/10, 34a/03, 34a/06
b.-arsa 33b/02, 34b/10, 34b/12
b.-dıġı 14b/08, 53a/11
b.-dıḳça 48a/15
b.-ınca 49a/18, 49a/19
b.-maḳ 14b/09
b.-maḳdır 34a/11
b.-masından 45a/01
b.-maya 16a/07
b.-up 33b/08, 53a/09, 53b/01
[=24]

ḫafīf baş- 53a/09, 53a/11
ḳuvvetli baş- 53a/10
parmaḳ baş- 49a/18, 49a/19
pek baş- 33b/08

2. Ağırlığın fazlalığı sebebiyle çökmek.
yük baş- 16a/07
[=7]

başdır- Ayağını zemine veya herhangi bir yere koydurmak, basmasını sağlamak.
b.-up 62a/10
[=1]

başırıcı Bastırıcı, alt edici.
b. ol- 56a/04
[=1]

başīret Ar. Doğru ve ölçülü bir görüşün verdiği uyanıklık, ileriyi görme, sağgörü.
b. (ehl-i başīret) 45a/01, 47a/18
[=2]

basīṭ Ar. Atın topuklarını yere basarak yürümesine verilen ad.
b. 34a/09
[=1]

baş 1.İnsan vücudunun göz, kulak,ağız burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücudunun en ön kısmı, kafa,ser.
b. 26b/15
b.+ı 25a/03, 25a/05, 25a/16, 25a/17, 54a/09
b.+ı gibi (ḳaplumbaġa başı) 50a/04
b.+ın 35a/15, 35b/19, 36b/14, 36b/16, 37a/02, 46b/01, 61b/06
b.+ında 53b/16
b.+ındaki 25a/10
b.+ını 32a/01, 58b/16
b.+ınıñ 22b/07, 22b/09, 23a/03
b.+ıñ 26b/14
b.+ıñ havāya ḳaldırıcı ol- 35a/13
b.+larında 26a/13
b.+larını 25a/08
b. ṭut- 32a/02

2. İki uçtan her biri, taraf.
b.+dan 41b/04

3. Herhangi bir şeyin veya bir yerin esas, ön, ileri kabul edilen tarafı.
b.+ı (omuz başı) 14a/15, 14b/14, 16a/02, 57b/14
b.+ı (omuz başı çatısı) 15b/11
b.+ıdır (kürek altının başı) 27a/12
b.+ına (uyluḳ başı) 27a/17
b.+ına (omuz başı) 16a/02, 16a/11,27a/10
b.+ına ḳadar (omuz başı) 41b/17
b.+ında (omuz başı) 46b/05, 55a/10
b.+ında (soḳaḳ başı) 37b/13
b.+ından (omuz başı) 15b/12, 20a/02, 20a/11
b.+ından aşaġı (omuz başı) 57b/18
b.+ları (kürek başları) 16a/02
b.+larına (bud başları) 27a/17
b.+larını 42b/18

4. Bir şeyin toparlak ve çıkıntılı olan uç kısmı.
b.+ı 50a/05
[=49]

başḳa Diğer, sâir.
b. 50a/18, 52b/03, 52b/15
[=3]

başla- 1. Bir işi yapmak üzere harekete geçmek.
b.-dıḳda 47a/08, 47a/09,48b/16, 54a/01,61a/13, 62b/18, 62b/19
b.-rsa 40b/14
b.-yup 35a/01
2. Ortaya çıkmak, başlangıç noktası oluşturmak.
b.-r 12b/13, 12b/14, 12b/18, 13b/12, 17a/05, 4 4 52a/17, 52b/07,
[=16]

başlı 1. Mizaçlı, tabiatlı.
b. (havāyī başlı ol-) 30a/17
b. (serd başlı ol-) 30a/14
2. Başı olan.
b. (şarıḳ başlı ol-) 47a/11
[=3]

başlıḳ Koşumun hayvanın başına geçirilen kısmı, gem, yular.
b. 30a/01
b.+ına (başlıġına) 37a/07
[=2]

bat- Bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine gömülmek, çökmek.
b.-maz 49a/18
b.-up 28a/01, 49a/19
[=3]

bātıḳ Ar. Keskin.
b. (ʿadd-i bātıḳ ol-) 45b/17
[=1]

bāṭıl Ar. Doğru ve sahih olmayan, gerçekle ilgisi bulunmayan, boş, çürük, temelsiz şey.
b. buyur- 40a/02
[=1]

baṭn Ar. Karın.
b.+ına 26a/05
[=1]

bayaġı Değişik bir tarafı bulunmayan, sıradan.
b. ḳısraḳ 60b/04
[=1]

bayṭara Ar. Baytarlık ilmi, baytarlık, veterinerlik.
b. (ʿilm-i bayṭara) 2a/17
b. (kitāb-ı bayṭara) 2a/19
b.-ı (kütüb-i bayṭara-ı muʿteberāt) 62b/10
b.-ı (kütüb-i bayṭara-i muʿteber) 10a/18
[=5]

bayṭar-nāme Far. Evcil hayvanların ve genellikle atların hastalıklarının tedavisi ve bakımları üzerine İslâm medeniyetinde yazılan tıp kitaplarının genel adı.
b.-kebīr 10a/14
[=1]

baʿz Ar. 1. Bir şeyin küçük kısmı parçası, cüzü.
b. 2a/11, 5a/11, 5a/18, 6a/07, 7a/02, 10a/19, 12a/03, 12a/09, 12b/19, 13a/18, 13b/15, 13b/16, 16b/16, 19a/05, 19a/09, 19b/11, 24a/06, 24b/14, 25b/06, 26a/11, 26a/13, 28a/08, 28a/11, 30a/04, 32a/15, 34b/08, 34b/08, 34b/14, 36a/10, 36b/18, 37a/10, 37a/12, 37b/13, 40a/17, 40b/01, 40b/03, 43a/12, 43b/12, 43b/15, 43b/16, 45a/07, 45a/07, 45a/09, 46a/13, 46b/12, 46b/14, 47b/12, 49b/01, 49b/09, 50b/13, 51a/11, 51b/01, 51b/04, 51b/06, 52a/06, 52b/10, 52b/12, 53a/02, 53a/04, 53a/05, 53b/13, 54a/04, 54a/06, 54b/16, 55b/08, 56a/13, 58b/01, 59b/14, 60a/03, 60a/03, 63a/01
2. Kimi.
b.+sına 43a/14
[=72]

baʿzā Bk. **baʿzen**
b. 26a/19
[=1]

baʿzen Ar. Bâzı kere, kimi zaman, arada bir, ara sıra. Krş. **baʿzā**
b. 11b/09, 12a/10, 12b/10, 36b/10, 37a/03, 38b/15, 38b/16, 44b/06, 44b/06, 45b/12, 45b/14, 46a/02, 47a/07, 47b/01, 47b/13, 49a/11, 49a/11, 49a/16, 49a/17, 49a/17, 49b/05, 49b/06, 49b/08, 49b/11, 49b/18, 49b/18, 49b/19, 49b/19, 50a/02, 50a/05, 50b/15, 50b/15, 51b/14, 52a/04, 52a/10, 52b/19, 56a/09, 60a/06, 61a/13
[=39]

baʿżı (< Ar. baʿz'dan) 1. Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı kimi.
b. 2a/08, 20a/14
b.+lar 44b/01, 50a/12, 50a/15
b.+ları 24a/10
b.+larından 47b/14
b.+sı 20a/14, 43b/17
b.+sına 1b/05
b.+sında 13a/18
b.+sını 6b/19, 12b/06, 12b/06
b.+sınıñ 51a/01
2. Arada bir, ara sıra, kimi vakit.
b. 43a/11
b.+ları 44b/07
[=17]

bāzū Far. Kolun omuzla dirsek arasındaki kısmı.
b. 16a/19, 16b/02
b.+ları 16a/19, 20a/03
b.+larında 24a/14
b.+larından 24b/08
b.+larınıñ 16a/18, 20a/07
[=8]

bebek (kısaltma yoluyla) Göz bebeği.
b.+i (bebegi) 15a/16
[=1]

bed Far. Kötü, fenâ, çirkin.
b. ḫūy 30a/08, 31b/19
b. ḫūy ol- 36b/14
[=3]

bed'ā Ar. Başlangıç, başlama.
b.+it- 52a/03
[=1]

bededī Hayvanın iki uyluğunun arasının geniş olması.
b. 33b/03
[=1]

bedel Ar. 1. Bir şeyi yerini tutan başka bir şey.
b. (-a bedel) 62a/19
2. Karşılık olarak, yerine.
b.+inde 12b/03
[=2]

beden Ar. Vücut, gövde.
b.+i 9b/06
b.+inde 44a/17, 52b/06
[=3]

Bedir Hz Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş (M. 624) ve bu savaşın yapıldığı yer.
B.+de (būm-ı Bedir) 4a/16
[=1]

beher Far. Her bir.
b. ḥāl 3a/02
[=1]

behīm Ar. Alacasız, tek renk olan at.
b. 17b/08
b. (edhem-i behīm) 17b/08
b. (eşheb-i behīm) 22a/03
[=3]

bekmez kefi ḳula Araplar'ın aşḳar-ı edbes dedikleri atın Türkler arasındaki adı. Bk. **aşḳar-ı edbes**
b. 20b/10
[=1]

bel Hayvanlarda omuzla sağrı arası.
b.+i 14a/06, 51a/12, 51a/13, 51a/15
b.+ine 27a/08
b.+iyle 27a/15
b. kemigi 14b/15
b. kemügi 16a/12, 16b/10, 25b/02, 28b/05
[=12]

belādūr Ar. Araplarda "habbülfehm" denilen ve ilaç olarak kullanılan, Hindistan'da yetişen bir meyve. Semecarpus atıacadium.
b. 62a/18
b. otu 62a/18
[=2]

belde I Ar. Kasaba, şehir, diyar.
b. belde 56b/16
b.+de 62b/02
b.+ye (belde belde) 56b/16
[=3]

belde II Ar. Atın göğsünde bulunan beyaz damarın adı.
b. 27a/07
[=1]

Belhī Ar. Belhli. Belh, bugünkü Afganistan'ın sınırları içinde yer alan eski bir yerleşim yeridir.
b. 29a/14
[=1]

bellü Anlaşılacak ve görülecek şekilde açık olan, meydanda, belli, âşikâr.
b. ol- 19a/06, 45a/06, 50a/05
[=3]

ben I Teklik birinci şahıs zamiri.
b. 3b/07, 7b/15, 8a/06

b. (bañа) 3b/13
[=1]

ben II Deri üzerindeki kahverengi veya siyah renkli küçük lekeler, kabartılara verilen isim. Krş. **beñ**
b. 24b/15, 44a/19, 44b/02
b.+lerin 24b/12
[=7]

be-nām Far. Adlı, isimli, adlandırılmış.
b.-ı ẕü'l-celāl-i Ḥayy-i Ḳayyūm 1b/01
[=1]

bende Far. Kul, köle.
b.-i bī-tāb-ı tāḳāt 2a/05
b.-i ṣādıḳ 10a/11
[=2]

bende-gān Far. Köleler, padişaha bağlı olanlar, padişahın hizmetinde bulunanlar.
b.+ı (Ḫavāss-ı bende-gān) 2b/05
[=1]

benek Ben gibi ufak nokta.
b. 21a/18
b. benek 25b/02
b.+i (benegi) 21a/18
[=3]

benekli Üzerinde ufak lekeleri ve benekleri bulunan.
b. ol- 21b/01
[=1]

benī Ar. Oğullar.
b. Ādem Âdem oğulları, insanlar. 43a/14
[=1]

Benī Fezā Benî Fezâre. Adnânîlere mensup, Câhiliye döneminin en güçlü kabilelerinden bir Arap kabilesi.
B. ḳabīlesi 4a/03
[=1]

beñ Bk. **ben II**
b.+leri 21b/10
[=1]

beñli Teninde ben bulunan, benleri olan.
b. kır 21a/19
[=1]

beñze- İki şey arasında ortak taraflar bulunmak, ortak tarafları sebebiyle birbirini andırmak.
b.-diginden 25a/13
b.-r 7b/07, 17a/15
b.-rse 16b/19
b.-se 56b/14
b.-yen 18b/03
[=6]

beñzer Başka bir şeyle ortak nitelikleri olan, başka ir şeyi andıran.
b. 35a/12
b. (-a beñzer) 59a/14
b. (-e beñzer) 27b/13
[=3]

ber-vech Far. Olduğu üzere, olduğu gibi, gibi, üzere.
b.-i maṭlūb İstendiği gibi, istenilen üzere. 35b/17, 39b/11
[=2]

ber-zeyn Far. Süs ile, süs üzere.
b. ḳıl- 1b/11
[=1]

berāber Far. Birlikte, bir arada, eşit, bir hizada, farksız.
b. 3b/13, 39a/13, 41a/05, 41a/06, 46b/10, 54a/13, 54a/15, 54a/15, 59a/19, 61b/10
b. ol- 13a/03, 55a/09
[=12]

berāy Far. İçin, maksadıyla.
b.-ı daʿvet 1b/04
b.-ı ḫiẕmet-i fenn-i ṭabābet 2a/05
b.-ı tāmm 3a/06
b.-ı terceme 2b/02
[=4]

berbād Far. Pis, kirli.
b. it- 35b/07
[=1]

bereket Ar. Bolluk, saadet, mutluluk, meymenet.
b.+le 7a/08, 8b/14
b.+lerin 7a/11
[=3]

bereş Bk. **baraş**
b. 51a/18
[=1]

beri Bk. **berü**
b. (-den beri) 6a/16

berī Ar. Bir şeyden kurtulmuş olan, o şeyden uzak ve sâlim bulunan, -den ârî.
b. (-den berī) 35a/02

[=2]
berr Ar. Kara, toprak.
b. (muḥīt-i baḥr u berr) 2b/09
[=1]
berrāḳ Ar. Duru, temiz, saf, bulanık olmayan.
b. ol- 17b/14
[=1]
berü 1. Belli bir yerden ve zamandan bu yana. Krş. **beri**
b. (-den berü) 41b/11
2. İki uzaklıktan daha yakın olanı, daha yakın yer.
b. (öte berü) 41b/06, 46b/03, 48b/16
b.+den 41b/04
b.+ye 41b/04
[=6]
besle- Yedirmek, içirmek, yetiştirmek.
b.-me 41a/16
b.-mege 9a/11
b.-mek 8b/12, 54b/06
b.-meleri 10b/05
b.-meniñ 7a/10
b.-mesi 28b/15
b.-mesi ile 7a/11
b.-mesinde 40b/06
b.-mesinden 54b/18
b.-meyüp 57b/11
b.-nen 7b/15
b.-se 9a/19
b.-yen 9a/10
b.-yeniñ 9a/13
[=15]
at besle- 7a/10, 8b/12, 9a/13, 9a/19, 28b/15
[=5]
besmele Ar. "Bağışlayan ve esirgeyen Allah'ın adıyla" anlamına gelen "Bismillâhirrahmânirrahim" sözünün ismi.
b. ile 6a/16
[=1]
beş Dörtten sonra altıdan önce gelen sayının adı.
b. 55b/09
b. (on beş dirhem) 62b/01
b. (on beş gün ḳadar) 62b/07
b. üç beş) 43b/13
b. (üç beş gün) 29b/05, 42a/16
b. defʿa 60a/15
b.+den yuḳarı 60a/16
b. dirhem 61a/01
b. gün 37b/08
b. gün ḳadar 37b/07
b. ḫaṭve 33b/19
b.+inde (yigirmi beş) 13b/08
b.+inden-ṣoñra 34b/05
b.+ini 34a/01
b. on gün 62b/08, 63a/05
b. yaş 12b/15, 12b/17, 34b/03
b. yüz yigirmi dirhem 62a/13
[=21]
beşāret Ar. Sevinç, memnuniyet.
b. 4b/09
[=1]
beşāşet Ar. Güleryüzlülük, güleçlik.
b.+ine 43b/08
[=1]
beşāşetli Güleç, güleryüzlü.
b. ol- 15a/16
[=1]
beşe Paşa, Osmanlı Devleti'nde mirlivâ (tuğgeneral)lara ve daha yüksek rütbedeki askerlerle yüksek rütbeli sivil memurlara verilen resmî unvan.
b.-i defʿ-ı mūzī 2b/09
[=1]
beşinci Beş sayısının sıra sıfatı.
b. 4b/10, 5b/05, 12a/06, 17a/09
b. (on beşinci) 6a/12, 13a/12
b. bāb 10b/06
[=7]
bevl Ar. Sidik, çiş, idrar.
b.+i 35b/07, 60b/12
b. it- 60b/11, 63a/02
b. itdir- 63a/03
[=5]
beyʿ Ar. Satma, satış.
b.+a 4b/17
b.+ını 4b/16
b. it- 55b/02
b. ve şirāʿ it- 25a/19
[=4]
beyān Ar. Açıklama, anlatma, söyleme.
b.+ında 11b/02
b.+ındadır 10b/04, 10b/04, 10b/05, 10b/06, 10b/07, 10b/08, 10b/10, 10b/11, 10b/13, 14a/01, 22a/04, 26b/10, 28b/15, 40a/08, 43a/18, 54b/09, 55a/01, 59b/13

b. olun- 17a/18, 34b/02
[=21]
beyāż Ar. Ak.
b. 6a/04, 13b/04, 13b/08, 17b/03, 18a/10, 18a/11, 18a/18, 18b/01, 21a/01, 21a/02, 22b/06, 23a/03, 23a/06, 25a/05, 25a/09, 25a/10, 25b/10, 26a/12, 44a/16, 45a/04, 57a/10
b. (kirlenmiş beyāẕ) 17a/16
b. (ṣāf beyāż ol-) 22a/01
b.+a 24b/11, 25b/12
b.+a (ṭūlānī̇ beyāż) 6a/05
b.+a māʾil 4b/10, 45b/03, 48b/09
b.+a māʾil ol- 16b/08, 23a/11
b.+dan 20b/18
b.+ı 21a/11
b.+ından 45a/06
b. idi 4b/15
b. ol- 16b/19, 18a/12, 22b/05, 22b/08, 22b/09, 23b/04, 24b/02, 25a/03, 26a/01, 26a/10, 26b/07, 45b/04
b. reng 25b/05
b. üzere 45a/05
b. ve ṣaruya māʾil 21b/12
[=51]
beyāżlan- Ağarmak, beyaz duruma gelmek, beyazlaşmak.
b.-ursa 26b/06
[=1]
beyāżlıḳ Aklık, beyaz olma durumu.
b. 21b/05, 22b/01, 22b/17, 23a/07, 23b/01, 24a/13, 24b/01, 24b/03, 24b/06, 24b/08, 24b/16, 25b/03, 57a/13
b. (serpme beyāżlıḳ) 24a/16
b. (serpme beyāżlıḳ yer ḳadar) 24a/10
b.+a (beyāżlıġa) 22a/05
b.+dır 51a/19
b.+ı (beyāżlıġı) 20b/15, 25b/13, 25b/14, 26a/05
b. ile 23a/16
[=22]
beydā Ar. Tehlikeli çöl, sahra.
b.+da 2b/10
[=1]
beyn Ar. Ara.
b. e’l-Etrāk 20b/10, 20b/15, 21a/12, 21a/14, 21a/16, 21a/19, 21b/01, 21b/11, 33b/13, 48a/06, 55b/09, 55b/19
b. e’l-Aʿcām 21a/17, 33a/16
b. e’l-ʿUrbān 18b/16, 21a/12, 21a/13, 21a/15, 21b/02, 21b/17, 21b/18
b. e’n-nās 56a/02
b.+i 14b/12, 14b/13, 14b/13, 14b/14, 14b/14, 14b/15, 15b/01, 27a/16
b.+idir 16a/19
b.+inde 6a/03, 9b/12, 13a/06, 17a/17, 18a/04, 18a/06, 18a/18, 18b/01, 18b/08, 18b/18, 19a/03, 19a/05, 19a/09, 19b/03, 19b/08, 20b/04, 20b/11, 20b/17, 21a/03, 33a/18, 33b/12, 34a/13, 40a/10, 43b/03, 46b/10, 49a/05, 57a/10
b.+indedir 40b/03
b.+indeki 14a/17, 44a/13
b.+ine toġrı 55b/06
b.+lerinde 55b/02, 58b/11
[=64]
bez I Beze, yağ bezesi, vücutta çıkan küçük şişlikler.
b. 51a/16, 51a/16
bez II Kumaş parçası, çaput.
b.+e 53b/17
b. gibi 47b/14
b. ile 30a/06
[=5]
bıñar Su çıkan yer, kaynak, pınar.
b.+ında (göz bıñarı) 45b/10
[=1]
bıraḳ- 1. ...durumda bulunmasına, ...duruma gelmesine sebep olmak.
b.-alar (bıraġalar) 37b/19
2. Düşürmek.
b.-ır 11b/08
[=2]
yemsiz ṣusuz bıraḳ- 37b/19
[=1]
bi’l-cümle Ar. Bütün, hep, hepsi.
b. 2a/03, 10a/11
[=2]
bi’llāhi’t-tevfī̇ḳ min cemī̇ʿi’l-umūr Ar. Bütün işlerde Allah’ın yardımı ile.
b. 10b/2
[=1]

bi’ṭ-ṭabʿ Ar. Tabiî olarak, doğuştan.
b. 56a/03
[=1]
bī-ʿayb Far. Ayıpsız, noksansız, kusursuz.
b. bulun- 43b/12
[=1]
bī-bedel Far. Benzeri olmayan, eşsiz.
b. 2b/11
[=1]
bī-delk Far. Ovmama, ovuşturmama.
b. 29a/12
[=1]
bī-edeblik Far. Terbiyesizlik, edepsizlik.
b. 51a/05
b.+inden (bī-edebliginden) 51a/04
[=2]
bi-ḥamdi’llāh Ar. Allah’a hamd ve şükür ile.
b. 2b/19
[=1]
bī-hūde Far. Boşuna, nâfile, gereksiz.
b. 57a/06
[=1]
bī-ḥużūr Far. Huzursuzluk, rahatsızlık.
b. ol- 7b/14
[=1]
bi-ʿināyeti’l-Melīki’l-Mennān Ar. Kullarına hadsiz iyilikte bulunan, kâinatın gerçek sahibi olan Allah’ın yardımı ile.
b. 10a/05
[=1]
bi-iẕni’llāh Ar. Allah’ın izni ile. Krş. **bi-iẕni’llāhi**
b. 6b/14
b. 59a/10
[=2]
bi-iẕni’llāhi Bk. **bi-iẕnillāh**
b. Teʿālā 6b/03
b. Teʿālā 49a/04
[=1]
bī-meydān Far. Rakipsiz.
b.+ı (düldül-süvār-ı bī-meydān) 2a/02
[=1]
bī-tāb Far. Halsiz, güçsüz, yorgun, bitkin.
b.-ı (bende-i bī-tāb-ı tāḳāt) 2a/05
[=1]
bi-maʿnī Ar. Mânâsı ile.
b.ü’l-ḳaṭʿ Kesilme mânâsıyla. 11b/05
[=1]
biber Karabiber.
b. dānesi 21b/10
[=1]
biġāl Ar. Katırlar.
b.+e 17a/12
b.+in 17a/13
[=2]
bil- 1. Bir işin ehli olmak, o işi yapmaya alışkın olmak.
b.-en ile 30a/16
b.-mek 34b/13
2. Sanmak, zannetmek.
b.-üp 37a/18
[=3]
bilā-bevl Ar. İdrarsız, idrar olmaksızın.
b. 63a/06
[=1]
bilā-noḳṣān Ar. Eksiksiz.
b. 57a/18
[=1]
bilā-sebeb Ar. Sebepsiz, nedensiz.
b. 51a/02, 51b/05
[=2]
bilād Ar. Beldeler, şehirler, memleketler.
b.+da 63a/02
b.-ı aʿdā 55a/06
b.-Ermeniyye 54a/12
b.-ı Fārs 56b/17
b.-ı Rūm 63a/05
b.+ıñ 58b/01
[=6]
bildir- Haber vermek, açıklamak, anlatmak.
b.-üp 7a/11
[=1]
bile 1. Dahi, de.
b. 26a/15, 35a/16, 45a/10, 45b/14, 47b/11, 47b/14, 48a/10, 51b/02, 53b/03
b. (-dan bile) 39a/10
2. Birlikte, bir arada.

b. idi 4a/17, 4b/04
[=12]

bilek Ayakla baldırın birleştiği yer.
b. 48a/02
b.+i (bilegi) 28a/10
b.+iniñ (bileginiñ) 28a/13, 50a/19
b.+leri 14a/04
b.+leridir 17a/03
b.+lerinde 16b/06, 24a/13
b.+lerinden 16a/17, 26a/03
b.+leriniñ 14a/12
[=11]

bilekli Güçlü, kuvvetli.
b. ol- 34a/16
[=1]

bīmār Far. Hasta.
b. (esbān-ı bīmār) 2a/12
[=1]

bin Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayı.
b. 25a/01
[=1]

bin- (Binek hayvanları için) Kullanmak, yönetmek, sürmek.
b.-dikde 8b/15, 36b/15, 36b/16
b.-e 27a/15
b.-eler 6a/16, 30a/14, 36a/08, 38a/01, 38b/10
b.-en 27b/03
b.-erek 29b/09, 36a/09, 40b/12, 43a/04
b.-erken 6a/16
b.-me 37a/08
b.-mege 29b/04, 44a/03, 44a/14, 44b/18
b.-mege lāyıḳ 29a/18
b.-megi 41a/03
b.-mek içün 60a/03
b.-mesinden 54b/18
b.-mesine 43b/18
b.-mesini 59a/04
b.-meyerek 41a/16
b.-meyüp 43a/03
b.-mezler 56b/18
b.-üp 9b/17, 27a/15, 29b/16, 30a/18, 32a/17, 35a/12, 36b/01, 38a/16, 39b/07, 40b/10, 40b/16, 41b/15, 42b/11, 53a/12
[=43]
ata bin- 6a/16

bināen Ar. Dayanarak.
b. (-a bināen) 12a/13, 12b/13
[=2]

bindir- (Binek hayvanına) Binmesini sağlamak. Krş. **bindür-**
b.-e 37a/04
b.-mege 36b/08
b.-mesinden 34b/10
b.-meyüp 30b/07
b.-üp 3b/18, 29b/05, 30b/05
[=7]

bindür- Bk. **bindir-**
b.-e 30b/08
b.-irim 3b/12
[=2]

binek Binmeye mahsus hayvan veya taşıt.
b. 43b/04
[=1]

binici Ata binmekte usta olan.
b.+leriniñ 9b/13
[=1]

binil- Binme işi yapmak.
b.-digi 40b/10
b.-dikçe 40b/13
b.-dikde 27b/03
b.-ecek 51a/14, 59a/02
b.-en 28b/10
b.-eni 28b/13
b.-mege 31b/06
[=8]

bir 1. Sayıların ilki ve bu sayı kadar olan.
b. 23b/05, 23b/07, 24a/02, 24a/02, 24a/07, 24a/07, 24a/08, 29a/19, 29b/08, 29b/08, 40b/14, 41a/03, 49a/16, 54a/06, 55b/01, 55b/03, 55b/09, 56a/19, 61b/11
b. (otuz bir yaş) 58b/06
b. bahā 46b/10
b. bölük 22b/14, 51a/09
b. buçuḳ dirhem 62a/16, 62a/17, 62a/18
b. egbe 29b/02
b.+i 34a/05
b. iki defʿa 42a/01
b. iki dirhem 62a/15
b. iki gün 62b/16
b. iki mil ḳadar 41b/03
b. iki sāʿat 42a/03

b.+ini (yigirmi bir) 13b/05
b. ḳarış 25b/18
b. ḳarış ḳadar 28b/04
b. kerre 40b/10
b. ḳıyye ḳadar 42b/15
b. mızrāḳ boyu ḳadar 32b/07
b. mızrāḳıñ şülüşānı ḳadar 32b/08
b. mil 32a/03
b. mil boyu 39a/03
b. mil ḳadar 32a/03, 39a/02, 39a/03
b. oḳ 32a/12
b. oḳ atımı ḳadar 32b/14
b. ok menzili 32b/16
b. oḳ yelegi ḳadar 23a/08
b. pul 46b/04
b. sāʿat ḳadar 53a/13, 61a/09
b. salḳım 40a/06
b. sene 11b/10
b.yaş 11b/02, 36a/16

2. Belirsiz sıfat veya zamir olarak herhangi bir şeyi, yeri veya bir kimseyi gösterir.

b. 1b/10, 2b/03, 2b/16, 4a/03, 4a/07, 4b/02, 4b/03, 4b/15, 4b/19, 5a/17, 5b/07, 6a/04, 7a/06, 7a/18, 7b/09, 7b/12, 7b/16, 8a/04, 8a/07, 8a/07, 8a/08, 8a/09, 8a/10, 8a/18, 8b/04, 8b/05, 8b/19, 9a/04, 9a/17, 9a/19, 9b/06, 9b/19, 11b/13, 12a/12, 13a/07, 13a/17, 13b/03, 13b/04, 15b/17, 17a/17, 18a/04, 18b/08, 18b/18, 19a/09, 19a/12, 19a/13, 20b/04, 21a/04, 21b/14, 22a/07, 22a/15, 22a/19, 22b/03, 22b/04, 23a/15, 23b/17, 25a/01, 25a/02, 25a/09, 25a/10, 26a/05, 26a/06, 26b/04, 27a/15, 27b/12, 27b/13, 27b/18, 27b/19, 27b/19, 28b/06, 29a/06, 29a/07, 29a/11, 29a/14, 29b/07, 30b/05, 30b/08, 30b/14, 31b/03, 31b/11, 32a/06, 32a/16, 32b/13, 32b/19, 33b/12, 33b/16, 34a/14, 36b/02, 37a/01, 37a/13, 37a/13, 37a/17, 37b/02, 37b/04, 37b/13, 37b/16, 38a/03, 38a/03, 38a/04, 38a/12, 38b/02, 38b/07, 38b/08, 38b/13, 38b/17, 39a/01, 39a/06, 40a/16, 42b/11, 43b/04, 43b/13, 43b/14, 44a/03, 44a/19, 44b/16, 45a/04, 46b/07, 46b/14, 46b/17, 46b/17, 47a/05, 47a/09, 47b/11, 48a/11, 48b/07, 48b/14, 48b/15, 49a/10, 49b/17, 50b/01, 50b/04, 50b/05, 50b/06, 50b/14, 51a/08, 51a/19, 51b/11, 52a/02, 52a/12, 52a/16, 52a/19, 52b/01, 52b/03, 53a/12, 53a/14, 53a/16, 53b/04, 53b/13, 53b/13, 54b/11, 54b/15, 55b/18, 56a/07, 56a/07, 56a/11, 56b/12, 56b/17, 56b/18, 57a/01, 57a/02, 57a/03, 57a/07, 57a/18, 57b/02, 57b/04, 57b/07, 57b/08, 57b/10, 58a/06, 58a/08, 58b/02, 58b/10, 58b/12, 58b/15, 58b/17, 58b/18, 58b/19, 59a/05, 59a/06, 59a/07, 59a/14, 59a/16, 59a/17, 60a/14, 60a/18, 60b/10, 60b/19, 61a/06, 61b/19, 62a/09, 62a/09, 62b/12, 62b/15, 63a/07
b. (her bir) 2a/14, 11b/14, 22b/06, 32b/05, 35b/15, 35b/17, 37a/01, 39b/11, 39b/15, 40a/01
b. (hīç bir) 17b/02, 56a/17
b. az 31b/08, 39a/06, 53a/15, 53b/06
b. biri 34a/11, 35a/11, 43b/10, 55a/07
b. birleri 16b/05, 19a/14, 19a/16
b. den 23a/13, 24a/12, 34a/03, 45a/18, 47a/07, 58a/14
b. den (ikisi birden) 26b/09, 44b/07
b. eyyām 31a/10, 51b/09
b.+i 5a/13, 14a/03, 14a/03, 14a/04, 14a/04, 14a/05, 14a/06, 14a/07, 14a/07, 14a/07, 17a/11, 17a/12, 17b/10, 17b/16, 23a/01, 23a/01, 23a/13, 26b/07, 26b/08, 33a/15, 34a/05, 35a/08, 35a/08, 35a/09, 35a/13, 35a/17, 35b/02, 35b/05, 35b/13, 36a/02, 36a/04, 36a/06, 36a/11, 37b/13, 38b/14, 39a/09, 40a/03, 40a/04, 43a/09, 43b/01, 44a/04, 44a/06, 44a/08, 44a/11, 44a/12, 44a/15, 44b/03, 44b/08, 44b/13, 45a/02, 45a/13, 45a/15, 45a/16, 45a/16, 45a/19, 45b/02, 45b/10, 45b/15, 45b/16, 45b/18, 45b/19, 46a/04, 46a/07, 46a/09, 46a/14, 46a/18, 46b/05, 46b/16, 46b/18, 47a/02, 47a/04, 47a/08, 47a/11, 47a/16, 47b/01, 47b/16,

47b/19, 48a/05, 48a/10, 48b/13, 49a/14, 49b/03, 50a/03, 50a/19, 50b/07, 50b/17, 50b/19, 51a/02, 51a/07, 51a/12, 51a/18, 51b/03, 51b/10, 52a/09, 52a/12, 52a/16, 52b/17, 55a/10, 55a/16

b.+i biri 38b/17, 38b/17, 44a/01, 47a/05, 50b/13

b.+i-de 17a/17

b.+i gibi 47b/02

b.+in 9a/14

b.+inde 23b/12, 44b/12, 45a/03, 46b/18, 53a/07, 58a/18

b.+inde (her biri) 19a/14

b.+inden (biri biri) 47a/05

b.+inden ziyāde (bir biri) 55a/07

b.+ine 4a/01, 34a/05

b.+ine (bir biri) 34a/11, 35a/11, 43b/10

b.+ine (biri biri) 44a/01, 50b/13

b.+ini 30b/04

b.+ini (hīç biri) 24b/12

b.+iniñ 56a/10, 58b/13

b.+iyle 33a/15

b. ḳaç 21b/04, 38b/03, 38b/06

b. ḳaç defʿa 26a/16, 32a/11, 38a/17, 39a/07, 39b/04, 52b/11, 60b/10, 61b/11

b. ḳaç gün 29a/03, 32a/08, 32b/04, 32b/06, 32b/12, 38b/10, 40b/10, 41a/02, 42a/15, 52a/11, 62a/05

b. ḳaç ḳarış 29b/13

b. ḳaç sāʿat 30a/19, 32a/10

b. ḳaç senelik 42b/18

b. kerre 61b/11

b. kes 2b/10

b.+lerine(bir birlerine) 16b/05

b.+lerinin (bir birleri) 19a/16

b.+leriyle (bir birleri) 19a/14

b. mıḳdār 6a/09, 17a/04, 23a/11, 28a/02, 31b/05, 32b/16, 38a/02), 38a/04, 41b/01, 42a/06, 42a/10, 42b/08, 44b/06, 53a/08, 53a/13, 53b/16, 57a/06, 59a/14, 60b/15, 60b/16, 61a/03, 61a/18, 61b/06, 61b/13, 62b/03

b. müddet 36a/08, 48b/18, 48b/19, 51b/07, 60b/03

b. pāre 53b/17

b. rütbe 39a/12

[=474]

birer Bir sayısının her birine veya her defasında bir tane anlamına gelen üleştirme şekli.

b. ḳarış 33a/10

b. mıḳdār 58b/08

b.+ü 35b/11

[=3]

birinci Bir sayısının sıra sıfatı.

b. (on birinci) 6a/04, 13a/09

b. (otuz birinci) 13b/12

[=3]

bit- Sona ermek, tamamlanmak.

b.-digi 27a/05

b.-en 26b/12, 27a/18

b.-er 12a/07, 12a/08, 12a/09, 12a/09, 12a/15, 12a/17, 12a/19, 12b/04, 12b/12, 55a/14

b.-meyeñ 14a/09

b.-mez 12a/10, 12b/10, 55a/15

[=17]

bitim Son, nihâyet.

b.+i (tüy bitimi) 14b/14

[=1]

boġaz Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.

b.+ından 31a/18

b.+ıñ 52a/12, 61a/16 [=3]

boġazlan- (Hayvan) Boğazı kesilerek öldürülmek.

b.-acagı 25b/16

b.-mış iken 61b/19

[=2]

boġum Kamış, saz, parmak gibi şeylerin üzerinde çepeçevre şişmiş gibi görünen yer.

b.+larınıñ 14b/15

[=1]

boş İçinde veya üzerinde bir şey bulunmayan.

b. 19b/02, 56a/18

b.+a 31b/17

[=3]

boşan- (At, inek gibi hayvanlar için) Koşum takımından sıyrılmak, kurtulmak.

b.-sa 39a/18

[=1]

boy Bir şeyin iki ucu arasındaki uzunlamasına mesafe.
b.+ı (iki ḳoçan boyı ḳadar) 25b/01
b.+u (bir mızrāḳ boyu ḳadar) 32b/08
b.+unda+(bir mil boyu) 39a/03
[=3]

boyan- Boya ile renklenmek.
b.-dıġı 18b/03
b.-ma (ḳırmızıdan boyanma sevāda māiʾl) 18a/08
b.-mış (ḳırmızıdan siyāha boyanmış reng) 18b/02
b.-mış gibi 20b/12
[=4]

boylu Uzunluğunda, uzunluğu olan.
b. 41b/04
[=1]

boynuz Bazı hayvanların başında bulunan, saldırma ve korunma silahı olarak kullandıkları, tırnak gibi bir maddeden, sert, sivri çıkıntı.
b.+ı (keçi boynuzı) 62a/19
[=1]

boyun Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.
b.+ı (boynı) 11b/10, 11b/10, 14a/04, 14a/08, 15a/03, 15b/14, 19b/09, 19b/18, 54a/08, 54a/17
b.+ı köki 27a/04
b.+ınıñ (boynınıñ) 46a/16, 55b/13
b. ḳır- 29b/15, 30b/01
b.+ları 15b/16
b.+u (boynu) 15b/18, 15b/18, 25b/16, 35b/14, 37a/06, 46a/19
b.+u (boynu) kökü 16a/11
b.+un (boynuñ) 26b/15
b.+unda (boynunda) 58a/16
b.+unuñ (boynunuñ) köki 15a/03, 46a/14
[=27]

boz Açık toprak rengi, kül rengi.
b. 25b/07
b.+a 24b/11
b.+a māʾil 19b/14, 24a/13
b. ol- 44b/05
b. reng 18a/14
b. Türkmen ḳoyunı rengi 18a/05
[=7]

boz- Durumunu ve şeklini değiştirmek, başka bir şekle sokmak.
b.-mayup 33a/06
[=1]

bozca Boza benzer, boza yakın renk.
b. 18a/04
[=1]

bozluḳ Boz renkli olma.
b. 25b/17
[=1]

bozul- Değişmek, değişikliğe uğramak.
b.-up 58b/09
[=1]

bögür Gövdenin iki yanında, kaburgalarla kalça kemiği arasında kalan kısım, boş böğür.
b.+i (bögri) 19b/02
b.+iniñ (bögriniñ) 56a/18
b.+ünde (bögründe) 55b/15
[=3]

bölük Bir bütünden ayrılmış olan parça, kısım.
b.+de (sekiz bölük) 51a/09
b.+de (üç bölük) 22b/14, 41a/19
b.+i (bölügi) (bir bölük) 22b/14
b.+ini (bölügini) (bir bölük) 51a/09
b.+üñ (bölügüñ) (iki bölük) 41b/01
[=6]

bölün- İki veya daha fazla ayrı parça durumuna gelmek, iki veya daha fazla parçaya ayrılmak.
b.-üp 57a/09
[=1]

böyle Bunun gibi, buna benzer, bu türlü sıfatta bulunan.
b. 13a/08, 13a/10, 18a/06, 18b/16, 25a/12, 30a/07, 31a/15, 36a/16, 37b/02, 38a/17, 39a/07, 39b/05, 40b/05, 40b/06, 46b/04, 50a/08, 51b/14, 52b/12, 55a/06, 58b/11, 62b/09
b. böyle 38b/06, 41b/08
b.+dir 23b/13, 27b/15, 37b/03, 41b/14, 44b/02, 50a/12
[=29]

böylece Bu şekilde.
b. 57a/18
[=1]

bu 1. İşaret sıfatı.

b. 2a/05, 2a/07, 2a/10, 2a/12, 2a/15, 2a/17, 2b/02, 3a/05, 3b/15, 3b/16, 5a/07, 5a/09, 5a/10, 5a/12, 5a/12, 5b/08, 6a/14, 6a/15, 6b/01, 6b/08, 6b/13, 8a/06, 8a/13, 8a/13, 9a/07, 9b/04, 9b/12, 9b/13, 10a/01, 10a/11, 11b/08, 11b/16, 11b/16, 12a/19, 12b/13, 13b/01, 15a/10, 16b/12, 17a/07, 17b/06, 18a/16,20a/04, 21b/13, 21b/18, 22a/09, 23b/10, 23b/18, 24a/01, 24a/02, 24a/04, 24a/12, 24b/10, 25a/06, 25a/19, 25b/04, 25b/14, 25b/15, 26b/04, 27b/15, 31a/06, 31b/01, 32b/06, 32b/10, 33a/16, 33a/17, 34a/13, 34a/14, 34a/15, 37a/15, 37b/16, 38a/03, 38a/18, 40b/19, 41a/02, 41a/04, 41a/13, 42a/19, 42b/07, 43a/05, 43a/11, 43a/16, 43b/11, 44a/05, 44a/14, 44b/19, 45a/06, 45a/13, 45b/04, 45b/09, 46a/16, 47b/02, 47b/11, 47b/15, 48b/07, 49a/18, 49b/02, 49b/08, 49b/12, 49b/18, 50a/10, 51a/05, 52a/02, 52b/03, 52b/14, 52b/18, 53a/05, 58a/03, 58b/06, 58b/08, 58b/11, 59b/06, 59b/09, 60b/11, 60b/14, 62b/04, 62b/08, 62b/09

2. İşaret zamiri.

b. 5b/13, 12a/04, 12a/10, 17b/15, 24b/03, 33a/13, 34b/02, 35a/08, 35b/01, 44a/03, 46a/06, 46b/01, 46b/08, 48a/13, 49a/10, 50a/01, 51b/04, 53a/01, 53a/03

b.+dur 6b/11, 9a/10

b. idi 4a/02, 4a/09, 5a/19

b. misllü 47a/13, 52a/07, 55a/04

b.+na 23b/13, 32a/16, 34a/09, 35a/18, 35b/02, 52b/09

b.+na bināen 12a/13

b.+nda 34a/02

b.+ndan 38b/16

b.+ndan aʿlā 33a/12

b.+ndan eşnaʿ 48a/18

b.+ndan ilerü 58b/07

b.+ndan soñra 12a/15, 12a/17, 12b/04, 13a/04

b.+ndan sürʾatli 33a/03

b.+ndan ziyāde 32a/04

b.+nı 45a/16

b.+nlar 17a/17, 24b/14, 35a/06, 50b/16

b.+nlarda 6a/13

b.nlardan 12b/10, 17b/13

b.+nlardan māʿadā 33b/03

b.+nlardır 4a/01

b.+nu 5b/06

b.+nuñ 35a/13, 35b/07, 36a/14, 44a/08, 44b/04, 44b/16, 45b/01, 45b/14, 46a/04, 46b/08

b.+nuñ ile 4b/08

b.+nuñ gibi 13a/12

b.+ña 23b/17, 45b/15

b.+ña bināen 12b/13

[=188]

buçuḳ (Tam sayılardan, üleştirme sıfatlarından sonra) Yarım.

b. (bir buçuḳ dirhem) 62a/16, 62a/17, 62a/18

[=3]

buḍ Bk. **bud**

b.+ları 14a/11, 14a/19, 38a/06

b.+larına 35b/08, 51a/03

b.+larına ṭoġrı 25b/02, 50a/02

b.+larında 28a/17, 56a/06

b.+larının 16a/12

b.+larınıñ 14b/09, 16b/16, 19b/01, 28a/18, 56a/10

[=15]

bud Bacağın dizden kalçaya kadar olan kısmı. Krş. **buḍ**

b. başları 27a/17

b.+ları 18a/11,28a/15

b.+larına doġrı 25b/08

b.+larından yuḳarı 24b/08

b.+larınıñ 24b/07, 27b/12

[=7]

buġ Buğu, buhar.

b. 62a/11

b.+na (şarāb buġı) 62a/08

[=2]

buḫār Isı etkisiyle sıvıların gaz durumuna geçmesi.

b. 51b/15

[=1]

Buḫārī̇ Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870). Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir

kitap sayılan Câmi'üs-sahîh adlı eseriyle tanınmış büyük muhaddis.

b. (İmām-ı Buḫārī) 8a/15

[=1]

Buḳrāṭ Hipokrat. Tıbbın babası sayılan İlkçağ'ın en ünlü hekimi. (M.Ö. 460[?]-375[?]). İslâm kaynaklarında adı Bukrat, Bukrâtis, Ebukrat gibi şekillerde geçer.

b. 50a/12

[=1]

bul- 1. (Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak.

b.-a 32a/05, 39b/15, 41a/09
b.-dı 2a/10, 3a/05
b.-duk 5b/07
b.-dukça 34b/19, 37b/11
b.-dukda 41a/02
b.-maġa 12b/18
b.-mak 8b/11
b.-mayup 40b/14, 59b/08
b.-mazdan önce 49a/07
b.-mazsa 43a/04
b.-mışdı 42a/10
b.-unca 40b/11, 43a/04
b.-up 30b/07, 31a/10, 39b/10, 40a/15, 42b/02, 45b/14
b.-ur 48b/04, 50b/18, 51b/03, 52a/04, 52a/11
b.-ursa 26a/17, 43a/03, 58b/09

[=32]

2. Elde etmek, kazanmak.

fırṣant bul- 37b/11
ruḫṣat bul- 34b/19
rüsūḫ bul- 31a/10, 39b/15
selāmet bul- 42b/02, 48b/04
ṣıḥḥat bul- 52a/04, 52a/11, 58b/09
vüṣ'at bul- 32a/05

3. Olgunlaşma, sürekli olma, değişmezlik, istikrar.

ḳarār bul- 41a/02, 43a/04
kemāl bul- 30b/07, 40b/11, 41a/09
nāzic bul- 49a/07

4. Eksik kalmak, eksik olmak.

noḳṣān bul- 40b/14, 42a/10, 43a/03, 50b/18, 51b/03

5. Sona ermek.

pāyān bul- 3a/05

6. Uygun görüp seçmek, ayırmak.

ṭarīḳ bul- 40a/15

7. Değişmek, değişime uğramak.

teġayyür bul- 12b/18
tenezzül bul- 43a/04

8. Gerçekleşme, olma, meydan gelme.

vuḳūʿ bul- 26a/17 gerçekleşmek

9. Erişmek, ulaşmak, varmak.

yol bul- 45b/14
ẓafer bul- 8b/11, 59b/08

[=29]

bula- 1. Karıştırmak.

b.-rlar 46b/12

2. Bir şeyi üstü kaplanacak şekilde bir şeye batırmak, belemek.

b.-yup 38b/19, 53b/17

[=3]

bulaş- Sürülmek, sıvaşmak, sıvaşıp yapışmak.

b.-up 35b/07

[=1]

bulun- 1. Var olmak, mevcut olmak.

b.-an 62b/02
b.-ur 31a/07

2. Ortaya çıkarılmak, keşfedilmek.

b.-dı 2a/19

3. (Aranılarak veya tesâdüfen) Elde edilmek, ele geçirilmek.

b.-maḳ 43b/12
b.-mazsa 39a/03, 41b/08, 61a/08, 62a/19
b.-ursa 43b/14, 55a/02

[=10]

bī-ʿayb bulun- 43b/12
nādir bulun- 31a/07

[=2]

būm Far. Yer, memleket, belde.

b.-ı Bedir 4a/16

[=1]

Burāḳ Ar. Hz. Muhammed'in üzerine binerek Mîrâca çıkması için emrine verilen semâvî binek.

b. 2b/18
b.+a 1b/13

[=2]
burḳaşıḳ Bükülmüş, kıvrılmış, kıvrık.
b. 56b/11
[=1]
burun Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı.
b.+ı (burnı) 18a/19, 21a/07, 21b/12, 21b/16
b.+ı (burnı) delikleri 14a/17
b.+ına 38a/07
b.+ına (burnına) 53/b18
b.+ınıñ (burnınıñ) 14b/01, 14b/02, 14b/18, 18a/07
b.+ınıñ (burnınıñ) delikleri 14b/18
b. kemigi 26b/17
b.+u (burnu) 15a/13
b.+u (burnu) delikleri 14b/12
b.+una (burnuna) 61a/19
b.+una ṭoġrı (burnuna ṭoġrı) 45b/11, 55b/08
b.+unda (burnunda) 27a/03, 54b/02, 56b/10
b.+undan (burnundan) 45b/13, 52a/14, 54b/04
b.+unuñ (burnunuñ) 18a/08, 18a/10, 18a/13, 45b/16, 54b/01, 55b/11, 58a/08, 58a/11
b.+unuñ (burnunuñ) delikleri 15b/05
[=33]
būstān Far. Bostan, bağ, bahçe.
b. oyuġı Bostan korkuluğu. 37a/12
[=1]
buyur- 1. Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek.
b.-dı 3b/14
b.-dı-ki 3b/07
b.-dıġı 3b/17
2. (Saygılı ifâdede) Etmek, eylemek, yapmak.
b.-dılar 3b/19, 4a/06, 4b/10, 4b/19, 5a/01, 5a/04, 5b/07, 7a/19, 7b/03, 7b/12, 8a/01, 8a/12, 8a/17, 8b/03, 9b/05, 9b/08, 18b/10, 29a/15, 51a/05
b.-duḳları 4a/09
b.-mışlar 4a/15, 5b/17
b.-mışlar idi 4b/12, 5a/18, 5b/15
b.-mışlar 6a/13, 8b/17, 9a/09
b.-mışlardır 6b/18, 7a/02, 7a/05, 7a/12, 40a/03, 40a/07, 43b/05
b.-up 40a/02
b.-ur 5a/09
b.-urlar 6b/07, 6b/19
b.-urlar idi 5b/06, 7a/13
[=44]
ʿazīmet buyur- 3b/19
defʿ buyur- 4b/19
emr buyur- 7a/05, 7a/12
ġazā buyur- 4a/09
iḥsān buyur- 5a/04
iḫtilāf buyur- 6a/13
işāret buyur- 43b/05
iştirāʿ buyur- 4b/12, 5a/18, 5b/15
iʿṭā buyur- 40a/07
iẓhār buyur- 4b/10
naḳl buyur- 9a/09
nehy buyur- 7a/02
riʿāyet buyur- 7a/13
rivāyet buyur- 6b/07
rükūb buyur- 5b/06
tefhīm buyur- 40a/03
3, (Saygılı ifâdede) Söylemek, demek.
bāṭıl buyur- 40a/02
cevāb buyur- 18b/10
ḥadīṯ-i şerīf buyur- 6b/18
tesmiye buyur- 4a/06, 4a/15
[=24]
buyurıl- (Saygılı ifadede) Edilmek, olunmak, yapılmak.
b.-up 9a/08
[=1]
tekrār buyurıl- 9a/08
[=1]
bügri Kambur, tümsek, eğik.
b. (igri bügri ol-) 59b/03
[=1]
bük- Kıvırmak, burmak.
b.-üp 53a/10
[=1]
bürūdet Ar. Soğukluk, soğuk.
b.+de 33a/03
[=1]
bürüm Kıvrım.
b.+leri 55b/06
[=1]

bütün Eksiksiz, tam, tamamıyla, hepsi, tamamı.
b. 25a/04, 44b/07
[=2]

büyü- 1. Daha büyük duruma gelmek, genişlemek, irileşmek, bollaşmak.
b.-mege 52b/07
b.-mek 51a/18
b.-yüp 50b/19, 51a/01
2. Yaşı artmak, yaşı ilerlemek.
b.-mekdir 36a/15
b.-yendir 54a/14
3. Uzamak, boy atmak, gelişmek.
b.-r 49a/17
[=7]

büyücek Oldukça büyük, büyükçe.
b. 25b/06
[=1]

büyük Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha geniş, daha uzun veya iri olan.
b. 57a/18
b. (küçük büyük) 21b/04, 24a/11
b. dilli ol- 46a/11
b. ol- 4a/19, 22a/06, 44a/16, 44a/18, 51a/09, 54a/10, 54a/11
[=11]

büyüklük Büyük olma durumu, benzerlerinden büyük olma, genişlik, irilik.
b.+i (büyüklügi) 16a/14
[=1]

büyüt- Daha büyük duruma getirmek, geliştirmek.
b.-mez it- 49a/17
[=1]

C

Cābir Ebû Abdillah Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî (ö. 78/697). En çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biri.
C. raḍıya'llāhü ʿanhü 8b/06
[=1]

caʿdī Ar. Tüyü çok olan hayvan.
c. (üseydü'l-caʿdī) 20a/05
[=1]

caḥāfil Ar. (Tek tırnaklı hayvanda) Dudaklar.
c. 27a/03
[=1]

cāhil Ar. Bilmeyen, acemi, tecrübesiz.
c. (fāris-i cāhil) 41a/10
c.+iñ (fāris-i cāhil) 35b/08
[=2]

cāʿiretān Ar. Atın sağrısıyla kuyruk ucunun ve butlarının birleştiği yer, atın kuyruğuyla vurduğu kısımlar.
c. 28a/16
[=1]

cāʾiz Ar. Yerinde, uygun, doğru olan şey.
c. 8a/14
c. degil 8a/15, 29a/02, 41a/16, 54b/06, 55a/05
c.+dir 50a/14
c. ol- 46b/13
[=8]

Cālīnūs Câlînûs,(ö. 200[?]).İslâm tıbbını etkileyen ünlü Grek tabip ve filozofu. Asıl adı Galenos olup bu isim İslâmî literatürde Câlînûs şeklinde şöhret bulmuştur.
c. 50a/07
[=1]

cān Far. Ruh, varlık, hayat, gönül, yürek.
c. 56a/06
[=1]

cān-bāz Far. At alıp satan ve yetiştirip terbiye eden kimse.
c. 12b/19
c.+lar 46b/12
[=2]

cānāvarlı Azgın, vahşi, yırtıcı hayvanların (kurt, domuz, yılan vb.) bulunduğu yer.
c. 60a/04
[=1]

cānib Ar. Yan, taraf, yön, cihet.
c.+e 18b/18
c.+i 13b/03, 13b/04, 16b/07, 18a/08, 18a/10, 18a/13, 23a/15, 23a/15
c.+in 53a/17
c.+inde 23b/16, 23b/19, 56b/03, 58a/06, 58a/08, 58a/09
c.+inden 35b/13, 55b/18, 58a/04

c.+ine 9b/01, 17a/04, 19a/18, 47a/05
c.+ini 53a/10
c.+iniñ 15b/13, 46b/17, 59a/11, 59a/12
c.+iñden 35b/11
c.+lerinde 12a/17, 36a/16
[=31]

cār Ar. Komşu
c.-ı fütān Atın but başları. 27a/17
[=1]

cārī̇ Ar. Yürürlükte olan, geçerli.
c.+dir 9b/13
[=1]

cāy Ar. Yer, mahal, mevki.
c.+dan 2b/17
[=1]

cebbār Ar. Zor kullanan, zorba.
c. 34b/06
[=1]

cebbāret Ar. Zorbalık, zor kullanma.
c. 43a/13
[=1]

cebel Ar. Dağ.
c.-i sa̱ġī̇r Küçük dağ 4a/18
[=1]

cebhe Ar. Yüz, ön taraf.
c.+si 14a/10, 15a/13
c.+sinde 24a/18, 44b/10, 44b/10
c.+sindeki 27a/02
c.+sini 22a/17
c.+yi 22a/16
[=8]

cebr Ar. Zorlama, zor kullanma, zor.
c. it- 36b/13
[=1]

cebren Ar. Zor kullanarak.
c. 47a/14, 47a/15
[=2]

cehālet Ar. Bilgisizlik, cahillik, habersizlik.
c.+de (zamān-ı cehālet) 17b/05
[=1]

cehennem Ar. Günahkârların öldükten sonra âhirette azap görecekleri, cezâlarını çekecekleri yer, tamu.
c. āteşi 8b/01
[=1]

Ceheyne Cüheyne (Benî Cüheyne). Kahtânîler'den Kudâa'ya mensup bir Arap kabilesi. İslâmiyet'i ilk kabul eden ve Bedir Savaşı'nda İslâm ordusunda yer alan kabilelerdendir.
C. ḳabī̇lesi 4b/11
[=1]

cehl Ar.Bilgisizlik, bilmeme.
c.+i 2a/13
c. i ġaflet 2a/14
[=2]

celb Ar. Çekme, Kendine doğru çekme.
c.-i menfaʿat 41a/15
[=1]

celbūb Far. Araplar'ın eşheb ḫardalı ve żābī̇ dedikleri atın Acemler arasındaki adı. Bk. **żābī̇**
c. 21a/17
[=1]

celī̇d Ar. Güzel.
c. 15b/18, 16a/01
[=2]

Celle ve ʿAlā Ar. (Allah'ı övmek için kullanılır). Azametli ve yüce olan.
C. (Ḥaḳ Celle ve ʿAlā Ḥażretleri) 3b/01
C.+ya (Ḥaḳ Celle ve ʿAlā) 9a/18
[=2]

cemʿ Ar. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme.
c. 17b/11
c.+i 26b/13, 26b/17
c. ol- 51a/11
[=4]

cemāʿat Ar. 1. Topluluk.
c.+a 29a/14
2. Bir imama uyup namaz kılan müslümanların bütünü.
c.+la 7b/17
[=2]

cemāl Ar. Güzellik, yüz güzelliği.
c. vir- 3b/05
[=1]

cemī̇ʿ Ar. Bütün, hep.
c. 5a/14, 6b/03, 9a/03, 10b/11, 19b/15, 20b/14, 22a/01, 26a/17, 31a/11, 54b/03
[=10]

Cenāb Ar. Allah, peygamber ve bâzı tarîkat büyüklerine ait isim ve sıfatların başına getirilerek

“hazret” mânâsına kullanılan saygı ve tâzim sözü.
C.-ı Ḥaḳ 9a/11
C.-ı risālet-penāh efendimiz 9b/05
C.-ı (Ḥażret-i Cenāb-ı Ḫᵛāce-i kāʾināt ʿaleyhi efdalü’t-tahiyyat) 39b/19
[=3]

cenb Ar. Yan, yan taraf.
c. (ḥaṣīrü’l-cenb) 27b/04
c.+idir 16a/05
c.+inde (maḥall-i cenb) 30b/17
[=3]

ceng Far. Savaş, harp.
c.+de 25a/07, 31a/03, 31a/07
c.+lerinde (ṣufūf cengleri) 60a/09
c. it- 31a/08
c. olun- 39a/17
[=6]

cennet Ar. İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükafat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer.
c.-i meʾvā 2a/03
[=1]

cerāḥat Ar. Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, akyuvarların hâkim olduğu donuk renkli birikinti, irin, yangı.
c.+a 31a/05
c.+ı 52b/08
[=2]

cereb Ar. Uyuz hastalığı.
c. 60b/08
c. egesi 13a/01
[=2]

cereyān Ar. Bir yönden başka bir yöne akma, akış.
c. it- 5b/07
[=1]

cerez Far. Ata köstek vurulan yerle diz altı arasında, incik kemiği şeklindeki sert şişlik, tümör.
c. 49a/14
[=1]

cerī Ar. Akma, akış.
c. (ḥüsnü’l-ceri) 4b/07
[=1]

Cerīr Ebû Amr Cerîr b. Abdillâh b. Câbîr el-Becelî (ö.51/671). Kumandan sahâbî. Cerîr’den mükerrerleriyle birlikte yüz kadar hadis rivayet edilmiştir.
C.+den 7a/17
[=1]

cesed Ar. Vücut, beden.
c.+i 19b/12, 19b/15, 20b/14, 25a/03
c.+i üzere 25b/10
c.+in 20a/18
[=6]

cevāb Ar. Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum veya ihtiyaca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt.
c. buyur- 18b/09
c.+ında 18b/08
c. vir- 50a/11
[=3]

cevād Ar. Cömert, ikram edici, eli açık.
c. 28b/11
[=1]

cevāz Ar. Din veya törece yasaklanmamış olduğu için yapılmasına izin verilmiş sayılma, yasak olmama, müsaade.
c. vir- 24a/10
[=1]

cevdet Ar. İyilik, güzellik, hoşluk, tazelik kusursuz olma.
c. ḫışālı 11b/13
[=1]

cevher Ar.Var olan bir şeyin özü, esası, varlığındaki maya, değer, kıymet.
c.-i dimāg 15b/04
[=1]

cevr Eziyet, cefâ.
c. 55a/19
[=1]

cevzī Ar. Ceviz rengi.
c. (edhem-i cevzī) 17b/01
c.+dir (17b/16
[=2]

ceẕaʿ Ar. Üç yaşındaki at.
c. 11b/07
[=1]

cibilliyet Ar. Yaratılış, huy, tıynet, maya.

c.+inde 30a/10
[=1]

ciger Far. Karaciğer ve akciğerin ortak adı, bağır. Krş. **çiger**
c. 57b/03
[=1]

cihād Ar. Din uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaş.
c. 1b/14
c.+a 7b/08
c.+ıñ 5a/10
c. içün 2b/16
[=4]

cihān Far. Evren kâinat, dünya, yeryüzü.
c. (sulṭān-ı selāṭ̄in-i cihān) 10a/04
c. (şehenşāh-ı cihān) 2b/05
c.+a 1b/03, 2b/06
c.+ı 1b/11, 2b/08, 2b/12
c.+ıñ 2a/07, 2b/19
[=9]

cihān-gī̄r Far. Dünyayı zapteden, hükmü altına almış büyük hükümdâr, büyük fâtih.
c. kıl- 1b/06
[=1]

cild I Ar. Atın vücudunda açılan yaradan iltihaplı su gelmesi rahatsızlığı.
c. 52a/16

cild II Ar. Bir eserin, birbirinin devâmı olarak birkaç kitap hâlinde, basılan kısımlarından her biri.
c.-i vāhid 2a/19
[=2]

cildiyye Ar. Deri ile ilgili, cilde dair, ciltle ilgili.
c.+den (emrāż-ı cildiyye) 22a/14
[=1]

cī̄m Ar. Arap alfabesinin beşinci, Osmanlı alfabesinin altıncı harfi.
c.+iñ 4b/13, 6a/11
[=2]

cinn Ar. Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip ilahî emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık.
c. (cinn ü ins ü tayr) 1b/06
[=1]

cirid (< Ar. cerī̄d) At üzerinde birbirine değnek atmak suretiyle oynanan bir oyun ve bu oyunda kullanılan, mızrak gibi atılan ucu demirsiz sopa.
c. 35b/08
c. ile 33a/06
[=2]

cirm Ar. Büyüklük, hacim.
c.+inde 24b/04
[=1]

ciyād Ar. İyi, eşkin giden soy atları.
c.-ı şāfināt 1b/08
[=1]

cū Far. Arama, araştırma.
c. (cüst ü cū ḳıl-) 2a/19
[=1]

cūd Ar. Cömertlik, el açıklığı.
c.+a 2b/10
[=1]

cümle Ar. Bütün, hep.
c. 9b/11, 34b/02, 54b/17
c.+den 35a/07, 54a/16
c.+den berī̄ 35a/02
c.-i (miyān-ı cümle-i ḥüsn-i fünūn) 2a/1
c.-i ʿasākir 17b/06
c.-i bahā 52a/08
c.+sini 55b/16
c.+siniñ 9a/10, 59a/09
c.+ye 6b/18
c.+yi 4b/09
[=14]

Cünāde bin el-Muʿallā Hz. Muhammed'e at hediye ettiği rivayet edilen kişilerden biri.
C. 4b/03
[=1]

cüst Far. Arama, araştırma
c.ü cū ḳıl- 2a/19
[=1]

cüzām Ar. İnsan vücudunda yer yer lekeler veya çıbanlar ve yaralar şeklinde beliren çok bulaşıcı, iyileşmesi güç bir deri hastalığı, lepra.
c.+a şebī̄h 48b/02
c.+dır 48b/13
[=2]

cüzʾī̄ Ar. Az miktarda, az. Krş. **cüzvī̄**

c. 13a/18, 16a/03, 19b/06, 31b/06, 33a/09, 47b/13
[=6]

cüzvī (< Ar. cüz'ī) Bk. **cüz'ī**
c. (ʿayb-ı cüzvī ol-) 43b/14
c.+dir (ʿayb-ı cüzvī) 44a/10
[=2]

Ç

çabala- Güç bir işi yapmak, zor bir durumdan kurtulmak için çalışıp uğraşmak, gayret sarfetmek.
ç.-r 53b/10
ç.-rsa 28a/01
ç.-yınca 28a/01
[=3]

çabalan- Çırpınmak, debelenmek, uğraşıp didinmek.
ç.-ur 53a/12
[=1]

çaç Bk. **şaç**
ç.+ına 7a/07

çaġır- Yüksek sesle bağırmak, haykırmak.
ç.-araḳ 38b/05
ç.-up (çaġrup) 62b/15
[=2]

çāh Far. Kuyu, çukur.
ç.-ı Naḫşeb Nahşeb kuyusu. Nahşeb, Buhâra'yı Belh'e bağlayan yol üzerindeki şehirdir. Mitolojiye göre Nahşeb civarında, Siyam Dağı eteğinde İbn Mukannâ adlı büyü ve sihirle uğraşan bir hakîmin yaptığı ay, ayın batışından sonra bu kuyudan doğar ve dört fersah mesafeyi aydınlatırmış. 2b/17
[=1]

çaḳ- (Hayvanı) Toprağa çakılı bir şekilde kazığa bağlamak.
ç.-up 30a/19, 32a/06, 32a/10
[=3]
nā-revānde çaḳ- 30a/19, 32a/06, 32a/10
[=3]

çaḳal Etoburlardan, sürü hâlinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı.Canis aureus.
ç. 39a/15
[=1]

çāker Far. Kul, köle.
ç. 2a/10
ç.-i dergāh-ı şāh 2a/06
[=2]

çalı Ağaçtan küçük, cılız dalları çok sık ve çatallı, odunumsu bitki.
ç. 38b/08, 38b/11
[=2]

çamur Su ile karışarak bulaşıcı, sıvaşıcı duruma gelmiş, basılınca içine batılan toprak.
ç.+dan 27b/19
[=1]

çapaḳlan- Çapaklı olmak, gözde çapak olması.
ç.-masıdır 45b/13
[=1]

çār-güşe Far. Dört köşe.
ç. 37b/03
[=1]

çār-yār Far. Hz. Muhammed'den sonra halîfe olan Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali'ye verilen ortak isim, dört halîfe.
ç.-ı müstetāb 2a/01
[=1]

çāre Far. İlaç, deva, tedbir, kurtuluş yolu.
ç.+si 39b/17
[=1]

çarp-Hızla dokundurmak, şiddetle vurmak.
ç.-araḳ 32b/03, 35b/10
ç.-maḳ 50b/13, 51a/03
ç.-up 31a/04, 50b/05
[=6]

çatı İnsan ve hayvan vücudunda kafes durumunda olan kemiklerin bütünü, iskelet.
ç.+sınıñ (omuz başı çatısı)15b/11
[=1]

çatırda- Çatır çatır ses çıkarmak, çatırtı çıkarmak.
ç.-maḳ 50b/13
[=1]

çatlaḳ Çatlamış ve yarılmış olan, yarık.
ç. gibi 49b/07
[=1]

çayır Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer.
ç.+dan 62b/07
ç. üzere yatır- 31a/19
[=2]
çayırlan- (Hayvan) Çayırda otlamak.
ç.-araḳ 26a/18
[=1]
çayırlat- Hayvanı çayırda otlatmak.
ç.-up (çayırladup) 62b/07
[=1]
çegir- Bk. **çevir-**
ç.-mek 34b/07
[=1]
çehār Far. Dört. (Metinde dört halîfe kastedilmektedir).
ç.+ıñ 2a/02
[=1
çek- 1. (Dişi hayvanı) Erkek hayvanla çiftleştirmek.
ç.-dikde 59b/17
ç.-dikden-ṣoñra 63a/02
ç.-eler 60a/15, 60b/05, 62b/09
ç.-erlerse 60a/16
ç.-ilmeyüp 60b/03
ç.-mege 11b/12
ç.-mek 60a/15
ç.-meyeler 60b/07
ç.-üp 11b/13, 60b/04
2. Bir hâlin kuvvetle baskısı altında olmak, dûçar olmak.
ç.-e 37b/01, 59a/12, 59a/13
ç.-er 15b/07, 34b/10 , 46b/01
ç.-meden 50b/16
ç.-mediginden 35b/18
ç.-mesin 58b/17
3. Kuvvetle tutup asılmak,
ç.-e 38a/11
4. Kendine yaklaştırmak
ç.-er gibi 32a/19
ç.-erek 32a/19, 36b/16
ç.-meyeler 30b/03
ç.-üp 38b/01
5. Kapalı bir yere koymak, kapatmak.
ç.-ince 42b/13
ç.-üp 42a/05
6. Bir aracı veya hayvanı sürüp götürmek.
ç.-üp 37b/05,
[=30]
at çek- 60a/15, 63a/02
ata çek- 62b/09
eziyyet çek- 34b/10
ḳısraġa çek- 11b/12, 11b/13, 60b/03, 60b/04
meşaḳḳat çek- 15b/07, 37b/01
miḥnet çek- 58b/17
pek çek- 38a/11
ʿusret çek- 46b/01
zaḥmet çek- 35b/18, 50b/16, 59a/12, 59a/13
[=17]
çekil- (Dişi at) Erkek at ile çiftleştirilmek.
ç.-dikden-ṣoñra 63a/05
çekirdek Eskiden kuyumculukta kullanılan beş santigram ağırlığında bir ölçü.
ç. (iki çekirdek) 60b/08
[=1]
çene Bk. **çeñe**
ç.+sinde (alt çene) 17a/13
ç.+si 30a/03
[=2]
çeñe Omurgalılarda, üzerinde dişler bulunan kemik parçası ile etrafındaki yumuşak kısımlardan meydana gelen ağzın alt kısmı, yüzün hareketli olan uç kısmı.
ç. kemikleri 14b/07
ç. kemügi 12b/11
ç. +leri 60a/12
ç.+si ile (alt çeñe) 47a/17
ç.+sinin 15b/09
ç.+siniñ 14b/17
[=6]
çerāġ Far. Işık, alev.
ç.-ı rūşen-i ḫandān-ı devlet 10a/03
[=1]
çevir- 1. Giden bir şeyi bir amaçla yolundan döndürmek. Krş. **çegir-**
ç.-e 37a/15
2. Başka bir duruma gelme, değişme.
ç.-ir 51b/13
ç.-üp 49a/08
[=3]
çevre Bir şeyin etrafını sınırlayan kapalı çizgi, etrâf, civar.

ç.+sinde 48a/19, 48b/08, 58a/18
ç.+sine 48a/15
[=4]

çıbıḳ Çubuk, küçük ve ince ağaç dalı, sopa biçiminde ince düz parça. Krş. **çubuḳ**
ç. ile 31b/12
[=1]

çıḳ- 1. Bulunduğu yerden dışarıya doğru gitmek, içeriden dışarıya doğru gitmek.
ç.-dıḳda 61b/15
ç.-madan 62a/03
ç.-maḳa (çıkmaġa) 27b/19
ç.-up 8a/11, 61b/05,1. 62a/05
2. Erişmek, ulaşmak
ç.-mayup 26a/05
ç.-araḳ 26a/19
ç.-arsa 24b/09
3.Yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek.
ç.-dı 1b/13
4. Dağılmak, yayılmak.
ç.-an 54b/
5. dışarı akmak, fışkırmak
ç.-maz 47b/14
[=12]
ṭaşra çıḳ- 61b/15, 62a/03, 62a/05
[=3]

çıḳar- Bir şeyin dışarı çıkmasını sağlamak.
ç.-dı 2b/03
ç.-ır 30a/10
ç.-mayup 36a/08
ç.-up 32b/14, 62a/07, 62a/08
[=6]

çıplaḳ Üzerine giyecek, örtecek, koruyacak süsleyecek vb. bir şeyi olmayan, üryan.
ç. ḳal- 55a/15
[=1]

çift İki, ikisi bir takım meydana getirmiş olan.
ç. it- 36b/17
ç. ol- 55b/11
[=2]

çifte 1. At, katır ve eşeğin ayaklarını hızla savurmak suretiyle attığı tekme.
ç. 30b/17
ç. at- 36b/09, 63a/08
ç.+yle 31a/02
2. Atın vücudunda bulunan tüyden iki daire, ikili, ikisi bir arada olan.
ç. 44b/10, 44b/11, 44b/11, 55b/05
ç.+den ziyāde 46b/09
ç. ol- 55a/16
ç.+ye şebīh46b/07
[=11]

çifteli Vücudunun herhangi bir yerinde tüyden iki daire bulunan at.
ç. 55b/04
[=1]

çiftleş- Hayvan ve bitkilerde cinsî birleşme.
ç.-meye 62b/13
[=1]

çiger (< Far. ciger) Bk. **ciger**
ç.+ile 38a/04
ç.+le 38a/09
[=2]

çimen Kendiliğinden yetişen çim, yeşil ve kısa ot.
ç. üzere yürüt- 31b/06
[=1]

çīr Far. Bir bölüm, bir kısım.
ç.-i ez-sekil Atın bir sağ ön ayağı ve sol arka ayağı veya bir sol ön ayağı ve bir sağ arka ayağının sekil olması durumuna verilen ad. 24a/08
[=1]

çīrkinlik Göze ve kulağa hoş gelmeme, çirkin olma durumu.
ç.+dir 44a/03
[=1]

çiyli Bir şeyin üzerinde çiy olması, çiy bulunması.
ç. iken 62b/03
ç. su 62b/04, 62b/06
[=3]

çiz- Çizgi hâlinde berelemek, üzerinde çizik oluşmasına sebep olmak.
ç.-erek 32b/01
[=1]

çoçuḳ Çocuk, büyüyünceye kadar olan devresinde insana verilen isim, insan yavrusu.
ç. 38b/03
ç. ile 38b/06

ç.+lara 38b/04
[=3]

çoġal- Artmak, fazlalaşmak.
ç.-ır 56a/05
ç.-ur 26a/14
[=2]

çoḳ Belli bir miktarın üstünde, az olmayan, fazla.
ç. 5a/11, 6b/18, 16a/09, 23a/19, 26b/06, 33b/13, 35b/05, 36a/07, 36a/19, 39a/08, 40b/02, 41a/05, 41b/02, 42a/18, 42b/06, 42b/11, 43a/14, 48b/11, 49b/13, 50a/08, 50b/16, 53a/05, 53a/06, 55a/09, 57a/19, 57b/05, 58a/15, 59a/19, 60b/14
ç. (az çoḳ) 21b/10
ç.+dur 31a/13, 45b/14, 47b/09
ç. ol- 21b/05, 28b/09, 44a/13, 56a/17, 59b/05
ç.+undan (çoġundan) 9a/07
[=39]

çoḳça Epeyce, fazlaca, daha çok, çok, fazla.
ç. 15a/08
[=1]

çolaḳ Bir kolu veya eli sakat olan.
ç. 23b/07
[=1]

çöl Geniş kumluk, susuz ve düz arazi, sahra.
ç. 26a/14
ç.+de 26b/01
ç.+lerde 26a/11
[=3]

çubuḳ Bk. **çıbıḳ**
ç. ile 37a/17
[=1]

çuḳur 1.Vücutta pek derin olmayan girintili yer.
ç. 27b/15
ç.+a 28a/05
ç. ol- 15b/01, 45b/01
ç. ve ḳısıḳ gözli 15a/17
2. Orta kısmı kenarlarına göre derin olan şey.
ç. kal- 49a/19
[=6]

çuḳurluḳ Çukur olmak, çukur yer.
ç.+a (çukurluġa) māʾil ol- 16a/06
[=1]

çul Hayvanların üzerine konan kıl, kenevir veya yünden yapılmış örtü.
ç. 42b/13, 52b/14
ç.+un 37b/18, 43a/01
ç.+unı ur 42a/02
[=5]

çulla- Hayvanın üstüne çul koymak.
ç.-masına 42b/03
[=1]

çü Bk. **çün**
ç. 2a/17, 2b/09
[=2]

çün Far. Çünkü, mâdemki, gibi, ne vakit ki. Krş. **çü**
ç. 2a/04, 2a/16, 2b/02, 2b/15, 60a/02
[=5]

çünki Far. Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zîrâ, mâdemki, ne zaman ki.
ç. 3b/01, 19a/08, 25a/06
[=3]

D

da Her gramer şeklindeki kelimeden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan "dahi, bile, esasen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hattâ" vb. mânâlara gelen kelimeden ayrı yazılan takı.
d. 4a/07, 12b/05, 25a/12, 30a/07, 33a/15, 38a/12, 40a/09, 41b/01, 42b/08, 44a/10, 44b/12, 50b/16, 56b/19
[=13]

ḍād Ar. Arap alfabesinin on beşinci, Osmanlı alfabesinin hem "d" hem "z" sesi veren on sekizinci harfi.
d.+ın 5b/01
[=1]

dādā Far. Dadı, halayık.
d. (edhem-i dādā) 17a/19, 17b/01
[=2]

dādī Far. Sâsânî hükümdarı Yezdicerd dönemine göre ayın yirmi beşinci gününün adı.
d. ḳolu 17b/03
[=1]

dāfiʿ Ar. Uzaklaştıran, bir şeyin etkisini ortadan kaldıran, gideren, bertaraf eden şey.
d. (ġurre-i ḳayd-ı dāfiʿ) 24a/19
[=1]

dāġ Far. Yanık yarası, insan ve hayvan vücuduna kızgın demirle vurulan damga.
d.+a 29b/11
d.+dan 29b/11
d.+ı 46b/13
d. ile 52b/16
d. ol- 52b/09
[=5]

dāġla- Hastalıklı kısımları kurutmak, akan kanı durdurmak için vücudun hasta veya yaralı yerini kızgın bir aletle yakmak.
d.-dıḳça 52b/01
d.-rlar 46b/12, 55a/14
[=3]

dāġlan- Vücudun herhangi bir yeri kızgın bir aletle tedavi maksadıyla yakılmak.
d.-ınca 52a/17
d.-mazsa 52a/19
d.-sa 52a/18
[=3]

daḫı Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.
d. 5a/12, 5b/13, 6a/16, 6b/10, 9a/01, 9a/04, 9b/13, 10a/08, 10a/11, 12a/09, 12a/19, 13a/08, 13b/18, 13b/19, 14a/08, 14a/10, 14a/13, 14b/05, 14b/11, 15a/03, 15a/07, 15a/11, 15a/18, 15a/18, 15b/05, 16b/10, 16b/11, 17a/01, 17a/12, 17b/10, 17b/12, 17b/13, 17b/16, 18a/06, 19a/15, 20b/17, 21a/16, 21b/05, 23b/10, 23b/12, 24a/11, 24a/12, 24b/03, 25a/02, 25a/03, 25a/08, 25a/14, 25a/15, 25a/17, 25b/04, 26a/06, 26a/06, 26a/08, 26b/02, 27a/08, 27a/10, 27a/15, 27a/16, 27b/15, 28a/08, 28a/09, 28a/10, 28a/15, 28a/17, 28b/04, 29b/14, 30a/06, 31b/04, 32a/11, 32a/14, 32b/07, 33b/04, 33b/12, 33b/15, 34a/04, 34a/10, 35a/01, 35a/08, 35a/13, 35a/17, 35b/01, 35b/02, 35b/05, 35b/10, 35b/14, 35b/19, 36a/02, 36a/04, 36a/06, 36a/11, 36b/10, 37b/03, 37b/13, 38a/07, 38a/18, 38b/02, 38b/07, 38b/09, 38b/14, 39a/05, 39a/06, 39a/09, 39b/09, 39b/17, 40a/04, 40a/15, 41b/11, 43a/08, 43b/08, 43b/09, 44a/04, 44a/05, 44a/06, 44a/08, 44a/08, 44a/11, 44a/12, 44a/15, 44a/17, 44b/02, 44b/03, 44b/08, 44b/13, 45a/02, 45a/13, 45a/15, 45a/19, 45b/03, 45b/03, 45b/07, 45b/10, 45b/15, 45b/16, 45b/18, 45b/19, 46a/04, 46a/07, 46a/09, 46a/18, 46b/02, 46b/05, 46b/16, 47a/04, 47a/08, 47a/11, 47a/16, 47b/01, 47b/12, 47b/15, 47b/16, 47b/19, 48a/05, 48a/11, 48b/02, 48b/07, 48b/13, 48b/18, 49a/12, 49a/14, 49b/03, 49b/17, 50a/03, 50a/12, 50a/19, 50b/04, 50b/07, 50b/12, 50b/17, 50b/19, 51a/02, 51a/06, 51a/07, 51a/09, 51a/12, 51a/18, 51a/19, 51b/10, 51b/14, 52a/02, 52a/05, 52a/05, 52a/09, 52a/12, 52a/14, 52a/16, 52a/19, 52b/02, 52b/18, 53a/12, 53b/09, 53b/14, 54a/11, 54a/19, 54b/17, 55a/05, 55a/08, 55a/10, 55a/16, 55b/05, 56a/09, 56a/17, 57a/15, 57a/18, 58a/10, 58b/05, 59b/14, 60a/01, 60b/14, 60b/16, 61a/06
[=210]

dāḫil Ar. İçinde, içinde bulunan, içinde olan.
d. ol- 27b/16
[=1]

dāʿī Ar. Duacı, dua eden.
d. ol- 2b/13
[=1]

dāʾim Ar. Devam eden, sürekli.
d. 45b/18
d. ol- 2a/01, 2b/03

[=3]

dāʾimā Ar. Her zaman, devamlı olarak, sürekli.
d. 45b/11, 51b/04
[=2]

dāʾire Ar. 1. Çember biçimindeki şekil.
d. 44b/10, 55a/12, 55a/16, 55a/17, 55b/10, 55b/13, 55b/16
d.+niñ 55b/05
2. Devlet işlerini yöneten kuruluşlar ve bunların bölümlerinin her biri.
D.-i Hümāyūn kütüb-ḫānesi 10a/13
[=9]

dāʾireli Vücudunda daire şekli bulunan at.
d. 55a/18
d.+den ziyāde 55b/03
d. ol- 55b/01
[=3]

dāʾiresiz Vücudunda daire şekli olmayan at.
d. 55b/02
[=1]

dāʿirevāri Far. Daireye benzer, daire gibi.
d. ol- 46b/07
[=1]

dāl (< Ar. dāll) Delâlet eden, delil olan,işâret olan, yol gösteren.
d.+dir 15a/10, 15a/13, 15b/05, 16a/15, 16a/17, 16b/09, 16b/18, 17a/01, 23b/01, 37b/12, 57b/10, 57b/13
[=12]

damaḳ Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım.
d.+ın (damaġıñ) 30a/04
d.+ına (damaġına) 30a/01, 30a/04
[=3]

dānā Far. Âlim, bilgin, bilgili kimse.
d. (merd-i dānā) 2b/16
[=1]

dāne Far. Tane, adet, bitki tohumu.
d. (dört dāne) 57a/13
d.+si (her dāne) 9b/07
d.+si gibi (biber dānesi) 21b/10
d.+si gibi (ḫardal dānesi) 13a/14
d.+si gibi (şuşam dānesi) 19a/06, 48b/08
d.+sine beñzer (nār dānesi) 27b/13
[=7]

dar Ensiz, genişliği az. Krş. **ṭar**
d. 30b/11, 35a/18
[=2]

dārā-bende Far. Hükümdarın kölesi.
d.-i dergāh-ı şehenşāh 2b/04
[=1]

daraḳ Tarak, toprağı düzeltmek, taşını ve yabâni otları temizlemek için kullanılan ucu dişli, uzun saplı âlet.
d. 32b/16
[=1]

Ḍarīr Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Darîr, "her şeye sabredip dayanan hayvan" anlamındadır.
Ḍ. 5b/01, 5b/01
[=2]

darlan- Bunalmak, sıkılmak.
d.-up 63a/08
[=1]

dārü'l-kütüb Ar. Kütüphâne.
d.-ü Enderūn 2a/18
[=1]

daʿvet Ar. Çağırma, çağrı, peygamberlerin insanları hak dine çağırması.
d. (berāy-ı daʿvet) 1b/04
d.+e 5b/09
[=2]

davran- Kalkmak üzere harekete geçmek, hareket edip kalkmak.
d.-up 6b/09
[=1]

de Bk. **da**
d. 3b/12, 7b/16, 12a/12, 13a/09, 13b/01, 15b/18, 17b/08, 22a/08, 23b/09, 25a/06, 29a/03, 29b/05, 30b/14, 31a/05, 35b/18, 43b/13, 44b/11, 45a/05, 51b/03, 52b/12, 52b/16, 58b/05, 61b/17, 63a/07
[=24]

de- Bk. **di-**
d.-mişler 24a/19
d.-nilen 12a/14, 12a/16, 12b/02
d.-yince 3b/13
[=5]

decūcī Ar. Siyahlığı saf ve berrak olan at.
d. (edhem-i decūcī) 17b/01, 17b/13
[=2]
decūciye Ar. Siyahlığı saf ve berrak olan kısrak.
d. 17b/14
[=1]
defʿ Ar. Savma, savuşturma, kovma,ortadan kaldırma.
d. 17a/06, 35a/09
d.+a 40a/14, 40a/15
d. buyur- 4b/18
d.+ı 35a/12, 35a/17
d.+ından 37a/02
d.+ı için 57a/11
d.-ı mażarrat 41a/15
d.-ı mūzī 2b/09
d. it- 7a/03, 31a/04, 36b/19, 54b/14, 56a/13, 56b/10, 56b/13, 57b/11, 57b/15
d. ol- 26a/19, 38a/03, 52a/07, 52a/18, 52a/19, 52b/01, 52b/13, 52b/16, 52b/17
[=29]
defʿa Ar. Kere, kez.
d. 61a/04
d. (beş defʿa) 60a/15
d. (bir iki defʿa) 42a/01
d. (bir ḳaç defʿa) 26a/16, 32a/11, 38a/17, 39a/07, 39b/05, 52b/11, 60b/10
d. (nice defʿa) 5b/15
d. (yedi defʿa) 6b/09, 6b/13, 59b/06
d. (yedişer defʿa) 59b/10
d. dan-şoñra (bir kaç+defa) 61b/11
d.-ı vāḥid 62b/14
[=17]
defʿate Ar. Bir defada, birden.
d. 52a/10
[=1]
defn Ar. (Ölü için) Gömme, gömülme.
d. it- 58b/10
[=1]
defne İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliginde ve sabun yapımında, yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık. Lourus nobilis. Krş. **tefne**
d. yapraġı 62a/06
[=1]
deger Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre değdiği karşılık, kıymet, bedel.
d.-i bahā it- 12a/13
[=1]
degil İsim cümlelerinde olumsuzluk anlamı veren kelime.
d. 2b/10, 5b/18, 47b/15
d.+dir 15a/18, 15b/10, 17b/10, 24b/03, 25b/05, 29a/02, 35a/09, 36b/03, 41a/16, 43b/13, 44a/09, 44a/15, 47a/16, 50a/15, 50b/17, 51a/17, 51b/08, 54b/06, 55a/05, 60a/03, 63a/04
d. imiş 8a/15
d.+se 39b/06
[=26]
degirmenvārī Değirmene benzer, değirmen gibi.
d. 41b/10
[=1]
degirmi Yuvarlak.
d. ol- 54a/17
[=1]
degiş- (Bir kimse veya şey) Gidip yerine başkası gelmek.
d.-eler 36a/01
d.-en 57b/12, 57b/13
d.-irse 57b/11
d.-mesi 12b/15
d.-mez 12a/05, 12b/10
d.-ür 12a/05
[=8]
diş degiş- 12b/15
[=1]
degişdir- Bir şey veya kimsenin yerine başkasını koymak getirmek.
d.-irler idi 59b/11
[=1]
degnek Elde taşınacak uzunluk ve incelikte düzgün ağaç, sopa, çomak.
d. pārçaları 38b/04
[=1]
degül Bk. **degil**
d.+dir 25b/15

[=1]

deḫas Ar. Atın tırnağı üzerindeki şişlik.
d. 48a/05
[=1]

dek Bir işin sona erdiği yeri zamanı gösterir, -e kadar, -e değin.
d. (-e dek) 8b/10, 13a/09
[=2]

del- Üzerinde delik açmak.
d.-üp 30a/04
[=1]

delāʾil Ar. Deliller.
d. 24a/06
[=1]

delālet Ar. Delil, işaret, nişan.
d. it- Bir şeye delil ve alâmet olmak. 15b/08, 16b/04
[=2]

delik Dar küçük açıklık.
d.+leriniñ (burun delikleri) 14a/17, 14b/12, 14b/18, 15b/05
[=4]

delīl Ar. Bir şeyin varlığını ispatlamaya yarayan şey, kanıt.
d.+dir 15a/11, 55b/09, 56b/03, 58a/02
[=4]

delin- Bir şeyin üzerinde delik açılmak.
d.-üp 52a/17
[=1]

dem Ar. Kan.
d. 1b/10, 2b/02, 48a/16, 48a/16, 62b/13
d. (milh-dem ṭut-) 62a/12
d.+de 2a/17
d.+iñ 22a/15
[=8]

dem-efşān Far. Kan saçan.
d. 1b/16
[=1]

demīlik Korkaklık.
d. 31b/13
[=1]

demür Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, incelmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış veri çok geniş olan, yoğunluğu 7,8, erime derecesi 1510, atom ağırlığı 55,85, atom numarası 26 ve sembolü Fe olan element, demir.
d. (paṣlı demür levni) 21a/05
d. ḳapu 37a/13, 37a/19
d. paṣı 20a/06
[=5]

demür ḳır Arapların eşb-i aḫḍar dedikleri atın Türkler arasndaki adı. Krş, **eşb-i aḫḍar**
d. 21a/14

demürlü İçinde demir bulunan.
d. (paşlanmış demürlü ten) 19a/08
[=1]

deñiz Yeryüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi.
d. kenārı 39a/04
[=1]

dep- (Hayvan) Arka ayağı ile vurmak, çifte atmak.
d.-e 37a/18, 37b/05
d.-er 37a/12
d.-erek 37b/06
d.-mege 37a/11
d.-meye 37b/01
[=6]

depe göz Sağa sola çarparak dikkatsizce yürüyen (kimse).
d. ol- 47a/12
[=1]

der I Ter, vücuttan çıkan tuzlu sıvı.
d. 2a/19, 40b/01, 40b/02
d.+i 28b/09
d.+ile 52b/13
d.+inde 54b/04
d.+ini 42a/04

der II Far. -de, içinde anlamı veren ön ek.
d.-ẕikr-i ʿuyūbāt-ı feres 35a/07
[=8]

der-ʿaḳab Far. Hemen arkasından.
d. 48a/09
[=1]

derece Ar. Kerte, rütbe.
d.+m 2a/06

dergāh Far. Bir büyüğün, büyük bir yerin herkes için başvurma yeri olan kapısı, eşiği.
d. (mümtāz-ı aġayān-ı dergāh) 2b/04
d.-ı (çāker-i dergāh-ı şāh) 2a/06

d.-ı (dārā-bende-i dergāh-ı şehenşāh) 2b/04
[=3]

deri 1. İnsan ve hayvan vücudunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten.
d.+nin 51a/11
d.+si 15a/02, 15b/03, 15b/13, 27b/07
2. Yüzüldükten sonra işlenerek kullanmaya elverişli duruma getirilmiş hayvan derisi.
d.+siyle 39b/06
[=6]

derin Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.
d. ol- 39a/02
[=1]

derle- Vücudun gözeneklerinden ter gelmesi.
d.-dikçe 43a/06, 43a/08
d.-meden 43a/07
d.-mek 43a/05
d.-mekle 52b/12
d.-meyen 28b/09
d.-yen 43a/07
d.-yüp 42b/06
[=8]

derlet- Terlemesini sağlamak.
d.-eler (derledeler) 52b/11
d.-erek (derlederek) 40b/08, 40b/16
d.-ince (derledince) 41b/16
d.-meyüp 42b/12
d.-üp (derledüp) 42a/14
[=6]

derli Terli, terlemiş olan.
d. 51b/10
[=1]

derūn Far. İç taraf, dahil, kalp yürek, iç batın.
d. (ālāt-ı derūn) 16b/12
[=1]

deryā Far.Deniz.
d. gibi 5b/07
[=1]

dest Far. El.
d.-i şerīf 5b/16
d.+ine 2b/08
[=2]

devā Far. Çare, ilaç, derman, şifa.
d. 60b/14
d.+sına 29a/12
d.-yı mezkūr 61b/13
[=3]

devām Ar. Sürüp gitme, sürme, kesilmeme.
d. ile 62a/14
d. it- 62a/11
d. olun- 42a/16
[=3]

deve Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı.
d. 39a/09, 57b/14
d.+si gibi (hecīn devesi) 34a/02
d. ṭudaġı 46a/07
d.+ye (on deve) 4b/11
[=5]

devlet Ar. Mutluluk, saadet, talih, baht.
d. (çerāg-ı rūşen-i ḫandān-ı devlet) 10a/03
d.+i 7a/11
[=2]

devrān Ar. Dünya, zaman, çağ.
d. (şeh-i devrān) 2b/11
[=1]

devre Ar. Daire, dönme, dönüş.
d. 57a/18
[=1]

devşür- Toplamak.
d.-erek 34b/18
[=1]

devvāre Ar. Dönen, devreden, daire.
d. 58a/09, 58a/11, 58a/12, 58a/14, 59a/03, 59a/18, 59b/01
d.-i kebire 59a/05
[=8]

dırʿ Ar. Zırh.
d. 25a/07
d.+dan 25a/07
[=2]

Ḍırs Ar. Hz. Muhammed'in Sükeb adlı atının, önceki sahibindeki adı.
d. idi 4a/05
[=1]

dış Cisimlerin çevreye bakan tarafları, içte bulunmayan yüzleri, hariç.
d. 24b/13, 24b/14, 47b/06, 48a/03, 49a/17, 52a/13
[=6]

dışaru Dışarı, bulunulan sınırlı ve kapalı yere göre dışta kalan yer, içeri karşıtı.
d. 57b/16
[=1]
di- Söylemek, anlatmak, ifâde etmek, rivayet etmek. Krş. **de-**
d.-di 2a/05
d.-dikleri 17a/11, 17a/16, 21b/03, 21b/06, 27a/07, 27b/12, 33b/13, 44a/02, 44a/12, 44a/15, 44b/04, 44b/13, 47b/01, 48a/05, 48a/11, 48a/18, 49a/14, 51b/04, 51b/13, 53a/02, 61a/17, 62b/11
d.-dikleri-ki 44a/04, 44a/06
d.-dikleridir 44b/13, 48a/01, 50a/19
d.-dim 3a/06, 3b/08, 8a/05
d.-mek 5b/08, 5b/10, 5b/18, 6a/04, 8b/16, 9a/03, 44b/03, 56a/02
d.-mekdir 4a/14, 8b/01, 16a/01, 17a/12, 17b/05, 23b/05, 23b/07, 26b/16, 46a/01
d.-mekle 21b/09
d.-mektir 24b/19
d.-mişdir 50a/16
d.-mişlerdir 50a/09
d.-rken 41a/11
d.-rler 4a/01, 4a/07, 4b/06, 4b/14, 5a/13, 5a/15, 5a/17, 5a/19, 5b/03, 5b/05, 5b/14, 6a/01, 6a/02, 6a/03, 6a/06, 6a/10, 7a/07, 7b/14, 11b/03, 11b/06, 11b/07, 12a/01, 12a/03, 12a/19, 12b/08, 12b/16, 15b/18, 15b/19, 17a/15, 17b/13, 17b/14, 18a/12, 19a/19, 19b/08, 19b/17, 20a/05, 20b/01, 20b/09, 20b/13, 21a/10, 21a/13, 21a/14, 21a/16, 21a/16, 21a/17, 21a/18, 21a/19, 21b/02, 21b/05, 21b/11, 21b/18, 22a/03, 22a/05, 22a/06, 22a/07, 22a/09, 22a/13, 22a/17, 22a/19, 22b/01, 22b/03, 22b/05, 22b/06, 22b/07, 22b/08, 22b/12, 22b/13, 22b/15, 22b/17, 22b/18, 23a/01, 23a/02, 23a/04, 23a/06, 23a/08, 23a/10, 23a/12, 23a/14, 23a/16, 23a/19, 23b/05, 23b/07, 23b/09, 23b/11, 23b/12, 23b/13, 23b/14, 24a/01, 24a/03, 24a/09, 24a/12, 24a/14, 24b/03, 24b/05, 24b/08, 24b/09, 24b/17, 24b/18, 25a/03, 25a/08, 25a/17, 25a/18, 25b/09, 25b/14, 25b/17, 26a/02, 26a/04, 26a/08, 26a/10, 26a/11, 26b/04, 26b/06, 26b/08, 26b/09, 26b/12, 26b/13, 26b/15, 26b/15, 27a/01, 27a/02, 27a/03, 27a/04, 27a/04, 27a/08, 27a/09, 27a/10, 27a/10, 27a/11, 27a/13, 27a/14, 27a/15, 27a/16, 27a/17, 27a/17, 27a/19, 27b/01, 27b/02, 27b/05, 27b/09, 27b/11, 28a/05, 28a/09, 28a/10, 28a/11, 28a/12, 28a/13, 28a/14, 28a/15, 28a/16, 28a/18, 28a/19, 28b/01, 28b/01, 28b/02, 28b/07, 28b/08, 28b/09, 28b/10, 28b/11, 28b/14, 32a/16, 33a/01, 33a/02, 33a/05, 33a/11, 33a/12, 33a/13, 33b/01, 33b/02, 33b/03, 33b/05, 33b/07, 33b/09, 33b/11, 33b/13, 33b/15, 33b/18, 33b/19, 34a/01, 34a/04, 34a/07, 34a/08, 34a/10, 34a/12, 40b/01, 40b/03, 40b/04, 40b/06, 41a/02, 44a/18, 44b/10, 44b/13, 45a/04, 45a/07, 45a/16, 46b/04, 47a/16, 48a/06, 49a/06, 50b/11, 50b/12, 51a/19, 51b/06, 51b/14, 52a/08, 52a/15, 52a/16, 54b/15, 55a/06, 55a/08, 55a/19, 55b/19, 56a/01, 56b/07, 56b/07, 58a/03, 58a/07, 58b/02, 58b/06, 58b/12, 58b/17, 60b/16, 61a/18, 63a/04
d.-rler idi 4b/05, 5a/01, 5a/04
d.-ye 6b/01
d.-yü 3b/17, 5b/07, 7a/05, 8b/14, 9b/05, 9b/08, 18b/09, 19a/16, 21b/18, 24b/16, 29a/03, 40a/07, 40a/13, 48b/16, 50a/09, 50a/11, 55a/09, 56a/03, 57b/13, 59a/05
[=301]
dīger Far. Başka, öteki, öbür.
d. 62a/15
[=1]
dik Bir tarafa doğru eğikliği olmayan, dosdoğru vaziyette duran.
d. tut- 44a/05
ḍīḳ Ar. Daralma, darlık, dar.
ḍ. 58a/10

ḍ. maʿāş Geçim sıkıntısı, geçim darlığı. 58a/02, 58a/07
ḍ. ol- 15a/19, 15b/06
d.ü'l-nefesī gibi 51b/15
[=6]

ḍīḳ-nefesī Far. Nefes darlığı.
ḍ.-nefesī ol- 51b/10

dik- I Bir şeyi iğne iplikle birbirine tutturmak ve yırtık yerlerini birbirine eklemek.
d.-eler 61b/16
d.-meyeler 61b/16
d.-üp 61b/17
[=3]

dik- II Kaldırıp dik duruma getirmek.
d.-mege 36b/14
d.-üp 58b/16
[=2]

dikil- Dik duruma gelmek, dikleşmek, kalkmak.
d.-üp 29b/19
[=1]

diḳḳat Ar. Bir şey üzerinde önemle durma, ilgi gösterme, önem verme, düşünceyi bir nokta üzerinde toplama.
d. 7a/05, 30b/07, 36b/11, 42b/03, 43b/18, 54a/03
d. (kemāl-i diḳḳat) 37a/08
d. eyle- 43b/06
d. it 51b/17
d. it- 34a/15, 34b/07, 35b/04, 40b/11, 41a/17, 42b/04), 43a/02, 50b/05, 54b/10
d. itil- 63a/05
d.+le 45a/01
d. ol- 48a/14
d. olun- 7a/10, 48b/11, 53b/02
[=23]

dil Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli uzun ve hareketli organ.
d. 46a/09, 46a/13
d.+i 46a/09, 46a/11, 57b/03
d.+iniñ 58a/01
[=6]

dil-ḫᵛāḫ Far. Gönlün arzu ettiği, gönlün istediği, arzu edilen.
d.+ıdır 3a/03
[=1]

dile- İstemek, arzu etmek.
d.-rse 24b/13, 24b/13, 43a/18, 43a/18
[=4]

dilkü Tilki, Köpekgillerden, sivri burunlu, uzun ve çok tüylü kuyruğu ve postu kürk olarak kullanılan, sansardan büyük, yabanî memeli hayvan. Vulpes. Krş. **tilki**
d. 34a/12
[=1]

dilli Dili olan.
d. (büyük dilli ol-) 46a/11
d.+den ziyade (küçük dilli) 46a/12
[=2]

dilsiz Konuşamayan, lâl, ebkem.
d. 46a/01
[=1]

dimāġ Ar. Beyin, şuur, bilinç, akıl.
d.+ın 22a/10
d.+ında 54a/02
d.+ıñ (15b/04
[=3]

dīmışḳ Ar. Hızlı yürüyen deve.
d. tüyli ol- 15a/12
[=1]

Dimyāṭī Ebû Muhammed Şerefüddin Abdü'l-mü'min b. Halef b. Ebi'l-hasen ed-Dimyâtî , (ö. 705/1306). Muhaddis. Dimyâtî'nin, birçoğu kırk hadise dair olan muhtelif eseri bulunmaktadır.
D. Ḥażretleri 5a/08
[=1]

din- Söylenmek, anlatılmak, ifade edilmek.
d.-mez 23b/03
d.-ür 4a/08, 17b/14, 23b/02
[=4]

dincel- Dinçleşmek, rahat ve huzura kavuşmak, rahatlamak.
d.-dikçe 40b/12
[=1]

dinil- Söylenilmek, anlatılmak, ifade edilmek. Krş. **dinül-**
d.-digi gibi 22a/08
d.-en 13a/02, 14a/18

d.-ür 55b/05
[=3]

diñle- Söylenen sözü dikkate alıp ona göre davranmak, kabul etmek, itaat etmek.
d.-meyüp 30a/11
d.-mezse 30a/15
[=2]
gem diñle- 30a/15
[=1]

diñne- Bk. **dinle-**
d.-meyüp 38b/14
[=1]
gem diñne- 38b/14
[=1]

diñlendir- Yorgunluğunu gidermek, rahat ettirmek, dinlenmesini sağlamak.
d.-ir 53a/19
d.-mek içün 33a/18
d.-mez 53b/04
[=3]

dinül- Bk. **dinil-**
d.-ür 23b/01
[=1]

dip Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı.
d. 19b/19, 50a/05
d. azu dişleri 11b/17, 12b/09
d.+i (dibi) 15a/08
d.+i (dibi) (ḳuyruḳ dibi) 15a/03
d.+i (kuyruk dibi) 14b/16
d.+ine ṭoġrı (dibine ṭoġrı) 22b/18
d.+leri 20b/12, 22b/16
d.+leri (tüy dipleri) 18b/17
[=11]

direk Destek veya taşıma vazifesi görmek üzere bulunduğu yere dikine yerleştirilen uzun ve kalın ağaç, demir vb.
d. gibi 47a/09
[=1]

dirhem Ar. Okkanın dört yüzde biri miktarındaki ağırlık ölçüsü birimi (3,2075 gr).
d. (beş yüz yigirmi dirhem) 62a/13
d. (bir buçuḳ dirhem) 62a/17, 62a/17, 62a/18
d. (bir iki dirhem) 62a/15
d. (iki dirhem) 62a/16, 62a/16, 62a/18
d. (on beş dirhem) 62b/01
d. (otuz dirhem) 62a/13, 62a/19, 62b/01
d. den.(beş dirhem) 61a/01
d. e kadar (on dirhem) 61a/01
[=14]

diri Canlı, sağ, hayatta olan.
d.+si 39b/06, 55b/15
d.+siñ 39b/05
[=3]

dirinlik Bir şeyin üst kısmından dibine veya cephesinden gerisine doğru olan mesafe, derinlik.
d.+i (dirinligi) 29b/13
[=1]

dirsek Kolun orta yerindeki eklemin dış tarafı.
d. 16a/17, 16a/19
d.+ine (dirsegine) 16b/01
d.+leri 14b/13, 16a/16, 20a/07, 26b/08
d.+lerinden 20a/12, 20a/17
d.+lerinden maada 26b/05
d.+lerine kadar 23a/18, 23b/03
[=12]

diş Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.
d. 12a/17, 12a/18
d. (armaḳ diş) 12a/09
d. (zāʾid diş) 12b/12
d.+de 2a/14
d. degiş- 12b/15
d. etleri 35b/04
d.+i 12b/01
d.+i (sivri azu dişi) 12a/04
d.+in 13a/03
d.+inden māʿadā 11b/17
d.+ler 12a/16, 12b/03
d.+leri 10b/03, 12a/07, 12a/08, 12a/09, 12b/13, 12b/16, 57a/05
d.+leri (azu dişleri) 12a/01
d.+leri (dip azu dişleri) 11b/17, 12b/09
d.+leri (ḳavāriḥ dişleri) 13a/09, 13b/11

d.+leri (ön dişler) 12a/01, 12a/11
d.+leri (öñ dişler) 11b/15, 12a/05
d.+leri (sivri azu dişleri) 12a/03
d.+leri (üst dişler) 46a/05
d.+leri ile 47a/17
d.+leri ile (azu dişleri) 12a/11
d.+leridir (sivri azu dişleri) 12b/09
d.+lerin 12a/14, 12b/02, 12b/19, 13a/02, 57b/11
d.+lerin (sivri dişler) 12a/05
d.+lerinde 57b/01
d.+lerinde (rebāʿiyāt dişleri) 13a/04
d.+lerindedir (ḳavāriḥ dişleri) 13a/12
d.+lerinden 11b/16
d.+lerine 2a/15, 35b/04
d.+lerini 11b/08
d.+leriniñ 11b/01
d.+leriniñ (alt dişler) 46a/05
d.+leriniñ (azu dişleri) 12b/11
d.+leriyle 34b/14
[=51]

dişindilik Dişindirik, ipten gem, yular.
d. ile 29b/09
[=1]

dīvār Far. Duvar.
d.+a 37a/19
d. gibi (taş dīvār) 37a/14
d.+ı 34b/16
[=3]

diyār Ar. Memleket, ülke, belde.
d. 13b/15
d.+da 13b/16, 60a/03
[=3]

diye Bk. **diyü**
d. 6b/01
[=1]

diyü 1. Diyerek, deyip. Krş. **diye**
d. 3b/17, 5b/07, 7a/05, 8b/14, 9b/05, 9b/08, 18b/09, 19a/16, 24b/16, 40a/07, 50a/09, 50a/11, 55a/09
2. Biri sebebi biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar.
d. 21b/18, 29a/03, 40a/13, 59a/05
3. Sanarak, zannederek.
d. 48b/16
4. Olarak niyetine.
d. 56a/03, 57b/13
[=20]

diz Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım.
d. 28a/04, 36a/01, 47b/05, 47b/07, 48a/02
d. altı 49a/15
d.+den 48a/02
d.+inde 46b/19
d. ḳapaḳları 24b/04
d.+leri 14b/13, 15a/01, 27b/05, 27b/10, 28a/06, 57a/02
d.+lerinde 24b/04, 47b/10
d.+lerinden 14a/19, 41b/17
d.+lerinden aşaġı 24b/06
d.+lerine 41b/06, 47b/05
d.+lerine ḳadar 23b/04, 59b/04
d.+lerini 42a/03
d.+lerini (ön dizler) 42b/17
d.+leriniñ 14a/16, 16b/02, 19b/15, 24b/06
[=30]

dizgin Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı idare etmeye yarayan kayış.
d.+de 30b/15
d.+den 30b/19
d. gibi 36b/17
d.+i 31b/19, 32a/19
d. ile 30b/11
d.+in 33a/09
d.+ine 37a/07
d.+ini 35a/18
d.+inin 42a/05
d.+lerinden 36b/15
[=11]

doġrı Bk. **ṭoġrı**
d. (-a doġrı) 25b/08, 25b/09
d. (-e doġrı) 55b/18
[=3]

doḳan- Bk. **doḳun-**
d.-ınca 19a/12, 49b/10
d.-sa 60b/12
d.-up 50b/06
[=4]

doḳun- (Bir şey diğer bir şeye) Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek. Krş. **doḳan-**
d.-a 30a/04, 37a/18
d.-alar 31b/16
d.-ursa 30a/01
[=4]

dost (< Far. dūst) Birini riyasız ve samimi duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse.
d.+ı 56a/04
[=1]

dög- (Ufalamak, ezmek, parçalamak, karıştırmak, temizlemek, bastırmak, sıkıştırmak vb. maksatlarla) Bir şeyin üzerine arka arkaya vurmak.
d.-üp 62b/04
[=1]

dögül- (Ufalamak, ezmek, parçalamak, karıştırmak, temizlemek, bastırmak, sıkıştırmak vb. maksatlarla) Üzerine arka arkaya vurulmak.
d.-miş 62b/04
[=1]

dök- (Sıvı veya tane halindeki şeyleri) Bulundukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltmak.
d.-e 42a/07
d.-eler 60b/09, 61a/19
d.-er 49a/16
d.-mege 4a/07
[=5]

dökül- (Sıvı veya tane halindeki şeyler) Bulundukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltılmak.
d.-en 34b/18
d.-se 59a/11, 59a/13
d.-üp 60b/12
d.-ür 11b/11
[=5]

döl Yavru. (Özellikle inek, koyun, keçi vb. hayvanların yavrusu).
d.+i 60a/16, 60b/01
d.+ünde 11b/13
[=3]

döle- Hayvan yavrulamak.
d.-mez 40b/05
[=1]

dölet- Hayvanı yavrulatmak.
d.-mek 40b/04
[=1]

dön- Kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket etmek.
d.-dügi gibi 32b/15
d.-e 30b/14
d.-erek 32b/15
d.-mesi 50b/02
d.-mez 46b/03
[=5]
nā-revānde dön- 32b/15
[=1]

döndür- Bir şeyi kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket ettirmek.
d.-erek 41b/05, 41b/06
d.-mede 46a/19
d.-mek 41b/08
[=4]

döndürül- Kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket ettirilmek.
d.-se 41b/09
[=1]

dördinci Dört sayısının sıra sıfatı.
d. 5b/03, 17a/09, 32b/09
d. (on dördinci) 6a/10
d. (üçünci dördünci gün) 42a/11
d. bāb 10b/05
d.+sine 4b/04
[=7]

dört Üçten sonra beşten önce gelen sayı.
d. 12a/04, 12a/17, 12a/18, 19a/01, 19a/19, 23a/18, 24a/16, 32b/07, 37b/04, 38a/19, 48a/11, 53a/07, 56a/08, 56a/19, 59b/03
d. (on dört yaş) 62b/12
d. dāne 57a/13
d. ḳat 58b/15
d. parmaḳ 55b/11
d.+ünde (dördünde) 53b/09
d.+ünde (dördünde) (yigirmi dört) 13b/07
d. yaş 11b/09, 34b/01
[=23]

dört ayaḳlı Hayvan.
d. 56a/08
[=1]

döş Göğüs, sîne.
d.+ünüñ 16a/14
[=1]

duʿā Ar. Allah'a yakarma, niyâz
d. eyle- 7a/08
d. it- 8b/14

d.-yı farż 3a/05
[=3]

dudaḳ Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri. Bk. **ṭudaḳ**
d.+ı (dudaġı) 55a/02
d.+ı (dudaġı) (alt ve üst dudaḳ) 55a/09
d.+ında (dudaġında) 58a/14
d.+ını (dudaġını) 30a/07
d.+ınıñ (dudaġınıñ) (alt duḍaḳ) 12a/15
d.+ınıñ (dudaġınıñ) (üst duḍaḳ) 12a/14
d.+ları 55a/07
d.+larında 57b/01
[=8]

dudtur Takmak, iliştirmek, tutturmak.
d.-a 42b/15
[=1]

duḫūl Ar. Girme, giriş, dâhil olma.
d.+unda 13a/05
[=1]

duman Bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerrelerle buğu bulunan değişik renklerde gaz.
d. rengi Boz, gri renk.17b/15
[=1]

dumansı Dumana benzer, duman gibi.
d. reng 17b/16
[=1]

dur- 1. (Yiyecekler ve nesneler) Bulunduğu yerde bir zaman kalıp üzerinden zaman geçmek.
d.-a 39b/02, 62a/06
d.-duġı 11b/09
2. Beklemek, sabretmek.
d.-a 39b/04
3. Rahat oturmak, yaramazlık yapmamak.
d.-amayup 53b/10
4. Dikilmek ayakta durmak.
d.-an 8a/06
d.-up 32b/17, 35a/11
5. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.
d.-mağı 36a/12
d.-maḳda 16a/13
6. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.
d.-maḳ 53a/15
7. bir noktada kalmak, karar kılmak.
d.-maḳ 53b/11
8. Dengesini bulup bir yerde kalmak, yerleşip hareket etmemek.
d.-malı 38b/13
[=13]
rāḥat dur- 53b/10
yalñız dur- 36a/12
[=2]

durdur- (Birinin veya bir şeyin) Hareketine son veya ara vermesine sebep olmak, durmasını sağlamak.
d.-alar 53b/07
d.-mayup 36a/19
d.-up 35a/10, 37a/14, 38b/03
d.-ur 53b/08
[=6]

duy- İşitmek.
d.-maz 44a/02
[=1]

dübir (< Ar. dübür) Bk. **dübür**
d.+i 51a/19
[=1]

dübür Ar. (İnsan ve hayvan vücudunda) Kıç, makat. Krş. **dübir**
d. (ma-beyne'l ḳubūl ve'd-dübür) 27a/19
d.+i 14b/16, 27b/01, 27b/01, 51b/18, 56a/06, 59a/15
[=7]

düglek Kavun.
d.+i (ḳarġa düglegi) 60b/15, 61a/08
[=2]

dülbend Pamuk ipliğinden dokunmuş, çok yumuşak, çok seyrek ve ince bez.
d. 30a/06
[=1]

düldül-süvār Far. Düldül binicisi. (Hz. Ali kastedilmektedir. Düldül, Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye hediye ettiği katırın adıdır).
d.-ı bī-meydān 2a/02

[=1]

dünyā Ar. İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan.
d. 7a/10
d.+ya (dünyāya gel-) 57a/15
[=2]

dürlü Çeşitli, muhtelif.
d. 21a/11, 33b/04, 35a/01, 38b/02
d. dürlü 16b/13
d.+si 47b/11
[=6]

Dürrü'l-Buḥūr Ahmed bin el-Ḥasan bin el-Aḥnef''in baytarname türündeki eseri.
d. 10a/14
[=1]

dürt- Sivri bir şeyle dokunup hafifçe itmek.
d.-e 31b/11, 32a/18
d.-mek 47a/03
[=3]

düş- 1. (Hızı, gücü, verimi, değeri, miktarı vb). Azalmak, eksilmek, inmek.
d.-er 45a/14, 45b/05, 47a/04, 49a/13
d.-meye 46a/18
d.-erse 42a/15
2. Bir şey vücuttan atılmak
d.-er 13b/13, 49a/03
d.-üp 12a/10
3. Aşağı doğru sarkmak.
d.-meye 62a/05
4. (Bir şey veya kimse) Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda ken devrilip yatık duruma gelmek.
d.-se 31a/07
5. Yansımak, aksetmek, vurmak.
d.-ünce 45b/06
[=12]
etden düş- 42a/15
[=1]

düşmen Far. Düşman, kendisiyle savaşılan devletin askerleri ve halkı.
d.+e 8b/11, 24b/15
d.+i 56a/05
[=3]

düşük Aşağı doğru sarkmış, aşağı inmiş.
d. ol- 44a/07
[=1]

düşür- 1. (Hızını, gücünü, verimini, değerini, miktarını vb.) Azaltmak, eksiltmek, indirmek.
d.-üp 46b/02, 48b/06
d.-ür 44a/04, 44b/01, 44b/08, 45b/18, 47a/02, 47b/16
d.-ürler 45a/19, 45b/02
2. Bir şeyi vücuttan atmak.
d.-digi 12b/08
d.-en 11b/11
d.-emeyecegi 61a/15
d.-emezse 61a/14
d.-mege 48a/08
d.-mekle 61b/04
d.-se 12b/10
d.-üp 12b/03, 12b/04, 60b/06, 61a/13, 61b/01
d.-ür 11b/09, 12b/05v,
[=20]
ṭay düşür- 60b/06, 61a/13
ṭayıñ lāşesini düşür- 61b/01
[=3]

düz 1. Girintisi çıkıntısı olmayan.
d. 31b/06, 32a/16, 42b/11, 53a/14, 53a/17
d. ol- 16a/05, 51a/12
2. Her tarafı aynı yöne doğru olan, eğilip bükülmeden devam eden, doğru, müstakîm.
d. 06/10
d.+dür 34a/14
[=9]

düz- Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.
d.-üp 31b/16, 37a/13, 37b/04
[=3]
ḳamçı düz- 31b/16
şūret düz- 37a/13
tahta düz- 37b/04
[=3]

düzlet- Düz duruma getirmek.
d.-üp (düzledüp) 48b/17
[=1]

E

Ebā Hureyre Ebû Hureyre Abdurrahmân b. Sahr ed-Devsî

(ö.58/678). Çok hadis rivâyet etmesiyle tanınan sahâbî.

E. raḍıya'llāhü ʿanhü 9a/14
[=1]

ebeveyn Ar. Anne ile baba.
e.+iniñ 15a/10
e.+iñ 60a/19
[=2]

ebhaḳ Ar. Deride ortaya çıkan benek benek beyaz lekeler, beyazlık, vitiligo.
e. (aḥvā-yı ebhaḳ) 17b/19
[=1]

Ebī Kebīşe Ebû Kebşe Süleym (ö.13/634). Hz. Peygamber'in azatlı kölesi.
E. raḍıya'llāhu ʿanhü 7b/01
[=1]

ebraş Ar. (Baras hastalığı sebebiyle) Ala tenli.
e. (aġarr-ı ebraş) 23a/12
[=1]

ebreş Ar. Aklı kırmızılı, alaca benekleri olan at. Krş. **ḳar yaġdı**
e. 21b/02, 51a/19
[=2]

ebrū Far. Kaş.
e. 20a/13, 20a/16
e. gibi 24a/11
[=3]

Ebū Cāfer Muḥammed bin ʿAli Ebû Abdillâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeynil'âbidîn (ö. 148/765). İsnâaşeriyye'nin altıncı İsmîliyye'nin beşinci imamı, Ca'ferî fıkhının kurucusu.
E.+den 8b/01
[=1]

Ebū Ṭalhā Ebû Talha Zeyd b. Sehl b. el-Esved el-Ensârî (ö.34/654-55). Sahâbî.
E.+nıñ idi 5b/05
[=1]

Ebū Zer Ebû Zer Cündeb b. Cünâde b. Süfyân el-Gıfârî (ö. 32/653). Servet terâkümü konusundaki görüş ve mücadelesiyle tanınan sahâbî. İlmî kudret bakımından Abdullah b. Mes'ûd'un dengi olduğu rivayet edilir. Hz. Peygamber'den birçok hadis rivâyet etmiştir.
E.+den (Ḥażreti Ebū Zer) 7a/17
[=1]

ebūh Ar. Atın arka ayaklarında serpme beyazlık yer kadar sekil olması.
e. 24a/12
[=1]

ebyāt Ar. İkişer mısradan ibaret manzum sözler, beyitler.
e. ile 56b/06
[=1]

ebyāż Ar. Ak, beyaz, bembeyaz.
e. (aşfer-i ebyāż) 19b/04, 19b/06
[=2]

ecr Ar. Mânevî karşılık, sevap.
e. - aḫret 7a/16
e.-i aẓīm ḳazan- 8a/07
[=2]

ecyed Ablak atın boynunun boz renkli olması durumuna verilen ad.
e. 25b/17
[=1]

eczā Ar. İlaç.
e. ile 48b/18
e.+ları 16b/04
e.-yı mezkūr 62b/05
[=3]

edā Ar. Üzerine borç olan bir şeyi yerine getirme, yapma, îfâ etme, icra etme.
e. itdir- 9b/04, 36b/01
e.-yı ṣalāt 29a/03
[=3]

edʿac Ar. Pek siyah, simsiyah.
e. (aḥvā-yı edʿac) 18a/01, 18b/02
[=2]

edbes Ar. Rengi kızıl ile siyah arasında olan at.
e. (aşḳar-ı edbes) 20b/05, 20b/07
[=2]

edeb Ar. Utanç, hayâ ve hicap duygusu.
e.-i (sūʾ-ı edeb-i feres) 37a/10
[=1]

edġam Ar. (Eşek ve katır için) Gül renkli.
e. 17a/11
[=1]

edhem Ar. İçinde beyaz lekeler de bulunan siyah at.

e. 6a/01, 6a/01, 17a/08, 43b/03
e. (feres-i edhem) 43b/03
e.+e 17b/09
e.-i (ʿinān-ı edhem-i ḫāme) 2a/04
e.-i behīm Tek renk, düz, alacasız at.17b/08
e.-i cevzī Kırmızıya çalan siyah at. 17b/01, 17b/16
e.-i dādā Hiçbir yerinde beyazlıktan eser olmayan simsiyah at.17a/19, 17b/01
e.-i decūcī Saf ve berrak siyah olan at. 17b/01, 17b/13
e.-i ġayheb Siyah at. 17a/19, 17b/10
e.-i hālik Gurre ve sekili hariç, her yeri siyah olan at. 17a/19, 17b/11
e.-i yaḥmūm Duman karası renginde olan at. 17b/01, 17b/15
[=20]

ednā Ar. Çok (daha, en, pek) aşağı, en az, en küçük.
e. 33a/02
e. (-den ednā) 35a/16
e.-yı sīd Atın, adımlarını birbirine yakın atarak yumuşak şekilde yürümesine verilen ad. 34a/11
e.+sından 54a/07
e.-yı ḥareket 40b/02
[=5]

edraʿ Ar. Başı beyaz, vücudu farklı renkli veya vücudu beyaz, başı farklı renkli at.
e. 25a/06, 25a/06, 25a/13
e. (ablaḳ-ı edraʿ) 25a/03
e.-ı muʿammem Başı, yelesi ve perçemi vücudundan farklı renkte olan at. 25a/16, 25a/18
[=6]

edrī Ar. Başının arkasında veya kulaklarında beyaz noktalar olan at.
e. 23a/04
[=1]

efʿāl Ar. İşler, eylemler, fiiller.
e. 9b/19
[=1]

efḍaḥ Ar. Boz beyaz renk, sarıya çalan beyaz renk.
e. (aşḳar-ı efḍaḥ) 20b/06, 20b/19
[=2]

efḍāl Ar. Çok (daha, en, pek) faziletliler, çok üstün olanlar.
e.-i (minā-yı efḍāl-i mevcūdāt) 3b/17
[=1]

efendi Buyruğu geçen, hükmünü yürüten, kendisine uyulan kimse, (saygı sözü olarak) din büyüklerinin isimleri ile birlikte kullanılır.
E.+miz (Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Efendimiz) 4a/05
E.+mize (Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Efendimiz) 5b/08
E.+miz ḥażretleri 3b/19, 10a/08
E.+mizden (Cenāb-ı risālet-penāh Efendimiz) 9b/06
E.+mizdir (Ḥazreti ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhü Efendimiz) 9b/14
E.+lerimize (ṭarīḳ-ı ṣaḥābe-i kirām Efendilerimiz) 10a/10
E.+ lerimiziñ (Aṣḥāb-ı kirām raḍıya'llāhü ʿanhü Efendilerimiz) 9a/06
[=8]

efḥac Bk. **faḥc**
e. 50b/12
[=1]

efrek Ar. Sarkık ve düşük kulaklı at.
e. 44a/04
[=1]

Efrenc Ar. Frenk, Avrupalı.
E. ṭā'ifesi 51b/13
[=1]

efres (< Ar. efrās) Atlar.
e.+i (terbiye-i efres) 31a/13
[=1]

eg- (Düz duran bir şeyi) Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek, bükmek.
e.-er 15b/18
e.-meyi 32a/01
e.-mez 15b/17
[=3]

egbe Heybe.

e. (bir egbe) 29b/02
[=1]

ege Maden, taş gibi sert şeyleri işlemekte, yontup düzeltmekte kullanılan ince dişli, yüzü çizgi çizgi olan, sert, çelik alet.
e.+siyle (cereb egesi) 13a/01
[=1]

egele- (Madenî veya sert şeyleri) Eğe ile yontup düzleştirmek, işlemek.
e.-yüp 13a/01
[=1]

eger I Far. Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet. Krş. **ger**
e. 9a/01, 11b/10, 11b/10, 11b/12, 12b/06, 12b/10, 15a/17, 17a/04, 21a/11, 21a/13, 21a/15, 21a/18, 21a/19, 21b/14, 22a/01, 22a/06, 22a/09, 22a/10, 22a/12, 22a/16, 22a/17, 22a/19, 22b/01, 22b/03, 22b/05, 22b/07, 22b/08, 22b/10, 22b/12, 22b/13, 22b/15, 22b/17, 22b/19, 23a/02, 23a/05, 23a/06, 23a/08, 23a/10, 23a/12, 23a/14, 23a/19, 23b/03, 23b/05, 23b/07, 23b/11, 23b/15, 23b/18, 24a/02, 24a/07, 24a/10, 24a/13, 24a/18, 24a/19, 24b/03, 24b/06, 24b/08, 24b/16, 24b/18, 25a/15, 25a/17, 25b/13, 26a/08, 26a/10, 26a/16, 26b/04, 26b/06, 26b/08, 28b/10, 29a/10, 29b/06, 29b/07, 29b/19, 30a/14, 30a/16, 31a/17, 31b/10, 32a/06, 32b/02, 35a/04, 35b/10, 36b/04, 36b/19, 37a/03, 37b/02, 38a/01, 38a/03, 38a/16, 38b/10, 38b/12, 39a/03, 39a/04, 41a/04, 41a/06, 41a/17, 41b/08, 42a/14, 43a/03, 43b/07, 43b/07, 44a/01, 44b/01, 44b/17, 45a/08, 45a/11, 45a/17, 46a/16, 47b/07, 47b/08, 47b/13, 48b/04, 48b/19, 49a/07, 49a/18, 51a/16, 51b/12, 51b/17, 51b/19, 52a/04, 52a/05, 52a/19, 52b/13, 53/b18, 53b/03, 53b/09, 53b/11, 53b/15, 54a/19, 54b/11, 54b/14, 55b/05, 56a/03, 56a/05, 56a/10, 56a/13, 56a/15, 56a/18, 56b/02, 56b/03, 56b/07, 56b/10, 56b/13, 56b/16, 56b/18, 57a/01, 57a/04, 57a/07, 57a/12, 57a/14, 57a/16, 57a/16, 57b/01, 57b/03, 57b/07, 57b/09, 57b/11, 57b/14, 57b/16, 57b/17, 58a/03, 58a/06, 58a/08, 58a/11, 58a/16, 58a/17, 58b/02, 58b/07, 58b/12, 58b/15, 58b/18, 59a/05, 59a/11, 59a/13, 59a/15, 59a/18, 59b/02, 59b/03, 60a/14, 60a/19, 60b/07, 60b/17, 61a/02, 61a/08, 61a/11, 61a/14, 61b/04, 61b/12, 61b/15, 62a/12, 63a/03, 63a/04, 63a/06
[=191]

eger II Bk. **eyer**
e. 51a/16
e.+e 30b/01, 31b/04
e.+i 42b/13
e. ile 38b/17
e.+in 37b/17, 42a/07, 42b/16
e.+ine 27a/14
e. ḳaşı 42a/05
e. urul- 27a/14, 51b/08
[=12]

egerle- Eyeri bir binek hayvanının sırtına koyup bağlamak ve hayvanı binişe hazırlamak, eyer vurmak.
e.-yüp 38a/01, 38b/17
[=2]

egerli Eyer vurulmuş, binilmeye hazır (at, binek hayvanı).
e. 27a/14
[=1]

egrilik Düz olmama, eğri olma durumu.
e. gel- 50b/06
[=1]

eḥacc Ar. Atın kaşlarının bir veya ikisinin renginin değişmesi durumuna verilen at.
e. 23a/14
[=1]

eḥamm Ar. Siyah, kara.
e. (aḫḍar-ı eḥamm) 17b/18, 18a/06
e. (aḥvā-yı eḥamm) 17b/18, 18a/05
[=4]

ehl Ar. 1. Sahip, mâlik.
e.-i (ḥükemā-i ehl-i maʿārif) 29a/14
e.-i (imām-ı ehl-i minnet) 3a/02
e.-i ʿadem 2a/17

e. i baṣīret 45a/01, 47a/18
e.-i ḳudret 1b/07
2. Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar.
e.-i Ḥicāz 23b/14, 29a/16
e.-i Hind 56b/05, 57b/12
e.-i Ḫorāsān 56b/05
e.-i ʿIrāḳ 23b/13
3. Bir işin ustası, o işte becerikli, mahâretli, muktedir, ehliyetli, yeterli kimse.
e.-i luġat 22a/04
e.-i sefer 5a/10
e.ü'l-luġat 11b/04
[=17]

Ehl-i beyt Ar. Hz. Muhammed'in ailesi ve yakın akrabası.
e. 1b/16

ekābir Ar. Rütbece, görgü ve fazîletçe büyük olanlar, devlet ricâli.
e.+e (mülūk-ı ekābir) 30b/13
[=1]

ekder Ar. Bulanık, boz renkli.
e. (meşy-i ekder) 33b/03
[=1]

ekheb Ar. Gök renkli.
e. (aḥvā-yı ekheb) 17b/19
e. (aḥvā yı ekheb) 18a/15
[=2]

ekl Ar. Bir şey yeme.
e. it- 11b/04
e. şürb Yeme içme. 40b/13, 41b/14, 42b/10, 43a/02
[=4]

eklef Ar. Kırmızıya çalan siyah renk.
e. (aşfer-i eklef) 19b/05, 19b/17
e. (kümeyt-i eklef) 18b/11, 19a/04
[=4]

ekṯer Ar. En çok, genellikle, umûmiyetle.
e. 11b/08, 22a/13, 49b/17, 50a/16, 52b/17
[=5]

ekṯeriyā Ar. Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, umûmiyetle.
e. 11b/11**,**16b/14, 26a/13, 49a/19, 50b/14, 51a/02, 51b/10, 52b/07, 54a/06, 58b/17, 60a/13
[=11]

eksik Olması gerekenden az olan.
e. ziyāde 33a/07
[=1]

ekşi Tadı limon veya sirkeye benzeyen.
e. enār ḳabuġı 61b/13
[=1]

ektaʿ Ar. Tilki yavrusu.
e. 24b/03
[=1]

ektel Ar. Kötü yaşayış.
e. (aḳyed-i ektel) 24a/14
[=1]

el Kolun, bilek mafsalından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.
e.+i ile 61b/14
e. ile 53b/01, 53b/14
e.+in 61a/15
e.+in aç- 7b/07
e.+ine 31a/01, 32a/17, 38a/08, 57a/19
e.+ine (şaġ el) 38b/01
e.+ine şebīh 58a/17
e.+iñizle 8b/13
el+iyle 34b/13, 34b/14
e.+leri 9b/16, 33a/14
e.+leriniñ 16b/04, 43b/10
[=18]

el-evṣāf Ar. Vasıflar, özellikler.
e.ü'l-verd 20a/09
[=1]

el-muḫtaṣ Ar. Birine, bir şeye mahsus, özel.
e. 10a/04
[=1]

elbet Ar. Elbette, kesin olarak, şüphesiz, muhakkak, mutlaka. Krş. **elbetde**
e. 60a/10
[=1]

elbetde Bk. **elbet**
e. 53b/03, 53b/03
[=2]

elli Kırk dokuzdan sonra elli birden önce gelen sayının adı.
e. adım 32b/03
[=1]

elmaẓ Ar. Alt dudağı beyaz olan at.
e. 22b/07, 23a/05
[=2]

elvān Ar. Renkler.
e. 19b/03
e.-ı (evṣāf-ı elvān-ı kümeyt-i lafẓ) 18b/04
e.+ıñ 21b/14
[=3]

emġaz Ar. Kızıl renkli.
e. (aşḳar-ı emgaz) 20b/06, 20b/16
[=2]

emīn Ar. Herhangi bir konuda tereddüt ve şüphesi olmayan, kesin kanaat getirmiş olan.
e. ol- 43a/14
[=1]

emkine Ar. Mekânlar, yerler, mevkîler, oturulan yerler.
e.-i bāride 26a/17
e.+nin (ezmine-i emkine) 19a/13
[=2]

emr Ar. 1. Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.
e. buyur- 7a/05, 7a/12
e. i (icrā-yı emr-i mesnūn it-) 3a/01
e. i ilāhī 10a/09
2. İş.
e. (āḫirü'l-emr) 58b/10
e. den (evvel emr) 48b/03, 49a/09
[=7]

emrāż Ar. Hastalıklar, illetler.
e. 41a/01
e.-ı cildiyye 22a/14
e.+ları 10b/11
[=3]

en Başına geldiği sıfatın o sıfatın ifade ettiği anlamın en üstün derecesinde olduğunu belirtir.
e. evvel 5b/19
[=1]

enār Far. Nar.
e. (ekşi enār ḳabuġı) 61b/13
[=1]

Enderūn Far. Osmanlı sarayının, padişahın devlet işlerini yürütmesiyle vazifeli, hazine, kiler, seferli koğuşu ve has oda dairelerinden ibaret olan, aynı zamanda ileride devlet işlerinde yer alacak kişilerin yetişmesini sağlayan bölümü.
e.+da (Dārü'l kütüb-ü Enderūn) 2a/18
[=1]

enli Eni fazla olan, geniş.
e. 12b/03, 16b/07
e. ol- 54a/17
[=3]

ennilik Enlilik, enli olma durumu, genişlik.
e.+i (enniligi) 15b/02, 15b/03
[=2]

envāʿ Ar. Çeşitler, türler.
e.+ı 25a/01, 32b/10, 32b/19
e.-ı ʿillet 43a/07, 43a/09
e.-ı ṭarīḳ 40a/17
e.-ı ʿuyūbāt-ı feres 43a/17
e.+ına 25a/02
[=8]

enyāb Ar. Atın, ön dişleri ile azı dişleri arasında, ikisi aşağıda, ikisi yukarıda yer alan, sivri azı dişlerineverilen ad.
e. 12a/03, 12b/09
[=2]

eñse Boynun arka kısmı.
e. 26b/14
e.+sin 37a/15
[=2]

erbāb Ar. Bir işten iyi anlayan, o işte usta, becerikli olanlar.
e.+ı 46b/08, 48b/16
e.-ı fārisān 53b/13
e.- fürsān 46b/04
[=4]

erġaş Ar. Atın koltuk altlarının, birinin veya ikisinin sonradan beyazlaması durumuna verilen ad.
e. 26b/08
[=1]

erḥam Ar. Başının tamamı beyaz olan at.
e. 22b/09
[=1]

erkek Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dişinin karşıt cinsi, er.

e. at 59b/15, 60a/14
[=2]

Ermeniyye Ar. Ermeniler'in yaşadığı memleket.
e.+de (bilād-ı Ermeniyye) 54a/13
[=1]

ersaġ Ar. Atın bileklerine verilen ad.
e. (ablaḳ-ı merḳūm-ı ersaġ) 26a/04
[=1]

erşem Ar. Üst dudağı beyaz olan at.
e. 22b/06
[=1]

es-sulṭān Ar. Hükümdar, padişah.
e. 10a/05
e. (ibn es-sulṭān) 10a/05
e. (ibn es-sulṭānü'l-ġāzī ʿAbdü'l-ḥamīd Ḫān) 10a/06
e.ü'l-ġāzī Maḥmūd Ḫān-ı ʿadlī 10a/06
[=4]

esʿaf Ar. Atın yelesi veya kuyruğunun sonradan ağarıp eski renginden eser kalması durumuna verilen ad.
e. 22b/12
[=1]

esb Ar. At.
e. 13a/01, 19a/14, 20a/15, 30a/13, 30b/09, 30b/16, 32b/11, 34a/02, 34b/15, 37a/18, 37b/01, 38b/12, 39b/11, 40a/05, 41a/04, 43b/14
e. (rükūb-ı esb) 1b/14
e.+iñ 30a/09
e. al- 43b/01
e.+de 25a/14, 32b/12, 44a/09
e.+dir 18b/03, 19a/17, 20a/08, 20b/19, 21a/06
e.+e 2b/19, 6a/14, 17b/09, 19b/17, 38b/04, 40b/07, 52b/04
e.+e (ālāt-ı esb) 36b/11
e.+e (her esb) 40a/16
e. gezdir- 41b/14
e. gönü 37b/01
e.+i 2a/16, 6b/17, 9b/18, 39b/03, 46b/13, 55a/04, 55a/18, 55b/01
e.-i aʿlā 54a/08
e.-i ḥüsnā ol- 2b/18
e.-i mezkūr 44b/17
e.-i ṣabā-reftār 1b/07
e.-i tüvānā 2b/16
e. içün 32b/18
e.+in 37a/07, 39b/18
e.+in-de 22a/08
e.+iñ 12a/03, 31a/07, 32b/10, 32b/19, 33a/08, 34b/13, 35a/03, 38a/05, 38a/11, 35b/16 39b/01, 39b/15, 43a/08, 47a/13
e.+ler 31a/05, 37a/15
e.+lerde 17a/18
e.+lerden māʿadā 5a/12
e.+leri 5a/12, 15b/16, 36a/19
e.+leri-de 29a/03
e.+lerin 11b/01, 13b/18
e.+leriniñ 3b/19
[=79]

esbāb Ar. Sebepler, vasıtalar.
e.-ı ʿalāmet 10b/01, 10b/11
[=2]

esbān Ar. Atlar.
e. 13b/15, 18b/16
e.-ı bīmār 2a/12
e.-ı mümtāzān 2a/09
[=4]

esbeng Far. Vücudunda kare veya daire şeklinde birkaç tane nişan bulunan at.
e. 56b/07
[=1]

esed Ar. Aslan.
e.+e (füshā-yı esed) 6a/07
[=1]

eşer Ar. İz, nişan, işaret.
e. kal- 49b/02
e.+ler 13b/03, 13b/04, 13b/08
e. ol- 20b/19
[=5]

esḳām Ar. Hastalık, maraz.
e. (ʿilel-i esḳām) 61a/05
[=1]

eski Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan, kadîm.
e. 22b/12, 62a/06
e. zeytūn yaġı 61b/09
[=3]

eski- Üzerinden zaman geçmek.
e.-rse 51b/12
e.-yince 47b/19
[=2]

esṭaʿ Ar. Atın kulaklarının ağarması durumuna verilen ad.

e. 22b/19
[=1]

eṣvāb Ar. Giyecek, elbise.
e. (şārib-i ḫamra-ı eṣvāb) 29a/02
[=1]

esved Ar. Siyah, kara.
e. 6a/02
[=1]

esyef (<Ar. esyāf) Kılıçlar.
e.(ablaḳ-ı muraḳḳam-ı esyef) 25b/14
[=1]

eş- Koşmak, hızlı gitmek, koşturmak.
e.-en 4b/06
[=1]

eşʿal Ar. Kuyruğu beyaz olan at.
e. (feres-i eşʿal) 24b/18
[=1]

eşb Ar. Ağaçlık yer.
e.-i aḫḍar Atta bulunan iki renkten siyah olanının daha baskın olması. 21a/14
[=1]

eşedd Ar. Çok (daha, en, pek) şiddetli.
e.+dir 35a/07
[=1]

eşek Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, merkep. Equus asinus.
e. 27b/08
[=1]

eşell Ar. Çolak.
e.ü'l-meymene Bir sağ ön ayağı ve iki arka ayağı sekil olan at. 23b/06
e.ü'l-meysere Bir sol ön ayağı ve iki arka ayağı sekil olan at. Bk. **muṭlaḳu'l-yemīn** 23b/08
[=2]

eşerr Ar. Çok (daha, en, pek) şerli ve kötü.
e. 21b/18
[=1]

eşfaʿ Atın kulak diplerinin ağarması durumuna verilen ad.
e. 22b/18
[=1]

eşheb Ar. İçinde siyah lekeler de bulunan beyaz at.
e. (evṣāf-ı eşheb) 21a/10
e.+dir 17a/10
e. ḫardalı Bk. **żābī** 21a/16
e.-i behīm Vücudunun tamamı lekesiz beyaz olan at. 22a/03
[=4]

eşin- Ayağıyla yeri kazmak, toprağı karıştırmak.
e.-meniñ 50b/14
[=1]

eşkin Atın dört naldan daha rahat ve daha az sıçrayarak düzenli adımlarla yürüme biçimi, tırıs.
e. 33b/12, 34a/01
e.+e 29b/14
e. ile 36a/09
e.+ine 33a/01
e.+iñ 32b/19
e. ol- 4a/07, 4b/07
[=8]

eşnaʿ Ar. Çok (daha, en, pek) kötü, çirkin, fena.
e. 21b/14
e. (-dan eşnaʿ) 48a/18
[=2]

eşref Ar. Çok (daha, en, pek) şerefli.
e. 3b/02
e.-i ḥayvānāt 3b/02
e.-i terceme 3a/05
[=3]

eşyem Ar. Atın vücudundaki biber tanesine benzeyen benlere verilen ad.
e. 21b/02, 21b/10
[=2]

et İnsan ve hayvan vücudunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasındaki kısmı.
e. 15a/02
e. bağla- 42b/01
e.+den (etden düş-) 42a/15
e.+e 28a/15
e.+i 40a/18, 40b/01, 57a/05
e.+inde 43a/06, 43a/08
e.+inden 40a/18
e.+iñ 27b/11
e.+lere 27b/02
e.+lerine (baldır etleri) 28b/01
e.+lerine (diş etleri) 35b/04
e.+lerine (ḳaba etler) 28a/16
[=15]

et- Bk. **it-**

e.-dikçe 18b/05
e.-memege 41a/01
[=2]
ḳabūl et- 41a/01
ẕikr et- 18b/05
[=2]
etbāʿ Ar. Birinin sözüne, işine, mesleğine uyanlar, hizmet edenler, hizmetçiler.
e. 56a/09
e.+ınıñ (evlād-ı etbaʿ) 58a/19
e.+ıñıza 9b/04
e. ol- 10a/09
[=4]
eṭıbbā Ar. Tabipler, doktorlar.
e. 40a/14
[=1]
etli Et kısmı fazlaca olan dolgun, kalın.
e. ol- 15b/09, 60a/12
[=2]
etrāf Ar. Taraflar, yanlar, çevre, yöre.
e.+ı 18a/11,18a/16, 19a/07, 19b/02, 19b/09, 21b/13, 21b/16, 35a/11, 45b/08, 48b/14
e.+ında 13a/02, 31a/08, 51b/01, 51b/01, 55b/16, 56a/06
e.+ından 27b/17, 37b/18
[=18]
Etrāk Ar. Türkler.
e. 21b/08, 33b/19
e. (beyne'l-Etrāk) 20b/10, 20b/15, 21a/12, 21a/14, 21a/16, 21a/19, 21b/01, 21b/11, 33b/13, 48a/06, 55b/09, 55b/19
[=14]
etsizlik Zayıflık.
e.+i (etsizligi) 16b/05
[=1]
ev İçinde yaşanılan, ikâmet edilen yer, konut, mesken, hâne.
e.+e 7b/15
e.+lerine 56b/14
[=2]
evc Ar. Bir şeyin en yüksek noktası, doruk.
e. 56b/08
[=1]
evlā Ar. Daha iyi, daha uygun, daha lâyık, yeğ.
e. ol- 35b/12
[=1]
evlād Ar. Çocuklar, oğul, kız, çocuk, soy, nesil.
e.+ı 57a/14, 57a/15
e.-ı etbaʿ 58a/19
e.-ı ışfād ṣāḥibi ol- 59a/09
e.+ına 56a/09
[=5]
evliyāʾ Ar. Allah'a daha yakın olanlar, keramet sahibi olanlar, erenler.
e.-ı ilāhī ol- 3b/03
[=1]
evṣāf Ar. Vasıflar, özellikler.
e. 24b/05
e.-ı elvān-ı kümeyt-i lafẓ 18b/04
e.-ı elvānü'ş-şufretü 19b/03
e.-ı eşheb 21a/10
e.-lara 6a/14
e.-ların 15a/11
e.ü'l-aşḳara 20b/05
e.ü'ş-şeyʿāt 22a/03
e.ü't-taḥcīl 23a/17
[=9]
evsaṭ Ar. Orta derecede olan, orta hâlde bulunan.
e. 29b/17
e. ol- 54a/11
[=2]
evvel Ar. Başlangıçta, ilk önce, ilk olarak.
e. 4a/02, 4a/08, 7b/05, 28a/04, 29b/16, 42a/13, 42b/15, 47a/10, 48a/10, 48a/13, 52a/02, 52b/06, 55a/03
e. (-dan evvel) 19a/10
e. (-den evvel) 42a/17
e. (bāb-ı evvel) 10b/03, 11b/01
e. (en evvel) 5b/19
e. (nevʿ-ı evvel) 32b/07
e. (reng-i evvel) 17a/08
e. bahār 48b/10, 49b/15, 61a/06
e.+de 7a/17, 7a/17, 28b/07, 43a/09
e.+i 34a/10
e.+inde 47b/18, 56b/11
e.+inde (ṣaḥib-i evvel) 4a/05
e.+ki gibi 37b/10
e. yaz 62b/03
[=33]
evvel emr İlk iş olarak, her şeyden önce, işin başlangıcı

e. 48b/03, 49a/09
[=2]

evvelā Ar. İlk önce, ilk olarak. Krş. **evvelen, evvelin**
e. 12a/06, 14a/01, 17a/19, 28b/16, 29b/01, 43b/06, 52b/05, 55a/01
[=8]

evvelāt Ar. Öncekiler, evvelkiler.
e.+ına (ḥatt-ı evvelāt) 17a/15
[=1]

evvelen Bk. **evvelā**
e. 48b/07
[=1]

evvelin Bk. **evvelā**
e.(küllü evvelin) 39b/14
[=1]

evvelki Birinci, ilk, önceki, eski.
e. 22b/11, 42a/04
e.+den 34a/08
e.+den sürʿatli 34a/14
e. gün 42a/13
e.+ne 40a/05
[=6]

eyāmin Ar. Sağ eller.
e.(mümessekü'l-eyāsir muṭlaḳu'l-eyāmin) 24a/03
e.(mümessekü'l-eyāmin muṭlaḳu'l-eyāsir) 23b/19
[=2]

eyāsir Ar. Sol eller.
e.(mümessekü'l-eyāmin muṭlaḳu'l-eyāsir) 23b/19
e.(mümessekü'l-eyāsir muṭlaḳu'l-eyāmin) 24a/03
[=2]

eydür- Eğdirmek, eğik duruma getirmek.
e.-üp 30a/03
[=1]

eyer Binicisinin üzerine oturması için binek hayvanlarının sırtına konan nesne. Krş. **eger**
e. 26a/03
e.+i 42a/01, 46b/19
e.+ine 37a/08
e.+ini 42a/01
e.+iñ 59a/02
e. ḳaltaġı 25b/19
e. ḳaşı 28b/03, 42b/14
e. urul- 51b/04
[=10]

eyilik Bk. **eyülük**
e.+ine (eyligine) 15a/10
[=1]

eyit- Söylemek, konuşmak.
e.-di 7b/14, 8a/06
[=2]

eyle- "Etmek, yapmak" anlamında yardımcı fiil.
e.-(!) 3b/16, 8b/14
e.-di 3b/03, 5b/09, 5b/10
e.-digi 5a/19
e.-dikde 4b/09
e.-diklerinden 58b/15
e.-diler 29a/17, 29a/18, 40a/07
e.-dim 3b/15, 29a/15
e.-diyse 9a/09
e.-mekle 48b/03
e.-meye 32a/04
e.-meyüp 32a/02, 48b/19
e.-mez 7b/09, 7b/10
e.-mişler 59a/18
e.-mişlerdir 33b/16, 50a/06, 57a/06, 57b/19, 58b/01, 58b/18, 59a/01
e.-r 7a/08, 30b/16, 50a/03
e.-rken 1b/09
e.-se 22b/01, 56b/01, 56b/12, 57a/03, 57a/08, 57a/13, 57a/19, 57b/02
e.-seler 46b/10
e.-sen 44b/05
e.-sün 31a/11
e.-yesin 3b/13, 7b/18, 28b/18, 29a/09, 32a/05, 32b/05, 40b/18, 43a/05, 43b/07, 43b/08, 43b/09, 43b/11, 57a/16
e.-yen 7b/06, 7b/13, 31a/13, 54b/06
[=60]

ağır eyle- 7b/09
ʿamel eyle- 43a/05
diḳḳat eyle- 43b/07
duʿā eyle- 7a/08
ezā eyle- 7b/13
ḫalḳ eyle- 3b/03
ḫarāb eyle- 50a/03
hediyye eyle- 46b/10
ḥirāmet eyle-ve 28b/18
ḫizmet eyle- 28b/18
icābet eyle- 5b/10
idmān eyle- 32b/05
iḥāta eyle- 22b/01

iḥdāṯ eyle- 33b/16
iḫtilāf eyle- 50a/06
iḳāmet eyle- 29a/17
ʿilāc eyle- 48b/03
ilḳā eyle- 3b/16
imdād-ı ʿiāne eyle- 7b/06
intiḳāl eyle- 5b/09
işāret eyle- 44b/05
kesb eyle- 29a/18, 32a/05, 40b/18
mübārek eyle- 3b/15, 8b/14
naẓar eyle- 1b/09, 43b/08, 43b/09, 43b/11
peydā eyle- 32a/02
riʿāyet eyle- 28b/18
rivāyet eyle- 40a/07
rücūʿ eyle- 57a/16
saʿy eyle- 29a/09
sebḳat eyle- 4b/09
suʾāl eyle- 29a/15
şehādet eyle- 5a/19
ṭabīʿat-ı teneffür eyle- 54b/06
tecrübe eyle- 57a/06, 57b/19, 58b/01, 58b/15, 58b/18, 59a/01, 59a/18
terk eyle- 31a/13
tesbīḥ eyle- 3b/13
teʾşīr eyle- 7b/10
ẓabt eyle- 9a/09
ẕikru'llāh eyle- 7b/18
ẓuhūr eyle- 31a/11, 48b/19, 56b/01, 56b/12, 57a/03, 57a08, 57a/13, 57a/19, 57b/02
[=61]

eyn Ar. An, zaman.
e.+de 62a/01
[=1]

eyü Beğenilecek, makbule geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan,iyi, yararlı, faydalı.
e. 7a/13, 57b/10
e.+sine 22a/07
[=3]

eyüce İyice, adamakıllı, iyi bir şekilde, esaslı olarak.
e. 38b/13, 38b/19, 41b/18, 42b/19, 54b/14, 62a/01
[=6]

eyülük İyilik, fayda veya elverişlilik, hayır, nimet. Krş. **eyilik**
e.+ine (eylügine) 23b/01, 24a/05
[=2]

eyyām Ar. Zaman, devir.
e. (bir eyyām) 31a/10, 51b/09
[=2]

eyyed Ar. Atın kulaklarının arasının açık olması, iki kulağın birbirine uzak olması durumuna verilen ad.
e. 44a/02
[=1]

ez-cümle Ar. Bunların içinden, hepsinden, özellikle, bilhassa.
e. 3a/03, 34b/09
[=2]

ez-sekil Ar. Sekilden.
e. (çīr-i ez-sekil) 24a/09
[=1]

ezā Ar. Eziyet, sıkıntı verme, incitme, can yakma, üzüntü.
e. eyle- 7b/13
[=1]

eziyyet Ar.Zahmet, cefa, aşırı sıkıntı ve güçlük.
e. çek- 34b/10
e. vir- 35b/18, 61b/07
[=3]

ezmine Ar. Zamanlar.
e.-i emkine 19a/13
[=1]

F

faḥc Ar. Atın iki ayağının arasının haddinden fazla açık olarak sağ ayağını sağına, sol ayağını soluna atarak yürümesine verilen ad. Krş. **efḥac, faḥcā**
f.+dır 50b/07
[=1]

faḥcāʾ Bk. **faḥc**
f. 50b/12
[=1]

faḫẕ Ar. Atın uyluğu, kalçası ve baldırı arasında kalan kısım.
f.+dır 14a/04
[=1]

fā'ide Ar. Fayda, yarar.
f. 39b/17
f. it- 36b/14, 43a/12, 48b/06

[=4]

faḳat Ar. Zıt hüküm ifade eden iki hükmü birbirine bağlar, ancak, yalnız , ama, lakin.
f. 12a/11, 25b/16, 49a/10
[=3]

faḳd Ar. Yokluk, bulunmama.
f. 24b/04
[=1]

fāḳıʿ Ar. Koyu sarı.
f. (aṣfer-i fāḳıʿ) 19b/05, 19b/12
[=2]

faḳr Ar. Yoksulluk.
f.+dan 9a/12
f.+dan (zīr-i faḳr) 9a/12
[=2]

fāriġ Ar. Vazgeçmiş, el çekmiş, terketmiş.
f. ol- 37b/10, 38a/17
[=2]

fārīh Ar. Yürük at, hızlı giden, çabuk yürüyen at.
f. 28b/14
[=1]

fāris Ar. Atlı, usta binici.
f. 30b/05, 31a/13, 37a/16, 38b/13
f.+e 29b/18, 39b/09
f.+i 33a/08
f.+i içün 28b/16
f.-i cāhil 35b/07, 41a/10
f.+in 35b/07, 36b/11
f.+ine 29b/10, 47a/12
f.+iñ 34a/02
f.+iñ (her fāris) 30b/08
f.+ler 50b/04
f.+leri 58b/01
f. ol- 30b/10
[=19]

fārisān Ar. At binicileri, atlılar.
f. 40a/10
f. (erbāb-ı fārisān) 53b/14
f.+a 40a/16
f.+ıñ 33b/15
[=4]

Fārisīce Farsça, Acemce, İran dili.
f. 56b/06
[=1]

fārislik At biniciliği.
f.+de 37a/06
[=1]

farḳ Ar. İki şeyin birbirinde ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık.
f. it- 59b/17
f. olun- 45a/06
[=2]

Fārs Far. Hint-Avrupa ırkından olan İran milletinin adı ve bu milletten olan kimse.
f.+da (bilād-ı Fārs) 56b/17
f.+da (iḳlīm-i Fārs) 59a/08
[=2]

farż Ar. İslâm dîninde Allah'ın emri olduğu kesin bir dille sabit olan, yapılması sevabı, özürsüz olarak terki büyük günahı, inkârı ise küfrü gerektiren itikadî, amelî, ahlâkî yükümlülük, şart ve gerekli olan şey.
f. ile (duʿā-yı farż) 3a/05
[=1]

fāṣıḳ Ar. Doğru yoldan sapan, şeriât hükümlerine uymayan, günahkâr kimse.
f. 47a/15
[=1]

fāşera Ar. Bk. **yer somunu**
f. 61a/17
[=1]

fażīlet Ar. Kıymet, değer, üstünlük, meziyet.
f. 9a/11
f.+i (şehīd fażīleti) 8b/05
[=2]

fehdetān Ar. Atın göğüs kemiklerinin iki yanında bulunan etlere verilen ad.
f. 27b/01
[=1]

fehm Ar. Anlama, anlayış, idrâk.
f. it- 31b/07, 31b/18, 37a/16, 37b/10, 45a/01, 53b/14
f. olun- 9a/07, 22b/11, 22b/12, 40a/14, 48b/02, 53b/15, 60b/08, 61a/15
[=14]

felek Ar. Kadere hâkim olduğuna inanılan güç, talih, baht.
f. (felek-i rifʿat-ı serāy) 2a/06
[=1]

fenā Ar. Hoşa gitmeyen, kötü, bet.

f. 32a/06, 38b/13, 48b/10, 52a/04
[=4]

fenn Ar. Herhangi bir konuya ait olan ilim, bir ilim kolu.
f.-i (berāy-ı ḫiẕmet-i fenn-i ṭabābet) 2a/05
[=1]

ferāġat Ar. Vazgeçme, el çekme.
f. itdir- Vazgeçirme, el çektirme. 30a/12
[=1]

feraḥ Ar. Hoşa giden bir hâlden duyulan zevk, gönül açıklığı, sevinç, rahatlık.
f. 3b/16
[=1]

ferc Ar. Dişilerde üreme organının dış kısmı, vulva.
f.+i 27a/19, 63a/06
f.+inde 50a/01
[=3]

feres Ar. At, beygir.
f. 3b/08, 25b/04, 40a/04, 45b/04, 56a/03
f.(der-ẕikr-i ʿuyūbāt-ı feres) 35a/07
f. (envāʿ-ı ʿuyūbāt-ı feres) 43a/18
f. (ıżmār-ı feres) 40a/11
f. (tażmīr-i feres) 40a/11
f.+de 2a/10, 2b/18, 45a/07, 45a/07, 52a/10, 54a/05
f.+de (ādāb-ı feres) 30b/10
f.+de (nevʿ-ı feres) 43a/10
f.+den ziyāde 42b/09
f.+den (ʿilm-i feres) 51b/16
f.+den (muḥassenāt-ı feres) 14a/01
f.+dir (sūʾ-ı edeb-i feres) 37a/10
f.+e 3b/06, 6a/12, 54b/13
f.+i 3b/02, 40b/04
f.-i aʿẓām Araplar'da muġallaḳu's-sābiḥateyn müfettiḥü'r-rāḥateyn denilen atın Irak ve İranlılar arasındaki adı. 23b/13
f.-i baʿīdü's-sehve Adımını uzak atan at.5b/04
f.-i edhem Siyah at, kara yağız at. 43b/02
f.-i eşʿal Kuyruğunun ucu beyaz olan at. 24b/18
f.-i kümeyt Al at, kızıl kahve renkli at. 43b/03
f.-i merḳūm 4a/14, 4a/19, 4b/06, 4b/14, 5a/15, 5a/17
f.-i müncib Ön ve arka ayakları dizlerine kadar beyaz olan at. 23b/05
f.-i ṣalūd Terlemeyen at. 41a/17, 42b/12, 42b/14
f.+iñ 26b/04, 28b/02, 34a/16, 34b/03, 41a/19, 42b/08, 56a/04
f.+iñ (ʿuyūb-ı feres) 34b/08
f. terbiyesi 29a/15, 31a/15
[=51]

feresiyyet Ar. Ata mahsus, ata ait olan.
f. (ḫaṣṣā-i feresiyyet) 31a/11
[=1]

ferişte Ar. Melek.
f. 7a/06
[=1]

fermān Ar. Emir, buyruk.
f. it- 3a/02
[=1]

ferş Ar. Atın arka ayaklarını ön ayaklarının izine basarak yürümesine verilen ad.
f. 34a/07
[=1]

ferş-keşendī Far. Örtü çeken.
f. 3b/13
[=1]

Ferve bin ʿAmirü Cüẕāmī Ferve b. Amr (Âmir) b. en-Nâfire el-Bünânî el-Cüzâmî en-Nüfâsî (ö.12/633[?]). Hz. Peygamber'e müslüman olduğunu bildiren ve değerli hediyeler gönderen Rum valisi. Bu hediyelerin içinde Hz. Muhammed'in Ẓarb adını verdiği atı da vardır.
F. 4b/01
[=1]

feryād Far. Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırtı, haykırış, çığlık, figan.
f. it- 61a/12
[=1]

fesād Ar. Kötülük, fenalık.
f.+a 34b/12
f.+a git- 61a/12
f. gel- 60b/07
f. it- 36b/12

f. vir- 35b/12, 48b/12
[=6]

fesleyen 10-40 cm yükseklikte, beyaz veya pembe çiçekli, özel ve kuvvetli kokulu, otsu bir yıllık bir bitkidir. Bahçelerde ve saksıda yetiştirilir. Baharat olarak kullanılır. Ocimum basilicum.
f. ḳoḳusı 54b/07
[=1]

feṯḥ Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin fetha ile okunması. [Sözlüklerde harflerin "a/e" ile okunduğunu göstermek için kelimelerin yanına "feth-i …" veya "…nin fethiyle" diye yazılırdı].
f.+i 4a/01, 4b/05, 4b/13, 5a/05, 5a/13, 5b/01, 5b/03
f.+i ile 4a/12
[=8]

fevt Ar. Ölüm.
f.+inde 58b/10
[=1]

feyż Ar. Nimet, bağış, ihsan, kerem.
f.+iñ 2b/07
[=1]

fıḳarāt Ar. Omurlar.
f.-ı ṣulb Bel kemiği omurları. 16a/11
[=1]

fındıḳ Kayıngillerden, kuzey yarım kürenin ılık yerlerinde ve Türkiyenin genellikle Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen, boyu 6-7 metre, yaygın tepeli bir ağaççık ve bu ağaççığın sert bir kabuk içinde bulunan yağlı nişastalı meyvesi. Corylus avellana.
f. 13b/03
[=1]

fırṣant Fırsat, elden kaçırılmayacak durum, zaman, vesîle.
f. bul- 37b/11
[=1]

fıtıḳ Karnın ince yerinde meydana gelen şişlik.
f.+dır 51a/07
[=1]

fī külli şehrin leyletān Ar. Her ayın iki gecesi.
f. 17b/03
[=1]

fī sebīli'llāh Ar. Allah yolunda, Allah'ın rızasını elde etmek için, hiçbir karşılık beklemeden.
f. 8a/19, 9a/18
[=2]

fil Afrika ve asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, kolayca evcilleşen, yaşamakta olan kara hayvanlarının en irisi, hortumlu, kalın derili, memeli hayvan. Elephas.
f.+e 39a/13
[=1]

firār Ar. Kaçma, kaçış.
f. it- 39a/15, 39a/18
[=2]

fitilli (kısaltma yoluyla) Fitilli tüfek, barutu fitille ateşlenen tüfek.
f. aġzı 54b/08
[=1]

fulū Ar. Bir yaşındaki tay.
f. 11b/03, 11b/05
[=2]

fülān Ar. Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteleyen söz.
f. 19a/14, 19a/14, 19a/15
[=3]

fünūn Ar. Fenler, ilim kolları, bilim dalları.
f.+da (miyān-ı cümle-i ḥüsn-i fünūn) 2a/18
[=1]

fürsān Ar. Usta biniciler, atlılar.
f. 45a/07, 45a/16
f.(erbāb-ı fürsān) 46b/04
f. (tā'ife-i fürsān) 24a/01
f.+da (ışṭılāh-ı fürsān) 44b/09, 45a/03
f.-ı dem-efşān 1b/16
f.-ı Māveraü'n-nehir 46b/11
[=8]

füsḥā Ar. Geniş. büyük.
f.-yı esed 6a/07
[=1]

fütān Ar. Düşen ve yükselen, inip çıkan.
f. (cār-ı fütān) 27a/17
[=1]
fütūḥ Ar. Fetihler, zaferler.
f.+ı (naṣr-ı fütūḥ) 2b/12
[=1]

G

ġāfil Ar. Gerçeklerden habersiz olan, dalgın, düşüncesiz, basiretsiz, aymaz (kimse).
ġ.+i 2a/15
[=1]
ġaflet Ar. Basiretsizlik, aymazlık, hakikatı görememe.
ġ. (cehl-i ġaflet) 2a/14
ġ. (vaḳt-ı ġaflet) 1b/10
[=2]
gāh Far. Bazen, bazı zaman.
g. 47a/06, 47a/06 , 48a/11, 48a/11, 48a/15, 48a/16
[=6]
ġāīb Ar. Göz önünde olmayan, gözden yiten şey.
g. ol- Kaybolmak 49a/11
[=1]
ġaʿif Ar. Atın başıyla boynunun birleştiği yer.
ġ. 26b/15
[=1]
ġalebe Ar. Çokluk, kalabalık.
ġ.+sine 36a/13
[=1]
ġalebelik Kalabalık.
ġ.+le 36a/15
[=1]
ġālib Ar. Üstün gelen, yenen, üstün, baskın, güçlü.
ġ. 21a/03
ġ. görük- 19a/12
g. ol- 17b/06, 20b/15, 21a/11, 21a/13, 21a/15, 29a/16, 59b/18, 59b/18, 60a/02
[=11]
ġālibā Ar. Görünüşe göre, anlaşılan, öyle görünüyor ki.
ġ. 25a/13, 32b/15
[=2]
ġalīẓ Ar. Kalın, yoğun, sık,kesîf.
ġ. 47b/02
[=1]
ġam Ar. Üzüntü, dert, tasa, kaygı, iç darlığı.
ġ. 3b/16
[=1]
ġamem Atın perçeminin gözlerinin üzerini örtecek kadar uzun olması durumuna verilen ad.
ġ. 44a/12
[=1]
ġāmıż Ar. Anlaşılması güç, açık olmayan.
ġ. 10a/18
[=1]
ġanī Ar. Zengin, bol, çok fazla.
ġ.+ler 3b/09
[=1]
ġanīmet Ar. Savaşta düşmandan alınan savaş esirleri, sivil esirler, menkul ve gayrimenkul mallar.
ġ. 3b/09
ġ.+dür (māl-ı ġanīmet) 7a/16
ġ. mālı 7a/12
[=3]
ġāyet Ar. 1. Çok, pek çok, son derece.
ġ. 4a/16, 6b/12, 6b/17, 7a/05, 24a/04, 34b/04, 35a/03, 39a/16, 40b/07, 55a/17
2. Son, nihâyet, encam, gâye.
ġ.+ine dek 13a/09
ġ.+ine ḳadar 13a/08
ġ.+le 7b/13, 9a/10, 42b/04), 52a/10
[=16]
ġayheb Ar. Simsiyah at.
ġ. (edhem-i ġayheb) 17a/19
ġ.+dir (edhem-i ġayheb) 17b/10
ġ. gibi 17b/12
[=3]
ġayhebe Ar. Simsiyah kısrak.
g. 17b/10
[=1]
ġayr Ar. Ayrı, başka, özge, artık, diğer, değil. Krş. **ġayrı**
ġ.+ı 44a/16, 50b/15
ġayrı (< Ar. ġayr) Bk. **ġayr**
ġ. (-dan ġayrı) 44a/19
ġ. (-den ġayrı) 22a/18
[=4]
ġazā Ar. Din uğruna yapılan savaş.

ġ. atı 7b/08
ġ. buyur- 4a/09
ġ.+da 7a/12
ġ. içün 7a/10, 7b/15, 7b/16, 8a/02, 8a/19, 8b/04, 40a/04
ġ. ile 1b/11
ġ. ḳıl- 1b/16
ġ.+sında (Müreysīʿ ġazāsı) 4a/17, 4b/04
ġ.+ya 3b/19
ġ. yolu 7b/09
[=16]

ġażab Ar. Dargınlık, kızgınlık, hiddet, öfke.
ġ.+ına (ḫışm-ı ġażab) 31a/14
[=1]

ġażārīf Ar. Yumuşak kemikler.
ġ. 26b/17
[=1]

ġāzī Ar. Gazâda büyük kahramanlıklar gösteren kumandan veya şehirlere verilen unvan.
ġ. (es-sulṭānü'l-ġāzī Maḥmūd Ḫān-ı ʿadlī) 10a/06
ġ.(ibn es-sulṭānü'l-ġāzī ʿAbdü'l-ḥamīd Ḫān) 10a/06
ġ.(şāhenşāh-ı ʿadlī-i şān-ı ġāzī) 3a/03
[=3]

ġāzlān Ar. Atın butlarının iç tarafındaki damarlara verilen ad.
ġ. 28a/18
[=1]

ġażrūf Ar. Atın burun delikleri arasındaki kıkırdağa verilen ad.
ġ. 14a/18
[=1]

geç Belirtilen, istenilen, alışılan zamandan sonra.
g. 16a/10, 26b/01, 33b/18, 40b/18, 43a/07
g. (-dan geç) 57b/12
[=6]

geç- 1. (Bir yeri) içinden veya üzerinden yol almak suretiyle aşıp geride bırakmak
g.-en 36a/14
g.-mek 47a/09
g.-mez 37b/15
2. Söylenmek, bahsedilmek.
g.-en gibi 35b/13, 36b/04
3. Bir şeyin sınırını veya hizasını aşma.
g.-ene 33b/03
g.-mezse 22a/10
4. Son bulmak, ortadan kalkmak.
g.-er 34b/05
5. Bir safhadan başka bir safhaya atlamak.
g.-erse 58b/05
6. Başkasını geride bırakmak, onlardan daha ileride ve üstün olmak.
g.-mek 34a/18
7. Bir şeyin içine girmek, içine işlemek.
g.-meye 39a/01
g.-mez ol- 52a/14
g.-mişdir 27b/14
8. Vazgeçmek.
g.-en 47a/14
g.-meyendir 47a/13
9. Yaşanıp, tükenmek, yaşanmak.
g.-se 26a/15
[=15]
şu geç- 39a/01
vāz geç- 47a/13, 47a/14
[=3]

geçid İnsan ve toplum hayatında önemli olayların yer aldığı dönüm noktası.
g. vaḳtı 58b/07
[=1]

geçir- Vazgeçirme, bıraktırma. Krş. **geçür-**
g.-menin 38b/16
[=1]
vāz geçir- 38b/16
[=1]

geçür- Bk. **geçir-**
g.-mege 29a/08
[=1]

gedik Yarık.
g. ol- 55a/02
[=1]

gehī Far. Ara sıra, bazen, bazı defa.
g. 2b/17
[=1]

gel- 1. Varmak, ulaşmak, erişmek.

g.-digi 17a/14, 27a/06, 27b/05, 28b/03, 37a/12, 55b/12
g.-digi gibi 17a/14
g.-digin 35a/10
g.-dikde 31b/15, 47a/10
g.-e 29b/04, 40b/18, 61a/06
g.-ecegi 27b/09
g.-en 9b/19, 24b/15, 26a/19, 27a/03, 27b/04, 51a/16, 52b/15, 54b/18
g.-ince 1b/11, 11b/13, 38b/06, 40b/07, 41b/09, 41b/14, 42a/07, 61b/14, 62a/11, 63a/08
g.-ir 3b/11, 6a/02, 38b/12, 54b/15
g.-irken 31a/02
g.-irse 35b/11, 57a/15, 60a/15, 60b/07
g.-mege 12b/13, 12b/14
g.-mekle 52b/05
g.-memiş ise 37b/09
g.-meyerek 41a/14
g.-meyüp 43a/15
g.-mez 2b/09, 53a/05
g.-se 23a/07
g.-üp 35b/15, 37a/19, 40a/13, 45a/11, 49b/12, 61b/05
g.-ür 26b/13, 26b/17, 40a/10, 43a/16, 50b/16, 52a/14
g.-ür iken 29a/11
g.-ürse 50b/06
[=64]

2. Etmek, yapmak, olmak, oluşmak.
dünyāya gel- 57a/15
egrilik gel- 50b/06
fesād gel- 60b/07
gevşeklik gel- 35b/15
ʿillet gel- 43a/15
inbisāṭ-ı tāmm gel- 61a/06
kemāl-i ḫiffet gel- 40a/13, 40b/18
ḳudret gel- 11b/13
lāzım gel- 31b/15, 35b/11, 40b/07, 41b/09, 41b/14, 47a/10, 54b/18, 60a/15
muvāfıḳ gel- 52b/05
noḳṣān gel- 41a/14
rāst gel- 35a/10, 37a/12, 37a/19
ṣalāḥiyyet gel- 29b/04
semn gel- 12b/14
ṣıḥḥat gel- 62a/11
şiş gel- 49b/12, 61b/05
vaḳt gel- 42a/07
vāz gel- 37b/09, 38b/06, 38b/12
yümnı̄ gel- 54b/15
zebūnluḳ gel- 12b/13
ẓuhūra gel- 9b/19
[=34]

gem Zaptetmek veya istenilen tarafa çevirmek için atın ağzına takılan demir alet.
g. 15b/08, 29b/19, 35b/15, 35b/17, 36a/02, 36a/02, 36a/03, 36b/15, 37a/04
g. al- 35b/02
g.+den 30a/05, 30a/12, 35a/15, 36b/14, 37a/03
g.+den ise 37a/03
g. diñne- 38b/14
g. dinle- 30a/15
g.+e 29b/01, 29b/09, 30b/01, 31b/02
g. gibi 30a/13
g.+i 30a/05, 36b/17, 37a/04
g. ile 29b/07, 29b/16, 35b/14
g.+in 37b/17
g.+ini 42b/14
g.+ini ur- 41b/15
g.+iñ 30a/01, 33a/02, 35a/14, 35b/19, 36b/05, 42a/06, 42b/15
g.+le 42b/15
g.+ler ile 30b/06
g. ur- 35a/14, 35b/02, 36b/15
g. urul- 29b/17, 35a/16, 35b/03, 46a/11
[=47]

gemle- Atın ağzına gem takmak.
g.-yeler 31a/17, 31b/01
[=2]

genç Henüz gelişmekte olan, çocukluktan yeni çıkmış, taze.
g. at 41a/07
g. ise 43b/07
g.+leri 33b/16
g. ol- 11b/10
g. ṭay 13a/01
[=5]

genişlik Geniş olma durumu, enlilik.
g.+i (genişligi) 16a/15
[=1]

ger Far. Bk. **eger I**
g. 2b/16

[=1]

ger- Bir şeyi kenarlarından veya uçlarından çekilebileceği kadar çekerek gelebileceği en düz duruma getirmek.
g.-üp 31a/19
[=1]

gerçi Far. Aslına bakılırsa, her ne kadar, ise de.
g. 44b/07, 47b/15, 50b/10, 51a/03, 61a/10
[=5]

gerdān Far. Vücudun omuzlarla baş arasında kalan kısmı.
g.+ı 54a/09
[=1]

gerek Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey).
g. 7a/04, 25a/15, 26b/05, 26b/05, 26b/17, 26b/18, 28b/13, 38a/19, 46b/08, 50a/16, 50a/17, 50b/03, 50b/03
g. imiş 8a/15
[=14]

gerin- Vücudu gergin duruma sokmak, vücudu germek.
g.-üp 36b/10
[=1]

gerü Bk. **girü**
g.+ye 28b/04
g.+ye ṭoġrı 31b/10
[=2]

getir- 1. (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek. Krş. **getür-**
g.-ir 36b/03, 60a/07
g.-irler 56b/19
g.-mesin 36b/07
g.-mez 60a/08
g.-üp 62b/07
[=6]

2. Ortaya çıkmasına sebep olmak
ʿillet getir- 60a/07, 60a/08
sūʾ-ı ḫulḳ getir- 36b/03, 36b/07
[=4]

getür- Bk. **getir-**
g.-enlerine 28b/14
g.-mege 46a/14
g.-mekde 16a/10, 62b/19
[=4]
ʿillet getür- 46a/14
yük getür- 16a/10, 28b/14
[=3]

gevşek Gerektiği kadar sıkı ve gergin olmayan.
g. ol- 35b/14, 40b/02, 44a/05, 44a/07, 46a/07
g. ṭut- 53b/01
[=6]

gevşekçe Gevşek bir şekilde, gevşek olarak.
g. 31b/03
[=1]

gevşeklik Gevşek olma durumu, uyuşukluk, rehavet, tembellik.
g. 50b/03
g. gel- 35b/15
g.+i (gevşekligi) 42b/06
[=3]

gevşet- Gevşek duruma getirmek, sertliğini giderip yumuşatmak, sıkılığını giderip çözmek.
g.-meyeler 30b/02
g.-üp (gevşedüp) 42a/01
[=2]

geyik Çift parmaklılar takımından, erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzlar bulunan, geviş getirici, memeli hayvan. Cervus.
g.+e (geyige) 56b/13
[=1]

geyrek Yumuşak kemik, kıkırdak.
g. kemigi Eğe kemiği. 26b/16
[=1]

gez- (Bir yerde) Bir yöne doğru sürekli yer değiştirmek, hareket etmek, yürümek, dolaşmak. Krş. **giz-**
g.-dikde 8b/15
g.-mek 41b/13
g.-üp 36a/09, 54a/15
[=4]

gezdir- (Bir şey veya kimseye bir yerde bir yöne doğru) Sürekli yer değiştirtmek, yürütmek, gezmesini, dolaşmasını sağlamak. Krş. **gezdür-**
g.-e 36b/16, 38a/16

g.-eler 29b/05, 38a/14, 41b/06
g.-erek 29b/09, 39b/08
g.-me 41b/06
g.-me ḳadar 41b/13
g.-mede 41b/11
g.-meniñ 41b/14
g.-meye 41b/05
g.-mezler 36a/16
g.-üp 29b/14, 31b/08, 39a/06, 42a/04, 42a/13, 42b/02, 53a/13
[=20]
esb gezdir- 41b/14
ṭoġrı gezdir- 41b/13
yedekde gezdir- 29b/09
[=3]
gezdiril- Gezdirme işi yapılmak, dolaştırılmak. Krş. **gezdüril-**
g.-en 41b/03
[=1]
gezdür- Bk. **gezdir-**
g.-e 30a/18, 39a/03, 41b/03, 42b/11
g.-eler 29b/04
g.-irken 53a/09
g.-meye 32a/08
g.-üp 42b/13
[=8]
yedeginde gezdür- 41b/03
[=1]
gezdüril- Bk. **gezdiril-**
g.-e 42b/10
[=1]
ġılāf Ar. Kılıf, kın, zarf.
ġ.+ıdır 27b/07
ġ.+ında 49b/18
[=2]
ġılzet Ar. Kalınlık, kabalık, sertlik.
ġ. 43a/08
[=1]
ġıyaheb Ar. Simsiyah atlar.
ġ.+dir 17b/11
[=1]
gibi Benzer, benzeyen.
g. 4b/15, 5a/02, 5b/07, 6a/11, 13a/01, 13a/12, 13a/14, 13b/05, 13b/16, 15a/04, 15a/08, 16b/06, 16b/17, 16b/17, 17a/14, 18a/11, 18a/16, 18a/16, 19a/06, 19a/07, 19a/12, 19a/12, 19a/13, 19b/16, 20a/06, 20b/12, 21a/05, 21b/08, 21b/10, 22a/08, 24a/11, 24b/02, 25a/14, 25a/17, 25b/09, 26a/14, 26b/17, 28b/17, 29a/03, 29a/03, 29a/09, 30a/13, 30b/18, 31a/01, 31a/02, 31a/03, 31a/04, 31b/12, 31b/15, 32a/09, 32a/18, 32a/19, 32b/15, 32b/16, 33a/14, 33b/06, 33b/07, 33b/10, 33b/11, 33b/14, 33b/17, 34a/01, 34a/02, 34a/09, 34a/12, 35b/13, 36a/10, 36a/10, 36a/14, 36b/03, 36b/04, 36b/09, 36b/09, 36b/17, 37a/12, 37a/14, 37b/10, 39a/04, 39a/14, 39b/17, 40a/15, 40a/17, 42b/12, 43a/15, 43a/16, 46a/07, 47a/09, 47b/02, 47b/13, 48a/01, 48a/02, 48a/04, 48a/12, 48b/08, 49b/06, 49b/07, 50a/04, 50a/05, 50a/06, 50a/14, 51b/16, 51b/19, 54b/07, 54b/08, 55b/18, 56a/11, 56a/12, 56b/11, 56b/12, 57b/15, 58a/02, 58a/16, 60a/02, 61a/10, 61a/12
g.+dir 17b/12, 24b/05, 24b/10, 28a/07, 47b/14
[=120]
gice Gece, güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık.
g. 8a/13, 15a/14, 17b/05, 44b/14, 44b/15, 44b/18, 45b/06
g. (her gice) 7a/06
g. (iki gice) 17b/04
g.+lerde 39b/07
g.+yle 19a/11
[=11]
gider- Ortadan kaldırmak, yok etmek, izâle etmek.
g.-eyim 41a/11
g.-mek 35b/09
g.-ürler 48b/18
[=3]
gine Yine, tekrar.
g. 8a/08, 26a/15, 32a/10, 34b/12, 35a/16, 36a/04, 37b/09, 37b/09, 38a/02), 38a/02), 38b/10, 41a/02, 42a/04, 42a/15, 49a/12, 51b/09, 59b/07, 61b/12
[=18]
giñ Geniş.
g. ol- 50b/08
[=1]

gir- Dışarıdan içeriye geçmek, içeriye varmak, dahil olmak, duhul etmek.
g.-e 57b/01
g.-er 12b/19, 47b/03, 58b/06
g.-ince 11b/06, 13a/02, 43a/09, 62b/12
g.-ince kadar 11b/03
g.-mek 46a/05
g.-mekdir 36a/12
g.-mezem 7b/16
g.-mezse 61b/12
g.-miş ol- 12b/01
g.-üp 58b/02
[=15]

giriftār Far. Tutkun, müptela, tutulmuş, yakalanmış.
g. ol- 2a/12
[=1]

girü Arka, arka taraf. Krş. **gerü**
g. girü 32a/14, 32a/19
g. gizme 32a/16
g. ḳaç- 36a/05
g. vir- İâde etmek. 4b/19
g. ye 53b/19
g. ye ṭoġrı 43b/19
[=7]

git- (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesafe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak.
g.-e (gide) 30b/14, 32b/02, 32b/14, 32b/15, 32b/16
g.-ecekse (gidecekse) 30b/02
g.-erken (giderken) 30b/19, 35a/09, 36a/13
g.-erse (giderse) 55b/07
g.-ince (gidince) 53b/19
g.-me gibi 39a/04
g.-meden ziyāde 7b/08
g.-mege 53b/19
g.-meyince ḳadar 36a/18
g.-meyüp 35a/17
g.-mez 39a/19
g.-mezler 57b/03
g.-se 57a/16, 61a/12
g.-üp (gidüp) 13a/06, 40b/17, 43a/08
[=23]
fesada git- 61a/12
toġrı git- 35a/17
[=2]

giy- (Örtünüp korunmak veya süslenmek için) Bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek.
g.-dikleri 25a/07
g.-dikleri gibi 25a/14
g.-üp 25a/08, 25a/10
[=4]

giz- Bk. **gez-**
g.-me (girü gizme) 32a/16
[=1]

gizli Açıkça bilinmeyen, görülmeyen, açık ve âşikâr olmayan.
g. 53a/07
[=1]

göbek İnsan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk.
g.+iniñ (göbeginiñ) 27b/06
[=1]

gögüs Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır, döş, sîne.
g. 16a/06
g.+i (gögsi) 14a/10, 19b/10, 19b/17, 46b/16
g.+ine ḳadar (gögsine ḳadar) 21a/07
g.+ini (gögsüni) 47a/17
g.+iniñ (gögsiniñ) 27a/07
g.+lerin 43a/01
g.+ünde (gögsünde) 53b/11, 58a/16
g.+üne (gögsüne) 33a/14, 36b/16
g.+üne ṭoġrı (gögsüne ṭoġrı) 31b/15
g.+ünüñ (gögsünüñ) 16a/14, 55b/14
g.+üñ (gögsüñ) 41b/19
[=17]

gögüslik Atın göğüs kısmını örtecek şekilde eyerin kolan kayışına iki yandan bağlanmış deriden parça.
g.+iyle (gögüslügiyle) 42a/02
[=1]

gök Gök rengi, mavi, yeşil.
g. ol- 45a/18, 59b/06
[=2]

gökçek Güzel, şirin, hoş, latif.

g. (açık ve gökçek sarı) 19b/15
[=1]

gölge Güneş ışınlarına maruz olmayan yer, gölgelik.
g. 19a/11
g.+de 60b/17
[=2]

gömlek Vücudun üst kısmına giyilen, kollu veya yarım kollu yakalı giysi.
g. 25a/10
[=1]

gön Ham kösele, hayvan derisi, terbiye edilip tabaklanmış deri.
g.+i 14a/07
g.+ünden (esb gönü) 37b/01
[=2]

göñül İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevî yönü, yürek.
g.+ünde (göñlünde) 8b/05
[=1]

gör- 1. (Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.
g.-dükde 46a/03
g.-düm 7a/19
g.-mek 8a/15
g.-meksiz 37a/17
g.-mesi 14a/14
g.-mesine 45a/12
g.-meyendir 44b/14
g.-mezse 44a/01
g.-se 39a/15
g.-seler 46b/11
g.-ünce 49a/12, 62b/17
g.-üp 44b/14
g.-ür 44b/08
g.-ürler 56a/15
g.-ürse 17a/05, 37b/14, 37b/15
[=19]
2. … olarak kabul etmek, şöyle veya böyle değerlendirmek.
g.-düklerinden 19a/15
kerih gör- 56a/15
3. … ile karşılaşmak
zor gör- 17a/05, 49a/12
[=3]

göre Uygun şekilde uygun olarak.
g. (-a göre) 32a/12, 40a/15, 61a/02
g. (-e göre) 30a/14, 30a/16, 39b/11, 39b/15, 39b/18, 40b/15, 53a/12, 53b/15
g. dir (-a göre) 32b/10
[=12]

görük- Bk. **görün-**
g.-mesi gibi 19a/12
[=1]
galib görük- 19a/12
[=1]

görül- (Oluşu veya var olduğu) Gözlenmek, şahit olunmak, müşahede edilmek.
g.-müşdür 36b/12
g.-müştür 50a/08
g.-ür 59a/05
[=3]

görün- 1. … Olduğu hissini vermek, … etkisi bırakmak. Krş. **görük-**
g.-digi 18a/14
g.-dügünden 19a/13
g.-e 21b/08
g.-mek 16b/18
g.-üp 33b/10
g.-ür 33a/15, 47b/13
2. Kendini göstermek, gözle görülmek, zuhur etmek.
g.-meyüp 17b/04
3. Görülür durumda olmak.
g.-mez ʿillet 2a/12
[=9]

göster- 1. (Birinin) Görmesini sağlamak.
g.-e 32a /18
g.-erek 41a/06
g.-üp 37a/15, 39b/06, 39b/08
2. Ortaya çıkarmak.
g.-üp 28a/02,
[=6]

göz İnsanda ve hayvanda görme organı.
g. 26b/18
g. (depe göz ol-) 47a/12
g.+i 15a/17, 22b/03, 22b/04, 44b/04, 45a/08, 45a/18, 45b/11, 57a/09
g.+ine 45b/08, 45b/15
g.+iniñ 58a/18
g.+iniñ ḳapaḳları 23a/01
g.+iyle 44a/01

g.+leri 14a/07, 14b/07, 15a/15, 15b/01, 19b/09, 21a/07, 21b/13, 21b/16, 22a/09, 44a/07, 51b/01, 54a/10, 54a/17, 56b/13, 59b/05
g.+lerin 15a/15, 44a/13
g.+lerinden ġayrı 22a/18
g.+lerine ḳadar 22a/16
g.+lerini 15a/06
g.+leriniñ 14b/06, 15a/19, 15a/19, 19b/02, 22b/02, 27a/02, 45b/01, 45b/03, 45b/12, 58b/12
g.+leriniñ ḳapaḳları 14b/19
g.+ünde (sol göz) 45a/17
g.+üne 44b/05
g.+üni 44b/06
g.+ünüñ 45a/03, 45a/15, 45b/04
g.+üñ 44b/06, 45a/05
g.+üñ bıñarı 45b/10
[=55]

gözli Gözü olan.
g. (çuḳur ve ḳısıḳ gözli) 15a/17
g. (şaşı gözli) 45a/13
g. (şaşı gözli ol-) 45a/13
[=3]

ġubār Ar. Toz, ince toprak
ġ. rengi 12b/18
[=1]

ġulām Ar. Osmanlı Devleti'nde tımar sâhiplerinin savaşa beraber götürdükleri savaşçı.
ġ.-ı heft-iḳlīm 2b/07
[=1]

ġurmūl Ar. At ve eşek zekeri.
ġ. 27b/08
ġ.+ı 38a/05
[=2]

ġurre Ar. Atın alnındaki büyük beyaz leke.
ġ. 17b/12, 22a/06, 22a/09, 22a/09, 22a/10, 22a/12, 22a/16, 24a/18, 44a/17, 44b/11
ġ. (minşaşu'l-gurre) 23a/10
ġ.-i aşfūrī Gurrenin, atın gözlerinin hizasını geçmemesi durumuna verilen ad. 22a/10
ġ.-i ḳayd-ı dāfiʿ Atın alnında gurre olması durumuna verilen ad. 24a/18
ġ.-i münḳatıʿa Atın gurresinin, bulunduğu yerde görünür olup başka bir yerde çıkınca son bulması, kesilmesi durumuna verilen ad.. 22a/13
ġ.-i şimrāh Atın genizinin üzerinde olan gurre. 22a/11
ġ.+niñ 23a/10
ġ.+si 4a/11, 22a/06, 24a/09, 24a/09
ġ.+si-de 23b/09
ġ.+sinden 23a/08
ġ.+siniñ 57a/08
ġ.tü'l-ḳavm Bir milletin iyileri ve şereflileri. 22a/08
[=24]

ġurreli Gurresi olan.
ġ. 57a/08
[=1]

ġurresiz Gurresi olmayan.
ġ. 24b/03
[=1]

ġuruş Bir liranın yüzde biri değerindeki Türk para birimi, kuruş.
ġ. gibi 24b/02
[=1]

gūşe Far. Köşe.
ġ.+sinden 37b/04
[=1]

gūyā Far. Sözde, sanki.
g. 4b/14, 20b/12
[=2]

ġużrūf Ar. Yumuşak kemik, kıkırdak.
ġ. 26b/16
[=1]

gücel- Güçleşmek, zorlaşmak.
g.-ür 29a/11, 29a/13
[=2]

güç Yapılması, başa çıkılması zor olan, emek isteyen, yorucu, zor, müşkül, çetin.
g. 60a/06
g.+dür 29a/05, 34b/07, 43b/12
[=4]

gül Far. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.
g. (ḳırmızı gül rengi) 20a/10
g.+e 20b/02
g. levni 5a/02
g. rengi ol- 17a/13, 20a/19
g. rengli 17a/12
g. şuyı 60b/09

[=7]

gülşen Far. Gül bahçesi.
g.-i (nihāl-i gülşen-i iḳbāl-i ṣaʿādet) 10a/
[=1]

gümüş Tabîatta altın, bakır, bazen platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay işlenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, ziynet ve kıymetli süs eşyası îmâline yarayan, kendine has beyaz renkte, atom ağırlığı 107,88, atom numarası 47, sembolü Ag olan metal element, sim.
g.+e 4a/04
[=1]

gün Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman parçası.
g. 1b/10, 7a/18, 7b/12, 8a/04, 8a/10, 12a/06, 29b/08, 29b/08, 30a/18, 32a/03
g. (beş gün ḳadar) 37b/07
g. (beş on gün) 62b/09, 63a/05
g. (bir iki gün) 62b/16
g. (bir ḳaç gün) 29a/03, 32a/08, 32b/04, 32b/06, 32b/13, 38b/10, 42a/15, 52a/11, 62a/06
g. (her gün) 32a/05, 32a/11, 40b/15, 43a/03, 43a/04
g. (iki gün) 37b/19
g. (ikinci gün) 42a/10
g. (irtesi gün) 63a/03
g. (ḳırk gün ḳadar) 41a/07
g. (on beş gün ḳadar) 62b/07
g. (üç beş gün) 42a/16
g. (üç beş gün-de) 29b/05
g. (üçünci dördünci gün) 42a/11
g. aşrı 40b/15
g.+de 32a/03
g.+de (bir ḳaç gün) 40b/10, 41a/02
g.+den soñra (beş gün) 37b/08
g.+den ziyāde (evvelki gün) 42a/13
g.+den ziyāde (muḳaddemā gün) 43a/02
g.+i (ilk gün) 42a/10
g.+i (yaz güni) 50b/19
g.+ünde (ḳış günü) 49b/07
g.+ünde (ḳıyāmet günü) 9b/01
g.+ünde (yaz günü) 49b/09
[=48]

günāh Ar. Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış.
g.+ı 8a/09
[=1]

gündüz Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün.
g. 19a/11, 44b/14, 44b/15, 44b/19
[=4]

güneş Dünya ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayatın devamı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyaya en yakın yıldız.
g. 1b/**09, 7b/17**
g.+de 30a/19, 60b/16, 60b/18, 61a/10
g. gibi 19a/12
[=7]

güzel Göze ve kulağa hoş gelen, görülmesi, duyulması insana zevk veren.
g. 2b/**16, 4b/06, 16a/01, 30b/16, 42a/08, 43b/07**
g. ise 43b/08, 43b/09
g. ḳoḳulu ol- 54b/05
g. yürüt- 32a/07
g. yürüyişli ol- 54a/18
[=11]

güzelce Gerektiği gibi, adamakıllı, iyice.
g. 42a/03, 42b/17, 61b/08
[=3]

güzellik Güzel olma durumu, güzel olan şeyin niteliği.
g.+ine (güzelligine) 15a/09
[=1]

güzīn Far. Seçkin, seçilmiş.
g.-i ālī-cenāb 2b/03
[=1]

güzün Sonbaharda, güz mevsiminde.
g. 61a/06
[=1]

H

ḥā Ar. Arap alfabesinin altıncı, Osmanlı alfabesinin sekizinci harfi.
ḥ.+nıñ 5a/05, 5b/03
ḥ.-yı mühmele ile 4b/06

[=3]

ḥabs Ar. Tutma, zaptetme.

ḥ.-i menī 60b/05

ḥ. it- 32b/04

ḥ. ol- 60b/03

[=3]

Ḫᵛāce-i kāʾināt Far. Kâinâtın, âlemlerin hocası "Hz. Muhammed".

Ḫ. (Ḥażret-i Cenāb-ı Ḫᵛāce-i kāʾināt ʿaleyhi efḍalü't-tahiyyat) 39b/19

Ḫ. (Ḫᵛāce-i kāʾināt mefḫar-ı mevcūdat ʿaleyhi efḍalü't-taḥiyyāt) 43b/01

[=2]

ḥacl Ar. Atın beş adım topal, beş adım eşkin karışık yürüyüşü.

ḥ. 34a/01

[=1]

ḥad (< Ar. ḥadd) Derece, mertebe.

ḥ.+den ḫafīf (ḥadden ḫafīf) 36a/02

ḥ.+dinden ednā (ḥaddinden ednā) 35a/16

ḥ.+inden aġır (ḥaddinden aġır) 29b/17, 30b/05, 35a/14

ḥ.+inden ziyāde (ḥaddinden ziyāde) 41a/11, 50b/08

ḥ.+ine göre (ḥaddine göre) 30a/14, 30a/16, 39b/15

[=10]

had (< Ar. hadd) Güç ve cesaret için birini övme.

h.-i (hadd-i hezārān-ı ḥamd-ı şükrān) 1b/0

[=1]

ḥadebeli Kamburlu, kamburu olan, sırtında yumru bulunan.

ḥ. ol- 51a/15

[=1]

ḥadeḳa Ar. Göz bebeği.

ḥ.+nıñ (sevād-ı ḥadeḳa) 45a/03

[=1]

ḥadīd Ar. Demirden yapılmış keskin nesne.

ḥ. ile 49a/07

[=1]

ḥadīṯ Ar. Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.

ḥ.-i şerīf 6b/08, 6b/10, 9a/05

ḥ.-i şerīf buyur- 6b/18

ḥādiṯ Ar. Meydana gelen, zuhur eden (şey)

ḥ. ol- Ortaya çıkmak, zuhur etmek, meydana gelmek.13b/04

[=5]

ḫafīf Ar. 1. Tartıda ağırlığı az gelen.

ḫ. 29b/16, 30b/06, 36b/15, 37a/04

ḫ. (-den ḫafīf) 36a/02

2. Belli, tabiî veya kabul edilmiş bir ölçüye göre yoğunluğu, miktarı, şiddeti, etkisi az olan, az miktarda.

ḫ. 53b/08

ḫ. baş- 53a/09, 53a/11

ḫ. ile (ʿanaḳ-ı ḫafīf) 33a/18

ḫ. ol- 52a/06

3. Önemli olmayan.

ḫ. 43b/12

[=11]

ḫafīflendir- Hafiflemesine yol açmak, hafifletmek.

ḫ.-mek 40a/09

[=1]

ḥāfir Ar. Kazan, kazıcı, eşinici, eşinen.

ḥ. ol- 4a/19

[=1]

hafta Far. Birbiri arkasına gelen yedi günden ibâret zaman bölümü.

h.+da 61a/04

[=1]

Ḫaḳ (< Ar. Ḥaḳḳ) 1. Allah, Tanrı.

Ḫ. (Cenāb-ı Ḫaḳ) 9a/11

Ḫ. (rıżā-i Ḫaḳ ol-) 10a/17

Ḫ. Celle ve ʿAlā 9a/17

Ḫ. Celle ve ala hazretleri 3b/01

Ḫ. Teʾālā 3b/06, 9a/01

Ḫ.+ı (Ḥaḳḳı) 31a/14

2. Hisse, pay.

ḫ.+ına (ḥakkına)7a/09, 9a/12, 54b/11, 54b/15

[=11]

ḥaḳīḳat Ar. Doğru olan şey, doğru.

ḥ.+ı 40a/02

[=1]

ḥākim Ar. Kadı, vali, âmir, hükümdar, emîr.
ḥ.+i iken (Ḳudüs-i şerīf ḥākimi) 9b/03
[=1]
ḥakīm Ar. Varlıktaki şeylerin mâhiyet ve hakîkatlerini aklı ile bilen kimse, filozof.
ḥ. (Arisṭo ḥakīm) 59b/09
[=1]
ḥaḳḳā Ar. Gerçekten, doğrusu.
ḥ. 2a/09
[=1]
ḥaḳḳında İlgili olarak, üzerine.
ḥ. 9b/18, 39b/19, 54b/17
[=3]
ḥāl Ar. Durum, vaziyet.
ḥ. (beher ḥāl) 3a/02
ḥ.+de 25a/06
ḥ.+de ise 58a/10
ḥ.+i üzere 29a/07
ḥ.+inde 48a/09, 48a/13, 51b/12
ḥ.+ine göre 40b/15
ḥ.+iyle 36b/17
[=9]
ḥālā Ar. Bu zamana kadar, daha, henüz, şimdi bile.
ḥ. 2a/07
[=1]
ḫalāṣ Ar. Kurtulma, kurtuluş.
ḫ. 32a/07, 43a/07
ḫ. gibi 30b/18
ḫ. ol- 9a/12, 43a/11, 52b/05, 59b/08, 60b/10, 61a/13, 61b/02, 61b/04
[=11]
ḥālāt Ar. Hâller, durumlar.
ḥ.-ı ḥüsnā 2b/18
ḥ.+ları (alāmāt-ı ḥālāt) 11b/02
[=2]
ḫalel Ar. Bozukluk, eksiklik, fesat, noksan.
ḫ. vir- 45a/10, 50b/11
[=2]
ḥālet Ar. Hâl, nitelik, keyfiyet.
ḥ. 13a/17, 13b/01, 55b/18, 56a/07
[=4]
ḥalf Ar.Yemin, ant.
ḥ. 19a/17
[=1]
ḫālıṣa Ar, Saf, temiz ve samîmi.
ḫ. ile (niyyet-i ḫālıṣa) 8a/19
[=1]
ḥalī Ar. Boş.
ḥ. ol- O şeysiz olmamak, onsuz olmamak. 20b/02, 55a/03
[=2]
ḥālibān Ar. Atın göbeğinin altında bulunan iki damara verilen ad.
ḥ. 27b/05
[=1]
ḥālik Ar. Yağız at.
ḥ. (edhem-i ḥālik) 17a/19, 17b/11
[=2]
Ḫalīl Ebû Abdirrahmân el- Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî (el-Fürhûdî) (ö. 175/791). Nahiv ve aruzu sisteme kavuşturan ünlü dil ve edebiyat âlimi.
Ḫ. 18b/07
Ḫ.+den (İmām-ı Ḫalīl) 18b/07
[=2]
ḫāliṣ Ar. Saf, katışıksız.
ḫ. (verd-i ḫāliṣ) 20a/09, 20a/10
ḫ. ol- 20b/16
[=3]
ḥāliyā Ar. Şimdiki zamanda, şimdiki hâlde, şimdi.
ḥ. 5a/01, 10a/02
[=2]
ḫalḳ I Ar. Yaratma, yoktan var etme.
ḫ. eyle- 3b/03
ḫ. it- 2b/15
ḫ. u muḳʿaş Ar. Atın boğazının içinde çıkan tehlikeli ve öldürücü şişlik. 52a/15
[=3]
ḫalḳ II İnsanlar, yaratılanlar.
ḫ.+ında (ḫīn ḫalḳı) 3b/06
[=1]
ḥalḳa (< Ar. ḥalaḳa) 1. Ortası boş yuvarlak, ortası boş daire şeklinde olan şey.
ḥ. ḥalḳa 21b/08
2. Bir yere tutunmak veya bir şeyi bir yere tutturmak için kullanılan maden, tahta vb. şeyden çember.
ḥ.+larından 30a/02
ḥ.+sınıñ (yular ḥalḳası) 17a/14, 55b/12

[=4]

ḥalḳalan- Bir şeyin etrafına halka biçiminde sarılmak.
ḥ.-ur gibi 33b/10
[=1]

ḥalḳalı ḳır Üzerinde açıklı koyulu beyaz halkalar olan kır at.
ḥ. 21b/09
[=1]

ḥalḳavāri Far. Halkaya benzer.
ḥ. 58a/18
[=1]

ḥalḳī Ar. Yaradılıştan, tabiî, kendinden, zâtî.
ḥ. 58a/02
[=1]

ḥall Ar. Erime, eritme.
ḥ. it- 60b/09
ḥ. ol- 62a/13
[=2]

Ḫallāḳ Ar. Yaratma gücü sınırsız olan, devamlı olarak yaratan, Allah, Tanrı.
Ḫ.-ı aẓīmü'ş-şān 1b/02
[=1]

ḫalleda'llāhü ḫilāfetehu ve salṭanatehu ilā yevmi'l-mīzān Ar. Allah onun hilâfetini ve saltanatını kıyamete dek daim eylesin.
ḫ. 10a/07
[=1]

ḥamar Ar. Kötü arpa sebebiyle ağzı kokan at.
ḥ. 52a/08
[=1]

ḥamāt Ar. Atın baldır etleri.
ḥ. 28b/01
[=1]

ḥamd Ar. Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme, övgü, şükür. Krş. **ḥamde**
ḥ.-ı (hadd-i hezārān-ı ḥamd-ı şükrān) 1b/02
[=1]

ḥamde Bk. **ḥamd**
ḥ. Te'ālā 10a/01
[=1]

ḫāme Far. Kalem.
ḫ.+m (ʿinān-ı edhem-i ḫāme) 2a/04
[=1]

ḥāmil Ar. Yüklü, gebe, taşıyan.
ḥ. ol- 59b/18
[=1]

ḥāmile Ar. Karnında yavru taşıyan dişi, gebe kadın.
ḥ. 63a/04
ḥ. degil 63a/04
ḥ.+dir 63a/08
ḥ. iken 61a/04, 61a/11
ḥ. ḳal- 62a/12
ḥ. ol- 60a/12, 61a/07, 62b/10, 62b/14
[=10]

ḫāmis Ar. Beşinci.
ḫ. (bāb-ı ḫāmis) 40a/08
[=1]

ḥaml Ar. 1. Gebelik.
ḥ. 60a/01
2. Ana karnındaki çocuk, yük.
ḥ.+ini 61b/03, 62b/14
3. Yorma, atıf ve isnat etme.
ḥ. it- 57b/17
[=4]

ḥamle Ar. İleriye doğru atılma, atılış.
ḥ. it- 39a/14, 39a/14
[=2]

ḫamr Far. Şarap. Krş. **ḫamra**
ḫ. ile (yıllanmış ḫamr) 61b/09
ḫ. rengi 21a/05
[=2]

ḫamra Bk. **ḫamr**
ḫ.ı (şārib-i ḫamra-ı eşvāb) 29a/02
[=1]

ḥamur (< Ar. ḥamīr) Unun su ile yoğrulmasından meydana gelen, sıvı ile katı arası yumuşak madde.
ḥ. yoġur- 33b/05
[=1]

Ḫān Far. Osmanlı pâdişâhlarının ve Türk beylerinin isimlerinin sonuna getirilen unvan.
Ḫ.-ı Maḥmūd-ı ṣānī 2b/11
[=1]

ḫanāzīr Ar. Domuzbaşı denilen ve ekseriya boyunda çıkan şiş, sıraca.
ḫ. 50a/10, 50a/15, 50a/17
[=3]

ḫandaḳ Far. Şehir, hisar, kale, tarla vb. yerlere girilmesini önlemek, arazide, yol kenarlarında suların akmasını sağlamak için kazılan,

iki tarafı yüksek, uzunlamasına derin çukur.
ḫ.+dan 27b/19
[=1]

ḫandān Far. Gülen, şen, neşeli.
ḫ.-ı (çerāġ-ı rūşen-i ḫandān-ı devlet) 10a/0
[=1]

ḫāne Far. Ev.
ḫ.+lerine 55a/08
ḫ.+sine 55a/04, 55a/13
[=3]

ḫanef Ar. Televvün, renk değiştirme, renkten renge girme.
ḫ. (ablaḳ-ı merḳūm-ı ḫanef) 26a/08
[=1]

ḫanīş Ar. Eğik, eğimli, meyilli.
ḫ. 49b/04
[=1]

ḫarāb Ar. Kötü durumda, bitik, perişan.
ḫ. 48b/06
ḫ. eyle- 50a/03
ḫ.+ına 48b/12
ḫ. it- 48a/08
ḫ. ol- 35a/05
[=5]

ḫarb Ar. Savaş, cenk.
ḫ.+de 59a/03
ḫ.+e (ālāt-ı ḫarb) 10a/12
ḫ.+lerde 58b/14
[=3]

ḫardal (< Ar. ḫardel) Turpgiller familyasından, sarı ve beyaz çiçekli, sert ve yakıcı tohumu hekimlikte kullanılan otsu bitki. Sinapis arvensis.
ḫ.+a 13a/16
ḫ. dānesi 13a/13
ḫ.+ı (eşheb ḫardalı) 21a/16
[=3]

ḫarf Ar. Karnının tamamı beyaz olan at.
h. (ablaḳ-ı merḳūm-ı ḫarf) 26a/09
[=1]

ḫareket Ar. Bir şeyin, bir nesnenin bütününün veya bir kısmının yerini, konumunu yahut durumunu değiştirmesi, kımıldama.
ḫ. 37a/09
ḫ. i āḫar 33a/08
ḫ. ile (ednā-yı ḫareket) 40b/02
ḫ. it- 27a/11, 51b/18
ḫ. itdir- 33a/07, 40b/04
[=7]

ḫāric Ar. Dış. dış taraf.
ḫ.+inde 26b/02, 45a/04
[=2]

ḫārik Ar. Atın kürek kemiklerinin üstü, omuz başları.
ḫ. 27a/09
[=1]

ḫarūfluk Ar. Taylık, tay olma durumu, taya ait özellikler gösterme.
ḫ.+dır 35a/08
[=1]

ḫasene Ar. İyilik, iyi ve güzel iş.
ḫ. 8a/08, 9b/01
ḫ. (on ḫasene) 9b/08
[=3]

ḫāṣıl Ar. Husûle gelen, olan, meydana çıkan.
ḫ. ol- 13a/07, 13a/11, 13a/14, 13a/15
[=4]

ḫāṣılı Sonuç olarak, sözün kısası, hülâsa.
ḫ.+ı 34b/13

ḫaṣīr Ar. Atın yanları, binicinin dizlerinin geldiği kısım.
ḫ.ü'l-cenb 27b/04
[=1]

ḫasret Ar. Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan kavuşma arzusu, özleyiş, özlem.
ḫ. (ḫasret ḳavuşduran) 33a/14
[=1]

ḫaṣṣā Ar. Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hâl, keyfiyet.
ḫ.-i feresiyyet 31a/11
[=1]

ḫassās Ar. Dış dünyadan gelen etkileri en ince noktasına kadar duyabilen, hissedebilen.
ḫ. ol- 37a/16, 39a/17
[=2]

ḫaşyef Ar. Alaca renkli.
ḫ. (ablaḳ-ı merḳūm-ı ḫaşyef) 26a/08
[=1]

ḥaşīşe Ar. Hint keneviri, yapraklarından esrar, tohumlarından mendir yağı çıkarılan bir cins kenevir. Cannabis indica.
ḥ. yaġı 62a/17
[=1]
ḫaṭar I Ar. Tehlike.
ḫ. 59a/05
[=1]
ḫaṭar II Ar. Atın düz yürümemesi ve adımlarını geç atarak, titreyerek, sallanarak yürümesi. Krş. **kebkebe, lenge-i leng**
ḫ. 33b/18
[=1]
ḫaṭar-nāk Far. Tehlikeli.
ḫ. 27b/18
ḫ.+dir 52a/10
[=2]
ḫātem Ar. Mühür.
ḫ.-i (peyġamber-i ḫātem-i nişān) 1b/03
[=1]
ḫāṭır Ar. Hatır, gönül, his, duygu.
ḫ.+ı 31a/13
[=1]
ḫaṭṭ Ar. Çizgi, çizgi gibi devam eden şey.
ḫ.-ı evvelāt 17a/15
[=1]
ḥattā Ar. "Bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de" gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır.
ḥ. 11b/07, 16a/07, 17b/05, 22b/02, 29a/09, 29b/04, 31a/16, 31b/02, 31b/18, 32a/04, 32a/09, 32b/01, 32b/05, 33a/05, 37a/18, 39a/10, 39b/04, 40a/13, 41b/03, 42b/05, 42b/10, 59b/16, 60b/16, 62a/02, 62a/04, 62a/09
[=26]
ḥaṭve Ar. Adım.
ḥ.+lerin 34a/05, 34a/11
ḥ.+sini (beş ḥatve) 33b/19
[=3]
havā (< Ar. hevā) Dünyayı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok mi,ktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş renksiz, kokusuz, hafif gaz ve bu gaz tabakasının belli bir yerde canlılar üzerindeki etkisine göre niteliği.
h. (tebdīl-i havā) 52b/09
h.+sı (āb u havā) 52b/04
h.+sında 40b/10
h.+ya 32a/01
2. Gökyüzü, semā.
h.+ya (başıñ havāya ḳaldırıcı ol-) 35a/13
[=5]
ḥavāle Ar. Bir şeyi birine veya bir yere doğru savurma, yöneltme.
ḥ. it- 31a/03
ḥ. itdir- 59b/10
[=2]
ḥavālī Ar. çevre, civar, yöre.
ḥ.+lerinde 39a/12
[=1]
ḫavaṣṣ Ar. Bir toplumda okumuş yazmış olanlar sınıfı, ileri gelenler, seçkin sınıf.
ḫ.+ı bende-gān 2b/05
[=1]
havāyī Ciddi şeyleri umursamayıp keyif ve arzusuna göre hareket eden, etrafına aldırmayıp kendini kayıt altına sokmayan (kimse).
h. başlı ol- 30a/16
[=1]
ḫavf Ar. Korku.
ḫ.+ından 35b/15
ḫ. it- 37a/11
ḫ. ol- 49a/08
[=3]
ḥavlī Ar. İki yaşındaki tay.
ḥ. 11b/06
[=1]
ḥavrān Ar. Atın tersinin geldiği yer, dübür, makat.
ḥ. 27b/09
[=1]
havuç (<Far. hevīc) Maydanozgillerden uzun ve sivri kökü sebze olarak yenen,vitamin bakımından zengin, besleyici, yetişmesi kolay otsu bitki. Daucus carota.
h. toḫumı 62a/17

[=1]

ḫayā (< Far. ḫāye) Erkeklik bezi, er bezi, husye, testis. Krş. **ḫayā**

ḫ.+ları 38a/05, 57a/04

ḫ.+ların 38a/12, 38b/02

ḫ.+larına 38a/11, 38a/17

ḫ.+larında 49b/18

ḫ.+larınıñ 27b/07, 27b/08, 57a/07

ḫ.+sı 50b/17

[=11]

ḫayā (< Far. ḫāye) Bk. **ḫayā**

ḫ.+ları 50b/19

[=1]

ḫaydar (< Ar. ḥayder) Asıl anlamı "arslan" olan kelime, Hazreti Ali'ye lakap olmuş, onun yiğitlik ve cesaretinden dolayı "yiğit ve cesur" anlamında kullanılmıştır.

ḫ. 2a/02

[=1]

ḫayl Ar. At, at sürüsü. yılkı.

ḫ. (şifa-i hayl ol-) 10a/17

ḫ.+i 2b/15

ḫ.-i mevhūb 2a/16

[=3]

ḫaylī Far. Oldukça, fazla, çokça, epey.

ḫ. 1b/12, 2a/10, 2b/15, 37b/06

[=4]

ḫaylīce Epeyce, oldukça fazla.

ḫ. 2a/13

[=5]

ḫayr Ar. Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hâl ve iş.

ḫ. 7a/04, 7a/08, 7a/15, 7a/16, 7b/05, 8b/10, 19a/15

ḫ.+a 8b/11, 59a/19

ḫ.+a (ṣāḥib-i ḫayr) 7b/07

ḫ.+dır 9a/04

ḫ.+ı 3b/08

ḫ.-ı keşīr 56b/01

ḫ. it- 37a/05

[=14]

ḫayrlu Uğurlu, mübarek, makbul, iyi.

ḫ. 9a/04

[=1]

ḫayşūm Ar. Geniz.

ḫ.+uñ 22a/11

[=1]

ḫayvān Ar. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık.

ḫ. 19a/09, 34a/19, 34b/10, 34b/16, 35a/14, 35a/19, 36b/06, 37a/11, 38a/14, 39a/15, 39a/16, 39b/08, 40b/19, 42a/18, 43a/12, 44b/19, 47a/15, 48a/17, 48b/15, 53a/04, 54b/15, 57b/19

ḫ. (her ḫayvān) 54a/01

ḫ.+a 5b/02, 12b/13, 36b/07, 36b/15, 40b/19, 46a/02, 52a/07, 53b/17

ḫ.+a (her ḫayvān) 35b/16

ḫ.+da 13a/18, 51a/06, 51b/05, 51b/06

ḫ.+dan 9a/03, 39a/10, 53a/06

ḫ.+dan ziyāde 3b/10

ḫ. gibi 33b/14

ḫ.+ı 7a/03, 47b/08, 49a/17, 52b/03, 54b/06, 55a/06, 56a/08, 56a/13

ḫ.+ıñ 7a/08, 39b/01, 45a/09, 47b/12, 58b/06, 61a/01, 61b/07

ḫ. ile 39a/19

ḫ.+lara 48b/01

ḫ.+lardan 34a/17

ḫ.+ları 36b/13, 39a/16

ḫ.+ların 58a/03

[=62]

ḫayvānāt Ar. Hayvanlar.

ḫ. (eşref-i ḫayvānāt) 3b/02

ḫ.+da 26b/18

ḫ.+dan bile 39a/10

Ḥayy Ar. Bütün varlıkların hayat kaynağı, ebedî ve hakikî hayat sahibi olan Allah.

ḫ.-i (Be-nām-ı ẕü'l-celāl-i Ḥayy-i ḳayyūm) 1b/01

[=1]

ḫayż Ar. (Kadınlarda) Âdet hâli, ay başı.

ḫ.-ı nisvān 62b/12

[=1]

ḫaẓ (< Ar. ḥaẓẓ) Bir şeyin insana verdiği hoşa giden tatlı duygu, zevk.

ḫ. it- Hoşlanmak, zevk almak. 4b/08, 36a/01

[=2]

ḫaẕer Ar. Sakınma, çekinme.

ḫ. 43b/13, 43b/14

ḥ. it- 30b/12, 34b/08
[=4]

ḥāżırla- (Yapılacak işi) Uygun duruma sokmak, istenildiği zaman faydalanılmak üzere hazır etmek, hazır hâle getirmek.
ḥ.-dıḳları 57a/01
[=1]

ḥāżırlan- (Bir şey) Yapılacak işe hazır duruma getirilmek, hazır edilmek.
ḥ.-maḳ ise 56b/18
[=1]

ḥażm Ar. Yenen şeylerin vücutta değişikliğe uğrayarak kana karışacak duruma gelmesi işi, sindirim.
ḥ. ol- 41b/03
[=1]

Ḥażret Ar. Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan.
Ḥ.-i ʿĀişe-i Ṣıddıḳa raḍıya'llāhü ʿanha 8a/03
Ḥ-i Cenāb-ı Ḫᵛāce-i kāʾināt ʿaleyhi efḍalü't-taḥiyyāt 39b/19
Ḥ.-i Ebū Zer 7a/17
Ḥ.-i Ḳutāde 7b/10
Ḥ.-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhü efendimiz 9b/14
Ḥ.-i ʿÖmer raḍıya'llāhü ʿanhü 5a/03
Ḥ.-i Resūl 7b/02
Ḥ.-i Resūl ʿaleyhi's-selām 7a/18
Ḥ.-i Resūl ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem 7b/19
Ḥ.-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem 6b/0
Ḥ.-i Temīm-i Dārī raḍıya'llāhü ʿanhü 9b/02
Ḥ.+leri (Alḳame Ḥażretleri) 40a/07
Ḥ.+leri (Dimyātī Ḥażretleri) 5a/08
Ḥ.+leri (Efendimiz Ḥażretleri) 10a/08
Ḥ.+leri (Ḥaḳ Celle ve ʿAlā Ḥażretleri) 3b/01
Ḥ.+leri (İmām-ı Rāżī raḥmetu'llāh Ḥażretleri) 51a/04
Ḥ.+leri (Nebiyy-i zī-şān Ḥażretleri) 5b/05
Ḥ.+leri (Temīm-i Dārī Ḥażretleri) 5a/02
Ḥ.+lerinden (Nebiyy-i ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem) 5b/1
Ḥ.+lerinden (Selmān-ı Fārisī Ḥażretleri) 15b/16
Ḥ.+lerini (Peyġamberimiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretleri 3b/18
Ḥ.+leriniñ (efendimiz ḥażretleri) 3b/19
Ḥ.+leriniñ (Ḥuzeyme bin Ṯābit Ḥażretleri) 4b/17, 5a/18
[=24]

hecīn Ar. Çok hızlı giden, susuzluğa çok dayanıklı binek devesi.
h. devesi 34a/02
[=1]

hedāye (< Ar. hedāyā) Hediye, hediyeler, armağanlar.
h. it- 5a/03
[=1]

hediyye Ar. Sevgi ve saygı ifadesi olarak karşılıksız verilen şey, armağan.
h. eyle- 46b/10
h. it- 4a/15
[=2]

heft Far. Yedi.
h. 61b/14
[=1]

heft-iḳlīm Far. Yedi iklim, yedi bölge, yedi memleket.
h. 2b/07
h. (ġulām-ı heft-iḳlīm) 2b/07
[=1]

helāk Ar. Ölme, mahvolma, yok olma.
h. 31a/01
h. gibi 31a/02
h.+ine 49a/19, 52b/02, 52b/17
h. it- 52a/10, 61a/16
h. ol- 52b/09, 61a/14
[=9]

hem Far. Ayrıca, üstelik, bir de, şu da var ki, zaten, dahi.

h. 1b/05, 1b/06, 1b/08, 1b/13, 1b/16, 2a/01, 2a/11, 2a/11, 2b/07, 30a/05, 34b/10, 40a/13, 42a/17, 43b/17, 43b/17, 47a/06, 47a/07, 50b/11, 62a/03, 62a/03
[=20]

hemān Far. Derhal, çabucak. hiç vakit geçirmeden.
h. 8a/14, 11b/12, 29a/12, 30b/05, 31b/14, 32a/18, 37a/03, 38b/08, 38b/14, 39b/12, 48b/02, 55a/05, 61b/05
[=13]

hep Her zaman, daima, bütün, hep beraber.
h. 2b/06, 2b/08
[=2]

her Far. Önüne geldiği ismin benzerlerini teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.
h. 2a/10, 2a/16, 52b/01
h. ān 3a/04
h. ay 17b/04
h. bār 40a/10, 41b/13
h. bir 2a/14, 11b/14, 22b/06, 32b/05, 35b/15, 35b/17, 37a/01, 39b/11, 39b/15, 40a/01
h. biri 19a/14
h. dāne 9b/07
h. esb 40a/16
h. fāris 30b/08
h. gice 7a/06
h. gün 32a/05, 32a/11, 40b/15, 43a/03, 43a/04
h. ḥayvān 35b/15, 54a/01
h. ḳaç 59a/03
h. ḳanġı 5a/09, 6b/05, 21b/03, 24a/17, 25a/04, 25a/05, 25b/03, 25b/10, 25b/11, 32b/11, 50a/13, 55b/13, 55b/14, 57b/19
h. lāh 3a/01
h. müslümān 8a/02
h. ne-ḳadar 28b/08, 39b/16, 41a/15, 54a/19, 56a/16, 58a/10, 61a/05
h. ne ḳadar 45a/05, 45b/13, 46a/17
h. ne maḥal 55a/02
h. nesne 5b/02
h. ṣaḥābe 9a/08
h. ṭaraf 39b/10
h. vech 9b/12, 10a/09
h. zamān 35a/11, 47a/08
[=64]

ḫer-benc Far. Sırtı, ayakları, yelesi, perçemi ve kuyruğu siyah, vücudunun geri kalan kısmı siyah ile kırmızı arasında koyu sarıya çalan at.
ḫ. (kümeyt-i ḫer-benc) 18b/12, 19a/19
[=2]

herkes Far. Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.
h.+iñ 54b/15
[=1]

heşş Ar. Çok terleyen at.
h. 40b/03, 40b/03, 42b/03, 42b/07
[=4]

heşşlik Çok terleyici olmak.
h. 43a/10
[=1]

hezārān Far. Binlerce, bin kere.
h.-ı (hadd-i hezārān-ı ḥamd-ı şükrān) 1b/02
[=1]

ḫıdīv Far. Vezir.
ḫ. 2b/07
[=1]

ḥıfẓ Ar. Saklama, koruma, muhafaza etme.
ḥ. it- 31a/09
[=1]

ḫılṭ Ar. Eski tıpta, ahlât-ı erbaa denen dört unsurdan (kan, balgam, safra ve sevda) her biri.
ḫ.+dan 47b/02
[=1]

ḫıltīt Ar. Şeytan tersi, çakşır otu, maydanozgillerden, Orta Asya'da ve Akdeniz ükelerinde yetişen,pis kokulu, sarı çiçekli, kalın köklü bitki. Ferula assa-foetida.
ḫ.+iñ ṭohumu 62a/17
[=1]

ḥınnā Ar. Kına.
ḥ. ile 20b/12
[=1]

ḫırmen Far. Harman, tahılın saptan ayrılması için düven, makine veya hayvanla yapılan dövme işi.
ḫ.+e 41b/12
ḫ. vir- 32b/16
ḫ. viril- 46b/03
[=3]

ḫırmanlat- Harman yaptırmak.
ḫ.-araḳ (hırmanladaraḳ) 41b/10
ḫ.-up (hırmanladup) 41b/09
[=2]

ḫırsızlı Hırsızı olan yer, hırsızların bulunduğu mahal.
ḫ. 60a/04
[=1]

ḫısāl Ar. Hasletler, huylar, güzel huylar.
ḫ.+ı (cevdet ḥışālı) 11b/13
[=1]

ḫışm Far. Öfke, kızgınlık, gazap.
ḫ.-ı ġażab 31a/14
[=1]

ḫıyār Far. Kabakgillerden, yaprakları geniş ve parçalı, ana yurdu Hindistan olan, bir yıllık otsu sürüngen bitki. Cucumis satıvus.
ḫ. (acı ḫıyār) 60b/15
ḫ.+ı 61a/11
[=2]

ḥicāb Ar. Utanma, sıkılma.
ḥ.+ından 1b/10
[=1]

ḥicābāt Ar. Atın uyluk başları.
ḥ. 27a/16
[=1]

Ḥicāz Arap yarımadasında, Mekke ve Medine'nin bulunduğu ülke.
Ḥ.+(ehl-i Ḥicāz) 23b/14, 29a/16
Ḥ.+da (ʿarż-ı Ḥicāz) 34a/07
Ḥ.+ıñ (ʿarż-ı Ḥicāz) 28a/11
[=4]

hicrān Ar. Ayrılık.
h.+ı 53b/02
[=1]

hīç Far. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, katiyen, asla.
h. 12a/10, 12b/10, 12b/10, 18b/14, 21b/19, 22a/02, 24a/09, 26b/03, 32a/08, 32a/18, 33a/04, 39a/14, 41a/16, 44a/02, 45b/05, 47a/16, 47b/14, 50b/18, 51a/03, 51b/02, 55a/17, 56b/15, 58b/07, 59b/01
h. bir 17b/02, 56a/17
h. biri 24b/12
[=27]

ḥiddetli Öfkeli, kızgın.
ḥ. ol- 14a/14, 15a/15
[=2]

ḫiffet Ar. Hafiflik.
ḫ. (kemāl-i ḫiffet gel-) 40a/12, 40b/18
ḫ.-i ʿanāt 30b/12
ḫ. üzere 29b/18
[=4]

ḥikāye Ar. Sırasıyla ve etraflıca anlatılan olay.
ḥ. 62b/11
ḥ. it- 29a/13
[=2]

ḫilāf Ar. Ters, aykırı, zıt olma, aykırılık.
ḫ.-ı ʿāde 57b/01
ḫ.+ına 15a/11
ḫ.+ları 15a/11
[=3]

ḥīle Ar. Bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak maksadıyla yapılan tertip, düzen.
ḥ.+siyle 40a/03
ḥ.+yi 37b/10
[=2]

ḫilḳat Ar. Yaradılışından gelen, sonradan kazanılmayan hâl, tabiat.
ḫ.+ında 43a/13
[=1]

ḥimār Ar. Eşek, merkep. Krş. **ḫimār**
ḥ. 35a/04, 54b/03
ḥ. (ḳışā-ı ḥimār) 60b/15
ḥ.+a 48b/11
ḥ.+da 17a/15, 54a/05
ḥ.+ı vaḥşī 56b/13
ḥ.+ın 54a/16
ḥ.+ıñ 28b/05, 28b/13, 57b/14, 58a/08, 58a/13
[=13]

ḫimār (< Ar. ḥimār) Bk. **ḥimār**
ḫ. 47a/18
ḫ.+da 44a/09, 44a/12
ḫ.+ıñ 13b18, 17a10, 54a/19
[=6]

ḥīn Ar. Zaman, vakit.
ḥ.+de 34b/17, 38b/11
ḥ. ḫalḳı 3b/06
[=3]

Hind Hindistan, Güney Asya'da bulunan bir ülke. Krş. **Hint**
h. (ehl-i Hind) 56b/05, 57b/12
h.+de 56b/08
h.+de (iḳlīm-i Hind) 56b/16
h.+de (iḳlīm-i hind) 57a/10
h. iḳlīmi 55a/18
[=6]

Hint Bk. **Hind**
H.+de (iḳlīm-i Hint) 56b/15
[=1]

ḥiraset Ar. Saklama, koruma, muhafaza etme.
ḥ. eyle- 28b/18
[=1]

ḥirfet Ar. İş, meslek, zanaat.
ḥ.+idir 1b/14
[=1]

ḥiss Ar. Dünyaya ait etkileri beş duyu yoluyla idrâk etme, sezgi, seziş.
ḥ. (ḥiss it-) 31a/02
ḥ. (ḥiss olun-) 53b/05
h. (ḥiss it-) 53b/19
ḥ.+i (ʿadem-i ḥiss) 59b/16
ḥ.+i 14a/14, 59b/18, 60a/02
ḥ.+i (kemāl-i ḥiss) 59b/15
ḥ.-i ḳabīḥ 60a/19
ḥ.+in 59b/13
[=10]

ḥisli Sezgili, sezişli.
ḥ. ol- 60a/04
[=1]

ḥiẕā Ar. Doğru bir çizgi üzerinde yan yana, karşı karşıya veya aynı seviyede bulunma durumu.
ḥ.+sını 22a/09
[=1]

ḫiẕmet Ar. Bir işin yapılması için beden ve kafa gücü sarfederek yardımda bulunma, yardım, katkı.
ḫ. eyle- 28b/18
ḫ.+i 9b/04
ḫ.-i (berāy-ı ḫiẕmet-i fenn-i ṭabābet) 2a/05
ḫ. it- 29a/05
ḫ.+iyle 10a/15
[=5]

ḫiẕmetçi Hizmet eden kişi.
ḫ. ol- 3b/10
[=1]

ḫiẕmetkār Hizmet eden kişi, hizmetçi. (Daha çok erkekler için kullanılır).
ḫ.+a 8a/14
ḫ.+ından 59a/17
[=2]

ḥoḳḳa (< Ar. ḥuḳḳa) Maden, cam veya topraktan yapılmış küçük kap.
ḥ. 27b/14, 27b/15
ḥ.+sından (rümmāne ḥoḳḳası) 28a/02
ḥ.+ya şebīh 27b/13
[=4]

ḫor Far. Değersiz,bayağı, fakir.
ḫ. ṭut- 9a/02, 9a/02
[=2]

Ḫorāsān İran'ın doğusunda bulunan geniş arazi.
Ḫ. 36a/15, 39a/11
Ḫ. (ahālī-i Ḫorāsān) 46b/09
Ḫ. (ehl-i Ḫorāsān) 56b/05
Ḫ. atları 31a/06
Ḫ.+da 56b/09
Ḫ.+da (iḳlīm-i Ḫorāsān) 55a/14
[=7]

ḫoş Far. Güzel, iyi, latif.
ḫ. 38a/01, 44b/17
ḫ. ḫulḳlı ol- 55b/07
[=3]

ḫoşlan- Zevkine veya arzusuna uygun bulup beğenmek, zevk almak, hoş bulmak.
ḫ.-dıgı 62b/02
[=1]

Ḫudā Far. Allah, Tanrı, Cenabıhak.
Ḫ. 2b/12, 2b/15, 3a/04
Ḫ.+ya (ẓıll-ı ḫudā) 2b/06
Ḫ.+yı lem-yezel 3b/14
[=5]

ḥudūd Ar. Belli bir alanı kaplayan bir şeyin son çizgisi, son ucu.
ḥ.+ını 22a/19
[=1]

ḥudūṯ Ar. Meydana gelme, ortaya çıkma, vukû bulma.

ḫ.+una 16b/13
ḫ.+unda 29a/07
[=2]

ḫulaṣā Ar. Sözün kısası, sonuç olarak.
ḫ. 31b/01, 42a/11, 44b/02, 55b/09, 60b/18
[=5]

ḫulefā Ar. Halifeler.
ḫ.+lar içün 33a/05
[=1]

ḫulḳ Ar. Huy, tabiat, yaradılış.
ḫ.+(sūʾ-ı ḫulḳ) 29a/10, 30b/04, 30b/09, 34b/05, 34b/06, 41a/03
ḫ.+(sūʾ-ı ḫulḳ getir-) 36b/02, 36b/06
ḫ.+a (sūʾ-ı ḫulḳ) 35b/18, 55b/08
ḫ.+a (südde-i ḫulḳ) 35a/06
ḫ.+dan 29a/08
ḫ.+dan (sūʾ-ı ḫulḳ) 47a/13, 47a/14
ḫ.+ı (ḥüsn-i ḫulḳ) 29a/09, 29a/10
ḫ.+ıñ 29a/06
ḫ.+uñ (sūʾ-ı ḫulḳ) 38b/14
ḫ.+uñ (sūʾ-ı ḫulḳ) 37b/12, 39a/08
[=20]

ḫulḳī Ar. Yaradılışla ilgili, tabiî.
ḫ.+dir 51b/05
[=1]

ḫulḳlı Tabiatlı, huylu.
ḫ. (ḫoş ḫulḳlı ol-) 55b/07
[=1]

ḫulḳūm Ar. (İnsan ve hayvalarda) Boğaz.
ḫ.+una ḳadar 15b/12
[=1]

ḫumret Ar. Kırmızılık, kızıllık.
ḫ. 13a/06, 19a/05, 19a/09, 19a/18
ḫ.+e 19a/10
ḫ.+e māʾil ol- 17b/17
[=6]

ḫurma (< Far. ḫurmā) Bk. **ḫurmā**
ḫ. 40a/06

ḫurmā Far. Hurma ağacının tatlı, besleyici, etli meyvesi.
ḫ. 40a/06
[=2]

ḫurūnluḳ İnatçılık.
ḫ.+dur 37b/13
ḫ. it- 37b/15, 37b/16, 37b/17, 38a/09, 38a/10, 38a/16, 38b/02, 38b/03, 38b/07, 38b/12
[=11]

ḫusrev Far. Hükümdar, şah, padişah.
ḫ. 2b/10
[=1]

ḫuṣūl Ar. Hâsıl olma, meydana gelme.
ḫ.+unı 7a/11
[=1]

ḫuṣūṣ Ar. Konu, iş, keyfiyet, madde.
ḫ.+da 41a/13
ḫ.+ıyla 5a/09, 35b/06, 56b/04, 57b/06
ḫ.+unda 8b/12
[=6]

ḫuṣūṣā Ar. Bilhassa, özellikle, hasseten.
ḫ. 1b/02, 2a/01
[=2]

ḫuşūnet Ar. (Maddi şeylerde) Katılık, sertlik.
ḫ. 48b/14, 49a/02
ḫ.+i 48b/17
[=3]

ḫuṭūṭ Ar. Hatlar, çizgiler.
ḫ. 13a/03, 13a/11, 20a/11, 20a/16, 57b/15, 58a/02
ḫ.+ı mezkūr 57b/17
ḫ.+ı sevād 13a/05
ḫ.+ı siyāh 20a/03
ḫ.+uñ 13a/13
[=10]

ḫūy Far. Yaradılış, mizaç, alışkanlık, âdet.
ḫ. 30a/07
ḫ.+(bed ḫūy) 30a/08, 31b/19
ḫ.+unuñ 15a/09
[=4]

ḫūylu Huyu çetin olan, hırçın.
h. kal- 36a/01
[=1]

ḫuyūl Ar. Atlar, at sürüleri.
ḫ.+e 1b/09
ḫ.+ı 2b/14
[=2]

Ḫuzeyme bin Ṯābit Ebû Umâre Huzeyme b. Sâbit b. el-Fâkih el-Ensârî el-Hatmî (ö. 37/657). Züşşehâdeteyn (iki şâhit yerine geçen) diye tanınan sahâbî.
Ḫ. Ḫażretleri 4b/17, 5a/18
[=2]

hücūm Ar. Üstüne yürüme, saldırma, üstüne atılma.

h. it- 59b/07
[=1]

ḥükemāʾ Ar. Hâkimler, filozoflar, ilim adamları.
ḥ. 28b/18, 41a/01, 49b/13, 50a/06, 50b/11
ḥ.-ı ehl-i maʿārif 29a/14
ḥ.-ı müteʿaddidīn 30b/10
[=7]

ḥükm Ar. Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı.
ḥ.+i 24b/09
ḥ.+i gibi (sekil ḥükmi) 24b/10
ḥ. olun- 54a/06
[=3]

hümāyūn Far. Padişaha, padişahlığa âit.
h. (dāʾire-i hümāyūn kütüb-ḫānesi) 10a/13
[=1]

ḥür (< Ar. ḥürr) Serbet, özgür.
ḥ. at 31a/04
[=1]

ḥüsn Ar. Güzellik, güzel, iyi.
ḥ.-i (miyān-ı cümle-i ḥüsn-i fünūn) 2a/18
ḥ.-i ayş 24a/15
ḥ.-i ḫulḳ 29a/09, 29a/10
ḥ.ü'l-cerī 4b/07
[=5]

ḥüsnā Ar. Çok (daha, en, pek) güzel.
ḥ. (esb-i ḥüsnā) 2b/18
ḥ. (ḥālāt-ı ḥüsnā) 2b/18
[=2]

ḫüsrev Far. Hükümdar, şah, padişah.
ḫ.+i 3a/04
[=1]

I

ʿıcān Ar. Atın zekeri ile dübürünün arası, ön ve arkası arası.
ʿı. 27a/19
[=2]

ʿıcānetān Ar. Atın ön ayaklarından köstek yerine kadar olan kısımlarda ortaya çıkan iki sinir. Krş. **maḥmūz, şaʿd-ānāt**
ı. 28a/05
[=1]

ʿılbā-vān Ar. Atın yelesi bitiminde, boynunun iki tarafında bulunan iki sinir.
ʿı. 27a/05
[=1]

ılġar Dizginleri bırakılmış atın dörtnala koşmasına verilen ad.
ı.+a 34a/18
[=1]

ılıçaḳ Ilıkça, az ılık.
ı. ılıçaḳ 60b/09
[=1]

ʿınās Ar. Yaşlı.
ʿı.+ı 2b/15
[=1]

ʿIrāḳ Kuzeyde Türkiye, doğuda İran, güneyde Suudi Arabistan ve Kuveyt, batıda Ürdün ile çevrili, Ortadoğu'da bir İslam ülkesi.
ʿI. (ehl-i ʿIrāḳ) 23b/13
[=1]

ıraḳ Uzak.
ı.+dan 21b/07, 33a/06, 36a/12, 38b/06
[=4]

ırmaḳ Doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu.
ı. 39a/04
[=1]

ışfād Ar. İkram, bağış, atâ.
ı. (evlād-ı ışfād ṣāḥibi ol-) 59a/09
[=1]

ışır- Dişler arasına alıp sıkmak, dişlemek.
ı.-maġa 34b/15
[=1]

ışla- Bk. **ıslat-**
ı.-yup 61a/09
[=1]

ışlat- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek.
ı.-ır (ısladır) 12a/12
[=1]

ışṭıfā Ar. Seçilmişlik, seçkinlik.
ı.+ya (şāhenşāh-ı mülk-i ışṭıfā) 1b/15
[=1]

ışṭılāḥ Ar. Herkesin bildiği anlamı dışında belli bir meslekten

olanların belirli bir mânâda kullandıkları kelime, deyim, tabir.
ı. 40a/10
ı.+da 45a/15
ı.-ı fürsān 44b/09, 45a/03
ı.-ı ḳavm 28b/11
[=5]

ıṭlāḳ Ar. Deme, denilme, … diye adlandırma, tabir etme.
ı. it- 6a/07
ı. ol- 17b/09
ı. olun- 6a/13, 18b/05
[=4]

ıżmār Ar. Zayıflatmak. (At bakımı terminolojisinde) Atın fazla terinin giderilmesi. Krş. **tażmīr**
ı.-ı feres 40a/11
[=1]

ıżṭırāb Acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı.
ı.+ından 35a/14
ı. vir- 52a/03
[=2]

İ

i- 1. Aslı Eski Türkçede ermek iken irmek > imek olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece "Şu veya bu durumda bulunmak" anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan, eklendiği isimlere yargı görevi yükleyen fiil, ek fiil, cevher fiil.
i.-di 4a/03, 4a/05, 4a/09, 4a/10, 4a/11, 4a/11, 4a/12, 4a/17, 4b/04, 4b/10, 4b/11, 4b/12, 4b/15, 5a/19, 5b/05, 9b/15, 19a/09
i.-ken 9b/03, 9b/16, 22a/12, 30a/12, 30b/01, 35b/05, 36a/14, 36a/15, 39a/11, 39a/14, 46b/11, 51b/11, 53a/04, 60b/02, 61a/04, 61a/12, 62b/03
i.-miş 8a/15, 8a/15
i.-se 11b/12, 36a/06, 37a/03, 37b/01, 39b/05, 41a/07, 43b/07, 43b/07, 43b/09, 43b/09, 45a/05, 51a/17, 53a/18, 53a/19, 53b/11, 54a/19, 54b/12, 58a/10, 63a/04, 63a/04
[=56]

i- 2. Aslı Eski Türkçe'de ermek iken irmek > imek olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece "Şu veya bu durumda bulunmak" anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan eklendiği fiilleri birleşik zamanlı çekimleyen fiil, ek fiil, cevher fiil
i.-dı idi 25a/02
i.-erler idi 17b/07
i.-erler imiş 25a/09
i.-ırlar idi 9b/18
i.-irler idi 59b/11
i.-irler imiş 33a/08
i.-maḳ ise 56b/18
i.-memiş ise 37b/09
i.-mış idi 5a/06
i.-mış iken 62a/01
i.-mışlar idi 4b/12, 5b/15, 5a/18
i.-miş idi 4b/02
i.-mişler idi 4a/04, 5a/03, 5a/07
i.-rler idi 4b/05, 4b/08, 5a/01, 5a/04
i.-ur ise 22a/06, 23b/02
i.-urlar idi 5b/06, 7a/13
i.-ür iken 29a/11, 46a/08, 50b/12, 50b/13, 52b/18
[=30]

iʿāde Ar. 1. Alınan bir şeyi geri verme.
i. it- 30b/06
2. Tekrar eski durumuna gelme, getirme.
i. ol- 26a/16
[=2]

iʿāne Ar. Yardım.
i. (imdād-ı iʿāne eyle-) 7b/06
i.+si (şimşek iʿānesi ol-) 26b/03
[=2]

ʿibādet Ar. İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma.
ʿi. itdir- 47a/15
[=1]

ʿibādet-hāne Far. İbadet edilen yer, tapınak, mabet.
ʿi.+sinde 2b/13
[=1]

ʿibāre Ar. Anlatımı meydana getiren bir veya birkaç cümlelik söz dizisi.
i.+yle 9a/08
[=1]
iblīs Ar. Şeytan.
i. 7b/14
i.+i 2b/17
i.+i laʿīn 7b/12
[=3]
ibn Ar. Oğul.
i. es-sultan 10a/05
i. es-sulṭānü'l-ġāzī Abdü'l-ḥamīd Ḫān 10a/05
[=2]
ibtidā Ar. İlkin, önce, başlangıçta.
i. 48a/07, 48a/09, 51b/11
[=3]
icābet Ar. (Teklif edilen, istenilen bir şeyi) Kabul etme, muvafakat etme.
i. eyle- 5b/10
[=1]
icrā Ar. Bir şeyi fiil hâline getirme, yapma, yürütme, uygulama.
i.-yı emr-i mesnūn it- 3a/01
i.-yı şerʿiyyet 3a/02
[=2]
ictimāʿ Ar. Bir araya gelme, toplanma.
i.-ı ʿayb 43b/15
[=1]
ictināb Ar. Kaçınma, sakınma, çekinme.
i. it- 34b/11
[=1]
iç Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil.
i. 19b/02, 24b/13, 24b/15, 28a/07, 28a/18, 28a/19, 46a/05, 47b/06, 49a/02, 49a/17, 49b/05, 52a/12
i.+inde 19b/11, 20a/02, 22a/07, 28a/14, 29b/13, 39a/03, 47b/02, 62b/02
i.+indeki 17a/01
i.+ine 36a/12, 38a/04, 39a/01, 42b/08, 48a/12, 48a/14, 48a/15
i.+ine (ṭoġrı) 45b/11
[=29]
iç- Bir sıvıyı ağzına alıp yutmak.
i.-digi 11b/08
i.-erse 15b/18, 15b/18
i.-meden 51b/11
i.-mek gibi 29a/09
[=5]
su iç- 11b/08, 29a/09
[=2]
içeri Bk. **içerü**
i.+de 52a/13
[=1]
içerü İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf. Krş. **içeri**
i. 42b/13, 50b/01, 61b/12, 61b/18
i.+si 14b/02
i.+sinde 51a/11
i.+sinden 26b/02
i.+sine 51a/11
i.+ye 57b/16, 61b/14
[=10]
içir- Bir şeyin sulu bir maddeyi emmesini sağlamak.
i.-üp 62a/14
[=1]
içün Sebebiyle, maksadıyla, -den ötürü, -den dolayı, -e ayrılmış, -e özgü, -e has.
i. 2b/16, 4a/08, 7a/10, 7b/15, 7b/16, 8a/02, 8a/19, 8b/05, 10a/18, 18a/02, 25a/12, 28b/12, 28b/16, 32b/18, 33a/05, 33a/18, 40a/04, 43b/06, 57a/12, 60a/03, 60a/11, 61a/17
i. (-çün) 2b/18, 11b/04, 49b/03
[=25]
iddiʿā Ar. İleri sürülen ve savunulan düşünce.
i. it- 19a/16
[=1]
idmān Ar. Alışkanlık kazanmak için bir şeyi birçok defa tekrarlama, meleke kazanmak için yapılan talim.
i. eyle- 32b/05
i. it- 34a/16, 42a/17, 58b/16
i. itdir- 10b/07
i.+larını 33a/03
[=6]
ige Bk. **igü**
i. kemikleri 14b/10
[=1]
igne Dikiş dikmekte kullanılan, bir tarafında iplik geçirilecek bir

deliği bulunan, ucu sivri, ince çelik alet.
i. 61b/16
[=1]

igri Doğru ve kırık çizgi biçiminde olmayıp yönünü değiştirerek devam eden, aynı istikamet üzere gitmeyen, çarpık, eğri.
i. bügri ol- 59b/02
i. ol- 57b/16, 57b/17
[=3]

igrilik Eğri olma durumu, dümdüz olmama.
i. 47a/01
[=1]

igü Sırttan omurgaya, ön taraftan göğüs kemiğine bitişerek göğüs kafesini meydana getiren yassı ve kavisli kemiklerden her biri, kaburga. Krş. **ige**
i. kemikleri 15a/01
[=1]

ihānet Ar. Göstermesi gereken bağlılığı göstermeyip, vefasızlık etme.
i. it- 9a/02
[=1]

ihāneten Ar. İhanet ederek, hainlikle.
i. 56a/03
[=1]

iḥāṭa Ar. Bir şeyin etrafını çevirme, sarma, kuşatma.
i. eyle- 22b/01
i. it- 22a/17, 22b/02, 59a/02
[=4]

ihdā Ar. Hediye edilen.
i. (kümeyt-i ihdā) 18b/12, 19a/18
i. it- 4b/02, 4b/03, 5a/07
i. ol- 5b/14
[=6]

iḥdāṯ Ar. Yeni bir şey ortaya koyma, meydana getirme.
i. eyle- 33b/16
[=1]

ihmāl Ar. Üstüne düşeni zamanında yapmama, gereken ilgiyi göstermeme, önem vermeme.
i. olun- 48a/01
[=1]

iḫrāc Ar. Dışarıya çıkarma.
i. olun- 2b/02, 10a/17, 12b/13
[=3]

iḥsān Ar. Bağışlama, bağışta bulunma, lütuf, kerem, iyilik.
i. buyur- 5a/04
i. kānı 2b/05
[=2]

iḫtilāf Ar. Anlaşmazlık, ayrılık, uyuşmazlık, farklı olma, farklılık.
i. buyur- 6a/13
i. eyle- 50a/06
i.+ları 5a/08
[=3]

iḥtimāl Ar. Mümkün olma, olabilirlik.
i.+dir 51a/18
[=1]

ihtimām Ar. Bir şeyin iyi olması için gösterilen özen, iyi ve dikkatli bakma, bakımına itina gösterme.
i. it- 34a/15
i. olun- 31a/10, 31a/15, 34b/04
[=4]

ihtimāmen Ar. Özen göstererek, dikkat ederek.
i. 9a/08
[=1]

iḫtirāz Ar. Çekinme, kaçınma, sakınma.
i. 54b/18
[=1]

iḳāmet Ar. Bir yerde yerleşip oturma.
i. eyle 29a/17
[=1]

iḳbāl Ar. Talih, baht, mutluluk, saadet.
i.-i (nihāl-i gülşen-i iḳbāl-i ṣaʿādet) 10a/03
i.-i nişān 45a/07
i.+ine (yümn-i iḳbāl) 54b/10
[=3]

iki Birden sonra üçten önce gelen sayının adı.
i. 12a/02, 12a/02, 12b/02, 14b/07, 14b/17, 15b/12, 16a/07, 17a/04, 18a/08, 18a/09, 18a/13, 19a/16, 21a/11, 21b/18, 23a/13, 23a/15, 23b/06, 23b/08, 23b/11, 23b/17, 24a/04, 24a/11, 25a/06, 26a/04, 26b/07, 26b/11, 26b/12, 27a/05, 27a/06, 27a/09, 27a/09, 27b/02, 27b/03, 27b/06, 28a/05, 33b/06, 34a/13, 35a/08, 35b/11, 38b/17, 38b/18, 43b/03, 44a/01, 44a/02,

44a/12, 45a/08, 45a/18, 46b/08, 46b/15, 46b/17, 47a/07, 49b/12, 50b/08, 52b/18, 53b/10, 55a/17, 56a/19, 56b/03, 57a/17, 57a/17, 58a/04, 58a/08, 58a/12

i. (bir iki defʿa) 42a/01
i. (bir iki dirhem) 62a/15
i. (bir iki gün) 62b/16
i. (bir iki mil ḳadar) 41b/03
i. (bir iki sāʿat) 42a/03
i. (on iki) 11b/14, 11b/16, 12a/05, 12a/19
i. (otuz iki yaş) 11b/01, 13b/14
i. ay 12a/07, 29b/10
i. bölük 41a/19
i. çekirdek 60b/08
i.+den (on iki) 12a/10
i. dirhem 62a/16, 62a/16, 62a/18
i. gice 17b/04
i. gün 37b/19
i. ḳat 18b/17
i. ḳoçan boyı ḳadar 25b/01
i. oḳ menzili ḳadar 32a/12
i. ṣalḳım 40a/05
i.+si 12a/14, 12a/14
i.+si birden 26b/09, 44b/07
i.+sinde 44b/11, 58a/14, 59a/18
i.+siniñ 58a/18, 58b/13
i. yaş 12b/01
i.+ye 55b/05
i. yelek ḳadar 23a/09
[=100]

ikilen- Sayısı ikiye çıkmak, iki tane olmak.
i.-se 57a/09
[=1]

ikinci İki sayısının sıra sıfatı.
i. 4a/12, 5a/15, 11b/06, 17a/08, 32b/08, 34a/06
i. (on ikinci) 6a/06, 13a/11
i. (otuz ikinci) 13b/13
i. (yigirmi ikinci) 13b/05
i. bāb 10b/04
i. gün 42a/10
i.+si 34a/12
i.+yle 40a/06
[=14]

iḳlīm Ar. Yer, memleket, ülke, diyar.
i.-i Fārs 59a/07
i.-i Hind 56b/16, 57a/10
i.-i Hind 56b/15
i.-i Ḫorāsān 55a/14
i.+inde 55b/01
i.+inde (Hind iḳlīmi) 55a/18
i.+iñ 1b/08
[=8]

ikrāh Ar. İğrenme, tiksinme.
i. it 61a/02
[=1]

ikrām Ar. Bağış, ihsʿan, kerem.
i. it- 9a/01, 9a/01
i. ḳıl- 1b/04
[=3]

iḳtiżā Ar. Gerekme, gerektirme.
i. it- 15a/14, 36b/04, 38b/01, 61a/08
[=4]

ʿilāc Ar. Bir hastalığı, bir yarayı iyi etmek üzere içilmek, herhangi bir yolla vücuda verilmek veya dışarıdan sürülmek suretiyle kullanılan maddelere verilen isim, em.
ʿi. 45b/16, 48a/10, 48b/06, 49b/03, 51a/12, 51b/06, 51b/12, 51b/12, 51b/19, 52a/06
ʿi.+a 43a/15
ʿi.+dan 62b/09
ʿi. eyle- 48b/03
ʿi.-ı diger 62a/15
ʿi.+ına 49b/13
ʿi.+ında 48a/03, 48b/04, 48b/11
ʿi.+ından 61b/03
ʿi.+ınıñ 49b/15
ʿi. ile 49a/06, 52a/01
ʿi. it- 60b/07
ʿi. ol- 48a/09, 48a/19, 49b/17, 50b/04, 52a/07
ʿi. olun- 38a/18, 49a/01, 49b/14, 49b/15, 51b/07, 52a/04, 60b/13
[=35]

ilāhī Ar. Allah'la ilgili**,** Alah'a ait, Allah'a has, Allah'tan gelen, Tanrısal.
i. (evliyā-i ilāhī ol-) 3b/03
i.+ye (emr-i ilāhī) 10a/09
[=2]

ile 1. Cümle içinde aynı görevdeki iki kelime veya öbeği birbirine bağlamaya yarayan söz.

i. 6a/04, 12a/01, 13a/06, 14b/05, 14b/06, 14b/14, 14b/14, 14b/16, 16a/12, 16a/19, 16b/18, 17a/10, 17a/16, 18a/04, 18a/18, 18a/19, 18b/08, 18b/18, 19a/03, 19a/04, 19a/09, 19a/11, 19b/07, 20b/11, 21a/01, 26b/15, 26b/18, 27b/01, 27b/01, 28a/10, 28b/05, 28b/13, 33b/12, 40b/03, 43a/10, 43b/03, 44a/09, 44a/11, 48a/02, 48b/11, 49b/16, 54a/05, 57a/09, 58a/03, 58a/08, 58a/13

[=46]

2. İsimlerin sonuna gelerek birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan söz.

i. 1b/11, 1b/16, 2a/12, 3a/05, 3b/04, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/13, 3b/16, 4a/02, 4a/13, 4a/18, 4b/06, 4b/08, 4b/13, 5a/05, 5a/14, 5a/14, 5b/01, 5b/04, 5b/16, 6a/16, 7a/12, 7b/06, 8a/19, 8b/04, 8b/16, 10a/01, 12a/11, 13a/03, 15b/17, 18a/15, 18b/01, 19a/15, 20a/13, 20b/12, 22a/14, 23a/16, 23b/09, 25a/01, 25a/09, 25a/11, 25a/19, 25b/01, 25b/03, 25b/10, 26a/06, 26a/12, 26b/02, 26b/03, 27b/17, 28b/12, 29a/03, 29a/03, 29a/08, 29a/08, 29b/05, 29b/07, 29b/09, 29b/16, 30a/02, 30a/06, 30a/08, 30a/09, 30a/15, 30a/16, 30a/17, 30b/06, 30b/11, 30b/17, 31a/05, 31a/09, 31a/17, 31a/18, 31a/19, 31b/02, 31b/02, 31b/02, 31b/04, 31b/09, 31b/10, 31b/11, 31b/12, 31b/15, 32a/18, 32b/08, 33a/06, 33a/18, 33b/05, 34b/01, 34b/02, 34b/06, 35a/05, 35a/10, 35b/04, 35b/14, 36a/09, 36a/10, 36b/19, 37a/17, 37b/02, 37b/18, 38a/04, 38a/07, 38a/12, 38a/18, 38b/06, 38b/17, 39a/05, 39a/17, 39a/19, 40a/02, 40a/03, 40a/04, 40a/14, 40a/17, 40b/02, 41a/05, 41a/07, 41a/14, 41b/17, 41b/18, 43a/11, 43b/15, 45a/11, 45a/19, 46b/10, 47a/13, 47a/17, 47a/17, 47b/08, 47b/09, 48b/17, 48b/18, 49a/06, 49a/07, 49b/02, 51b/07, 52a/01, 52a/03, 52b/13, 52b/16, 52b/16, 53a/12, 53b/01, 53b/05, 53b/14, 54a/13, 54b/10, 55b/02, 56b/04, 56b/06, 57b/02, 58b/02, 58b/17, 59a/08, 59b/06, 59b/09, 59b/12, 60b/05, 60b/09, 61a/03, 61a/19, 61b/07, 61b/09, 61b/10, 61b/14, 61b/16, 62a/01, 62a/06, 62a/15, 62b/06

i. (-ıla) 36b/01, 36b/13, 39b/18

i. (-ile) 37b/04, 38a/19

[=186]

ʿilel Ar. Hastalıklar, marazlar, illetler.

ʿi. 10b/01, 10b/11, 41a/01

ʿi. (mūcib-i ʿilel ol-) 40a/13

i.-i esḳām 61a/05

[=5]

ilerü 1.Bir yerin veya şeyin arka kabul edilen kısmına göre önde bulunan taraf, ön taraf.

i. 14b/09, 33a/10, 34a/18, 53a/18

2. Gelecek zaman.

i.+sini (-dan ilerü) 58b/07

[=5]

ilk En önce, en başta, birinci olarak.

i. gün 42a/10

[=1]

ilḳā Ar. İlham etme, kalbe yerleştirme, telkin etme.

i. eyle- 3b/16

[=1]

illā Ar. Bilhassa, özellikle, muhakkak, mutlaka.

i. 5b/18

[=1]

ʿillet Ar. Hastalık.

ʿi. 2a/10, 16b/06, 29a/11, 45b/09, 47b/02, 49b/18, 50a/08, 50a/10, 50a/15, 52b/03, 52b/12, 52b/14, 52b/18, 53/b18, 53a/16, 53a/16, 53b/04, 53b/05, 53b/08, 53b/12, 53b/16, 54a/05, 54a/06, 57a/02, 60b/11, 61b/02

ʿi.+den 43a/14, 60b/10

ʿi.+den (envāʿ-ı ʿillet) 43a/07, 43a/09

ʿi.+dir 45a/12, 47b/02, 48a/11, 49a/14, 51b/04, 51b/11

ʿi.+e 49b/02, 51b/13, 54a/03

ʿi.+e (görünmez ʿillet) 2a/12

ʿ**i. gel-** 43a/15
ʿ**i. getir-** 60a/07, 60a/07
ʿ**i. getür-** 46a/13
ʿ**i.+i** 17a/05, 50a/17, 53a/09, 54a/07, 54a/07
ʿ**i.-i mezkūr** 52b/13
ʿ**i.-i mühlik** 61b/01
ʿ**i.-i şedīde** 52a/16
ʿ**i.+idir** 50a/04, 50a/11, 50a/15
ʿ**i.+ine göre** 53a/11, 53b/15
ʿ**i.+iñ** 16b/13, 29a/07, 35a/01, 47b/11, 52a/02
ʿ**i.+leri** 60a/18
ʿ**i.+lerine** 60b/14
[=64]
ʿ**illetli** Hastalığı olan, hastalıklı.
ʿ**i. ol-** 60b/06
[=1]
ʿ**illetsiz** Hastalığı olmayan.
ʿ**i. ol-** 41a/01
[=1]
ʿ**ilm** Ar. Belli bir konuya ait bilgilerin bütünü.
ʿ**i.+e** 2b/02
ʿ**i.-i bayṭara** 2a/17
ʿ**i.-i feres** 51b/16
[=3]
ʿ**imād** Ar. Erkek, müzekker.
ʿi.+ı 59b/16
[=1]
imāle Ar. Bir tarafa doğru eğme, çevirme, meylettirme, eğilme, çevrilme.
i. 2a/04
i. it- 2a/04
[=2]
imām Ar. Önde bulunan kimse, lider, önder, başkan.
i.-ı ehl-i minnet 3a/02
İ.-ı Buḫārī 8a/15
İ-ı Ḫalīl 18b/07, 18b/07
İ.-ı Rāżī raḥmetu'llāh ḥażretleri 51a/04
İ.-ı Sibeveyh 18b/07
[=5]
īmān Ar. Allah'ın birliğini, melekleri, mukades kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalp ile tasdik, dil ile ikrar etme, kalben inanma ve dil ile söyleme.
i. 9a/18
[=1]
imdād Ar. Yardım.
i.-ı ʿiāne eyle- 7b/06
[=1]
imdi Bunun için bu sebepten, o hâlde, öyleyse, şimdi.
i. 34a/19
[=1]
imtiṣāl Ar. Örnek alıp ayak uydurma, itaat etme, emre göre hareket etme, uyma, uyulma.
i. ol- 10a/09
[=1]
imtizāc Ar. Birbirini tutma, uygunluk, uyuşma.
i.+ı 16b/10
i.+ı (kemal-i imtizac) 16b/05
i.+ları ol- 17a/03
[=3]
in- 1. Ulaşmak.
i.-erse 52a/05, 55b/08
i.-miş ol- 18b/16
2. (Binilen bir hayvan veya taşıttan ayrılarak) Yere ayak basmak.
i.-meden 35a/12
i.-üp 31b/08, 38a/14, 42b/12, 53a/08
3. (Bir yerine) Felç gelmek.
i.-medir 45b/15
[=9]
su in- 45b/15
[=1]
ʿ**inān** Ar. Dizgin.
ʿ**i.-ı edhem-i ḫāme** 2a/04
[=1]
inan- (Bir şeyi) Doğru olarak kabul etmek, güvenmek, itimat etmek.
i.-madıḳları gibi 29a/02
i.-maḳ 29a/01
i.-mamalıdır 29a/04
i.-mayalar 29a/06
i.-up 8a/14
[=5]
ʿ**ināyet** Ar. Lütuf, ihsan, iyilik.
ʿ**i.** 2a/07
ʿ**i. ile (naẓar-ı ʿināyet)** 3b/06
[=2]

inbāt Ar. Nebat bitirmek, bitki çıkarmak, yeşertmek, büyütmek.
i. (mihr-i inbāt) 33a/12
i.+dan (mihr-i inbāt) 33a/13
[=2]
inbişāṭ Ar. Ferahlama, açılma, rahatlık.
i.-ı tāmm gel- 61a/06
[=1]
ince 1. Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan.
i. 13a/02, 17a/01, 25b/09, 28a/13, 29b/02, 31b/12, 38a/07, 61b/15
i. ol- 14a/17, 14a/18, 15a/02, 15a/05, 15b/15, 16b/08, 17a/03, 61b/17
2. Taneleri ufak olan.
i.+sini 11b/04
[=17]
incelik İnce olma durumu.
i.+i (inceligi) 15b/02
[=1]
incerek Zayıfa yakın, incecik, daha ince, pek ince.
i. 54a/09
[=1]
incik Bacağın diz kapağından topuğa kadar olan kısmı.
i. kemügi 49a/15
[=1]
incin- (Vücudun herhangi bir yeri ters bir hareket, bükülme, çarpma, sıkışma vb. durumlar sonunda) Görünürde bir değişiklik olmadığı hâlde zedelenip ağrı ve zahmet çekmek.
i.-üp 50b/01
[=1]
ʿind Ar. Yan, kat, nezd.
ʿi.+inde 22a/05
[=1]
ʿinde'l-baʿż Ar. Bazılarına göre.
ʿi. 26b/12, 26b/14
[=2]
indir- İnmesini sağlamak, ayağını yere bastırmak.
i.-melidir 32b/06
[=1]
inek Sığır türünün dişisi.
i. (acı inek yaġı) 42b/19
i. memesi 50a/04
i. yaġı 38b/19
[=3]
inil- (Binek hayvanından) İnme işi yapılmak.
i.-en 28b/10
[=1]
iniş Yukarıdan aşağıya doğru alçalan meyilli yer, yol.
i.+e aşaġı 31b/05, 42a/18
i.+e ṭoġrı 42a/17
[=3]
inkār Ar. Kabul ve tasdik etmeme, tanımama.
i. it- 4b/16
[=1]
inḳiyāż Ar. Duvarın yıkılması, yarılması, yarılma.
i.+dan 51b/14
[=1]
ins Ar. İnsan.
i. (cinn ü ins ü ṭayr) 1b/06
[=1]
insān Ar. İki ayaklı, iki elli, aklı ve konuşma yeteneği olan memeli canlı ve bu türden olan canlı, birey, fert.
i. 37a/13, 58a/16
i.+a 39a/09
i.+da 27b/14, 40a/14, 45b/04, 52a/09
i.+dan şoñra 9a/03
i. gibi 40a/17
i.+ı 3b/02
i.+ın 13b/14
i.+ıñ 13b/16
[=12]
inşā'llāh Ar. Allah isterse, Allah izin verirse. Krş. **inşā'llāhü**
i. 42b/02
[=1]
inşā'llāhü Bk. **inşā'llāh**
i. teʾālā 10b/03
[=1]
intifāʿ Ar. Faydalanma, yararlanma.
i.+ına 15b/06
[=1]
intihā Ar. Son, nihayet, bitiş.
i.+sı 16a/12
[=1]
intiḳāl Ar. (Bir mal veya mülk, birinden diğerine) Geçme, devrolma.
i. eyle- 5b/09

[=1]

iñne- İnlemek, acıdan kesik kesik sesler çıkarmak.
i.-meleri 62b/15
[=1]

ip Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim, iplik.
i.+i (yular ipi) 27a/03
i. ile 30a/02, 32b/08, 37b/04, 38a/19
i.+le 53a/14
[=6]

ipek İpek böceği kozasından elde edilen ve dokumacılıkta kullanılan çok ince ve parlak tel ve bu telden yapılmış olan.
i. gibi 15a/08
[=1]

iplik Pamuk, keten, yün, ipek vb.nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif.
i. 61b/17
i.+i ile (ketān ipligi) 61b/16
[=2]

ir- Yetişmek, ulaşmak, erişmek, vasıl olmak.
i.-dikçe 1b/15
[=1]

Îrān Ortadoğu ile Orta Asya'nın yüksek düzlükleri arasında yer alan ülke.
Î. 29a/16
[=1]

Îrānlı İran halkından olan.
Î.+lar 33b/18
[=1]

iʿrāz Ar. Yüz çevirme.
i. it- 51b/18
[=1]

irice Çok iri, epey büyük, hacimli.
i. 56a/14
[=1]

irin Cerahat; vücudun herhangi bir yerinde iltihaplanma sonucu oluşan, genellikle sarımtırak renkte olan koyuca sıvı.
i.+e şebīh 45b/12
[=1]

iriş- Erişmek, ulaşmak, yetişmek.
i.-meyüp 26a/06
i.-mişdi 1b/09
[=2]

irḳāl Ar. Atın ayakları halkalanır gibi yürümesine verilen ad.
i. 33b/10
[=1]

irtesi Bir günün veya belli bir zamanın hemen arkasından gelen gün veya zaman.
i. gün 63a/03
[=1]

irtikāb Ar. Kötü bir işi, kötülüğü yapma.
i. it- 37a/11
[=1]

ʿĪsā Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber.
ʿĪ. ʿaleyhi's-selām 7b/12
[=1]

isābet Ar. Rast gelme, yerini bulma, değme, ulaşma.
i. it- 59b/01
[=1]

İskender I (ö. M.Ö. 323). İslam tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralı.
İ.+de (zamān-ı İskender) 59b/08
[=1]

İskender II İskender Afrodisî. **(**ö. III. yüzyılın ilk yarısı). Aristo yorumcusu, filozof. İslâm kaynaklarına göre Câlînûs'un (Galen) çağdaşı olan bilgin.
İ. 50a/09
[=1]

ism Ar. Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad.
i.+i 9a/04
i.+ine 3b/08, 12b/15, 28a/09, 33b/07, 55a/19
i.+iyle 5a/10
i.+lerden 6a/15
i.+leri 4a/01, 10b/05, 26b/10
[=11]

isrāʾ Ar. Geceleyin yürütme, yürütülme, gönderme.
i.+da (şeb-i isrāʾ) 1b/13
[=1]

iste- (Bir şeye karşı) İstek duymak, arzu etmek, dilemek.
i.-digi 32a/13, 38b/15
i.-r 53b/11, 63a/01
i.-rsin 8a/06
[=5]

istiʿāze Ar. Eûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm", "neûzü billâh", "esteîzü billâh", "maâzallah", "el-iyâzü billâh" gibi Allah'tan yardım ve ilticâ talep eden sözlerden biriyle Allah'a sığınma.
i. 6a/16
[=1]

istiḥbāb Ar. Müstehap görme, bir şeyi iyi ve güzel sayma.
i.-ı (memdūḥiyyet-i istiḥbāb) 13b/19
[=1]

istiḳāmet Ar. Doğruluk, doğru hareket, yön, cihet.
i. 32a/05
[=1]

istiʿmāl Ar. Kullanma.
i. 32b/12
i.+inden 47a/19
i.+ini 43b/17
i. olun- 28b/12
[=4]

istirāḥat Ar. Rahat etme, dinlenme.
i. it- 35a/19
[=1]

istiṯnā Ar. Kural dışı tutma, kural dışı olan şey.
i. ile (ādāt-ı istiṯnā) 40a/03
[=1]

iş Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel.
i. 29a/11
i.+de 2a/14
i. eyle- 30b/16, 30b/16
i.+lerine 54b/12
[=5]

işāret Ar. Bir şeyin var olduğunu, meydana çıktığını göstere belirti, alamet, emâre.
i. buyur- 43b/05
i. eyle- 44b/05
[=2]

işit- Kulak yoluyla duymak, dinlemek.
i.-dim 7b/02, 9b/05
i.-miş 2a/15
i.-üp (işidüp) 9a/09
[=4]

işrāb Ar. Bir maksadı kapalı olarak anlatma, kapalı olarak anlaşılma.
i. olun- 19b/06
[=1]

iştibāh Ar. Şüphelenme, şüphe etme.
i. olun- 53b/16
[=1]

iştirā Ar. Satın alma, alınma.
i. buyur- 4b/12, 5a/18, 5b/15
i. it- 4a/04
i. olun- 4b/16
[=5]

iştiyāḳ Ar. Büyük arzu duyma, çok arzulamak.
i. it- 62b/13
[=1]

it- Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil. Krş, **et-**
i.-di 1b/03, 1b/05, 1b/06, 2b/08, 2b/15
i.-digi 36b/12, 39a/08, 39b/12, 52b/04, 54b/16, 59a/02
i.-digi-çün 11b/04
i.-digi gibi 28b/17, 34a/12
i.-diginden 4a/14
i.-digiyle 37b/17
i.-dikde 12b/01, 15a/15
i.-dikleri 24a/16
i.-dikleri gibi 40a/15
i.-diler 6a/07, 7b/13, 9b/04, 29a/19
i.-düm 2a/04
i.-e (ide) 9a/01, 28b/16, 29a/10, 30b/12, 30b/13, 31b/03, 32a/14, 32b/18, 33a/08, 39a/07, 39b/11, 40b/13, 40b/17, 42b/10, 42b/10, 43a/03, 47b/01, 62a/04
i.-ecegi (idecegi) 34b/01, 38b/03
i.-ecegin (idecegin) 30a/11
i.-ecek (idecek) 37b/16
i.-ecek ḳadar (idecek ḳadar) 37a/04
i.-eler (ideler) 30a/12, 30b/06, 32a/14, 32b/03, 32b/05, 34a/15,

34a/15, 34b/07, 34b/08, 37b/02, 37b/10, 38a/17, 38b/02, 39b/13, 40b/09, 40b/11, 40b/17, 61a/10, 61a/16, 61b/11, 61b/12, 61b/14, 62a/11

i.-elim (idelim) 6b/19

i.-emeyüp (idemeyüp) 59b/17

i.-emez (idemez) 16a/04, 30b/17, 60a/09

i.-en (iden) 9a/13, 34a/16, 38b/12, 47a/18, 52b/01, 52b/03, 59a/19

i.-er (ider) 2a/13, 2a/16, 2b/19, 3a/01, 3a/02, 5b/08, 8a/16, 9a/01, 11b/14, 13b/01, 13b/06, 13b/07, 16b/04, 18b/17, 26a/17, 27a/11, 28a/07, 29a/14, 30a/07, 30a/11, 30b/09, 31a/09, 31b/14, 31b/15, 34a/19, 34b/11, 35a/17, 35b/05, 35b/07, 38b/13, 39a/15, 40b/02, 42a/19, 42b/07, 44a/14, 45a/08, 48a/04, 48a/16, 48b/02, 48b/10, 48b/19, 49a/17, 49b/03, 51a/04, 51a/10, 51a/17, 51b/05, 51b/07, 51b/17, 52a/03, 52a/05, 52a/11, 52a/18, 52a/19, 53a/01, 53a/02, 53a/03, 54a/02, 56a/10, 56b/02, 57b/19, 58b/15, 60a/06, 60a/19, 60a/19, 60b/14, 62b/16

i.-er gibi (ider) 39a/14

i.-er gibi (ider gibi) 33b/11

i.-erdi (iderdi) 1b/07, 1b/12

i.-erek(iderek) 36b/19

i.-erek (iderek) 31a/08, 35a/10, 35a/11, 38b/09, 39b/19, 40b/12, 41a/17, 42a/11

i.-erim (iderim) 35a/19

i.-erken (iderken) 34b/09, 60b/11, 63a/02

i.-erler (iderler) 3b/12, 5a/13, 7b/11, 9a/15, 21b/19, 24a/02, 24a/04, 24a/06, 25a/19, 25b/14, 40a/12, 44b/01, 45a/02, 45a/09, 45a/17, 45a/17, 46b/09, 46b/11, 46b/12, 47a/11, 51b/18, 53b/14, 54b/11, 54b/14, 55a/03, 55a/10, 55b/01, 55b/02, 55b/11, 55b/17, 56b/04, 56b/06, 56b/10, 56b/13, 57a/01, 57a/04, 57a/11, 57b/12, 57b/14, 57b/15, 57b/17, 58b/09, 58b/11, 58b/11

i.-erler idi (iderler idi) 4b/08, 17b/07

i.-erlerse (iderlerse) 36b/13

i.-erse (iderse) 22b/18, 22b/19, 29a/05, 29b/07, 31a/01, 32b/02, 32b/11, 34b/05, 34b/06, 36b/04, 37a/05, 37b/03, 38a/02), 38a/16, 38b/11, 41a/05, 47b/09, 51b/18, 52a/11, 52b/11, 52b/14, 54b/13, 54b/14, 56a/12, 56a/16, 56b/02, 56b/04, 56b/19, 57a/05, 58b/03, 58b/04, 58b/05, 60a/01

i.-in (idin) 8b/14, 8b/15

i.-ince (idince) 12b/18, 13b/02, 18b/07, 22a/12, 30a/17, 30b/09, 31b/07, 37b/05, 38a/09, 38a/10, 38b/01, 38b/04, 38b/08, 40b/04, 43b/01, 50a/09, 51b/08, 53a/16, 56b/05, 60a/01, 60b/10, 60b/11, 61b/02, 61b/03

i.-me gibi 31a/04

i.-mede 25a/01, 40a/05

i.-meden 30b/12, 35b/03, 60b/07

i.-medi 9b/19

i.-medigi 37a/11

i.-mege 30b/04, 35b/01, 36b/09, 61a/12

i.-mek 8a/14, 19a/17, 37a/01, 40a/16, 56a/13

i.-mekde 7a/03

i.-mekle 5b/16

i.-melidir 42b/04), 51b/09

i.-melidirler 50b/05

i.-memegi 58b/12

i.-memeli 36a/19

i.-memesin 59b/02

i.-memesindendir 36a/01

i.-memişler 59a/04

i.-mesidir 35a/18, 38b/16, 46a/08

i.-mesiniñ 41a/09

i.-meye 37a/16, 41a/03

i.-meyeler 41a/03, 56a/18

i.-meyi 58b/16

i.-meyüp 29a/08, 35b/04, 42a/12, 59b/17

i.-mez 6b/19, 9b/19, 12a/13, 36b/14, 37a/11, 37b/12, 39a/14, 39b/12, 40b/01, 43a/12, 44b/18, 48a/10, 48b/07, 51b/06, 51b/19, 60a/01

i.-mezden evvel 42a/17

i.-mezler 21b/19, 23b/15, 24a/09, 45a/18, 46b/10, 46b/16, 46b/18

i.-mezse 29b/06, 31a/18, 38a/01, 45b/09
i.-miş 4b/04, 22b/03, 60b/05
i.-miş idi 4b/02
i.-mişdir 4a/16
i.-mişler 30b/10, 47a/19, 49b/13, 57b/07, 58a/10, 59b/02, 59b/03
i.-mişler idi 4a/04, 5a/03, 5a/07
i.-mişlerdir 58a/06, 58a/15
i.-se 2b/16, 57b/08, 57b/10, 58b/16, 59b/07
i.-seler 31a/03
i.-sün 16b/12
i.-üp (idüp) 3a/04, 3b/07, 4b/09, 4b/16, 5b/02, 5b/17, 7a/09, 9a/02, 9a/18, 11b/03, 11b/05, 13b/02, 13b/05, 13b/09, 15b/08, 17a/05, 21b/19, 22a/18, 24a/06, 25a/19, 28b/07, 29a/18, 31a/02, 31b/18, 32b/04, 35a/19, 36b/17, 37b/09, 37b/10, 37b/15, 37b/17, 38b/05, 39a/14, 39a/18, 39b/05, 41a/08, 41a/10, 41a/12, 42a/03, 46b/15, 48a/08, 48a/08, 48a/14, 48b/01, 48b/05, 48b/09, 49a/01, 49a/03, 50a/03, 52b/02, 52b/06, 52b/12, 53b/19, 54b/13, 59b/10, 59b/18, 60a/07, 60b/09, 60b/19, 61a/02, 61a/08, 61b/11, 61b/14, 61b/18, 62a/02, 62b/09, 62b/13, 62b/14, 62b/17, 62b/19
[=435]
ʿadd it- 24a/02, 24a/04, 46b/09, 46b/15,47a/11, 55b/01, 55b/17, 58b/09
aḫẕ it- 30b/09, 34b/01
ʿaẓīm it- 42b/10
bahā it- 18b/17, 58b/15
baʿṣ it- 1b/03
bedʾā it- 52a/03
berbād it- 35b/07
bevl it- 60b/11, 63a/02
beyʿ it- 55b/02
beyʿ ve şirāʿ it- 25a/19
büyütmez it- 49a/17
cebr it- 36b/13
ceng it- 31a/08
cereyān it- 5b/08
defʿ it- 7a/03, 31a/04, 37a/01, 54b/14, 56a/13, 56b/10, 56b/13, 57b/12, 57b/15
defn it- 58b/11
deger-i bahā it- 12a/13
delālet it- 15b/08, 16b/04
devām it- 62a/11
diḳḳat it- 34a/15, 34b/07, 35b/04, 40b/11, 41a/17, 42b/04), 43a/03, 50b/05, 51b/17, 54b/11
duʿā it- 8b/14
edā itdir- 9b/04
ekl it- 11b/04
fāʾide it- 36b/14, 43a/12, 48b/07
farḳ it- 59b/17
fehm it- 31b/07, 31b/18, 37a/16, 37b/10, 45a/02, 53b/14
fermān it- 3a/02
feryād it- 61a/12
fesād it- 36b/12
firār it- 39a/15, 39a/18
ḥabs it- 32b/04
ḫalḳ it- 2b/15
ḥall it- 60b/09
ḥaml it- 57b/17
ḥamle it- 39a/14, 39a/14
ḫarāb it- 48a/08
ḥareket it- 27a/11, 51b/18
ḥavāle it- 31a/03
ḫavf it- 37a/11
ḫayr it- 37a/05
ḥaẓẓ it- 4b/08, 36a/01
ḥaẕer it- 30b/12, 34b/08
hedāye it- 5a/03
hediyye it- 4a/16
helāk it- 52a/11, 61a/16
ḥıfẓ it- 31a/09
ḥikāye it- 29a/14
ḥiss it- 31a02, 53b/19
ḫiẕmet it- 29a/05
ḫurūnluḳ it- 37b/15, 37b/16, 37b/17, 38a/09, 38a/10, 38a/16, 38b/03, 38b/04, 38b/08, 38b/12
hücūm it- 59b/07
ıṭlāḳ it- 6a/07
iʿāde it- 30b/06
icrā-yı emr-i mesnūn it- 3a/01
ictināb it- 34b/11

iddiʿā it- 19a/17
idmān it- 34a/16, 42a/17, 58b/16
ihānet it- 9a/02
iḥāta it- 22a/18, 22b/03, 59a/02
ihdā it- 4b/02, 4b/04, 5a/07
ihtimām it- 34a/15
ikrāh it- 61a/02
ikrām it- 9a/01
iḳtiżā it- 15a/15, 36b/04, 38b/01, 61a/08
ilāc it- 60b/07
imāle it- 2a/04
inkār it- 4b/16
iʿrāż it- 51b/18
irtikāb it- 37a/11
işābet it- 59b/02
istirāḥat it- 35a/19
iştirāʿ it- 4a/04
iştiyāḳ it- 62b/14
ʿitāb it- 41a/12
iʿtibar it- 2b/19, 11b/05, 21b/19, 23b/15, 24a/09, 24a/16, 24a/18, 25a/19, 25b/14, 54b/13
iʿtiḳād it- 21b/19
ittifāk it- 24a/06, 30b/10
iżāfe it- 61b/14
izāle it- 40b/09, 40b/17, 42b/07
ḳabūl it- 28b/07, 31a/18, 32b/11, 34a/16, 34a/19, 37b/12, 39b/12, 39b/12, 44a/14, 46b/10, 48a/10, 51b/06, 60a/01
kār it- 51b/19
ḳayd it- 8a/14
kemāl-i şıyānet it- 8b/15
kemāl it- 42b/10
kesb it- 35b/05, 60b/05
ketm it- 42a/12
kifāyet it- 31b/15
leng it- 34a/12
medḥ it- 56b/06
meʾlūf it- 40b/13
menʿ it- 55b/11, 62a/04
mesḥ it- 5b/17
meyl it- 33b/11, 35a/18, 35b/01
muʿallaḳ it- 3a/04
muʿāmele it- 39b/19
muḥabbet it- 28b/16
muḥāfaẓa it- 16b/12, 42a/03
murād it- 31a/01, 32b/02, 33a/08, 37b/05, 40a/12, 40b/04, 41a/10, 43b/01, 53a/16
musaḫḫar it- 1b/12
muʿtād it- 47a/18
mübālaġa it- 55a/03
mürūr it- 52a/11, 60a/06, 60a/07
müsābaḳa it- 4b/09
naḳl it- 52b/04
naẓar it- 3b/07
nehy it- 47a/19
nışf-ı bahā it- 44b/18, 51a/04
noḳṣān it- 41a/05, 41a/09, 51a/17, 57b/19
peydā it- 17a/05, 30a/07, 30b/04, 30b/09, 34b/05, 34b/06, 36b/09, 40b/17, 41a/03, 53a/01
rabṭ it- 2b/16
raġbet-it- 1b/07
reftār it- 30b/13
rencīde it- 38b/02
riʾāyet it- 7a/09, 28b/17, 58b/11
rivāyet it- 7b/11, 8a/16, 9a/15
rücūʿ it- 57a/01, 57a/04
ṣabr it- 5b/02
ṣadāḳat it- 56a/18
saḫḳ it- 60b/19
saʿy it- 30a/12, 39b/11, 39b/13, 40a/15, 40a/16
sebḳat it- 4a/14, 5b/16
sefer it- 22a/12, 59a/19
ser-efrāz it- 1b/05
serkeşlik it- 29b/06, 29b/07, 38b/16
seyr it- 35a/11
sirāyet it- 22b/18, 22b/19, 26a/17, 48a/08, 49a/03
şoḥbet it- 35a/10
suʾāl it- 7b/13, 9b/04, 18b/07, 50a/09
süvār it- 59b/10
şemāte it- 38b/05
şikāyet it- 9a/13
şürūʿ it- 32b/18
ṭabīʿat it- 29a/10, 30b/12
taʿcīz it- 62b/16
taḥaccür it- 48a/04

taḥammül it- 6b/19, 16a/04, 60a/09
taḥrīr it- 49b/13, 55a/10, 57b/07
taḥṣīl it- 29a/18
taḥvīl it- 57a/05
taḳbīḥ it- 24a/13
taḳṣīr it- 2a/13
ṭaleb it- 11b/03
taʿlīm it- 32a/14, 32a/14, 32b/03
tamām it- 58b/03, 58b/04, 58b/05
ṭap ṭap it- 46a/08
taṣdīḳ it- 9a/18
taṭhīr it- 62b/19
teberrük it- 56b/04
tebrīk it- 45a/09
tecāvüz it- 12b/18
tecrübe it- 32b/05, 37b/09, 58a/06, 58a/10, 58a/15, 59b/02, 59b/03
tecvīz it- 59a/04
tedārik it- 37b/17
teʾdīb it- 36b/19, 40a/05
teḫāşī it- 39a/14
tehlīl it- 3b/12
tekbīr it- 3b/12
tekmīl it- 12b/01, 13b/02, 13b/05
tekrār it- 61b/11, 61b/14
tekrīm it- 2b/08
telef it- 46b/11
temyīz it- 25a/01
teneffür it- 54a/02, 59b/17, 59b/18, 62b/17
teneffüs it- 58b/16
terbiye it- 29a/19
terk it- 29a/08, 30a/17, 39a/08, 40b/12, 41a/03, 51b/09
tesbīḥ it- 3b/12
tesḫīr it- 1b/06
teʾsīr it- 48a/14, 48b/02, 48b/05, 49a/01, 50a/03, 52a/05, 56a/10, 60b/14
tesmiye it- 25a/06
teşebbüs it- 57a/11
teşeʾüm it- 21b/19, 44b/01, 45a/17, 45a/17, 46b/16, 46b/18
tevellüd it- 60a/01
tımar it- 34b/09
ünsiyyet it- 31b/03
vażʿ it- 61b/11, 61b/12, 61b/18, 62a/02
yara it- 46b/12
yarma it- 41a/08
yemīn it- 19a/17
żamm it- 42a/11
ẓann it- 2a/16, 35a/19
ẕikr it- 5a/13, 6b/19, 24a/06
ziyān it- 42a/19
zor it- 38b/09
ẓuhūr it- 9b/19, 11b/14, 13b/01, 13b/02, 13b/06, 13b/07, 13b/09, 28a/07, 40b/01, 40b/02, 45a/08, 45b/09, 47b/09, 48a/16, 48b/01, 48b/09, 48b/10, 48b/19, 49b/03, 51b/05, 51b/07, 51b/08, 52a/18, 52a/19, 52b/01, 52b/02, 52b/03, 52b/06, 52b/11, 52b/12, 52b/14, 53a/02, 53a/03, 54b/13, 54b/14, 54b/16, 56a/12, 56a/16, 56b/02, 56b/02, 56b/04, 56b/05, 57b/08, 57b/10, 60a/19, 60a/19, 60b/11, 61b/02, 61b/03, 62b/13
zuʿm it- 17b/07
[=416]

iʿṭā Ar. Bağış, verme, ihsan etme.
i. buyur- 40a/07
[=1]

iṭāʿat Ar. Boyun eğme, söz dinleme.
i.+da (ʿadem-i iṭāʿat) 47a/12
[=1]

ʿitāb Ar. Azarlama, paylama.
ʿi. it- 41a/12
ʿi. olun- 8a/13
[=2]

iṭʿām Ar. Yemek yedirme.
i.+ına 7a/09
[=1]

itdir- Başkası vasıtasıyla yapmak veya başkasının yapmasına yol açmak, yapmaya zorlamak anlamında yardımcı fiil.
i.-e 39b/06
i.-eler 36b/01
i.-erek 33b/09

i.-irler imiş 33a/07
i.-irse 40b/04
i.-me 47a/15
i.-mege 30a/12
i.-mek 10b/07, 39b/07
i.-memege 33a/07
i.-mezsiñiz 9b/04
i.-üp 42b/17, 52b/04, 59b/10, 63a/03
[=15]
bevl itdir- 63a/03
edā itdir- 36b/01
ferāġat itdir- 30a/12
ḥareket itdir- 33a/07, 40b/04
ḥavāle itdir- 59b/10
ibādet itdir- 47a/15
idmān itdir- 10b/07
kesb itdir- 33a/07
naḳl itdir- 52b/04
ünsiyyet itdir- 39b/06, 39b/07
ẓuhūr itdir- 33b/09
[=10]

iʿtibār Ar. Saygı gösterme, değer verme, önem verme.
i.+ı 2b/19
i. it- 11b/05, 21b/19, 23b/14, 24a/09, 24a/15, 24a/18, 25a/19, 25b/14, 54b/13
i. olun- 55b/04
[=11]

iʿtidāl Ar. Aşırı olmama, orta hâlde bulunma, ölçülülük, yumuşaklık, yavaşlık.
i.+de (vaḳt-ı iʿtidāl) 49b/16
i.+e 43a/09
i. üzere 40b/07
[=3]

iʿtiḳād Ar. İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç.
i. it- 21b/19, 57b/13
[=2]

itil- Olunmak, yapılmak, kılınmak anlamında yardımcı fiil.
i.-ir (idilir) 20b/10, 24a/13, 24a/18, 25a/06, 63a/05
[=5]
diḳḳat itil- 63a/05
tesmiye itil- 20b/10
[=2]

itin- ... durumuna getirmek, devamlı yapar olmak.
i.-ürse (idinürse) 29a/10
[=1]
ʿādet itin- 29a/10
[=1]

ittifāḳ Ar. Uyuşma, fikir birliğine varma, anlaşma.
i.-ı muḥassenāt 14b/11
i.-ı ʿuḳalā 37a/07
i. it- 24a/06, 30b/10
i.+ları 29a/19
[=5]

ittiṣāl Ar. Bitişme, ulaşma.
i. 26b/15
i.+i 16a/11, 16a/12
i.+ine 28a/12
[=4]

iz İnsan veya hayvan ayağının yerde kalan şekli.
i.+in 33a/06, 33b/03
i.+ine 33a/19, 33b/01
[=4]

iżāfe Ar. Ekleme, katma, ilave etme.
i. it- 61b/13
[=1]

izāle Ar. Giderme, yok etme, ortadan kaldırma.
i. 41a/11
i. it- 40b/08, 40b/16, 42b/07
i. ol- 22a/15, 37b/06, 43a/06, 52b/13
i.+sini 40a/12
[=9]

iẓhār Ar. Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikâr etme.
i. buyur- 4b/09
i.-ı żarar 60a/10
[=2]

ʿizzet Ar. Kıymet, itibar, büyüklük, mertebe, şeref, yücelik.
ʿi. vir- 3b/04
[=1]

J

jeng Far. Pas, küf.
j. 33a/17
[=1]

K

ḳaba Kalın veya hacmi büyük olan.
ḳ. et Kuyruk sokumunun iki yanındaki şişkin kısım. 28a/16

[=1]

ḳabarıḳ Kabarmış durumda olan.
k.+lar 49b/05
[=1]

ḳabīḥ Ar. Çirkin.
ḳ. 16a/01, 46b/18, 56a/07
ḳ. degil 50b/17
ḳ.+den (kemāl-i ḳabīḥ) 51b/03
ḳ.+dir 45b/17, 46a/06, 46a/16, 47a/01, 48a/13
ḳ.+i 46a/12, 59b/14
ḳ.+i (ḥiss-i ḳabīḥ) 60a/19
[=13]

ḳābil Ar. Olabilir, mümkün.
ḳ. degil 35a/09
[=1]

ḳabīle Ar. Aynı soydan gelen ve bir başkanın yönetiminde yaşayan göçebe topluluk, boy.
ḳ.+sinden (Benī Fezā ḳabīlesi) 4a/03
ḳ.+sinden (Ceheyne ḳabīlesi) 4b/11
[=2]

ḳābiliyyet Ar. Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek.
ḳ.+ine göre 39b/18
[=1]

ḳabuḳ Bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dış etkilere karşı koruyan, kendiliğinden oluşmuş sertçe bölüm.
ḳ.+ı (ekşi enār ḳabuġı) 61b/13
[=1]

ḳabūl Ar. Razı olma, geri çevirmeme.
ḳ. et- 41a/01
ḳ. it- 28b/07, 31a/17, 32b/11, 34a/16, 34a/19, 37b/12, 39b/12, 39b/12, 44a/14, 46b/10, 48a/10, 51b/06, 60a/01
[=14]

ḳaburġa Göğüs kafesini meydana getiren kemiklerin her biri.
ḳ. 47b/04
ḳ.+ları 16b/09
ḳ.+larınıñ 57a/12
[=3]

ḳaç 1.Bir şeyin niceliğini sormaya yarayan soru sıfatı, ne kadar, nice.
ḳ. 11b/16, 55b/10
2. Soru ifade etmeyen cümlelerde kullanıldığı zaman "birçok" anlamında belirsizlik anlatır.
ḳ. (bir ḳaç) 21b/04, 38b/03, 38b/06
ḳ. (bir ḳaç defa) 26a/16, 32a/11, 38a/17, 39a/07, 39b/04, 52b/11, 60b/10, 61b/11
ḳ. (bir ḳaç gün) 29a/03, 32a/08, 32b/04, 32b/06, 32b/12, 38b/10, 40b/10, 41a/02, 42a/15, 52a/11, 62a/05
ḳ. (bir ḳaç ḳarış) 29b/13
ḳ. (bir ḳaç sāʾat) 30a/19, 32a/10
ḳ. (bir ḳaç senelik) 42b/18
ḳ. (her ḳaç) 59a/03
[=29]

ḳaç- 1. (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak.
ḳ.-ar 2b/17, 62b/17
ḳ.-masıdır 36a/05
ḳ.-mayup 30b/15
2, Koşmak.
ḳ.-up 60a/08
[=5]
girü ḳaç- 36a/05
[=1]

ḳaçan Ne vakit, ne zaman ki.
ḳ. 6b/07
[=1]

ḳadar Ölçüde, derecede, dek, değin.
ḳ. 7b/17, 11b/03, 25b/06, 25b/07, 25b/15, 35b/12, 36a/18, 37a/04, 39b/04, 40b/13, 41b/10, 41b/13, 44a/16, 44a/18, 44a/19, 45a/18, 45b/09, 46b/15, 50a/05, 51a/06, 55a/12, 56a/14, 60a/08, 60b/18
ḳ. (-a ḳadar) 11b/01, 11b/09, 12a/07, 12a/08, 15b/12, 19a/01, 20a/03, 20a/11, 23b/02, 25b/08, 26a/01, 26a/03, 29b/10, 32b/03, 34b/01, 41b/18, 49a/15
ḳ. (-e ḳadar) 7a/15, 13a/08, 13a/08, 13b/09, 13b/10, 14a/19, 20a/17, 21a/07, 22a/16, 23a/18, 23b/03, 23b/04, 24b/07, 28a/06, 59b/04, 61a/01
ḳ. (beş gün ḳadar) 37b/07
ḳ. (bir iki mil ḳadar) 41b/04

ḳ. (bir ḳarış ḳadar) 28b/04
ḳ. (bir ḳıyye ḳadar) 42b/15
ḳ. (bir mızrāk boyu ḳadar) 32b/08
ḳ. (bir mızrāḳıñ şülüşānı ḳadar) 32b/08
ḳ. (bir mil ḳadar) 32a/03, 39a/02, 39a/04
ḳ. (bir oḳ atımı ḳadar) 32b/14
ḳ. (bir oḳ yelegi ḳadar) 23a/08
ḳ. (bir saat ḳadar) 53a/13, 61a/09
ḳ. (her ne-ḳadar) 28b/08, 39b/16, 41a/15, 54a/19, 56a/16, 58a/10, 61a/05
ḳ. (her ne ḳadar) 45a/05, 45b/13, 46a/17
ḳ. (iki ḳoçan boyı ḳadar) 25b/02
ḳ. (iki oḳ menzili ḳadar) 32a/12
ḳ. (iki yelek ḳadar) 23a/09
k. ḳırḳ gün ḳadar) 41a/07
ḳ. (on beş gün ḳadar) 62b/07
ḳ. (serpme beyāżlıḳ yer ḳadar) 24a/11
ḳ. (ṭoḳuz ṭutam ḳadar) 31b/17
ḳ. (yarım mızrāḳ ḳadar) 32b/09
ḳ. (yarımıñ yarısı ḳadar) 32b/10
[=89]

ḳadem Ar. Ayak, adım.
ḳ.+leri (pīş-i ḳadem) 9b/13
ḳ.+leriyle 9b/18
[=2]

ḳadīm Ar. Eski.
ḳ.+inden ziyāde (muʿtād-ı ḳadīm) 42a/12
[=1]

ḳādir Ar. 1. "Tam ve mutlak kudret sahibi olan, istediğini dilediği gibi yapmaya gücü yeten" anlamında, esmâü'l-hüsnâdandır.
ḳ.-i mücid-i mevcūd-ı maʿdūm 1b/01
2. Kudret ve kuvvet sahibi, yapabilme gücüne malik olan.
ḳ. degil 2b/10
ḳ. ol- 8a/03
ḳ. olun- 6b/13
[=4]

kāf Ar. Arap alfabesinin yirmi ikinci, Osmanlı alfabesinin yirmi beşinci harfi.
k.+ıñ 4a/02
[=1]

ḳāf Ar. Arap alfabesinin yirmi birinci, Osmanlı alfabesinin yirmi dördüncü harfi.
ḳ.+ın 6a/08
[=1]

ḳafed Ar. Atın ayağının içe dönük olması ve tırnağının ucuyla basması kusuruna verilen ad.
ḳ. 50a/19
[=1]

kāfī Ar. Yeten, yetişen, yeterli.
k.+dir 60b/14
[=1]

kāfur Ar. Hindistan ve Çin'de yetişen kâfur ağacının zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanabilen ıtırlı madde. Champhorosma monspeliaca.
k.+ı 60b/08
[=1]

kāhil Ar. Atın omuz başlarına verilen ad.
k. 27a/10
[=1]

ḳāʾim Ar. Yerine geçen, yerini tutan.
ḳ. ol- 43b/15
[=1]

ḳāʾimü'l ʿayn Atın gözünün yeşile çalan boz renkte olması ve görmede güçlük yaşaması kusuruna verilen ad.
k. 44b/03
[=2]

kāʾināt Ar. Yaratılmış şeylerin hepsi, yer, gök, bütün varlıklar ve bütün mahlûkat, âlem, evren.
k.+ıñ 2a/15
[=1]

ḳāḳūle Ar. Zencefilgillerden, Hindistan, Endonezya, Seylan gibi sıcak iklimlerde yetişen ıtırlı otsu bitki. Elattaria cardamomum.
ḳ. 62a/16
[=1]

kākül Far. Alna düşen kısa saç demeti, perçem.
k.+üñi 7a/19
[=1]

ḳal- 1. Beklemek, bekletilmek.
ḳ.-a 41b/19
2. (Bir şeye göre) şurada veya burada yer almak.
ḳ.-araḳ 25b/19
3. …durumuna gelmek, durumda olmak.
ḳ.-dıḳda 47a/19
ḳ.-ır 12a/13, 55a/15
ḳ.-mazsa 62a/12
ḳ.-up 34b/17
4. (Şu veya bu hâlini) Koruyup devam ettirmek.
ḳ.-ırsa 12b/05, 23a/02, 40b/15, 49a/19
ḳ.-maḳ ile 49b/02
ḳ.-maya 36a/01
ḳ.-ur 60b/18
ḳ.-ursa 22b/11
5. Var durumda olmak, mevcut bulunmak.
ḳ.-mamış 2a/17
ḳ.-sun-mı 2a/14
6. (Hareket hâlindeki bir şey) Olduğu yerde durmak, hareketine, yoluna devam edememek.
ḳ.-sa 6b/08
[=18]
aç ḳal- 12a/13
bāḳī ḳal- 12b/05, 22b/11, 23a/02, 60b/18
çıplaḳ ḳal- 55a/15
çuḳur ḳal- 49a/19
eşer ḳal- 49b/02
ḥāmile ḳal- 62a/12
ḫūylu ḳal- 36a/01
naẓar ḳal- 2a/14
tımarsız ḳal- 47a/19
yolda ḳal- 6b/08
[=13]

ḳaldır- Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek.
ḳ.-araḳ 35a/15
ḳ.-dıġı 33b/17
ḳ.-ınca 52a/01
ḳ.-ırsa 33b/14
ḳ.-mada 46b/01
ḳ.-mak 16b/14
ḳ.-mayı 32a/01
ḳ.-up 50b/14, 51b/17
[=9]

ḳaldırıcı Kaldırma işini âdet edinmek, sürekli yapmak.
ḳ. (başıñ havāya ḳaldırıcı ol-) 35a/13
[=1]

ḳalem Ar. Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet.
ḳ. gibi 15a/04
[=1]

ḳalemvāri Far. Kaleme benzeyen, kalem gibi.
ḳ. ol- 44a/10
[=1]

ḳalın 1. Akıcılığı az olan, koyu, yoğun kesif.
ḳ. 48a/16,
2. Eni emsâlinden fazla olan, fazla geniş olan.
k. 54a/09
ḳ. ol- 15a/04
3. (Yuvarlak şeylerde) Çapı kendi cinsinden olanlardan büyük olan.
k. 55a/12
[=4]

ḳalınca Epey kalın, çok kalın.
ḳ. 37b/04
[=1]

ḳalınnaş- Kalınlaşmak, kalın bir durum almak.
ḳ.-ınca 51b/08
[=1]

ḳalīl Ar. Çok olmayan, az.
ḳ. ol- 11b/12
[=1]

ḳalḳ- 1. Oturur veya yatar durumdan çıkarak ayakları üzerinde doğrulmak, ayak üstü durmak.
ḳ.-amasa 6b/08
ḳ.-amaya 37b/19
ḳ.-an 45b/08
ḳ.-ar 6b/09
ḳ.-mayınca 49b/12
[=5]
2. Açılmak.
ḳar ḳalḳ- 49b/12
3. Bulunduğu yerden yukarya doğru hareket etmek.
ṭoz ḳalḳ- 45b/08
[=2]

ḳaltaḳ Kuskunsuz eyer, çıplak eyer.
k.+ınıñ (eyer kaltaġı) 25b/19
[=1]

ḳamçı Ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibaret vurma âleti, kırbaç.
ḳ. 31b/18
ḳ. düz- 31b/16
ḳ.+yı 32a/17
ḳ.+yla 35b/08
[=4]

ḳamış Buğdaygillerden, sulak yerlerde yetişen, çeşitli türleri olan, içi boş, yüzü boğumlu bitki.
ḳ.+ınıñ (baldıran ḳamışının ḳurusı rengi) 18a/03
[=1]

ḳamu Bütün, hep.
ḳ.+sı 39b/02
[=1]

ḳan Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.
ḳ. 47b/03, 52b/16
ḳ. ḳaşan- 60a/06
[=2]

kān Far. Maden yatağı, kaynak.
k.+ı (iḥsān kānı) 2b/05
k.+ı (kerem kānı) 2b/05
[=2]

ḳana- Vücudun herhangi bir yerinden dışarıya kan akmak.
ḳ.-r 47b/13, 49b/08
[=2]

ḳanad Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ.
ḳ. (aḳça ḳanad ḳula) 20b/16
ḳ.+ı 7a/03
[=2]

ḳanat- Kanamasına sebep olmak veya özellikle kanamasını saplamak.
ḳ.-ırsa (ḳanadırsa) 56b/17
ḳ.-maya 29b/19, 30a/07
[=3]

ḳanbur Sırt ve göğüste bir kemik sakatlığı veya hastalığı sebebiyle meydana gelen çıkıntı, kambur.
k. ol- 51a/15
[=1]

ḳandīl Ar. Sıvı hâlindeki yağa batırılmış bir fitilin yanması suretiyle ışık veren aydınlatma aleti.
ḳ. 44b/16
[=1]

ḳanġı Hangi.
ḳ. 9a/08, 21b/06, 23b/16, 53b/07
ḳ. (her ḳanġı) 5a/09, 6b/05, 21b/03, 25a/04, 25a/05, 25b/03, 25b/10, 25b/11, 32b/11, 55b/13, 55b/14, 57b/19
ḳ.+sında (her ḳanġı) 24a/17, 50a/13
ḳ.+sından 58a/05
[=19]

ḳanṭarma Azılı atları zaptetmek için özellikle su içirmeye götürürürken ağızlarına vurulan demir.
ḳ. 30a/09
ḳ. ile 30a/09
ḳ.+yı 30a/11
[=3]

ḳantaryon Ar. Kantaron, iki çenekliler sınıfının birleşikgiller familyasından, ılık bölgelerde yetişen bazı türleri iştah açıcı ve yara iyileştirici olarak hekimlikte kullanılan, kırmızı, sarı, bazen de beyaz çiçekli, çok veya bir yıllık küçük bitki. Centaurea.
ḳ. 61b/17
[=1]

ḳap- Birdenbire çekip almak, yakalayıp tutmak.
ḳ.-maġa 34b/15
ḳ.-up 36b/12
[=2]

ḳapaḳ Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ.
ḳ.+ları (diz ḳapaḳları) 24b/04
ḳ.+ları (göz ḳapaḳları) 15a/01
ḳ.+larını (göz ḳapaḳları) 22b/02
ḳ.+larınıñ (göz ḳapaḳları) 23a/01
[=4]

ḳapalı Dışarı ile olan ilgisi kesilecek şekilde kapısı veya kapağı kapanmış.
ḳ. 62b/06

[=1]

ḳapıcı Kapma işini yapan, tutup yakalayan, kapmayı alışkanlık hâline getiren.
ḳ. ol- 37a/10
[=1]

ḳapla- (Bir durum, bir yer, bir kimse üzerinde) Etkisini kuvvetle hissettirmek, hâkim olmak.
ḳ.-sun 2b/12
[=1]

ḳaplumbaġa Vücudu üzerinde baş, kuyruk ve ayaklarını çıkarabileceği delikler bulunan çok sert kemiksi bir kabukla kaplı, kısa bacaklı, dişsiz, gaga ağızlı, çok yavaş yürüyüşlü sürüngen hayvan, tosbağa. Testudo.
ḳ. başı 50a/04
[=1]

ḳapu Giriş çıkışı sağlamak için bir yere yerleştirilen, tahta veya demirden iki veya tek kanatlı açılır kapanır düzen.
ḳ. (demür ḳapu) 37a/13
ḳ.+ya (demür ḳapu) 37a/19
[=2]

ḳar Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yapan hafif beyaz taneler ve bu tanelerin yerde birikmesinden oluşan beyaz tabaka.
ḳ. 28a/01, 45b/06
ḳ.+a 28a/01
ḳ.+da 45b/06
ḳ. ḳalḳ- 49b/1
[=4]

ḳ. yaġdı Kırmızı ve beyaz benekleri olan alaca at, Arapların ebreş dedikleri atın Türkler arasındaki adı**.** Bk. **ebreş**
ḳ. 21b/01
[=1]

kār Fayda.
ḳ. it- Tesir etmek, fayda vermek. 51b/19
[=1]

ḳarār Ar. Ölçü, derece, miktar, tarz.
ḳ.+ın bul- 43a/03
ḳ.+ından noḳṣān 40b/12
ḳ.+ıñ bul- 41a/02
ḳ. üzere 40b/14
[=4]

ḳarārınca Kararı kadar, ölçüsünün gerektirdiği kadar.
ḳ. 30a/03
[=1]

ḳarġa düglegi Bk. **ḳışā-ı ḥimār**
k. 60b/15, 61a/08
[=2]

ḳarḥa Ar. Yara, çıban.
ḳ. 44b/11
ḳ.+dan ġayrı 44a/19
ḳ.+nıñ 44a/15
[=3]

ḳārıḥ Ar. Bütün dişlerini tamamlamış at.
ḳ. 12b/15
ḳ.ü'r-rebā Atın ḳārıha veya rebāʿiyāt dişlerinden bazılarını düşürmesi durumuna verilen ad. 12b/07
[=2]

ḳārıḥa Ar. İki yaşındaki tayda bulunan, rebaiyat dişlerinin bitişiğinde çıkan dişler.
ḳ.+ları 12b/04
k.+nıñ 12b/06
[=2]

ḳarın İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın.
ḳ.+ı (ḳarnı) 16a/07, 19a/03, 19b/01, 26a/09, 26a/10, 38a/19, 54a/11, 54a/17, 55b/17, 56a/01, 56a/02
ḳ.+ın (ḳarnın) 38b/11
ḳ.+ında (ḳarnında) 27b/10, 59a/05
ḳ.+ından (ḳarnından) 19a/03
ḳ.+ınıñ (ḳarnınıñ) 18b/15, 19b/18, 27b/03, 51a/08
ḳ.+ınıñ zarı (ḳarnınıñ zarı) 51a/10
[=20]

ḳarış Parmakları açık ve gergin bir elin baş parmağı ile serçe parmağının uçları arasındaki mesâfe miktarınca yaklaşık 22-24 santim olan uzunluk ölçüsü.

ḳ. (bir ḳaç ḳarış) 29b/13
ḳ. (bir ḳarış) 25b/18
ḳ. (bir ḳarış ḳadar) 28b/04
ḳ. (birer ḳarış) 33a/10
[=4]

karış- Kendini katmak, katılmak, iştirak etmek, dâhil olmak.
ḳ.-mak 36a/13
ḳ.-mak gibi 36a/14
ḳ.-ması 39b/15
[=3]

ḳarışdır- Karışmasını, bir maddenin başka bir maddenin içinde dağılmasını sağlamak.
ḳ.-up 61a/03
[=1]

ḳarışıḳ Ayrı nitelikteki şeylerden oluşmuş, karışmış.
ḳ. 6a/04, 20a/02, 34a/01
ḳ. ol- 21a/02
[=4]

ḳarışıḳlıḳ Karışık olma, birbirinin içine geçmiş olma, karışmış olma durumu.
ḳ.+ı gibi 56a/12
[=1]

ḳarīb Ar. Yakın.
ḳ. 34a/05, 34a/11, 53b/17, 59a/17
ḳ. (-e ḳarīb) 27a/01
ḳ. ol- 14b/17
[=6]

ḳarlı Kar yağışlı.
ḳ. 49b/11
[=1]

ḳaş- Çekip germek.
ḳ.-up 42a/05, 42b/14
[=2]

ḳaṣaba Ar. Kamış gibi uzun olan nesnelere verilen ad.
ḳ.-ı ʿunḳ Atın boynunun kuvvetli, uzun, kavisli ve geniş olması durumuna verilen ad. 15b/10
[=1]

ḳaṣalāt Ar. Atın beliyle sağrısı arasına verilen ad. Krş. **maḳʿad-ı redīf**
ḳ. 27a/14
[=1]

ḳaṣara Ar. Boyun kökü.
ḳ. 27a/04
[=1]

ḳaṣd Ar. Niyet, istek, amaç, gaye.
ḳ.+ıyla 35a/15, 35b/09
[=2]

ḳaṣīr Ar. Kısa.
ḳ.+iñ 14a/04
ḳ. ol- 14a/02, 14a/09
[=3]

ḳaṣr Ar. Kısalık, kısa olma.
ḳ.-ı ʿömr 57b/13
[=1]

ḳaş Bir şeyin kaş gibi bir kavis yapan kemerli çıkıntılı yeri.
ḳ. 14b/19, 15b/01
ḳ.+ı 23a/13
ḳ.+ı (eyer ḳaşı) 28b/03
ḳ.+ına (eger kaşı) 42a/05
ḳ.+ına (eyer ḳaşı) 42b/14
ḳ.+ınıñ 25b/19
[=7]

ḳaşaġı Hayvan tımarında kullanılan dişli, madeni alet.
ḳ.+sı 9a/19
ḳ.+yı 34b/09
[=2]

ḳaşan- (Büyükbaş hayvanlar için) Durup işemek.
ḳ.-up 60a/07
[=1]
ḳan ḳaşan- 60a/07
[=1]

ḳaşı- Vücudun herhangi bir yerinde duyulan, kaşıntı denen hafif yanma veya batmaya benzer hissi gidermek için bu hissin duyulduğu yeri tırnakları veya başka bir şeyi gezdirmek suretiyle hafifçe ovmak, hafifçe kazır gibi yapmak.
ḳ.-mayı 47a/18
ḳ.-rım 48b/16
[=2]

ḳaşın- Kaşıntısı olmak.
ḳ.-arak 49a/02
ḳ.-ma 48b/15
ḳ.-masın 48b/17
[=3]

ḳat (Sayı sıfatları ile) Defa, kere, derece.
ḳ. (dört ḳat) 58b/15
ḳ. (iki ḳat) 18b/17

[=2]

ḳatʿ Ar. 1. Kesme, kesilme.

ḳ. (bi-maʿnī̈ü'l-ḳatʿ) 11b/05

ḳ. ol- 15a/04, 22a/13, 22a/14, 49a/07

2. İlerleme, geçme, yol alma.

ḳ.-ı menzil-i meşaḳḳat 34a/18

[=6]

ḳat- Bir şeyin içine, üstüne veya yanına niteliğini değiştirmek veya niceliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak.

ḳ.-up 42b/09

[=1]

Ḳatāde Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'î b. Beldeme el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 54/674). Hz. Peygamber'in süvarisi olarak tanınan cengaver sahâbî. Ebû Katâde, Hz.Peygamber'den 170 kadar hadis rivâyet etmiştir.

Ḳ. (Ḥażreti Ḳatāde) 7b/10

[=1]

ḳaṭf Ar. Anadan doğma eşkin olan at.

ḳ. 33a/01

[=1]

ḳatı 1. Çok, pek, pek çok.

ḳ. 7b/13, 31a/13, 39a/08 47b/09, 49b/13, 50a/01

2. Sert.

ḳ. 28a/07, 49a/15

ḳ. ol- 40a/18

[=9]

ḳatıl- Eklenmek, ilave edilmek, karıştırılmak.

ḳ.-mış (bal ḳatılmış ṭāḥīn rengine māʾil) 21a/09

[=1]

ḳatır Erkek eşekle, kısrağın çiftleşmesinden doğan, eşekten büyük, başı iri ve uzun, yelesi kısa, göğsü dar, karnı geniş, sağrısı ve bacakları cılız, uzun kulaklı, kuvvetli, dayanıklı, ağır işlere, dağlık araziye uygun melez hayvan. Eguus asino caballus.

ḳ. 17a/10, 54a/05, 54b/03, 57b/14, 58a/08, 58a/13, 60a/01

ḳ.+a 59b/18

ḳ.+da 52b/14, 57b/06

ḳ.+dan 39a/09

ḳ.+ı 54a/15

ḳ.+ın 54a/12, 54a/14

[=14]

ḳaṭrān Ar. Odun, petrol vb.nin damıtılmasından elde edilen, koyu yapışkan, rengi kahverengi ile siyah arasında değişen, keskin is kokulu madde.

ḳ.+ını (ardıç ḳaṭrānı) 53b/17

[=1]

ḳavāʾis Ar. Ḳavnes kelimesinin çoğulu. Bk. **ḳavnes**

ḳ. 26b/13

[=1]

ḳavāriḥ Ar. Sekiz dokuz aylık tayda çıkan dişler.

ḳ. 12a/08, 12a/19

ḳ.+dişleri 13a/09, 13a/11, 13b/11

ḳ.+leri 13b/13

ḳ.+lerinde 13b/01, 13b/06

[=8]

ḳavī Ar. Güçlü, kuvvetli, dayanıklı, sağlam.

ḳ. ol- 14a/17, 15b/12, 15b/13, 16a/13, 16b/10, 17a/02, 17a/03, 34a/16, 38b/18, 53a/04, 54a/18

[=11]

ḳavīce Sağlam şekilde, sıkıca.

ḳ. 62a/04

[=1]

ḳavīlik Güçlülük, sağlamlık, kuvvetlilik.

ḳ.+ine (ḳavīligine) 43b/10

[=1]

ḳavm Ar. Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun.

ḳ. 19a/14, 19a/16

ḳ. (ġurretü'l-ḳavm) 22a/08

ḳ.+dan (ışṭılāḥ-ı ḳavm) 28b/11

ḳ.-i āḫir 19a/15

ḳ.+in 22a/07

[=6]

ḳavnes Ar. Atın kulaklarının arasında biten saç ve bazılarına göre atın kulakları arasındaki yumru kemik. Çoğulu ḳavā'is. Krş. **ḳavā'is**

ḳ. 26b/11

[=1]

ḳavsiyyet Ar. Yay biçiminde olma, kavislilik.
ḳ.+i (kemāl-i ḳavsiyyet) 16b/10
[=1]
ḳavuşdur- (Birinin hasret kaldığı bir kimseye veya yere) Kavuşmasını sağlamak.
ḳ.-andır (ḥasret ḳavuşduran) 33a/14
[=1]
ḳayd Ar. Bağlamak, bağlanmak.
ḳ.-ı (ġurre-i ḳayd-ı dāfiʿ) 24a/19
ḳ. it- 8a/14
ḳ. olun- 52b/08
[=3]
ḳayış Bağlamak, sıkmak vb. işlerde kullanılan, şerit gibi dar ve uzun kösele parçası.
ḳ. 30a/02
[=1]
kayna- (Bir kap içindeki sıvı) Sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak.
ḳ.-yan 62a/08
[=1]
ḳaynat- Bir şeyin, pişirmek veya belli bir işleme tâbi tutmak maksadıyla su veya başka bir sıvı içinde kaynamasını sağlamak.
ḳ.-up (kaynadup) 37b/08, 38a/15, 61a/19, 62a/06, 62a/13, 62b/05, 62b/06
[=7]
ḳayṭan İpek veya pamuktan yapılmış sicim, ince burma ip.
ḳ. gibi 16b/17, 25b/09, 48a/12
ḳ.+ı 38a/10
ḳ.+ıñ 38a/08
ḳ. ile 38a/07
[=6]
ḳayyūm Ar. "Kendi zatı ile kaim olan, varlığında ve varlığının devamında her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde kendisinin hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, bütün mahlukatı var kılıp varlığını devam ettiren" anlamında esmâ-i hüsnâdandır.
ḳ. (be-nām-ı ẕü'l-celāl-i Ḥayy-i ḳayyūm) 1b/01
[=1]
ḳażā Umulmadık, beklenmedik yer ve zamanda başa gelen kötü olay.
ḳ. 39a/17
[=1]
ḳaẕāl Ar. Atın kulakları ile ensesi arasında kalan kısım.
ḳ. 26b/13
[=1]
ḳazan- Çalışma ile elde etmek, edinmek, elde etmek.
ḳ.-asın 8a/07
[=1]
ecr-i ʿaẓīm ḳazan- 8a/07
[=1]
ḳażārā Ar Kaza olarak, bilmeyerek, istemeden, yanlışlıkla.
ḳ. 32a/06
[=1]
ḳazı- İzi kalmayacak şekilde çıkarmak, ne varsa alıp atmak.
ḳ.-rlar 55a/15
[=1]
kāztān Ar. Atın butlarının üstündeki kaba etlere verilen ad.
k. 28a/15
[=1]
kebīr Ar. Büyük, çok büyük.
k.+den (bayṭar-nāme-i kebīr) 10a/14
[=1]
kebīre Bk. **kebīr**
k. (devvāre-i kebīre) 59a/06
[=1]
kebkebe Ar. Atın ḫaṭar denilen yürüyüşünün Türkler arasındaki adı. Bk. **ḫaṭar**
k. 33b/19
[=1]
keçe Yapağıyı dövmek veya ayakla tepmek suretiyle yapılan kaba kumaş.
k. ur- 31b/03
[=1]
keçi boynuzı Baklagillerden, 6-10 veya 12 metre boyunda, kışın yapraklarını dökmeyen Akdeniz bölgesi ağacı ve bu ağacın sert kabuklu, ballı, lezzetli, mide ve bağırsak hastalıklarında kullanılan

badıç şeklindeki meyvesi, harnup. Ceratonia siliqua.
k. boynuzı 62a/19
[=1]
kedi Kedigiller familyasının evcilleşmiş tek türü olan hayvan.
k. memesi 49a/05
k. yavrusı 38a/04
[=2]
kef Far. Köpük.
k.+i (bekmez kefi ḳula) 20b/10
[=1]
kefenle- Ölüyü kefene sarmak, tekfin etmek.
k.-yüp 58b/10
[=1]
keffeyn Ar. Avuç içleri, el ve ayak ayaları, iki elin ayası.
k.+i 14b/03
[=1]
kelābe Ar. Atın kürek altının uç kısmına verilen ad.
k. 27a/11
[=1]
kelebsār Far (?) Kafa vurmasını engellemek için ata takılan kayış.
k. ur- 36b/18
k. ile 30a/17
[=2]
kemā-ḳāl-i ṣābıḳ Ar. Önceden söylendiği gibi.
k. 42a/08
[=1]
kemāl Ar. Olgunluk, tamlık, eksiksizlik, en yüksek değer, bir şeyin son derecesi.
k. 1b/15
k.-i diḳḳat 37a/08
k.-i ḫiffet gel- 40a/12, 40b/18
k.-i ḥiss 59b/15
k.+i ile 52a/03, 53a/12, 56b/04
k.-i imtizāc 16b/05
k.-i ḳabīh 51b/02
k.-i ḳavsiyyet 16b/10
k.-i ḳuvvetli ol- 17b/07
k.-i leṭāfetli ol- 15a/05
k.-i meymenet 24a/05
k.-i ṣalābet 16b/14
k.-i ṣıḥḥat 60a/17
k.-i ṣıyānet it- 8b/15
k.-i sür'at 5b/11, 16b/03
k. ile 45a/11, 45a/19, 54b/10
k.+in bul- 30b/06, 40b/11
k.+ini bul- 41a/09
k. it- 42b/10
k.+iyle 30a/19, 39b/03
[=28]
kemik İnsanda ve omurgalı hayvanlarda vücudun çatısını meydana getiren ve yumuşak kısımlara destek olan beyazımsı sert organların ortak adı. Krş. **kemük**
k. 14b/19, 26b/16, 47b/04, 53a/03
k.+e (kemige) 26b/13, 27b/11, 28a/15, 49a/03
k.+i (geyrek kemigi) 26b/16
k.+i (ḳulaḳ kemigi) 26b/17
k.+i gibi (burun kemigi) 26b/17
k.+iniñ (kemiginiñ) (bel kemigi) 14b/15
k.+lere 27a/02
k.+lerine (bel kemikleri) 27a/08
k.+leriniñ (çeñe kemikleri) 14b/07
k.+leriniñ (ige kemikleri) 14b/10
k.+leriniñ (igü kemikleri) 15a/01
[=17]
kemlik Kötülük, değersizlik, âdilik.
k.+ine (kemligine) 17a/01
[=1]
kemük Bk. **kemik**
k.+dir 27b/11
k.+dür 27b/13
k.+e (kemüge) 27b/14, 27b/16, 48a/07
k.+i (incik kemügi) 49a/15
k.+i (kemügi) 27b/16, 48a/08
k.+inde (kemüginde) (çeñe kemügi) 12b/11
k.+ine (bel kemügi) 16b/10
k.+ine (kemügine) (bel kemügi) 25b/02
k.+ini (kemügini) 48b/06
k.+iniñ (bel kemügi) 16a/12, 28b/05
k.+leri 17a/01
[=15]
kenār Far. Bir şeyin bitiş kısmı, bitiş yeri, uçta kalan kısmı.
k.+ı 14a/08
k.+ında (deñiz kenārı) 39a/05
k.+ları 14b/03

[=3]
kendi İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat. Krş. **kendü**
k. 9b/03, 36b/05, 40b/09, 44b/02, 55a/10, 61a/14
k.-de 35b/18
k.+nden 40a/18
k.+ne 61a/06
k.+ne (kendü kendine) 61a/13
k.+niñ 58a/19
[=11]
kendilik Bir nesnenin öz varlığı, zatiyet.
k.+inden (kendiliginden) Bir dış etki ve zorlama olmaksızın, kendi kendine. 31b/10
[=1]
kendü Bk. **kendi**
k. 8a/15, 20a/12, 21b/07, 53a/14
k. kendine 61a/13
k.+lere 4b/01
k.+ye 31a/17
k.-yi 30b/18
[=8]
kepek Öğütülüp elenen tahıl tanelerinden eleğin üstünde kalan kabuk kırıntıları.
k. 49b/06, 61a/03
[=2]
ker Far. Meram ve maksat.
k.+inde 2b/01
[=1]
kerāmet Ar. Velîlerin lüzumu anında gösterdikleri olağanüstü hâl.
k. ṭarīḳı 10a/01
[=1]
kerem Ar. Lütuf, ihsan, bağış, cömertlik, asalet, soyluluk.
k. kānı 2b/05
[=1]
kerīh Ar. İğrenç, çirkin, pis kokulu; hoşlanılmayan şey veya durum. Krş. **kerīhe**
k.+dir 15b/15
k. gör- 56a/15
[=2]
kerīhe Bk. **kerīh**
k.+si (rāyiḥa-ı kerihe) 48b/05, 49a/03
[=2]
kerīm Ar. Soylu, cömert, ulu, büyük, yüce. Krş. **kerīme**
k. 28b/11
k. olun- 5a/17, 6a/03
[=3]
kerīme Ar. Bk. **kerīm**
k. 6b/13
k.+siniñ (āyet-i kerīme) 9b/11
k.+yi (āyet-i kerīme) 6b/01, 6b/13
[=3]
kerre Ar. Kez, defa.
k. (bir kerre) 40b/10
k. (sāʿatda bir kerre) 61b/11
[=2]
kes Far. Kimse, kişi.
k. (bir-kes) 2b/10
[=1]
kes- 1. Bir şeyden mahrum etmek, o şeyden ayırmak.
k.-ince 63a/01
2. Belli bir zaman için ara vermek veya son vermek.
k.-mek 54b/01
k.-meyerek 40b/16
3. (Kesici bir aletle) Bulunduğu yerden ayırmak, çıkarmak.
k.-mekden 7a/01
[=6]
südden kes- 63a/01
[=1]
kesb Ar. Kazanmak, elde etmek, edinmek.
k. eyle- 29a/18, 32a/05, 40b/18
k.+i 37a/02
k. it- 35b/05, 60b/05
k. itdir- 33a/07
[=7]
kesdir- 1. Bıraktırmak, son verdirmek.
k.-dirir 2a/11, 2a/11
2. Kesilmesine sebep olmak.
k.-erek 38b/11
[=1]
kesil- 1. Hareketine devam edecek gücü bulamamak.
k.+ince 38b/09
k.-üp 35a/06

2. Artık verilmemek.
k.-mesine 11b/06
3. (Bir organ veya bir şey) Kesici bir aletle zedelenmek, yarılmak.
k.-se 47b/13
4. Akışı durmak.
k.-ürse 45b/14
[=5]

keṣīr Ar. Çok, bol. Krş. **keṣīre**
k. (ḫayr-ı keṣīr) 56b/01
k. (ʿusret-i keṣīr) 28a/03
k.+dir (mażarrat-ı keṣīr) 49b/09
[=3]

keṣīre Ar. Bk. **keṣīr**
k.+den-de (ruṭūbet-i keṣīre) 52b/12
[=1]

keskin Kuvvetli, şiddetli, sert. Krş. **keskün**
k. 38b/09
[=1]

keskün Bk. **keskin**
k. 30b/05
[=1]

kesr Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin kesre ile okunması. [Sözlüklerde harflerin ı veya i ile okunacağın göstermek üzere kelimelerin yanına yazılırdı].
k.+i 4a/12, 5a/16, 5b/11, 6a/06, 6a/11
k.+i ile 4a/18, 4b/13, 5a/05, 5a/14, 5b/01
[=10]

keṣret Ar. Çokluk, bolluk, fazlalık, ziyâdelik.
k. 62b/03
k.+inden 43a/05
k.+ine 15b/04
[=3]

ketān Ar. Keten, ketengiller famiyasından, lifleri dokumacılıkta kullanılan, çiçekleri göz alıcı, yaprakları basit, kireçli toprakları ve ılık iklimi seven otsu bitki. Linium.
k. ipligi 61b/16
[=1]

ketf Ar. Omuz, omuzlar.
k.+ine ḳadar 14a/19
[=1]

ketm Ar. Saklama, gizli tutma, göstememe.
k. it- 42a/12
[=1]

kevneyn Ar. İki âlem (dünya ve ahiret, maddi ve manevi âlemler, ruh ve madde).
k. (sulṭān-ı kevneyn) 1b/11
[=1]

keyf Ar. Durum, hâl, istek.
k.+ine 53a/15
[=1]

ḳıʿās Ar. İnsanlardaki nezleye benzeyen; ancak hayvanda tehlikeli ve öldürücü olan hastalık.
k.+dır 52a/09
[=1]

ḳıç Arka, geri, arka taraf.
k. ayaḳ 43b/04
k. ayaḳları 33a/15, 38a/07
[=3]

ḳıġırdaḳ Kıkırdak, bazı organlarda kemik yerini tutan, sert, esnek, dayanıklı beyaz doku, yumuşak kemik.
ḳ.+ı (ḳıġırdaġı) 14a/18
[=1]

ḳıl İnsan ve hayvan vücudunda biten sert ve kalınca tüy.
ḳ. 14a/09
ḳ.+larda 24b/01, 24b/17
ḳ.+ları 19b/12, 21a/02, 28a/08, 59a/11, 59a/12, 60b/12
ḳ.+ları (ḳuyruḳ ḳılları) 20b/18, 21a/01, 59b/05
ḳ.+larınıñ (ḳuyruḳ ḳılları) 20a/14
[=12]

ḳıl- 1. Etmek, eylemek, yapmak.
ḳ.-dı 1b/04, 1b/06, 1b/11, 2b/07, 2b/08, 2b/14
ḳ.-dıḳça 1b/16, 2a/10
ḳ.-dıḳda 2a/19
ḳ.-dım 3b/08
ḳ.-sun 3a/04
2. (Namaz için) Eda etmek, yerine getirmek.
ḳ.-up 7b/17
[=12]
ʿ**Arabī ḳıl-** 3b/08

ber-zeyn ḳıl- 1b/11
cihān-gīr ḳıl- 1b/06
cüst ü cū ḳıl- 2a/19
ġazā ḳıl- 1b/16
ikrām ḳıl- 1b/04
muvaffaḳ ḳıl- 3a/04
namāz ḳıl- 7b/17
naẓar ḳıl- 2a/10
taʿmīm kıl- 2b/07
teslīm ḳıl- 2b/08
tezyīn ḳıl- 2b/14
[=12]

ḳılın- Edilmek, yapılmak.
ḳ.-mış 2a/13
[=1]
tevfīr ḳılın- 2a/13
[=1]

ḳır Kül rengine çalan beyaz.
ḳ. 21b/06, 21b/11
ḳ. (aḳ ḳır) 21a/13
ḳ. (beñli kır) 21a/19
ḳ. (demür ḳır) 21a/14
ḳ. (ḥalḳalı ḳır) 21b/09
ḳ. (ḳızıl ḳır) 21a/17
ḳ. at 44b/01
ḳ.+ı (baḳla ḳırı) 21b/09
[=9]

ḳır- 1. Sert bir şeyi üzerine vurarak veya bir kuvvet uygulayarak parçalamak.
ḳ.-dıgı 36b/10
ḳ.-maga 29b/15, 30b/01
[=3]
2. İtaat etmek.
boyun ḳır- 29b/15, 30b/01
[=2]

ḳıraç Verimsiz, ot bitmeyen toprak.
ḳ. 12a/12
[=1]

ḳırıḳ Vücudun bir kemiğinin bir dış tesirle kırıldığı yer.
ḳ. 47a/01
[=1]

ḳırḳ Otuz dokuzdan sonra kırk birden önce gelen sayının adı.
ḳ. gün ḳadar 41a/07
ḳ. sene 57b/06
[=2]

ḳırmızı (< Ar. ḳirmizī) Kan rengi, al renk.
ḳ. 18a/17, 18b/08, 18b/09, 18b/18, 19a/03, 19b/02, 19b/07, 20b/11, 21a/02, 21a/03, 57b/03, 58a/04
ḳ. (açıḳ ḳırmızı ol-) 20b/19
ḳ. (açuḳ ḳırmızı) 20b/14
ḳ. (ḳoyu ḳırmızı) 20b/08
ḳ. (ḳoyu ḳırmızı ol-) 19b/12
ḳ.+dan 18b/02
ḳ.+dan boyanma sevāda māʾil 18a/08
ḳ.+dan siyāha boyanmış reng 18b/02
ḳ. gül rengi 20a/10
ḳ.+larına 21a/02
ḳ. ol- 20b/18, 21a/06
ḳ.+sı 21a/15
ḳ.+ya māʾil 19a/02, 19b/13, 20a/06
ḳ.+ya māʾil ol- 18a/07
[=28]

ḳırmızılı Üzerinde kırmızı bulunan.
ḳ. 21b/01
[=1]

ḳırmızılıḳ Kırmızı olma durumu.
ḳ. 17a/16, 18b/15
ḳ.+a (ḳırmızılıġa) 20b/15
ḳ.+ı (ḳırmızılığı) 18a/09, 18b/14, 18b/19, 20b/02, 20b/16
[=8]

kırp- (Göz için) Açıp kapamak.
ḳ.-maz 44b/06
[=1]

ḳırṭāsī Ar. Tüylerinin beyazlığı vücudundaki diğer renge daha baskın olan at. Krş. **aḳ ḳır**
ḳ. 21a/12
[=1]

ḳışa İki ucu arasındaki mesafe az olan, boyu uzun olmayan.
ḳ. 14a/06
ḳ.+ol- 15b/14, 16b/01, 16b/16, 44a/09, 44a/11, 58b/18
[=7]

ḳışalıḳ Kısa olma durumu.
ḳ.+ı (ḳışalığı) 15a/07, 16a19
[=2]

ḳısdır- Dar bir yere sıkıştırmak.
ḳ.-up 38b/08, 38b/11
[=2]

ḳısıḳ Kısılmış.
ḳ. (çuḳur ve ḳısıḳ gözli) 15a/17
[=1]
ḳısraḳ Dişi at.
ḳ. 35a/04, 35b/06, 59b/16, 60a/07, 60a/08, 60a/12, 61a/11, 61a/14, 62a/12, 62b/18, 63a/02
ḳ. (ṣoy ḳısraḳ) 62b/12
ḳ.+a (ḳısraġa) 20a/04, 62a/14
ḳ.+a (ḳısraġa çek-) 11b/12, 60b/03
ḳ.+a (ḳısraġa çek-) (bayaġı ḳısraḳ) 60b/04
ḳ.+a (ḳısraġa çek-) (ṣoy ḳısraḳ) 11b/13
ḳ. aḥvāli 10b/11
ḳ.+da 15b/10, 59b/14, 61b/03
ḳ.+ı ḳısraġı) 61b/05, 62b/06
ḳ.+ına (ḳısraġına) 17b/10, 17b/14
ḳ.+ıñ (ḳısraġıñ) 50a/01, 50a/02, 59b/12, 59b/16, 60a/11, 60a/17, 60b/06, 60b/07, 61b/04
ḳ.+lara 61a/04
ḳ.+ların 62b/09
ḳ. sürüsü 60a/13
[=38]
ḳış 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta son eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.
ḳ. günü 49b/07
[=1]
ḳışā-ı ḥimār Ar. İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, mayıs ve eylül arasında açık sarı çiçekler açan, boyu 1-2 metreyi bulan, tırmanıcı, gövdesi etli, üzeri sert çengelli tüylerle kaplı çok yıllık otsu yabani bitki. Ecballium elaterium. Krş. **acı ḫıyār, ḳarġa düglegi**
ḳ. 60b/15
[=1]
ḳışın Kış mevsiminde, kış aylarında.
ḳ. 49b/11, 49b/14, 49b/14, 50b/19, 51a/01
[=5]
ḳıvraḳ Canlı, hareketli.
ḳ. ol- 34a/16, 59b/05
[=2]
ḳıvrıl- Yuvarlak bir biçimde sarılmış gibi şekil almak.
k.-up 55b/06
[=1]
ḳıyāmet Ar. Semavi dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamanı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölülerin dirilmesi, ahiret hayatının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.
ḳ.+de 7b/10
ḳ.+e dek 8b/10
ḳ.+e ḳadar 7a/15
ḳ. günü 9b/01
[=4]
ḳıyāsā Ar. Karşılaştırarak, kıyas ederek, mukayese ile.
ḳ. 18b/13
[=1]
ḳıyye Ar. Okka, 400 diremlik ağırlık ölçüsü.
ḳ. (bir ḳıyye ḳadar) 42b/15
[=1]
ḳız Dişi cinsten olan çocuk yaşta kimse.
k. (küçük ḳız memesi) 48a/01
[=1]
ḳızıl Parlak koyu kırmızı renk.
ḳ. idi 4a/10
[=1]
ḳızıl ḳır Arapların żābī̆ ve eşheb ḫardalı dedikleri atın Türkler arasındaki adı. Bk. **żābī̆**
ḳ. 21a/17
[=1]
ḳızımṭıraḳ Kızıla çalan renk.
ḳ. ol- 18b/13
[=1]
ḳızımṭıraḳlıḳ Kızıla çalan renkte olma durumu.
ḳ.+ı (ḳızımtıraḳlıġı) 19a/05
[=1]
ki Far. İki cümleyi sebep, sonuç ve çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle haline getirir. Krş. **kim II**
k. 1b/03, 2b/04, 2b/07, 3a/03, 3b/14, 6a/14, 6b/19, 7a/06, 7a/18, 7a/19, 7b/03, 7b/11, 7b/12, 7b/13, 7b/16,

8a/06, 8a/10, 8a/12, 8a/14, 8a/17, 8b/02, 8b/17, 8b/17, 9a/07, 9a/10, 9a/12, 9a/15, 9b/05, 9b/15, 11b/02, 11b/04, 11b/14, 12a/16, 12b/08, 12b/09, 14a/04, 14a/07, 15b/16, 16a/04, 16a/08, 16a/09, 16a/19, 16b/12, 17a/03, 17a/06, 17a/12, 17a/12, 17a/16, 17b/02, 17b/11, 17b/15, 17b/16, 18a/03, 18a/09, 19a/11, 19a/17, 20b/01, 22b/06, 25a/03, 25b/01, 26b/01, 27a/11, 27b/04, 27b/06, 27b/07, 28b/16, 29a/12, 29a/14, 29a/15, 29b/01, 29b/18, 30a/03, 30a/06, 30a/07, 30a/08, 30a/19, 30b/02, 30b/03, 30b/09, 30b/10, 30b/13, 30b/16, 31a/10, 31a/16, 32a/01, 32a/04, 32a/14, 33b/04, 33b/12, 33b/16, 34a/10, 34a/11, 34a/12, 34a/14, 35b/11, 36a/01, 36a/19, 37a/15, 37a/18, 37b/19, 39a/01, 39a/13, 40a/10, 40a/12, 40b/03, 41a/03, 41a/08, 41b/04, 43a/19, 43b/06, 43b/14, 43b/16, 44a/02, 44a/04, 44a/06, 44a/12, 44a/15, 45a/15, 45b/02, 45b/15, 46b/13, 48a/01, 48a/05, 48a/14, 48a/19, 48b/13, 49a/14, 50a/09, 50a/16, 50a/19, 50b/07, 50b/11, 51a/05, 51a/06, 51a/07, 51a/17, 51a/18, 51b/04, 51b/13, 52a/09, 52a/14, 52a/16, 52b/02, 52b/11, 53a/03, 53a/06, 54b/03, 54b/10, 55a/01, 55a/03, 55b/04, 56a/11, 56b/09, 58b/02, 59a/01, 59b/13, 61a/17, 61b/02, 62a/04, 62a/10, 62b/11, 62b/12, 62b/15

[=163]

kiʿāb Ar. Atın bileği ile dizi arasındaki şişkin yağ bezesine verilen ad.

k. 47b/19

[=1]

kibār Ar. Büyük, ulu ve şeçkin kimseler.

k.+dan (meşāyıḫān-ı kibār) 6b/10

k.+ın 2b/03

k.+ıñ 2a/08

[=3]

kibrīt Ar. Kükürt.

k. yaġı 61b/18

[=1]

kifāyet Ar. Yeterli miktarda olma, yetişme, kâfi olma.

k. it- 31b/14

k. mıḳdārı 37b/03

[=2]

kim I Hangi kimse anlamında soru zamiri.

k. 29a/05,

k.+i 2a/11, 33a/16

[=3]

kim II Bk. **ki**

k. 39a/07, 39b/14, 40b/17, 42a/19

[=4]

kimesne Kimse.

k. 8a/07, 8a/18, 8b/04, 30b/11

k. içün 43b/06

k.+niñ 8b/19

[=6]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs.

k. 9a/17, 9b/06

k.+den 4a/03, 9b/19

k.+ye 9a/11, 29a/01, 54b/16

[=7]

kirām Ar. Şerefli ve ulu kimseler.

k.+dan (ṣaḥābe-i kirām) 43b/01

[=1]

kirlenmiş (Renk için) Donuk, parlaklığını, canlılığını kaybetmiş, asıl durumu ve niteliği bozulmuş.

k. beyāż 17a/16

[=1]

kirman Yün eğirme âleti. (Metinde değirmen mânâsında kullanılmış).

k.+ında 41a/08

[=1]

kirpi Kirpigiller familyasından, 25-30 santim uzunluğunda, sırtı dikenlerle kaplı böcekçil memeli hayvan. Erinaceus europaus.

k. ile 38a/18

[=1]

kişne- (At için) Ses çıkarmak.

k.-dügi 7b/15

k.-meleri 62b/16

k.-meye 62b/18

k.-meyüp 46a/01

k.-rdi 4b/15

[=5]

kitāb Ar. Herhangi bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser.
k.+ı 2b/03
k.-ı bayṭara 2a/19
[=2]
kitfeteyn Ar. Kürek kemikleri.
k. 27a/09
[=1]
ḳo- Bk. **ḳoy-**
ḳ.-r 42a/03
[=1]
ḳoca Yaşlı, ihtiyar.
ḳ. ol- 11b/10
[=1]
ḳoçan Mısırın tanelerini taşıyan, üstü yapraklarla sarılı, sert, silindir biçimindeki alt ucu püsküllü meyvesi.
ḳ. (iki ḳoçan boyı ḳadar) 25b/01
ḳ.+ı 16b/15
ḳ.+ı (ḳuyruḳ ḳoçanı) 14a/06
ḳ.+ı ile (ḳuyruḳ ḳoçanı) 25b/01
ḳ.+ında (ḳuyruḳ ḳoçanı) 24b/17, 27a/18, 59a/13
ḳ.+ınıñ (ḳuyruḳ ḳoçanı) 14a/09
[=8]
ḳoçun- Korkmak, çekinmek.
ḳ.-masa 53b/03
ḳ.-up 37b/02
ḳ.-ur 53b/03
[=3]
ḳoḳ- Koku çıkarmak, koku yaymak.
ḳ.-an 54b/06
ḳ.-andır 54b/07, 54b/08
ḳ.-ar 52a/04
[=4]
ḳoḳu Cisimlerden yayılan zerrelerin burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu.
ḳ.+sı 53b/18
ḳ.+sı gibi (fesleyen ḳoḳusı) 54b/07
ḳ.+sın al- 60a/06
[=3]
ḳoḳulı Bk. **ḳoḳulu**
ḳ. 48b/10
[=1]
ḳoḳulu Kokusu olan. Krş. **ḳoḳulı**
ḳ. (güzel ḳoḳulu ol-) 54b/05
[=1]
ḳol 1. (Hayvanlarda) Ön ayağın üst kısmı.
ḳ.+ı 50a/07
ḳ.+ı (şol ḳol) 24a/02
ḳ.+larına 42a/18, 42b/12
k.+larını 41b/07
ḳ.+larınıñ 28a/05
2. Kısım, şube, dal.
ḳ.+undan (dādī ḳolu) 17b/04
3. Bazı alet edevatın tutup çekmeye veya çevirmeye yarayan kısmı.
ḳ. yapdır- 30a/13
[=8]
ḳolan Atın eyer ve semerini bağlamak için karnının altından geçirilerek bağlanan yassı bağ.
ḳ. 16a/04, 17a/14, 30b/02, 38b/17, 55b/17
ḳ. gibi 29a/03
ḳ.+ı 36b/07
ḳ.+ın 30b/01, 30b/03
ḳ.+ından 38a/06
ḳ.+ını 42a/01
ḳ. ile 31b/03
[=12]
ḳollat- Kollamak, gözden ayırmamak, gözlemek, gözetlemek.
ḳ.-up (ḳolladup) 38b/07
[=1]
ḳoltuḳ Vücutta, omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer.
ḳ. altı 19b/18, 26b/05
ḳ. altları 26b/07
ḳ.+da 46b/06
ḳ.+ı (ḳoltuġı) 57b/07
ḳ.+ları 18a/17, 25b/08
ḳ.+ları altı 23b/01
ḳ.+larınıñ 16a/15, 18a/10
[=10]
kon- I (Uçucu şey) Uçmasına son verip bir yerde durmak.
k.-an 7b/10
[=1]
toz kon- 7b/10
[=1]
ḳon- II Koymak işi yapılmak, konulmak.
ḳ.-ur 9b/01
[=1]

ḳork- Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek.
ḳ.-an 39b/03
ḳ.-up 62b/17
[=2]
ḳorut- Korumak, muhafaza etmek.
ḳ.-up (ḳorudup) 31a/09
[=1]
ḳoş- Ayaklarını sıra ile yerden keserek ileri doğru hızla gitmek.
ḳ.-amaz 36b/08
ḳ.-makda 16a/10
ḳ.-maya 29b/14
ḳ.-unca 2a/11
[=4]
ḳoşdur- Koşmak işini yaptırmak.
ḳ.-alar 38a/13, 38b/10
ḳ.-an 38b/12
ḳ.-up 53a/08
[=4]
ḳoşu Belli bir yerde belli kurallara göre yapılan koşma yarışması.
ḳ.+da 59a/04
[=1]
ḳov- Kovalama, koşma, takip etme.
ḳ.-maġa 60a/08
[=1]
ḳoy- (Bir yere) Bırakmak, yerleştirmek. Krş. **ḳo-**
ḳ.-arak 36b/18
ḳ.-u vir- 60a/14
ḳ.-up 15b/17, 38a/05, 39b/01, 39b/03, 39b/05, 60b/19
[=7]
alı ḳoy- 36b/18
[=1]
ḳoyu Kendi renginin karaya çalar tonunda olan.
ḳ. bādincānī reng 18a/15
ḳ. ḳırmızı 20b/08
ḳ. ḳırmızı ol- 19b/12
ḳ. ol- 20a/14, 20a/16
ḳ. şarı 19b/10
ḳ. şaruya mail ol- 19b/03
ḳ.+sundan 21b/07
ḳ. yeşil zeytūnī 18a/05
[=9]
ḳoyuca Epey koyu, çok koyu.
ḳ. yeşil zeytūnī 17a/14
[=1]
ḳoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanılan, boynuzlu, memeli, evcil hayvan.
ḳ.+a 39a/13
ḳ.+ı (boz Türkmen ḳoyunı rengi) 18a/05
ḳ. südi 62a/12
ḳ. talaḳı18a/04
[=4]
köhne Far. Eski, eskimiş.
k. 38b/17
k. bahār Sonbahar. 49b/16
[=2]
kök 1. Bazı bitkilerin ev ilacı yapılan dip kısımları.
k. 61a/17
k.+i (meyān köki) 62b/01
k.+ünden 61a/11
k.+ünü 61a/09
k.+üñ 61a/18
2. Bir şeyi bulunduğu yere bağlayan dip bölümü.
k.+i (boyun köki) 15a/04
k.+ine (boyun köki) 27a/04
k.+ünde (boyun kökü) 46a/14
k.+nüñ 14b/12
k.+ünüñ (boyun kökü) 16a/11
[=10]
köle Savaşta esir alınan, başka ülkelerden zorla kaçırılıp getirilen veya başkasından para ile satın alınan özgürlükten yoksun erkek.
k. 56a/09
[=1]
köpürt- Köpürmesine yol açmak, köpürmesini sağlamak.
k.-üp (köpürdüp) 41b/18
[=1]
kösdek Bk. **köstek**
k. urul- 49a/05
[=1]
kösdekli Kösteği olan, köstek vurulan hayvan.
k. gibi 33b/07
[=1]
köstek Hayvanın kaçmasını önlemek için iki ayağına bağlanan kısa ip veya zincir. Krş. **kösdek**
k. 17a/02, 28a/06
k. urul- 49a/14

[=3]
kötü İstenilen nitelikte olmayan, sahip bulunması gereken vasıfları taşımayan, iyi karşıtı.
k. 52a/02, 57b/08, 59a/17
[=3]
ḳubbe Ar. Yarım küre şeklinde olan.
k. leng 33b/11, 34a/04
[=2]
ḳubul Ar. Ön kısım, erkek ve dişinin üreme organı.
ḳ. (mā-beyne'l ḳubul ve'd-dübür) 27a/19
[=1]
ḳuddām Ar. Ön, ileri, ön taraf.
ḳ.+ı vücud 41a/12
[=1]
ḳudret Ar. Kuvvet, güç, iktidar, mali güç.
ḳ. (ehl-i ḳudret) 1b/07
ḳ. gel- 11b/12
[=2]
Ḳudüs Ortadoğu'da bulunan, İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik'te önemli bir yere sahip olan ve kutsal sayılan şehir.
Ḳ.-i şerīf ḥākimi 9b/02
[=1]
ḳul 1. Hizmetçi, köle.
ḳ.+ı 2b/14
2. Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd.
ḳ.+uñ 7b/09
[=2]
ḳula Al ile kır arasında bir at rengi.
ḳ. (açıḳ ḳula) 20b/04
ḳ. (aḳça ḳanad ḳula) 20b/16
ḳ. (bekmez kefi ḳula) 20b/10
ḳ. at 21a/10
ḳ. reng 26a/13
[=5]
ḳulaḳ Başın iki yanında bulunan işitme organı.
ḳ. 14a/11, 27a/01
ḳ.+ı (ḳulaġı) 16a/05, 26b/11, 26b/12, 44a/02, 44a/12, 57a/09, 58a/03
ḳ.+ına (ḳulaġına) 6b/14, 32b/02, 38b/19
ḳ.+ınıñ (ḳulaġınıñ) 43b/19
ḳ. kemigi 26b/17
ḳ.+la 26b/14
ḳ.+ları 14a/03, 14b/06, 15a/04, 18a/19, 20b/17, 21a/08, 22b/17, 43b/19, 44a/04, 44a/06, 44a/08, 44a/10, 55b/06
ḳ.+ların (ṣaġ ḳulaḳ) 9b/16
ḳ.+ların (ṣol ḳulaḳ) 9b/15
ḳ.+larına 22b/19
ḳ.+larında iken 9b/16
ḳ.+larınıñ 14a/12, 14a/13, 14a/18, 14b/02, 14b/03, 14b/12, 23a/03
ḳ.+larıyla 15b/01
[=40]
ḳulalıḳ Kula olma durumu.
ḳ. 26b/01
ḳ. tüyleri 26a/18
[=2]
ḳullan- (Bir şeyden) Hangi işe yarıyorsa o maksatla faydalanmak,işletmek.
ḳ.-a 29b/16, 32a/01
ḳ.-arak 36b/13
ḳ.-dıkları 18a/02
ḳ.-ırlar idi 9b/18
ḳ.-maḳla (ḳullanmaġla) 35a/19
ḳ.-maḳtır 35b/13
ḳ.-masın 30b/08
ḳ.-masında 37a/08
ḳ.-up 29b/18, 30b/11, 35b/03, 40b/08
[=13]
ḳumsal Kumlu, kumluk yer, üzeri kumla örtülü deniz veya nehir kıyısı.
ḳ. 39a/06
[=1]
ḳumsı Kumluk yere benzer, kumluk.
ḳ. 32a/16
[=1]
ḳunla- (At için) Yavrulamak, tay doğurmak.
ḳ.-ma içün 60a/11
[=1]
ḳurb Ar. Yakınlık, yakın.
ḳ.-ı (sezā-vārān-ı ḳurb-ı şehriyār) 2a/08
ḳ.+unda 47b/17, 55b/15, 55b/16, 56b/10, 58b/13, 59a/15
[=7]
ḳurḥat Ar. Atın alnında olan beyazlık.

ḳ. 22a/04
[=1]

ḳurı Bk. **ḳuru**
ḳ. 49b/05, 49b/07
[=2]

ḳurretā-i ẕevī'l-iḥtirām Ar. En şereflilerin göz nuru.
ḳ. 10a/10
[=1]

ḳurşun Tabanca, tüfek gibi hafif silahlarda kullanılan mermi.
ḳ. 2a/11
[=1]

ḳurt Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil, memeli hayvan.
ḳ.+a (ḳurda) 21b/15
ḳ. lengi 33b/13, 34a/10
ḳ. rengi 56b/15
[=4]

ḳurtul- (Bir tehlikeden, bir sıkıntılı durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selamete çıkmak, halas olmak.
ḳ.-ayım 38a/11
ḳ.-ma 35a/15
[=2]

ḳuru Nemi suyu olmayan, kurutulmuş, kurumuş. Krş. **ḳurı**
ḳ. 32a/16, 53a/01, 53a/02
ḳ. ise 63a/04
ḳ. ol- 47b/12, 63a/07
ḳ.+sı (baldıran ḳamışının ḳurusı rengi) 18a/03
[=7]

ḳuruca Kuru olarak, çok kuru.
ḳ. 52b/07
[=1]

ḳurut- Kuru duruma getirmek.
ḳ.-alar (ḳurudalar) 60b/16, 60b/18
ḳ.-duḳdan-ṣoñra 62a/14
ḳ.+up (ḳurudup) 61a/10
ḳ.-urlar (ḳurudurlar) 62b/18
ḳ.-urlarsa (ḳurudurlarsa) 60b/17
[=6]

ḳutlu Uğurlu, mübarek.
ḳ. 9a/04
[=1]

ḳuvve-i rāsiḫa Ar. İlim ve fende çok geniş ve sağlam bilgi sahibi olma.
ḳ. 29a/17
[=1]

ḳuvvet Ar. Fizik gücü, güç, takat, sağlamlık, zindelik.
ḳ. 35a/05
ḳ.+i 16b/03
ḳ.-i vücud 16b/18
ḳ.+inden 22a/15
ḳ.+ine 16a/17
[=5]

ḳuvvetli Güçlü, sağlam, dayanıklı. Krş. **kuvvetlü**
ḳ. 28b/05, 54a/08
ḳ. (kemāl-i ḳuvvetli ol-) 17b/07
ḳ. baş- 53a/10
ḳ. ol- 16a/18
[=5]

ḳuvvetlü Bk. **kuvvetli**
ḳ. ol- 4a/19
[=1]

ḳuvvetsiz Güçsüz, dayanıksız.
ḳ. ol- 60a/16
[=1]

ḳuyruḳ Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ.
ḳ. 21a/05
ḳ.+ı 14b/10
ḳ.+ı (ḳuyruġı) 05a/05, 20b/14
ḳ.+ı (ḳuyrıġı) dibi 15a/03
ḳ.+ı (ḳuyruġı) 4a/09, 7a/02, 19a/01, 19b/01, 19b/07, 19b/11, 19b/13, 19b/16, 20a/02, 20a/07, 20a/17, 20b/09, 21a/08, 22a/01, 24b/18, 25a/17, 27a/18, 28a/17, 38b/08, 51a/19, 56a/15
ḳ.+ı (ḳuyruġı) dibi 14b/16
ḳ.+ı (ḳuyruġı) ḳılları 20a/13, 21a/01
ḳ.+ı (ḳuyruġı) ḳoçanı 14a/06, 24b/16, 25b/01, 27a/18, 59a/13
ḳ.+ı (ḳuyruġı) telleri 16b/15
ḳ.+ı ḳılları 20b/18
ḳ.+ına (ḳuyruġına) 35b/06
ḳ.+ına ḳadar (ḳuyruġına ḳadar) 20a/02, 25b/08
ḳ.+ını (ḳuyruġını) 35b/05
ḳ.+ınıñ (ḳuyruġınıñ) ḳılları 59b/05
ḳ.+ıyla (ḳuyruġıyla) 15a/17
ḳ. ḳoçanı 14a/09
ḳ.+un (ḳuyruġun) 51b/16, 51b/19
ḳ.+un (ḳuyruġuñ) 35b/09

ḳ.+una (ḳuyruġuna) 60b/12
ḳ.+undan (ḳuyruġundan) 60b/13
ḳ.+unı (ḳuyruġunı) 7a/01, 16b/14
ḳ.+unuñ (ḳuyruġunuñ) 19b/19, 59a/11
[=52]

ḳuyruḳ şoḳumu İnsan vücudunda omurganın en alt ucundaki bitiş yeri.
ḳ. 20a/11
[=1]

küçüçük Çok küçük, ufacık, küçücük.
k. 13a/17
[=1]

küçük Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha alçak, daha dar, daha kısa ve daha ufak olan, büyük karşıtı.
k. 44b/16
k. büyük 21b/04, 24a/11
k. dilli 46a/12
k. ise 51a/16, 54a/19
k. ḳız memesi 48a/01
k. ol- 46a/09, 46a/10, 51a/08, 54a/10, 54a/11
[=12]

küçül- Küçük duruma gelmek, daha küçük olmak.
k.-ür 51a/01, 51a/01
[=2]

kül Yanan şeylerden arta kalan toz hâlindeki madde.
k. serpilmiş 19b/16
[=1]

küllī Ar. Bütüne ait, bütünle ilgili, bütünü kapsayan.
k. 22b/13, 49b/17, 50b/07, 51a/10
k. (ʿayb-ı küllī) 43b/15
k. (żaʿaf-ı küllī vir-) 41a/14
k.+dir (ʿayb-ı küllī) 46b/02
[=7]

küllü Ar. Bir şeyin tamamı, hepsi, bütün, hep.
k. evvelin En evvel, en önce. 39b/14
[=1]

küme Birçok canlı veya nesnenin meydana getirdiği topluluk.
k.+yle 36a/16
[=1]

kümeyt Ar. Koyu doru at, kızıl kahve renkli at.
k. 17a/09, 18b/04, 18b/05, 19a/08, 43b/03
k. (feres-i kümeyt) 43b/03
k.+dendir 19a/15, 19a/16
k.-i (evṣāf-ı elvān-ı kümeyt-i lafẓ) 18b/04
k.-i aḥmer Tüylerinin dipleri siyah ile kırmızı arasında, uçları kırmızı renkte olan at. 18b/10, 18b/17
k.-i aṣdā Paslanmış demir renginde olan at. 18b/11, 19a/07
k.-i aṭḫam Sırtı kızılımtırak olan siyah at. 18b/10, 18b/12
k.-i eklef Kırmızı ile siyah arası renkte olan at.18b/11, 19a/04
k.-i ḫar-benc Sırtı, yelesi, perçemi, kuyruğu ve ayakları siyah; karnı, butları ve gözlerinin etrafı sarıya çalan kırmızı renkte olan at. 18b/12, 19a/19
k.-i ihdā Kırmızı ile siyah arası renkte; ancak kırmızılığı daha baskın olan at.18b/12, 19a/18
k.-i muḫlef Perçemi, yelesi, kuyruğu ve ayakları siyaha çalan, karnı siyah ile kırmızı arası renkte olan at. 18b/11, 18b/19, 19a/08
k.-i müdemmā Sırtının kızıllığı karnına doğru inmiş olan at. 18b/10, 18b/14
k.-i müẕehheb 18b/10
[=27]

kümtet Ar. Kümeyt kelimesinin [ḥumret] vezni üzere tasgir olunmuş şekli, kümeytin rengi, siyaha çalan kırmızı renk.
k.+dir 18b/06
[=1]

kürek İnsan ve hayvan vücudunda omuzun arka ve alt bölümü.
k. 16a/07
k. altı 27a/11, 46b/05
k. altınıñ başı 27a/12, 46b/05
k. başları 16a/02
k.+i (küregi) 16a/19, 55b/15
k.+inde (küreginde) 55b/15
k.+ine (küregine) 20a/12

k.+ine ḳadar (küregine ḳadar) 20a/17
k.+iniñ (küreginiñ) 42b/18
k.+lerine 27a/09
k.+leriniñ 16a/04, 16a/08, 27a/09, 41b/18
[=16]

küşādelik Ferahlık, açıklık.
k. 54b/12
[=1]

kütüb Ar. Kitaplar.
k.-i bayṭara-ı muʿteber Güvenilir, itibar edilen baytarlık kitapları. 10a/18
k-i bayṭara-ı muʿteberātında 62b/10
k.-ü (Dārü'l kütüb-ü Enderūn) 2a/18
[=3]

kütüb-ḫāne Far. Birçok kitabın bir arada bulunduğu yer, kitap evi.
k.+sinde (Dāʾire-i Hümāyūn kütüb-ḫānesi) 10a/13
[=1]

L

lafẓ Ar. Ağızdan çıkan veya yazılan söz, kelime.
l. (evṣāf-ı elvān-ı kümeyt-i lafẓ) 18b/04
l.+ı ile 5a/14
l.+ının 18b/06
[=3]

lāḫ Far. Yer, mekân.
l.+ṭa (her lāh) 3a/01
[=1]

Laḥīf Rebi'a bin Ebu'l Berâ'nın Hz. Muhammed'e hediye ettiği atın adı. Laḥīf, "kuyruğu yere sürünen, uzun kuyruklu at" anlamındadır.
L. 5a/04, 5a/06
[=2]

lāḥiḳ Ar. Yetişen, ulaşan.
l. (meşy-i lāḥiḳ) 33b/02
[=1]

laḥm Ar. Et.
l. 40b/17
l.+dan 15b/02
l.+ı 16b/11
[=3]

laʿīn Ar. Lanetlenmiş, Allah'ın rahmetinden mahrum olmuş, lanetli.
l.+e (iblis-i laʿīn) 7b/12
[=1]

lākin Ar. Ama, ancak, fakat.
l. 6b/18, 15b/10, 17b/08, 18a/16, 19a/09, 20a/11, 22a/13, 24b/14, 33a/17, 40a/10, 41b/03, 41b/19, 42a/16, 42b/02, 44a/18, 44b/08, 45a/18, 46a/06, 46a/11, 46b/18, 47a/03, 48a/04, 48a/13, 49a/09, 50b/16, 50b/18, 51a/04, 52b/09, 53b/14, 54a/01, 54a/15, 55b/02, 60b/02
[=33]

lām Ar. Arap alfabesinin yirmi üçüncü, Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi.
l.+ıñ 4a/12, 5a/04
[=2]

lāşe Far. Leş.
l.+sini (ṭayıñ lāşesini düşür) 61b/01
[=1]

lāʿṭe Ar. Atın dizlerinin üzerindeki yuvarlak kemiğe verilen ad.
l. 27b/10
[=1]

laṭīf Ar. Hoş, güzel, nazik, yumuşak.
l. (şahīl-i laṭīf ol-) 4b/14
[=1]

laṭīfe Ar. Güldürme maksadıyla söylenen nükteli söz, şaka.
l. gibi 31b/15
l. ile 31b/11
[=2]

laṭīm Ar. Yüzünün bir tarafı beyaz olan at.
l. 22b/01
[=1]

lāyıḳ Ar. Uygun, yaraşır, münasip.
l. (-e lāyıḳ) 29a/19
l. ol- 55a/04
[=2]

lāzım Ar. Gerekli, lüzumlu.
l. degil 43b/13
l.+dır 7a/05, 16b/11, 29b/18, 30b/07, 32b/12, 33a/19, 36a/13, 36a/17, 36b/11, 37a/09, 40a/16, 41a/15,

42b/03, 43b/14, 43b/18, 54a/03, 56a/13
l. gel- 31b/15, 35b/11, 40b/07, 41b/09, 41b/13, 47a/09, 54b/18, 60a/15
l. ol- 39b/09, 44b/14
[=28]

lāzıme Ar. Gerekli olan şey, vecibe, gerekçe.
l.+dendir 37b/07
l.+siyle 7b/06
[=2]

lebān Ar. Atın göğsüne verilen ad.
l. 27a/06
[=1]

lehīb Ar. Atın at dudağında olan beyazlığın değişip başka bir duruma geçmesine verilen ad.
l. 23a/06
[=1]

lehv Ar. Önemli işlerden alıkoyacak faydasız iş, oyun, eğlence.
l.+ini 40a/02
[=1]

leke Bir şey üzerinde veya vücudun herhangi bir yerinde tabiî olarak ya da bir arıza sebebiyle meydana gelen farklı renkteki kısım, çizgi veya benek.
l.+si 22a/02
[=1]

lem-yezel Ar. Yok olmaz, zevâl bulmaz, baki, daimi [Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarındandır].
l. (Ḫüdā-yı lem-yezel) 3b/14
[=1]

leng Far. Topal, aksak.
l. 33b/16
l. (ḳubbe leng) 33b/11
l. (lenge-i leng) 33b/19
l. gibi 34a/01
l.+i (ḳurt lengi) 33b/13
l. ile 33b/05
l.+in (ḳubbe leng) 34a/04
l.+iniñ (ḳurt lengi) 34a/10
l. it- 34a/12
[=9]

lenge Far. İki çiftin biri (ayak).
l.-i leng Araplar'ın ḫaṭar diye isimlendirdikleri yürüyüşün İranlılar arasındaki adı. Bk. **ḫaṭar** 33b/19
[=1]

leṭāfetli Hoş, güzel, ince.
l. (kemāl-i leṭāfetli ol-) 15a/06
l. ol- 16a/17
[=2]

levn Ar. Renk.
l. 21b/18
l.+de 13a/14, 17b/13
l.+i 4b/15, 5a/01, 13b/19, 22a/01
l.+i (sūsenī levni) 21b/12
l.+i gibi (gül levni) 5a/02
l.+i gibi (paşlı demür levni) 21a/05
l.+idir 21b/14
[=11]

licām Ar. Atın ağzına vurulan gem, dizgin.
l. 29b/06, 29b/08
l.+ı 29b/18, 31a/17
l. ile 31a/17, 31b/02
l. ur- 29b/08
[=7]

Lizāz Mısır valisi Mukavkıs'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği atın adı. Lizāz, " istenilen şeye yetişen, ulaşan" anlamındadır.
L. 4a/15
L. idi 4a/12
[=2]

luʿb Ar. Oyun.
l.+da 59a/04
[=1]

luġat Ar. Bir dilin kelimelerini belli bir sıraya göre ele alıp anlam veren eser, sözlük.
l. (ehl-i luġat) 22a/05
l.+(ehlü'l-lugat) 11b/04
l.+da 4a/13, 4a/18, 4b/06, 4b/13, 5a/16, 5b/02, 6a/01, 6a/03, 6a/05, 6a/09, 6a/12, 40a/09, 45a/02, 45a/15
[=16]

M

mā-beyn Ar. İki şeyin arası, ara.
m. 58a/03
m.e'l ḳubul ve'd-dübür 27a/19
m.+i 14a/12, 14b/06, 14b/11, 14b/16, 14b/16, 14b/17, 16a/08, 44a/02

m.+inde 12a/02
m.+indeki 16b/19
m.+ine 27b/01
[=13]

mā-fevk Ar. Üst taraf, üst, üstü.
m. 20a/07
[=1]

māʿadā Ar. -den başka, -den gayri.
m. 19a/03
m. (-dan māʿadā) 24b/10, 33b/03, 55a/05
m. (-den māʿadā) 5a/12, 11b/17, 17b/12, 26b/05
[=8]

maʿārif Ar. İlim ve tekniğin öğrenilmesiyle elde edilip insanlığın yararına kullanılan hüner, sanat ve bilgiler.
m.+den (ḥükemā-i ehl-i maʿārif) 29a/14
[=1]

maʿāş Ar. Yaşamak ve geçinmek için gerekli olan şey, geçim, rızık.
m.+ına (dīḳ maʿāş) 58a/02, 58a/07
[=2]

maʿāyibāt Ar. Ayıplı olan, ayıplanan, kınanan şeyler.
m.+dandır 39a/11
[=1]

mādde Ar. 1. Mesele, iş, konu, husus.
m. 34b/02
m.+de 37a/01, 59b/14
2. Cisim, nesne.
m. 45b/10
[=4]

māder-zād Far. Anadan doğma, doğuştan, yaradılıştan.
m. 32b/19, 35a/08
[=2]

maḍrūb Ar. Vurulmuş, darbedilmiş.
m. ol- 2a/16
[=1]

maʿdūm Ar. Var olmayan, mevcut olmayan, yok.
m. (ḳadīr-i mūcid-i mevcūd-ı maʿdūm) 1b/01
[=1]

mafṣal Ar. Kol, bacak, parmak vb. hareketli kemiklerin birleşme yerleri, eklem.
m.+ında 53a/03
m.+larında 47b/05
[=2]

maġaż Ar. Azalan.
m. (verd-i maġaż) 20a/09, 20a/15
[=2]

māh Far. Bir takvim yılının on ikide biri, ay.
m. 12b/02
[=1]

māh-tāb Far. Mehtap, dolunay.
m. 45b/06
[=1]

maḥal (< Ar. maḥall) Yer, mekan, mevki.
m. 14a/05, 16b/08, 23a/11, 28a/17, 37b/16, 49a/05, 49a/19, 55a/03
m. (maḥall) 17a/14, 25b/03, 51b/07, 55a/11
m.+de 12a/12, 26a/15, 32a/15, 32a/17, 35a/12, 37a/14, 37b/17, 38b/03, 39a/06, 41b/15, 42b/11, 46b/13, 46b/14, 52a/18, 55b/13, 60a/03
m.+de (her ne maḥal) 55a/02
m.+den 25b/19, 28b/03, 38a/13, 47a/09, 49a/15, 52a/19, 52b/10, 56b/01, 60a/05
m.+den (şenlik maḥal) 29b/12
m.+dir 16a/14, 27a/07, 27b/10
m.+e (maḥalle) 27a/18, 27b/05, 28a/18, 30b/14, 37a/15, 37b/18, 38b/15, 39b/04, 50b/05, 53a/14,53a/17, 53a/17, 53b/02, 58b/10, 61b/10, 62a/10
m.+e ḳarīb (maḥalle ḳarīb) 27a/01
m.+i (maḥalli) 14a/02, 16a/11, 16a/13, 18a/12, 18a/14, 26a/07, 35a/03, 38a/15, 46b/12, 49b/15, 51a/13, 51a/14, 51a/14, 51a/15, 55a/14
m.+i āḫar (maḥall-i āḫar) 14b/01, 14b/04, 18b/01, 22a/12, 52a/18, 52b/16
m.+i cenb (maḥall-i cenb) 30b/17
m.+i sāʾir (maḥall-i sāʾir) 18b/13, 36a/08, 54a/04
m.+idir (maḥallidir) 27b/04
m.+inde (maḥallinde) 22a/12, 25b/17, 27b/15, 28a/11, 31a/16,

47b/08, 47b/12, 50a/10, 50a/14, 50a/16, 51b/02, 55b/14, 55b/14
m.+inden (maḥallinden) 52a/16
m.+ine (maḥalline) 13a/13, 26b/15, 28a/13, 39a/06
m.+ini (maḥallini) 47a/17
m.+iniñ (maḥalliniñ) 14b/15, 56a/13
m.+iñ (maḥalliñ) 27a/05
m.+lerde 24a/06, 24b/14, 28a/06, 39b/08, 60a/05
m.+lere 33b/17
m.+leri 28b/03, 38a/16
m.+lerin 10a/18
m.+leriniñ 14b/10, 17a/02, 26a/13
[=119]

mahāret Ar. Bir işteki ustalık, beceriklilik, marifet, hüner, meleke.
m. 29a/18
[=1]

maḫdūm Ar. Erkek evlat, oğul.
m.+una 31b/11
[=1]

maḥfūẓ Ar. Saklanmış, korunmuş, korunan.
m. olun- 6b/04
[=1]

maḫlūḳ Ar. Yaratılmış şey, insan, hayvan, yaratık.
m. 31a/12
[=1]

Maḥmūd-ı ṯānī̇ II. Mahmud, 30. Osmanlı pâdişahı, 109. İslâm halifesi (1808-1839).
M. (Ḫān-ı Maḥmūd-ı ṯānī̇) 2b/11
[=1]
M. Ḫān-ı (es-sulṭānü'l-ġazī̇ Mahmūd Ḫān-ı ʿadlī̇) 10a/06
[=1]

maḥmūz Ar. Bk. **ʿıcānetān**
m. 28a/09

mahmuz (< Ar. mihmāz) Ata binenlerin, hayvanı dürterek hızlandırmak için çizme ökçelerinin arkasına taktıkları sivri demir parçası.
m.+ları 56b/10
[=2]

maḫṣūṣ Ar. Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere ait olan, has, özgü.
m. 60a/14
m. degil 17b/09
m.+dur 17a/13
[=3]

maḫṣūṣiyye Ar. Hususi, özel, has.
m.+ye 60b/04
[=1]

mahv Ar. Yok olma, harap olma.
m. olun- 8a/09
[=1]

māī̇ Ar. Su renginde, mavi.
m. 22b/04
m. ol- 45a/16
[=2]

māʾil Ar. Andırır, benzer, -e çalar, yakın.
m. 20a/16
m. (açıḳ ṣaruya māʾil ol-) 19b/09
m. (bal ḳatılmış ṭāḥī̇n rengine māʾil) 21a/10
m. (beyāż ve ṣaruya māʾil) 21b/12
m. (beyāża māʾil) 4b/11, 45b/03, 48b/09
m. (beyāża māʾil ol-) 16b/08, 23a/12
m. (boza māʾil) 19b/14, 24a/13
m. (çuḳurluġa māʾil ol-) 16a/06
m. (ḫumrete māʾil ol-) 17b/17
m. (ḳırmızıdan boyanma sevāda māʾil) 18a/09
m. (ḳırmızıya māʾil) 19a/02, 19b/13, 20a/06
m. (ḳırmızıya māʾil ol-) 18a/07
m. (ḳoyu ṣaruya māʾil ol-) 19b/03
m. (mora māʾil) 48a/16
m. (ṣaġarına māʾil) 13a/11
m. (ṣaruya māʾil) 18a/12, 20b/03, 20b/18, 48a/16
m. (ṣaruya māʾil ol-) 20b/13
m. (ṣaruya māʾil ol-) 18b/14
m. (sevāda māʾil) 4a/10, 20a/16, 20b/03
m. (sevāda māʾil ol-) 20b/08
m. (siyāha māʾil) 18a/17, 19a/02, 19b/11, 19b/17
m. (siyāha māʾil ol-) 22b/04
m. (ṣufrete māʾil ol-) 20a/08
m. (yanıtsı ṣaruya māʾil ol-) 20a/01

m. (yeşile māʾil) 44b/04
m. (yeşile ve şaruya māʾil reng) 18a/04
m. ol- 18a/18, 21b/15, 43b/19
[=43]

maḳʿad Ar. Oturma yeri.
m.-ı redif Bk. **ḳaşalāt** 27a/16
[=1]

maḳām Ar. Yüksek mevki, derece.
m.-ı medḥ 28b/10, 28b/14
m.+ına (şāhideyn maḳamı) 4b/18
m.+ından 8a/11
[=4]

maḳātile Ar. Öldürme işinin yapıldığı yerler, darağacı.
m.+ye 57a/16
[=1]

maḳbūl Ar. Geçerli, muteber, beğenilen, hoşa giden.
m. degil 47a/16
m.+dur 25b/04, 56a/02, 60a/11
m.+ı 54a/16, 54b/07
m. ol- 54b/05, 55b/07
m. şay- 55a/19
m. ṭut- 56b/14, 56b/15, 58a/17
[=12]

maḳūle Ar. Takım, çeşit, soy.
m. 31a/04
[=1]

māl Ar. Taşınır veya taşınmaz her türlü maddi varlık.
m. 57a/19
m. (māl-ı ġanīmet) 7a/16
m.+a 58a/15
m.+ı 9a/10
m.+ından (ġanīmet mālı) 7a/12
m.+ınıñ 59a/15
m.+larınıñ 57a/06
[=7]

mālik Ar. Bir şeye sahip olan kimse, sahip.
m. ol- 4a/02
[=1]

mālikü'l-mülk Ar. "Mülkün, her şeyin gerçek sahibi ve mutasarrıfı olan" anlamında esmâ-i hüsnâdandır.
m. 2b/08
[=1]

maʿlūm Ar. Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan şey.
m. 17a/06
m.+dur 55a/15
m. ol- 6a/14, 11b/02, 11b/14, 30b/09, 36a/19, 43b/05, 52b/14, 53a/06, 54b/03, 54b/10, 59b/13
m. olun- 8a/13, 11b/16, 18b/03, 45a/12, 52a/13
[=18]

maʿnā Ar. Anlam, mefhum.
m.+sı 5b/17
m.+sına 5b/04, 6a/02, 6a/11, 24a/15, 40a/09, 45a/02
m.+sınadır 4a/18, 5a/14, 44b/09
m.+yı 9a/07
[=11]

manda Geviş getirenlerden, öküze benzeyen, siyah derili, uzun ve seyrek kıllı, memeli hayvan, su sığırı, camız. Buffelus.
m. 61b/19
[=1]

mānend Far. Benzer, eş, misil, nazir.
m.-i Süleymān 1b/05
[=1]

maʿnevī Ar. Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi olmayan, içe, öze, ruha ait.
m. 54a/14
[=1]

mānīʿ Ar. Bir işin yapılmasını önleyen şey, engel.
m. degil 15b/10, 51b/08
m.+dir 52a/08
m. ile 57b/02
m. ol- 46b/19
[=5]

manṭūḳ Ar. Anlam, kavram, mânâ, söz, kelam.
m.+ı üzere 9b/11
[=1]

maraż Ar. Hastalık, illet, kusur.
m.+dan 43a/11
[=1]

maʿrifet Ar. ustalık, beceriklilik, hüner.
m.+i 32b/17
m.+lerini 36b/01
[=2]

maʿrūz Ar. Arzedilmiş, sunulmuş olan.
m. ol- 1b/08
[=1]

maʿşūḳ Ar. Sevilen, âşık olunan kişi.
m.+ına 28b/17
[=1]
maṭlūb Ar. İstenilen, talep edilen.
m. 30b/13
m. (ber-vech-i maṭlūb) 35b/17, 39b/11
m.+ı 32a/13, 36a/18
m. ol- 32b/17
[=6]
Māverāü'n-nehir Orta Asya'da Ceyhun nehrinin kuzey ve doğusunda kalan bölgeye İslam tarihçi ve coğrafyacıları tarafından verilen isim.
M. 36a/15
M. (fürsān-ı Māverāü'n-nehir) 46b/11
M.+de 54a/13
[=3]
mavżıʿale Ar. (?) Konum, yer, mahal.
m.+sinde 31a/10
[=1]
maʿyūb Ar. Ayıplanan, ayıplanmış, eksik, noksan, kusurlu, ayıplı.
m. ol- 55b/10
[=1]
mażarrat Ar. Zarar, ziyan.
m. 41b/11
m. (defʿ-i mażarrat) 41a/15
m.+dañ 6b/03
m.+ı 42b/05, 43a/06, 45a/10, 45a/12, 45a/14, 49a/13, 50b/07, 50b/10, 51a/10, 51b/02, 60b/17, 60b/17
m.+ı keşīr 49b/09
m.+ıñ 57a/11
m. vir- 41b/07
[=18]
māżī Ar. Geçmiş, geride kalmış, önceki, evvelki.
m. (mesḥūḳ-ı māżī) 61b/09
[=1]
mażmūn Ar. Kastedilen asıl mânâ, anlam, kavram, mefhum, meal.
m.-ı şerīf 7a/14
[=1]
meʾāl Ar. Anlam, kavram, mefhum, mânâ.
m.+e (ṣavb-ı meʾāl) 2a/04
[=1]
mebʾaż Ar. Atın diz kapaklarının altında bulunan çukurluğa verilen ad.
m. 28a/04
[=1]
mecāl Ar. Güç, kuvvet, derman, takat.
m.+i 38b/09
[=1]
mecmūʿ Ar. Bütün, hep, cümle, tamamı, cümlesi.
m.+ı 19b/13, 22b/09, 26a/09, 61a/05
m.+ına 56b/03
[=5]
meded-res Far. İmdada yetişen, yardıma koşan.
m. ol- 2b/10
[=1]
mededī Ar. Yardımcı.
m.+dir 7a/02
[=1]
medḥ Ar. Bir kimse veya bir şeyin üstün niteliklerini söyleyerek değerini övme, yüceltme.
m.+de (māḳam-ı medḥ) 28b/10, 28b/14
m. it- 56b/06
[=3]
Medīne-i münevvere Hz. Peygamber'in mescidiyle kabrininin bulunduğu hicret yurdu. İslam'da iki Harem bölgesinden biri, Resûl-i Ekrem ve Hulefâ-yı Râşidîn döneminin başşehri.
M. 4a/03
[=1]
medyūn Ar. Borçlu.
m. ol- 58b/19
[=1]
mefāz Ar. Sığınacak yer, sığınak.
m.+ı 3a/03
[=1]
mefḫar-ı mevcūdāt Ar. Yaratılanların, tüm mahlukatın övüncü.
m. (Ḫᵛāce-i kāʾināt mefḫar-ı mevcūdat ʿaleyhi efḍalü't-taḥiyyāt) 43b /01
[=1]

meger Far. Oysa ki, halbuki, ancak, yalnız, fakat.
m. 33a/08, 47a/19, 52b/02
[=3]

mehābetli Korkma ve çekinme ile karışık bir saygı uyandıran, heybetli.
m. 33b/08
[=1]

meʾḫūẕ Ar. Alınmış, aktarılmış, nakledilmiş.
m. ol- 5b/13
m. ol- 25a/07
[=2]

mekān Ar. Yer, mahal, oturulan yer, mesken.
m. 19a/11
m. ile (naḳl-i mekān) 22a/14
[=2]

mekrūh Ar. Tiksinti veren, iğrendiren, kötü görülen, hoşlanılmayan.
m.+dur 56a/15
m.+uñ 55a/16
[=2]

meʾkūl Ar. Yenecek şey, yiyecek.
m. (yaş meʾkūl) 41a/07
m.+ını 43a/02
[=2]

meʾkūlāt Ar. Yenecek şeyler, yiyecekler.
m. 34b/14
m.+ı 40b/12
m.-ı sābıḳa 41a/13
m.+ında 41a/04
[=4]

Melāvic Hz. Muhammed'in atlarından biri. Melāvic, "uzun ve zayıf" anlamındadır.
m. 5a/13
[=1]

melceʾ Ar. Sığınacak, iltica edilecek yer, sığınak.
m.+i 2a/07
[=1]

meleke Ar. Çalışma ve tecrübe ile elde edilen alışkanlık, beceriklilik, yatkınlık.
m. 33a/07
[=1]

melīk Ar. "Mülkün gerçek sahibi ve kâinatın mutlak hükümdarı" anlamında esmâ-i hüsnâdandır.
m. (bi-ʿināyeti'l-melīki'l-mennān) 10a/05
[=1]

melṭah Ar. Atın dirseklerinin birinin veya ikisinin ağarmasına verilen ad.
m. 26b/09
[=1]

meʾlūf Ar. Alışmış, alışılmış.
m. it- 40b/13
[=1]

memdūḥ Ar. Övülmüş, methedilmiş, övülmeye değer, makbul.
m.+dur 15a/09, 16b/16, 44a/12, 44a/18
[=4]

memdūḥiyyet Ar. Makbul olma.
m.+i 23b/10
m.-i istiḥbāb 13b/19
[=2]

meme İnsanların ve memeli hayvanların dişisinde bulunan ve süt salgılayarak yavruların emzirilmesine yarayan organ.
m.+si gibi (inek memesi) 50a/04
m.+si gibi (küçük ḳız memesi) 48a/01
m.+sine şebīh (kedi memesi) 49a/05
[=3]

memleket Ar. Ülke, il, şehir kasaba, belde, yöre.
m.+de 62b/11
m.+i 62b/16
[=2]

meʾmūl Ar. Umulan, beklenen, ümit edilen.
m. olun- 53b/06
[=1]

menʿ Ar. Yasaklama, engelleme, önleme.
m. it- 55b/11, 62a/04
[=2]

menāfiʿ Ar. Yararlar, faydalar, menfaatler.
m.-i vaṣf 2b/14
[=1]

Mendūb Hz. Muhammed'in Atlarından biri. Mendūb, "çağırılınca gelen" anlamındadır.
M. 5b/05, 5b/09
[=2]
menend Far. Benzer, gibi.
m. (tilki-menend) 39a/15
[=1]
menfaʿat Ar. Fayda, yarar, çıkar, kâr.
m. 41b/13
m. (celb-i menfaʿat) 41a/15
[=2]
menfaʿatlı Faydalı, yararlı, kârlı.
m.+dır 61a/11
[=1]
menī Ar. Neslin devamını sağlayan erkeklik tohumu, er suyu, nutfe.
m. ile (ḥabs-i menī) 60b/05
m.+si 60b/03
[=2]
menḳūl Ar. Ağızdan ağıza geçerek gelen, nakil ve rivayet edilen.
m.+dur 15b/16, 59a/01
[=2]
mennān Ar. **(**Allah'ın sıfatı olarak) Kullarına hadsiz hesapsız nimetler veren, sınırsız iyilik ve ihsânda bulunan.
m. (bi-ʿināyeti'l-melīki'l-mennān) 10a/05
[=1]
mensec Ar. Atın kürekleri altındaki kısım.
m. 27a/11
[=1]
mensī Ar. Unutulmuş, terkedilmiş.
m. 2a/17
[=1]
menzil 1. Ok, kurşun, gülle vb. şeylerin eriştiği uzaklık, erim.
m.+i (bir oḳ menzili) 32b/16
m.+i (katʿ-ı menzil-i meşaḳḳat) 34a/18
2. Rütbe, mevki, makam.
m.+indedir 13b/15, 47a/01, 47a/15, 52a/09
m. ol- 2b/17
[=7]
menzile Ar. Rütbe, mevki, makam.
m.+sindedir 45b/05
[=1]
merām Ar. İstek, niyet, maksat.
m. üzre 2a/11
[=1]
merāre Ar. Öd kesesi.
m. 57b/03
[=1]
merd Far. Güvenilir, sözünün eri, mürüvvetli, hamiyetli (kimse).
m.-i dānā 2b/16
[=1]
merfūʿ Ar. Atın sallanmadan, çok süratli ve güzel yürümesine verilen ad.
m. 33a/13
[=1]
merġūb Ar. İstenilen, arzu edilen, rağbet gösterilen (kimse veya şey).
m.+dur 43b/11
[=1]
merhem Ar. İçinde gerekli etkili maddeler bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız, deri üzerine sürülerek kullanılan ilaçların ortak adı.
m.-i Rumī 38a/18
[=1]
merḥūm Ar. Ölmüş müslüman erkek.
m. (muṣannif-i merḥūm) 29a/13
[=1]
merkel Ar. Atın karnının iki yanı, süvari olan kişinin ökçelerinin geldiği üzengi yeri.
m. 27b/02
[=1]
merḳūm Ar. Rakamlanmış, işaretli, üzerinde nişan bulunan.
m. (ablaḳ-ı merḳūm ol-) 26a/07
m. (feres-i merḳūm) 4a/14, 4a/19, 4b/07, 4b/14, 5a/15, 5a/17
m.-ı (ablaḳ-ı merḳūm-ı ersaġ) 26a/04
m.-ı (ablaḳ-ı merḳūm-ı ḥanef) 26a/08
m.-ı (ablaḳ-ı merḳūm-ı ḥarf) 26a/09
m.-ı (ablaḳ-ı merḳūm-ı ḥasyef) 26a/07

m.-ı (ablaḳ-ı merḳūm-ı tabṭīn) 26a/11
m.-ı aġnec Yelesinin bitiminden eyerinin altına kadar yeri lekesiz beyaz olan at. 26a/02
m.+uñ (ablaḳ-ı merḳūm) 25b/16, 25b/18, 26a/03
[=16]

mertebe Ar. Kademe, derece, basamak, sıra.
m.-i ʿāli 58a/12
m. idi (ol mertebe) 9b/15
[=2]

mervī Ar. Ağıdan ağıza söylenip gelen, nakil ve rivayet edilen.
m.+dir 6b/10, 8b/02, 8b/06, 9a/07
[=4]

meṣāne Ar. İdrar torbası, sidik torbası.
m. 62a/02, 62a/05
m.+niñ 62a/04, 62a/07
m.+sin 61b/19
m.+sinde 35a/02
[=6]

meṣelā Ar. Misal olarak, örnek olarak, söz gelimi.
m. 31a/16, 54b/11, 59b/15
[=3]

mesḥ Ar. Bir şeyi el ile sıvazlama, sığama.
m. it- 5b/17
[=1]

mesḥūḳ Ar. Dövülmüş, ezilip toz hâline getirilmiş.
m. 61b/13, 62a/19
m.-ı māzī 61b/09
[=3]

meskūn Ar. Yerleşip yurt edinilmiş, ahalisi olan yer.
m. (şāh-ı rebʿ-i meskūn) 3a/01
[=1]

mesnūn Ar. Hz. Muhammed tarafından söylendiği, yapıldığı veya tasvip edildiği için sünnet olmuş, sünnetinin gereği olarak kabul edilmiş, sünnet veya sünnetin icap ettiği iş.
m. (icrā-yı emr-i mesnūn it-) 3a/01
[=1]

meşaḳḳat Ar. Güçlük, zahmet, zorluk, sıkıntı, eziyet.
m.+a 34a/17
m.+a (katʿ-ı menzil-i meşaḳḳat) 34a/19
m. çek- 15b/07, 37a/19
m.+dan 36b/11
m. vir- 36a/07, 36b/08, 49b/10
[=8]

meşāyıḫān Far. Şeyhler, tarikat önderleri.
m.-ı kibār 6b/10
[=1]

meşeş Ar. Atın diz mafsallarının sinirleri üzerinde ve ayaklarının içinde çıkan iltihaplı şişlik.
m. 47b/01
[=1]

meşġūl Ar. Bir işle uğraşan, bir iş yapmakta olan.
m. 38a/09
m. ol- 58b/17
[=2]

meşhūr Ar. Ünlü, şöhretli.
m.+dur 21b/09, 55b/04, 56a/03
[=3]

meşḳ Ar. Alıştırma, talim, ders, çalışma.
m. 33a/05
[=1]

meşʾūm Ar. Uğursuz, meymenetsiz, şom.
m. 44b/09, 46b/15, 55a/08, 55b/17
m.+dur 46b/08
[=5]

meşy Ar. Yürüme, yürüyüş.
m.-i ekder At yürürken arka ayağının izinin ön ayağının izini geçmesine verilen ad. 33b/03
m.-i lāḥik At yürürken arka ayağını ön ayağının izine basmasına verilen ad. 33b/02
m.-i şahāb At yürürken arka ayağının ön ayağının izine yetişmemesi durumuna verilen ad. 33b/01
[=3]

meʾvā Ar. Sığınacak yer, makam, yurt.
m.-yı (cennet-i meʾvā) 2a/03
[=1]

mevādd Ar. Maddeler.
m.+ına 41a/12
[=1]
mevāḳıt Ar. Önceden tayin edilmiş vakitler, süreler.
m.-ı muḫālefet 59b/12
[=1]
mevāzıʿ Ar. Yerler, mekânlar, mahaller.
m.+ına 13a/06
[=1]
mevc Ar. Dalga.
m. gibi 16b/17
[=1]
mevcūd Ar. Var olan, bulunan (şey veya kimse)
m.-ı (ḳadīr-i mūcid-i mevcūd-ı maʿdūm) 1b/01
m. ol- 43b/11
[=2]
mevcūdāt Ar. Var olanlar, yaratılan şeylerin tamamı, canlı cansız bütün varlıklar.
m. (mīnā-yı efḍāl-i mevcūdāt) 3b/17
[=1]
mevhūb Ar. Bağışlanmış, hibe ve ihsan edilmiş olan.
m. (ḫayl-i mevhūb) 2a/16
[=1]
mevzıʿ Ar. Yer, mekân, mahal.
m.+a 16a/05, 16a/09, 27a/03
m.+da 25b/02, 26b/11, 59a/02
m.+dır 27b/18
m.+ı 14a/01, 14a/02, 14a/02, 14a/11, 52a/17
m.-ı ribāʿ 15b/04
m.+ıdır 28b/04
m.+ına 13b/03
m.+ında 25b/11, 59a/02
m.+ındaki 14b/19
m.+ından 23a/07
m.+ınıñ 23a/15
m.+larınıñ 23a/13
[=21]
meyan 30-60 santim yükseklikte, çok yıllık, rizomlu ve mavimsi mor çiçekli bitkilerdir. Tatlı lezzeti olan kökleri tedavide ve meyan şerbeti hazırlamakta kullanılır. Glycyrhiza glabra.
m. köki 62b/01
[=1]
meydān Ar. Düz, açık ve geniş yer, alan, saha, açıklık.
m.+a 30a/10, 36a/08
m.+da 36a/06, 36a/09, 36a/09
m.+dan 36a/04
[=6]
meyelānī Ar. Bir tarafa doğru eğilmiş olma eğik durma, bir tarafa yatık olma.
m. gibi 19a/13
[=1]
meyl Ar. Yönelme, bir tarafa eğilme.
m.+den 20b/02
m.+i 19a/12
m. it- 33b/11, 35a/18, 35b/01
[=5]
meyllü Eğilimli, yatkın.
m. ol- 16a/07, 19a/18
[=2]
meyllüce Çok yakın, çok meyilli.
m. ol- 19a/04
[=1]
meymene Bk. **meymenet**
m. (eşellü'l-meymene) 23b/07
[=1]
meymenet Ar. Uğurluluk, yümünlülük, saadet, bereket. Krş. **meymene**
m. 5a/11, 40b/06
m.+e (kemāl-i meymenet) 24a/05
[=3]
meymenetli Uğurlu, kutlu, bereketli. Krş. **meymenetlü**
m. 24a/04, 58b/09
m. ise 54b/12
[=3]
meymenetlik Uğurlu olma durumu, uğurluluk.
m.+ine (meymenetligine) 15a/13
[=1]
meymenetlü Bk. **meymenetli**
m. 22a/08
[=1]
meymenetsiz Uğursuz, bereketsiz.
m. 24a/01, 47a/10, 50b/11, 54b/17
[=4]
meysere Ar. Sol taraf, sol cenah.
m. (eşellü'l-meysere) 23b/08
[=1]

mezbūr Ar. Yukarıda adı geçen, sözü edilmiş olan.
m.+uñ (reng-i mezbūr) 19a/18
[=1]
mezīdī Ar. Artma, artırma, çoğalma, çoğaltma.
m. 39b/08
[=1]
meẕkūr Ar. Yukarıda anılan, sözü edilen, zikrolunan. Karş. **mezkūr**
m. 26a/18
m. ol- 30a/10
m. üzere (minvāl-i meẕkūr) 42a/16
m. üzere (taʿrīf-i meẕkūr) 42a/13
[=4]
mezkūr (< Ar. meẕkūr) Bk. **meẕkūr**
m. 37b/10, 38a/18, 43b/11, 53b/17, 62a/08
m. (ḫuṭūṭ-ı mezkūr) 57b/18
m. (vaḳt-ı mezkūr) 58b/06
m.+a (devā-yı mezkūr) 61b/13
m.+a (reng-i mezkūr) 26a/16
m.+dur (ʿillet-i mezkūr) 52b/13
m.+ı 61a/03
m.+ı (eczā-yı mezkūr) 62b/05
m.+ı (esb-i mezkūr) 44b/17
m.+ı (sepet-i mezkūr) 38a/05
m.+ı (taʿlīm-i mezkūr) 32b/05
m. ile (yaġ-ı mezkūr) 62a/01
[=16]
meẕkūrāt Ar. Yukarıda söylenenler, zikrolunanlar.
m.+dan māʿadā 24b/10
[=1]
mezmūm Ar. Ayıplanmış, kınanmış, beğenilmeyen, kötü, çirkin.
m. 47a/10
m.+dur 15a/07, 51b/06
m.+ı 54b/08
m.-ki 51a/06
[=5]
mīḫ Far. Büyük çivi.
m. (naʿl-mīḫ) 2a/14
[=1]
mıḳdār Ar. Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabilme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, kemiyet.
m. 61b/07
m. (bir mıḳdār) 6a/09, 17a/04, 23a/11, 28a/02, 31b/05, 32b/16, 38a/02), 38a/04, 41b/01, 42a/06, 42a/10, 42b/08, 53a/08, 53a/13, 53b/16, 57a/06, 59a/14, 60b/15, 60b/16, 61a/03, 61b/06, 61b/13, 62b/03
m. (birer mıḳdār) 58b/08
m.+ı (kifāyet mıḳdārı) 37b/03
m.+ı (on adım mıḳdārı) 32b/01
m.+ın (bir mıḳdār) 61a/18
m.+ında (bir mıḳdār) 44b/06
[=29]
Mısr Mısır, büyük bir kesimi Afrika'da, küçük bir kesimi (Sinâ yarımadası) Asya'da yer alan ülke.
M.+ın 54a/16
[=1]
mıṭraf Ar. Başı, yelesi ve kuyruğu siyah veya beyaz olup vücudu buna zıt renkte olan at.
m. 25a/18
[=1]
mızrāḳ Ar. Ucunda sivri bir demir bulunan, uzun saplı eski bir savaş âleti, kargı. Krş. **muzrāḳ**
m. (bir mızrāḳ boyu ḳadar) 32b/07
m. (yarım mızrāḳ ḳadar) 32b/09
m.+ıñ (bir mızrāḳıñ şülüşānı ḳadar) 32b/08
[=3]
miḥnet Ar. Sıkıntı, zorluk, zahmet, meşakkat.
m. çek- 58b/17
[=1]
mihr Far. Güneş.
m. 1b/13
[=1]
mihr-i inbāt Ar. Atın güzel ve süratli yürümesine verilen ad.
m. 33a/13
[=1]
miktāf Ar. Atın sırtının eyerden dolayı yara olması illetine verilen ad.
m. 51b/03, 51b/05
[=2]
mil Uzunluğu ülkeden ülkeye değişen bir uzaklık ölçüsü birimi. Deniz mili, 1852 metre. Kara mili, 1609,3 metre.

m. (bir iki mil ḳadar) 41b/04
m. (bir mil) 32a/03
m. (bir mil boyu) 39a/03
m. (bir mil ḳadar) 32a/03, 39a/02, 39a/03
[=6]

milh Ar. Tuz.
m.-dem ṭut- 62a/12
[=1]

milvāh Ar. Bakım ve itinayla dahi şişmanlamayan, semiz olmayan at.
m. 28b/07
[=1]

mīm Ar. Arap alfabesinin yirmi dördüncü, Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfi.
m.+iñ 4b/12, 5a/13, 5b/10
[=3]

min vechin Ar. Bir bakımdan.
m. 25a/12
[=1]

mīnā-yı efḍāl-i mevcūdāt (Hz. Muhammed için) Yaratılanların en üstününün sığınağı.
m. 3b/17
[=1]

minnet Ar. İyilik, yardım, bağış, lütuf.
m. (imām-ı ehl-i minnet) 3a/02
[=1]

minşaşu'l-ġurre Ar. Atın alnında olan beyazlığın yarısı veya üçte birinin değişip başka bir renge dönmesine verilen ad.
m. 23a/10
[=1]

minvāl Ar. Biçim, şekil, tarz, yol,suret.
m.-i meẕkūr 42a/16
m. üzere 41a/02, 41a/04
[=3]

Mirvāḥ Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adıdır. Mirvāḥ, "üzerinde rahat edilen ve çok hızlı giden at" anlamındadır.
M. 5b/10, 5b/12
[=2]

misk Ar. Misk ceylanından elde edilen güzel kokulu siyah madde.
m. nāfesi 62a/16
[=1]

misl Ar. Eş, benzer.
m.-i ʿālem 2a/16
[=1]

misllü Gibi, benzer, kabîlinden.
m. 47a/13, 52a/07, 55a/04
[=3]

miyān Ar. Ara, mâbeyn, orta.
m.-ı cümle-i ḥüsn-i fünūn 2a/18
[=1]

mizāc Ar. Huy, yaradılış, tabiat.
m. (muʿtedil mizāc ol-) 40b/07
m.+ı 40b/18, 43a/16, 58b/08
m.+ına göre 32b/10, 40a/15, 61a/02
[=7]

mīzān Ar. Mahşer günü herkesin dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerin tartılıp değerlendirileceği manevi terazi.
m.+ını 7b/09
m.+ıñ 9b/01
[=2]

mor Kırmızıya çalan menekşe rengi, mavi ile kırmızının karışımından meydana gelen renk.
m.+a māʾil 48a/16
[=1]

muʿālecāt Ar. Tedaviler.
m. 10b/01
m. ile 40a/14
m.+ları 10b/12
[=3]

muʿālece Ar. Bir hastalığa karşı ilaç kullanma, ilaçlama, tedavi etme.
m. 47b/18
m. ile 47b/09
m. ol- 52b/08
[=3]

muʿallaḳ Ar. Havada asılı duran.
m. it- 3a/04
[=1]

muʿāmele Ar. Davranış biçimi, tutum.
m.+den 8a/13
m. it- 39b/19
[=2]

muʿammem Ar. Atın yelesi ve perçeminin vücudundan farklı renkte olmasına verilen ad.
m. (edraʿ-ı muʿammem) 25a/17, 25a/18
[=2]

muʿammer Ar. Uzun ömürlü (kimse).
m. ol- 13b/15, 59a/08
[=2]
mūcib Ar. Sebep, gerek, vesile, sebeb olan, gerektiren.
m.-i ilel ol- 40a/13
m. ol- 42b/05
[=2]
mūcid Ar. (Allah için) Yok olanı var eden, yaratan, yaratıcı.
m.-i (kadīr-i mūcid-i mevcūd-ı maʿdūm) 1b/01
[=1]
muġallaḳ Ar. Kapalı, kilitli.
m.u's-sābiḥateyn müfettiḥü'r-rāḥateyn Ar. İki ön ayağı sekil olan ata verilen ad. 23b/11
[=1]
muġāyir Ar. Uymayan, aykırı, zıt.
m.+i ol- 25a/16
[=1]
muġlaḳ Ar. Hicaz halkının ön ayağı sekil olan ata verdikleri ad.
m. 23b/14
[=1]
muḥabbet Ar. Sevgi, dostluk, bağlılık.
m. 29a/04
m.+i (ʿalāḳa-i muḥabbet) 29a/01
m.+it- 28b/16
m.+leri 54a/14
[=4]
muḥāfaẓa Ar. Saklama, koruma, gözetme.
m. it- 16b/12, 42a/03
m. olun- 27b/17
m.+sında 50b/05
m.+sında olun- 28a/04
[=5]
muḫālefet Ar. Karşı olma, uymama, başka türlü olma.
m.+i (mevāḳıt-ı muḫālefet) 59b/13
[=1]
muḫālif Ar. Uygub olmayan, uymayan, benzemeyen (şey), aykırı, zıt.
m. 25b/12, 29a/06
m. ol- 13b/19, 17a/11
[=4]
Muḥammed Ar. Övülmeye değer olan, en güzel huylara sahip kimse. [Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olan İslâm peygamberinin adıdır. (ö. 11/632)].
m.-i (ümmet-i Muḥammed-i ṣādıḳīn) 9b/11
[=1]
Muḥammedī Hz. Muhammed'e ait, Hz. Muhammed'le ilgili.
m. (sünnet-i Muḥammedī) 9b/12
[=1]
muḥammel Ar. Atın saçının veya yelesinin diplerinin ağarmasına verilen ad.
m. 22b/16
[=1]
muḥassenāt Ar. Bir kimseye veya bir şeye güzellik, seçkinlik, üstünlük kazandıran durumlar, üstünlük sebepleri, iyilikler, güzellikler.
m.-ı feres 14a/01
m.+ından 14a/10, 14a/13, 15a/12, 15b/09
m.+ından (ittifāḳ-ı muḥassenat) 14b/11
[=6]
muḥīb Ar. Seven, sevgi besleyen.
m. ol- 10a/12
[=1]
muḥīṭ Ar. İhata eden, etrafını çevreleyen, kuşatan.
m.-i baḥr u berr ol- 2b/09
[=1]
muḥlef Ar. Üzerine yemin edilen at.
m. (kümeyt-i muḥlef) 18b/11, 18b/19, 19a/08
[=3]
muḥtāc Ar. İhtiyacı olan, ihtiyaç duyan, fakir, yoksul.
m. ol- 43a/12, 43a/15
m. olun- 2b/02
[=3]
muḫtaṣar Ar. Büyük kitapların ayrıntı ve tekrarları çıkarılarak meydana getirilen kısaltılmış şekli.
m.+da 10a/19
m.+dır 2b/01
m.+ı (müstaḫrec-i muḫtaṣar) 10a/15
[=3]

muḫtefī Ar. Gizlenen, saklanan, gizlenmiş, gizli.
m. ol- 27b/06
[=1]
muʿīn Ar. Yardım eden, yardımda bulunan. "Herkesin yardımcısı" anlamında Allah için kullanılır.
m.+dir 8b/12
m. ol- 9a/11
[=2]
muḳābele Ar. Karşılık.
m.+sinde 8a/08, 8a/09
[=2]
muḳābil Ar. Karşılık olarak, karşılığında.
m.+inde 9b/07, 32a/15
[=2]
muḳaddem Ar. Önce, evvel, önceki.
m. 34b/04, 34b/07, 60b/04
m.+i 22a/10
[=4]
muḳaddemā Ar. Bundan önce, evvelce, eskiden.
m. 33a/05, 36a/05
m. gün 43a/02
[=3]
muḳaddemki Evvelki, önceki.
m. gibi 61a/10
[=1]
muḳārenet Ar. Yakınlık, birleşme, bir araya gelme.
m.+e 57b/10
[=1]
muḳārin Ar. Bir yerde, bir arada bulunan, birlikte olan, yakın.
m. ol- 29a/14, 57b/08
[=2]
Muḳavḳıs Mukavkıs (ö.21/642[?]). Mısır'ın fethi sırasındaki İskenderiye patriği ve Bizans'ın Mısır genel valisi. Hz. Peygamber İslâm'a davet için Mukavkıs'a bir mektup yazmış o da Resulullah'a hediyeler yollamıştır.
M. 4a/15
[=1]
muḳavves Ar. Yay şeklinde olan, kavisli, eğri.
m. ol- 15b/14
[=1]
muḳayyed Ar. Bağlanmış. Atın ayaklarının herhangi birinde beyazlık olması durumunda muḳayyed kabul edilir.
m. 24a/17
[=1]
muḳteżī Ar. Gereken, gerektiren, gerekli, lüzumlu.
m. ol- 32a/15
[=1]
mūnis Ar. Kolayca dostluk kurabilen, cana yakın, alışık, sıcakkanlı.
m. ol- 39a/09, 55b/07
[=2]
murabbaʿ Ar. Kare.
m. 56a/19
[=1]
murād Ar. İstek, dilek, amaç.
m. 8b/06, 56b/03
m. it- 31a/01, 32b/02, 33a/08, 37b/05, 40a/12, 40b/04, 41a/10, 43b/01, 53a/15
m. ol- 32b/13
m. olun- 34b/03, 39a/19, 41a/18, 42b/04), 54b/01
[=17]
muraḳḳam Ar. İşaretlenmiş, numaralanmış.
m. (ablak-ı muraḳḳam) 25b/10
m.-ı (ablak-ı muraḳḳam-ı esyef) 25b/13
[=2]
muʿreb Ar. Göz kapaklarında beyazlık olan at.
m. 22b/03
[=1]
musaḫḫar Ar. Boyun eğdirilmiş, emir ve itaat altına alınmış.
m. it- 1b/12
[=1]
muṣalṣal Ar. Atın yelesi veya perçeminin üçte biri veya yarısının ağarmasına verilen ad.
m. 22b/15
[=1]
muṣannaʿca Ustaca, ustalıkla.
m. 38a/19
[=1]
muṣannif Ar. Kitap telif eden, kimse, yazar, müellif.

m.-i merḥūm 29a/13
[=1]

Muṣṭafā Kānī Mīr Mustafa Kânî Bey (ö. 1266/1850). Enderun'da sarıkçıbaşı olarak göreve başlayan ve Başvekâlet muavinliği, Evkaf Nazırlığı gibi görevlerde bulunan devlet adamı ve dîvan şâiri. Sultan II. Mahmud'a sunulmuş, okçuluk tarihi üzerine yazılmış *Telhîs-i Resâil-i Rumat* bilinen tek eseridir.
M. 10a/16
[=1]

muṭābıḳ Ar. Uygun, münasip, muvafık.
m. 35b/16
[=1]

muʿtād Ar. Alışılmış, âdet edinilmiş, her zamanki.
m. 36a/12
m.-ı ḳadīm 42a/11
m.+ın 42a/09
m. it- 47a/18
m. üzere 41a/19
[=5]

muʿteber Ar. Üstün ve değerli kabul edilen, güvenilir, makbul.
m. 59b/15
m. degil 24b/03, 25b/05, 60a/02
m. degül 25b/15
m.+dir 25b/18, 55b/19, 59b/14, 59b/15, 59b/16, 60a/04, 60a/10
m.+dir (-dan muʿteber) 60a/05
m.+lerden (kütüb-i bayṭara-i muʿteber) 10a/18
m. şay- 24b/12
[=15]

muʿteberāt Ar. Güvenilir olanlar, itibar edilenler, üstün ve değerli kabul edilenler.
m.+ında (kütüb-i bayṭara-ı muʿteberāt) 62b/10
[=1]

muʿtedil Ar. Orta hâlde, orta kararda olan, ölçülü, ılımlı.
m. 49b/16
m. mizāc ol- 40b/07
m. ol- 43a/16
[=3]

muṭīʿ Ar. Uyan, itaat eden, boyun eğen, tâbi olan, uysal, itaatli.
m. ol- 6b/14, 29b/10, 39a/07, 43b/09
[=4]

muṭlaḳ Ar. Tam, eksiksiz, karışık ve katışık olmayan, saf.
m. 17b/08, 42b/15
m. (mümessekü'l-eyāsir muṭlaḳu'l-eyāmin) 24a/03
m.(mümessekü'l-eyāmin muṭlaḳu'l-eyāsir) 23b/19
m.u'l-yemīn Krş. **eşellü'l-meysere** 23b/10
[=5]

muṭṭaliʿ Ar. Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.
m. ol- 29a/12
[=1]

muṭṭaṣıf Ar. Bir hâl ve vasıfla nitelenmiş olan, kendinde o hâl ve vasıf bulunan.
m. ol- 18a/15, 18b/01, 23a/16
[=3]

muṭṭaṣıl Ar. Bitişik, aralıksız.
m. 12a/16, 12a/18
m. ol- 16a/09, 45a/09
[=4]

muvaffaḳ Ar. Başarı kazanmış, başarılı.
m. ḳıl- 3a/04
[=1]

muvāfıḳ Ar. Uygun, münasip.
m. 29b/15
m. gel- 52b/05
[=2]

muẓaffer Ar. Zafer kazanmış, üstünlük elde etmiş, galip.
m. (sulṭān-ı muẓaffer) 1b/12
m. ol- 58b/14
[=2]

mużır Ar. Zarar veren, zararlı.
m. degil 44a/15, 47b/15, 51a/17
m.+dır 24b/15, 24b/16, 40b/19, 47b/18
m. ol- 7a/02, 43b/13
[=9]

mūzī (< Ar. mūzā) Zorluğa maruz kalan.
m. (beşe-i defʿ-ı mūzī) 2b/09
[=1]

muzrāḳ (< Ar. mızrāḳ) Bk. **mızrāḳ**
m. 31a/03
m. temreni 58b/13
[=2]
mużṭarib Ar. Acı çeken.
m. ol- 51b/17, 52a/01
[=2]
mübālaġa Ar. Aşırıya kaçma, aşırılık, abartma.
m. it- 55a/03
[=1]
mübārek Ar. Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.
m. 5b/16, 8a/12, 9a/10, 55b/01
m. eyle- 3b/15, 8b/14
[=6]
müberḳaʿa Ar. Atın başının tamamının beyaz olmasına verilen ad.
m. 22a/18
[=1]
müdārat Ar. Yüzüne gülme, hoş tutma.
m. ile 29a/08
[=1]
müdāvemet Ar. Devam etme, devamlı olma, ara vermeden çalışma, devamlılık.
m. 37b/07
[=1]
müddet Ar. Zaman, süre, vakit.
m. 36b/02, 37b/06
m. (bir müddet) 36a/08, 48b/18, 51b/07, 60b/03
m.+den ṣoñra (bir müddet) 48b/19
m.-i ʿömr 43a/15
[=8]
müdebber Ar. Kır atın vücudunda, kendi renginden açık veya koyu renkli ve halka şeklinde olan lekeler.
m. 21b/03, 21b/06
[=2]
müdemmā Ar. Kıpkırmızı, keskin kırmızı renkte olan at.
m. (aşḳar-ı müdemmā) 20b/05, 20b/11
m. (kümeyt-i müdemmā) 18b/10, 18b/14
[=4]
müdevver Ar. Yuvarlak, daire şeklinde.
m. 27b/10, 56a/19
m. ol- 52b/07
[=3]
müdevverlik Yuvarlaklık, yuvarlak olma.
m.+te 13a/14
[=1]
müʾeddī Ar. Sebep olan, doğuran, meydana getiren.
m.+dir 49b/01
[=1]
müʾellif Ar. Telif eden, yazar, muharrir.
m. 2b/01
[=1]
müʾennes Ar. Dişi.
m.+ine 18b/04
[=1]
müfettiḥ Ar. Kilit açan, fetheden, açan.
m.(müfettiḥü'r-rāḥateyn muġallaḳu's-sābiḥateyn) 23b/12
[=1]
mühlik Ar. Helak edici, öldürücü. Krş. **mühlike**
m. 54a/05, 60b/10
m.+den (ʿillet-i mühlik) 61b/01
m.+dir 52a/15, 54a/04
[=5]
mühlike Ar. Bk. **müḥlik**
m.+ye 31a/14
[=1]
mühmele Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde noktasız harf.
m. (ḥā-yı mühmele) 4b/06
mühre Ar. Atın ön ayaklarının mafsallarında ortaya çıkan kemik.
m. 53a/02, 53a/05
m.+ye 53a/03
[=3]
mükerrem Ar. Saygı değer, hürmete layık, yüce, aziz.
m. ol- 59a/09
[=1]
mülāyim Ar. Yumuşak huylu, uysal.
m. 34a/11
[=1]
mülk Ar. Bir hükümdarın idaresi altındaki topraklar, ülke, memleket.
m.-i (şāhenşāh-ı mülk-i ışṭıfā)1b/15
m.-i sulṭān vir- 1b/05
m.+üñde 2b/10

[=3]

mülūk Ar. Hükümdarlar, padişahlar, melikler.
m.-ı ekābir 30b/13
m.+lar 29a/18
[=2]

mümessek Ar.Misklenmiş, misk kokulu.
m.ü'l-eyāmin muṭlaḳu'l-eyāsir Atın ön ve arka ayağının sağ tarafında iki sekil; yani şikâl bulunması. 23b/19
m.ü'l-eyasir muṭlaḳu'l-eyāmin Atın bir sol kolu ve bir sol ayağında şikâl bulunması. 24a/03
[=2]

müʾmin Ar. Allah'a, Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna ve İslamın esaslarına inanan, iman eden.
m.+iñ 5a/09
[=1]

müʾminīn Ar. Müminler, inananlar.
m.+e 3b/03, 3b/16
[=2]

mümkün Ar. Olanaklı, olabilir, olabilen.
m. degil 39b/06
m.+dir 51b/12
m. ise 39b/05
m. ol- 19a/17
m. rütbe 31a/08
[=5]

mümtāz Ar. Seçkin, üstün tutulmuş, üstün.
m.-ı aġayān-ı dergāh 2b/04
[=1]

mümtāzān Ar. Seçkinler.
m. (esbān-ı mümtāzān) 2a/09
[=1]

münāsebetli İlgili, alakalı, ilişkili.
m. 37b/14
m. ol- 6a/14
[=2]

münāsib Ar. Uygun, yerinde.
m. 29b/06, 29b/16, 29b/17, 31a/17, 37b/16
m.+dir 61a/07, 61a/07
m. ol- 29b/19
[=8]

müncib Ar. Soylu, asil, necip; kahraman, bahadır.
m. (feres-i müncib) 23b/05
[=1]

münderic Ar. Bir şeyin içinde yer alan, bulunan.
m. 10a/13
[=1]

Münīf ibni Aḫnef Bk. **Aḥmed bin el-Ḥasan bin el-Aḫnef**
M. (ẕī-teʾlīf-i Münīf ibni Aḫnef) 2b/01
[=1]

münḳaṭıʿa Ar. Devam etmeyen, kesilmiş, son bulmuş.
m. (ġurre-i münḳaṭıʿa) 22a/13
[=1]

münteḫab Ar. Seçilmiş, seçkin, seçme, güzîde.
m. 30b/08
[=1]

müntehiyyet Ar. Sona ermek, son bulmak.
m. 34a/07
[=1]

mürāʿāt Ar. Koruma, gözetme.
m. olun- 30a/08
[=1]

mürebbì Ar. Eğiten, terbiye eden, eğitici.
m.+niñ 2a/13
[=1]

Müreysīʿ Müreysīʿ gazvesi, Hz. Peygamber'in 5 (627) yılında Benî Mustalik kabilesine karşı düzenlediği gazve.
M. ġazāsı 4a/17, 4b/04
[=2]

Mürtecir Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Mürtecir, "şiir söyler gibi güzel sesle kişneyen at" anlamındadır.
M. idi 4b/12
[=1]

mürtefiʿ Ar. Yüksek.
m. ol- 45b/17
[=1]

mürūr Ar. Geçme, geçiş.
m. it- 52a/11, 60a/06, 60a/07

m.+unda 12b/02, 32b/04, 38b/10, 42a/06
[=7]

müsābaḳa Ar. Yarışarak ileri geçmeye, üstünlük sağlamaya çalışma, yarış.
m.+da 5b/15
m. it- 4b/08
[=2]

müsāfereten Ar. Konuk olarak.
m. 55a/04
[=1]

müsemmā Ar. İsimlendirilmiş, belli bir isimle anılmış.
m. 10a/14
[=1]

müservel Ar. Atın dizlerinden butlarının bitimine kadar olan beyazlığa verilen ad.
m. 24b/07
[=1]

Müslim Ebü'l- Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö.261/875). el-Câmi'u's-sahîh adı eseriyle tanınan muhaddis.
M. 8a/16
[=1]

Müslim bin Yesār Müslim b. Yesâr el-Basrî el-Emevî el-Mekkî. Tabiînin büyük fakihlerinden.
M. raḍıya'llāhü ʿanhü 8a/10
[=1]

müslümān Ar. İslâm dininden olan kimse.
m.+ıñ (her müslümān) 8a/02
[=1]

müstaḫrec Ar. Kitap, mektup vb. bir şeyden çıkarılmış, alınmış.
m.-i muḫtaṣar 10a/15
[=1]

müstaʿidd Ar. Hazır, meyyal, amade, yetenekli, istidatlı.
m. 49b/02
m. iken 53a/04
m. ol- 30b/04, 53a/01, 53b/04
[=5]

müsteḥabāt Ar. Sevilenler, beğenilenler, iyi ve güzel sayılanlar.
m.+ından 15a/18, 15b/10
[=2]

müsteḥabb Ar. Sevilen, beğenilen, iyi ve güzel sayılan.
m. ol- 16a/01
[=1]

müsterīḥ Ar. Gönül rahatlığına kavuşmuş, rahat, huzurlu.
m. olun- 5b/13
[=1]

müsteṭāb Ar. Hoşa giden, beğenilen, iyi, güzel.
m.+ı (çār-yār-ı müsteṭāb) 2a/01
[=1]

müşābehetli Benzer, benzeyen.
m. ol- 13a/19
[=1]

müşābih Ar. Benzeyen, benzer.
m. 13a/18
m. ol- 13a/16
[=2]

müşāhede Ar. Gözle görme, gözlem.
m. olun- 5a/11, 39a/08
[=2]

müşkil Ar. Zor, güç, çetin.
m. 54b/12
m.+dir 35a/12, 35a/17, 35b/01, 36b/03, 48a/10, 50a/02, 51a/12, 52a/06, 54a/07, 54a/08
m. ol- 17a/06, 47b/19, 49b/03
[=14]

müşrikīn Ar. Müşrikler, Allah'a ortak koşanlar.
m.+e 3b/04, 3b/16
[=2]

müşşāt Ar. Bakımına itina gösterildiğinde bu bakıma hemen cevap verip hızlı semiren at.
m. 28b/06
[=1]

müştedd Ar. Çok şiddetli, şiddeti artmış, şiddetlenmiş.
m. ol- 49b/10, 49b/11, 49b/13, 49b/14
[=4]

müştemil Ar. İçine alan, kapsayan, ihtiva eden.
m.+dir 2b/06, 31a/12
[=2]

müteʿaddidīn Ar. Çok sayıda, birçok, birçokları.

m. (ḥükemā-i müteʿaddidīn) 30b/10
[=1]

müteʿaffince Ar. Kötü kokulu, çok kötü kokulu.
m. 52b/10
[=1]

müteʿallik Ar. İlişkin, alakalı.
m. ol- 24b/11
[=1]

müteḥammil Ar. Dayanıklı, tahammüllü, katlanan, dayanan.
m. 28b/02, 28b/05, 34a/18
m.+dir 60a/08
m. ol- 31a/05, 34a/17
[=6]

mütelevvin Ar. Renklenmiş, renkli, boyalı.
m. ol- 25b/04, 26a/06
[=2]

mütercim Ar. Bir metni bir dilden başka bir dile çeviren, tercüme eden kimse.
m.-i (nām-ı mütercim-i revnāk-efzā) 3a/06
[=1]

müttaḳīler Dînin emir ve yasaklarına uyanlar, Allah'tan korkanlar, haramdan sakınanlar.
m. 29a/02
[=1]

müvellā Ar. Çok parlayan at.
m. (ablaḳ-ı müvellā) 25b/05
[=1]

müẕehheb Ar. Altınlı, yaldızlanmış, altın suyuna batırılmış.
m. (kümeyt-i müẕehheb) 18b/11
[=1]

müẕekker Ar. Erkek.
m.+ine 18b/04
[=1]

N

nā-revānde Far. Yürütülmeyiş, yürütülmeme.
n. 32b/06, 32b/07, 41b/12
n. çaḳ- 30a/18, 32a/05, 32a/10
n.+den 32b/14
n. dön- 32b/14
n.+niñ 32b/10, 32b/12
n. yarandır- 32b/13, 36a/05, 39b/14
n. yarandırıl- 46b/03
[=14]

nādir Ar. Az bulunur, az görülür, seyrek.
n. bulun- 31a/06
n.+dir 55b/03
[=2]

nafaḳa Ar. Geçinmek için gerekli olan yiyecek, içecek ve bunun için sarfedilen para.
n. vir- 7b/08
[=1]

nāfe Far. Misk âhusu denilen bir ceylan türünün göbeğindeki, içi misk denilen güzel koku ile dolu kese.
n.+si (misk nāfesi) 62a/16
[=1]

Naḫşeb Buhara'yı Belh'e bağlayan yol üzerindeki şehir. Nahşeb, bugünkü Özbekistan'ın Kaşkaderya ilinin yönetim merkezi olan şehirdir.
N. (çāh-ı Naḫşeb) 2b/17
[=1]

nāʾil Ar. Erişen, istediğini elde eden, arzusuna ulaşan.
n. ol- 58a/13, 58a/15, 59a/19
[=3]

nāḳıṣ Ar. Eksik, noksan, kusurlu.
n. ol- 47a/05
[=1]

naḳīż Ar. Zıt, karşıt.
n.+ine 19a/16
[=1]

naḳl Ar. Anlatma, söyleme, rivâyet etme.
n. buyur- 9a/09
n.-i mekān 22a/13
n ile 52b/16
n. it- 52b/04
n. itdir- 52b/03
n.+le 32b/15
[=6]

naʿl Ar. At, eşek gibi binek ve yük hayvanlarının tırnaklarının aşınmasını önlemek için ayaklarına çakılan demir parçası.
n.-mīḫ 2a/14
n. urul- 16b/08

[=2]

nām Far. 1. İsim, ad.
n. 43a/08
n.-ı mütercim-i revnaḳ-efzā 3a/06
n.+ıyla 10a/14
2. Ün, şan, şöhret.
n. ve şān şāḥibi ol- 59a/09
[=4]

namāz (< Far. nemāz) İslâm dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet.
n.+ın ḳıl- (ṣabāḥ namāzı) 7b/17
n.+ından-ṣoñra (ṣabāḥ namāzı) 41a/18
n.+ından soñra (sabah namāzı) 32a/09
[=3]

nār (< Far. enār) Nargillerden, düzgün ve parlak yapraklı, canlı kırmızı iri çiçekli, hafif dikenli ağaççık ve bu ağacın meyvesi. Punica granatum.
n. dānesi 27b/13
[=1]

nās Ar. İnsanlar, halk.
n. (beyne'n-nas) 56a/02
[=1]

nāsıʿ Ar. Saf beyaz veya saf sarı.
n. (aṣfer-i nāsıʿ) 19b/05, 19b/14
[=2]

naṣıl Ne şekilde, ne biçim, ne türlü, ne gibi.
n. 36a/03
[=1]

nāṣıye Ar. Alın.
n. 7a/07
n.+si 15a/05
n.+siniñ 14b/05
[=3]

nasīb Ar. Bir kimsenin payına düşen şey, hisse.
n.+inde 3b/09
[=1]

nasr Ar. Zafer, galibiyet.
n.-ı fütūḥ 2b/12
[=1]

nāsūr Ar. Nasır, derinin sertleşmesi ve kalınlaşması sonucu oluşan sertlik.
n.+a 49a/08
[=1]

nāşī Ar. -den dolayı, sebebiyle, ötürü, kaynaklanan.
n. (-den nāşiʾ) 5b/11
[=1]

nātih Ar. Uğursuz, şom.
n. ol- 44b/08
[=1]

naṭrūn Ar. Karbonat, soda.
n. 60b/19
[=1]

naẓar Ar. 1. Bakma, bakış.
n. 43b/12, 59b/01
n. eyle- 1b/09, 43b/07, 43b/08, 43b/09, 43b/11
n. it- 3b/07
n. ḳal- 2a/14
n. ḳıl- 2a/10
2. Hak nuru ile bakış, lütufkâr ve keremli bakış.
n.-ı ʿināyet 3b/06
[=11]

nāzic Ar. Yetişme, kemalini bulma, olgunlaşma.
n. bul- 49a/07
[=1]

nāzil Ar. İnmek, nüzûl etmek.
n. ol- 7a/06
[=1]

ne Hangi şey, hangi anlamında soru zamiri.
n. 1b/13, 7b/14, 32b/15, 32b/15, 45a/10, 45a/10, 45a/14, 45a/14, 54a/09, 54a/10
n. (her ne-ḳadar) 28b/08, 39b/16, 41a/15, 54a/19, 56a/16, 58a/10, 61a/05
n. (her ne ḳadar) 45a/05, 45b/13, 46a/17
n. (her ne maḥal) 55a/02
n. ḳadar 51a/06
n. vechle 38a/06
[=23]

Nebiyy-i Ekrem Hz. Muhammed.
n. ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz 4a/0

n. ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz) 5b/
n. ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥaẕretleri 5b/
[=3]

Nebiyy-i Ẕī-şān Hz. Muhammed.
N.+a 4a/15
N. Ḥaẕretleri 5b/05
N. ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem 7b/11
[=3]

necāt Ar. Kurtulma, kurtuluş.
n. (sebeb-i necāt ol-) 31a/16
[=1]

necīb Ar. Soylu asil.
n. 6a/02
[=1]

nefʿ Ar. Fayda, yarar.
n. 31a/12
n.-i ʿamm ol- 10a/17
n. vir- 62a/03
[=3]

nefes Ar. Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk.
n. 62a/05
n.+inde 54b/04
[=2]

nefeslendir- (Hayvan için) Biraz durdurup dinlendirmek, dinlenmesini sağlamak.
n.-e 32b/17
[=1]

nehr Ar. Akarsu, büyük ırmak.
n. 39a/01
[=1]

nehy Ar. Bir şeyden alıkoyulma, bir şeyin yapılmasını yasak etme, yasaklama, engelleme.
n. buyur- 7a/01
n. it- 47a/19
[=2]

nem Far. Hafif ıslaklık, hafif yaşlık, rutubet
n.+den 35a/06
[=1]

nem-nāk Far. Nemli, ıslak.
n. ol- 35a/04, 35a/05
[=2]

nemīr Ar. Atın göğsünde bulunan damara verilen ad.
n. 27a/07
[=1]

nemle Ar. Atın tırnaklarında siyahlıklar çıkması illetine verilen ad.
n. 48a/11
[=1]

nesne Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.
n. 7b/09, 7b/13, 7b/14
n.+ye 4a/13
n.+ye (her nesne) 5b/02
[=5]

nevʿ Ar. Cins, tür, sınıf, çeşit.
n. 3a/05, 25a/01, 25b/04, 30b/17, 33b/15, 33b/16, 44b/19, 45b/04, 49a/10, 52a/02, 59b/09, 60a/02
n.+a 23b/10
n.+dır 32b/07, 35a/08
n.+ı 24a/01, 24a/04, 34a/04, 34a/10, 38b/07, 43a/16, 47b/15, 48b/07, 49b/09
n.-ı evvel 32b/07
n.-ı feres 43a/10
n.+ın 24a/12
n.+ına 25a/02, 25a/19, 37b/16
n.+ından 21b/06, 50a/11
n.+ını 32b/12
n.+ınıñ 21b/06
n.+ıñ 26b/04, 49b/12
n.+ıyla 32b/11
[=37]

nevāḥıḳ Ar. Atın gözlerinin altında bulunan kemiklere verilen ad.
n. 27a/01
[=1]

neyl Ar. İsteğine ulaşma, merâma erme, ulaşılan şey.
n. 8b/10
[=1]

nıṣf Ar. Yarı, yarım.
n. 23a/09
n.+ı 22b/14
n.-ı bahā 51a/06
n.-ı bahā it- 44b/18, 51a/04
[=5]

nice Çok, birçok, pek çok. Krş. **niçe**

n. 1b/03, 2a/09, 2a/12, 2b/14, 2b/18, 9a/05, 24a/06, 61b/02, 62b/09
n. defʿa 5b/15
[=10]

niçe Bk. **nice**
n. 36b/12
[=1]

niçün Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyla kullanılan "neden, hangi sebeple, hangi sebepten ötürü" anlamında soru zarfı.
n. 9b/04
[=1]

nihāl Far. Fidan, taze fidan.
n.-i gülşen-i iḳbāl-i ṣāʿadet 10a/03
[=1]

nihāyet Ar. Son.
n.+idir 16a/08
n.+inde 27b/12
n.+inden 28b/03
n.+ine 25b/18
n.+ine ḳadar 24b/07
[=5]

nişāb Ar. Yeter derece, istenilen oran, ölçü, kıvam.
n.+ında 37a/09
n.+ında (nişābında ol-) 36b/06
n.+ını 34b/13
[=3]

nisvān Ar. Kadınlar
n.+a şebīh (ḥayż-ı nisvān) 62b/13
[=1]

nisyān Ar. Atın baldırlarının iç tarafındaki damarlara verilen ad.
n. 28a/19
[=1]

nişān Far. İşaret, belirti, iz, alâmet, ayırıcı işaret. Krş. **nişāne**
n. (iḳbal-i nişan) 45a/07
n.+a (peyġamber-i ḫātem-i nişān) 1b/03
n.+dır 16b/15
n.+ı 2a/02, 2a/17
n.+ları (yümn ü şeʿāmet nişānları) 10b/09
[=6]

nişāne Bk. **nişān**
n. 56a/07, 58a/17, 58a/19, 58b/14, 59a/07
n.+lere 24b/11
n.+lerin 55a/01
[=7]

nişāneli İzi, alâmeti olan, iz taşıyan.
n. 59a/08
[=1]

niyyet Ar. Bir şeyi yapmayı önceden kurma, zihinde tasarlama, yapmaya karar verme.
n.-i ḫālışa 8a/19
n.-i ṣādıḳa 8b/04
[=2]

noḫūd Far. Baklagillerden, sarımtırak çiçekli 50 santim boyunda, bir yıllık bitki.
n. ḳadar 50a/05
[=1]

noḳṣān Ar. Eksiklik, kusur, eksik, kusurlu.
n. (-dan noḳṣān) 40b/12
n. bul- 40b/14, 42a/10, 43a/03, 50b/18, 51b/03
n.+dır 15b/19
n. gel- 41a/14
n. it- 41a/05, 41a/09, 51a/17, 57b/19
n. ol- 55a/07
n. vir- 47a/07
[=14]

noḳṭa (< Ar. nuḳṭa) ben gibi ufak şekil, benek.
n. 44b/12, 45a/04, 45a/05, 57a/10
n.+dan 25b/16
n. gibi 56b/11
n. ḳadar 56a/14
n.+lar 13a/14, 13a/17, 23a/04, 25b/12
n. noḳṭa 57b/09
n. noḳṭa ol- 57b/05
n.+yı 45a/06
[=14]

Nūḥ Nuh peygamber, Kur'anda adı geçen peygamberlerdendir.
N. 43a/14
N.+ı (ʿömr-i Nūḥ) 2b/12
[=2]

nuṣḥ Ar. Nasihat, öğüt.
n.+ı 28b/18
[=1]

nübüvvet Ar. peygamberlik, nebîlik.
n. rütbesi 1b/04

[=1]

nüfūẕ Ar. Sözü geçme, sözünü geçirme gücü.
n.+ı 2b/09
[=1]

nüsūr Ar. Atın Tırnağının içinde olan ete ve kemiğe verilen ad.
n. 28a/14
[=1]

O

o 1. Bk. **ol 1**
o. 1b/02, 1b/08, 1b/10, 1b/12, 1b/14, 1b/15, 2b/02, 2b/06, 2b/08, 2b/13, 3a/01, 3a/03
[=12]
2. Bk**. ol 2**
o.+dur 1b/03, 2a/02
o. ḳadar 60a/08
o.+nlar 3b/12
o.+nlar ile 3b/13
o.+ña bedel 62a/19
[=6]

oğuşdur- Elleri sürterek ovmak, elleri birbirine sürtmek.
o.-maya 41b/19
[=1]

oḳ Yay denilen âletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tîr.
o. 40a/04
o. (bir oḳ) 32a/12
o. (bir oḳ atımı kadar) 32b/14
o. (bir oḳ menzili) 32b/16
o. (bir oḳ yelegi ḳadar) 23a/08
o. (iki oḳ menzili ḳadar) 32a/12
[=6]

oku- Bâzı duâları usûlüne göre söylemek.
o.-salar 6b/09
o.-ya 6b/14
o.-yalar 6b/01
[=3]

ol 1. İşaret sıfatı, o. Krş. **o 1**
o. 1b/09, 1b/14, 2a/07, 2b/01, 2b/03, 2b/06, 2b/10, 2b/12, 2b/17, 3a/02, 3a/04, 7a/07, 7a/16, 7b/15, 9a/19, 9b/07, 10a/19, 12b/16, 13b/08, 16a/05, 16a/09, 20b/01, 23a/11, 26b/11, 27a/01, 27b/15, 29a/03, 29a/08, 32a/02, 32a/07, 32a/09, 32b/11, 32b/12, 34b/16, 37a/14, 37a/15, 37a/17, 37a/18, 37a/19, 37b/17, 37b/18, 38a/13, 38a/16, 38b/11, 39a/05, 39a/16, 39b/01, 39b/02, 39b/03, 39b/04, 41a/19, 41b/15, 43a/11, 43a/13, 43b/01, 45a/05, 46b/12, 46b/13, 47b/08, 49a/07, 49a/19, 51b/07, 52a/17, 52a/18, 52b/04, 53b/01, 53b/08, 54b/13, 55a/13, 55a/14, 55b/05, 56a/04, 56a/12, 56b/09, 56b/18, 56b/19, 57a/03, 57a/14, 57b/04, 57b/05, 58b/10, 59a/03, 59a/08, 59b/06, 61a/18, 61b/01, 61b/10, 62a/15, 62b/01
o. mertebe 9b/14
[=90]
2**.** İşaret zamiri, o. Krş**. o 2**
o. 1b/13, 2a/16, 8b/01, 17a/06, 37b/03, 43b/08, 43b/09, 48a/19, 53b/14, 56b/19
o. ana 1b/06, 1b/08, 12b/07, 29a/05, 31b/04, 33b/10, 33b/12, 33b/15, 51b/05
o. anda 7b/16, 61b/02
o. andan 7a/07, 43b/14, 51b/18
o. andan-da 30a/07
o. andan ise 36a/06
o. anı 9a/02, 36a/08
o. anıñ 6a/05, 51b/15
o. anıñ-çün 49b/03
o. anıñ baʿdında 3b/02
o. anıñ çün 60a/02
o. anıñ ile 3b/03, 3b/04, 3b/05
o. anıñla 7b/08, 8b/11
o. anlara 8b/14, 40a/11
o. anlardan 9b/18
o. anları-da 12b/05
o. anların 41a/06
o. anuñ-çün 2b/18
o. aña 2b/09, 7a/07, 8b/01, 8b/05, 9a/01, 9a/01, 53a/07
o. ḳadar 25b/15, 35b/12, 41b/1,45a/18, 45b/09, 46b/15
o. orda 32b/16
[=58]

ol- Meydana gelme, gerçekleşme, bulunma, var olma.

o.-a 1b/16, 2a/03, 5b/13, 6a/14, 7b/16, 8b/01, 11b/02, 11b/14, 16a/06, 16a/07, 16a/09, 17b/11, 17b/17, 18a/07, 18a/15, 18a/18, 18b/01, 18b/13, 18b/16, 18b/19, 19a/04, 19a/07, 19b/03, 19b/12, 19b/14, 20a/01, 20a/03, 20a/19, 20b/15, 21a/05, 21b/05, 21b/10, 21b/13, 22b/07, 25b/12, 30b/09, 31a/16, 32a/09, 36a/19, 36b/06, 41b/03, 41b/04, 42b/02, 43b/06, 46b/07, 46b/08, 52b/05, 52b/14, 53a/06, 54a/10, 54a/10, 54a/11, 54a/12, 54b/03, 57a/15, 59b/08, 59b/13, 59b/18, 60b/17, 61b/17, 62a/11
o.-acaḳ 34b/02
o.-amaz 41b/13
o.-an 2a/08, 3b/03, 6a/05, 6a/14, 7a/02, 10a/16, 13a/13, 13a/16, 13b/02, 13b/07, 13b/19, 14a/07, 16a/03, 16b/11, 17a/11, 17b/06, 17b/09, 18a/06, 18a/12, 18a/18, 18b/16, 19a/08, 19a/14, 19a/17, 19b/08, 20a/04, 20a/08, 20a/14, 20b/09, 20b/13, 21a/06, 22a/05, 22a/06, 22a/11, 23a/11, 23a/18, 24a/19, 24b/11, 24b/11, 24b/12, 24b/15, 24b/17, 25a/12, 27a/10, 27a/13, 27b/16, 28a/06, 28a/14, 28b/04, 28b/09, 29b/19, 30a/10, 30b/11, 31a/05, 31a/06, 31a/11, 32b/17, 32b/19, 34a/19, 35b/12, 38a/10, 38b/13, 39a/09, 39b/10, 40a/11, 40b/05, 40b/07, 41a/12, 42b/09, 43a/06, 43a/08, 43b/13, 43b/14, 43b/18, 44a/19, 44b/15, 46b/13, 47a/12, 47a/12, 50a/10, 50a/14, 51a/11, 51b/16, 52a/09, 53a/09, 53a/10, 53a/16, 53a/17, 53b/02, 54a/03, 54b/05, 54b/16, 55a/07, 55a/16, 55b/01, 56b/15, 59b/18, 60a/02, 60a/04, 60a/12, 60b/03, 62a/03
o.-ana 25b/09, 44b/10, 44b/12, 45a/04, 45a/16, 49b/14, 49b/14
o.-andır 45b/04, 54a/18, 60b/02
o.-anı 49b/11
o.-anın 27b/05
o.-anına 17b/14, 19a/18
o.-anınıñ 17a/13, 43b/05
o.-anlara 49a/04
o.-araḳ 37b/06, 38b/18, 39a/02, 44a/16, 44b/03, 50b/15, 55b/10
o.-dı 1b/13, 2b/18
o.-dıġın 37a/16
o.-dıġından 4b/14, 9a/04, 40a/18, 56a/01
o.-duġı 8a/03, 11b/16, 39a/18, 52a/13, 60a/18, 62b/10
o.-duġın 45a/01
o.-duġından 4b/01, 5a/02, 43a/17
o.-duġun 7b/14
o.-duḳça 54b/02
o.-duḳda 32b/13
o.-duḳları 4a/02
o.-duḳlarından 10a/10, 10a/12, 17b/07
o.-madıġı gibi 39b/17, 43a/15
o.-madıġından 53b/13
o.-madıġından māʿadā 55a/05
o.-madıḳça 8b/06, 36a/18
o.-maḳ 14a/10, 14a/13, 14a/14, 14a/14, 14a/15, 14a/17, 14a/18, 14b/01, 14b/05, 14b/11, 14b/17, 15a/02, 15a/04, 15a/05, 15a/06, 15a/09, 15a/14, 15a/17, 15b/03, 15b/10, 16a/03, 16a/13, 16b/16, 26a/07, 35a/13, 37a/10, 44a/03, 44a/08, 44a/09, 44a/11, 44a/16, 44b/09, 45b/17, 46a/15, 46b/13, 46b/17, 47a/01, 47a/05, 50b/17, 51a/13, 51a/14, 51a/15, 51a/15, 51a/16, 51a/16, 55a/02, 55a/17, 55a/17
o.-maḳ gerek 25a/15, 38a/19
o.-maḳ içün 10a/18
o.-maḳ ile 26b/03
o.-maḳdır 14a/03, 35b/14, 41a/13, 46a/09, 47b/17, 51a/08, 51b/10, 54b/05
o.-maḳlıġı 15a/12, 15b/01, 15b/13, 16b/11
o.-malı 17a/03, 58b/17
o.-malıdır 16b/12, 55a/09
o.-mamaḳ-da 44a/10
o.-mamalı 35a/04
o.-mamalıdır 17a/02
o.-maması 16b/06, 16b/09
o.-masa 22a/18

o.-ması 13b/15, 15b/14, 16b/07, 57b/08, 58a/10, 58a/13
o.-masıdır 45a/13, 45b/01, 46a/01
o.-masına 43b/09
o.-masında 59a/10
o.-masından 49a/08
o.-masını 58a/15, 58b/14, 58b/19, 59a/19
o.-masun 30a/08, 42b/05
o.-maya 17b/03, 20b/03, 54a/11
o.-mayan 12a/12, 20b/19, 26a/15, 29a/01, 56a/11, 56b/11
o.-mayandır 46a/03
o.-mayanıdır 24a/16
o.-mayanlara 29a/04
o.-mayaraḳ 12b/11, 20a/16, 24b/01, 46b/19
o.-mayınca 53b/04
o.-mayınca ḳadar 40b/13
o.-mayup 16a/06, 16a/16, 16b/08, 18b/15, 19a/06, 20b/02, 20b/17, 21a/04, 24b/06, 34b/12, 36b/06, 44a/18, 55b/10, 59a/15
o.-maz 6b/05, 17a/18, 22a/14, 26b/03, 29a/03, 35b/15, 40a/17, 43a/13, 45b/16, 46b/13, 49b/12, 49b/17, 50a/08, 50b/04, 51b/12, 52b/01, 52b/15, 52b/17, 53a/06, 55a/03, 60a/12
o.-maz (olur olmaz) 30b/07
o.-mazsa 16b/13, 22a/02, 24a/05, 24a/09, 25b/15, 31a/18, 38a/03, 39a/04, 39b/18, 41a/06, 48a/09, 48b/01, 52a/01, 52b/09, 52b/13, 55a/17, 61a/07
o.-muş 2a/12, 2b/09, 15a/04
o.-muşdı 1b/08
o.-muşdur 6a/01, 9a/06, 27b/06
o.-sa 21b/05, 22a/13, 22b/03, 22b/04, 22b/05, 22b/08, 22b/09, 23a/04, 23a/06, 23a/10, 23a/12, 23a/14, 23a/16, 24a/14, 36a/03, 47b/10, 50a/13, 53a/07, 55b/10, 56a/17, 57a/10, 57b/04, 57b/05, 58a/02, 58a/09, 58a/11, 58a/12, 58a/14, 58a/17, 58a/19, 58b/14, 58b/19, 59a/03, 59a/06, 59a/07, 59a/14, 59a/16, 59a/18, 59b/01, 59b/03, 59b/06
o.-sun 1b/15, 2a/01, 2b/03, 21b/07, 23b/17, 24a/17, 24b/13, 24b/14, 25a/04, 25a/05, 25b/04, 25b/11, 25b/12, 40a/13, 43a/19, 58a/01, 58a/05, 59a/03
o.-ucı 4a/13
o.-unca 2a/14, 2a/16, 4a/07, 16b/17, 16b/17, 30b/07, 31a/15, 35b/12, 39a/07, 43a/06, 46a/10, 46a/13, 47b/10, 49b/17, 50a/13, 52a/07, 60a/12, 62a/07, 62a/13
o.-unsa 39b/16
o.-up 2a/18, 2b/13, 2b/14, 2b/16, 4a/16, 4a/17, 4b/07, 5a/05, 5a/10, 6b/13, 7a/06, 8b/19, 10a/12, 13a/10, 13a/17, 15b/03, 15b/06, 15b/12, 16a/08, 16a/18, 16b/02, 17a/02, 17b/02, 17b/09, 18a/06, 18b/08, 18b/13, 19a/05, 19a/06, 19b/01, 19b/06, 19b/09, 19b/13, 19b/16, 20a/01, 20a/04, 20a/18, 20b/08, 20b/11, 20b/18, 21a/01, 21a/02, 21a/04, 21a/09, 21a/11, 21a/18, 21b/15, 22a/02, 22b/02, 23a/11, 23b/09, 24a/05, 25a/01, 25a/03, 25a/07, 25a/16, 25b/03, 25b/06, 25b/07, 25b/16, 26a/01, 28a/09, 29a/11, 29a/12, 29a/15, 29a/16, 29b/01, 30a/15, 30b/03, 31b/17, 33a/05, 34a/17, 35a/01, 35a/04, 35a/05, 35a/09, 35b/10, 36b/14, 37b/11, 39a/17, 39a/17, 39b/15, 40a/10, 40a/18, 40b/02, 41a/01, 42b/01, 43a/06, 43a/10, 43a/12, 43a/13, 44a/05, 44a/07, 44a/10, 44a/13, 44b/05, 44b/11, 45a/16, 45b/11, 45b/17, 46a/07, 46a/10, 46a/11, 46a/19, 47a/11, 47b/02, 47b/12, 47b/12, 48a/07, 48a/19, 48b/15, 48b/15, 49a/02, 49a/11, 49b/07, 49b/08, 49b/10, 50a/01, 50b/01, 50b/08, 51a/13, 52a/06, 52a/12, 52a/14, 52a/18, 52a/19, 52b/07, 52b/08, 52b/15, 52b/17, 53a/04, 54a/13, 54a/16, 55a/15, 58a/04, 59a/09, 59b/05, 60a/13, 61a/05, 62b/14, 63a/07
o.-ur 2b/10, 2b/15, 2b/17, 3b/10, 5b/08, 5b/10, 5b/18, 6b/14, 8b/11, 9a/03, 9a/12, 11b/09, 11b/12,

12a/04, 12b/01, 12b/17, 13a/03, 13a/03, 13a/05, 13a/07, 13a/09, 13a/10, 13a/11, 13a/12, 13a/15, 13a/15, 13a/18, 13a/19, 13b/04, 16a/01, 16b/02, 16b/14, 17a/06, 17b/05, 17b/07, 18a/12, 22a/09, 22a/15, 22a/15, 26a/02, 26a/14, 26a/16, 26a/19, 26b/01, 26b/01, 28a/03, 29b/10, 31a/05, 31b/19, 32a/15, 33b/04, 34a/18, 34b/09, 34b/12, 34b/15, 35a/03, 35a/06, 35a/12, 36a/06, 36b/10, 37a/02, 37a/03, 37a/16, 37b/06, 38a/17, 39a/05, 39b/07, 41a/04, 43a/09, 43a/11, 43a/14, 43b/15, 43b/19, 44b/03, 44b/06, 44b/07, 44b/07, 45a/06, 45b/09, 46a/11, 46a/14, 46b/02, 47a/08, 47b/03, 47b/05, 47b/06, 47b/07, 47b/11, 47b/19, 48a/03, 48a/06, 48a/09, 48a/12, 48a/14, 48a/18, 48b/11, 48b/13, 48b/14, 49a/06, 49a/07, 49a/09, 49a/10, 49a/12, 49a/18, 49b/03, 49b/06, 49b/17, 50a/05, 50a/06, 50a/07, 50a/16, 50b/07, 51a/09, 51a/11, 51b/02, 51b/09, 51b/11, 51b/14, 51b/16, 52a/01, 52a/02, 52a/07, 52a/14, 52b/02, 52b/08, 52b/09, 52b/13, 52b/16, 52b/19, 53a/01, 53a/04, 55a/18, 55b/08, 56a/02, 56a/09, 60a/16, 60a/17, 60b/01, 60b/06, 60b/10, 61a/14, 61a/14, 61b/02, 61b/04

o.-ur ise 22a/06, 23b/02

o.-ur olmaz 30b/07

o.-ursa 6b/05, 11b/10, 11b/10, 15b/06, 15b/08, 15b/15, 16a/17, 16b/01, 16b/19, 17a/04, 21a/12, 21a/13, 21a/15, 21a/18, 21b/01, 21b/03, 21b/06, 21b/15, 21b/17, 22a/11, 23b/04, 23b/06, 23b/08, 23b/09, 23b/11, 23b/17, 23b/17, 23b/19, 24a/03, 24a/08, 24a/10, 24a/12, 24a/17, 24a/18, 24b/01, 24b/02, 24b/05, 24b/07, 24b/14, 24b/15, 24b/17, 24b/18, 25a/04, 25a/05, 25a/16, 25a/18, 25b/04, 25b/11, 25b/11, 25b/13, 25b/17, 26a/01, 26a/03, 26a/06, 26a/09, 26a/10, 26b/08, 30a/13, 30a/17, 30b/05, 31b/01, 32a/07, 35a/05, 35b/06, 35b/17, 36a/02, 36a/17, 36b/07, 37a/01, 38a/06, 39b/14, 41a/16, 43b/11, 44a/16, 44a/17, 44a/19, 44b/02, 45a/08, 45a/10, 45a/12, 45a/17, 45a/18, 46a/17, 46b/14, 46b/15, 47b/08, 48b/04, 49a/08, 50b/04, 51b/17, 55a/12, 55b/11, 55b/13, 55b/14, 55b/14, 55b/16, 55b/19, 56a/04, 56a/07, 56b/08, 57b/06, 57b/15, 57b/16, 57b/17, 57b/18, 57b/19, 58a/05, 58a/07, 59a/03, 60a/18, 60b/05 [=866]

ablaḳ-ı merḳūm ol- 26a/07

açıḳ ḳırmızı ol- 21a/01

açıḳ ol- 16a/03, 20a/14, 20a/16, 20b/09, 25b/13, 25b/15

açıḳ ṣaruya māʾil ol- 19b/09

açuḳ ol- 50b/08

ʿadd-i bātıḳ ol- 45b/17

ʿadem-i iṭāʿat ol- 47a/12

ʿāfiyetde ol- 42b/02

aḫres ol- 46a/01

aḳ ol- 26a/09

ʿaḳīm ol- 60a/13

alçaḳ ol- 46b/17

ʿalīl ol- 45b/09

arıḳ at ol- 41a/16

ʿārıż ol- 12b/17, 41a/13, 48b/11, 51b/11, 52a/12

ʿārıżī ol- 43a/10, 43a/19

ʿārī ol- 15b/03, 25b/16, 26a/01, 26a/03

āsān ol- 38a/19, 39b/07

aʿṣā ol- 45a/01

aşaġı ol- 51a/14

āşinā ol- 51b/16

at ol- 30b/07

āteşli ol- 34a/17

ʿayb-ı cüzvī ol- 43b/14

az ol- 15a/14, 46a/10

azca ol- 52b/08

azġun ol- 26a/02

bağlu ol- 38a/10

baʿīd ol- 14b/11, 44a/03

bāʿiṣ ol- 15b/06, 16b/14, 34b/12

başırıcı ol- 56a/04

başıñ havāya ḳaldırıcı ol- 35a/13

bed-ḫūy ol- 36b/14
bellü ol- 19a/06, 45a/06, 50a/05
benekli ol- 21b/01
berāber ol- 13a/03, 55a/09
berrāḳ ol- 17b/14
beşāşetli ol- 15a/17
beyāż ol- 16b/19, 18a/12, 22b/05, 22b/08, 22b/09, 23b/04, 24b/02, 25a/03, 26a/01, 26a/10, 26b/08, 45b/04
beyāża māʾil ol- 16b/09, 23a/12
beyāżlıḳ ol- 21b/05
bī-ḫużūr ol- 7b/14
bilekli ol- 34a/17
boz ol- 44b/05
büyük dilli ol- 46a/11
büyük ol- 4b/01, 22a/06, 44a/16, 44a/18, 51a/09, 54a/10, 54a/11
cāʾiz ol- 46b/13
cemʿ ol- 51a/11
çift ol- 55b/11
çifte ol- 55a/17
çoḳ ol- 21b/05, 28b/09, 44a/13, 56a/17, 59b/05
çuḳur ol- 15b/01, 45b/01
çuḳurluġa māʾil ol- 16a/06
dāġ ol- 52b/09
dāḫil ol- 27b/16
dāʾī ol- 2b/13
dāʾim ol- 2a/01, 2b/03
dāʿireli ol- 55b/01
dāʾirevārī ol- 46b/07
defʿ ol- 26a/19, 38a/03, 52a/07, 52a/18, 52a/19, 52b/01, 52b/13, 52b/16, 52b/17
degirmi ol- 54a/18
depe göz ol- 47a/12
derin ol- 39a/02
ḍīk-nefesī ol- 51b/10
ḍīk ol- 15b/01, 15b/06
diḳḳat ol- 48a/14
dīmışḳ tüyli ol- 15a/12
düşük ol- 44a/08
düz ol- 16a/06, 51a/13
emīn ol- 43a/14
enli ol- 54a/18
esb-i ḥüsnā ol- 2b/18
eşer ol- 20b/19
eşkin ol- 4a/07, 4b/07
etli ol- 15b/10, 60a/12
evlā ol- 35b/12
evlād-ı ışfād ṣāḥibi ol- 59a/10
evliyā-i ilāhī ol- 3b/03
evşat ol- 54a/11
fāriġ ol- 37b/11, 38a/17
fāris ol- 30b/11
fehm olun- 53b/15
ġāʾib ol- 49a/11
ġālib ol- 17b/07, 20b/15, 21a/12, 21a/13, 21a/15, 29a/16, 60a/02
geçmez ol- 52a/14
gedik ol- 55a/02
genç ol- 11b/10
gevşek ol- 35b/14, 40b/02, 44a/05, 44a/07, 46a/07
giñ ol- 50b/08
giriftār ol- 2a/12
girmiş ol- 12b/01
gök ol- 45a/18, 59b/06
gül rengi ol- 17a/13, 20a/19
güzel ḳoḳulu ol- 54b/05
güzel yürüyişli ol- 54a/18
ḥabs ol- 60b/03
ḥadebeli ol- 51a/15
ḥādiṯ ol- 13b/04
ḫafīf ol- 52a/06
ḥāfir ol- 4b/01
ḫalaṣ ol- 9a/12, 43a/11, 52b/05, 59b/08, 60b/10, 61a/14, 61b/02, 61b/04
ḫālī ol- 20b/02, 55a/03
ḫāliṣ ol- 20b/17
ḥall ol- 62a/13
ḥāmil ol- 59b/18
ḥāmile ol- 60a/12, 61a/07, 62b/10, 62b/14
ḫarāb ol- 35a/05
ḥāṣıl ol- 13a/07, 13a/11, 13a/15, 13a/15, 13a/16
ḥassās ol- 37a/16, 39a/17
havāyī başlı ol- 30a/17
ḫavf ol- 49a/09
ḥazm ol- 41b/03
helāk ol- 52b/09, 61a/14
ḥiddetli ol- 14a/14, 15a/17
ḥisli ol- 60a/04
ḥiẕmetçi ol- 3b/10
ḫoş ḫulḳlı ol- 55b/08

ḥumrete māʾil ol- 17b/17
ıṭlāḳ ol- 17b/09
iʿāde ol- 26a/16
igri bügri ol- 59b/03
igri ol- 57b/16, 57b/17
ʿilac ol- 45b/16, 48a/09, 48b/01, 49b/17, 50b/04, 52a/07
ʿilletli ol- 60b/06
ʿilletsiz ol- 41a/01
imtisāl ol- 10a/10
imtizāc ol- 17a/03
ince ol- 14a/17, 14a/18, 15a/02, 15a/05, 15b/15, 16b/08, 17a/03, 61b/17
inmiş ol- 18b/16
izāle ol- 22a/15, 37b/06, 43a/06, 52b/13
ḳādir ol- 8a/03
ḳāʾim ol- 43b/15
ḳalemvārī ol- 44a/10
ḳalın ol- 15a/04
ḳalīl ol- 11b/12
ḳanbur ol- 51a/16
ḳapıcı ol- 37a/10
ḳarışıḳ ol- 21a/02
ḳarīb ol- 14b/17
ḳaṣīr ol- 14a/03, 14a/10
ḳaṭʿ ol- 15a/04, 22a/13, 22a/14, 49a/08
ḳatı ol- 40a/18
ḳavī ol- 14a/17, 15b/12, 15b/13, 16b/11, 16a/13, 17a/02, 17a/03, 34a/17, 38b/18, 53a/04, 54a/18
kemāl-i ḳuvvetli ol- 17b/07
kemāl-i leṭāfetli ol- 15a/06
ḳırmızı ol- 20b/18, 21a/06
ḳırmızıya māʾil ol- 18a/07
ḳısa ol- 15b/15, 16b/01, 16b/16, 44a/09, 44a/11, 58b/19
ḳıvraḳ ol- 34a/17, 59b/06
ḳızımṭıraḳ ol- 18b/13
ḳoca ol- 11b/10
ḳoyu ḳırmızı ol- 19b/12
ḳoyu ol- 20a/14, 20a/16
ḳoyu ṣaruya māʾil ol- 19b/03
ḳuru ol- 47b/12, 63a/07
ḳuvvetli ol- 16a/18
ḳuvvetlü ol- 4b/01
ḳuvvetsiz ol- 60a/16
küçük ol- 46a/09, 46a/10, 51a/09, 54a/10, 54a/11
lāyıḳ ol- 55a/05
lāzım ol- 39b/10, 44b/15
leṭāfetli ol- 16a/17
maḍrūb ol- 2a/16
māī ol- 45a/16
māʾil ol- 18a/18, 21b/15, 43b/19
maḳbūl ol- 55b/08
mālik ol- 4a/02
maʿlūm ol- 6a/14, 11b/02, 11b/14, 30b/09, 36a/19, 43b/06, 52b/14, 53a/06, 54b/03, 54b/10, 59b/13
maʿlūm ol- ki 54b/10
maʿnī ol- 46b/19
maʿrūż ol- 1b/08
maṭlūb ol- 32b/17
maʿyūb ol- 55b/10
meded-res ol- 2b/10
medyūn ol- 58b/19
meʾẖūẕ ol- 5b/13, 25a/07
menzil ol- 2b/17
meşġūl ol- 58b/17
mevcūd ol- 43b/11
meyllü ol- 16a/07, 19a/18
meyllüce ol- 19a/04
meẕkūr ol- 30a/10
muʿālece ol- 52b/09
muʿammer ol- 13b/15, 59a/09
mūcib-i ʿilel ol- 40a/13
mūcib ol- 42b/05
muġāyir ol- 25a/16
muḫālif ol- 13b/19, 17a/11
muḥib ol- 10a/12
muḥīt-i baḥr u berr ol- 2b/09
muḥtāc ol- 43a/13, 43a/15
muḫtefī ol- 27b/06
muʿīn ol- 9a/12
muḳarin ol- 29a/15, 57b/08
muḳavves ol- 15b/14
muḳteżī ol- 32a/15
mūnis ol- 39a/09, 55b/08
murād ol- 32b/13
muʿtedil mizāc ol- 40b/07
muʿtedil ol- 43a/1
muṭīʿ ol- 6b/14, 29b/10, 39a/07, 43b/09
muṭṭaliʿ ol 29a/12

muṭṭaşıf ol- 18a/15, 18b/01, 23a/16
muṭṭaşıl ol- 16a/09, 45a/10
muẓaffer ol- 58b/14
mużır ol- 7a/02, 43b/13
mużṭarib ol- 51b/17, 52a/01
müdevver ol- 52b/07
mükerrem ol- 59a/09
mümkin ol- 19a/17
münāsebetli ol- 6a/14
münāsib ol- 29b/19
mürtefiʿ ol- 45b/17
müstaʿidd ol- 30b/05, 53a/01, 53b/04
müsteḥabb ol- 16a/01
müşābehetli ol- 13a/19
müşkil ol- 17a/06, 47b/19, 49b/03
müştedd ol- 49b/10, 49b/11, 49b/14, 49b/14
müteʿalliḳ ol- 24b/11
müteḥammil ol- 31a/06, 34a/17
mütelevvin ol- 25b/04, 26a/06
nāʾil ol- 58a/13, 58a/15, 59a/19
nāḳış ol- 47a/05
nām ve şān ṣāḥibi ol- 59a/10
naṭīḥ ol- 44b/09
naẓar eyle- 43b/07
nāzil ol- 7a/06
nefʿ-i ʿamm ol- 10a/18
nem-nāk ol- 35a/04, 35a/05
nisābında ol- 36b/06
noḳṣān ol- 55a/07
noḳṭa noḳṭa ol- 57b/05
perde ol- 8b/01
peydā ol- 48a/12, 48b/14, 48b/15, 53a/04
rāhī ol- 10a/10
rencīde ol- 37b/06
rıżā-i Ḥaḳ ol- 10a/18
ṣabā-reftār ol- 2b/15
ṣabīḥ ol- 15a/06
ṣābir ol- 34a/19
ṣādır ol- 6a/01
ṣāf beyāż ol- 22a/02
ṣāf ol- 14a/03, 17b/14, 19a/06, 19b/06, 20b/03, 21a/04, 54a/10, 54a/18
ṣaġġ ol- 28a/03
ṣaġır ol- 43b/18
sāġir ol- 54a/18
ṣāḥīb-i şān ol- 57a/15
ṣaḥiḥ ol- 53a/17
ṣahīl-i latif ol- 4b/14
ṣalābetli ol- 17b/07
ṣalābetlü ol- 4b/01
ṣalāt ol- 1b/15
sālik ol- 10a/12
sālim ol- 54a/12
ṣalūd ol- 42b/09
sarıḳ başlı ol- 47a/11
ṣaru ol- 19b/13
ṣaruya māʾil ol- 18b/15, 20b/13
sebeb-i necāt ol- 31a/16
sebeb ol- 22a/15, 34b/15, 35a/01, 35a/03, 35a/06, 36b/10, 41a/04, 41a/12, 46a/14, 48a/09, 48b/13, 50b/01, 52b/02, 52b/17
sebü yüzli ol- 15a/12
sekil ol- 23b/06, 23b/08, 23b/11, 24a/05, 24a/08, 24b/01, 43b/05
semīn ol- 4b/01
semiz ol- 20a/04
semüz ol- 16b/17, 60a/12
serd at ol- 6b/13
serd başlı ol- 30a/15
sert ol- 16b/07, 16b/12
sevād ol- 17b/06, 45a/16
sevāda māʾil ol- 20b/08
sıġutlı ol- 15a/17
sıḳı ol- 36b/07
sıḳıca ol- 15b/13
sivri ol- 14a/14, 14a/15, 16a/08
siyāh ol- 15a/17, 17b/02, 17b/11, 21a/09, 21a/18, 23b/09
siyāh reng ol- 18b/13
siyāha māʾil ol- 20a/03, 22b/04
şoy ol- 31a/05
ṣufrete māʾil ol- 20a/08
suhūlet ol- 16b/02
şuşayıcı ol- 46a/11
süvar ol- 1b/13, 27b/05
şādān ol- 2a/03
şaşı gözli ol- 45a/13
şebīh ol- 21b/15
şeref-yāb ol- 10a/16
şerḫa şerḫa ol- 48b/14
şifā-i ḫayl ol- 10a/18
şiḳāl ol- 24a/03

şimşek iʿānesi ol- 26b/03
taʿbīr ol- 33b/04
taġınıḳ ol- 22b/02
taḥvīl ol- 13a/17, 23a/06, 23a/10, 23a/11, 23a/11, 23a/14
tāmm u şān ṣāḥibi ol- 58a/10
tar ol- 36b/06
ṭarafeynli ol- 35b/12
ṭavīl ol- 14a/03, 15a/05, 15b/14
tebdīl ol- 47b/05
tebyīn ol- 2b/14
tek ol- 50b/17, 55b/10
tekāsül ol- 48b/04
tekrār ol- 49b/17
telef ol- 29a/11
tembel ol- 35b/10
temīz ol- 35a/04
tepici ol- 37a/10
terbiye ol- 29b/01
terk ol- 49b/17
teşennüc ol- 49a/08
tımar ol- 34b/12
tiz ol- 37a/02
tüyli ol- 20a/04
tüylice ol- 14b/01
tüysüzce ol- 14b/05
uzun ol- 5a/05, 15b/08, 16b/16, 44a/10, 44a/13, 54a/18, 59b/05
vāḳıʿ ol- 39a/17, 50b/04
vārid ol- 9a/06
vāsıʿ ol- 14a/03
vāṣıl ol- 4a/13, 62a/11
vāsiʿ ol- 15b/13
yābis ol- 46a/19
yaḳın ol- 16b/02, 16a/03
yaḳışıḳlı ol- 16a/17
yalınlı ol- 15a/17
yanıtsı şaruya māʾil ol- 20a/01
yapışıḳ ol- 15b/03
yara ol- 30b/03, 52b/08
yassı ol- 14a/13
yek-renk ol- 17b/09
yumrı ol- 15a/17
yumru ol- 16a/16
yumuşaḳ ol- 15a/09, 17a/02, 48a/07
yumuşaḳça ol- 15b/14
yüksek ol- 46b/17, 51a/13, 51a/13, 58b/19
yümnli ol- 54b/16
yürük ol- 55a/18
ẓāhir ol- 13a/03, 13a/05, 23a/04, 26a/14, 49a/02, 57a/10, 57b/04, 59a/14, 59a/16
żaʿīf ol- 11b/12, 51a/15, 60a/17, 60b/01
zāʾil ol- 13a/10, 26b/01, 26b/03, 35b/15, 42b/01, 47b/10, 47b/11, 49a/07, 49a/12, 49b/12, 52a/01, 53a/06, 60b/17, 61a/05, 62a/07
ẕātī ol- 43a/12, 43a/19
żāyiʿ ol- 56a/09
zebūn ol- 16b/17
ziyāde ol- 18b/19, 49b/08, 55a/07
[=615]

olun- Etmek yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiileri edilgen duruma getiren yardımcı fiil.
o.-a 5a/17, 6a/03, 28a/04, 29a/12, 29b/07, 30a/08, 30a/09, 30a/16, 30a/17, 31a/10, 31a/16, 31b/08, 34b/04, 36b/05, 38a/18, 38b/07, 39b/14, 42a/16, 45a/12, 53b/02, 61b/15
o.-acaḳ 5a/12
o.-an 5a/02, 5a/07, 5b/14, 11b/07, 12a/06, 12a/07, 12a/09, 18a/01, 18b/03, 23a/05, 24b/19, 27b/14, 27b/16, 27b/16, 27b/17, 28b/12, 36b/01, 41a/04, 42b/03, 42b/05, 42b/08, 54b/17
o.-dı 1b/10, 1b/10, 2b/02, 2b/02, 4b/01, 5a/15, 5b/12, 8a/13, 8a/14, 10b/02, 25a/02, 25a/13, 34b/02
o.-dı idi 25a/01
o.-dıġı 4a/13
o.-dıġından 5b/13
o.-duḳda 39a/17, 40a/14, 42b/04, 61a/15
o.-madan 50b/15
o.-maḳ 6a/15
o.-masa 6b/13
o.-maya 55b/04
o.-mayan 10a/19
o.-mayandır 18b/09
o.-mayup 18b/18, 22b/12, 31a/09, 52b/08, 53b/05
o**.-mazdan evvel** 19a/10
o.-mazsa 48b/12, 49a/01, 60b/13

o.-mış idi 5a/06
o.-mış 17b/08
o.-mışdı 4b/16
o.-mışdır 39a/08
o.-mışdur 8b/13, 8b/16, 18b/06, 27b/18, 47b/10, 57b/06, 57b/09, 58a/13, 62b/10
o.-sa 5a/11, 40a/11, 60b/08
o.-unca 48b/02
o.-up 10a/17, 19b/07, 42a/10, 42a/15, 45a/06, 51b/07, 61b/03, 61b/10
o.-ur 5a/11, 6a/13, 6b/04, 6b/12, 7a/06, 7a/18, 7b/02, 7b/19, 8a/04, 8a/09, 8a/10, 8b/17, 9a/07, 9a/12, 11b/16, 17a/19, 18b/05, 22b/11, 23b/18, 32b/03, 33a/16, 33a/17, 39b/19, 43a/19, 44a/17, 46b/14, 49b/15, 52a/13, 53b/15, 54a/06, 62b/11
o.-ursa 7a/10, 12b/14, 34b/04, 36b/02, 39b/01, 41a/18, 48a/01, 48a/03, 52a/04, 53b/06, 53b/16, 54b/01
[=147]
ʿāciz olun- 61b/03
ʿadd olun- 1b/10, 54b/17
aṣīl olun- 5a/17, 6a/03
beyān olun- 17a/19, 34b/02
ceng olun- 39a/17
devām olun- 42a/16
diḳḳat olun- 7a/10, 48b/12, 53b/02
farḳ olun- 45a/06
fehm olun- 9a/07, 22b/11, 22b/12, 40a/14, 48b/02, 60b/08, 61a/15
ḥiss olun- 53b/05
ḥükm olun- 54a/06
ıṭlāḳ olun- 6a/13, 18b/05
iḥdā olun- 5b/14
ihmāl olun- 48a/01
iḫrāc olun- 2b/02, 10a/17, 12b/14
ihtimām olun- 31a/10, 31a/16, 34b/04
ʿilāc olun- 38a/18, 49a/01, 49b/15, 51b/07, 52a/04, 60b/13
istiʿmāl olun- 28b/12
işrāb olun- 19b/07
iştibāh olun- 53b/16
iştirāʿ olun- 4b/16
iʿtāb olun- 8a/13
iʿtibār olun- 55b/04
ḳādir olun- 6b/13
ḳayd olun- 52b/08
kerīm olun- 5a/17, 6a/03
maḥfūẓ olun- 6b/04
maḥv olun- 8a/09
maʿlūm olun- 8a/14, 11b/16, 18b/03, 45a/12, 52a/13
meʾmūl olun- 53b/06
muḥāfaẓa olun- 27b/18, 28a/04
muḥtāc olun- 2b/02
murād olun- 34b/04, 39b/01, 41a/18, 42b/04), 54b/01
mürāʿāt olun- 30a/08
müsterīḥ olun- 5b/13
müşāhede olun- 5a/11, 39a/08
redd olun- 1b/10
riāʿyet olun- 9a/12
rivāyet olun- 6b/12, 7a/06, 7a/18, 7b/02, 7b/19, 8a/04, 08a/10, 8b/17, 39b/19, 43a/19, 62b/11
saʿy olun- 29a/12, 39b/16
süvār olun- 31b/08
şemm olun- 5a/02
şerḥ olun- 10b/02
şürūʿ olun- 25a/02, 36b/05
ṭabḥ olun- 61b/10
taʿbīr olun- 17b/08, 23a/05, 27b/14, 27b/16, 27b/16, 42b/03, 42b/08, 44a/17
taḥrīr olun- 10a/19, 57b/09, 62b/10
ṭālib olun- 4a/13
taʿlīm olun- 32b/03, 36b/01
taṣġīr olun- 18b/06
tecrübe olun- 30a/09, 47b/10, 57b/06, 58a/13
teʾdīb olun- 38b/07, 39b/16
tekāsül olun- 48a/03
terbiye olun- 29b/07, 30a/16, 30a/17, 39b/14, 41a/04
terceme olun- 10b/02
tercīḥ olun- 18b/09, 18b/18
terk olun- 31a/09, 36b/02, 42a/15
tertīb olun- 10b/02
tesmiye olun- 4b/01, 5a/06, 5a/11, 5a/15, 5b/12, 6a/15, 11b/07, 12a/06, 12a/07, 12a/09, 18a/01,

23b/18, 24b/19, 25a/13, 27b/17, 33a/17
tımar olun- 19a/10, 50b/15
vārid olun- 8b/16
vaż‘ olun- 61b/15
vesvese olun- 46b/14
yardım olun- 8b/13
żamm olun- 10b/02, 42a/10
ẓann olun- 33a/16
ẕikr olun- 5a/07, 5a/12, 40a/11, 42b/05
[=152]

omuz Vücutta boynun iki yanında kalan, kolların gövdeye bağlandığı kısım.
o. başı Kol ile omuzun birleştiği yer. 14a/15, 14b/14, 15b/11, 15b/12, 16a/01, 16a/02, 16a/11, 20a/02, 20a/11, 27a/10, 41b/17, 55a/10, 57b/14, 57b/18
o.+ı 58b/18
o.+ı başı 46b/05
o.+ınıñ 16b/01
o.+larını 42a/02
[=18]

on Dokuzdan sonra on birden önce gelen sayının adı.
o. 58b/03
o. (beş on gün) 62b/08, 63a/05
o. adım mıḳdārı 32b/01
o. beş dirhem 62b/01
o. beş gün ḳadar 62b/07
o. beşinci 6a/12, 13a/12
o. birinci 6a/04, 13a/09
o. deve 4b/11
o. dirhem 61a/01
o. dördünci 6a/10
o. dört yaş 62b/12
o. ḥasene 9b/07
o. iki 11b/14, 11b/16, 12a/05, 12a/10, 12a/19
o. ikinci 6a/06, 13a/11
o. rızḳ 9a/13
o. sekiz 58b/04
o. sekiz yaş 58b/04
o. sekizinci 13a/16
o. ṭoḳuzuncı 13a/19
o. üçünci 6a/07
o. vaḳıyye 4a/04
o. yaş 58b/03, 60b/01
o. yedinci 13a/15
[=32]

onıncı On sayısının sıra sıfatı.
o. 6a/03, 13a/08
[=2]

onul- Bk. **oñul-**
o.-ur 54a/05
[=1]

oñul- Tedavi olmak, iyileşmek, şifa bulmak. Krş. **onul-**
o.-mak 50a/01
o.-masında 28a/03
[=2]

ordu Bir devletin silahlı kuvvetlerinin bütünü.
o.+ya 39a/18
[=1]

orta İki uçtan veya bütün noktalardan aynı uzaklıkta olan yer.
o. 28a/14, 46a/16, 54a/09
o.+sı 57a/08
o.+sında 55b/17
[=5]

ot Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkilerin ortak adı.
o. 7b/05, 39b/02, 42a/07, 42b/16, 46a/03, 60b/19
o.+ı 62b/03
o.+lar 21b/08
o.+ların 62b/02
o.+ununñ (beladur otu) 62a/18
[=10]

otla- (Hayvan) dolaşarak ot yemek.
o.-yamaz 12a/13
[=1]

otsuz Otu olmayan.
o. 21b/08
[=1]

otuz Yirmidokuzdan sonra, otuz birden önce gelen sayının adı.
o. (otuz otuz bir yaş) 58b/06
o. birinci 13b/12
o. dirhem 62a/13, 62a/19, 62b/01
o. iki yaş 11b/01, 13b/14
o. ikinci 13b/13

o. otuz bir yaş 58b/06
[=9]

otuzıncı Otuz sayısının sıra sıfatı.
o. 13b/12
[=1]

ov- Elini bir şeyin üzerinde bastıra bastıra gezdirmek.
o.-arak 42b/19
[=1]

ova Çevresindeki yüksek topraklara göre çukurda kalan geniş ve düz arâzi.
o.+ya 29b/11
[=1]

oyna- 1. Eğlenmek, oyalanmak maksadıyla bir şeyle meşgul olmak.
o.-madır 40a/05
o.-yanıñ 40a/02
2. Hareket etmek, kımıldamak.
o.-maġa 13b/12
o.-maḳ 31b/14
o.-masıdır 36a/02
o.-r 36a/04
o.-yan 46b/06
o.-yaraḳ 36a/03
o.-yup 12b/12
3. Elinde evirip çevirmek, orasını burasını ellemek.
o.maḳ 34b/14
[=10]

oynat- Oynamasını, hareket etmesini sağlamak.
o.-araḳ (oynadaraḳ) 32a/19, 33a/09
o.-up (oynadup) 42a/01
[=3]

oyuḳ İnsan veya hayvan şeklini andırır korkuluk.
o.+ı gibi (būstān oyuġı) 37a/12
[=1]

oyun Kuvvete ve çevikliğe dayanan her çeşit yarışma.
o.+da 30b/14
[=1]

Ö

ögren- Bir şeyi yapma husûsunda alışkanlık kazanmak, yetenek sahibi olacak duruma gelmek.
ö.-e 32a/02
ö.-üp 35b/17
[=2]

ökçe Topuğun arka kısmı.
ö.+deki 49a/10
ö.+si 27b/03
ö.+sini 49a/11
[=3]

ʿÖmer Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî (ö. 23/644). Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi (634-644).
ʿÖ. (Ḥaẕreti ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanhü efendimiz) 9b/1
ʿÖ. (Ḥaẕreti ʿÖmer raḍıya'llāhü ʿanhü) 5a/03
[=2]

ʿömr Ar. Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.
ʿö.-i Nūḥ 2b/12
ʿö. ile (ṭūl-ı ʿömr) 59a/08
ʿö.+in (ṭūl-ı ʿömr) 58a/06, 58b/01
ʿö.+ine (ḳaṣr-ı ʿömr) 57b/13
ʿö.+ine (ṭūl-ı ʿömr) 57b/13
ʿö.+ü 11b/11
ʿö.+ünde (müddet-i ʿömr) 43a/15
[=8]

ön Arka kabul edilen yere göre ileride bulunan. Krş. **öñ**
ö. 35b/13, 50b/03
ö. (ṣaġ ön ayaḳ) 23b/06, 23b/15, 24a/07
ö. (ṣol ön-ayaḳ) 24a/08
ö. (ṣol ön ayaḳ) 23b/07, 23b/16
ö. ayaḳ 14a/15, 14b/08, 23b/03, 23b/11, 23b/14, 24a/05, 31a/04, 33a/10, 33a/19, 33b/01, 33b/02, 34a/03, 34a/06, 43b/04, 49b/04, 50a/07, 53a/03, 53a/18, 59b/01, 62a/09
ö. dişler 12a/01, 12a/11
ö. dizler 42b/17
ö.+üne 42a/07, 60a/14
ö. ve arḍ ayaḳ 14b/04, 23b/18,
ö. ve ard ayaḳ 50a/13
[=36]

önce İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın gerisinde kalan bir zamanda, evvel.
ö. (-dan önce) 49a/07
[=1]

öñ Bk. **ön**
ö. 16b/06
ö. dişler 11b/14, 12a/05
ö.+ünde 12a/15, 12b/11, 27b/08
ö.+üne 45b/18
[=7]

öp- Sevgi ve saygısını göstermek üzere dudaklarını bir şeye değdirmek.
ö.-di 7a/19
[=1]

örselen- Bozulup zedelenmek, yıpranmak.
ö.-üp 35b/14
[=1]

ört- Korumak, gizlemek veya görünmez duruma getirmek için üstüne bir şey koymak, örtülü duruma getirmek.
ö.-er 44a/13
ö.-erler imiş 25a/09
ö.-erlerdi 25a/11
ö.-memek 15a/07
ö.-ünce 39a/02
ö.-üp 42b/13, 45a/11, 62a/09
[=8]

öte Daha uzaktaki yer, iki uzaklıktan daha uzak olanı, beri karşıtı.
ö. 41b/04
ö. berü 41b/06, 46b/03, 48b/16
ö.+ye 41b/05
[=5]

ötrü -den dolayı, -in sebebiyle, -in yüzünden.
ö. 8a/13
[=1]

öyle Ona benzer, onun gibi.
ö. 9a/09, 35a/16, 41a/08, 44a/19, 47b/14, 56b/19, 62b/15
[=7]

öylece Tam öyle, tam olduğu gibi, o şekilde, o biçimde.
ö. 42a/05
[=1]

öz Bir şeyin içi, iç, içeri.
ö. (ṭaş öz) 53b/06
[=1]

P

pādişāh Far. Büyük hükümdar.
p.+ı (felek-i rifʿat-ı serāy pādişāhı) 2a/06
p.-ı ʿālem-penāh 10a/02
p.+ımız 10a/02
p.+ıñ 1b/14
[=4]

palān (< Far. pālān) Palan, eşeklere, bâzen de atlara vurulan, kaşsız, enli ve yumuşak bir semer çeşidi.
p. 28b/12
[=1]

palānsız Palanı olmamak, semersiz.
p. 5b/06
[=1]

parça (< Far. pārçe) Bir bütünden ayrılmış kısım, ufak, küçük şey.
p.+ları (degnek parçaları) 38b/04
[=1]

pāre Far. 1. Parça
p. (bir pāre) 53b/17
2. Para.
p. ḳadar 25b/06, 44a/16, 44a/19
[=4]

parmaġ Bk. **parmaḳ**
p.+la 44b/05
[=1]

parmaḳ 1. Eski ölçü sisteminde 1586 yılına kadar arşının altmışta birine, bu tarihten sonra yirmi dörtte birine eşit olan uzunluk ölçüsü birimi.
p. (dört parmaḳ) 55b/12
2. İnsanın ve bazı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri.
p. baş- 49a/18, 49a/18
[=3]

paş Madenlerin ve özellikle demirin üzerinde oksitlenme sonucunda meydana gelen madde.
p. aç- 18a/02
p.+ı gibi (demür paşı) 20a/06
[=2]

paşlan- Üzerinde pas oluşmak.
p.-mış demürlü ten 19a/07
[=1]

paşlı Pas tutmuş, paslanmış.
p. demür levni 21a/04
[=1]

patla- Üzerinde yarık meydana gelmek, yarılmak.
p.-r 45b/08
[=1]
pāy Far. Ayak.
p.+ı 19a/01, 19a/19
p.+ların 33b/08, 33b/18
p.+larına 16a/18
p.+larında 23a/18
p.+larını 33b/14
p.+larınıñ 16a/16
[=8]
pāy-bend Far. At vb. hayvanların yürümesine engel olmak için ayaklarına vurulan bağ, köstek.
p. urul- 14a/05
[=1]
pāyān Far. Son, nihâyet.
p. bul- 3a/05
[=1]
pehlivān (< Far. pehlevān) İri yapılı, kuvvetli kimse, yiğit, cesur.
p.+ları 59b/09
[=1]
pek 1. Çok fazla, ziyâde.
p. 6a/12, 13a/18, 16a/02, 16a/16, 16b/08, 17b/12, 18a/09, 20b/16, 21a/04, 21b/14, 25a/19, 25b/05, 25b/13, 25b/14, 25b/14, 25b/17, 26a/02, 28b/02, 28b/05, 29b/16, 30a/01, 30a/15, 30b/01, 30b/03, 30b/11, 32b/15, 33a/11, 34b/07, 35a/12, 35b/10, 36b/03, 36b/04, 36b/07, 36b/07, 37a/15, 40b/09, 41a/09, 41b/09, 41b/11, 42a/15, 42b/11, 43a/16, 44a/11, 44a/13, 45a/08, 45a/17, 46b/08, 47a/03, 47a/19, 47b/11, 47b/18, 48a/13, 48b/05, 48b/11, 49a/09, 49b/08, 49b/08, 49b/15, 50a/17, 50b/02, 50b/05, 50b/11, 51a/12, 51b/06, 51b/18, 54a/01, 54a/09, 54a/10, 54b/06, 54b/08, 55b/03, 55b/07, 55b/10, 55b/19, 58a/04, 58a/04, 58a/17, 59b/04, 60a/11, 60a/12, 60b/02, 62b/02, 63a/08
2. Sağlam, kavî.
p. baş- 33b/08
p. çek- 38a/11
[=85]
pelīd Far. Çirkin, kötü.
p. 15b/19, 16a/01
[=2]
penbe Far. Pamuk.
p. (al penbe) 20b/03
p.+yi 38b/18
[=2]
pençe Far. El ayası ve el parmaklarının iç tarafının bütünü.
p.+ye şebīh 59a/07
[=1]
perçem Far. Alna düşen kısa saç demeti, kâkül.
p. 21a/05
p.+i 15a/06, 19a/01, 19b/01, 19b/07, 19b/11, 19b/14, 19b/16, 20a/01, 20a/06, 20a/13, 20a/18, 20b/08, 20b/14, 20b/17, 21a/01, 21a/08, 22a/01, 22b/10, 25a/15, 44a/13
p.+iniñ 15a/08, 22b/14
[=23]
perde Far. Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini duyulmasını önleyen şey, engel, mâni.
p. ol- 8b/01
[=1]
peşīmānlıḳ Yaptığına üzülüp hayıflanma, nâdim olma
p. 6b/05
[=1]
peydā Far. Meydana getirmek.
p. eyle- 32a/02
p. it- 17a/05, 30a/07, 30b/04, 30b/09, 31b/14, 34b/05, 34b/06, 36b/09, 40b/17, 41a/03, 53a/01
p. ol- 48a/12, 48b/14, 48b/15, 53a/04
[=16]
peyġamber (< Far. peyġāmber) Tanrı elçisi, resul, nebî.
p.-i ḫātem-i nişān 1b/03
P.+imiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Hz. 8b/17
P.+imiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥażretleri 3b/18
[=3]
pīr Far. Bir konuda baş durumunda olan, önder demeye lâyık.
p.+i 9b/13
[=1]

pīş Far. Ön, ön taraf.
p.-i ḳadem 9b/13
[=1]
piştovcı Tabanca yapan kişi, tabanca yapma işi ile meşgul olan.
p.+lar 18a/02
[=1]
pul Eskiden kullanılan küçük madenî para, kuruşun küsuratından biri.
p.+dur (bir pul) 46b/04
[=1]

R

rā Ar. Arap alfabesinin onuncu, Osmanlı alfabesinin on ikinci harfi.
r.+nıñ 5a/16, 5b/01, 5b/11, 6a/06
[=4]
Rab (< Ar. Rabb) Cenâbıhak, Allah, Tanrı.
r. (yā Rab) 8b/14
[=1]
rābıṭalı Düzgün, muntazam, yolunda, derli toplu.
r. 49a/01
[=1]
rābıṭasız Düzensiz, tertipsiz, nizamsız.
r. 34b/06
[=1]
rābiʿ Ar. Dördüncü.
r. (bāb-ı rābiʿ) 28b/15
r.+i 2a/02
[=2]
rabṭ Ar. Bağlama, bağlanma, iliştirme, iliştirilme.
r. it- 2b/16
[=1]
rād Ar. Atın Arka ve ön ayaklarını birlikte basarak yürümesine verilen ad.
r. 34a/04
[=1]
raḍıya'llāhu ʿanha Ar. Allah ondan razı olsun.
r.+dan (Ḥażreti ʿĀīşe-i ṣıddıḳa raḍıya'llāhü ʿanhā'dan) 8a/03
[=1]
raḍıya'llāhu ʿanhü Ar. Allah ondan razı olsun.
r. (Ḥażreti ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhü) 5a/03
r. (Aṣḥāb-ı kirām raḍıya'llāhu ʿanhü efendilerimiz) 9a/06
r. (Ebā Harīre raḍıya'llāhu ʿanhü) 9a/14
r. (Ḥażreti Temīm-i Dārī raḍıya'llāhu ʿanhü) 9b/02
r. (Ḥazreti ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhü efendimiz) 9b/14
r.+den (Ebī Kebīşe raḍıya'llāhu ʿanhü) 7b/01
r.+den (Cābir raḍıya'llāhu ʿanhü) 8b/06
r.+den (Selmān-ı Fārisī raḍıya'llāhu ʿanhü) 7b/18
r.+den (Müslim bin Yesār raḍıya'llāhu ʿanhü) 8a/10
r.+den (Zeyd bin Ṣābit raḍıya'llāhu ʿanhü) 8a/16
[=10]
raġad Ar. Genişlik, kolaylık, refah.
r.+u 32a/15
[=1]
raġbet Ar. İtibar, kabul, alâka, meyil, teveccüh.
r. it- 1b/07
[=1]
rāh Far. Yol, usûl, tarz.
r.+a 10a/12
[=1]
rāḥat Ar. Sıkıntısız olma, telaşsızlık, huzur.
r. 12a/12
r.+dan 5b/12
r. dur- 53b/10
[=3]
rāḥateyn Ar. İki rahatlık.
r. (müfettiḥü'r-rāḥateyn) 23b/12
[=1]
rāhī Far. Hizmetçi.
r. ol- 10a/10
[=1]
raḥm Ar. Memelilerde yavrunun içinde oluştuğu ve doğuncaya kadar büyüyüp geliştiği ana karnındaki etten torba, döl yatağı.
r.+da 62a/03
r.+dan 62a/08

r.+ına 62a/02, 62a/10, 62a/11
r.+ı 61b/15
r.+ında 60b/08, 60b/11
r.+ına 60b/06, 60b/09, 61a/15, 61b/05
r.+ıñ 60b/14
[=13]

Rāzī Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210). Kelâm, felsefe, tefsir ve usûl-i fıkıh alanlarına dair çalışmalarıyla tanınan Eş'arî âlimi.
R. (İmām-ı Rāzī raḥmetu'llāh Ḥażretleri) 51a/04
[=1]

raḳam Ar. İşaret.
r.+dan 26a/01, 26a/03
[=2]

rākib Ar. Ata binen, binici.
r. 1b/12
[=1]

raʿnā Ar. Güzel, hoş, latif, parlak.
r. 1b/09
[=1]

rāsiḫa Ar. İlim ve fende çok geniş ve sağlam bilgi sahibi olma.
r. (ḳuvve-i rāsiḫa) 29a/17
[=1]

rāst Far. Rastlama, tesâdüf.
r. gel- 35a/09, 37a/12, 37a/19
[=3]

rāyiḥa Ar. Koku.
r.-ı kerīhe 48b/05, 49a/03
r.-ı rüʾyet 48b/01
r.+larda 54b/04
[=4]

rebʿ Ar. Yurt, bölge, mahalle, oturulan yer.
r.-i (şāh-ı rebʿ-ı meskūn) 3a/01
[=1]

rebāʿ Ar. Atın diş bırakması.
r. (ḳārıḥü'r-rebāʿ) 12b/07
r. (şinn-i rebāʿ) 12b/07
r.+ıñ (mevżıʿ-ı rebāʿ) 15b/04
[=3]

rebāʿī Bk. **rebāʿiyāt**
r.+lere 12a/18
[=1]

rebāʿiyāt Ar. Ön dişler ile azı dişlerinin arasındaki dişler.
r. 12a/07, 12a/15, 13b/11
r.+dan 12b/06
r. dişleri 13a/04
r.+ında 13a/08, 13a/15, 13a/19, 13b/06, 13b/08
r.+ları 13b/13
r.+ların 12b/04
[=12]

Rebiʿa bin Ebu'l Berā Benî Âmir b. Sa'saa kabilesinin Hz. Peygamber zamanındaki reisi. Ebu'l Berâ, Hz Muhammed'e Lehîf adlı atı hediye etmiştir.
R. 4b/02, 5a/06
[=2]

redd Ar. Kabul etmeme, geri çevirme.
r. olun- 1b/10
[=1]

redīf Ar. (Hayvanda) arkasına binen.
r. (makʿad-ı redīf) 27a/16
[=1]

redyān Ar. Atın aksak, topal yürüyüşüne verilen ad.
r. 33b/05
[=1]

reftār Far. Gidiş, yürüyüş, hareket, salınarak edalı yürüyüş.
r. it- 30b/13
[=1]

rencīde Far. İncinme, kırılma.
r. it- 38b/02
r. ol- 37b/06
[=2]

reng Far. Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum.
r. 6a/04, 13a/07, 17b/03, 17b/06, 18a/01, 18b/08, 21a/04, 21b/03, 21b/13, 26a/14, 57b/04
r. (boz reng) 18a/14
r. (ḳırmızıdan siyāha boyanmış reng) 18b/02
r. (ṣaruya māʾil reng) 18a/04
r. (siyāh reng ol-) 18b/12
r. (yek-reng ol-) 17b/09
r.+de 25a/04, 25a/05
r.+den 17a/07, 17a/11, 55a/11

r.+dir 17a/12, 17a/16, 17a/17, 17b/02, 18a/04, 18a/06, 20b/01, 20b/04
r.+e 16b/19, 18a/18, 18b/03, 20b/01, 57a/05
r. gibi (ḳoyu bādincāni reng) 18a/16
r. gibi (ḳula reng) 26a/13
r. gibi (yanıḳ reng) 19a/07
r.+i 13b/18, 20b/02, 21a/11, 22b/11, 22b/12, 23a/14, 57a/04
r.+i (sevād rengi) 45b/03
r.-i evvel 17a/08
r.+i gibi 56a/11
r.-i mezbūr 19a/18
r.-i meẕkūr 26a/15
r.-i sāʾir 44b/02
r. idi 19a/09
r.+idir (baldıran ḳamışının ḳurusı rengi) 18a/03
r.+idir (dumansı reng) 17b/16
r.+idir (ḳırmızı gül rengi) 20a/10
r.+idir (zeytūnī rengi) 17a/17
r. ile 18a/15, 25b/03, 25b/10, 26a/06
r.+in 58a/05
r.+inde 21b/13, 21b/17, 25a/16
r.+inde (ʿasel rengi) 12b/03
r.+inde (duman rengi) 17b/15
r.+inde (gül rengi ol-) 17a/13, 20a/19
r.+inde (ḫamr rengi) 21a/06
r.+inde (kurt rengi) 56b/15
r.+inde (türāb rengi) 19b/10
r.+inden 20a/13, 20b/09, 44b/12, 44b/12, 55a/11
r.+ine (bal ḳatılmış ṭāḥīn rengine māʾil) 21a/09
r.+ine (ġubār rengi) 12b/18
r.+ini 57a/05
r.+iniñ 21b/07, 44b/03
r.+iñ 18a/16
r.+iyle (boz Türkmen ḳoyunı rengi) 18a/05
r.+ler ile 20a/13
r.+leri 10b/04, 17a/06, 17a/07
r.+lerin 21b/18
r.+leriniñ 17a/18
r. üzere (beyāż reng) 25b/06
[=89]

rengli Rengi olan
r. 25a/11
r. (gül rengli) 17a/12
[=2]

resāl (< Ar. resūl) Bk. **resūl**
r.+imiz 6b/18
[=1]

resen Ar. Atın burnunun yular ipi gelen kısmına verilen ad.
r. 27a/02
[=1]

resm Ar. Şekil, biçim.
r.+de 50a/10
r.+inde 13a/17, 13b/03, 49a/15
[=4]

resūl Ar. Peygamber, nebî [Özellikle Hz. Muhammed için kullanılır].
R. (Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selam) 7a/18
R. (Ḥażreti Resūl ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem) 7b/19
R.+den (Ḥażreti Resūl) 7b/02
R.+e (sünen-i Resūl) 6b/04
R.+imiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem 9a/05
[=5]

Resūl-i Ekrem Ar. Hz. Muhammed.
R. ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem 6b/17
[=1]

Resūlu'llāh Ar. Allah'ın resûlu, Hz. Muhammed.
R. (Ḥazreti Resūlu'llah ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem) 6b/06
R. (yā Resūlu'llāh) 8a/05
R. ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem 8a/05, 8a/11, 8a/17, 8b/02
[=6]

reviş Far. Yürüyüş, gidiş.
r.+i 32a/09
[=1]

revnaḳ-efzā Far. Bir şeyin güzelliğini, parlaklığını artıran.
r. (nām-ı mütercim-i revnaḳ-efzā) 3a/06
[=1]

revş Ar. Gübre
r.+ini 11b/03
[=1]

reʾy Ar. Görüş.
r.-ü'l-ʿayn 54a/19

[=1]

reyḫān Ar. Fesleğen.
r. 54b/07
[=1]

Rıḍvān I Ar. Cennetin kapıcısı olan melek.
R. 2a/03
[=1]

rıḍvān II Ar. Hoşnutluk, rıza.
r. 1b/16
r.+ıyla 2a/03
[=2]

rıfḳ Ar. Huyda ve hareketlerde yumuşaklık, nezâketle davranma.
r. 31a/15
r.-ıla 36b/01, 36b/13, 39b/18
r. ile 29a/08, 30a/08, 31b/01, 31b/09, 31b/15, 36a/10, 41a/14
r.+la 34b/04, 36b/04
[=13]

rıżā Ar. Hoşnutluk, memnunluk, râzı olma.
r.+da 2a/01
r.-i Ḥaḳ ol- 10a/17
r.-i şerīf 8a/12
[=3]

rızḳ Ar. Allah tarafından herkese takdir edilen nimet.
r.+ı (on rızḳ) 9a/13
r.+ın 3b/10
[=2]

riʿāyet Ar. Uyma, itaat etme.
r. 37a/09
r. eyle- 28b/17
r. it- 7a/09, 28b/17, 58b/11
r.+le 31a/15
r. olun- 9a/12
2. Ağırlama, ikrâm, tâzim.
r. buyur- 7a/13
[=8]

ribāṭ Ar. Organlar arasındaki bağ, eklem bağı, sinirler.
r. 27b/17
r.+ınıñ 14b/13, 14b/13
[=3]

ribīv Ar. Atın göğsüne rüzgâr ve toz toplanmasından dolayı ortaya çıkan ve çok zor tedavi edilen nefes darlığı illeti. Krş. **āzime**
r. 51b/13
[=1]

ricāl Ar. Büyük mevkide olanlar, ileri gelenler.
r.+imden 3b/11
[=1]

riġān Ar. Dizgin
r.+ını 31b/19
[=1]

rīḥ Ar. Rüzgâr, yel.
r. 51b/14, 51b/15
r.+den 2b/15
r.+e 5b/11
r.+i 1b/06
[=5]

Risālet-penāh Far. Sığınılan peygamber, Hz. Muhammed.
R. (Cenāb-ı Risālet-penāh Efendimiz) 9b/05
[=1]

rivāyet Ar. Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.
r. buyur- 6b/07
r.+de 4b/02, 4b/03, 4b/19
r. eyle- 40a/07
r.-i ṣaḥīḥa 8b/16
r. it- 7b/11, 8a/16, 9a/15
r. olun- 6b/12, 7a/06, 7a/18, 7b/02, 7b/19, 8a/04, 8a/10, 8b/16, 39b/19, 43a/19, 62b/11
[=20]

rubʿ Ar. Dörtte bir, çeyrek.
r.+ı ḳadar 60b/18
r. ḳadar 44a/18
[=2]

rūġān Ar. Yağ
r.-ı zāʾide 42a/19
[=1]

ruḫṣat Ar. İzin, müsâade.
r. bul- 34b/19
[=1]

Rūm Ar. Anadolu, Rum diyarı.
R.+da (bilād-ı Rūm) 63a/05
[=1]

Rūmī Rum'la ilgili, Rum'a âit.
R. (merhem-Rūmī) 38a/18
[=1]

rūşen Far. Parlak, aydın, aydınlık.
r.-i (çerāġ-ı rūşen-i ḫandān-ı devlet) 10a/03
[=1]

ruṭūbet Ar. Nem, yaşlık.
r.-i aşliyye 41a/11
r.-i keşīre 52b/11
r.-i zāʾide 40a/12, 40a/13, 40b/08, 40b/16, 41a/10, 42b/06, 43a/05
[=9]
rūz Far. Gün, gündüz.
r. 41b/15
[=1]
rücūʿ Ar. Dönme, geri dönme, cayma.
r. eyle- 57a/16
r. it- 57a/01, 57a/04
[=3]
rükūb Ar. Binme, bir hayvana veya vasıtaya binme.
r. buyur- 5b/06
r.-ı esb 1b/14
[=2]
rümmāne Ar. Atın butları bitimindeki nar tanesine benzeyen kemiğe verilen ad.
r. 27b/12, 27b/16
r. (şeẓā-i rümmāne) 27b/11
r. ḫoḳkası 28a/02
[=4]
rüsūḫ Ar. Sağlamlık, sağlam olma.
r. bul- 31a/10, 39b/15
[=2]
rütbe Ar. Derece, ölçü, sıra, basamak.
r. 22b/11
r. (bir rütbe) 39a/12
r. (mümkün rütbe) 31a/08
r.+siyle (nübüvvet rütbesi) 1b/04
[=4]
rüʾyet Ar. Görme, görülme, görüş, bakış.
r. (rayiha-ı rüʾyet) 48b/01
[=1]
rüzgār Far. Yel, hava.
r.+ı 62a/07
[=1]

S

ṣaʿādet Ar. Mutluluk, mutlu ve mesut yaşama.
ṣ. (nihāl-i gülşen-i iḳbal-i ṣaʿādet) 10a/03
ṣ.+de (zamān-ı ṣaʿādet) 43a/19
ṣ.+le 1b/12, 3a/01, 43b/02
[=5]

sāʿat Ar. Gece ile gündüzden meydana gelen bir günün yirmi dörtte birine eşit olan altmış dakikalık zaman birimi.
s. (bir iki sāʿat) 42a/03
s. (bir ḳaç sāʿat) 32a/10
s. (bir sāʿat ḳadar) 53a/13, 61a/09
s. (bir ḳaç sāʿat) 30a/19
s.+da 61b/11
[=6]
ṣabā-reftār Far. Yürüyüşü sabâ rüzgârını andıran, çabuk ve âhenkli yürüyüşlü.
ṣ.+a (esb-i ṣabā-reftār) 1b/07
ṣ. ol- 2b/15
[=2]
ṣabāḥ Ar. Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman, sabahleyin, sabah vakti.
s. 42b/08
s. namāzı 7b/16, 32a/09, 41a/18
[=4]
ṣabāḥleyin Sabah vakti.
ṣ. 30a/18, 42a/09
[=2]
sābıḳ Ar. Geride kalan, önceki, evvelki. Krş. **sābıḳ**
s. (kemā-ḳāl-i sābıḳ) 42a/08
s.+da 42b/05
s.+ı üzere 43a/01
[=3]
sābıḳa Bk. **sābıḳ**
s.+sına (mekulat-ı sabıka) 41a/13
[=1]
ṣābiḥ Ar. ḥoş, güzel, şirin, latif.
ṣ. ol- 15a/06
[=1]
sābiḥateyn Ar. İki seğirtici at.
s. (muġallaḳu's-sābiḥateyn) 23b/12
[=1]
ṣābir Ar. Sabreden, sabırlı, dayanıklı.
ṣ. ol- 34a/19
[=1]
ṣābit Ar. Kesin bir delil ve tecrübe ile zan ve şüpheden kurtarılıp gerçekliği, doğruluğu ortaya konmuş, ispatlanmış olan.
ṣ.+dir 23b/10
[=1]
ṣabr Ar. Dayanma, tahammül gösterme.

ṣ. it- 5b/02
[=1]

ṣabun Yağlı maddelerden ve alkalilerden yapılan, kirli, yağlı şeyleri temizlemekte ve her türlü yıkama işinde kullanılan temizlik maddesi.
ṣ. 42b/13
ṣ. ile 41b/17, 41b/18
[=3]

ṣabunla- Yıkamak için üzerine sabun sürmek, sabunla yıkamak.
ṣ.-yup 42a/14
[=1]

saç Başı kaplayan kıllar. Krş, **çaç**
s. 26b/18
s.+a 26b/12
s.+ı 33a/11
s.+ına (alın saçı) 7a/07
s.+ında (alın saçı) 7a/04, 7a/15, 7b/05
s.+ından 22b/17
s.+ını (alın saçı) 7a/01
s.+ınıñ 22b/15
[=10]

ṣaʿd Ar. Kutlu, uğurlu.
ṣ.-ı ānāt Bk. **ʿıcānetān** 28a/09
[=1]

ṣadaḳa Ar. ḳarşılık beklemeden sadece Allah rızası için fakirlere verilen para, mal.
ṣ. ile 58b/16
ṣ. vir- 7b/07
ṣ.+ya 57a/11
[=3]

ṣadāḳat Ar. Kendisine iyilik edene lütufta bulunup koruyana minnet ve şükran duygularıyla bağlanma, hâinlik ve döneklik etmeme, vefakârlık gösterme.
ṣ. it- 56a/17
[=1]

sāde Ar. Yalnız, yalnızca, sadece.
s. 34b/19
[=1]

ṣādıḳ Ar. Dostluğunda samimî ve vefâlı olan, sadâkatli (kimse); doğru, gerçek, hakikî. Krş. **ṣādıḳa**
ṣ.+ları (bende-i ṣādıḳ) 10a/11
[=1]

ṣādıḳa Bk. **ṣādıḳ**
ṣ. ile (niyyet-i ṣādıḳa) 8b/04
[=1]

ṣādıḳīn Ar. Sadık kimseler, vefalı, yürekten bağlı dostlar.
ṣ.(ümmet-i Muḥammed-i ṣādıḳīn) 9b/11
[=1]

ṣādır Ar. Ortaya çıkan, zuhûr eden, meydana gelen.
ṣ. ol- 6a/01
[=1]

ṣadr Ar. Göğüs, sîne.
ṣ.+dan 52a/03
ṣ.+ına 51b/15, 52a/06
ṣ.+ına ṭoġrı 31b/12
ṣ.+ında 53b/15, 54a/02, 56a/05
ṣ.+ınıñ 27b/02, 57a/17
[=9]

ṣāf Ar.Katışıksız, berrak, hâlis, duru, arı.
ṣ. beyāż ol- 22a/01, 22a/02
ṣ. ol- 14a/03, 17b/14, 19a/06, 19b/06, 20b/02, 21a/04, 54a/10, 54a/18
[=10]

ṣafan Ar. Atın hayalarının ve zekerinin derisi.
ṣ. 27b/06
[=1]

sāfināt Ar. Soylu ve iyi atlar.
s.+ı (ciyād-ı sāfināt) 1b/08
[=1]

ṣaġ Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı.
ṣ. 12a/16, 23b/19, 59a/11
ṣ. ard ayaġı 4a/11
ṣ. ard ayaḳ 23b/15, 24a/08
ṣ. ayaḳ 50b/09
ṣ. el 38b/01
ṣ.+ına 33b/11, 46a/19, 50b/09
ṣ.+ında 45b/18, 56a/18, 56b/07, 57a/12, 57a/17, 58a/11
ṣ. ḳulaḳ 9b/16
ṣ. ön ayaḳ 23b/05, 23b/15, 24a/07
ṣ. ṣol 31b/09
ṣ. yed 9b/15
[=23]

ṣaġar Ar. Küçük.
ṣ.+ına māʾil 13a/10
[=1]

ṣaġġ Ar. Meyletmek, eğilmek.
ṣ. ol- 28a/03
[=1]

ṣaġır Kulağı duymayan, işitme duyusundan mahrum olan.
ṣ. ol- 43b/18
[=1]

ṣaġīr Ar. Küçük, ufak.
ṣ. (cebel-i ṣaġīr) 4a/18
ṣ. ol- 54a/17
[=2]

ṣaġrı Hayvanın ve özellikle atın beliyle kuyruğu arasındaki dolgun yuvarlak kısım.
ṣ. 27a/16
ṣ.+sına 31b/13, 35b/08, 62a/09
ṣ.+sında 28a/16, 53b/12
ṣ.+sını 39a/02
ṣ.+sınıñ 21b/04
[=8]

ṣaḥābe Ar. Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş olan müslümanlar, sahâbîler,
ṣ. (her ṣaḥābe) 9a/08
ṣ.-i kirām 43a/19
ṣ-i kirām (ṭarīḳ-ı Ṣaḥābe-i kirām efendilerimiz) 10a/10
ṣ.+ye 9a/13
[=4]

ṣāḥib Ar. Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.
ṣ.+i 7a/08, 9a/11, 31a/07, 39a/11, 39a/15, 39a/18, 57a/14, 57b/08, 58a/12, 58b/17, 59a/08, 59a/12, 59b/06
ṣ.+i (evlād-ı ışfād ṣāḥibi ol-) 59a/09
ṣ.+i (nām ve şān ṣāḥibi ol-) 59a/10
ṣ.+i (şān ṣāḥibi) 57a/14
ṣ.+i (tāmm u şān ṣāḥibi ol-) 58a/09
ṣ.-i evvel 4a/04
ṣ.-i ḫayr 7b/07
ṣ.-i şān ol- 57a/15
ṣ.+in 31a/01
ṣ.+ine 7a/08, 24b/16, 31a/03, 56b/01, 59b/01
ṣ.+ini 30b/18, 31a/08
ṣ.+inin 56a/04
ṣ.+iniñ 56a/08, 57a/19, 57b/10, 57b/12, 58a/02, 58a/06, 58a/07, 58a/09, 58a/15, 58b/14, 58b/19, 59a/14, 59a/19
ṣ.+iniñdir 9a/14
ṣ.+iñ 33a/01, 33a/04, 36a/17
ṣ.+iyle 39a/13
ṣ.+leri 8b/12
[=48]

ṣāḥib-ḳırān Far. Her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar.
ṣ.+ı 2b/11
[=1]

ṣaḥīḥ Ar. 1. Sağlam, sıhhatli, doğru. Krş. **ṣaḥīḥa**
ṣ. 53a/10, 53a/10
ṣ. ol- 53a/17
2. Tam, kusursuz, hâlis.
ṣ. at 51b/19
[=4]

ṣaḥīḥa Bk. **ṣaḥīḥ**
ṣ. ile (rivāyet-i ṣaḥiḥa) 8b/16
[=1]

ṣahīl Ar. At kişnemesi.
ṣ.-i laṭīf ol- Hoş bir sesle kişneme. 4b/14
[=1]

saḥḳ Ar. Döverek ezme, dövme.
s. it- 60b/19
[=1]

ṣaḫr Ar. Atın tırnağının orta kısmına verilen ad.
ṣ. 28a/13
[=1]

ṣahrā Ar. Kasab, köy vb, meskûn yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova.
ṣ.+dan 29b/11
[=1]

ṣahvet Ar. Atın arkasındaki eyer yerine verilen ad.
ṣ. 27a/13
[=1]

ṣahyeb Ar. Çok terleyen at.
ṣ. 28b/09
[=1]

sā'ir Ar. Başka, diğer, öteki, öbür. Krş. **sā'ire**

s. 3b/10, 4a/10, 6b/10, 7b/06, 10a/18, 17a/07, 17b/03, 18a/14, 20a/18, 21a/09, 25a/02, 25b/03, 26b/18, 34a/17, 35a/06, 37b/11, 39a/09, 39a/16, 44a/17, 44b/12, 46b/06, 47a/17, 47b/08, 48b/18, 50a/10, 50a/14, 51b/01, 55a/11, 56b/11, 58a/05, 60a/10, 61b/16
s.+de (maḥall-i sāʾir) 36a/08
s.+de (vaḳt-ı sāʾir) 61a/07
s.+den (reng-i sāʾir) 44b/02
s.+ine (maḥall-i sāʾir) 18b/13
s.+inden (mahall-i sair) 54a/04
s.+lerinde 31a/06
[=38]

sāʾire Bk. **sāʾir**
s. (ṭāʾife-i sāʾire) 39a/12
[=1]

şaḳal Hayvanların bazılarında çene altındaki kıllar.
ş. 15b/09, 23a/07, 23a/14
[=3]

şaḳatlan- Sakat duruma gelmek.
ş.-up 30a/05
[=1]

S̲āḳıb Seyyid Mehmed Sâkıb Efendi (d. 1149/1736-ö. 1267-69/1852-54). Müderrislik ve saray doktorluğu yapan Mehmed Sâkıb Efendi, Ahmed bin el-Hasan bin el-Ahnef''in *Dürrü'l-buḥūr* adlı eserini de muhtasar olarak Türkçe'ye tercüme etmiştir. Aynı zamanda şâir de olan Sâkıb, şiirleriyle çok tanınmamış ve şiirle fazla meşgûl olmamıştır.
S̲. 2b/14
[=1]

şakın- Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak.
ş.-mamasıdır 44b/15
ş.-ması 44b/14
ş.-mayup 44b/17
ş.-up 44b/15
ş.-ursa 44b/17
[=5]

s̲aḳīl Ar. Hoş olmayan, çirkin, kaba, yakışıksız.
s̲. 56a/07
[=1]

şaḳla- Değer verip elden çıkarmamak, elinde bulundurmaya devam etmek.
ş.-rlar 54b/13
s.-sa 8a/19
[=2]
at şaḳla- 8a/19
[=1]

şal- 1. Koyvermek, serbest bırakmak.
ş.-ı vir- 53a/15
2. Sallamak.
ş.-up 35b/19
[=2]

şalābet Ar. Kuvvet, sebat, sağlamlık.
ş.+inden (kemāl-i şalābet) 16b/15
[=1]

şalābetli Kuvvetli, sebatlı, sağlam. Krş. **şalābetlü**
ş. ol- 17b/07
[=1]

şalābetlü Bk. **şalābetli**
ş. ol- 4a/19
[=1]

şalāḥiyyet Ar. Yetki.
ş. gel- 29b/04
[=1]

şalāt Ar. 1. Namaz.
ş. (edā-yı şalāt) 29a/03
2. Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, onu övmek, şefaatine erişmek amacıyla okunan dua; (Allahümme salli alâ Muhammed).
ş. ol- 1b/15
[=2]

s̲aʿlebīl Ar. Atın tilki gibi topallayarak yürümesine verilen ad.
s̲. 34a/12
[=1]

şalın- Bir sağa bir sola meylederek yürümek.
ş.-arak 33b/06, 47a/06
ş.-ma 53a/05
ş.-maġa 17a/04
ş.-maḳ 17a/05
ş.-mayı 53a/01
ş.-ur 52b/18
[=7]

sālik Ar. Bir yola girmiş olan, bir yol tutup onu takip eden kimse.

s. ol- 10a/12
[=1]

sālim Ar. Eksiği, noksanı olmayan, hatasız, kusursuz.
s. (-dan sālim) 54b/10
s. ol- 54a/12
[=2]

sālimen Ar. Sağ ve sağlıklı olarak, emniyet içinde.
s. 57a/16, 59b/08
[=2]

sālimlik Sağlamlık, sağlıklı olma, kusursuzluk, eksiksiz olma.
s.+ine (sālimligine) 57b/02
[=1]

s̱āliṣ Ar. Üçüncü.
s̱. (bāb-ı s̱āliṣ) 26b/10
[=1]

ṣalḳım Bir sap üzerinde aşağıya doğru sarkmış biçimde toplu hâlde bulunan birçok yemişin, özellikle üzüm tanelerinin meydana getirdiği bütün.
ṣ. (bir ṣalkım) 40a/06
ṣ. (iki ṣalḳım) 40a/06
[=2]

ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Ar. Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun.
ṣ. (Peyġamberimiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretleri) 3b/18
ṣ. (Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz) 4a/05
ṣ. (Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz) 5b/09
ṣ. (Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretleri) 5b/19
ṣ. (Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem) 6b/17
ṣ. (Nebiyy-i ẕī-şān ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem) 7b/11
ṣ. (Peyġamberimiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem) 8b/18
ṣ.+den (Resūlimiz ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem) 9a/05
ṣ.+den (Ḥażreti Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem) 6b/06
[=9]

ṣalla- Bir şeyi hep aynı doğrultuda düzenli şekilde hareket ettirmek.
ṣ.-dıḳça 31b/17
ṣ.-masıdır 35b/06
[=2]

ṣallan- (Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak üzere) Aynı doğrultu üzerinde sürekli bir şekilde hareket etmek, gidip gelmek.
ṣ.-araḳ 33a/11
[=1]

ṣallūd (< Ar. ṣalūd) Bk**. ṣalūd**
ṣ. 28b/08
[=1]

ṣalūd Ar. Terlemeyen at.
ṣ. 40b/01, 40b/03, 43a/07
ṣ.+dan ziyāde (feres-i ṣalūd) 42b/14
ṣ. gibi (feres-i ṣalūd) 42b/12
ṣ. ol- 42b/09
ṣ.+uñ (feres-i ṣalūd) 41a/18
[=7]

ṣalūdlıḳ Salûd olma, terlememe durumu.
ṣ. 43a/10
[=1]

ṣaman Tahılların taneleri alındıktan sonra kalan sapları.
ṣ. 39b/03, 42a/07, 42b/16, 46a/03, 61a/01
ṣ.+ı 12a/11, 42b/08
ṣ.+ın 42a/09
ṣ.+ları 34b/18
[=9]

ṣamansız Samanı olmayan.
ṣ. 34b/17
[=1]

ṣan Nişan, alâmet, ad, nam.
ṣ.+ı 14a/06
[=1]

ṣan- Zannetmek, tahmin etmek, tasavvur etmek.
ṣ.-madığı 56b/01
[=1]

ṣanʿat Ar.Bir şeyi gerektiği gibi tam ve güzel yapmak için sahip olunması gereken bilgi ve ustalık.
ṣ. 32b/13
ṣ.+ı 35b/17
ṣ. taʿlīmi 32b/05
[=3]

ṣanculan- Vücudun bir yerinde sancı hissetmek, sancısı tutmak.
ṣ.-mış gibi 61a/12
[=1]

ṣānī Ar. İkinci.
ṣ. (bāb-ı ṣānī) 13b/17
[=1]

ṣap Elle kullanılan âlet veya eşyanın tutulacak yeri.
ṣ.+ın 36b/17
ṣ.+ından 29b/08
[=2]

ṣar- Bir şeyi üzerine başka bir şey dolayarak onunla kaplamak, sargı, örtü vb. şeylerin içine almak, örtmek.
ṣ.-alar 30a/06
[=1]

ṣarad Ar. Atın arkasında yaradan dolayı meydana gelen aklık.
ṣ. 27a/12
[=1]

ṣarar- Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek.
ṣ.-ır 13b/08
ṣ.-ırsa 56a/15
ṣ.-up 12b/16
[=3]

ṣarı Bk. **ṣaru**
ṣ. 18a/19, 21a/03, 47b/03, 48b/09, 52a/17, 52b/10, 52b/15
ṣ. (açıḳ ve gökçek ṣarı) 19b/15
ṣ. (ḳoyu ṣarı) 19b/10
[=9]

ṣarıḳ Sarılı, sarılmış.
ṣ. 30b/19
[=1]

ṣarıl-Bir şeye sımsıkı tutunmak, yapışıp bırakmamak.
ṣ.-ur 38a/12
[=1]

ṣarılıḳ Sarı olma durumu, sarı renk.
ṣ. 19b/06
ṣ.+ı (ṣarılığı) 20a/05
[=2]

sārī Ar. Geçen, yayılan, bulaşan, bulaşıcı.
s.+dir 49a/04
[=1]

sāriḥa Ar. Atın alnının tamamını kaplayan ve gözlerinin üzerine kadar inen beyazlık.
s. 22a/17
[=1]

ṣarḳ- 1. Asılı veya bağlı olduğu yerden aşağı doğru sallanmak.
ṣ.-ar 27b/08
ṣ.-sa 61b/05
2. Gevşek bir durum almak, pörsümek.
ṣ.-up 46a/08
[=3]

ṣarḳıt- Bir şeyin yukarıdan aşağıya doğru sarkmasını sağlamak.
ṣ.-an (ṣarḳıdan) 46a/12
ṣ.-ma 37a/02
ṣ.-maġa 37a/05
ṣ.-up (ṣarḳıdup) 38b/01
[=4]

ṣarmaşıḳ Sarmaşıkgiller familyasından, değişik biçimlerdeki koyu yeşil yapraklarını dökmeyen ağaç, duvar vb. bir desteğe sarılarak veya tapışarak uzayan, etli, yuvarlak ve üzümsü meyveli tırmanıcı bitki. Hedera.
ṣ. yapraġı 63a/02
[=1]

ṣarṣ- Bulunduğu yerde şiddetle sallamak, ileri geri oynatmak.
ṣ.-mayaraḳ 33a/01, 33a/04
[=2]

ṣaru Altın rengi, kükürt rengi. Krş. **ṣarı**
ṣ. 19b/07, 19b/13, 20b/11
ṣ. ol- 19b/13
ṣ.+ya (açıḳ ṣaruya māʾil ol-) 19b/08
ṣ.+ya (beyāz ve ṣaruya māʾil) 21b/12
ṣ.+ya (ḳoyu ṣaruya māʾil ol-) 19b/03
ṣ.+ya (yanıḳsı ṣaruya māʾil ol-) 19b/19

ş.+ya (yeşile ve şaruya māʾil reng) 18a/03
ş.+ya māʾil 18a/12, 20b/03, 20b/18, 48a/15
ş.+ya māʾil ol- 18b/14, 20b/13
[=1

saʿter Ar. Kekik cinsinden güzel kokulu bir ot.
s. 38a/15
[=1]

şavb Ar. Yön, yan, taraf.
ş.-ı meʾāl Anlamın yönü.2a/04
[=1]

şavt Ar. Ses, seda.
ş. 3b/15, 33b/08
ş. ile 3b/16
[=3]

şavuş- (Hastalık, sıkıntı vb. için) Geçmek, iyi olmak, iyileşmek.
ş.-dıgı 47b/09
[=1]

şavvār Ar. Atın çenesinin beyaz olması durumuna verilen ad.
ş. 23a/16
[=1]

saʿy Ar. Çalışma, çabalama, emek sarfetme.
s. eyle- 29a/09
s.+ı 39b/12
s. it- 30a/12, 39b/11, 39b/13, 40a/14, 40a/16
s. olun- 29a/12, 39b/16
[=9]

şay- Kabul etmek, addetmek.
ş.-mayup 36a/03
ş.-mazlar 24b/12, 55a/19, 58b/07
[=4]
maḳbūl şay- 55a/19
muʿteber şay- 24b/12
[=2]

şayd Ar. Av, avlama, avlanma.
ş.+da 59a/04
[=1]

sāye Far. Yardım etmek, destek olmak suretiyle kayırma, koruyup gözetme, himâye.
s. 2b/06
s.+dür 2b/06
s.+i şāhāne 2b/13
[=3]

şayıl- Arka arkaya söylenmek.
ş.-an 58b/08
[=1]

sāyis Ar. Seyis, at bakıcısı. Krş. **seyis**
s. 34b/17
[=1]

saz İnce kamış, hasır otu.
s.+larından (ṭarı sazları) 31b/16
[=1]

şebāt Ar. Bir noktada durma, olduğu yerde karar kılma.
ş.+ına 26b/03
[=1]

sebeb Ar. Bir şeyin olmasına yol açan durum, neden, âmil, gerekçe.
s. 35a/18, 35b/02
s.+dir 41a/01, 46a/18
s.+i 35a/14, 35b/07, 36a/05, 36a/14, 41a/09
s.+i necāt ol- 31a/16
s.+i taşġir 18b/06
s.+idir 39b/09
s.+iyle 29a/13, 50a/01
s.+le 42b/06
s. ol- 22a/15, 34b/15, 35a/01, 35a/03, 35a/06, 36b/09, 41a/03, 41a/12, 46a/14, 48a/09, 48b/12, 50b/01, 52b/02, 52b/17
[=29]

Sebḥa Ar. Haz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Sebha, "güzel yürüyüşlü, eşkin at" anlamındadır.
S. 4b/05
[=1]

sebḳat Ar. Geçme, ilerleme, öne geçme.
s. eyle- 4b/09
s. it- 4a/14, 5b/16
[=3]

sebz Far. Yeşil.
s. 19a/06
[=1]

sefer Ar. Yolculuk, savaş için yapılan yolculuk.
s. (ehl-i sefer) 5a/10
s.+e 57b/02
s. it- 22a/12, 59a/19
[=4]

segirt- Çabuk çabuk veya sıçrayarak bir yere doğru koşar gibi yürümek, hızlı hızlı gitmek, koşturmak.
s.-e (segirde) 30b/16
s.-mesiniñ 39b/16
[=2]

Seḫḫā Ar. Hz. Muhamed'in atlarından biri. Sehhâ, "adımını uzak atan" anlamındadır.
s. 5b/03
[=1]

sehve Ar. Adımını yumuşak atan.
s. (feres-i baʿīdü's-sehve) 5b/04
[=1]

sekil Atın ayaklarında olan beyazlık.
s. 23a/19, 23b/03, 23b/17, 24b/11
s. gibi 24b/05
s. ḥükmi 24b/10
s. idi 4a/11
s. ile 25a/01
s.+inden māʿadā 17b/12
s.+ine 23b/14
s.+leri 10b/04
s. ol- 23b/06, 23b/08, 23b/11, 24a/05, 24a/08, 24b/01, 43b/04
[=18]

sekiz Yediden sonra dokuzdan önce gelen sayının adı.
s. 17a/07
s. (on sekiz yaş) 58b/04
s. (yedi sekiz yaş) 60b/02
s. bölük 51a/09
s.+dir 17a/07
s.+i (on sekiz) 58b/04
s.+i-de (yigirmi sekiz) 58b/05
s.+ine (yigirmi sekiz) 58b/05
s. ṭokuz ay 12a/08
[=9]

sekizinci Sekiz sayısının sıra sıfatı.
s. 5a/04, 6a/01, 13a/05, 17a/10
s. (on sekizinci) 13a/16
s. (yigirmi sekizinci) 13b/10
s. bāb 10b/10, 59b/12
s.+de 59b/11
[=9]

selāmet Ar. 1. Sağlık, esenlik.
s. bul- 42b/02, 48b/03
2. Kurtulma, kurtuluş.
s.+i içün 61a/17
[=3]

selātin Ar. Sultanlar, hükümdarlar.
s.-i (sulṭān-ı selātin-i cihān) 10a/04
[=1]

selef Ar. Bizden öncekiler, bizden önce yaşamış kimseler, atalar.
s.+de 25a/08
[=1]

Selmān-ı Fārisī Ebû Abdillâh Selmân el-Fârisî (ö. 36/656[?]). İslâmiyet'i kabul eden İran asıllı ilk sahâbî.
S. ḥażretleri 15b/15
S. raḍıya'llāhu ʿanhü 7b/18
[=2]

selvi (< Far. serv) Bk. **servi**
s. gibi 55b/18
[=1]

semend Far. Verd-i aġbes denilen renkteki atın Acemler arasındaki adı. Bk. **verd-i aġbes**
s. 20b/01
[=1]

semer Yük bağlamak veya üzerine binebilmek için merkep, katır vb. hayvanların sırtına konan bir çeşit kaba eyer.
s. ile 28b/12
[=1]

semīn Ar. Besili, yağlı, semiz.
s. ol- 4a/19
[=1]

semiz Besili, etli, yağlı, şişman. Krş. **semüz**
s. ol- 20a/04
[=1]

semn Ar. Semizlik.
s. gel- 12b/14
[=1]

semt Ar. Yön, taraf, bölge.
s.+e 52b/03
s.+in 39a/16
s.+ine 39a/19
s.+ine göre 39b/10
s.+lerine 47a/14
[=5]

semüz Bk. **semiz**
s. ol- 16b/17, 60a/11
[=2]

semüzlen- Şişmanlamak, semirmek.
s.-en 40b/19

[=1]

semüzlik Şişmanlık, besili, yağlı olma durumu.
s.+i (semüzligi) 40a/18
s.**+inden (semüzliginden)** 53b/12
[=2]

sen Tekil ikinci şahıs zamiri.
s. 3b/12, 8b/14
s.+i 3b/08
s.+iñ 3b/07, 3b/08, 3b/09, 3b/10, 3b/11
s. saña 3b/10, 3b/11, 3b/14, 7b/13
[=12]

ṣenāya Ar. Tayın üç dört yaşındayken düşürdüğü ön dişlere verilen ad.
ṣ. 11b/07, 12a/06, 12a/13, 12b/02, 13a/02
ṣ.+lara 12a/16
ṣ.+larda 13a/13
ṣ.+ları 13b/10, 13b/12
ṣ.+ları gibi 13b/05
ṣ.+larında 13a/10, 13b/02, 13b/07
ṣ.+larındaki 13a/16
ṣ.+larından 13a/05
ṣ.+larını 11b/08
[=16]

sene Ar. Yıl.
s. 11b/07, 13a/04, 13a/08, 13a/11, 13a/15, 13a/16, 13a/19, 13b/05, 13b/11, 13b/11, 13b/12, 13b/13, 13b/13, 13b/15, 49b/01, 58b/04
s. (ḳırḳ sene) 57b/06
s.+de 29a/19
s.+de (bir sene) 11b/10
s.+lerde 58b/08
s.+niñ 13a/05, 13a/07, 13a/09
s.+si 12b/05
s.+ye 11b/06, 13a/12
s.+yi 12b/02, 13b/02, 58b/03
[=29]

senelik Üzerinden … sene geçmiş olan.
s. (bir ḳaç senelik) 42b/18
[=1]

seniyye Ar. Yüksek, yüce.
s.+dendir (sünnet-i seniyye) 6a/15
[=1]

sepet (< Far. seped) Kamış, saz vb.nden örülerek yapılan, yiyecek veya eşya taşımaya mahsus, muhtelif şekillerde, kulplu veya kulpsuz kap.
s. 38a/03
s.+i meẕkūr 38a/05
s.+in (sepedin) 38a/08
[=3]

ser-ā-pā Far. Baştan sona, baştan ayağa.
s. 2a/09
[=1]

ser-be-ser Far. Baştan başa.
s. 60a/07
[=1]

ser-destārilik Baş sarıkçılık.
s. 10a/15
[=1]

seref Ar. Sert, dik başlı, uysal olmayan, âsi.
s. başlı ol- 47a/11
[=1]

ser-efrāz Far. Benzerlerinden üstün olan (kimse), seçkin, mümtaz.
s.+ı 2a/08
s. it- 1b/05
[=2]

serāy Far. Saray, hükümdarların ve devlet başkanlarının oturduğu büyük ve gösterişli bina.
s. (felek-rifʿat-ı serāy) 2a/06
[=1]

serd Far. Sert, katı, sinirli, öfkeli, hiddetli. Krş. **sert**
s. at ol- 6b/12
s. başlı ol- 30a/14
[=2]

serdlik Sertlik, katılık. Krş. **sertlik**
s.+i (serdligi) 16b/03
[=1]

sereṭān Ar. Atın ayaklarında görülen hastalık.
s. 50a/03, 50a/12, 50a/14, 50a/16, 50a/17
s. degil 50a/15
[=6]

serīʿ Ar. Hızlı, çabuk.
s.ü'z-zevāl 49a/09
[=1]

serkeşlik Serkeş olma durumu, dik kafalılık.
s. it- 29b/06, 29b/07, 38b/16

[=3]

serp- Şuraya buraya dağılmış, serpilmiş olan.
s.+me 24a/13
s. beyāżlıḳ 24a/16
s.-me beyāżlıḳ yer ḳadar 24a/10
s.-üp 61a/02, 62b/08
[=5]

serpil- Sağa sola dağılacak şekilde saçılmak, yayılmak.
s.-miş gibi (kül serpilmiş)18a/11, 19b/16, 49b/06
[=3]

sert (< Far. serd) Bk. **serd**
s. ol- 16b/07, 16b/11
[=2]

sertlik Bk. **serdlik**
s.+ine (sertligine) 16a/15
[=1]

servi (< Far. serv) Servigillerden, kışı koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, uzun ömürlü, güzel kokulu, kozalaklı, ince uzun ağaç. Cupressus. Krş. **selvi**
s. gibi 58a/16
s.+ye 59a/07
[=2]

ses Bir kulağın duyabileceği frekans ve özellikteki titreşim.
s.+in 31b/18
[=1]

seslen- Sesini çıkarmak, sesle çağırmak.
s.-e 31b/17
s.-mesi 46a/03
[=2]

sev- (Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak, muhabbet beslemek. (ondan) hoşlanmak.
s.-dikleri 4a/16
s.-diklerinden 6b/17
s.-erler 54a/15
s.-meye 62b/19
s.-mez 54a/16
[=5]

sevād Ar. Siyahlık, siyah renk, kara.
s. 12b/17, 18b/08, 19a/04, 19a/09, 19b/02, 20a/01, 21a/03, 21a/13, 22a/18
s. (ḫuṭūṭ-ı sevād) 13a/05
s.+a 19a/10, 20a/16
s.+a (ḳırmızıdan boyanma sevāda māʾil) 18a/09
s.+a māʾil 4a/10, 20b/03
s.+a māʾil ol- 20b/08
s.+ı ḥadeḳa 45a/03
s.+ı üzere 45a/11
s.+ına 45a/09
s.+ını 45a/11
s. ile 18b/01
s. ol- 17b/06, 45a/16
s. rengi 45b/03
s. üzere 18a/13, 19b/01, 20a/18, 58a/04
s. üzere (açıḳ sevād) 19b/14
s. üzre 17b/05, 20a/06
[=31]

sevādiyyet Ar. Siyahlık.
s.+i 17b/17
[=1]

s̱evb Ar. Elbise, bez.
s̱. ile 25a/09, 25a/11, 29a/03
[=3]

sevdā Ar. Aşırı istek, tutku, arzu, heves.
s.+sında 37a/01
[=1]

seyf Ar. Kılıç.
s.+in 3a/04
[=1]

seyfci Kılıç yapan, kılıç imal eden.
s. 18a/01
[=1]

seyis (< Far. sāyis) Bk. **sāyis**
s.+ler 21b/11
[=1]

seyr Ar. Bir şeyi gözle takip etme, izleme.
s. it- 35a/11
[=1]

seyrek Aralıklı olarak, aralarında açıklık olarak.
s. 12a/02, 15a/07
[=2]

sezā Far. Yaraşır, uygun, lâyık.
s. 2a/09, 2b/06
[=2]

sezā-vārān Far. Yaraşırlar,uygunlar, lâyıklar.
s.-ı ḳurb-ı şehriyār 2a/08
[=1]

sıcaḳ Isısı yakmayacak derecede olan, soğuk karşıtı.
s.+dan 26a/12
s. şu 41b/17
[=2]
sıçaḳ Bk. **sıcaḳ**
s. şu 61b/07
[=1]
şıçra- Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak.
ş.-yınca 27b/19
ş.-yup 9b/17
[=2]
şıfat Bir kimse veya şeyin sahip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hâl ve vasıf.
ş.+lardan 5a/09
[=1]
şıġa- Okşamak, sıvazlamak.
s.-yup 8b/13
[=1]
şıġır Gevişgetirenlerden manda, öküz, inek vb. büyükbaş, boynuzlu, evcil hayanlatın ortak adı.
ş. 61b/19
[=1]
şıġutlı Yaşlı, ıslak.
ş. ol- 15a/16
[=1]
şıḥāb Ar. Dost, arkadaş.
ş.+ı 2a/01
[=1]
şıḥḥat Ar. sağlık, esenlik, âfiyet.
ş. 40b/05
ş. bul- 52a/04, 52a/11, 58b/09
ş. gel- 62a/11
ş.+ı (kemāl-i şıḥḥat) 60a/17
[=6]
şıḳ Birbirine çok yakın olan, aralıksız, bitişik.
ş. 39b/07
[=1]
şıḳ- 1. Sıkıştırıp suyunu veya yağını çıkarmak.
ş.-alar 62b/04
2. Çevresini sararak veya bir şey sararak sımsıkı kavramak, üzerine basınç uygulamak.
ş.-araḳ 53b/01, 61a/16
ş.-ınca 53b/14
ş.-maḳ ile 53b/05
[=5]
şıḳı Sert ve gergin olan, gevşek olmayan.
ş. 30b/03
ş. ol- 36b/07
[=2]
şıḳıca Sıkı olarak, pek sıkı, çok sıkı.
ş. ol- 15b/13
[=1]
şıḳıl- İçine sıkıntı gelmek, yüreği daralmak.
ş.-up 36b/06
[=1]
şıḳlet Ar. Ağırlık, yük.
ş. vir- 31b/08
[=1]
sıra Bâzı isimlerin sonuna getirilerek birleşik zarflar yapar: Ardı sıra: Ardından.
s. (arḍı sıra) 37b/05
[=1]
sıraca Boyun ve koltuk altlarındaki lenf bezlerinde iltihaplanmalara ve akıntılı yaralara yok açan bir çeşit verem, lenf bezi tüberkülozu.
s. 50a/11
[=1]
şırf Ar. Katışıksız, sade, hâlis, saf.
s. 26a/01
[=1]
şırt Hayvanlarda karın bölgesinin arka tarafında boynun bittiği yerden sağrıya veya bazılarında kuyruğa kadar olan kısım.
ş.+ı 18b/13
ş.+ına 29b/02
ş.+ında 20a/15
ş.+ınıñ 18b/14
[=4]
şıyānet Ar. Koruma, muhafaza, himâye.
ş. (kemāl-i şıyānet it-) 8b/15
[=1]
Sībeveyhi Ebû Bişr (Ebû Osmân, Ebü'l-Hasen, Ebül-Hüseyn) Sîbeveyhi Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî (ö. 180/796). Arap dili gramerine dair zamanımıza ulaşan ilk hacimli eserin yazarı ve Basra

nahiv mektebinin en önemli temsilcisi.
S. (İmām-ı Sībeveyhi) 18b/07
[=1]

Sicl Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Sicl, "su gibi akan" anlamındadır.
S. 6a/10
[=1]

sīd Ar. Kurt, köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. Krş. **silfed**
s.+dir (ednā-yı sīd) 34a/11
[=1]

sidre Ar. Hz. Muhammed'in Mîraç gecesinde Cebrâil ile birlikte yükseldiği yedinci kat semada bir makam.
s.-i südde Sidre makamının kapısının eşiği. 2a/07
[=1]

sil- Oyaprak, sürterek vb, yöntemle temizlemek.
s.-üp 8a/12
[=1]

silfed Ar. Bk**. sīd**
s. (aşḳar-ı silfed) 20b/07, 21a/06
[=2]

silk- Oynatmak, sarsmak, sallamak.
s.-mesi 35b/19
[=1]

sīn Ar. Arap alfabesinin on ikinci, Osmanlı alfabesinin on beşinci harfi.
s.+iñ 4a/01, 4b/05, 5b/03, 6a/06, 6a/10
[=5]

sin- İçine, özüne işlemek, nüfûz etmek.
s.-ince 39b/02
[=1]

sīne-bend Far. At koşumunda eyerin geriye kaymaması için hayvanın göğsüne bağlanan enli kayış, göğüslük.
s.+iñ 27a/06
[=1]

sinek Çift kanatlılardan, karasinek, sivrisinek vb. pek çok çeşidi olan uçucu böceklerin ortak adı.
s. 13a/17
[=1]

sinġe Atın tırnağının üstüne verilen ad.
s. 15b/19
s.+sin 15b/17
[=2]

ṣinn Ar. Yaş.
s.+ine 43b/06
ṣ.-i rebāʿ Atın rebāʿiyāt dişlerinden bâzısını veya ḳārıḥa dişlerinden bâzısını düşürmesine verilen ad. 12b/07
[=2]

siñir Kas kirişi, kas bağı.
s. 47b/07, 49a/10
s.+dir 27a/06, 28a/05
s.+ine 50b/01, 50b/03
s.+ler 47b/05
s.+ler ile 27b/17
s.+lere 28b/02
s.+leri 14a/16, 14a/16, 14b/04, 17a/03, 50b/13, 52b/19
s.+lerin 52b/18
s.+lerinde 47b/16
s.+lerine 41b/07, 50b/06
s.+lerini 28a/01
s.+leriniñ 16b/03, 16b/05
[=22]

sirāyet Ar.Yayılma, tesir etme, geçme, bulaşma.
s. it- 22b/18, 22b/19, 26a/17, 48a/07, 49a/03
[=5]

Sirḥan Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Sirḥan, "büyük aslan veya kurt" anlamındadır.
S. 6a/06
[=1]

sirke Elma, üzüm vb. meyvelerin fermente edilmesi sonucu elde edilen ekşi su, ekşi elma veya üzüm suyu.
s. 38a/15, 48b/18
s.+de 61a/09
[=3]

sivilce Çok küçük çıban, içinde irin bulunan deri kabarcığı.
s. 49a/06
s. gibi 16b/06

s.+ler 48b/08
[=3]

sivri Ucu keskin ve iğne gibi batıcı olan.
s. 13b/03
s. azu dişi 12a/04
s. azu dişleri 12a/02, 12b/09
s. dişler 12a/04
s. ol- 14a/14, 14a/15, 16a/08
[=8]

siyāh Far. En koyu renk, kömür rengi, kara.
s. 4a/10, 13a/03, 16b/18, 19a/03, 20a/02, 25b/07
s. (ḫuṭūṭ-ı siyāh) 20a/03
s.+a (ḳırmızıdan siyāha boyanmış reng) 18b/02
s.+a māʾil 18a/17, 19a/02, 19b/11, 19b/17
s.+a māʾil ol- 20a/03, 22b/04
s.+dır 17b/15
s.+ı 18b/09
s.+ına 17b/13
s.+ıñ 18b/18
s.+lar 48a/12
s. ol- 15a/16, 17b/02, 17b/11, 21a/08, 21a/18, 23b/09
s. reng ol- 18b/12
[=26]

siyāhlıḳ Siyah olma durumu, karalık.
s. 12b/18
s.+ı (siyahlıġı) 20a/08
[=2]

siyer Ar. Hz. Muhammed'in hayatı ve onun hayatını konu edinen ilim dalı, bu dalda yazılan eser.
s. (ʿulemā-i siyer) 5a/12, 5a/18, 6a/13
s.+iñ (ʿulemā-i siyer) 5a/08
[=4]

şoġulcan Solucan, birçoğu insanlarda ve omurgalı hayvanlarda asalak olarak, bir kısmı toprak içinde yaşayan ufak, uzun, yuvarlak veya yassı kurt.
s. 35a/02
[=1]

şoḥbet Ar. İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça yapılan konuşma.
ş. it- 35a/10
[=1]

soḳ- (İçine veya arasına) girmesini sağlamak.
s.-up 61a/15
[=2]

şoḳaḳ (<Ar. zuḳāḳ) Yerleşim yerlerinde ev ve dükkânlar arasında uzanan, caddeye nispetle daha dar ve kısa yol.
ş. başı 37b/13
[=1]

şoḳum "İnsan omurgasının alt ucunun bittiği yer" anlamındaki *kuyruk sokumu* söyleyişinde geçer.
s.+una ḳadar (ḳuyruḳ şoḳumu) 20a/11
[=1]

şol Kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.
ş. 12a/17, 59a/12
ş.+a (şag şol) 31b/09
ş. ard ayaḳ 23b/16, 24a/07
ş. ayaḳ 24a/02, 47a/09, 47a/10, 50b/09
ş. göz 45a/17
ş.+ı 43b/04
ş.+ında 56b/02, 58a/11
ş. ḳol 24a/02
ş. ḳulaḳ 9b/15
ş. ön ayaḳ 23b/07, 23b/16, 24a/07
ş.+una 33b/11, 46a/19
ş.+una ṭoġrı 50b/09
ş.+unda 56b/08, 57a/13, 57a/17
ş.+undaki 45b/19
ş. yed 9b/15
[=26]

şolaḳ Sol elini kullanan kimse.
ş.+dır 47a/10
[=1]

şoluḳ Nefes, hava.
ş.+ı (şoluġı) 36b/05
ş.+unı (şoluġunı) 30a/06
[=2]

şomun Yuvarlak şişkince ekmek.
ş.+ı (yer somunı) 61a/18
[=1]

şon Bir şeyin en sonra olan veya ortaya çıkan bitiş, tükeniş kısmı, bitme, tükenme noktası, nihâyet.

ş.+unda 6b/05
[=1]

şoñra 1. İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhere.
ş. 4b/16, 5a/03, 5b/08, 6a/09, 12a/07, 12a/08, 13a/10, 13b/01, 13b/09, 26a/14, 29a/03, 29a/11, 29a/13, 29b/11, 30a/08, 31b/03, 31b/04, 31b/05, 32a/03, 35a/16, 36a/03, 36b/03, 38a/01, 39b/05, 42a/13, 42b/10, 47b/03, 47b/04, 48a/09, 48b/19, 49b/02, 52b/06, 52b/07, 53a/01, 53a/13, 53b/01, 53b/07, 58b/09, 60b/04
ş.+dan 22b/10, 26b/07
ş.+larda 48a/17
2. -nin ardından, … arkasından.
ş.+(-dan-şoñra) 41a/18, 61b/11, 62a/01, 62a/14
ş.+(-dan şonra) 36a/16
ş.+(-dan şoñra) 9a/03, 12a/15, 12a/17, 12b/04, 13a/04, 19a/10, 29b/15, 32a/10, 39b/08
ş.+(-den-şoñra) 34b/05, 63a/02, 63a/05
ş.+(-den şonra) 37b/09
ş.+(-den şoñra) 42a/09, 49a/01
[=61]

şovıḳla- Soğuklamak, soğuk almak, üşüüp hastalanmak.
ş.-yup 49b/01
[=1]

şovuḳ Sıcaklık derecesi üşütülecek kadar az olan, insanı üşüten.
ş.+dan 49b/07
[=1]

şoy Soylu, asil.
ş. 31a/07, 39a/16
ş. at 60a/15
ş. ise 11b/12
ş. ḳısraḳ 11b/13, 62b/12
ş. ol- 31a/05
ş.+un 39b/10
ş.+una 39b/10
[=9]

şoysuzluḳ İyi bir soydan gelmeme veya soyunun özelliklerini taşımama (hayvan, bitki).
ş.+ına (şoysuzluġına) 37b/12
[=1]

söbü Yumurta biçiminde, oval.
s. yüzli ol- 15a/12
[=1]

söyle- (Türkü, şarkı, şiir) Okumak.
s.-r gibi (şiʾr söyle-) 4b/15
s.-yene (şiʿr söyle-) 4b/13
[=1]

şu Hidrojen ve oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde.
ş. 7b/06, 15b/17, 39a/02, 39a/02, 39a/03, 42b/16, 45b/12, 45b/12, 47b/03, 47b/14, 51b/11, 52a/14, 52a/17, 52b/10, 52b/15
ş. (sıcaḳ şu) 41b/17
ş. (yem-şu) 38a/02
ş. (yem-şu vir-) 38a/01
ş.+dan (çiyli şu) 62b/04
ş. geç- 39a/01
ş. gibi 6a/11
ş. iç- 11b/08, 29a/09
ş. ile (çiyli şu) 62b/06
ş. ile (sıçak şu) 61b/07
ş. in- 45b/15
ş.+lar 48b/10
ş. vir- 26a/15, 41b/01
ş. viril- 26a/12
ş.+ya 4a/08
ş.+yı 4a/07, 9a/19, 45b/04, 62b/08
ş.+yı (arpa şuyı) 62b/05
ş.+yı ile (gül şuyı) 60b/09
ş.+yın vir- 42b/09
ş.+yun 62b/04, 62b/05
ş.+yunı 42a/08
[=41]

sūʾ Ar. Kötü, fena, yanlış, kötülük.
s.ı'l-ʿayş 24a/14
s.-ı edeb-i feres 37a/10
s.-ı ḫulḳ 29a/10, 30b/04, 30b/09, 34b/05, 34b/06, 35b/18, 37b/12, 38b/14, 39a/08, 41a/03, 47a/13, 47a/14, 55b/08
s.+ı ḫulḳ getir- 36b/02, 36b/06
[=16]

suʾāl Ar. Sorulan şey, soru.
s. eyle- 29a/15
s. it- 7b/13, 9b/04, 18b/07, 50a/09
[=5]

ṣudġ Ar. Atın şakaklarına ve şakaklarına yakın yerde olan tüylere verilen ad.
ṣ. 26b/18
[=1]
ṣudūr Ar. Meydana gelme, ortaya çıkma.
ṣ. 29a/07
ṣ.+unı 59a/17
[=2]
ṣufret Ar. Sarılık, sarı olma durumu, sarı renk. Krş. **ṣufretü**
ṣ. 13a/06
ṣ.+e mā'il ol 20a/08
[=2]
ṣufretü Bk. **ṣufret**
ṣ. (evṣāf-ı elvānü'ṣ-ṣufretü) 19b/04
[=1]
ṣufūf Ar. Saflar, sıralar, diziler.
ṣ. cengleri 60a/09
[=1]
ṣulb Ar. Bel, bel kemiği.
ṣ. 27a/08
ṣ.+ı (fıḳarāt-ı ṣulb) 16a/12
[=2]
sulṭān Ar. Hükümdar.
s. (mülk-i sulṭān vir-) 1b/05
s.-ı kevneyn 1b/11
s.-ı muẓaffer 1b/12
s.-ı selātin-i cihān 10a/04
[=4]
Sumāṭīs (?) Metinde asil bir kısrağın bulunduğu rivayet edilen ülke, bir memleket.
S. 62b/11
[=1]
ṣūret Ar. 1. Resim, tasvir, şekil,biçim.
ṣ. 37a/16, 37a/17
ṣ.+den 37a/18
ṣ. düz- 37a/13
ṣ. ile 37b/02
2. Tarz, yol, şekil.
ṣ.+le 38a/03, 39a/07, 40b/19
[=8]
ṣūretā Ar. Dış görünüşe göre, görünüşte
ṣ. 46b/17
[=1]
ṣuṣam Anayurdu Hindistan ile güney adaları olan, meyvesi kapsül şeklinde, beyaz veya alacalı beyaz çiçekli otsu bitki, sûsen, sevsen. Sesamum.
ṣ. dānesi 19a/06, 48b/08
[=2]
ṣuṣayıcı Çok susayan, su ihtiyacı duyan.
ṣ. ol- 46a/10
[=1]
sūsenī Ar. Susam rengi.
s. aṭlası Vücudu, kurt rengi gibi sarı renkte, burnunun ucu, ağzı ve gözleri tırnaklarıyla aynı renkte olan at. 21b/17
s. levni Sarıya çalan beyaz renk. 21b/11
[=2]
ṣuṣuz Su olmadan, susuz bir şekilde.
ṣ. (yemsiz ṣuṣuz bıraḳ-) 37b/19
ṣ. ṭur- 26b/02
[=2]
ṣuṣuzluḳ Susuz olma, susuz kalma durumu.
ṣ.+ı (ṣuṣuzluġı) 26a/16
[=1]
ṣübūr Ar. Helâk, hüsran.
ṣ.+uñ 49a/10
[=1]
süd Süt, doğumdan sonra kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu beyaz renkli sıvı.
s.+den (südden kes-) 63a/01
s.+i (ḳoyun südi) 62a/12
s.+ünden (südünden) 11b/05
s. vir- 62b/19
[=4]
südde Ar. Kapı, kapı eşiği.
s. (sidre-i südde) 2a/07
s.-i ḫulḳ 35a/06
[=2]
sühulet Ar. Kolaylık.
s. 40b/06
s. ol- 16b/02
[=2]
Sükeb Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Sükeb, "su dökmek" anlamındadır. "Su gibi

akan, eşkin giden" anlamında Sükeb olarak isimlendirilmiştir.
S. 4a/01, 4a/06, 4a/06, 4a/08
[=4]

sükerece Ar. Bk. **ummu'l-ḳirdān**
s. 28a/12
[=1]

sükūn Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin harekelendirilmemesi, üstün, esre, ötre ile okunmaması durumu, sâkin olma.[Sözlüklerde harflerin cezimli okunacağını göstermek için kelimelerin açıklama kısmına yazılırdı].
s.+ı 4b/05
s.+ı ile 4a/02
s.+ıyla 5a/16, 5b/11, 6a/07, 6a/11
[=6]

Süleymān Hz. Süleyman, Hz. Dâvud'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen hükümdar peygamber.
S. (mānend-i Süleymān) 1b/05
[=1]

s̱ülüs̱ Ar. Üçte bir.
s̱.+i 23a/09
[=1]

s̱ülüs̱ān Ar. Üçte iki, üç kısımda iki kısım.
s̱.+ı (bir mızrāḳıñ s̱ülüs̱ānı ḳadar) 32b/08
[=1]

sünbük Ar. Atın tırnağının bitişiği ve bileğinin ince yerine verilen ad.
s. 28a/12
[=1]

sünen Ar. Sünnetler, Hz. Muhammed'in söz ve davranışları.
s.-i Resūl 6b/04
[=1]

sünger Daha çok denizlerde koloni hâlinde bir yere tutunarak yaşayan tek hücrelilere yakın ilkel hayvan ve bu hayvanın temizlik işlerinde kullanılan çok gözenekli, su emici, yumuşak ve esnek iskeleti.
s. gibi 47b/13
s. ile 61b/10
[=2]

sünnet Ar. Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve yapılmasını tasvip ettiği işler, davranışlar.
s.+den beri 6a/15
s.-i Muḥammedī 9b/12
s. -i nebeviyye 10a/09
s.-i seniyye 6a/15
s.+idir 1b/14
[=5]

sür- 1. (Bir şeyi bir yüzey üzerine) Tabaka hâlinde yaymak.
s.-eler 37b/08, 54b/02
s.-üp 42b/13, 61b/18
2. Yönetip yürütmek, kullanıp gitmesini sağlamak.
s.-eler 42a/19
s.-esin 44b/17
s.-meye 42a/17
s.-üp 39a/01, 41b/16
3. Ülkesinden veya yerinden başka bir ülkeye veya yere göndermek, nefyetmek.
s.-erler 56b/16
s.-melidir 55a/06
4. Değdirmek dokundurmak.
s.-mege 48b/16
[=12]

sürʿat Ar. Çabukluk, hızlılık, hız.
s.+den 33a/16
s.+inden nāşi (kemāl-i sürʿat) 5b/11
s.+ine (kemal-i sürat) 16b/03
s.+le 30b/15, 32a/12
[=5]

sürʾatli Çabuk, hızlı.
s. 33a/17
s. (-dan sürʾatli) 33a/03
s. (-den sürʾatli) 34a/14
s.+dir 34a/08
[=4]

sürʾatlice Hızlı olarak, hızlıca, çok çabuk şekilde.
s. 33a/12
[=1]

sürü Bir arada yaşayan, büyük gruplar, kümeler hâlinde gezip dolaşan hayvan topluluklarından her biri.
s.+sünüñ (ḳısraḳ sürüsü) 60a/13
[=1]

sürü- Ayaklarını yere sürterek yürümek.

s.-mek 47a/03
[=1]

sürül- Yönetilip yürütülmek, gitmesi sağlanmak.
s.-ürse 42a/18
[=1]

sürün- Geçerken bir şeye değmek.
s.-düginden 5a/06
[=1]

süvār Far. Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş olan, at binicisi.
s. 19a/04, 31a/14
s. iken 39a/11
s. it- 59b/10
s. ol- 1b/13, 27b/05
s. olun- 31b/08
[=7]

süvārilik At biniciliği, binicilik.
s.+de 29a/17
[=1]

süz- Bir sıvıyı içindeki tortudan, katı maddelerden ayırıp tasfiye etmek için süzgeçten veya bez kumaş vb. bir şeyden geçirmek.
s.-üp 62b/06
[=1]

Ş

şādān Far. Sevinçli, mesrûr, şâd.
ş. ol- 2a/03
[=1]

şāh Far. Hükümdar, padişah.
ş.+a 2b/08, 2b/12
ş.+ı rebʿ-ı meskūn 3a/01
ş.+ıñ 1b/14, 2b/13
[=5]

şāhī̇ Ar. Padişaha ait.
ş. (çāker-i dergāh-ı şāhī̇) 2a/06
[=1]

şahāb Ar. Akan yıldız, ışıklı nokta, kıvılcım
ş. (meşy-i şahab) 33b/01
[=1]

şāhāne Far. Şahlara yakışacak şekilde, şahlara lâyık mükemmellikte, çok mükemmel.
ş. 2b/19
ş.+sinde (sāye-i şāhāne) 2b/13
[=2]

şāhenşāh Far. Yüce padişahlık, şahlar şahı, padişahlar padişahı.
ş.-ı ʿadlī̇-i şān-ı ġāzī̇ 3a/03
ş.-ı mülk-i ışṭıfā 1b/15
[=2]

şāhideyn Ar. İki tanık, iki şâhit.
ş. maḳāmı 4b/18
[=1]

şahlan- (At) İki arka ayağı üzerine kalkmak, şaha kalkmak.
ş.-ır 30a/05
ş.-maḳ 32b/02
ş.-maḳ gibi 36b/09
[=3]

şaḥm Ar. Etlerin arasındaki yağ, iç yağı.
ş.+ı 40b/17
[=1]

şāʾibe Ar. Leke, kusur, noksan.
ş.+si 20a/01
[=1]

şān Ar. Ün, şöhret, itibâr.
ş. (nām ve şān ṣāḥibi ol-) 59a/10
ş. (ṣāḥib-i şān ol-) 57a/15
ş. (tāmm u şān ṣāḥibi ol-) 58a/09
ş.-ı (şāhenşāh-ı ʿadlī̇-i şān-ı ġāzī̇) 3a/03
ş. ṣāḥibi 57a/14
[=5]

şaʿr Ar. Kıl, tüy.
ş.+a 27a/01
ş.+ı 15a/02, 15a/14, 20b/07
ş.+ında 21a/18
ş.+ınıñ 20b/01, 21a/11
[=7]

şarāb Ar. Meyve sularının, özellikle üzüm suyunun belli usullerde mayalanmasından elde edilen alkollü içki.
ş. buġı 62a/08
ş. ile 61a/19, 62a/06
ş. ṭorṭusı 61b/09
[=4]

şārib Ar. İçen, içici.
ş.-i ḫamra-ı eşvāb 29a/02
[=1]

şarṭ Ar. Bir şeyin varlığının ve meydana gelmesinin kendisine bağlı olduğu şey, gerekli husus, koşul.

ş.+dır 34b/13, 60a/17
ş.+ıyla 26a/07
[=3]
şaşı Aynı doğrultuya bakmayan (göz).
ş. 45a/02
ş. gözli 45a/13
ş. gözli ol- 45a/13
[=3]
şāyān Far. Lâyık, değer, yakışır.
ş. 1b/02
[=1]
şeʿalli Kuyruğunda beyazlık olan (hayvan)
ş. 24b/19
[=1]
şeʿāmet Ar. Uğursuzluk.
ş. (yümn ü şeʿāmet nişānları) 10b/09
ş.+i 56a/10
ş.+inden 55a/03, 56a/07
ş.+ini 46b/09
ş.+iñ 59b/03
ş.+ine 57b/16
ş.+leri 54b/09
[=7]
şeb Far. Gece.
ş.-i isrā 1b/13
[=1]
şebeş Atlara vurulan hafif gem.
ş.+i 30a/13
ş.+le 30a/14
[=2]
şebīh Ar. Benzer.
ş. (-a şebīh) 23a/15, 27b/14, 59a/16, 62b/13
ş. (-e şebīh) 45b/12, 46b/07, 49a/06, 58a/17, 58b/13, 59a/07
ş. dir (-a şebīh) 48b/02
ş. ol- 21b/15
[=12]
şedde Ar. Arapça ve Farsça kelimelerde üzerine konduğu harfi çift okutan işaret.
ş.+siyle 6a/08
[=1]
şedīd Ar. Şiddetli. Krş. **şedīde**
ş. 33a/13, 35a/18, 35b/14, 36a/07, 36b/12
ş. at 31a/12
[=6]
şedīde Ar. Bk. **şedīd**
ş.+dir (ʿillet-i şedīde) 52a/16
[=1]
şeh Far. Hükümdar, pâdişah.
ş.-i devrān 2b/11
[=1]
şehādet Ar. Şahitlik, tanıklık.
ş. eyle- 5a/19
ş.+in 4b/18
ş.+leriyle 4b/17
[=3]
şehenşāh Far. Şahlar şahı, padişahlar padişahı.
ş. 2b/04
ş. (dārā-bende-i şehenşāh) 2b/04
ş.-ı cihān 2b/05
[=2]
şehīd Ar. Allah yolunda ve din uğruna savaşırken ölen kimse.
ş. faẓīleti 8b/05
[=1]
şehriyār Far. Hükümdar, padişah.
ş.+ı 2b/19
ş.+ıñ (sezā-vārān-ı ḳurb-ı şehriyār) 2a/0
[=2]
şeker Far. Şeker kamışı, şeker pancarı, vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, beyaz billurlar hâlinde, suda eriyen, ve ağızda tatlı bir lezzet bırakan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan maddelere verilen ortak ad.
ş. 62a/13
[=1]
şekl Ar. Dış görünüş, dış çizgiler, biçim.
ş.+inde 37a/13
ş.+ine 47b/03, 47b/04
[=3]
şemāte Ar. Gürültü, patırtı.
ş. it- 38b/05
[=1]
şemm Ar. Koku alma, koku duyma.
ş. olun- 5a/01
[=1]
şems Ar. Güneş.

ş.+de (şiddet-i şems) 45b/07
[=1]

şenlik Bir yerin bayındır ve meskûn olması ve bunun sonucunda ortaya çıkan canlılık, kalabalık.
ş.+e (şenlige) 29b/12
ş. maḥal 29b/11
[=2]

şeref-yāb Far. Şeref bulan, şeref kazanan.
ş. ol- 10a/16
[=1]

şerḥ Ar. Bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama.
ş. olun- 10a/19
[=1]

şerḥa Ar. 1. Atın karnında bulunan, Arapların şerīfe dedikleri şeklin Türkler arasındaki adı. Şerḥa kelimesi, karnı yarık anlamında kullanılmıştır. Bk. **şerīfe**
ş. 56a/01
2. Dilim, parça, kesik, yarık.
ş. şerḥa ol- Dilim dilim, parça parça olmak. 48b/14
[=2]

şerīf Ar. Şerefli, kutsal, mübârek.
ş. (ḥadīṯ-i şerīf) 6b/10, 6b/18, 9a/05
ş. (Ḳudüs-i şerīf ḥākimi) 9b/02
ş.+i (ḥadīṯ-i şerīf) 6b/08
ş.+i (mażmūn-ı şerīf) 7a/14
ş.+ine 22a/07
ş.+ine (vaʿd-i şerīf) 3b/17
ş.+iyle (rıżā-i şerīf) 8a/12
ş.+leri ile (dest-i şerīf) 5b/16
[=10]

şerīfe Ar. Atın karnının ortasında, kolan yerinden zekerine doğru serviye benzer bir şekil olmasına verilen ad. Krş. **şerḥa, şerīḥa**
ş. 55b/19
[=1]

şerīḥa Ar. Bk. **şerīfe**
ş. 56a/03
[=1]

şerʿiyyet Ar. Şerîatla ilgili, şerîata uygun.
ş. (icrā-yı şerʿiyyet) 3a/02
[=1]

şeyʾ Ar. Nesne, madde, cansız varlık.
ş. 14a/07, 22a/15, 38b/13, 50b/01, 50b/06, 51a/11, 57b/02, 62a/09
ş.+den 44b/15
ş.+dir 34b/03
ş.+e 45b/19
ş.+i 37a/11, 37a/12, 37b/11
ş. ile 40a/02
ş.+iñ 40a/01, 59a/17
ş.+le 61b/16
ş.+ler 16b/06, 36b/09
[=20]

şeyʾāt Ar Şeyler, nesneler.
ş. (evṣāfü'ş-şeyʾāt) 22a/03
[=1]

şeẓā Ar. İnce kemik.
ş.-i rümmāne Etin altında bulunan kemik. 27b/11
[=1]

şırlaġan Susam yağı.
ş. yaġı 54b/02
[=1]

şiddet Ar. Sertlik, aşırılık, fazlalık.
ş.-i şems 45b/07
ş.+inden 48a/17
ş.+le 17b/02, 35b/03
[=4]

şiddetli Zorlu, sert, aşırı derecede, çok fazla.
ş. 31b/18
[=1]

şifāʾ Ar. Hastalıktan kurtulma, onma, deva, derman, ilaç.
ş.-i ḫayl ol- 10a/17
[=1]

şiḳāḳ Ar. Atın ayaklarında olan yarık, ayak yarılması.
ş. 48a/18
ş.+ıñ 48b/07
[=2]

şikāl Ar. Atın ayağında iki sekilin; yani beyazlığın bir tarafta bulunmasına verilen ad.
ş. 23b/18, 23b/18
ş. ol- 24a/02
[=3]

şikāyet Ar. Durumundan memnun olmama, yakınma, sızlanma.
ş. it- 9a/13

[=1]

şimdi Şu anda, artık, buna göre, bu duruma göre.
ş. 25a/02
[=1]

şimrāḫ Ar. Atın alnındaki beyaz kıllar, atın alnındaki aklık.
ş. (ġurre-i şimrāḫ) 22a/11
[=1]

şimşek mec. Ânî ve kuvvetli bir şekilde, hızlı, şimşek hızıyla.
ş. iʿānesi ol- 26b/03
[=1]

şiʿr Ar. Şiir, manzume.
ş. söyle- 4b/13, 4b/15
[=2]

şirāʾ Ar. Satın alma, satın alınma.
ş. (bey ve şira it-) 25a/19
[=1]

şiş (Vücutta) Şişmiş olan yer, şişmiş, şişkin.
ş. 47b/12, 47b/17, 49a/11, 49a/16, 49a/18, 52a/12, 52a/13, 53a/02
ş.+dir 48a/05, 49a/16, 51a/08
ş.+e 53a/01, 62a/03
ş. gel- 49b/12, 61b/05
[=15]

şiş- Gerilip kabarmak, şişkin bir durum almak.
ş.-er 49a/12
ş.-meye 30b/02
ş.-üp 62a/02
[=3]

şişir- Şişmesine sebep olmak, şişmesini sağlamak.
ş.-ir 49a/11
[=1]

şol İşaret sıfatı, şu, o.
ş. 17b/02, 20a/19
[=2]

şöyle Şuna benzer, şunun gibi, şu şekilde.
ş. 9a/07
[=1]

şuʿbelen- Kollara, bölümlere, dallara ayrılma.
ş.-ür 17a/07
[=1]

şübhe Ar. Kuşku, tereddüt.
ş. 59a/10
[=1]

şükrān Ar. Nimeti verene karşı teşekkür, iyilik bilme, minnettarlık.
ş. (hadd-i hezārān-ı şükrān)1b/02
[=1]

şükūfe Far. Çiçek.
ş.+lerden 59a/06
ş.+ye 59a/06
[=2]

şürb Ar. İçme.
ş.+e (ekl şürb) 40b/13
ş.+ine (ekl şürb) 43a/02
ş.+iñ (ekl şürb) 42b/10
ş.+üne (ekl şürb) 40b/13
ş.+üni (ekl şürb) 41b/14
[=4]

şürūʿ Ar. Başlama.
ş. it- 32b/18
ş. olun- 25a/02, 36b/05
[=3]

şürūṭ Ar. Şartlar, kurallar.
ş.+ı 29a/05
ş. üzere 28b/06
[=2]

T

ṭā I Ar. Arap alfabesinin on altıncı, Osmanlı alfabesinin on dokuzuncu harfi.
t.+nıñ 4b/13, 5a/16
[=2]

tā II Far. Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yahut zamanı anlatırken söze mübalağa katar. (Genellikle "dek, değin, kadar, beri vb. ile kullanılır).
t. 2b/17, 13a/07, 13a/12, 26a/17, 38a/09, 38a/14, 39a/07, 39b/14, 40b/17, 41a/03, 41a/08, 41b/17, 42a/19, 43a/03, 49a/15
[=15]

taʿaffün Ar. Çürüme sonucu kokma, bozulma, kokuşma.
t. 60b/05
[=1]

taʿallüm Ar. Öğrenme, belleme.
t.+ünde 39b/17
[=1]

ṭāʿat Ar. Allah'ın emirlerine uyma, ibadet, takvâ.
ṭ.+a (ehl-i ṭāʾat) 3b/05
[=1]
ṭabʿ Ar. Huy, mîzaç, yaratılış.
ṭ.+ına 29b/15, 35b/16
[=2]
ṭabābet Ar. Tıp ilmi.
ṭ. (beray-ı ḫiẕmet-i fenn-i ṭabābet) 2a/05
[=1]
ṭabāḳa (< Ar. ṭabaḳa) Kat, katman.
ṭ. 1b/13
[=1]
ṭabḫ Ar. Pişirme, kaynatma.
ṭ. olun- 61b/10
[=1]
ṭabīʿat Ar. Huy, mîzaç.
ṭ.-ı teneffür eyle- 54b/05
ṭ. it- 29a/09, 30b/12
[=3]
ṭabīʿi Ar. Doğal, yaratılıştan, kendinden.
ṭ. 34b/08
[=1]
taʿbīr Ar. İfade, anlatım, deyim.
t.+i 17b/08, 55b/04
t.+i olun- 17b/08
t. ol- 33b/04
t. olun- 23a/05, 27b/14, 27b/15, 27b/16, 42b/03, 42b/07, 44a/17
[=11]
tabṭīn Ar. Karnı beyaz olan at.
t. (ablaḳ-ı merḳūm-ı tabṭīn) 26a/11
[=1]
taʿcīz Ar. Rahatsız etme, tedirgin etme.
t. it- 62b/16
[=1]
tafṣīl Ar. Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.
t.+i 17a/18
[=1]
ṭaġ Dağ.
ṭ.+ların 18a/14
[=1]
ṭaġınıḳ Bütün durumunda olmayan, öteye beriye dağılmış.
ṭ. ol- 22b/02
[=1]
taḥaccür Ar. Taşlaşma, katılaşma.
t. it- 48a/04
[=1]
taḥammül Ar. Zor şeylere dayanma gücü, katlanma.
t.+i 61b/07
t. it- 6b/19, 16a/03, 60a/09
[=4]
taḥcīl Ar. Atın dört ayağında bulunan ve dirseklerine kadar çıkan beyazlığa verilen ad.
t. 23a/19
t. (evṣafü't-taḥcīl) 23a/17
[=2]
ṭāḥīn (< Ar. ṭaḥīn) Öğütülmüş susam.
ṭ. (bal ḳatılmış ṭāḥīn rengine māʾil) 21a/09
[=1]
taḥkikā Ar. Gerçekten, hakikaten.
t. 9a/19
[=1]
taḫmīnā Ar. Yaklaşık olarak, aşağı yukarı.
t. 39a/03
[=1]
taḥrīr Ar. Yazma, kaleme alma, kaydetme.
t. it- 49b/13, 55a/10, 57b/07
t. olun- 10a/19, 57b/09, 62b/10
[=6]
taḥṣīl Ar. Elde etme, kazanma, bilgi kazanma.
t. it- 29a/17
[=1]
taḥt Ar. Alt, aşağı.
t.+ına ḳadar 25b/19
[=1]
taḫta (< Far taḫte) Kalınca ve uzun biçilmiş düz ağaç parçası.
t. düz- 37b/04
t.+ya 37b/05
[=2]
taḥvīl Ar. Değiştirme, bir durumdan başka bir duruma çevirme.
t. it- 57a/05
t. ol- 13a/17, 23a/06, 23a/09, 23a/11, 23a/11, 23a/14
[=7]
ṭāʾife Ar. 1. Bölül, fırka, takım.

ṭ.-i fürsān 24a/01
ṭ.-i sāʾire 39a/12
2. Kabile, kavim.
ṭ.-i ʿUrbān 24a/15
ṭ.+si (Efrenc taifesi) 51b/13
[=4]

ṭāḳat Ar. Güç, kuvvet derman.
ṭ. (bende-i bī-tāb-ı ṭāḳat) 2a/05
ṭ.+ına göre 32a/12
[=2]

taḳbīḥ Ar. Çirkin görme, beğenmeme, kınama.
t. it- 24a/12
[=1]

ṭaḳıl- (Bir şey başka bir şey üzerine) İliştirilmek, tutturulmak, geçirilmek.
ṭ.-an 30a/01
[=1]

taḳṣīr Ar. Kusur, eksik, kabahat, suç.
t. it- 2a/13
[=1]

taḳviyyet Ar. Kuvvet, güç.
t. vir- 16a/18
[=1]

ṭal- Dalmak, hızla girmek, girivermek.
ṭ.-up 59b/07
[=1]

ṭalaḳ Dalak, karın boşluğunun sol üst kısmında kaburgaların hemen altında, midenin sol arka tarafında bulunan, kan dolaşımını düzenleyen ve kan yapan, çok damarlı, koyu kırmızı renkte, yassı uzunca organ.
ṭ.+ınıñ (ḳoyun ṭalaḳı) 18a/04
[=1]

ṭaleb Ar. İsteme, dileme, arzu etme.
ṭ. it- 11b/03
[=1]

ṭālib Ar. İsteyen, arzu eden, istekli olan kimse.
ṭ. olun- 4a/13
[=1]

taʿlīm Ar. Bir şeyi öğretmek için yapılan düzenli çalışma, alıştırma.
t. 32b/13, 43b/17
t.+de 41b/12
t.+dir 10a/01
t.+e 32b/18
t.+i 34b/03
t.-i meẕkūr 32b/04
t. ile 34b/01, 34b/02
t.+inde (şanʿat taʿlīmi) 32b/06
t.+iniñ 32a/16
t. it- 32a/14, 32a/14, 32b/03
t. olun- 32b/03, 36b/01
[=16]

taʿlīṭ Ar. Atın koltukları ve dirsekleri dışında, herhangi bir uzvunda olan beyazlığa verilen ad.
t. 26b/06
[=1]

tām (< Ar. tāmm) Bütün, eksiksiz, noksansız, mükemmel.
t. 15b/16
t. (berāy-ı tām) 3a/06
t. (tāmm u şān ṣāḥibi ol-) 58a/09
t.(inbisat-ı tamm gel-) 61a/06
t.+dır 15b/18
[=5]

tamām Ar. 1. Bütün, tam, eksiksiz.
t. 12b/14, 61b/17
t.+ında 8a/08, 12b/05
2. Bitme, bitirme.
t. it- 58b/03, 58b/04, 58b/05
[=7]

tamāmla- Bitirmek.
t.-yup 12b/15
[=1]

ṭamar Damar, canlı varlıkların vücudunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal.
ṭ.+dır 27b/06
ṭ.+ıñ 27a/08
ṭ.+lara 28a/19, 28b/01
ṭ.+ları 16b/16, 47b/17
[=6]

taʿmīm Ar. Umuma yayma, genel duruma getirme.
t. 33b/09
t. ḳıl- 2b/07
[=2]

tancıra Tencere, içinde yemek pişirilen ateşe dayanıklı kap.
t.+yı 62a/10
[=1]

ṭāne (< Far. dāne) Küçük yuvarlak cisim. (Metinde mesane taşı anlamında kullanılmıştır).

ṭ. 35a/02
[=1]
ṭanı- Kim veya ne olduğunu, evvelce görülen veya bilinen bir kimse veya bir şey olduğunu anlamak.
ṭ.-r 34a/02
[=1]
ṭap Yürürken çıkan ayak sesini andıran sesin adı.
ṭ. ṭap it- 46a/08
[=1]
ṭar Bk. **dar**
ṭ. 32a/15
ṭ. ol- 36b/06
[=2]
ṭaraf Ar. Yan, yön, cihet, kısım.
ṭ. 17b/06
ṭ.+a 19a/12, 19a/13, 33b/06, 52b/18
ṭ.+da 23b/17, 24b/14, 49a/18
ṭ.+dan 24b/15, 27a/06
ṭ.+dan-da 38a/12
ṭ.+ı 16a/06, 19b/02, 43b/04, 46b/17, 46b/17, 50a/06, 53b/13, 58b/19
ṭ.+ına 16a/07, 19a/04, 30b/15, 35a/18, 35b/01, 39a/15, 44a/07, 46a/05, 53b/10, 53b/13
ṭ.+ında 16b/11, 24b/13, 24b/13, 24b/15, 27b/03, 46b/07, 46b/08, 46b/14, 46b/15, 47b/06, 47b/06, 49b/04, 49b/05, 58a/12
ṭ.+ındaki 16a/04, 27b/02, 28a/18
ṭ.+ından 37a/17, 48a/03, 49a/02, 52a/12, 52a/13
ṭ.+ını 22a/19
ṭ.+ınıñ 14b/17, 16b/07, 19b/19, 23a/13, 26a/04, 26a/05
ṭ.+ıñ (her ṭaraf) 39b/10
ṭ.+larında 28a/07
[=60]
ṭarafeynli İki taraflı.
ṭ. ol- 35b/12
[=1]
ṭaran- (Saç, post vb.nin telleri) Tarakla birbirinden ayrılmak, karışıklığı giderilmek.
ṭ.-mış 15a/08
[=1]
ṭarı Darı, buğdaygillerden, ufak taneli bitki. Panicum.
ṭ. sazları 31b/16
[=1]
taʿrīf Ar. Etraflıca anlatma, bir maddeyi bütün lüzumlu noktalarını içine alır şekilde anlatma.
t.+i gibi 50a/14
t.-i meẕkūr 42a/12
t. üzere 16b/12, 42a/04
[=4]
ṭarīḳ Ar. Yol, usul, yöntem.
ṭ.+ı 32a/08, 32a/16, 38b/17, 41b/14, 53a/12
ṭ.+ı (envāʿ-ı ṭarīḳ) 40a/17
ṭ.+ı ile (kerāmet ṭarīḳı) 10a/01
ṭ.-ı ṣaḥābe-i kirām efendilerimiz 10a/10
ṭ+ın 30b/18
ṭ.+ıñ bul- 40a/15
ṭ.-ı terbiye 29b/01
ṭ. ile 40a/16
[=12]
tarla Tarıma elverişli, belirli ve sınırlı toprak parçası.
t.+ya 29b/13
[=1]
ṭart- Çekip bırakarak sallamak.
ṭ.-araḳ 37a/05
[=1]
ṭartı Ağırlık.
ṭ.+sı ḳadar 55a/12
[=1]
ṭās Ar. Başa giyilen derince yayvan başlık.
ṭ. 25a/10
ṭ.+ını 25a/08
[=2]
taṣdīḳ Ar. Doğru ve yerinde bularak onaylama, kabul etme.
t. it- 9a/18
[=1]
taṣġīr Ar. Küçültme, küçültülme.
t. (sebeb-i taṣġīr) 18b/06
t. olun- 18b/06
[=2]
taṣvīr Ar. 1. Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma.
t.+e 2a/09
2. Resim.
t.+i 37a/14

[=2]

ṭaş I Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim.
ṭ. 33a/05
ṭ.+dan 33b/08, 39a/05
ṭ. dīvar 37a/13
ṭ. gibi 48a/04, 50a/06
[=6]

ṭaş II Dış, herhangi bir yerin sınırları ötesinde kalan yer, hariç.
ṭ.+da 53b/07
ṭ. öz 53b/06
[=2]

ṭaşra Dışarı.
ṭ. 46a/11
ṭ. çıḳ- 61b/15, 62a/03, 62a/05
ṭ.+da 46a/13, 51a/02
[=6]

ṭaşt Far. Leğen.
ṭ. ile 15b/17
[=1]

taṭhīr Ar. Temizleme, paklama.
t. it- 62b/18
[=1]

ṭavar Davar, inek, özellikle koyun ve keçi gibi hayvanların ortak adı.
t. 6b/07
[=1]

ṭavīl Ar. Uzun.
ṭ. 5a/14
ṭ.+iñ 14a/03
ṭ. ol- 14a/01, 15a/05, 15b/14
[=5]

ṭavlan- (Hayvan için) Semirmek, şişmanlamak.
ṭ.-an 28b/07
ṭ.-malıdır 41a/17
ṭ.-mayan 28b/08
[=3]

ṭay Üç yaşına kadar olan at yavrusu.
ṭ. 11b/02, 11b/11, 12a/06, 12b/01, 29a/19, 31b/18, 49b/01, 60b/05, 61a/12, 62b/18
ṭ.+a 29b/02, 31b/14, 32a/17
ṭ.+da 60a/18, 60a/19
ṭ. düşür- 60b/06
ṭ. gibi 36b/03
ṭ. gibi (genç ṭay) 13a/01
ṭ.+ın 62b/16, 62b/17
ṭ.+ıñ 11b/14, 12b/14, 31a/16, 32a/11, 34b/01, 61a/16
ṭ.+ıñ düşür- 61a/13
ṭ.+ıñ lāşesini düşür- 61b/01
ṭ. iken 30a/12, 36a/14, 46b/11
[=31]

ṭayan- 1. Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek, sabretmek.
ṭ.-an 5b/02
2. (Birinden, bir şeyden) Güç ve kuvvet almak, istinat etmek.
ṭ.-dıgı 16a/13
[=2]

ṭaylıḳ Atın üç yaşına gelene kadar geçirdiği devre.
ṭ.+ından berü (ṭaylığından berü) 41b/11
[=1]

ṭayr Ar. Kuş.
ṭ. (cinn ü ins ü ṭayr) 1b/06
[=1]

taẓmīr Ar. Bk. **ıẓmār**
t. 10b/06, 40a/09, 40b/07, 41a/10, 42b/04
t.+e 43a/12
t.+i 40a/08, 41a/18
t.-i feres 40a/11
[=9]

Teʾālā Ar. "Şânı yüce olsun" anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.
T. (Allāh Teʾālā) 8b/12, 9a/02
T. (bi-izni'l-lāhi Teʾālā) 6b/03, 49a/04
T. (Ḥaḳ Teʾālā) 3b/06, 9a/01
T. (ḥamde-Teʾālā) 10a/01
T. (inşā'llāhü Teʾālā) 10b/03
[=8]

teb Far. Sıtma, humma, ateş.
t. 2b/17
[=1]

tebdīl Ar. Değiştirme, değiştirilme.
t.-i havā 52b/09
t.+iyle 19a/11
t. ol- 47b/05
[=3]

teberrük Ar. Uğur sayma, mübarek sayma.

t. 44a/17
t.+ine (teberrügine) 57b/17
t. it- 56b/04
[=3]

tebl̄iġ Ar. Eriştirme, ulaştırma, nakletme, bildirme.
t.-i aḥkām 1b/04
[=1]

tebr̄ik Ar. Uğurlu ve hayırlı olmasını dileme, duyulan memnuniyeti ve takdiri bildirme, kutlama.
t it- 45a/09
[=1]

teby̱in Ar. Açık açık anlatma, beyan etme.
t. ol- 2b/14
[=1]

tecāvüz Ar. Bir sınır veya hizanın ötesine geçme, belli bir haddi aşma.
t. it- 12b/17
[=1]

tecrübe (< Ar. tecribe) Deneme.
t. 15b/17, 55a/10
t. eyle- 57a/06, 57b/18, 58b/01, 58b/14, 58b/18, 59a/01, 59a/17
t.-i terḳ̄im 37a/09
t. ile 30a/15, 58b/02
t. it- 32b/05, 37b/09, 58a/06, 58a/10, 58a/15, 59b/02, 59b/03
t. olun- 30a/09, 47b/10, 57b/05, 58a/13
[=23]

tecv̄iz Ar. Yapılmasına razı olma, uygun görme, izin verme.
t. it- 59a/04
[=1]

tedārik Ar. Edinme, sağlama, hazır etme, hazır bulundurma.
t. it- 37b/16
[=1]

tedb̄ir Ar. Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, başvurulan çare, önlem.
t. 43a/12
t.+i ile 59b/09
t. ile 43a/11
[=3]

te'db̄ib Ar. Terbiye verme, yola getirmek için gerekeni yapma.
t. it- 36b/18, 36b/19, 40a/04
t. olun- 38b/07, 39b/16
[=5]

tedş̄ir Ar. Ablak atın beyaz tüylerinin bir kısmının kula renge dönmesi, değişip kula renk olması.
t. 26b/04
[=1]

tefhīmAr. Bildirme, anlatma.
t. buyur- 40a/03
[=1]

tefne Bk. **defne**
t. yaġı 42b/19
[=1]

teġayyür Ar. Değişme, başkalaşma.
t. bul- 12b/18
t. ile 19a/15
[=2]

tegelti Binek hayvanlarının semeri altına konan kaba keçe, eyer keçesi, içlik.
t.+niñ 16a/05
[=1]

teḫāş̄ī Ar. Korkma, sakınma, çekinme.
t. it- 39a/14
[=1]

tehl̄īl Ar. Kelime-i tevhîdi, "Lâ ilâhe illallah" sözünü söyleme.
t. it- 3b/12
[=1]

tek Bir, bir adet.
t. ol- 50b/17, 55b/10
[=2]

tekāsül Ar. Tembellik, üşenme, gevşeklik, kayıtsızlık.
t. ol- 48b/04
t. olun- 48a/03
[=2]

tekb̄ir Ar. İslâm dininde Allah'ın büyüklüğünü belirtmek için söylenen "Allâhu ekber" sözü.
t. it- 3b/12
[=1]

tekevvün Ar. Vücuda gelme, oluşma, oluşum.
t.+i 35a/02
[=1]

tekmīl Ar. Tamamlama, tamamlanma, bitirme, bitirilme.
t.+inde 32b/04
t.+ine ḳadar 13a/07, 13b/09, 13b/10
t. it- 12b/01, 13b/02, 13b/05
[=7]
tekrār Ar. Yeniden, bir daha, yine, yineleme.
t. 36a/06, 38b/10
t. buyurıl- 9a/08
t. it- 61b/11, 61b/14
t. ol- 49b/17
[=6]
tekrīm Ar. Saygı gösterme, yücetme, ululama.
t.it- 2b/08
[=1]
tel İnsanda saç ve sakalının, hayvanda kuyruk vb.nin bir tek ipçiği.
t.+leri (ḳuyruḳ telleri) 16b/15
[=1]
telef Ar. Yok etme, mahvetme, öldürme.
t. it 46b/11
t. ol- 29a/10
[=2]
tembel (< Far tenbel) Çalışmaktan hoşlanmayan, çaba göstermeyen, gayretsiz, iş yapma husûsunda ağır davranan (kimse).
t. ol- 35b/10
[=1]
temessük Ar. Tutunma, güvenerek tutunma, yapışıp sıkı tutma.
t.+de 6b/04
[=1]
Temīm-i Dārī Ebû Rukayye Temîm b. Evs b. Hârice (Hârise) ed-Dârî (ö. 40/661). Sahâbî.
T. ḥażretleri 5a/02
T. (Ḥażreti Temīm-i 3Dārī raḍıya'llāhu ʿanhü) 9b/02
[=2]
temr-i Hindī Ar. Demir hindi, iki çenekliler sınıfının baklagiller familyasından, boyu 20-25 metreyi bulan, Hindistan ve Tropik Afrika'da yetişen sıcak iklim ağacı. Tamarindus indica.
t. 62b/01
[=1]
temīz (< Ar. temyīz) Kirli, lekeli, pis ve bulaşık olmayan, pak, tâhir.
t. ol- 35a/04
[=1]
temizlik Temiz olma durumu.
t.+ine (temizligine) 15b/08
[=1]
temren Ok, mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir.
t.+ine şebīh (muzrāḳ temreni) 58b/13
[=1]
temyīz Ar. Ayırma, ayrılma, seçme, seçilme.
t. içün 25a/12
t. it- 25a/01
[=2]
ten Far. Vücut, beden.
t.+de (paşlanmış demürlü ten) 19a/08
[=1]
tenbellik Tembel olma durumu, tembelce davranış.
t.+ini (tenbelligini) 57b/18
[=1]
teneffür Ar. Nefret etme, iğrenme, ikrah etme.
t. (ṭabīʿat-ı teneffür eyle-) 54b/06
t. it- 54a/02, 59b/17, 59b/18, 62b/17
[=5]
teneffüs Ar. Nefes alıp verme, solunum.
t.+de 15b/07
t.+e (āsān-ı teneffüs) 15b/06
t. it- 58b/16
[=3]
tenezzül Ar. İnme, nüzûl etme.
t. bul- Azalmak. 43a/04
[=1]
tenhā Far. Issız, içinde az insan bulunan yer.
t.+dan 29b/12
t.+ya 29b/12
[=2]
teʾnīṣ Ar. Dişilik, müzekker bir kelimeyi, müennes olarak kullanma.
t. (ʿalāmet-i teʾnīṣ) 18b/05

[=1]

tep- (Hayvan) Arka ayağı ile vurmak, çifte atmak.
t.-digi 27a/18
t.-erse 37b/11
t.-üp 36b/12
[=3]

tepe İnsan veya hayvanın başının üst kısmı, iki kulak arasındaki bölümü.
t.+siyle 15b/11
[=1]

tepici Çifte atan, tepmeyi alışkanlık hâline getiren (at).
t. ol- 37a/10
[=1]

terakḳḳī Ar. Artma, çoğalma.
t. vir- 40b/14
[=1]

terbiye (<Ar. terbiyye) İstenilen şekilde yetişmesini sağlamak için gerekli nitelikleri kazandırma, eğitme.
t. 31a/06, 31a/10, 37b/11, 39b/12, 44a/14
t. (ṭarīḳ-i terbiye) 29b/01
t.-i efres 31a/13
t. ile 30b/17, 31a/05, 31a/09, 34b/06, 47a/12
t. it- 29a/19
t.+leri 10b/06
t.+lerin 39b/12
t. ol- 29b/01
t. olun- 29b/07, 30a/16, 30a/17, 39b/14, 41a/04
t.+si 28b/15, 36b/03
t.+sin 30b/06
t.+sinde 40b/05
t.+sinde (feres terbiyesi) 31a/15
t.+sinden 30b/03, 39b/13
t.+sinden (feres terbiyesi) 29a/15
t.+sine 7a/04, 36b/04, 39b/11, 43b/16
t.+ye 43a/16
t.+yi 32b/11
[=35]

terbiyeli Eğitimli, terbiye edilmiş.
t. 30b/16, 31a/07
[=2]

terceme Ar. Bir metin veya bir sözün bir dilden başka bir dile çevrilmesi.
t. (berāy-ı terceme) 2b/02
t. (eşref-i terceme) 3a/05
t. olun- 10a/18
[=3]

tercīḥ Ar. Bir şeyi diğerlerinden üstün tutma, daha önemli sayma, yeğleme.
t. olun- 18b/09, 18b/18
[=2]

terk Ar. Bırakma, bırakıp gitme.
t. 31a/14, 51a/13, 51a/14
t. eyle- 31a/13
t. ile 47b/08
t. it- 29a/07, 30a/17, 39a/07, 40b/11, 41a/03, 51b/09
t. ol- 49b/17
t. olun- 31a/09, 36b/02, 42a/15
[=15]

terki Eyerin arka kısmı, binek hayvanlarının sağrısı.
t. 14b/15, 51a/14
t.+den 38b/01
t.+ye 27a/15
[=4]

terkīb Ar. Binilen (binek hayvanı).
t.+sin degil 5b/18
[=1]

terḳīm Ar. İşaretleme, yazma.
t.+lerine (tecrübe-i terḳīm) 37a/09
[=1]

terli Terlemiş olan, üzerinde ter olan.
t. iken 30b/01
[=1]

ters I Hayvan pisliği.
t.+i 39b/02
t.+ini 39b/01
t.+iniñ 27b/09
[=3]

ters II Zıt, aykırı.
t.+i 39b/19
[=1]

tertīb Ar. Düzen, sıra, düzenleme, hazırlama.
t. olun- 10b/02
t. üzere 12a/19, 12b/08
[=3]

tesbīḥ Ar. Allah'ı takdis ve tenzih etme, Hakk'ın her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.
t. eyle- 3b/13
t. it- 3b/12
[=2]

tesḫīr Ar. Ele geçirme, emri altına alma, zaptetme.
t. it- 1b/06
[=1]

teʾṯīr Ar. Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki.
t. eyle- 7b/10
t. it- 48a/14, 48b/02, 48b/05, 49a/01, 50a/03, 52a/05, 56a/10, 60b/13
[=9]

teslīm Ar. Bir şey veya birini bir makam veya kimseye verme, emaneti yerine verme.
t. ḳıl- 2b/08
[=1]

tesmiye Ar. Ad koyma, adlandırma, belli bir isimle isimlendirme.
t. (vech-i tesmiye) 11b/04
t. buyur- 4a/06, 4a/15
t. it- 25a/06
t. itil- 20b/10
t. olun- 4b/01, 5a/06, 5a/10, 5a/15, 5b/12, 6a/15, 11b/07, 12a/06, 12a/07, 12a/08, 18a/01, 23b/18, 24b/19, 25a/13, 27b/17, 33a/17
t.+si 5b/18
[=22]

teşbīh Ar. Benzetme, benzetilme.
t.+e 2a/09
t. içün 4a/08
[=2]

teşbīha Ar. Benzeterek.
t. 5b/12
[=1]

teşdīd Ar. Arap alfabesinde, üzerine konduğu harfi iki defa okutan işaret ve bu işareti yazma, şedde koyma.
t.+i ile 5b/03
[=1]

teşebbüs Ar. Bir işi yapmaya davranma, girişme, girişim.
t. it- 57a/11
[=1]

teşennüc Ar. Kasılma, gerilme, buruşma, spazm.
t. 50b/04
t. ol- 49a/08
[=2]

teşeʾüm Ar. Uğursuz sayma, şom görme.
t. it- 21b/19, 44b/01, 45a/16, 45a/17, 46b/16, 46b/18
[=6]

tevellüd Ar. Doğma, dünyaya gelme, doğum.
t. it- 60a/01
[=1]

tevfīr Ar. Çoğaltma, artırma.
t. ḳılın- 2a/13
[=1]

tezyīn Ar. Süsleme, süslenme.
t. ḳıl- 2b/14
[=1]

ṭıḳa- (Bir şeyin) Delik veya yarığını bir nesne ile kapamak.
t.-ya 39a/01
[=1]

tımar (< Far. tīmār) Binek hayvanlarının derisini, kıllarını kaşağı, fırça, sünger vb. ile temizleme.
t. 42a/08
t.+dan ṣoñra 19a/10
t. gibi 36a/10
t.+ın 42b/17
t.+ına 7a/04, 37a/08
t.+ında 2a/13
t. it- 34b/09
t. ol- 34b/12
t. olun- 19a/10, 50b/15
[=11]

tımarsız Tımar edilmemiş.
t. kal- 47a/19
[=1]

Ṭırf Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Ṭırf, "anası ve babası asil olan" anlamındadır.
Ṭ. 5a/15
[=1]

ṭırmalan- Tırnakla çizilmek.
ṭ.-an 38a/14
[=1]
ṭırmalatdır- Tırmalanmasını sağlamak.
ṭ.-araḳ 38a/13
[=1]
ṭırnaḳ İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka.
ṭ. 16b/07, 17a/01, 24b/02, 48a/07, 48a/19, 48b/08, 48b/14, 49a/03, 49a/04
ṭ. altı 48b/04, 49a/01
ṭ.+da 48b/15
ṭ.+daki 48b/17
ṭ. gibi 28a/07
ṭ.+ı (ṭırnaġı) 14a/05, 14b/14, 24a/19, 28a/10, 28a/14
ṭ.+ın (ṭırnaġın) 53a/19
ṭ.+ında (ṭırnaġında) 53b/05, 53b/07
ṭ.+ının (ṭırnaġının) 15b/19
ṭ.+ınıñ (ṭırnaġınıñ) 28a/12, 28a/13, 50b/02
ṭ.+ıñ 49a/02
ṭ.+ları 16b/18, 21b/13, 21b/16, 35a/05, 48a/06, 48a/14, 48a/15, 59b/02
ṭ.+larıdır 14a/08
ṭ.+ların 44b/19, 47a/02, 48a/08
ṭ.+larına 48b/12
ṭ.+larında 48a/12, 48b/13, 54a/03
ṭ.+larından yuḳarı 49b/04
ṭ.+larını 48b/06
ṭ.+larınıñ 16b/07
[=46]
tilki Bk. **dilkü**
t.-menend Far. Tilki gibi, tilkiye benzer. 39a/15
[=1]
tīmūr Ar. Atın tırnağı ile köstek yeri arasında çıkan kedi memesine benzer sivilcenin adı.
t. 49a/06
[=1]
tīz Far. Çabuk, hemen, hızlı, süratli.
t. 11b/11, 16a/03, 28b/07, 29a/12, 30b/11, 34b/11, 40b/01, 43a/05, 43a/07, 51b/08, 52a/04, 52b/09, 57b/13, 60b/13
t. ol- 37a/02
t. tīz 46a/10
[=16]
tīzce Çabukça, çabuk olarak, çok çabuk.
t. 30a/12
[=1]
ṭobra Bk. **ṭorba**
ṭ.+sı gibi (yaġ ṭobrası) 48a/02
[=1]
ṭoġ- 1. (Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek, tulû etmek.
ṭ.-arken 30a/18
t.-unca ḳadar 7b/17
2. (İnsan veya hayvan yavrusu) Gününü tamamlayıp ana karnından dışarı çıkmak, dünyaya gelmek.
ṭ.-dıġı 49b/01
ṭ.-ma (anadan ṭoġma) 46a/15, 46a/16, 46b/19
ṭ.-unca 12a/06
[=7]
ṭoġra- (Bir şeyi) Keserek parçalamak, parça parça kesmek.
ṭ.-yup 61a/09
[=1]
ṭoġrı 1. Yönünü değiştirmeden, aynı doğrultuda. Bk. **doġrı**
ṭ. 30b/15
ṭ. gezdir- 41b/12
ṭ. git- 35a/17
ṭ. ṭoġrı 41b/05
ṭ.+ya (ṭoġrı ṭoġrı) 41b/05
ṭ. yürü- 33b/16
2. -e yönelmiş olarak, -e karşı.
ṭ. (-a ṭoġrı) 25b/02, 31b/12, 45b/11, 50a/02, 50b/09, 55b/08
ṭ. (-e ṭoġrı) 18b/15, 22b/18, 31b/11, 31b/16, 42a/17, 43b/19, 45b/11, 55b/06
[=20]
ṭoġur- Doğurmak, (hayvan) yavrulamak, dünyaya getirmek.
ṭ.-maz 60a/13
ṭ.-up 62b/16
[=2]
toḫum (< Far. tuḫm) Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce

kendisinden yeni bir bitki üreyen tane.
t.+ı (ḥıltīt toḫumu) 62a/17
t.+ı (havuç toḫumı) 62a/18
[=2]

ṭoḳan- Dokunmak, hafifçe değmek, temâs etmek.
ṭ.-ınca 45b/08
[=1]

toḳluḳ Tok olma durumu.
t.+ı (toḳluġı) 40b/09
[=1]

ṭoḳuz Dokuz, sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı.
ṭ. (sekiz ṭoḳuz ay) 12a/08
ṭ. bāb 10b/01
ṭ.+ı 9a/14
ṭ. ṭutam ḳadar 31b/17
[=4]

ṭoḳuzıncı Dokuz sayısının sıra sıfatı.
ṭ. 6a/02, 13a/07
ṭ.(on ṭoḳuzıncı sene) 13a/19
ṭ. (yigirmi ṭoḳuzıncı) 13b/11
ṭ. bāb 10b/11
[=5]

ṭolaşdır- Dolaştırmak, gezdirmek.
ṭ.-a 39a/04
[=1]

ṭoldur- Doldurmak, dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak.
ṭ.-up 29b/02
ṭ.-ursa 22a/16
[=2]

ṭolu Dolu, dolmuş olan, boş yeri bulunmayan.
ṭ. 34b/16
[=1]

ṭon Don, At tüyünün rengi.
ṭ.+da 54b/15
ṭ.+da ise 43b/07
ṭ.+una 43b/07
[=3]

ṭon- (Kimyevî bir etkiyle) Donmak, sertleşip katılaşmak.
ṭ.-muş 47b/03
[=1]

ṭopallan- Topallamak, aksak aksak yürümek, aksamak.
ṭ.-up 6a/09
[=1]

ṭoplan- Birikmek, yığılmak.
ṭ.-up 51b/15
[=1]

ṭopraḳ Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı.
ṭ. 29b/02, 31a/19, 53b/10
ṭ. (ṭoz ṭopraḳ) 49b/10
ṭ.+da 53b/11
ṭ. ye- 34b/18, 34b/19
[=7]

ṭopuḳ Ayağın toparlakça olan arka kısmı.
ṭ.+ıyla (ṭopuġıyla) 14a/05
ṭ.+larını 34a/09
ṭ.+larınıñ 28a/08
[=3]

ṭorba Kıl, bez, iplik vb.nden dokunmuş veya kâğıt, naylon vb. şeylerden yapılmış çeşitli boyda, ağzı büzülebilen, küçük bir çuval biçiminde kullanım eşyası, kese. Krş. **ṭobra**
ṭ. 38a/04
ṭ.+sın 8a/07, 12a/12
ṭ.+sın al- 8a/09
ṭ+sını 8a/06
[=5]

ṭorı Doru, çeşitli tonları bulunan kızıl kahve rengi at rengi.
ṭ. 40b/19
ṭ.+dır 19a/08
[=2]

ṭorṭu (< Far. durdī) Bir sıvının dibine çöken katı madde, çökelti.
ṭ.+sı (şarāb ṭorṭusı) 61b/09
[=1]

ṭoz Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak.
ṭ. 45b/08
ṭ. ḳalḳ- 45b/07
ṭ. ḳon- 7b/10
ṭ. ṭopraḳ 49b/10
[=4]

ṭozla- Toz kaldırmak, tozutmak.
ṭ.-yup 38a/12
[=1]

ṭozlan- Üzerine toz konmak, tozlu duruma gelmek.
ṭ.-mış gibi 18a/16
[=1]

törpü Bir şeyin üzerindeki pürüzleri gidermek için kullanılan ince pürtüklü eğe.
t. ile 48b/17
[=1]

ṭudaḳ Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri. Krş. **dudaḳ**
ṭ.+ı (ṭudaġı) 14b/05
ṭ.+ı (ṭudaġı) (alt ṭudaḳ) 46a/07
ṭ.+ı (tudaġı) (üst ṭudaḳ) 22b/05, 55a/01
ṭ.+ı gibi (deve ṭudaġı) 46a/07
ṭ.+ında (ṭudaġında) (alt ṭudaḳ) 22b/06
ṭ.+ındaki (ṭudaġındaki) (alt ṭudaḳ) 23a/05
ṭ.+ınıñ (ṭudaġınıñ) 14a/08
ṭ.+ları 14b/18, 19b/10
ṭ.+larına 27a/04
ṭ.+larında 51b/01, 57a/02
[=13]

ṭūl Ar. Uzunluk.
ṭ.-ı ʿömr 57b/13, 58a/06, 58b/01, 59a/08
[=4]

ṭūlānī̇ Ar. Parlak.
ṭ. beyāż 6a/05
[=1]

ṭur- 1. Beklemek, sabretmek.
ṭ.-a 42a/06
2. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.
ṭ.-mak ile 26b/02
ṭ.-mayup 36a/11
3, (Devamlı hareket ve süreklilik hâlinde bulunan bir şeyin) Hareketi kesilmek.
t.-mayup 45b/05
4, Dikilmek, ayakta beklemek.
ṭ.-ur 37b/15
[=5]
şusuz ṭur- 26b/02
yalñız ṭur- 36a/11
[=2]

Tūrān Far. Eski İranlılar'ca Türkler'in Orta Asya'daki en eski yurtlarına verilen isim.
T.+da 29a/16
[=1]

ṭurdur- Dengesini bulup durmasını sağlamak.
t.-ınca 53a/11
[=1]

ṭuruḳ Ar. Yollar.
ṭ.+ı 53a/07
[=1]

ṭuṭ- 1. Karşısına getirmek, yaklaştırıp göstermek.
ṭ.-alar 62a/08, 62a/10
2. Elle kavramak, eline almak.
ṭ.-ar 7a/07, 9a/02, 41b/07, 53b/01, 62b/15
ṭ.-araḳ 33a/02, 37a/05
ṭ.-arlar 56b/08, 58a/17
ṭ.-arsa 9a/02
ṭ.-mamaḳ 44a/05
ṭ.-mamışdır 63a/06
ṭ.-mayı 32a/02
ṭ.-mayup 56b/09, 56b/12, 56b/14, 56b/16
ṭ.-muşdur 63a/07
ṭ.-up 2b/17, 4b/18, 9b/16, 31a/01, 33a/09, 36b/16, 36b/18, 41b/02, 51a/03, 61b/07, 62a/12
[=31]
3. (Ağrı, sancı, hastalık vb.) Musallat olmak, yakalamak.
aġrı ṭuṭ- 62b/15
milh-dem ṭuṭ- 62a/12
4. Kabul etmek, saymak.
bāb ṭuṭ- Uğursuz saymak. 56b/08, 56b/09, 56b/12
maḳbūl ṭuṭ- 56b/14, 56b/16, 58a/17
5. …durumda kalmasını sağlamak, …hâlde bulundurmak.
baş ṭuṭ- 32a/02
dik ṭuṭ- 44a/05
gevşek ṭuṭ- 53b/01
ḫor ṭuṭ- 9a/02, 9a/02
[=13]

ṭutam Bir şeyin bir defada avuç içi veya parmaklarla tutulabilen miktârı.

ṭ. (ṭoḳuz ṭutam ḳadar) 31b/17
[=1]

ṭuz Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde, sodyum klorür.
ṭ. 18a/11, 34b/16
ṭ. ile 35b/04, 36b/19, 61a/03
ṭ.+la 37b/08
ṭ.+u 38a/15
ṭ. vir- 34b/17
[=8]

tüccār Ar. Ticaretle uğraşan kimse, tâcir.
t.+larından (Yemen tüccārları) 5b/15
[=1]

tüg Bk. **tüy**
t.+i 57b/14
[=1]

türāb Ar. Toprak.
t. rengi 19b/09
[=1]

Türkçe Türk dili.
T. 23a/19, 61a/18
[=2]

tüskür- Geri çevirmek, püskürtmek.
t.-üp 36a/04
[=1]

tüvānā Ar. Güçlü, kuvvetli.
t.+lıgı 60b/02
t. (esb-i tüvānā) 2b/16
[=2]

tüy İnsanlarda ve hayvanlarda deri üzerinde bulunan çok ince kıl. Krş. **tüg**
t. 46b/07, 55a/15
t. bitimi 14b/14
t. gibi 56b/12
t.+ini 49a/16
t.+ler 25b/07
t.+lere 27a/19
t.+leri 55a/13, 56a/12, 56a/14, 59b/04
t.+lerinden yüksek 46b/06
t.+leriniñ 20b/12
t.+leriniñ (ḳulalıḳ tüyleri) 26a/18
t.+niñ dipleri 18b/17
t.+ünde 56a/11
t.+ünden 55a/11
[=16]

tüyli Üzerinde tüyler bulunan.
t. (dīmışḳ tüyli ol-) 15a/12
t. ol- 20a/04
[=2]

tüylice Üzerinde çok tüy bulunan.
t. ol- 14b/01
[=1]

tüysüzce Üzerinde az tüy bulunan.
t. ol- 14b/05
[=1]

U

uç Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası.
u.+ı (ucı) 14a/13, 14b/01, 14b/18, 15a/08, 18a/10, 21b/12, 21b/16, 28a/17, 45b/16, 55b/06
u.+ıyla (ucıyla) 50b/02
u.+ları 15a/05, 26b/16
u.+larına 12b/17
u.+larındaki 47b/04
u.+larınıñ 18b/19
u.+un 38a/08
u.+una 54b/01
u.+una (ucuna) 26a/19, 53a/19
u.+unda 24b/18
[=21]

ufaḳ Boyutları gerekenden veya olağandan küçük.
u. 38a/03, 38a/04
[=2]

ufaraḳ Biraz ufak, ufakça, küçükçe.
u. 19a/05, 48b/07, 49b/05
[=3]

ufūl Ar. Batma, gözden kaybolma.
u.+e (ʿayn-ı ufūl) 1b/09
[=1]

uġra- Bir yerin yanından veya içinden geçmek.
u.-mazlar 47a/14
[=1]

uġrat- Bir yere gitmesine, yolunun oradan geçmesine sebep olmak, uğramasına yol açmak.
u.-mamaḳ 63a/01
u.-mazlar 55a/08
[=1]

ʿuḳalā Ar. Akıllı kimseler, akıllılar.
ʿu. 47a/13, 54b/10

ʿu. (ittifāḳ-ı ʿuḳalā) 37a/07
ʿu.+nıñ 28b/18
[=4]
ʿukveh Ar. Atın kuyruk dibine verilen ad.
ʿu. 27a/17
[=1]
ʿulemāʾ Ar. Alimler, bilginler.
ʿu.-i siyer 5a/08, 5a/11, 5a/18, 6a/13
[=4]
um- Bir şeyin olmasını beklemek, ümit etmek.
u.-dıgı 56b/02
[=1]
ummu'l-ḳirdān Ar. Atın bileği ile tırnağı arasına verilen ad. Krş. **sükerece**
u. 28a/10
[=1]
umūr Ar. İşler.
u. 6b/05
u.+ında 56a/17
[=2]
ʿunḳ Ar. Nefes borusu.
ʿu. (ḳaṣaba-ı ʿunḳ) 15b/11
[=1]
unut- Yaptığı bir şeyi zamanla yapamaz olmak, (bildiği bir şey) hatırından çıkmak.
u.-duġı 39b/13
u.-ırsa (unudırsa) 30b/04
u.-up (unudup) 36b/02
u.-ur gibi (unudur gibi) 32a/09
[=4]
unutdur- Unutmasına sebep olmak veya unutmasını sağlamak.
u.-mamaġa 39b/13
[=1]
ur- 1. (Elini veya elindeki bir şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak.
u.-a 31b/12, 35b/11
u.-arak 38b/05, 56b/17
u.-mak 31b/15, 35b/11
u.-masıdır 35b/09
u.-maya 32a/18
u.-mayalar 31b/13
u.-ur gibi 31b/12, 32a/17
u.-urlarsa 31b/19
2. Bir şeyin üzerine bir madde sürmek.
u.-madan 35b/04
3. Koç, sığır, at vb.) Tepmek veya süsmek.
u-maḳ 50b/14
4. (Hedef kabul ettiği şeye) İsabet ettirmek.
u.-salar 33a/06
5. Çarpmak, birbirine çarpmak.
u.-salar 44a/01
u.-ur gibi 33a/14
6. Takmak.
u.-araḳ 36b/18
u.-up 29b/08, 31b/03, 35a/14, 35b/02, 36b/15, 41b/15, 42a/02
[=25]
çul ur- 42a/02
gem ur- 35a/14, 35b/02, 36b/15, 41b/15
keçe ur- 31b/03
kelebsār ur- 36b/18
licām ur- 29b/08
yere ur- 56b/17
[=7]
ʿUrbān Ar. Araplar, Arap halkından olanlar.
ʿU. 24a/01, 45a/06, 55a/19
ʿU. (beyne'l-ʿUrbān) 18b/16, 21a/12, 21a/13, 21a/15, 21b/02, 21b/17, 21b/18
ʿU.+ıñ (ṭāʾife-i ʿUrbānıñ) 24a/15
[=11]
urġan Pamuk, keten, kenevir vb. bitki elyafından yapılan ince halat.
u. ile 31a/18
[=1]
ʿurḳūb Ar. Atın ayakları üzerinde bulunan sinirlere verilen ad.
ʿu. 28b/01
[=1]
urul- Takılmak.
u.-a 29b/17
u.-an 14a/05, 16b/08, 27a/14, 49a/05, 49a/14
u.-muş 33b/14
u.-unca 46a/11, 51b/04
u.-urken 35b/03
u.-ursa 51b/09

u.-sa 35a/16
[=12]
eger urul- 27a/14, 51b/09
eyer urul- 51b/04
gem urul- 29b/17, 35a/16, 35b/03, 46a/11
kösdek urul- 49a/14
köstek urul- 49a/05
naʿl urul- 16b/08
pāy-bend urul- 14a/05
yük urul- 33b/14
[=12]

urup (< Ar. rubʿ'dan) Kumaş ölçmekte kullanılan, çarşı arşınının ve kırk paralık kuruşun dörtte biri olan rubu kelimesinin halk ağzındaki söylenişi.
u.+dan 21b/04
[=1]

usan- (Bir kimse veya şeyden) Sıkılıp artık ondan hoşlanmaz, onu istemez duruma gelmek, bıkmak, bezmek.
u.-ınca 38a/14
u.-ma 31b/07
[=2]

ʿusret Ar. Sıkıntı, zahmet, zorluk, güçlük.
ʿu. çek- 46b/01
ʿu.-i keşīr 28a/03
[=2]

ʿusretli Sıkıntılı, zor, zahmetli.
ʿu. 47b/11
[=1]

uy- Ölçüleri ve nitelikleri denk gelmek, tam gelmek, uygun olmak.
u.-ar 15b/09
u.-maz 35b/16
[=2]

uyar- Yaptıklarının veya kendisine yapılanların yanlış veya tehlikeli olabileceği hususunda bir kimsenin dikkatini çekmek, ikaz etmek.
u.-ma gibi 31a/03
[=1]

uydur- Uymasını sağlamak, uygun düşürmek, ayarlayıp denk getirmek.
u.-up 37a/04
[=1]

uyġunluḳ Uygun olma, elverişli olma durumu.
u.+una (uyġunluġuna) 43b/10
[=1]

uyluḳ Bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.
u. 27a/16
u.+ı (uyluġı) 19b/18, 23b/02
[=3]

uyu- Uyku hâlinde olmak.
u.-yup 30b/19
[=1]

ʿuyūb Ar. Ayıplar, kusurlar. Krş. **ʿuyūbāt**
ʿu.+dan sālim 54b/11
ʿu.-ı feres 34b/08
ʿu.+uñ 36a/04
[=3]

ʿuyubāt Ar. Bk. **ʿuyūbāt**
ʿu.+dan 54a/12
ʿu.-ı (der ẕikr-i ʿuyūbāt-ı feres) 35a/07
ʿu.-ı (envā-ı ʿuyūbāt-ı feres) 43a/18
ʿu.+ları 10b/08
[=4]

uza- Uzun duruma gelmek, uzunluğu artmak.
u.-dıḳça 48b/14
u.-r 45b/17
u.-yup 12b/16
[=3]

uzaḳ Arada çok mesafe bulunan, uzun sürede gidilebilen, ırak.
u. 5b/04, 30b/02
u.+dan 18a/14
[=3]

uzat- İleriye doğru yöneltmek.
u.-up (uzadup) 53a/18
[=1]

uzun İki şey arasında kendi ölçülerine göre fazla mesafe olan.
u. 12b/03, 24b/01, 28a/08, 33b/06, 53a/14, 55a/12
u. ol- 5a/05, 15b/07, 16b/15, 44a/10, 44a/13, 54a/17, 59b/04
[=13]

uzunca Uzun olarak, biraz uzun.
u. 47b/17, 49b/19
[=2]

uzunlıḳ Bir yer veya nesnenin bir ucundan öbür ucuna kadar olan mesafe, boy. Krş.**uzunluḳ**
u.+ı ile (uzunlığı) 13a/03
u.+ına (uzunlığına) 27a/05
[=2]

uzunluḳ Bk. **uzunlıḳ**
u.+ı (uzunluġı) 12b/19
[=1]

ʿuzv Ar. Bir vücudu meydana getiren ve belli görevleri olan parçaların her biri, organ.
ʿu.+ı 26b/04
[=1]

Ü

üç İkiden sonra dörtten önce gelen sayının adı.
ü. 14a/01, 14a/02, 14a/02, 14a/02, 14a/03, 14a/04, 14a/07, 33b/15, 40a/02, 55b/09, 57a/10
ü. beş 43b/13
ü. beş gün 29b/05, 42a/16
ü. bölük 22b/14, 41a/19
ü. defʿa 61a/04
ü.+dür 34a/05, 34a/10
ü.+ünde 54a/06
ü.+ünde (yigirmi üç) 13b/06
[=21]

üçer Üç sayısının her birine üç veya her defasında üç tane anlamına gelen üleştirme sıfatı.
ü. devvāre58a/11, 58a/12
[=2]

üçinci Üç sayısının sıra sıfatı. Krş. üçüncü
ü. 11b/07, 17a/08, 32b/09, 34a/08
ü. (on üçinci) 6a/07
ü. bāb 10b/04
ü. dördinci gün 42a/11
ü.+si 34a/13
ü.+ye 40a/06
[=9]

üçüncü Bk. **üçinci**
ü. 5b/01
[=1]

üfle-Bir şey üzerine dudakları büzerek hızla nefes vermek.
ü.-yüp 62a/02
[=1]

üflen- Üflemek işi yapılmak.
ü.-en 62a/05
[=1]

ümmet Ar. Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk.
ü.+e 10a/01
ü.-i (ümmet-i Muḥammed-i ṣādıḳīn) 9b/11
ü.+ine 40a/03
ü.+iñ 9b/13
[=4]

ünsiyyet Ar. Yakınlık, alışkanlık, ahbaplık, ülfet.
ü. 39a/19, 39b/09
ü. it- 31b/02
ü. itdir- 39b/06, 39b/07
[=5]

ürk- Korkup birden sıçramak.
ü.-dügi 39a/19
ü.-me 39a/11
ü.-mesidir 39a/10
ü.-meye 30b/03
ü.-ünce 38b/12
ü.-üp 30a/05, 38a/11
[=7]

ürkeklik Ürkek olma durumu, ödleklik, korkaklık, çekingenlik.
ü. 31b/13
[=1]

ürküt- Ürkmesine sebep olmak
ü.-eler (ürküdeler) 38b/05
[=1]

üseyyid Ar. Siyaha çok yakın olan renk, kurşûnî siyah.
ü.ü'l-cādī Vücudu koyu sarıya, perçemi, yelesi, kuyruğu, omuz başları ve pazuları siyaha çalan renkte, semiz ve tüylü olan kısrak. 20a/05
[=1]

üslūb Ar. Oluş, yapış veya yapılış biçimi, tutulan yol, tarz, usul.
ü. üzere 42a/19
[=1]

üst Bir şeyin aşağı sayılan yerine göre yukarı tarafı.
ü. 12a/16, 58a/14
ü. (alt ve üst dudaḳ) 55a/09

ü. dişler 46a/05
ü. dudaḳ 12a/14
ü. ṭudaḳ 22b/05, 55a/01
2. Bir şeyin yukarıya bakan yüzü, yüzeyi.
ü.+i 14a/12, 22b/08, 27a/10
ü.+idir 15b/19
ü.+ine 42b/13
ü.+ini 42b/18
ü.+ü 18a/07, 19b/19
ü.+ünde 24b/02, 27a/07, 47b/07, 47b/07, 57a/02, 57a/07, 58a/01
ü.+ündeki 27b/10
ü.+üne 38b/18, 61a/01
ü.+ünüñ 15a/14, 28a/15
3. Vücut, gövde, beden.
ü.+ünde iken 35b/05
[=28]

üstādāne Far. Üstat olan kişiye yaraşır kimseye yaraşır tarzda, maharetle.
ü. 35b/16
[=1]

üste Kıç, arka taraf.
ü.+deki 30b/14
[=1]

üzengi Ata binebilmek için ayakla üzerine basılan, bir kayışla eğerin yanına asılmış altı düz mâdenî halka.
ü. 27b/04
ü.+den 37b/02
ü. ile 38a/12
ü.+lerin 33a/09
ü.+yle 38b/09
[=5]

üzengisiz Üzenginin bulunmama durumu, üzengisi olmama.
ü. 9b/17
[=1]

üzere 1. Gibi, olduğu yolda, olduğu biçimde. Krş. **üzre**
ü. 9b/11, 10b/02, 12a/19, 12b/08, 16b/13, 18a/13, 19b/01, 19b/14, 20a/18, 25b/06, 25b/10, 28b/06, 29a/07, 29b/18, 32a/02, 40b/08, 40b/15, 41a/02, 41a/04, 41a/19, 42a/04, 42a/13, 42a/16, 42a/19, 43a/01, 43a/13, 45a/11, 58a/04
ü. ise 45a/05
2. Üzerine, üstüne, üstünde.
ü. (arḳa üzere yatır-) 61b/06
ü. (asker üzere var-) 60a/09
ü. (çayır üzere yatır-) 31a/19
ü. (çimen üzere yürüt-) 31b/06
[=33]

üzeri Bir şeyin yukarıya bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı.
ü. 14b/02, 15a/19, 45b/17, 49b/05, 57b/04
ü.+leri (üzerleri) 62b/03
ü.+nde 4a/08, 5b/13, 22a/11, 24a/19, 24b/12, 30b/19, 38b/13, 41b/19, 45a/04, 45a/08, 47b/06, 48a/06, 49a/10, 49b/19
ü.+ndeki 27b/13, 28b/02, 49a/16
ü.+nden 31b/07, 37a/16, 42a/02, 49a/05
ü.+ne 3b/11, 8a/02, 23a/03, 25a/09, 29a/16, 29b/04, 34a/06, 38a/05, 41b/01, 44b/16, 44b/18, 45b/06, 53a/11, 59b/17, 62b/08
ü.+ni 25a/10, 41b/18
[=43]

üzre Bk. **üzere**
ü. 2a/11, 17b/05, 20a/04, 20a/06
[=4]

V

vācib Ar. Yapılması gerekli olan, terkedilmesi câiz olmayan husus.
v.+dir 8a/02, 28b/16
[=2]

vācid Ar. Vücuda getiren, oluşturan, meydana getiren.
v. 2a/19
[=1]

vaʿd Ar. Söz verme.
v.-i şerīf 3b/17
v.+ini 9a/18
[=2]

vaffaḳahu'llāhu limā yuḥibbuhu ve yerḍāhu Ar. Sevdiği ve razı olduğu şeyler hususunda Allah onu muvaffak etsin.
v. 10a/02
[=1]

vāfir Ar. Çok, bol.
v. 30b/16, 60b/19
[=2]

vāḥid Ar. Tek, bir.

v. (cild-i vāḥid) 2a/19
v.+de (defʿa-ı vāḥid) 62b/14
[=2]

vaḥşī Ar. İnsandan kaçan, inana alışkın olmayan, yabânî.
v. 39a/10
v.+ye (ḥimār-ı vaḥşī) 56b/13
[=2]

vāḳıʿ Ar. Olan, meydana gelen, vukû bulan.
v. ol- 39a/17, 50b/04
[=2]

vaḳıyye Ar. Bir okka (1.283 gr) veya 400 dirhem eden ağırlık birimi.
v. (altı vaḳıyye) 62b/04
v. (on vaḳıyye) 4a/04
[=2]

vaḳt Ar. Zaman, belirlenmiş zaman, belirli zaman.
v. 6a/09, 9b/06, 26a/15, 40b/11, 42a/06, 52a/14, 53a/06, 57a/14, 60a/18, 60b/02
v.+da 26a/19, 36b/19, 40b/09
v.+dır 49b/16
v.-ı bāride 46a/12
v.-ı ġaflet 1b/10
v.+ı gel- 42a/07
v.-ı iʿtidāl 49b/16
v.-ı meẕkūr 58b/06
v.-ı sāʾir 61a/07
v.+ıdır (geçid vaḳtı) 58b/07
v.+ında 46a/02, 49b/11
v.+ından geç 57b/12
v.+ıylan 26a/12
[=25]

vaḳtsız Uygun zamanda olmayan, yapılmayan, gelmeyen.
v. 57b/11, 61a/08
[=2]

var Mevcut olan, mevcut bulunan.
v. 2b/18, 43b/16, 45a/10, 47a/07
v.+dır 7a/04, 9a/13, 11b/15, 11b/17, 12a/03, 28a/03, 32b/19, 33b/04, 33b/12, 36b/10, 40a/17, 40b/06, 45a/14, 51a/10, 54a/14, 54b/17, 61b/02, 62b/12
v. idi 4a/11
v.+sa 53/b18, 53a/16, 53b/08, 53b/09, 53b/12, 61a/05
[=29]

var- 1. (Belli bir duruma veya sayıya) Ulaşmak, erişmek.
v.-ınca 13a/13
v.-ır 58b/03, 58b/04
v.-mışlar 51a/07
2. Gitmek.
v.-mada 60a/10
[=5]
ʿasker üzere var- 60a/10
aşağı var- 51a/07
[=2]

vārid Ar. Gelen, ulaşan, vâsıl olan.
v. ol- 9a/06
v. olun- 8b/16
[=2]

vasaṭ Ar. Orta.
v.+ıdır 28b/06
v.+ında 56a/01
[=2]

vaṣf Ar. Bir kimse veya şeyin taşıdığı hâl, sıfat, nitelik.
v. (menāfiʿ-i vaṣf) 2b/14
v. ile 2a/12
v. üzre 20a/04
[=3]

vāsıʿ Ar. Geniş.
v.(ʿanaḳ-ı vasi) 33a/04
v. ol- 14a/02, 15b/13
[=3]

vāṣıl Ar. Ulaşan, erişen.
v. ol- 4a/13, 62a/11
[=2]

vāsıṭa Ar. Aracı.
v.+sıyla Aracılığıyla, yoluyla.10a/16
[=1]

vāv Ar. Arap alfabesinin yirmi altıncı, Osmanlı alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi.
v.+ıñ 5a/13
[=1]

vāye Far. Nasip, kısmet.
v.+dür 2a/07
[=1]

vāz Far. Bırakma, terk etme, ferâgat.
v. geç- 47a/13, 47a/14
v. geçir- 38b/16
v. gel- 37b/09, 38b/06, 38b/12
[=6]

vażʿ Ar. Koyma, konulma.
v. 61b/04

v.+da 62b/14
v. it- 61b/10, 61b/12, 61b/18, 62a/02
v. olun- 61b/15
[=7]

ve Ar. İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar.
v. 3b/02, 3b/03, 3b/05, 3b/06, 3b/08, 3b/08, 3b/09, 3b/10, 3b/11, 3b/12, 3b/12, 4a/01, 4a/03, 4a/10, 4a/10, 4a/11, 4a/11, 4a/12, 4a/17, 4a/19, 4a/19, 4a/19, 4a/19, 4b/03, 4b/05, 4b/05, 4b/08, 4b/10, 5a/05, 5a/10, 5a/11, 5a/14, 5a/16, 5a/16, 5a/17, 5a/18, 5b/03, 5b/06, 5b/11, 6a/02, 6a/03, 6a/06, 6a/08, 6a/11, 6a/15, 6a/16, 6b/09, 6b/12, 7a/01, 7a/01, 7a/03, 7a/03, 7a/03, 7a/04, 7a/07, 7a/07, 7a/08, 7a/10, 7a/11, 7a/11, 7a/11, 7a/12, 7a/16, 7a/16, 7a/19, 7b/01, 7b/05, 7b/05, 7b/06, 7b/06, 7b/08, 7b/08, 7b/09, 7b/13, 7b/15, 8a/02, 8a/08, 8a/11, 8a/16, 8b/01, 8b/06, 8b/11, 8b/11, 8b/13, 8b/14, 8b/15, 8b/15, 8b/15, 8b/16, 9a/03, 9a/04, 9a/04, 9a/06, 9a/08, 9a/10, 9a/11, 9a/11, 9a/11, 9a/14, 9a/18, 9a/19, 9a/19, 9b/01, 9b/02, 9b/12, 9b/13, 9b/13, 9b/15, 9b/17, 9b/17, 9b/19, 10a/01, 10a/09, 10a/10, 10a/11, 10a/12, 10a/12, 10a/17, 10a/17, 10a/18, 10a/19, 10b/01, 10b/01, 10b/01, 10b/02, 10b/04, 10b/04, 10b/06, 10b/11, 10b/11, 10b/12, 11b/04, 11b/07, 11b/09, 11b/11, 11b/15, 11b/16, 12a/01, 12a/02, 12a/09, 12a/10, 12a/11, 12a/14, 12a/16, 12a/17, 12b/03, 12b/06, 12b/06, 12b/09, 12b/10, 12b/12, 12b/13, 12b/14, 12b/16, 12b/18, 12b/19, 12b/19, 13a/11, 13a/14, 13a/15, 13b/04, 13b/14, 13b/18, 13b/18, 13b/19, 13b/19, 14a/02, 14a/03, 14a/04, 14a/04, 14a/06, 14a/06, 14a/07, 14a/07, 14a/08, 14a/08, 14a/09, 14a/10, 14a/10, 14a/11, 14a/11, 14a/11, 14a/12, 14a/13, 14a/14, 14a/14, 14a/15, 14a/15, 14a/16, 14a/17, 14a/17, 14a/18, 14a/19, 14a/19, 14b/01, 14b/02, 14b/02, 14b/03, 14b/03, 14b/03, 14b/03, 14b/04, 14b/04, 14b/05, 14b/06, 14b/07, 14b/07, 14b/08, 14b/09, 14b/10, 14b/12, 14b/13, 14b/14, 14b/14, 14b/15, 14b/16, 14b/17, 14b/18, 14b/18, 14b/18, 14b/19, 14b/19, 15a/01, 15a/01, 15a/01, 15a/02, 15a/02, 15a/03, 15a/03, 15a/03, 15a/04, 15a/05, 15a/05, 15a/05, 15a/06, 15a/06, 15a/07, 15a/08, 15a/08, 15a/09, 15a/10, 15a/10, 15a/10, 15a/11, 15a/13, 15a/13, 15a/13, 15a/14, 15a/15, 15a/15, 15a/16, 15a/16, 15a/16, 15a/17, 15a/17, 15a/19, 15a/19, 15b/01, 15b/01, 15b/02, 15b/02, 15b/04, 15b/05, 15b/06, 15b/09, 15b/13, 15b/13, 15b/14, 15b/14, 15b/14, 15b/15, 16a/01, 16a/01, 16a/02, 16a/04, 16a/05, 16a/07, 16a/10, 16a/10, 16a/11, 16a/13, 16a/14, 16a/14, 16a/15, 16a/16, 16a/18, 16b/02, 16b/03, 16b/03, 16b/04, 16b/05, 16b/05, 16b/06, 16b/06, 16b/06, 16b/07, 16b/08, 16b/09, 16b/10, 16b/10, 16b/11, 16b/14, 16b/15, 16b/15, 16b/16, 16b/18, 17a/01, 17a/01, 17a/02, 17a/03, 17a/03, 17a/05, 17a/14, 17a/15, 17a/17, 17b/03, 17b/07, 17b/10, 17b/11, 17b/11, 17b/12, 17b/13, 17b/14, 17b/15, 18a/02, 18a/03, 18a/07, 18a/09, 18a/10, 18a/10, 18a/11, 18a/11, 18a/12, 18a/13, 18a/14, 18a/16, 18a/17, 18a/17, 18a/19, 18a/19, 18b/04, 18b/14, 18b/15, 19a/01, 19a/01, 19a/03, 19a/06, 19a/07, 19a/11, 19a/16, 19a/19, 19a/19, 19b/01, 19b/01, 19b/01, 19b/02, 19b/02, 19b/07, 19b/07, 19b/09, 19b/09, 19b/10, 19b/10, 19b/10, 19b/11, 19b/11, 19b/13, 19b/14, 19b/15, 19b/15, 19b/18, 19b/18, 19b/18, 19b/18, 19b/19, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 20a/03, 20a/04, 20a/04, 20a/06, 20a/07, 20a/07, 20a/12, 20a/12, 20a/13, 20a/13, 20a/14, 20a/16, 20a/17, 20a/17, 20a/17, 20a/18, 20b/03, 20b/03, 20b/04, 20b/08,

20b/09, 20b/15, 20b/18, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/05, 21a/07, 21a/07, 21a/08, 21a/08, 21a/12, 21a/13, 21a/14, 21a/15, 21a/16, 21a/16, 21a/17, 21a/18, 21a/18, 21a/19, 21b/01, 21b/02, 21b/07, 21b/09, 21b/12, 21b/12, 21b/13, 21b/14, 21b/16, 21b/16, 21b/16, 21b/18, 22a/01, 22a/01, 22a/01, 22a/06, 22a/06, 22a/07, 22a/08, 22a/09, 22a/10, 22a/12, 22a/16, 22a/17, 22a/17, 22a/19, 22b/01, 22b/03, 22b/04, 22b/05, 22b/06, 22b/07, 22b/08, 22b/09, 22b/10, 22b/12, 22b/13, 22b/15, 22b/19, 23a/01, 23a/02, 23a/05, 23a/06, 23a/08, 23a/09, 23a/10, 23a/12, 23a/14, 23a/19, 23b/03, 23b/04, 23b/05, 23b/07, 23b/10, 23b/11, 23b/13, 23b/13, 23b/14, 23b/14, 23b/15, 23b/15, 23b/16, 23b/18, 24a/01, 24a/02, 24a/02, 24a/04, 24a/04, 24a/05, 24a/07, 24a/07, 24a/08, 24a/12, 24a/13, 24a/14, 24a/19, 24b/03, 24b/05, 24b/07, 24b/08, 24b/08, 24b/09, 24b/10, 24b/11, 24b/11, 24b/16, 24b/18, 24b/19, 25a/05, 25a/08, 25a/15, 25a/15, 25a/17, 25a/17, 25a/18, 25a/19, 25b/01, 25b/02, 25b/06, 25b/08, 25b/08, 25b/11, 25b/13, 25b/14, 25b/15, 25b/18, 26a/02, 26a/04, 26a/05, 26a/08, 26a/08, 26a/10, 26a/10, 26a/11, 26a/13, 26a/15, 26a/16, 26a/18, 26b/02, 26b/04, 26b/04, 26b/05, 26b/05, 26b/06, 26b/08, 26b/11, 26b/12, 26b/14, 26b/17, 26b/17, 26b/18, 26b/18, 27a/01, 27a/02, 27a/18, 27a/19, 27b/01, 27b/07, 27b/08, 27b/15, 27b/19, 27b/19, 28a/01, 28a/09, 28a/13, 28a/13, 28a/14, 28a/15, 28a/17, 28b/02, 28b/04, 28b/10, 28b/11, 28b/11, 28b/12, 28b/12, 28b/13, 28b/15, 28b/18, 28b/18, 28b/18, 29a/03, 29a/06, 29a/16, 29a/18, 29a/18, 29b/01, 29b/02, 29b/08, 29b/11, 29b/12, 29b/14, 29b/15, 30a/05, 30a/16, 30a/18, 30b/01, 30b/01, 30b/02, 30b/03, 30b/04, 30b/06, 30b/15, 30b/17, 30b/18, 31a/02, 31a/02, 31a/03, 31a/05, 31a/07, 31a/09, 31a/13, 31a/14, 31a/14, 31a/15, 31b/02, 31b/06, 31b/07, 31b/11, 31b/13, 31b/16, 32a/01, 32a/02, 32a/05, 32a/06, 32a/14, 32a/17, 32a/18, 32a/19, 32a/19, 32b/05, 32b/06, 32b/10, 32b/12, 32b/15, 32b/18, 33a/01, 33a/02, 33a/03, 33a/04, 33a/08, 33a/10, 33a/11, 33a/13, 33a/13, 33a/15, 33a/16, 33a/19, 33b/01, 33b/02, 33b/03, 33b/08, 33b/09, 33b/11, 33b/15, 33b/17, 33b/18, 33b/19, 34a/01, 34a/02, 34a/03, 34a/04, 34a/07, 34a/10, 34a/11, 34a/14, 34a/16, 34a/16, 34a/17, 34a/17, 34a/18, 34b/02, 34b/08, 34b/08, 34b/10, 34b/11, 34b/11, 34b/13, 34b/14, 34b/14, 34b/15, 34b/16, 34b/16, 34b/16, 35a/02, 35a/03, 35a/04, 35a/04, 35a/05, 35a/11, 35a/11, 35a/13, 35a/18, 35b/03, 35b/04, 35b/08, 35b/13, 35b/18, 35b/19, 36a/04, 36a/07, 36a/14, 36a/15, 36b/05, 36b/05, 36b/07, 36b/08, 36b/10, 36b/12, 36b/14, 36b/16, 36b/18, 37a/02, 37a/05, 37a/05, 37a/06, 37a/07, 37a/07, 37a/08, 37a/08, 37a/08, 37a/08, 37a/08, 37a/09, 37a/10, 37a/10, 37a/14, 37b/02, 37b/05, 37b/06, 37b/07, 37b/12, 37b/13, 38a/05, 38a/05, 38a/06, 38a/07, 38a/08, 38a/12, 38a/14, 38a/15, 38a/15, 38a/16, 38b/02, 38b/05, 38b/14, 38b/15, 38b/17, 38b/18, 39a/08, 39a/09, 39a/09, 39a/12, 39a/12, 39a/13, 39a/14, 39a/15, 39a/16, 39a/16, 39a/19, 39b/09, 39b/10, 39b/16, 39b/18, 40a/02, 40a/04, 40a/04, 40a/04, 40a/05, 40a/06, 40a/09, 40a/13, 40a/18, 40b/01, 40b/03, 40b/05, 40b/06, 40b/06, 40b/09, 40b/09, 40b/10, 40b/17, 40b/18, 41a/01, 41a/01, 41a/02, 41a/04, 41a/07, 41a/07, 41a/09, 41a/10, 41a/14, 41a/17, 41b/01, 41b/07, 41b/08, 41b/10, 41b/15, 41b/17,

41b/18, 41b/19, 42a/01, 42a/02,
42a/03, 42a/05, 42a/09, 42a/12,
42b/01, 42b/03, 42b/13, 42b/13,
42b/16, 42b/16, 42b/16, 42b/18,
42b/18, 43a/02, 43a/07, 43a/07,
43a/12, 43a/18, 43b/03, 43b/04,
43b/08, 43b/10, 43b/10, 43b/13,
43b/17, 43b/18, 43b/19, 44a/02,
44a/04, 44a/06, 44a/07, 44a/08,
44a/10, 44a/11, 44a/11, 44a/12,
44a/13, 44a/14, 44a/15, 44a/17,
44a/18, 44b/01, 44b/03, 44b/05,
44b/06, 44b/06, 44b/07, 44b/08,
44b/09, 44b/10, 44b/11, 44b/12,
44b/13, 44b/14, 44b/18, 44b/19,
45a/02, 45a/03, 45a/04, 45a/05,
45a/06, 45a/08, 45a/09, 45a/10,
45a/11, 45a/12, 45a/13, 45a/14,
45a/15, 45a/16, 45a/17, 45a/18,
45a/19, 45b/02, 45b/03, 45b/07,
45b/09, 45b/10, 45b/11, 45b/12,
45b/13, 45b/15, 45b/16, 45b/18,
45b/19, 45b/19, 46a/01, 46a/02,
46a/04, 46a/04, 46a/06, 46a/06,
46a/06, 46a/08, 46a/09, 46a/14,
46a/15, 46a/18, 46a/19, 46b/01,
46b/02, 46b/03, 46b/05, 46b/05,
46b/06, 46b/08, 46b/09, 46b/11,
46b/12, 46b/12, 46b/12, 46b/13,
46b/14, 46b/16, 46b/17, 46b/18,
47a/02, 47a/03, 47a/06, 47a/07,
47a/08, 47a/09, 47a/10, 47a/11,
47a/12, 47a/12, 47a/14, 47a/16,
47a/17, 47a/18, 47a/18, 47b/01,
47b/04, 47b/05, 47b/06, 47b/06,
47b/07, 47b/07, 47b/07, 47b/08,
47b/10, 47b/11, 47b/14, 47b/16,
47b/17, 47b/18, 47b/19, 48a/01,
48a/02, 48a/04, 48a/05, 48a/08,
48a/10, 48a/11, 48a/16, 48a/17,
48a/18, 48b/05, 48b/06, 48b/06,
48b/07, 48b/10, 48b/10, 48b/13,
48b/15, 48b/16, 48b/17, 48b/18,
48b/19, 49a/03, 49a/04, 49a/11,
49a/13, 49a/17, 49a/17, 49b/01,
49b/03, 49b/05, 49b/05, 49b/06,
49b/07, 49b/09, 49b/09, 49b/11,
49b/18, 49b/18, 49b/19, 49b/19,
50a/02, 50a/03, 50a/04, 50a/05,
50a/05, 50a/07, 50a/10, 50a/12,
50a/13, 50a/14, 50a/15, 50a/17,
50a/18, 50a/19, 50b/02, 50b/03,
50b/04, 50b/05, 50b/06, 50b/07,
50b/08, 50b/09, 50b/11, 50b/12,
50b/12, 50b/13, 50b/14, 50b/15,
50b/16, 50b/17, 50b/19, 51a/01,
51a/02, 51a/07, 51a/12, 51a/13,
51a/16, 51a/18, 51a/19, 51a/19,
51b/01, 51b/01, 51b/03, 51b/06,
51b/10, 51b/11, 51b/14, 51b/14,
52a/02, 52a/03, 52a/04, 52a/04,
52a/06, 52a/06, 52a/08, 52a/08,
52a/11, 52a/15, 52a/15, 52b/01,
52b/05, 52b/06, 52b/07, 52b/09,
52b/09, 52b/10, 52b/15, 52b/16,
52b/17, 52b/19, 53a/02, 53a/10,
53a/10, 53a/12, 53a/13, 53b/05,
53b/09, 53b/09, 53b/10, 53b/11,
53b/12, 53b/12, 53b/13, 53b/15,
53b/15, 54a/02, 54a/06, 54a/06,
54a/07, 54a/08, 54a/09, 54a/09,
54a/10, 54a/10, 54a/11, 54a/12,
54a/12, 54a/13, 54a/14, 54a/16,
54a/17, 54a/17, 54a/17, 54a/18,
54a/18, 54a/19, 54b/03, 54b/03,
54b/03, 54b/04, 54b/04, 54b/06,
54b/09, 54b/15, 54b/16, 54b/17,
54b/18, 55a/03, 55a/07, 55a/07,
55a/09, 55a/10, 55a/12, 55a/13,
55a/14, 55a/16, 55a/18, 55a/19,
55a/19, 55b/01, 55b/02, 55b/05,
55b/05, 55b/07, 55b/07, 55b/09,
55b/11, 55b/13, 55b/14, 55b/15,
55b/15, 55b/15, 55b/15, 55b/16,
56a/03, 56a/05, 56a/09, 56a/09,
56a/10, 56a/12, 56a/13, 56a/15,
56a/18, 56b/02, 56b/03, 56b/05,
56b/06, 56b/07, 56b/07, 56b/10,
56b/11, 56b/13, 56b/13, 56b/15,
56b/16, 56b/18, 57a/01, 57a/02,
57a/02, 57a/03, 57a/04, 57a/05,
57a/07, 57a/07, 57a/08, 57a/09,
57a/11, 57a/12, 57a/13, 57a/14,
57a/16, 57a/16, 57a/18, 57b/01,
57b/01, 57b/03, 57b/03, 57b/04,
57b/06, 57b/07, 57b/09, 57b/11,
57b/12, 57b/13, 57b/14, 57b/14,
57b/14, 57b/16, 57b/16, 57b/17,
57b/19, 58a/01, 58a/03, 58a/04,
58a/06, 58a/08, 58a/11, 58a/11,

58a/13, 58a/14, 58a/14, 58a/16, 58a/16, 58a/16, 58a/17, 58a/19, 58b/01, 58b/03, 58b/05, 58b/07, 58b/10, 58b/11, 58b/12, 58b/15, 58b/18, 58b/19, 59a/01, 59a/04, 59a/04, 59a/04, 59a/05, 59a/07, 59a/07, 59a/09, 59a/09, 59a/10, 59a/11, 59a/13, 59a/15, 59a/17, 59a/18, 59b/01, 59b/02, 59b/03, 59b/05, 59b/05, 59b/08, 59b/12, 59b/15, 60a/03, 60a/04, 60a/08, 60a/09, 60a/10, 60a/11, 60a/12, 60a/13, 60a/14, 60a/16, 60a/17, 60a/17, 60a/19, 60a/19, 60b/01, 60b/03, 60b/06, 60b/07, 60b/14, 60b/15, 60b/19, 61a/02, 61a/03, 61a/06, 61a/08, 61a/11, 61a/14, 61a/16, 61b/02, 61b/04, 61b/05, 61b/06, 61b/09, 61b/09, 61b/10, 61b/15, 61b/16, 61b/17, 61b/19, 62a/02, 62a/03, 62a/07, 62a/09, 62a/12, 62a/13, 62b/01, 62b/01, 62b/06, 62b/06, 62b/06, 62b/08, 62b/09, 62b/14, 62b/16, 62b/16, 62b/17, 62b/17, 62b/18, 62b/18, 62b/19, 63a/01, 63a/04, 63a/04, 63a/07

v. u 2a/14, 2b/09, 7a/16, 8b/10, 13b/18, 41b/15, 52b/04, 58a/09

v. ü 1b/04, 1b/06, 1b/06, 1b/13, 2a/19, 10b/09, 31a/12

[=1318]

vecāʿ Ar. Ağrı,sızı,acı.

v. vir- 12b/12

[=1]

vech Ar. 1. Sebep, vesile.

v.-i tesmiye 11b/04

2. Yüz, çehre.

v.+ini 22a/17

3. Tarz, biçim, yol.

v.+le 9b/12, 29a/05, 30b/13, 31b/01, 32a/13, 43a/14

v.+le (her vech) 9b/12, 10a/09

v.+le (ne-vechle) 38a/06

v. üzere 43a/13

[=12]

verd Ar. Gül.

v. 5a/01, 17a/09

v. (el-evṣāfü'l-verd) 20a/09

v.-i aġbes 20a/10, 20a/19

v.-i ḫāliṣ 20a/09, 20a/10

v.-i maġāż 20a/09, 20a/15

[=9]

vesvese Ar. Vehim, kuruntu, şüphe, işkil.

v. olun- 46b/14

[=1]

vir- 1. (Bir şeyi karşılık beklemeden birine) Bırakmak, bağışlamak, vermek.

v.-di 3b/04, 3b/05, 3b/05

v.-meye 7b/07

v.-sün 2b/12

v.-üp 1b/05, 1b/06, 7a/13, 63a/01

2. Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine iletmek, eriştirmek.

v.-diler 4b/19

v.-e 41a/06, 42b/16, 42b/16, 43a/02

v.-erek 42a/12

v.-me gibi 36a/10

v.-meden 7b/08, 38a/01

v.-meniñ 26a/15

v.-meyeler 41b/02

v.-mezse 34b/17

v.-seler 55a/13

v.-üp 38a/02, 41b/01, 42a/08, 42b/09

3. Kazandırmak, katmak.

v.-e 62a/03

v.-icidir 16a/18

v.-mege 40b/14

4. Kök veya gövdeleri sonuna (-ı, -i, -u, -ü) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek tezlik bildiren birleşik fiiller oluşturur.

v.-eler 53a/15

v.-melidir 60a/14

v.-mesidir 38b/15

5. Bir şey üzerinde etki yapmak.

v.-ir 12b/12, 41b/07, 41b/08, 43b/16, 43b/17, 43b/18, 45a/10, 47a/07, 49b/11, 50b/11, 52a/03

v.-ir gibi 32b/16

v.-me 36a/07

v.-meyerek 31b/09, 41a/14

v.-meyüp 7a/09, 61b/08

v.-mez 35b/12, 35b/18, 44a/03, 44a/14, 46a/09, 46a/15, 47a/03, 48a/04, 50b/18

v.-mezse 46a/17

v.-üp 36b/08, 48b/12
6. (Karşısındakine iletmek istenen fikir, haber, emir, öğüt vb. bir şeyi) Bildirmek.
v.-miş 24a/10
v.-mişler 50a/11
[=63]
cemāl vir- 3b/05
cevāb vir- 50a/11
cevāz vir- 24a/10
eziyyet vir- 35b/18, 61b/08
fesād vir- 35b/12, 48b/12
girü vir- 4b/19
ḫalel vir- 45a/10, 50b/11
ḫırman vir- 32b/16
ıżṭırāb vir- 52a/03
ʿizzet vir- 3b/04
ḳoyu vir- 60a/14
mażarrat vir- 41b/07
meşaḳḳat vir- 36a/07, 36b/08, 49b/11
mülk-i sulṭān vir- 1b/05
nafaḳa vir- 7b/08
nefʿ vir- 62a/03
noḳṣān vir- 47a/07
ṣadaḳa vir- 7b/07
ṣalı vir- 53a/15
ṣıḳlet vir- 31b/09
ṣu vir- 26a/15, 41b/01, 42b/09
süd vir- 63a/01
taḳviyyet vir- 16a/18
teraḳḳī vir- 40b/14
ṭuz vir- 34b/17
vecāʿ vir- 12b/12
yem-şu vir- 38a/01
yemek vir- 41a/06
yiyecek vir- 36a/10
yürüyü vir- 38b/15
zaʿf-ı külli vir- 41a/14
zaʿf vir- 41b/08
zaḥmet vir- 7a/09
żarar vir- 43b/16, 43b/17, 43b/18, 44a/03, 44a/14, 46a/09, 46a/15, 46a/17, 47a/03, 48a/04, 50b/18
ẕillet vir- 3b/05
ziyāde vir- 7a/13
[=52]

viril- Verme işi yapılmak.
v.-dikde 46a/02
v.-emez 46b/03
v.-en 41a/19, 42a/09
v.-mek ile 26a/12
v.-ür 8b/05
[=6]
ḫırman viril- 46b/03
şu viril- 26a/12
yem viril- 46a/02
[=3]

vuḳūʿ Ar. Olma, meydana gelme, husûle gelme.
v. bul- 26a/17
[=1]

vuḳūf Ar. Anlama, bilme, âgâh olma.
v.+uñ 53a/07
[=1]

vuṣūl Ar. Ulaşma erişme, varma.
v.+e 56b/03
[=1]

vücūd Ar. İnsan veya hayvan gövdesi, beden.
v. 25a/04, 25b/05, 58a/05
v.+ı 20b/09, 21a/09, 21b/14, 42b/01
v.+ına 26a/17, 60b/13
v.+ına (ḳuddām-ı vücūd) 41a/12
v.+ına (ḳuvvet-i vücud) 16b/18
v.+ınıñ 25a/15
v.+unda 40b/05
[=13]

vüsʿat Ar. Genişlik, bolluk.
v. bul- 32a/04
v.+ı 15b/05
v.+ına 15b/04
[=3]

Y

yā I Far. (Bağlama edatı) O hâlde, öyle ise, veya.
y. 22b/14, 23a/09, 23a/15, 35b/08, 35b/19, 37b/14, 37b/15, 42a/07, 44b/11, 46a/03, 46b/19, 47a/03, 47b/07, 50a/04, 51a/08, 51a/09, 53b/15, 55b/13, 55b/14, 55b/15, 55b/15, 56a/19, 56a/19, 56a/19, 56a/19, 56b/08, 56b/10, 56b/13, 57a/02, 57a/02, 57a/03, 57a/07, 57a/08, 57a/13, 57b/01, 57b/03, 58a/01, 58a/11, 58a/12, 58a/14, 58a/16, 58a/18, 58b/13, 59a/07, 59a/17, 61a/01, 61b/19
[=45]

yā II Ar. (Ünleme edatı) Ey, hey.
y. Rab 8b/14
y. Resulu'llāh 8a/05
[=48]

yābis Ar. Kuru.
y. ol- 46a/19
[=1]

Yaʿbūb Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Yaʿbūb, "yürük at" anlamındadır.
Y. 6a/12
[=1]

yağ Hayvanlardan ya da bitkilerden çeşitli yöntemlerle elde edilen, besin maddesi olarak tüketilmesinin yanı sıra tıbbi olarak da kullanılan, yumuşak ya da sıvı madde.
y. 40b/18, 54b/02
y.+ı (eski zeytūn yağı) 61b/10
y.+ı (ḥaşīşe yağı) 62a/17
y.+ı (kibrīt yağı) 61b/18
y.+ı (şırlaġan yağı) 54b/02
y.-ı meẕkūr 62a/01
y.+ın (zeytūn yagı) 37b/08
y.+ına (inek yağı) 38b/19
y.+ına (zeytūn yağı) 38b/19
y.+ıyla (acı inek yağı) 42b/19
y.+ıyla (tefne yağı) 42b/19
y. ṭobrası 48a/02
[=13]

yağ- (Yağmur, kar ve dolu) Gökten yere düşmek.
y.-dı (ḳar yaġdı) 21b/01
[=1]

yağır Yara.
y.+dan 27a/12
[=1]

yağırlan- Yaralanmak.
y.-ur 51b/04
[=1]

yağız Doru at, koyu kahve rengi at.
y.+ların 17b/15
[=1]

yağla- Üzerine yağ sürmek.
y.-yup 43a/01, 62a/02
[=2]

yağmur Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar hâlinde düşen su.
y. 19a/12
[=1]

yaḥmūm Ar. Duman karası renginde olan at.
y. (edhem-i yaḥmūm) 17b/01, 17b/15
[=2]

yāḫūd Far. (bağlama edatı) Veya.
y. 4b/10, 5b/12, 12b/07, 18b/09, 19a/10, 22a/14, 22b/10, 22b/14, 22b/16, 23a/03, 23a/09, 23a/09, 23a/13, 23b/02, 23b/16, 24a/07, 24a/11, 24b/01, 24b/04, 25a/04, 25a/09, 25b/07, 26a/04, 26b/07, 26b/09, 29a/07, 29a/11, 30a/02, 30a/06, 31a/19, 32b/18, 33a/06, 34b/17, 36a/01, 37a/13, 37a/19, 37b/14, 38a/03, 38b/19, 39b/03, 40a/11, 40b/14, 41a/11, 42b/19, 43b/03, 44a/07, 44b/10, 44b/11, 44b/12, 46b/07, 50b/06, 51a/13, 51a/14, 51a/14, 51a/15, 51a/16, 51b/15, 51b/17, 53a/18, 55a/02, 55a/11, 55a/15, 56a/06, 56a/14, 57a/05, 57a/09, 58a/01, 58a/04, 58a/08, 58a/16, 59a/02, 59a/06, 60b/19, 61b/04, 61b/18
[=75]

yaḳ- Yanmasını sağlamak.
y.-alar 53b/18
y.-arlarsa 54a/01
y.-mayaraḳ 61b/08
y.-up 44b/16
[=4]

yaḳın Arada az mesafe bulunan, uzak karşıtı.
y. 47b/05, 52b/10, 54a/01, 62a/10
y.+da 3b/11
y.+dan 44b/05
y. ise 53b/11
y. ol- 16a/03, 16b/01
[=9]

yaḳış- Uygun olmak, yaraşmak, yerinde ve iyi karşılanacak tarzda olmak.
y.-mayacaḳ 56a/06
[=1]

yaḳışıḳlı Güzel, gösterişli.
y. ol- 16a/16
[=1]

yaḳlaşdır- Yakın duruma getirmek, yanaştırmak.
y.-ma 39b/09
[=1]
yala- (Islatmak, temizlemek vb. amaçlarla) Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçmek.
y.-r 34b/16
y.-yup 62b/19
[=2]
yalıñlı Ateşli, alevli.
y. ol- 15a/15
[=1]
yalñız Tek başına, yanında başka biri bulunmayan.
y. 30b/18, 36a/13, 36a/14, 60a/03
y.+dur- 36a/12
y. iken 39a/14
y. tur- 36a/11
[=7]
yalñızlıḳ Yalnız olma, yanında kimse bulunmama durumu.
y.+a (yalñızlıġa) 36a/17
[=1]
yan 1. Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ veya solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf.
y. 16b/11
y.+ındaki 28a/19
y.+larında 58a/01
2. Yakın, civar.
y.+ına 36a/18, 39b/05, 62b/19, 63a/01, 63a/07
y.+ında 44a/01, 49a/04
y.+ındaki 46a/02, 48b/01
y.+ından 50a/18
3. Vücudun sağ veya sol tarafı.
y.+ları 19b/10
y.+ları-ki 16a/04
y.+larında 20a/12
4. Kat, huzur, nezd.
y.+larından 56b/09
[=17]
yanaḳ Bk. **yañaḳ**
y.+ları 15a/01
[=2]
yañaḳ Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri. Krş, **yañaḳ**
y.+ı (yañaġı) 22a/19
y.+ları 14b/03
[=1]
yanıḳ Yanmış.
y. reng 19a/07
[=1]
yanıḳsı Biraz yanık olan, rengi biraz koyulaşmış olan.
y. şaruya māʾil ol- 19b/19
[=1]
yaʿnī̇ Ar. Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki, sözün kısası.
y. 4b/10, 5b/04, 5b/07, 7b/05, 8a/02, 8a/18, 8b/09, 8b/10, 8b/19, 9a/17, 10b/06, 15b/11, 16a/12, 17b/04, 19a/17, 20b/03, 22a/04, 27a/19, 29b/06, 31b/19, 43b/04, 44b/09, 46a/01, 50a/11, 51a/15, 54a/17, 54b/07, 55a/17, 56a/01, 60b/15
[=30]
yap Yavaş, sessiz.
y. yap 42b/11
[=1]
yap- Ortaya koymak, gerçekleştirmek, meydana getirmek.
y.-arlar 13a/01
[=1]
yapça Yavaş yavaş, usul usul, sessizce.
y. 44a/01
y. yapça 32a/01, 46a/03, 53a/08, 61b/12, 61b/18
[=6]
yapdır- Ortaya konmasını, meydana getirilmesini sağlamak.
y.-up 30a/13, 37a/06
[=2]
ḳol yapdır- 30a/13
yüksek yapdır- 37a/06
[=2]
yapış- (Bir şey bir yere) Ayrılmayacak şekilde tutunup kalmak.
y.-ınca 53b/03
[=1]
yapışıḳ Yapışmış durumda bulunan.
y. ol- 15b/03
[=1]
yapraḳ Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli

bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı.
y. 63a/03
y.+ın (yapraġın) (defne yapraġı) 62a/06
y.+ına (yapraġına) (sarmaşıḳ yapraġı) 63a/03
[=3]

yar Yarık, açıklık.
y.+ı 46a/10
[=1]

yara Bir dış etkiyle, bir hastalık veya ârıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban
y.+dır 53b/09
y. it- 46b/12
y. ol- 30b/03, 52b/08
y.+sı 46b/13
[=5]

yara- (Bir işe) Uygun olmak.
y.-maz 44b/18
[=1]

yaralan- Bir yerinde yara açılmak.
y.-madan 36a/07
y.-up 35b/09
[=2]

yarandır- Egzersiz yaptırarak atı savaşa hazırlamak. Krş. **yarandur-**
y.-alar 36a/06
y.-madan 36a/05
y.-up 32b/13, 39b/14
[=4]
nā-revānde yarandır- 32b/13, 36a/05, 39b/14
[=3]

yarandırıl- Egzersiz yaptırılarak atın savaşa hazırlanması.
y.-maz 46b/03
[=1]
nā-revānde yarandırıl- 46b/03
[=1]

yarandur- Bk. **yarandır-**
y.-a 30a/19, 32a/06
y.-up 32a/11
[=3]

yardım Bağış, iâne.
y. olun- 8b/13
[=1]

yarı Bir bütünün iki eşit parçasından her biri.
y.+sı (yarımıñ yarısı ḳadar) 32b/09
[=1]

yarıḳ Yarılmış, yarılarak açılmış, aralık duruma gelmiş yer, geniş çatlak.
y. 56a/02
y. gibi 57b/15
[=2]

yarıl- Ortadan ayrılmak.
y.-madır 48a/19
y.-mış gibi 58a/01
y.-sa 61b/15
y.-up 48b/09
y.-ur 49b/19
[=5]

yarım Bir bütünün ayrıldığı iki eşit parçadan her biri, bir bütünün yarısı.
y.+ıñ yarısı ḳadar 32b/09
y. mızrāḳ ḳadar 32b/09
[=2]

yarışdır- Yarışmasını sağlamak.
y.-up 40a/05
[=1]

yarma Arpa, buğday, mısır vb.nden dövülerek yapılmış hayvan yemi.
y. it- 41a/08
[=1]

yaşşı Basık ve yayvan.
y. ol- 14a/12
[=1]

Yaʿsūb Ar. Hz. Muhammed'in Atlarından birinin adı. Yaʿsūb, "yüzü parlak beyaz olan at" anlamındadır.
Y. 6a/05
[=1]

yaş I Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.
y. (otuz iki yaş) 13b/14
y.+ına (altı yaş) 13a/02
y.+ına (bir yaş) 11b/02
y.+ına (iki yaş) 12b/01
y.+ına (on dört yaş) 62b/12
y.+ına (on sekiz yaş) 58b/04
y.+ına (on yaş) 58b/03
y.+ına (otuz otuz bir yaş) 58b/06
y.+ına (yedi yaş) 58b/02
y.+ına ḳadar (dört yaş) 11b/09, 34b/01
y.+ına ḳadar (otuz iki yaş) 11b/01

y.+ında 11b/16
y.+ında (beş yaş) 12b/15
y.+ında iken (yedi sekiz yaş) 60b/02
y.+ındaki (beş yaş) 34b/03
y.+ından-şoñra (bir yaş) 36a/16
y.+ından yuḳaru (on yaş) 60b/01
y.+ını (beş yaş) 12b/17
y.+ları 10b/04
[=22]
yaş II 1. Islak, nemli.
y. ise 63a/04
2. Kendi suyunu yitirmemiş, kurumamış, kurutulmamış.
y. meʾkūl 41a/07
[=2]
yaşa- Hayatını devam ettirmek, ömür sürmek.
y.-dıġın 57b/07
y.-ması 13b/14, 57b/05
y.-ması gibi 13b/16
y.-r 13b/16
[=5]
yaşar- Yaşlanmak, yaşla dolmak.
y.-mazsa 63a/07
[=1]
yaşlan- Islanmak.
y.-ursa 63a/06
[=1]
yatır- Yatmasını sağlamak, yatmasına sebep olmak.
y.-up 31b/01, 37b/18, 61b/06
[=3]
arḳa üzere yatır- 61b/06
çayır üzere yatır- 31b/01
[=2]
yavaş Hızı gerekenden az olan, hızlı olmayan, ağır, âheste.
y. 32b/15
[=1]
yavru Çok küçük yaşta olan insan veya hayvan.
y. 38a/09, 38a/11
y.+nuñ 38a/10
y.+sı (kedi yavrusı) 38a/04
[=4]
yay İki ucu arasında kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis.
y. ile 40a/04
[=1]
yayıl- Sınırı genişlemek.
y.-ur 52b/06
[=1]
yaz 21 Haziran'da başlayıp 23 Eylül'de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi
y.+da (evvel yaz) 62b/03
y. güni 50b/19
y. günü 49b/09
y.+ın 45b/07
[=4]
yazıl- 1. Kaydı yapılmak, kaydedilmek.
y.-a 9b/08
y.-ur 8a/08
2. Yazıya geçirilmek.
y.-mış 24b/16
[=3]
yazın Yaz mevsiminde, yaz aylarında.
y. 49b/13, 49b/14, 51a/01
[=3]
ye- Ağızda çiğneyerek yutmak, yeme işi yapılmak. Krş. **yi-**
y.-digi 41b/03
y.-digin 41a/06
y.-mege 34b/18, 34b/19
y.-mek 29a/09
y.-mezse 61a/03
[=6]
arpa ye- 29a/09
ṭopraḳ ye- 34b/18, 34b/19
[=3]
yed Ar. El.
y.+lerinden 57b/15
y.+leriyle (ṣaġ yed) 9b/15
y.+leriyle (ṣol yed) 9b/16
[=3]
yedek Yularından çekilen boş binek hayvanı.
y.+de (yedekde gezdir-) 29b/09
y.+inde (yedeginde gezdür-) 41b/02
[=2]
yedeyn Ar. İki el.
y.+iniñ 34a/08
[=1]
yedi Altıdan sonra sekizden önce gelen sayının adı
y. 33b/04, 55b/09
y. defʿa 6b/08, 6b/13, 59b/06
y. sekiz yaş 60b/02
y. yaş 58b/02
[=7]

yedinci Yedi sayısının sıra sıfatı.
y. 5a/01, 5b/14, 13a/04, 17a/09, 58b/03
y. (on yedinci) 13a/15
y. bāb 10b/09, 54b/09
y.+sini (yigirmi yedinci) 13b/10
[=9]

yedir- Yemesini sağlamak, beslemek. Krş. **yedür-, yidir-**
y.-eler 61a/04, 62b/08
y.-meden 34b/15
y.-meyeler 61a/05
[=4]

yedişer Yedi sayısının her birine yedi veya her defasında yedi tane anlamına gelen üleştirme şekli.
y. defʿa 59b/10
[=1]

yedür- Bk. **yedir-**
y.-e 41a/08
y.-eler 61a/02, 62a/15
[=3]

yek-reng Far. Tek renkli, içinde başka renk olmayan.
y. ol- 17b/09
[=1]

yel Rüzgâr.
y. 50a/01
[=1]

yele Aslan, at vb. hayvanların ensesinde veya boynunda gür bir hâlde bulunan uzun kıllar. Krş. **yile**
y. 21a/05
y.+niñ 27a/05
y.+si 4a/09, 7a/03, 19a/01, 19a/19, 19b/07, 19b/13, 19b/16, 20a/01, 20a/07, 20a/17, 20b/08, 20b/14, 20b/17, 21a/01, 21a/07, 22a/01, 22b/10, 25a/15, 25b/18, 28b/03, 44a/11
y.+si gibi 25a/17
y.+sinden 25b/07
y.+sini 7a/01
y.+siniñ 16a/08, 22b/13, 22b/16
[=29]

yelek Okun havada düzgün uçmasını ve hedefe şaşmadan vurmasını sağlayan yönlendirici tüyler.
y. (iki yelek ḳadar) 23a/09
y.+i (bir oḳ yelegi ḳadar) 23a/08
[=2]

yem Hayvan yiyeceği.
y. 2a/11, 46a/01
y. as- 9b/06
y.+den ṣoñra 42a/09
y.+i 8a/08, 9a/19
y. ile 7b/06
y.+in 12b/14
y.+ine 37a/08, 40b/11
y.+ini 42a/08
y.+iniñ 41a/19, 42a/07
y.-ṣu 38a/02)
y.-ṣu vir- 38a/01
y. viril- 46a/02
[=16]

yemek Yenmek için hazırlanmış yiyecek.
y. vir- 41a/06
[=1]

Yemen Arap yarımadasının güneybatısında bir ülke.
Y.+de 57a/11
Y. tüccārları 5b/14
[=2]

yemīn Ar. 1. Sağ taraf.
y. (muṭlaḳu'l-yemīn) 23b/10
2. Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şâhit tutarak verilen söz, ant, kasem.
y. it- 19a/17
[=2]

yemlik Hayvanlara yem verilen tekne biçiminde yer veya yem kabı.
y.+e (yemlige) 39b/01, 39b/02
y.+in (yemligin) 37a/05
y.+ine (yemligine) 39b/01
y.+ini (yemligini) 34b/16
[=5]

yemsiz Yem verilmeyen, aç bırakılan (hayvan).
y. ṣusuz bıraḳ- 37b/19
[=1]

yeni Bk. **yeñi**
y. 49b/01, 61b/19
[=2]

yeñi Sonradan ortaya çıkan, sonradan olan, üzerinen çok zaman geçmemiş olan. Krş. **yeni**
y. 27a/18
[=1]

yer 1. Bir nesne veya kimsenin kapladığı boşluk, bulunduğu mahal. Bk. **yir**
y. 27b/04, 41b/03, 41b/04, 41b/08
y. (serpme beyāżlıḳ yer ḳadar) 24a/11
y.+de 37b/14, 46b/06, 53b/18, 54a/01
y.+den 14b/08
y.+gibi 21b/08
y.+i 4a/10, 15b/09, 17b/12, 19a/03, 19b/18, 20a/19, 28b/05, 30b/02, 32b/01, 34b/16, 52b/01
y.+in 52b/04
y.+inde 17b/02, 19a/05, 21b/04, 46a/17, 51a/08, 51a/16, 52b/15, 52b/15
y.+inden 52b/01
y.+ine 27a/14, 27a/15, 28a/14, 40b/17, 42b/01, 43b/15, 52b/16
y.+ine ḳadar 28a/06
y.+ine ṭoġrı 18b/15
y.+iniñ 56a/18
2. Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin.
y.+den 9b/17
y.+den yüksek 61b/06
y.+e 5a/05, 31b/06, 32a/01, 32b/06, 34a/09, 34b/18, 39a/04, 48a/15, 48a/17, 50a/18, 50b/14, 53a/09
y.+e (yere ur-) 56b/17
y.+e (yere yere) 35b/03
y.+e yere 35b/03
[=58]

yer şomunı Yumrulu, pembe veya beyaz çiçekli, yumruları zehirli bileşikler taşıyan çok yıllık otsu bitki. Primulaceae. Krş. **fāşerā**
y. 61a/18
[=1]

yeşil Sarı ile mavi arasında yer alan renk, yaprak rengi.
y. 16b/19
y. (ḳoyu yeşil zeytūnī) 18a/05
y. (ḳoyuca yeşil zeytūnī) 17a/15
y.+e māʾil 44b/04
y.+e ve şaruya māʾil reng 18a/03
[=5]

yetiş- Ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak.
y.-digi 28a/17, 28a/18
y.-mek 8b/11
y.-ür 16a/05
[=4]

yetür- Ulaştırmak, eriştirmek.
y.-mezse 33a/19
[=1]

Yezdān Far. Allah, Tanrı.
Y. (bā-luṭf-ıYezdān) 3a/05
[=1]

yıḳa- Su ile temizlemek.
y.-dıḳdan-şoñra 62a/01
y.-rlar 62b/17
y.-ya 61b/08
y.-yalar 38a/15
[=4]

yıḳıl- Gücü kalmayıp olduğu yere düşüvermek, yığılmak.
y.-up 6b/07
[=1]

yıl- Gözü korkmak, cesareti kalmamak, ürkmek.
y.-arsa 36a/07
[=1]

yılġın Yılmış, gözü korkmuş, ürkmüş.
y. 30a/13
[=1]

yıllan- Üstünden bir veya daha fazla yıl geçmek.
y.-mış ḫamr 61b/08
[=1]

yırtmaç Açıklık, genişlik.
y.+ı (yırtmacı) 15b/07
[=1]

yi- Bk. **ye-**
y.-mezse 39b/04
y.-r 9a/14, 12a/11
y.-rken 12b/12
y.-rse 40b/11, 42a/12
y.-yen 41a/05
y.-yince ḳadar 39b/04
y.-yüp 12b/14
[=9]

yidil- Yedekte götürülme.
y.-üp 38b/16
[=1]

yidir- Yemesini sağlamak, beslemek. Bk. **yedir-**
y.-üp 41b/01
[=1]

yigirmi On dokuzdan sonra, yirmi birden önce gelen sayının adı.
y. (beş yüz yigirmi dirhem) 62a/13
y. (yüz yigirmi) 13b/14
y. altı 13b/09
y. beş 13b/08
y. bir 13b/04
y. dört 13b/07
y. ikinci 13b/05
y. sekiz 58b/05, 58b/05
y. sekizinci 13b/10
y. ṭoḳuzuncı 13b/11
y. üç 13b/06
y. yedinci 13b/10
[=13]

yigirminci Yirmi sayısının sıra sıfatı.
y. 13b/02
[=1]

yile Bk. **yele**
y.+si 19b/11
[=1]

yine Bir daha, tekrar, gene.
y. 1b/10, 21b/16, 23a/11, 24b/09, 26a/07, 31b/08, 32b/04, 38a/16, 41a/17, 42b/14, 45a/05, 48b/12, 48b/19, 53b/07, 55a/14, 56b/14, 57a/03, 61b/14
[=18]

yir Bk. **yer**
y.+i 14a/09, 26a/13
y.+iniñ 15b/02
[=3]

yiyecek Yenecek şey, azık, mekûlat.
y. vir- 36a/10
[=1]

yoġur- Hamur durumuna getirmek için üzerine basa basa karmak.
y.-ur gibi 33b/05
[=1]

yoḳ Mevcut olmayan, var olmayan.
y. 33a/15
y.+dur 5a/08, 12a/10, 39b/17, 41b/10, 41b/11, 45b/02, 45b/10, 46a/04, 46a/06, 48a/13, 49a/13, 50b/10, 51a/04, 51b/02, 59a/10
[=16]

yoḳla- Gözden geçirmek, bakmak, kontrol etmek.
y.-yup 8a/15, 53b/02
[=2]

yol 1. Bir nesne üzerindeki uzun çizgi.
y. 25b/09
2. Usul, tarz, sistem.
y. 33a/09
3. Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik.
y.+a 56b/18, 57a/01
y.+da 16b/09, 30b/19, 35a/09, 46a/13
y.+da (yolda ḳal-) 6b/08
y.+dan 56b/19, 57a/03
y.+ı 9b/01
y.+larda 45b/08
y. yürü- 45b/07
4. İçinden bir sıvı akan kanal.
y. bul- 45b/13
5. Vâsıta.
y.+u ile 35a/04
6. Bir şeye ulaşmak için takip edilen seyir.
y.+una (Allāh yolu) 7b/15
y.+unda (ġazā yolu) 7b/09
[=18]

yol- Kuvvetle çekip koparmak, yerinden çıkarmak.
y.-salar 55a/14
[=1]

yonca Baklagiller familyasından, hayvan yemi olarak yetiştirilen, yaprakları üç dilimli, kazık köklü, birçok türü bulunan çok yaygın bitki.
y. 60b/19
y. ile 41a/07
[=2]

yor- Yorgun duruma getirmek, yorgunluk vermek.
y.-up 41b/16
[=1]

yorġun Gösterdiği çabadan ve hareketlilikten dolayı gücü azalmış olan, yorulmuş.
y. iken 51b/11
[=1]

yorġunluḳ Yorgun olma, vücutta güç azalması durumu.
y. ile 39a/05
[=1]

yorul- Sarfettiği çaba sonucu yorgun duruma gelmek.
y.-dukdan-ṣoñra 39b/08
y.-ma 40b/18
y.-madan 41a/09
y.-mamasına 16b/09
y.-unca 47a/02, 47a/05
y.-ur 16a/03, 16a/10, 34b/11
[=9]

yorult- Yorulmasını sağlamak, yorgun duruma getirmek.
y.-mayarak 40b/09
[=1]

yufḳa İnce.
y. 51a/08
[=1]

yuḳarı 1. Bulunan yere göre seviye bakımından daha yüksekte olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yâhut bu tarafta bulunan şey. Krş. **yuḳaru**
y. 23a/07, 35a/15, 46b/01, 48a/03, 58b/16
y. (-dan yuḳarı) 24b/09, 49b/04
y. aşaġı 29b/14, 38a/13
y.+sı (-dan yukarı) 19a/02
y.+sı (-den yukarı) 60a/16
y.+sından 55b/12
2. Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı.
y.+da 11b/15
y.+da (yukarda) 12a/02
3. (Yazı ve söz için) Daha önceki kısım, üst.
y.+da (yukarda 35b/13,36b/04
[=16]

yuḳarılı Üstlü.
y. aşaġılı (yuḳarlı aşaġlı) Üstlü altlı. 12a/18
[=1]

yuḳaru Bk. **yuḳarı**
y. 37a/04, 37a/06
y.+sı 16a/09, 19b/16
y.+sunuñ (-dan yuḳaru) 60b/01
[=5]

yular Hayvanı çekmek veya bağlamak için başına takılan ipten dizgin.
y. ḫalḳası 17a/14, 55b/12
y.+ı 29b/08
y.+ın 36b/17
y.+ına 37a/07
y.+ından 41b/02
y.+ıyla 61b/06
y. ile 29a/03, 29b/05
y. ipi 27a/03
y.+la 36b/18
[=11]

yularsız Yular takılmamış, dizginsiz.
y. 9b/17
[=1]

yum- Sıkıp kapamak.
y.-mamaḳ 15a/15
[=1]

yumrı Yuvarlak ve şişkin. Krş. **yumru**
y. 13b/04, 27b/12, 46a/15, 46a/16, 51a/16
y. ol- 15a/16
y.+sınıñ 46b/16
[=7]

yumrılıḳ Şişkinlik, şişlik, yuvarlaklık. Krş. **yumruluḳ**
y.+ı (yumrılıġı) 15a/19
[=1]

yumru Bk. **yumrı**
y. ol- 16a/16
[=1]

yumruca Yuvarlakça, pek yuvarlak.
y. 26b/13
[=1]

yumruluḳ Bk. **yumrılıḳ**
y.+ı (yumruluġı) 16a/14
[=1]

yumşaḳ Bk. **yumuşaḳ**
y. 14b/10, 19b/18, 26b/16
[=3]

yumuşaḳ Üzerine dokunulduğunda çöken, çukurlaşan, katı ve sert olmayan, dokunulduğunda hoş bir his bırakan (şey). Krş. **yumşaḳ**
y. 18b/15, 31a/19, 47b/04, 53b/09
y. ol- 15a/09, 17a/02, 48a/07
[=7]

yumuşaḳça Pek yumuşak, yumuşak durumda olan.
y. ol- 15b/14
[=1]

Yūnus bin Dīnār-ı Mısrī Ebû Abdillâh Yûnus b. Ubeyd b. Dînâr el-Abdî el-Basrî (ö. 139/756). Muhaddis tâbiî. Çok

sayıda hadis nakletmesiyle şöhret kazanmış , ayrıca hadis rivâyetindeki titizliği ile tanınmıştır.

Y.+den 6b/12

[=1]

yuvalan Yuvarlanmak, düşmek, devrilmek.

y.+ınca 27b/18

[=1]

yügrük Yürük, hızlı giden. Krş, **yürük**

y. 9a/04

[=1]

yük Bir hayvan veya taşıtın taşıyabileceği miktar.

y. baş- 16a/07

y. getür- 16a/10, 28b/13

y. içün 28b/12

y. urul- 33b/14

[=5]

yüklü Üstünde yük bulunan, yükü olan, yüklenmiş.

y.+dür 3b/09

[=1]

yüksek Belli bir yere göre daha yukarıda bulunan.

y. 16a/02, 16a/06, 53a/17, 62a/10

y. (-den yüksek) 46b/06, 61b/07

y. ol- 46b/17, 51a/13, 51a/13, 58b/19

y. yapdır- 37a/06

[=11]

yümn Ar. Uğur, bereket.

y.+i 54b/09

y.-i iḳbāl 54b/10

y. ü şeʿāmet nişānları 10b/09

[=3]

yümnī Ar. Uğurlu.

y. gel- 54b/15

[=1]

yümnli Uğurlu.

y. ol- 54b/16

[=1]

yümnsüzlük Uğursuzluk, şomluk.

y.+dir 58b/12

[=1]

yüreklülik Cesaret, yiğitlik.

y.+ine (yüreklüligine) 15a/10, 16b/03

[=2]

yürü- Adım atarak ilerlemek.

y.-dügi 6a/09

y.-dükçe 49b/08

y.-me 33b/12

y.-mede 16a/10

y.-medir 34a/09

y.-mege 6a/10, 33a/11, 33b/09, 33b/18, 46b/19, 47a/08

y.-mek 15a/14

y.-mekde 16a/13, 16b/02, 34b/11, 40b/17

y.-mekdir 34a/13, 50b/10

y.-mesi 50b/02

y.-mesinde 32a/04

y.-mesine 33a/02

y.-meyüp 33b/17

y.-mez 45b/07

y.-mezse 31b/10

y.-r 33a/15, 47a/06, 53a/15

y.-r iken 46a/08, 50b/12, 50b/13, 52b/18

y.-rken 6a/11, 16b/14, 33a/14, 33b/09, 44b/19

y.-rse 33b/07, 33b/10, 34a/01, 34a/04, 44b/18

y.-ye 31b/18

y.-yen 6a/12

y.-yü vir- 38b/15

y.-yünce 17a/04

[=45]

togrı yürü- 33b/17

yol yürü 45b/07

[=2]

yürük Bk. **yügrük**

y. ol- 55a/18

[=1]

yürüt- Yürümesini sağlamak, kullanmak, yönetip yol aldırmak.

y.-e (yürüde) 32a/03

y.-eler (yürüdeler) 31b/06, 31b/09

y.-erek (yürüderek) 32a/13, 40b/10

y.-me 33a/18

y.-megi 32a/14

y.-mekdir 34a/05, 34a/07

y.-meniñ 32a/08

y.-üp (yürüdüp) 31b/05, 53b/06

[=12]

çimen üzere yürüt- 31b/06

güzel yürüt- 32a/08

[=2]

yürüyişli Belli bir yürüme tarzı olan.

y. (güzel yürüyişli ol-) 54a/18
[=1]
yürüyüci Yürüyen, ilerleyen.
y.+dir 31a/14
[=1]
yürüyüş Yürüme işi ve tarzı.
y.+den 32a/07
y.+dür 34a/14
y.+e 32a/06, 32a/13, 33a/04, 33a/12, 33a/13, 33a/16, 33b/05, 34a/15
y.+i 32b/18, 33b/04, 33b/15, 34a/15
y.+lerin 33a/17
y.+ünden 4b/07
y.+üñ 34a/13
[=17]
yüz I Doksan dokuzdan sonra yüz birden önce gelen sayının adı.
y. (beş yüz yigirmi dirhem) 62a/13
y. yigirmi 13b/14
[=13]
yüz II Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun yanaklar, ağız ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre.
y.+i 18a/07, 18a/16, 18a/19, 44a/07, 45b/03
y.+iniñ 22a/19
y.+ünde 6a/05
y.+ünge 21b/15
y.+üni 5b/16, 8a/12
y.+ünüñ 43b/08
yüzli Yüzü olan.
y. (sebü yüzli ol-) 15a/12
[=1]

Z

zā Ar. Arap alfabesinin on birinci ve Osmanlı alfabesinin on üçüncü harfi.
z.+nıñ 4a/12
[=1]
żābi̇̄ Ar. Kırmızı tüyleri beyaz tüylerinden daha fazla olan at. Krş. **celbūb, eşheb ḫardalı, kızıl kır**
z. 21a/16
[=1]
żabṭ Ar. Tutma, sıkı tutma, yönetimi altına alma.
ż. eyle- 9a/09
ż.+ına 6b/13
ż. it- 37a/03
[=3]
żaʿf Ar. Zayıflık.
ż. 41a/13
ż.-ı küllī vir- 41a/14
ż.+ından 50b/15, 52b/19
ż. vir- 41b/07
[=5]
ẓafer Ar. Savaşta kazanılan galibiyet.
ẓ. bul- 8b/11, 59b/07
[=2]
ẓāhir Ar. Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).
ẓ. 18a/09
ẓ. iken 22a/12
ẓ. ol- 13a/03, 13a/04, 23a/04, 26a/14, 49a/02, 57a/10, 57b/04, 59a/14, 59a/16
[=11]
zaḥmet Ar. Sıkıntı, eziyet, güçlük, zorluk.
z. çek- 35b/18, 50b/16, 59a/12, 59a/13
z.+e 16a/03
z. vir- 7a/09
[=6]
ẓahr Ar. Atın sırtı, beli.
z.+ı-ki 14a/06
[=1]
zāʾid Ar. Artan, fazla, artık. Krş. **zāʾide**
z. diş 12b/12
[=1]
zāʾide Bk. **zāʾid**
z. (ruṭūbet-i zāʾide) 40a/13, 42b/07
z.+niñ (ruṭūbet-i zāʾide) 40a/12
z.+si (rūgan-ı zāʾide) 42b/01
z.+sin (ruṭūbet-i zāʾide) 40b/08, 40b/16
z.+sini (ruṭūbet-i zāʾide) 41a/10
z.+siniñ (ruṭūbet-i zāʾide) 43a/05
[=8]
żaʿī̇f Ar. Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.
ż.+i 60a/11
ż. ol- 11b/11, 51a/15, 60a/17, 60b/01
[=5]
żaʿī̇flik Güçsüzlük, zayıflık, zayıf olma durumu.
ż.+inden (żaʿī̇fliginden) 53b/12
[=1]

zāʾil Ar. Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan.
z. ol- 13a/10, 26b/01, 26b/03, 35b/15, 42b/01, 47b/10, 47b/11, 49a/07, 49a/12, 49b/12, 52a/01, 53a/06, 60b/17, 61a/05, 62a/07
[=15]
żamm Ar. 1. Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin zamme ile okunması [Sözlüklerde harflerin u, ü ile okunacağını göstermek üzere kelimelerin yanına not olarak yazılırdı].
ż.+ı 4b/13, 6a/08
2. Üzerine bir şey ekleme, katma.
ż. it- 42a/11
ż. olun- 10b/01, 42a/10
[=5]
zamān (< Ar. zemān) Vakit, çağ, devir, süre.
z. 11b/08, 12b/16, 19a/11
z. (her zamān) 35a/11, 47a/08
z.+da 8a/03
z.-ı cehālet 17b/05
z.-ı İskender 59b/08
z.-ı ṣaʿādet Hz. Muhammed'in kendisine peygamberlik verilmesinden itibaren yaşamış olduğu saadetli devir. 43a/19
z.+ında 1b/07
z.+ıñ 2b/11
[=11]
ẓann Ar. İhtimal üzerine hüküm verme, sanı.
ẓ.+ıyla 38a/11, 42b/07
ẓ. it- 2a/16, 35a/19
ẓ. olun- 33a/16
[=5]
zar Vücudun çeşitli yerlerindeki ince deri.
z.+ından (ḳarın zarı) 51a/10
[=1]
ẓarāfet Ar. İncelik, zariflik, nezaket.
ẓ. 29a/18
[=1]
żarar Ar. Ziyan, eksiklik, kayıp.
ż.+a (iẓhār-ı żarar) 60a/10
ż.+ı 12a/10, 41b/10, 44a/05, 44a/08, 45b/01, 45b/09, 45b/14, 46a/04, 46a/06, 46b/02, 47a/06, 48a/13, 51a/03
ż.+ın 53b/19
ż. vir- 43b/16, 43b/17, 43b/18, 44a/03, 44a/14, 46a/09, 46a/15, 46a/17, 47a/03, 48a/04, 50b/18
[=26]
Ẓarib Ar. Hz. Muhammmed'e hediye edilen atlardan birinin adı. Ẓarib "küçük dağ" anlamındadır. Bu at, kuvvetli ve semiz olduğundan bu şekilde isimlendirilmiştir.
Ẓ. 4b/01
[=1]
żarre Ar. Zarara sebep olan, zararlı.
ż.+yi 31a/12
[=1]
ẕāt Ar. Bir şeyin kendisi, öz varlığı.
ẕ.+ında 42b/06
[=1]
ẕātī Ar. Kendiyle ilgili, kendine ait, özlük, özel.
ẕ. 45a/07
ẕ. ol- 43a/11, 43a/18
ẕ.+sinde 39b/17
[=4]
żāyiʿ Ar. Kayıp, ziyan.
ż. ol- 56a/08
[=1]
zebūn Far. Güçsüz, zayıf, âciz.
z.+luk gel- 12b/13
z. ol- 16b/17
[=2]
zebūnlandır- Zayıflatmak.
z.-mak 40a/09
[=1]
ẕeker Ar. Erkeklik organı.
ẕ.+i 18a/11, 27b/01, 49b/18, 49b/19
ẕ.+inde 57b/09
ẕ.+ine 27b/09
ẕ.+ine doġrı 55b/18
ẕ.+ini 51a/02
ẕ.+iniñ 27b/07
[=9]
zellān Ar. Atın sağına soluna yönelerek kubbe leng ile eşkin arası yürüyüşüne verilen ad.
z. 33b/12
zencebīl Ar. Zencefil, zencefilgiller familyasından, Malezya ve

Hindistan'da yetişen, kamış görünüşünde çok yıllık otsu bitki. Zengiber officinale.
z. 62a/16
[=1]

zevāl Ar. Yok olma, son bulma, düşme, alçalma.
z.+dir (serīʿü'z-zevāl) 49a/09
z.+ini 57a/06, 59a/15
[=3]

ẕevī'l-iḥtirām Ar. En şerefliler.
ẕ. (ḳurretā-i ẕevī'l-iḥtirām)10a/11
[=1]

Zeyd bin Ṣābit Ebû Hârice (Ebû Saîd) Zeyd b. Sâbit b. Dahhâk el-Hazrecî en-Neccâri (ö. 45/665[?]). Hz. Muhammed'in kâtipliğini yapan sahâbî.
Z. raḍıya'llāhü ʿanhü 8a/16
[=1]

zeytūn Ar. Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, uzun ömürlü, yüksek besin değeri taşıyan çekirdekli ve yağlı meyvesi olan ağaç. Olca sativa.
z. (eski zeytūn yaġı) 61b/10
z. yaġı 37b/08, 38b/18
[=3]

zeytūnī Ar. Kahverengiye çalan koyu yeşil renk, zeytin rengi.
z. (ḳoyu yeşil zeytūni) 18a/05
z. rengi 17a/17
z.+ye (ḳoyuca yeşil zeytūni) 17a/15
[=3]

ẓıll Ar. Gölge.
ẓ.-ı Ḫudā Allah'ın gölgesi, Allah'ın himâyesi, koruması. 2b/06
[=1]

zırh Far. Demirden örme veya dökme savaş giysisi.
z. 25a/14
z.+a 25a/07
z.+ı 25a/08, 25a/09
[=4]

zırhlı Zırh giymiş olan (kimse).
z. 25a/12
z.+lar 25a/11
[=2]

zırhsız Zırhı olmayan, üzerinde zırh bulunmayan.
z. 25a/11
[=1]

ẓıṭṭ (< Ar. żıdd) Bir şeyin tersi, aksi, karşıt.
ẓ.+ı 17a/04
[=1]

ẕī-teʾlīf Ar. Telif sahibi, eserin yazarı.
ẕ.-i Münīf ibni Aḫnef 2b/01
[=1]

zībā Ar. Far. Güzel.
z. (bā-tārīḫ-i zībā) 3a/06
[=1]

zihī Far. Ne güzel, ne iyi, ne hoş.
z. 1b/07, 2b/04
[=2]

ẕikr Ar. Anma, anılma.
ẕ. et- 5a/13, 18b/05
ẕ.-i (der ẕikr-i ʿuyūbāt-ı feres) 35a/07
ẕ. it- 6b/19, 24a/06
ẕ. olun- 5a/07, 5a/12, 25a/01, 40a/11, 42b/05
[=10]

ẕikru'llāh Ar. Allah'ı anma, Allah'ın isimlerini anarak dua etme.
ẕ. eyle- 7b/18
[=1]
[=1]

ẕillet Ar. Aşağı olma, hakirlik, horluk, alçaklık.
ẕ. vir- 3b/04
[=1]

zinde Far. Canlı, sağlam, dinç, kuvvetli.
z. 35b/11
[=1]

zīnet Ar. Süs, bezek.
z.+idir 7a/03
[=1]

zinhār Far. Sakın, aman, asla.
z. 31b/13, 41b/19
[=2]

zīr Far. Alt aşağı, aşağıda olan.
z.-i faḳr Yoksulluğun en aşağı derecesi, çok fakir olma. 9a/12
[=1]

zīrā Far. (Bağlama edatı) Çünkü, şundan dolayı.
z. 6b/04, 15b/03, 16a/17, 29a/04, 30a/04, 30a/09, 30b/08, 31a/11,

34a/15, 34b/04, 35b/15, 36a/13, 36b/02, 36b/11, 39b/11, 39b/15, 40a/16, 40a/17, 40b/18, 41b/06, 42a/17, 42b/06, 43a/09, 43b/12, 45b/06, 46a/09, 46a/12, 50b/03, 51a/10, 51b/19, 54a/04, 60a/04
[=32]

ziyāde Ar. Fazla, çok.
z. 4a/07, 4b/07, 4b/08, 13b/16, 16a/09, 17b/11, 18a/17, 18b/14, 21b/15, 26b/01, 34b/09, 45a/09, 45a/17, 47a/02, 47a/06, 54a/03, 54a/04, 55b/02, 58b/09, 58b/11, 60a/16
z. (-dan ziyāde) 3b/11, 32a/04, 42b/14
z. (-den ziyāde) 7b/09, 41a/12, 42a/12, 42a/13, 42b/09, 43a/02, 46b/09, 50b/08
z. (eksik ziyāde) 33a/07
z.+dir (-den ziyāde) 46a/12
z. ol- 18b/19, 49b/08
z. ol-(-den ziyāde) 55a/07
z.+sine (-den ziyāde) 55b/03
z. vir- 7a/13
z.+ye 39b/16
[=39]

ziyādece Fazlaca, fazla olarak, çokça.
z. 52b/11
[=1]

ziyādelen- Artmak, çoğalmak.
z.-üp 48b/05
z.-ür 12b/19
[=2]

ziyān Far. Kayıp, zarar.
z. it- Boşa harcamak. 42a/18
[=1]

zor (< Far. zūr) Sıkıntı çekilerek yapılan, güçlüğü olan, güç yapılan.
z. gör- 17a/05, 49a/12
z. ile 31a/18, 31b/02, 37b/18, 51b/07
z. it- 38b/09
[=7]

zorla- Sıkıntı verme, rahatsız etme, ızdırap verme.
z.-rsa 28a/02
[=1]

ẓuhūr Ar. Meydana çıkma, baş gösterme, görünme.
ẓ.+a (ẓuhūra gel-) 9b/19
ẓ. eyle- 31a/11, 48b/19, 56b/01, 56b/12, 57a/03, 57a/08, 57a/13, 57a/19, 57b/02
ẓ.+ına 35a/01, 35a/03, 53b/04
ẓ. it- 9b/19, 11b/14, 13b/01, 13b/01, 13b/06, 13b/07, 13b/09, 28a/07, 40b/01, 40b/02, 45a/08, 45b/09, 47b/09, 48a/16, 48b/01, 48b/09, 48b/10, 48b/19, 49b/02, 51b/05, 51b/07, 51b/08, 52a/18, 52a/19, 52b/01, 52b/02, 52b/03, 52b/05, 52b/10, 52b/12, 52b/14, 53a/02, 53a/03, 54b/13, 54b/14, 54b/16, 56a/12, 56a/16, 56b/02, 56b/02, 56b/04, 56b/05, 57b/08, 57b/10, ġ60a/18, 60a/19, 60b/11, 61b/02, 61b/03, 62b/13
ẓ. itdir- 33b/09
ẓ.+unda 52b/06, 53a/05
[=66]

ẕullān Ar. Atın adımlarını ağır ağır kaldırarak yürüyüşüne verilen ad. Krş. **ḳurt lengi**
ẕ. 33b/15
[=1]

zuʿm Ar. Zan, bâtıl zan, boş inanç.
z. it- 17b/07
[=1]

ẕü'l-celāl Ar. "Celal sahibi" Allah.
ẕ. (be-nām-ı ẕü'l-celāl-i ḥayy-i ḳayyūm) 1b/01
[=1]

Ẕü'l-ʿuḳḳāl Ar. Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı. Ẕü'l-ʿuḳḳāl, "yürürken biraz topallayıp sonra düz yürüyen" anlamındadır.
Ẕ. 6a/08
[=1]

zükām Ar. Nezle.
z. 52a/09
[=1]

Toplam kelime: 19792
Geçerli kelime: 19792
Geçersiz kelime: 0
Alt madde: 8789

SON SÖZ

Bu çalışmada, Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 45 Hk 5333 numarada kayıtlı bulunan, Ahmed b. Hasan. b. el-Ahnef'e ait olan *Dürrü'l-buḥūr* adlı eserin muhtasar tercümesi olan *Kitābü Bayṭara*'nın 1b-63a yapraklarının transkripsiyon alfabesi ile Latin harflarine aktarımı yapılarak imla, ses ve şekil özellikleri incelenmiştir.

Kitābü Bayṭara, 19. yüzyılda tercüme edilmiş olmakla birlikte yer yer Eski Anadolu Türkçesi imla geleneğini sürdürmektedir. Metinde bazı kelimelerde ve eklerde bu döneme özgü yuvarlak ünlülü şekillere rastlanmaktadır.

Bununla birlikte aynı yuvarlak ünlülü şekillerin düz ünlülü yazılışları da metinde yer almaktadır: *içerü* > *içeri* vb. Eski Anadolu Türkçesinde görülen bir diğer özelik ise ñ ünsüzünün kullanılmasıdır. Metinde de bu ünsüz ile yazılan kelimeler bulunmaktadır; ancak ñ'li olması beklenen kelimelerin veya eklerin n ile yazıldığı da görülmektedir. Bu yazılış özelliklerine bakılarak geleneksel imlanın kırıldığı ve 19. yüzyıl konuşma dilinin yazı dilini de şekillendirdiği söylenebilir.

Metinde bazı Arapça kelimelerin, bünyesinde olmadığı hâlde ünlü harf aldığı görülmektedir: *tecribe* > *tecrübe* vb. Bu husus, bazı Arapça kelimelerin imlasının Türkçe söyleyişe uyarlanarak belirlendiğini göstermektedir:

Eserde kısmen görülen düzlük-yuvarlaklık uyumu, yabancı kelimelerin Türkçe söyleyişe uygun yazılması ve ñ'nin n'ye dönmesi gibi hususiyetler metnin Türkiye Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi'nin imla özelliklerini taşıdığını göstermektedir. Buna binaen bu eserin Türkiye Türkçesine geçiş özelliği gösteren bir metin olduğu söylenebilir.

Eserde atların donları, nişanları, iyi ve kötü görülen özellikleri, uğurlu ve uğursuz sayılan vasıfları anlatılmaktadır. Tüm bu anlatılan özellikler halk kültürü bakımından da önem arzetmektedir.

Kitābü Bayṭara'da atların bakımı, beslemesi, hastalıkları ve tedavi yöntemleri de anlatılmaktadır. Eser bu açıdan ise veterinerlik sahasında faydalı olabilecek bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak; *Kitābü Bayṭara*'nın, döneminin dil ve imla özelliklerini yansıtması, veterinerlik uygulamaları ile ilgili bilgiler içermesi ve folklorik öğeler taşıması bakımından ileride yapılacak araştırmalara katkı sağlayabilecek tercüme-telif bir eser olduğu ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Ahterî Mustafa Muslihuddin el-Karahisârî, *Ahterî-yi Kebir*, (hzl. Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017.

Akalın, Mehmet, "Ahmedî'nin Dili", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten (1989), s. 9-153.

Aktepe, M. Münir, "Abdülhamid I", DİA, C. 1, s.213.

Ateş, Ali Osman, "Dimyâtî, Abdülmü'min b. Halef", DİA, C. 9, s.310.

Ateş, Mustafa, *Bursa İnebey Kütüphanesi'ndeki Fıkıh Usûlü Kitapları Üzerine Bir Araştırma*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2015, s. 117).

Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, Kılıç Kitabevi, Ankara 1975.

Aydınlı, Abdullah, "Ebû Zer el-Gıfârî", DİA, C. 10, s.266.

Aykaç, Mehmet, "Ferve b. Amr", DİA, C. 12, s. 414.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 1., 2., 3., Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul, 2011.

Baytop, Turhan, *Türkçe Bitki Atları Sözlüğü*, TDK, Ankara 2015.

Bolay, Süleyman Hayri, "Âdem", DİA, C. 1, s. 358).

Beydilli, Kemal, "Mahmud II", DİA, C. 27, s. 352-357.

Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yayınları, Ankara 1986, C.VII.

Çablı, Abdülkadir, *Ahmed b. Hasan b. Ahnef'in Kitabu Baytarnâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım) (vr. 39bb – 79a)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

Çetin, Osman, "Horasan", DİA, C. 18, s.234.

Çubukcu, Asrî, "Huzeyme b. Sâbit", DİA, C. 18, s.436.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2015.

Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah b. İshak el-İsbehânî, *Evliya ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, (çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız), Ocak Yayıncılık, İstanbul 2015, C.2.

Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2012.

Erk, Nihal, "Bir Baytarname İncelemesi", *A.Ü. Veteriner Fakültesi Dergisi*, C. 6, No.1-2 (1959): 126-35.

Erul, Bünyamin, "Zeyd b. Sâbit", DİA, C.44, s.321.

Fayda, Mustafa, "Âmir b. Sa'saa (Benî Âmir b. Sa'saa", DİA, C. 3, s.66-67.

_____, "Aişe", C.2, s.201.

_____, "Cerîr", DİA., C.7, s. 410.

_____, "Ömer", DİA., C.34, s.51.

_____, "Muhammed", DİA., C. 3, s. 408.

Gülensoy, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, C. 2.

Gülsevin, Gürer, Erdoğan Boz, *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2013.

Gülsevin, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

_____, "Ağız Tartışmalarında Ses Özelliklerinin Sınıflandırılması Üzerine Düşünceler ve Uşak Ağzı Örneği", *İlmî Araştırmalar*, Sayı 18, 2014.

Hakim En-Nisaburî, *El-Müstedrek Ale's-Sahihayn*, (çev. M. Beşir Eryaysoy), Konevi yayınları, Konya 2013, C.2.

Harman, Ömer Faruk, "Îsâ", DİA, C: 22, s.465.

_____ , "Nûh", DİA, C.33, s. 224).

Hatiboğlu, İbrahim, "Selmân-ı Fârisî", DİA, C. 36, s.441.

İbn Nehhas, *Cihad*, Tevhid Yayınları, İstanbul 1996, C. 1.

İnce, Adnan, "Kuyu Cadısı ve Düşündürdükleri", *TÜBAR*, XXI-2007-Bahar.

Kahya, Esin, "Hipokrat" DİA, C. 18, s. 119.

Kandemir, M. Yaşar, "Câbir b. Abdullah", DİA, C. 6, s. 530.

_____, "Ebû Hureyre", DİA., C. 10, s. 160.

_____, "Ebû Talha el-Ensârî", DİA; C. 10, s.236.

_____, "Müslim b. Haccâc", DİA, C. 32, s.93.

Kapar, Mehmet Ali, "Fezâre (Benî Fezâre)", DİA., C.12, s. 538.

Karahan, Abdullah, "Yûnus b. Ubeyd", DİA, C.43, s.611.

Kaya, Mahmut, "İskender Afrodisî", DİA, C. 22, 560.

Kırbıyık, Seda, *Ahmed b. Hasan b. Ahnef'in Kitabu Baytarnâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım) (vr. 1b - 39b)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

_____, *Marzubān-nāme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 219, Ankara 1973.

Köten, Akif, "Abullah b. Ebû Ümeyye", DİA, C. 1, s.97).

Kutluer, İlhan, "Câlînûs", DİA, C. 7, s.32.

Muhammed Mustafa el- A'zâmî, "Buhârî, Muhammed b. İsmâil", DİA, C. 6, s.368.

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı,* (hzl. Mürsel Öztürk, Derya Örs), Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 2009.

Ozak, Elhac Muzaffer, *Ziynet-ül Kulûb (Kalplerin Ziyneti),* Salah Binici Yayınevi, İstanbul 1973.

Önkal, Ahmet, "Cüheyne (Benî Cüheyne)", DİA, C. 8, s. 107).

_____, "Mustaliḳ (Benî Mustaliḳ)", DİA, C. 31, s.360).

Öz, Mustafa, "Ca'fer es-Sâdık", DİA, C. 7, s. 1.

Özbalıkçı, Mehmet Reşit, "Sîbeveyhi", DİA, C. 37, s.130.

Özel, Ahmet, "Alkame b. Kays", DİA, C, 2, s. 467.

Özgüdenli, Osman Gazi, "Mâverâünnehir", DİA, C. 28, s. 177.

Özkan, Halit, "Temîm ed-Dârî", DİA, C.40, s. 419.

Özkuyumcu, Nadir, "Mukavkıs", DİA, C.31, s.187.

Pamuk, Arif, *Resulullah'ın Dilinden Surelerin ve Duaların Fazileti,* Pamuk Yayınları, İstanbul, s.219-220).

Redhouse, J. W., *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.

Steingass, F., *Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.

Sandıkçı, S. Kemal, "Ebû Ümâme", DİA, C. 10, s. 251).

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, (hzl. Fazılhak Nergiz, Aziz Ençakar), Şifa yayınları, İstanbul 2012.

Şen, Mesut, *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*, Post Yayın, İstanbul 2016.

_____,"Baytarnameler", *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*, (hzl. Emine Gürsoy Naskali), Türkiye Jokey Kulübü, İstanbul 1995.

Şükûn, Ziya, *Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*, Milli Eğitim bakanlığı Yayınları: 3013, İstanbul 1996.

Topuzoğlu, Tevfik Rüştü, "Halîl b. Ahmed", DİA, C. 15, s.309.

Timurtaş, Faruk. K. , *Osmanlı Türkçesi Grameri*, Alfa Yayınları, İstanbul 1999.

Tulum, Mertol, *XII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Ünal, Ahmet, "Eski Önasya, Mitanni ve Anadolu'da At", *At Kitabı*, (hzl. Emine Gürsoy Naskali), Kitabevi, İstanbul 2017.

Vankulu Mehmed Efendi, *Vankulu Lügati*, (hzl. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları:52, İstanbul 2012, C. 1., 2.

Yardım, Ali, "Ebû Kebşe", DİA, C.10, s. 176.

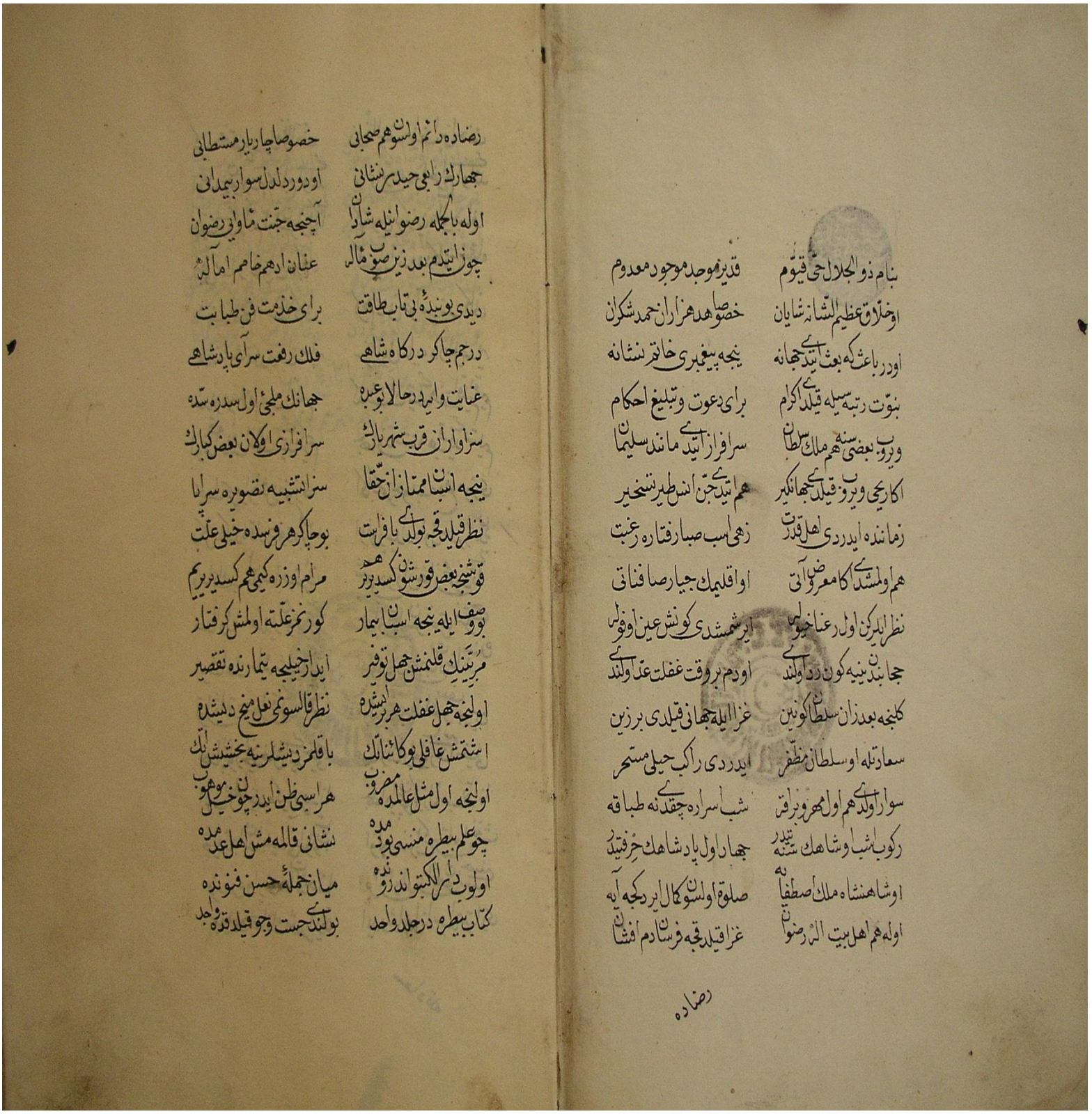
Yavuz, Yusuf Şevki, "Fahreddin er-Râzî", DİA, C. 12, s.89.

Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler Ansiklopedik Sözlük*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Aksoyak, İsmail Hakkı, Sâkıb, "Seyyid Mehmed Sâkıb Efendi", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sakib-seyyid-mehmed-sakib-efendi, [erişim tarihi: 03.11.2020]

Arslan, Mehmet "Kânî, Mustafa Kânî Bey", Türk Edebiyatı isimler Sözlüğü, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kani-mustafa-kani-bey, [erişim tarihi: 03.11.2020]).

بنام ذو الجلال حی قیوم — قدیر موجد موجود معدوم
اوخلاق عظیم الشانه شایان — خصوصا هدهد هزاران حمد شکران
اودر باعث که بعثت ایتدی جهانه — یتجه پیغمبری خاتر نشانه
بنوت رتبه سیله قیلدی اکرام — برای دعوت و تبلیغ احکام
ویروب بعضی سنه هم ملک سلطان — سرافراز ایتدی مانند سلیمان
اکا ریحی ویروب قیلدی جهانکیر — هم ایتدی جن انس طیر تسخیر
زمانده ایدردی اهل قدرت — زهی اسب صبا رفتاره رغبت
هم اولمشدی کامعروض آتی — اوقلیمك جیارصا فناتی
نظر ایلیرکن اولدر غا خیولی — ایرشمشدی کونش عین اوغولی
جهانبدن نیه کون زد اولدی — اودم بر وقت غفلت عد اولدی
کلنجه بعد ازان سلطان کونین — غزا ایله جهانی قیلدی برزین
سعادتله اوسلطان مظفر — ایدردی راکب حیلی مستحر
سوار اولدی هم اول مهر برافر — شب اسراده چقدی نه طباقه
رکوب ایتدی اوشاهك شتابنده — جهار اول پادشاهك حرفتیده
اوشاهنشاه ملك اصطفایه — صلوة اولسون کمال ایردیکجه آیه
اولوه هم اهل بیت الرضوان — غزا قیلدقجه فرسان دم افشان

رضاده

رضاده دائم اولسون هم صحابی — خصوصا چار یار مستطابی
جهارك رابی حیدر نشانی — اودور دلدل سوار بیدانی
اوله باجمله رضوانیله شادان — آچنجه جنت مأوای رضوان
چوزایتدم بعد زین صوب مآله — عنان ادهم خامم امالله
دیدی بو بنده بی تاب طاقت — برای خدمت فن طبابت
درجم چاکر درکاه شاهی — فلك رفعت سرای پادشاهی
عنایت وایدرحالا بوعبده — جهانك ملجئ اول سدره سدده
سزاواران قرب شهریارك — سرافرازی اولان بعض کبارك
ینجه اسبان ممتازان حقا — سزا تشبیه تصویره سراپا
نظر قیلدقجه بولدی بافراست — بوچاکر هر فنده خیلی علت
قوشنجه بعض قوردشون کسدیرم — مرام اوزره کیمی هم کسدیریم
بووصف ایله ینجه اسبان بیمار — کورنمز علته اولمش کرفتار
مربتلك قلمشن جهل توفیر — ایدرخیلیجه یتمارنده تقصیر
اولنجه جهل غفلت هربرایشده — نظر قالسون نعل میخ دیشده
اشتمش غافلی بوکا شاتك — باقلمز دیشلرینه بخشیش اتك
اولنجه اول مثل عالمده مضروب — هراسی ظن ایدرچون خیل موهوب
چوعلم بیطره منسی بوده — نشانی قالمه مثل اهل عده
اولوب دار الکتب اندرونده — میان جمله حسن فنونده
کتاب بیطره درجلد واحد — بولندی جست وجو قیلدقده واحد

کزیده مختصر در اول مؤلف — ذی تألیف منیف ابن احنف
او علمه چون بودم محتاج اولندی — برای ترجمه اخراج اولندی
چیقاردی دائم اولسون اول کتابی — کبارین برکزین عالی جنابی
زهی ممتاز اغایان درکاه — که دار ابنده درکاه شهنشاه
شهنشاه جهان احسان کانی — کرم کانی خواص بنده کانی
جهانه مشتمل در هر او سایه — سزا اول سایه در ظل خدایه
خدیو هم غلام هفت اقلیم — که فیضك قیلدی هفت اقلیم تعمیم
او شاه مالك الملك ایتدی تکریم — جهانی دستنه هپ قیلدی تسلیم
محیط تجربر اولمش نفوزی — اکا کلمز چو بیشه دفع موزی
دکل ملکنده قادر جوده برکس — اولوز بیداده اول خسرو همدرس
زمانك بی بدل صاحبقرانی — شهی دوران خان محمود ثانی
خدا اول شاهه ویرسون عمر نوحی — جهانی تیلسون نصری فتوحی
او شاهك سایهٔ شاهانه سنده — اولوب داعی عبادتخانه سنده
قول تا قاب چیوی قیلدی ترمین — اولوب بنجه منافع وصف تبیین
خدا چوزن خلق ایتدی خیلی — صبا رفتار اولور عناسی خیلی
الوب ربط ایتسه کر بر مرد دانا — جهادیچون کوزل اسب توانا
قرار اولماز ابلیسی طوتوب تاب — اولور منزل کهی تاجاه نخشب
فرسوده وار نجه حالات احسنا — براق اولدی انکچون اسب حسنی
بحمد الله جهانك شهریاری — ایدر شاهانه اسبه اعتباری

سعادتله

سعادتله اوشاه دیم مسکون — ایدر هر لحظه اجرا امر مسنون
بهر حال اول امام اهل منت — ایدر فرمان اجرای شریعت
او شاهنشاه عدلی شان غازی — که دلخواهید راز جمله مفازی
خدا اول خسرو قیلسون موفق — ایدوب سیفین هر آن عرشه معلق
بو اشرف ترجمه بالطف یزدان — دعای فرض ایله نوبولدی پایان

برای نام با تاریخ زیبا
دیدم نام مترجم رونق افزا

چونکه حق جلّ وعلی حضرتلری
انسان اشرف وانك بعد نده فرس اشرف حیوانات
خلق ایلدی واولیاء الهی اولان مؤمنینه انك
ایله عزت ویردی ومشرکینه انك ایله ذلّت
ویردی واهل طاعته انك ایله جمال ویردی
وحین خلقنده حق تعالی فرسه نظر عنایت ایله
نظر ایدوب بیوردیکه بن عظیم الشان سنك
اسمنه فرس دیدم وسنی عربی قیلدم وخیری سنك
ناصیه نده باغلیدم وغنیمت سنك ارقکا یوکلدم عنی لر
سکا خذ متحی اولور وسنك رزقین سائر حیواندن
زیاده سکا کلیر ویقینده رجالمدن سنك اوزه رینه
بیندوریرم اوتلر تسبیح وتهلیل وتکبیر ایدرلر سنده
اونلر ایله برابر بکا تسبیح ایلیه دیکه فرش کشندی
خدای لم یزل بیوردیکه سکا بوصوت مبارك ایلدم
بوصوت ایله مؤمنینه فرح مشرکینه غم القا ایلیه
دیو بیوردیغی وعد شریفنه مبنی افضل موجودات
پیغمبر یمز صلّی الله علیه وسلّم حضرتلرینی بدیروب
غزایه عزیمت بیوردیلر افندیمز حضرتلرینك اسبلرینك

اسملری

اسملری بونلردر برنیه سُکَبْ دیرلر سنیك فتحی
وکافك سکونی ایله اول مالك اولدقلری آت بو
ایدی مدینهٔ منوّره وبنی قراقیله سندن برکشه دن
اون وقیه کمشه اشترا ایتمشلر ایدی صاحب
اولنده آدی ضرس ایدی بنی اکرم صلّی الله علیه
وسلّم افندیمز سُکَبْ تسمیه بیوردیلر سُکَبْ
صوبی دوکمکه دیرلر برآنده زیاده اشکین اولنجه
صویه تشبیه ایچون سُکَبْ دینور اول اوزه رنده
غزا بیوردقلری آت بو ایدی یله سی قویروغی
سیاه وسائر یری قزل ایدی سواده مائل والنده
غره سی وار ایدی وصاغ ارد ایاغی سکل ایدی
وایکینجی لزاز ایدی لامك کسری وزانك فتحی
ایله لغنده طالب اولدیغی نسنه یه واصل اولوجی
دیمکدر فرس مرقوم اقرانه سبقت ایتدیکندن
لزاز تسمیه بیوردیلر بنی ذبیانه مقوقس هدیه
ایتمشدر غایت سود کلری آت اولوب بوم بدرده
التنده اولوب ومرتبهٔ غزا سنده بیله ایدی
کسری ایله لغنده جبل صغیر معناسنه در
فرس مرقوم قوتلو وحافر وصلا بتلو ویوك وسمین

اولدوغندن ظرب تسميه اولندی کندولره قروه
بن عمر وجذامی اهدا ایتمش ایدی برروایتده ربیعة
بن ابی البرا وبرروایتده جنادة بن المعلی اهدا
ایتمش مرتبتیع غزاسنده بیله ایدی دوردنجی
سنه سیحه دیرلرایدی سینك فتحی وبانك سکونی
وحاء مهمله ایله لغتده کوزل آشی ایته دیرلر فرس
مرقوم حسن الجری زیاده اشکنی اولوب یوروییوشندن
زیاده حظ ایدرلرایدی وبونك ایله مسابقه
ایدوب جمله یی سبقت ایلدکده بشارت اظهار
بیوردیلر بتنجی اشقرایدی یعنی آل وياخود بياضه
مائل ال ایدی جهینه قبیله سندن اون دویه
اشترابیورمشلرایدی التنجی مرتجز ایدی میمك
ضمی تانك فتحی جیمك کسری ایله لغتده شعر سویلینیه
دیرلر فرس مرقوم صهیلی لطیف اولدیغندن کویا
شعر سویلرکبی کشناردی لونی بیاض ایدی براعرابیدن
اشترااولنمشدی صکره اعرابی بیعنی انکارایدوب
حزیمه بن ثابت حضرتلرینك بیعه شهادتلریله
شهادتین شاهدین مقامنه طوتوب اعرابی دفع
بیوردیلر بروایتده کیرو ویردیلر بارك الله فیه

بیوردیلر

بیوردیلر بدنجی وردیرلرایدی لونی حالیا شم
اولنان کل لونی کبی اولدیغندن تمیم داری حضرتلری
هدایه ایتمشلرایدی صکره حضرت عمر رضی الله عنه
احسان بیوردیلر سکزنجی لحیف دیرلرایدی لامك
فتحی وحانك کسری ایله قویروغی اوزون اولوب یره
سورونمدوکندن لحیف تسمیه اولنمش ایدی ربیعة
بن ابی البرا اهدا ایتمشلرایدی بوذکر اولنان اتلرده
علماء سیرك اختلافلری یوقدر دمیاطی حضرتلری
بیورور بوصفتلردن هرقنغی مؤمنك خصوصیله
اهل سفروجهادك آتی اولوب بواسمیله تسمیه
اولنمسه چوق میمنت مشاهده اولنور وبعض علماء
سیر بواسبلردن ماعدا بوذکر اولنانلرجق اسبلری دخی
ذکرایدرلر بری مَلاوِح دیرلرمیمك فتحی واوك
کسری ایله طویل وآرق معناسنه درجمعی لفظی ایله
فرس مرقوم تسمیه اولندی ایکنجی طرف دیرلر
طانك کسری ورانك سکونیله لغتده باياسی و
اناسی کریم وآصل اولنه دیرلر فرس مرقوم براعرابیدن
اشترابیورمشلرایدی وبعض علماء سیرحزیمة بن
ثابت حضرتلرینك شهادت ایلدیکی بوایدی دیرلر

اوجنجی ضَرِیر ضادین فتحی رانك کسری ایله ضریر
لغتده هر بسنه یه صیرا ایدوب طیاتان حیوانه
دیرلر دردنجی سحا سینك فتحی وحانك تشدیدی
ایله فَرَسٌ بعید السّحوة یعنی ادیمی اوزاق آتر معناسنه
بشنجی مَندوبٌ دیرلر ابو طلحه نك ایدی بنی دنیشان
حضرتلری پلاسنز رکوب بیورورلر ایدی ویونو
برجر بولدق دیو بیوردیلر یعنی دریا کبی جریان
ایدر دیمك اولور صکره بوآت نبی اکرم صلّی الله
علیه وسلّم افندیمزه انتقال ایلدی مندوب دعوه ته
اجابت ایلدی دیمك اولور التنجی مِرْوَحٌ میمك
کسری ورانك سکونیله کمال سرعتندن ناشی ریحه
تشبیها مرواح تسمیه اولندی یاخود راحتدن
مأخوذ اوله اوزه رنده مستریح اولدیغندن بودخی
اهدا اولنان آتلر دندر یدنجی بحر دیرلر یمن
تجارلرندن اشترا ایدیورمشلر ایدی بنجه دفعه مسابقه ده
سبقت ایتمکله مبارك دست شریفلری ایله یوزلرینی
مسح ایدوب ما انت الا بحر بیورمشلر معناسنی
ترکیب سن دکل آلا بحرسین دیمك اولور بحر تسمیه سی
ان اوّل نبی اکرم صلّی الله علیه وسلّم حضرتلرندن

صادر

صادر اولمشدر سکزنجی آدَهَم دیرلر ادهم لغتده
اسود معناسنه کلیر وطقوزنجی یحبب دیرلر اوّلنی
بینده اصیل وکریم اولنه دیرلر اونبنجی آبَلَق لغتده
بیاض ایله براخر رنك قاریشق دیمك اون برنجی
یَعسُوبٌ لغتده انك یوزنده اولان طولانی بیاضه
دیرلر اون ایکنجی سِرْحَانٌ سینك کسری ورانك
سکونیله بعض فسحا اسده اطلاق ایدیلر اون
اوچنجی ذُوالعُقّال عینك ضمّی وقافین شدّه سیله
لغتده یورو دوکی وقت برمقدار طوپالنوب صکره
دوزیورومکه دیرلر اون دوردنجی سِجْل سینك
کسری وجیمك سکونیله یورورکن صوکبی اقارمعناسنه
اون بشنجی یعبوب لغتده پك یوروبان فرسه
اطلاق اولنور بونلرده علماء سیر اختلاف بیورمشلر
معلوم اولکه بو اوصافلره مناسبتلی اولان اسمیه
بو اسملردن تسمیه اولنمق سنت سنیه دندر وسنددن
بری دخی آنه بنرکن استعاذه وبسمله ایله بنه لر
بعد الرکوب اعوذ بکلمات الله التّامات من
شرّ ما خلق بسم الله الّذی لا یضرّ مع اسمه شیء
فی الارض ولا فی السّماء وهو السّمیع العلیم الحمد لله

على كل حال ديه بعده بوايت كريمه اوقيه لر
سبحان الذى سخّر لنا هذا وما كنا له مقرنين وانا
الى ربنا لمنقلبون جميع مضرتدن بازن الله
تعالى محفوظ اولنور زيرا سنن رسوله تمسكده
هر قنغى امور اولورسه صونده پشيمانلق اولماز
عبد الله ابن مسعود حضرت رسول الله صلّى الله
عليه وسلمدن روايت بيورورلر قچن طوار يقيلوب
يولده قالسه قالقه مه سى بوحديث شريفى يدى
دفعه اوقوسه لر دورانوب قالقار عطاء الله اردبيلى
وسائر مشايخان كباردن دخى مرويدر حديث شريف
بودر يا عبد الله احثوا يا عباد الله احثوا
ويونس بن دينار مصريدن روايت اولنور غايت سردات
اولوب ضبطنه قادير اولنمسه بوايت كريمه يدى دفعه
قولاغنه اوقيه بازن الله مطيع اولور بسم الله الرحمن
الرحيم افغير دين الله يبغون وله اسلم من
فى السموات والارض طوعاً وكرهاً واليه يرجعون
رسول اكرم صلّى الله عليه وسلّم اسبى غايت سوركلرندن
بحوق حديث شريف بيورمشلردر لكن جميليه رسالميز
تحمل ايتمز بعضى سنى ذكر ايده لم بيورورلركه آتك

الخ

الخى صاچنى وبليسنى وقويروغنى كسمكدن نهى
بيورمشلردر قويروغى مده ديدكلرى بعض مضر اولان
حيوانى دفع ايتمكده وبليسى قنادى وزنبيلى در واما
آلن صاچنده خير واردر كرك تيمارنيه وتربيه سنه
غايت دقت لازمدر ديو امر بيورمشلردر
روايت اولنوركه الله هر كيجه برفرشته نازل اولوب
والدى جاجيكه اكا ناصيه ديرلر اندن طوتار واول
حيوانن صاحبنه خير وبركتله دعا ايلر صاحبى آتك
حقنه رعايت ايدوب زحمت ويرميوب اطعامنه
دقت اولنورسه وغزا ايچون آت بسلمك دنيا
وآخرت دولتى وبركتلرين حصولنى بيلديروب وبسلمه سى
ايله امر بيورمشلردر وغزاده غنيمت مالندن
ايواتلولره زياده ويروب رعايت بيورورلر ايدى
لَلْخَيْلُ مَعْقُودٌ بنواصيها الخير الى يوم القيمة مضمون
شريفى الخى صاچنده خير قيامته قدر بغلو دير
اول خير اجر آخرت ومال غنيمتدر وعبد الله بن اميه
حضرت ابو زردن اولده جرير دن اولده نخليدن
روايت اولنوركه حضرت رسول عليه السلام بركون
كوردم آتك كاكلنى اوپدى وبيوردىلركه الخير

معقود بنواصی الخیل والاجر والمغنم وابی کبیشه
رضی الله عنه دن روایت اولنور اشتدم حضرت رسولدن
بیوردیلرکه الخیر معقود بنواصیها الخیر وَاَهْلُهَا
معاونون علیها والمنفق فیها کالباسط یده بالصدقة
یعنی اتك الی ساچنده خیر بغلودر واول آته اوت
وصوویم ایله وسائرلازمه سیله امداد اعانه ایلین
صدقه ویرمیه الین اچمش صاحب خیره بکزر
وغزا آته نفقه ویرمه دن وانکله جهاده کتمدن
زیاده قولك میزانی برسنه آغیرایلمز وغزا یولنده
توزقونان ایاغه قیامتده آتش تأثیر ایلمز حضرت
قتاده روایت ایدرلرکه بنی دنیشان صلی الله علیه وسلم
بیوردیلرکه برکون عیسی علیه السلام ابلیس لعینه
سؤال ایتدیلرکه سکا غایتله ازایلین نسنه وقتی
بحضورا ولدیغین نسنه ته دیرلر ابلیس ایتدی الله
یولونه غزایچون بسلنان اتك کشنده وکی وبن اول
اوکیرمزم که انده غزایچون آت بغلمش اوله برده صباح
نمازین جماعتله قیلوب بعده کونش طوغنجه قدر
ذکرالله ایلیه سلمان فارسی رضی الله عنه دن
روایت اولنور حضرت رسول صلی الله علیه وسلم

بیوردیلر

بیوردیلر حَقُّ کُلِّ مُسْلِمٍ اَنْ یَرْبِطَ فَرَسًا اِذَا طَاقَ
یعنی هر مسلمانك اوزه رینه واجبدر وغزایچون
آت بغلق قادیر اولدیغی زمانده حضرت عایشه
صدیقه رضی الله عنهادن روایت اولنور برکون
رسول الله صلی الله علیه وسلمه دیدم یارسول الله
بودوران اتك تورباسنی بن آصه یم ایتدی استرسنکه
اجرعظیم قازانه سین برکسنه بوآته طورباسین آصه
مقابله سنده برحسنه یازیلور ویمی تمامنده کینه
طورباسین آله آتك مقابله سنده برکهامی محو اولنور
مسلم بن یسار رضی الله عنه دن روایت اولنورکه برکون
رسول الله صلی الله علیه وسلم مقامندن چیقوب و
مبارك رضاء شریفیله آتك یوزوفی سیلوب بیوردیلرکه
بوکیجه آتدن اوترو عتاب اولندی بومعامله دن معلوم
اولدیکه همان خذ متکاره اینانوب قیدایتمك جائز
دکل ایمش یوقلیوب کذوکورمك کرك ایمش امام بخاری
ومسلم روایت ایدر زیدبن ثابت رضی الله عنه دن
رسول الله صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکه مَنْ حَبَسَ
فَرَسًا فی سبیل الله کان له سترة من النار یعنی برکسنه
فی سبیل الله نیت خالصه ایله غزایچون آت صقلسه

اول اکا جهنم آتشندن پرده اولا دیمکدر وابو جعفر
محمد بن علی دن مرویدرکه رسول الله صلی الله علیه
وسلم بیوردیلر مَنْ هَمَّ اَنْ یَرْبِطَ فَرَسًا بِنِیَّةٍ صَادِقَةٍ
اُعْطِیَ اَجْرَ شَهِیدٍ برکسنه نیت صادقه ایله غزا
ایچون آت بغلسه اکا برشهید فضیلتی ویریلور کولکده
آخر مراد اولمادقجه وجابر رضی الله عنه دن مرویدر
اَلْخَیْلُ مَعْقُودٌ فِی نَوَاصِیهَا الْخَیْرُ وَالنَّیْلُ اِلَی یَوْمِ الْقِیَمَةِ
وَاَهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَیْهَا فَامْسَحُوا بِنَوَاصِیهَا وَادْعُوا لَهَا
بِالْبَرَکَةِ وَقَلِّدُوا وَلَا تُقَلِّدُوهَا الْاَوْتَارَ یعنی
آتلرین النلرنده خیر ونیل قیامته دک بغلودر یعنی
رشمنه ظفر ونلق وخیره یتشمك انکله اولور وآت
بسلمك خصوصنده الله تعالی معیندر صاحبلری
یاردم اولنمشدر والنلرینی الیکزله صیغیوب
وانلره بره کتله دعا ایدین یارب سن مبارك ایله دیو
وبغلامقده وکزدکده وبندکده کمال صیانت ایدین
دیمك وارد اولنمشدر وروایت صحیحه ایله روایت
اولنورکه پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم بیورمشلرکه
مَنْ کَانَ لَهُ فَرَسٌ عَرَبِیٌّ فَاَکْرَمَهُ اَکْرَمَ اللّٰهُ تَعَالَی وَاِنْ
اَهَانَهُ اللّٰهُ تَعَالَی یعنی برکسنه نك عربی آتی اولوب

اکا اکرام

اکا اکرام ایده حق تعالی دخی اکا اکرام ایدر واکر
اهانت ایدوب خورطوتر سه الله تعالی انی خورطوطار
دیمك اولور وانسانلدن صکره جمیع حیواندن
قوتلو ویرکوك وخیرلو اولدیغندن براسمی دخی خیردر
رسولیمز صلی الله علیه وسلمدن بنجه حدیث شریف
وارد اولمشدر واصحاب کرام رضی الله عنهم اندن بلیرمزك
چوغندن مرویدر شویله فهم اولنورکه بو معنایی
اهتماماً تکرار بیوریلوب وهر صحابه قتنی عبارتله
ایشیدوب ضبط ایلدیسه اویله نقل بیورمشلر
جمله سنك مالی بودرکه آت غایتله مبارك وسبلین
کمسیه اخر وفضیلت وسبلمکه جناب حق معین وصاحبی
فقردن خلاص اولور حقنه رعایت اولنورکه زیر فقردن
شکایت ایدن صحابیه آت بسلین اون رزقی وارد ر
برین بیر طقوزی صاحبنکدر وابا هریره رضی الله
عنه روایت ایدرلرکه مَنْ اِحْتَبَسَ فَرَسًا فِی سَبِیلِ اللّٰهِ
اِیمَانًا وَتَصْدِیقًا بِوَعْدِهِ فَاِنَّ شِبَعَهُ وَرِیَّهُ وَرَوْثَهُ
فِی مِیزَانِهِ یَوْمَ الْقِیَمَةِ یعنی برکسه حق جل و
علی یه ایمان ووعدینی تصدیق ایدوب فی سبیل الله
برآت بسلسه تحقیقا اول آتك یمی وصویی وقشغیسی

ویولی قیامت کونده میزانك حسنه جابنه قونوز
وحضرت تمیم داری رضی الله عنه قدس شریف
حاکمی ایکن اتك اریه سین کندی ایرتاسی یوب اصاردی
سئوال ایتدیلر ابتاعیکزه نیچون بو خدمتی ادا ایتدیرمز
سکز دیو بیوردیلرکه اشتدم جناب رسالت پناه
افندیمزدن برکمسه آتك اریه سین یم اصدیغی وقت
ایرتلسه اول اریه نك هردانه سی مقابلنده اون
حسنه یازیله دیو بیوردیلر حمد لله تعالی کابراعن
کابر تابعین تبع تابعین واعدوالهم ما استطعتم
من قوة ومن رباط الخیل ترهبون به عدو الله و
عدوکم ایت کریمه سنك منطوقی اوزره جمله امت
محمد صدیقین بینده سنت محمدی هروجهله وبو وجهله
دخی جاریدر وبو امتك اته بینجیلرینك پیری و پیشوای
قدملری حضرت عمر رضی الله تعالی عنه افندیمزدر اول
مرتبه ایدیکه صاغ یدلریله صول قولاقلرین وصول
یدلریله صاغ قولاقلرین طوتوب اللری قولاقلرنده ایکن
یولارسزلوزنکی سزآته یردن صچرایوب وبنیوب
قدملریله اسبی قولاقلرایدی آت حقنده انلردن
ظهوره کلن افعال برکمسه دن ظهور ایتمدی وایتمز

کرامت

کرامت طریقی ایله بوامته تعلیمدر وحمده تعالی
حالیا پادشاهمز پادشاه عالمپناه وفقه الله لما
یحبه ویرضاه چراغ روشن خاندان دولت نهال
گلشن اقبال سعادت سلطان سلاطین جهان
المختص بعنایت الملك المنان السلطان ابن السلطان
السلطان الغازی محمود خان عدلی ابن السلطان
الغازی عبد الحمید خان خلد الله خلافته و
سلطنته الی یوم المیزان افندمزحضرتلری دخی
هروجهله امرالهیه یه امتثال وسنت نبویه یه اتباع
وطریق صحابهٔ کرام افندیلرمزه راهی اولدقلرندن قرناء
ذوی الاختر املری وبالجمله بندهٔ صادقلری دخی
بوراهه سالك اولوب وآت وآلات حزبه محب اولدقلرندن
دائرهٔ همایون کتاب خانه سنده مندرج احمد بن
الحسن بن الاحنف در البحور نامیله مستمی بیطرنامهٔ
کبیردن مستخرج مختصری سردستاریلك خذ میتله
شرفیاب اولان مصطفی کافی میر واسطه سیله
اخراج اولنوب ایچی رضاء حق ونفع عام وشفاء حیل
اولمق ایچون ترجمه وغامض محللرین سائر کتب بیطره
معتبرلردن شرح واول مختصرده تحریر اولنمیان بعض

علل ومعالجات واسباب علاماتك ضم وطقوز
باب اوزره ترتيب اولندى وبالله التوفيق من جميع
الامور ان شاالله تعالى باب اول آتلرين دشلرى
وياشلرى بيانندە در ايكنجى باب رنكلرى
وسكلرى بيانندە در اوچنجى باب اعضالرينك
اسملرى بيانندە در دوردنجى باب بسلملرى
وتربيه لرى بيانندە در بشنجى باب تضمير يعنى
ادمان ايتديرمك بيانندە در
التنجى باب عيوبا تلرى بيانندە در
يدنجى باب يمن شآمت نشانلرى
بيانندە در سكزنجى باب
قسراق احوالى بيانندە در
طقوزنجى باب جميع علل
وامراضلرى واسباب
علاماتلرى ومعالجاتلرى
بيانندە در

هايون كتاب مائة سنده سنديع احمد بن الحسن بن الاحنف
در البحور نامیله مسمّی بیطرنامهٔ کبیردن مستخرج مختصر
سردسنار پاشا حضرتلرینه شرفیاب اولدن مصطفی کافی پیر
واسطه سیله افراغ اولنوب انجق رضاء اهل وقع عام و
استفاده سهیل اولمه ایچون ترجمه و نقاشی محاللرین سائر کتب
بیطره و معتبرلردن شرح و اول مخصوده تحریر اولنمیان بعضی
علل و معالجات و اسباب علاماتلری ضم و طقوز باب اوزره
ترتیب اولندی و بالله التوفیق من جمیع الامور ان شاالله تعالی
باب اول آتلرین دشلری و یاشلری بیانندە در
ایکنجی باب رنکلری و سکلری بیانندە در
اوچنجی باب اعضالرینك اسملری بیانندە در
دوردنجی باب بسلملری و تربیه لری بیانندە در
بشنجی باب تضمیر یعنی ادمان ایتدیرملری بیانندە در
التنجی باب عیوبا تلری بیانندە در
یدنجی باب یمن شآمت نشانلری بیانندە در
سکزنجی باب قسراق احوالی بیانندە در
طقوزنجی باب جمیع علل و امراضلری
و اسباب علاماتلری و معالجاتلری
بیانندە در

باب اول اسبلرين ديشلرنيك اوتوز ايكى ياشنه قدر
علامات حالاتلرى بيانندە معلوم اولەكه طاى برياشنه
كرنجه قدر آدينه فلو ديرلر اناسنك روشنى طلب ايدوب
واينجه سنى اكل ايدر يكيجون امّاكه اهل اللغه وجه تسميهٔ
فلو بمعنى القطع اعتبار ايدوب اناسى سودوندن
كسلمسنه ديرلر بعده ايكينجى سنه يه كرنجه حولى
واوچنجى سنه جدع ديرلر حتى ثنايا تسميه اولنان
ديشلرينى براقر بو ثنايالرينى اكثر صوايجديكى زمان
دوشور وبعضاً دورت ياشنه قدر دوردوغى اولور
اكر ابونى كنج اولورسه اكر ابونى قوجه اولورسه برسنه ده
دوكيلور تيز دوشورن طاى اكثر ياضعيف وعمرى
قليل اولور اكر صوى ايسه همان قسراغه چكمكه قدرت
كلنجه برصوى قسراغه چكوب جورت حصالى دولنده
ظهور ايدر معلوم اولكه هر برطايك اون ايكى اوك
ديشلرى واردر التى سى يوقاريده والتى سى اشاغيده
بو ديشلرندن قاچ ياشنده اولدينى معلوم اولنور وبونلرك
ايكى ديشدن ماعدا ديب آزو ديشلرى واردر اما دينه

اضراس

اضراس ديرلر اون ديشلرى ايله آزو ديشلرى
مابينده سيرك ايكى يوقارده وايكى اشنده سيورى
آزو ديشلرى واردر آدينه انياب ديرلر بعض اسبك
اشاغيسنده سيورى آزو ديشى دورت اولور بوسيورى
ديشلرين دكشمز انجق اون ايكى اوك ديشلرى دكشور
اولا طاى طوغنجه بشينجى كون ثنايا تسميه اولنان
ديشلرى بترصكره ايكى آيه قدر رباعيات تسميه اولنان
ديشلرى بترصكره سكز طقوز آيه قدر قواطع تسميه
اولنان ديشلرى بتر وبعض انلرده آرمق دبش دخى بتر
وبعضاً بو اون ايكيدن دوشوب هيچ بتمز ضررى يوقدر
ارپاء وصمانى آزو ديشلريله بيرفقت اون ديشلرى
اولميان طور باسن اصلا در برده قواطع محلده راحت
اولايه مزاج قالير بونا بكاءً دكر بهاسن اتمز ثنايا
دنيلان ديشلرين ايكى سى اوست دوضاغنك وايكى سى
الت دوضاغنك اوكنده بتر بوندن صكره رباعيات
دنيلان ديشلركه ثنايالره متصل الت واوست صاغ
وصول جانبلرنده دورت ديشى بتر بوندن صكره
رباعيلره متصل يوقارلى اشاغلى دورت ديش
دخى بتر آدينه قواطع ديرلر بو ترتيب اوزره اون ايكى

ظهور ایدر صکره قوارحلرنده ده بوحالت ظهور
ایدوب یکرمنجی سنهٔ تکمیل ایدنجه ثنایالرنده اولان
اثرلر موضعنه فندق رسمنده برجانبی سیوری
وبرجانبی یومری بیاض اثرلر حادث اولور یکرمی
برنجی تکمیل ایدوب یکرمی ایکنجی سنه ثنایالری کبی
رباعیاتنده ظهور ایدر یکرمی اوچنده قوارحلرنده
ظهور ایدر یکرمی دوردنده ثنایالرده اولان
اول بیاض اثرلر صرارير یکرمی بشنده رباعیاتنده
ظهور ایدوب یکرمی التی سنی تکمیلنه قدر صکره
یکرمی یدنجی سنی تکمیلنه قدر ثنایالری یکرمی سکزنجی
سنه رباعیات یکرمی طقوزنجی سنه قوارح دیشلری
اونیامغه بشلر اوتوزنجی سنه ثنایالری اوتوز برنجی
سنه رباعیاتلری اوتوز ایکنجی سنه قوارحلری دوشر
واتلرین اوتوز ایکی یاش یاشه مسی انسانن یوز یکرمی
سنه متمر اولمه سی منزلنده در بعض دیار اسبان
یاشر بعض دیارده انسانك زیاده یاشه مسی کبی

باب ثانی

اسبلرین علاماتی ورنکی ونقل خمارك دخی علامتلری
وآته مخالف اولان لونی دخی ومدوحیت استجابی

بیانده در

بیانده در اولا محسنات فرسدن اوچ موضعی طویل
واوچ موضعی قصیر واوچ موضعی واسع واوچ محلی
صاف اولمقدر اوچ طویلك بری قولاقلری وبری
بوینی وبری واوچ فخذ در قصیرك بری بلکلریله
طپوغنیله طرنغی اراسیدر پای بند اولدیلان محل بری
ظهریله بلی قصه وبری قویروغی قوچانی وصانی
اولان اوچ شی که بری کوزلری وبری کونی وبری
طیرنقلریدر ودخی بوینی وطوداغنك کناری
وقویرق قوچاننك الیتنك قیل بتیك یری قصیر
اولمق ودخی محسنا تندن جبهه سی وکوکسی
وقولاق موضعی وبوضلری وعرض ایقلرینك
بلکلرینك اوستی وقولاق لرینك مابینی یصتی
اولمق ودخی محسنا تندن قولاقلرینك اوجی
سیوری اولمق وجبهٔ وکورمسی حد تلی اولمق
واومزباشی سیوری اولمق واون ایقلرینك
دیزلرینك سکرلری وعرض ایقلرینك سکرلری
اینجه وقوی اولمق وبورنی دلکلرینك بیننده که
عضروف دیلان قمرداغی اینجه اولمق وقولاق
لرینك آرقه سی ودیزلرندن کتفنه قدر وبوضلری

ظهور ایدر صکره قوارحلرنده ده بوحالت ظهور
ایدوب یکرمبنجی سنهٔ تکمیل ایدنجه ثنایالرنده اولان
اثرلرموضعنه فندق رسمنده برجانبی سیوری
وبرجانبی یومری بیاض اثرلرحادث اولور یکرمی
برینی تکمیل ایدوب یکرمی ایکنجی سنه ثنایالری کبی
رباعیاتنده ظهور ایدر یکرمی اوچنده قوارحلرنده
ظهور ایدر یکرمی دوردنده ثنایالرده اولان
اول بیاض اثرلرصرادیر یکرمی بشنده رباعیاتنده
ظهور ایدوب یکرمی التی سنی تکمیلنه قدر صکره
یکرمی یدنجی سنی تکمیلنه قدر ثنایالری یکرمی سکزنجی
سنه رباعیات یکرمی طقوزنجی سنه قوارح دیشلری
اونیامغه بشلرا وتوزنجی سنه ثنایالری اوتوز برنجی
سنه رباعیاتلری اوتوزایکنجی سنه قوارحلری دوشر
واتلرین اوتوزایکی یاش یاشه مسی انسانن یوز یکرمی
سنه متمراولمه سی منزلنده در بعض دیاراسبان
یاشربعض دیاردهانسانك زیاده یاشه مسی کبی

باب ثانی

اسبلرین علاماتی ورنکی وبغل خمارك دخی علامتلری
وآته مخالف اولان لونی دخی ومدوحیت استحبابی

بیانندر

بیانندر اولاحسنات فرسدن اوح موضعی طویل ٤
واوح موضعی قصیرواوح موضعی واسع واوح محالی
صاف اولمقدر اوح طویلك بری قولاقلری وبری
بوینی وبری واوح فخذدر قصیرك بری بلکلریکه
طپوغنیله طرنی اراسیدر پای بندا وریلان محل بری
ظهریکه بلی قصه وبری قویروغی قوچانی وصانی
اولان اوح شی که بری کوزلری وبری کونی وبری
طیرنقلریدر ودخی بوینی وطوداغنك کناری
وقویرق قوچانینك التینك قیل بتیك یری قصیر
اولمق ودخی محسناتدن جبهه سی وکوکسی
وقولاق موضعی وبوضلری وعرض ایقلرینك
بلکلرینك اوستی وقولاق لرینك مابینی یتمی
اولمق ودخی محسناتدن قولاقلرینك اوجی
سیوری اولمق وجبهی وکورمسی حدتلی اولمق
واومزباشی سیوری اولمق واون ایقلرینك
دیزلرینك سکرلری وعرض ایقلرینك سکرلری
اینجه وقوی اولمق وبورنی دلکلرینك بینده که
عضروف دینلان قمرداغی اینجه اولمق وقولاق
لرینك آرقه سی ودیزلرندن کتفنه قدر وبوضلری

محل اخرندن تو یلیجه اولق و بورنینك اوجی
و بورنینك اوزه ری وقولاقلرینك ایچروسی
وآنلی و یکا قلری وقولاقلرینك کنارلری وکفنی
واون وارض ایقلرینك سکرلری محل اخرندن
توسیوزجه اولق ودخی طوضاغنی ایله ناصیه
سنك آره سی وقولاقلری ایله کوزلرینك مابینی
وایکی کوزلری آره سی وچکه کموکلرینك آره سی
وارملرینك اره سیکه اون ایاغن بصدیغی یردن
ارض ایاغن ایلر وبصمق و بوضلرینك اره سیکه
قویروغی التی وایکه کمکلرینك یومشق محللرینك
مابینی بعید اولق دخی اتفاق محسناتندن
بورنو دکلرینك بینی وقولاقلرینك کوکفك
بینی دیرسکلری رباطنك بینی و دیزلری رباطنك
بینی وطرناغی ایله توی بتمی بینی واوموز باشی ایله
ترکی محللی نك بینی و بلکمیکینك بوغملرینك
مابینی وقویروغی دیبی ایله دوبوری مابینی
وچکه سنك ایکی طرفنك مابینی قریب اولق
وطود اقلری و بورنینك اوجی و بورنینك دلکلرینك
آره سی وقاش موضعنده کی کیك وکوزلرینك

قیاقلری وینا قلری و دیزلری وایکو کموکلرینك
اره سنده کی آت وشعری ودرسی اینجه اولق
ودخی بوینی وایاقلری وقویرغی دیبی و بوینونك
کوکی قالین اولق وقولاقلری قطع اولش قلم کبی
وطویل واوجلری اینجه اولق وناصیه سی کمال
لطافتلی وصبیح اولق والتینك پرچمی کوزلرینی
اورتمك امّا سیرك وقصه لغی دخی مزمومدر
و پرچمنك دیبی چوقجه واوچی طرانش ایپك کبی
یومشق اولق ممدوحدر وحویونك کوزللکنه
و یورکلوکینه وابوینینك ایلکنه دالدر وبو
اوصافلرین خلافلری خلافنه دلیلدر ودخی
محسناتندن سبو یوزلی دیمشق توتلی اولق لغی
عتیق ومیمنت نیکنه دالدر وجبهه سی و بورنو
اوستونك شعری آز اولق و کیجه یوروسك اقتضا
ایتدکده کوزلرین یومامق وکوزلری حدتلی و بالکلی
وسیاه وصغوتلی و ببه کی یومری وبشاشتلی
اولق اکرچقور و قیتق کوزلی وکوزی قویروغیله
باقماسی دخی عیب دکلدر دخی مستحباتندن
کوزلرینك اوزه ری ضیق و یومری لغی وکوزلرینك

چقور اولمق لغی وقولا قلریله کوزلری بینی وقاش
یرینك ایچه لکی وآلینك آتی لکی ولحدن عاری
اولوب درسی یاپشق اولمق زیرا آلینك آتی لکی
موضع رباعك وسعتنه وجوهر دماغك کثرتنه
دالدر وبورنك دلکلرینك وسعتی دخی آسان
تنفسه وانتفاعنه باعث اولوب ضیق اولورسه
تنفسده مشقت جکر واغزینك یرتجی اوزون
اولورسه اغزینك تمیز لکنه دلالت ایدوب کم اسان
اویار ومحسناتندن چکه سنك صقال یری آتلی
اولمق لکن قسراقده مانع دکلدر مستحساتندن قصبهٔ
عنق یعنی بته سیله اوموز باشی چاتی سنك
قوی اولوب اوموز باشندن خلقومنه قدر ایکی
جانبنك درسی واسع وقوی وصی تجه اولمق لغی
وبوینی طویل ومقوس ویوموشجه اوله سی قصه
وایچه اولورسه کریهدر سلمان فارسی
حضرتلرندن منقولدرکه تمام بیونلری اسبلری
تجربه برطشت ایله صوقیوب آت سینکه سین اکرز
ایچرسه بوینو تامدر جلید دیرلراکرده ایچرسه بوینو
نقصاندر بلید دیرلر سنکه طرناغنك اوستیدر

وجلید

وجلید کوزل بلید قبیح دیکدر ومستحب اولوراومور
باشی یوکسك وکورك باشلری اوموز باشنه پك
یقین اولمق جزئی آچق اولان تیز یورولور زحمته تحمل
ایده مز وکورکلرینك قولان طرفنده کی یانلریکه آتك
جنبیدر وتکلتی نك قولاغی اول موضعه یتشور دوز
اولمایوب چقورلغنه مائل اوله یعنی کوکس طره فی یوکسك
قارنی طرفنه میللو اوله حتی یوك باصیمه وایکی کورك
مابینی که یله سنك نهایتیدر سیوری اولوب کورکلرینك
یوقاروسی اول موضعه زیاده متصل اوله که چوق
یورومده وقوشمقده ویوك کتورمکده کج یورولور
بوینو کوکونك اوموز باشنه اتصالی محلی وفقرات
صلبی یعنی بل کوکنك انتهاسی ایله بوصلری نك اتصالی
محلی قوی اولمق زیرا یورومکده ودورمقده طیاندیغی
محلدر وکوکسونك بیوکلوکی وروشنك یومرولغی
وقولتوقلرینك کنشلکی سرت لکنه بهادرلغنه دالدر
وبایلرینك دیرسکلری پك یومرو اولیوب باقی شقلی
لطافتلی اولدوسه قوه تنه دالدر زیرا دیوسك بلکلرینك
قوتلی اولوب بایلرینه تقویت ویریجیدر وبازولرینك
قصه لغی بازو دیرسك ایله کورکی بینیدرکه بازولری

قصه اولورسه اموزنيك التى ديرسه كينه يقين
اولوب يورومكده سهولت اولور بازو ديزلرنيك
سكرلرنيك قوتى وسردلكى كمال سرعتنه ويوركلو
لكنه دلالت ايدر التلرنيك وايا قلرنيك اجزالرى
وسكرلرنيك بربرلرنيه كمال امتزاجى واشتيزلكى
وبلكه بونده علت وسيولجه كبى شيلر اولمامه سى واوك
طرفنك طرفق جانبى انلى وطرنقلرنيك سرت اولمسى
ونعل اورولان محل اينجه اولميوب پك بياضه مائل
اولمامه سى يولده يورولمامه سنه دلالت وقبورغه
لرى دخى بل كوكنه امتزاجى وكمال قوستينى وقوى
اولمق لغى لازمدر وبان طرفنده اولان لحمى دخى سرت
اولميدركه الات دورونى محافظه ايتسون بوتعريف
اوزره اولمرسه دورلو دورلو علتلك حدوثنه باعث
اولور ويورركن اكثريا قويروغنى قالدرمق كمال
صلابتندن نشاندر وقويروغى تللرى اوزون وقوجانى
قصه اولمق ممدوحدر وبوضلرنيك بعض طمرلرى
آت زبون اولمجه موح كبى سموز اولمجه قيطان كبى
كورنمك قوت وجودنيه دلالت وطرنقلرى سياه ايله
بيشل مابينده كى رنكه بكزرسه اعلا لكينه بياض اولورسه

اينجه وكم لكينه دالدر وطرنق اينجه كى كوكلرى دخى ٧
قوى اولوب يوموشق اولمه ميدر وكوستك محللرنيك
كه بلكلريدر سكرلرى اينجه وامتزاجلرى وقوى اولملى
اكر ظطى اولورسه برمقدار يورونجه ايكى جانبنه صالنمه
باشلر وزورکورسه صالنمق علتى پيدا ايدوب
دفع مشكل اولور معلوم اولكه اتلرين رنكلرى
سكزدر سائر رنكلرى بوسكز رنكدن شعبه لنور
رنك اوّل ادهم ايكنجى اخضر اوچنجى احوى
دوردنجى كميت بشنجى اصفر التنجى ورد يدنجى
اشقر سكزنجى اشهب در قاطرلره خمارلك
اتلره مخالف اولان رنكدن برى ادغم ديدكلرى
رنكدركه كول رنكى ديمكدر برى دخى قمر ديركه بغاله
مخصوصدر بغالك كول رنكنده اولانلك التى چكه سنده
يولار خلقه سنك كلديكى كبى وقولان كلديكى محل قويجه
بيشل زيتونيه بكزر خط اولانه ديرلر وحماردە
ايرق ديدكلرى رنكدركه قرمزيلق ايله كيرلنمش بياض
بينده بررنكدر وبريده زيتونى رنكيدر بونلر
اسبلرده اولمز انلرين رنكلرنيك تفصيلى بيان
اولنور اوّلا ادهم دارا ادهم غريب ادهم مالك

ادهم دجوجی ادهم یحموم ادهم جوزی ادهم دارا
شول رنکدرکه شدتله سیاه اولوب هیچ بر یرنده
بیاض وسائر رنك اولمیا فی کل شهر لیلتان دادی
قولندن انمشدر یعنی هرآیده ایکی کیجه ای کورنمیوب
کیجه سوادا وزره اولور دیمکدر حتی زمان جهالتده
بورنك اتلره جملهٔ عساکر سوادا ولان طرف غالب
اولور زعم ایدرلرایدی کمال قوتلی وصلابتلی اولدقلرندن
ادهم بهیم بتعبیریده اولنمش لکن بهیم بتعبیری مطلق
یکرنك اولان اسبه اطلاق اولوب ادهمه مخصوص
دکلدر وبری دخی ادهم غیهب درقسراغنه غیهبه
وجمع غیاهبدرکه زیاده سیاه اوله وادهم حالك
دخی غیهب کبیدرعزه وسکلندن ماعدا بری پك
سیاهنه دیرلر وادهم رجوجی دخی بونلردن لوندره
صاف وبراق اولانه دیرلرقسراغنه رجوجیه دینور
وادهم یحموم دومان رنکنده سیاهدرکه بونلرلرین
دومان سی رنکیدر بری دخی ادهم جوزی درکه
سوادیه تی حمره نه مائل اوله احضر اطحل
احضر احم اَحْوَی اَحَمّ احوی اَصْبَح احوی اَطْحَل
احوی اَکْهَب احوی اَحْوَت احوی اَبْهَق احوی

آدْعَج احضر اطحل تسمیه اولنان رنك سیف جی
وپیشطوجیلر پاس اچمق ایچون قوللاندقلری
بالدران قمشینك قروسی رنکیدرکه یشیله وصاریه
مائل رنك ایله قیون طلاقنك بینده بوجه بر رنکدر
احوی احم بوز ترکمان قیونی رنکیله قیوسیل رنکیدر
بینده اولان رنکدر اخفر احم دخی عینی بویله اولوب
انجق بورنینك اوستی ویوزی قرمزیه مائل اوله
احوی اصبح بورنك ایکی جانبی قرمزیدن بویانمه
سواده مائل اماکه قرمیزی لغی پك ظاهر وایکی
جانبی بیاض وبورنك اوجی وقولتوقلرنیك التی
وبودلری التی وذکری اطرافی توز سرپلمش کبی بیاض
وباقی محللی صاریه مائل بیاض اولان اته دیرلر
احوی اطحل بورنك ایکی جانبی سواد اوزره وقوسی
بوزرنك وسائر محللی اوزاقدن طاغلرین کورندیکی
رنك ایله متصف اوله احوی اکهب قیوبادیخانی
رنك کبی لکن بورنك اطرافی ویوزی توز لمش کبی
وارقه سی زیاده سیاهه مائل وقولتقلری قرمزی
ایله بیاض بینده اولان رنکه مائل اوله احوی
اَحْوَت بورنی ویوزی وقولتقلری التی صاری ایله

بياض بينده محل آخری سواد ايله متصف اوله
احوی آدغ قرمزيدن سياهه بويانمش رنك اما قرمزيدن
بويا ندیمی معلوم اولمان رنكه بكزه ين اسب در
اوصاف الوان كميت لفظ كميت اتك مذكرينه ومونثنه
اطلاق اولنور علامت تأنيث ذكر ايتمدكجه كميت
لفظنك اصلی مكته در تصغير اولنمشدر سبب تصغير
امام سيبويه امام خليل دن سؤال ايدنجه امام خليل
جوابنده قرمزی ايله سواد بينده بر رنك اولوب
قرمزی ياخود سياهی ترجيح اولنميان دردیو جواب
بيوردیلر كميت اطحم كميت مدما كميت احمر كميت
مذهب كميت مخلف كميت اكلف كميت اصدی
كميت اهدی كميت خربنج كميت اطحم سياه رنك
اولوب محل سائرينه قياسا صرتی قرمطيرق اوله
كميت مدما صرطلنك قرمزيلغی زياده وهيچ صاروية مائل
اولميوب وقرمزيلق قارا رنك يوموشق يرينه طوغری
اينمش اولا بين العربان بويله اولان اسبان اقرانك
ايكی قطبها سين ايدر كميت احمر تونيك ديبلری
قرمزی ايله سياهك بينده برجانبه ترجيح اولنميوب
اوجلرينك قرمزی لغی زياده اولا كميت مخلف

اوصاف اسب دوری

پرچمی ويله سی قويروغی ودورت پايی عشقلرينه قدر
سياهه مائل عشقلرندن يوقاروسی قرمزيه مائل
وقارنی سياه ايله قرمزی بينده ماعداسی قرنندن
سوارطرفنه ميلوجه اولا كميت اكلف سواد ايله
حمرت بينده اولوب قرمطراق لغی بعض يرنده اوفارق
بلواولوب وصاف اولمايوب صوصم دانه سی كبی سبس
واطرافی يانوق رنك كبی اولا كميت اصدی پاصلنمش
دمورلوتنده اولان طوريدر كميت مخلف چونكه كميت
سواد ايله حمرت بينده بر رنك ايدی لكن بعض حيوان
يتماراولنمزدن اول سواده يتماردن صكره حمرته ياخود
زمان ومكان تبدی ليله كه كجيله كوندوزكولكه ايله
كوشش كبی برطرفه ميلانی كبی كورندوكندن زمنه امكنه نن
هربرنده اولان قوم بربرلريله فلان اسب فلان
كميتندر قوم اخردخی تغيرايله كورد كلرندن خيرفلان
كميتندر ديوادعا ايلكی قوم بربرلرينك نقيضنه
حلف كه يعنی يمين ايتمك ممكن اولان اسبدر
كميت اهدی رنك مزبورك حمرت جانبنه ميللواولانه
ديرلر كميت خربنج ارقه سی ودورت پايی وبيله سی

وپرچمی وقویروغی سواد اوزره اولوب قارنی وبوضلرینك
ایچ طرفی وبوش بوکری وکوزلرینك اطرافی سواد قرمزی
بینده قیوصاروبه مائل اوله اوصاف الوان
الصُّفْرَةُ اصفرابیض اصفراشقر اصفر
فاقع اصفرناصع اصفرکلف اصفراصدی
اصفرابیض بده نی صاف اولوب جزئی صاریلق اشراب
اولنوب یله سی وپرچمی وقویروغی قرمزی ایله صاروبه
بینده اولان اته دیرلر اصفراشقر اچیق صاروبه
مائل اولوب بوینی وآرقه سی وکوزلری اطرافی تراب
رنکنده ویانلری وکوکسی وطوداقلری قویوصاری
یله سی وپرچمی قویروغی سیاهه مائل وایچنده بعض
قیللری قویوقرمزی اولا اصفرفاقع جسدی
مجموعی قرمزیه مائل صاروا اولوب یله سی وقویروغی
وپرچمی بوزه مائل آچیق سواد اوزره اولا اصفرناسع
جمیع جسدی آچیق وکوکجك صاری ودیزلرینك
یوقاروسی کول سرلیش کبی اولوب پرچمی یله سی قویروغی
سیاهه مائل اسبه دیرلر اصفرکلف کوکسی
وبوینی واویلغی وقارنینك یمشق یری وقولتق التی
وقویروغنك دیب طرفنك اوستو یانتسی صاروبه

مائل

مائل اولوب سواد شائبه سی اوله وپرچمی ویله سی
قویروغی ایچنده سیاه قاریشق واموز باشندن قویروغنه
قدر خطوط سیاه وبازولری سیاهه مائل اولا
وبووصف اوزره اولوب سمیز وتویلی اولان قسراغه
اُسَيِّدُ الْجَعْدِي دیرلر اصفراصدی صاریلغی
سواد اوزره دمور یاصی کبی قرمزیه مائل وپرچمی
یله سی وقویروغی ودیرسکلری مافوق بازولرینك
سیاه لغی صفره ته مائل اولان اسبدر
الاوصافُ الْوَرْدُ وردخالص وردمغاص
وردا غبس وردخالص قرمزی کُل رنکیدر
لکن اموز باشندن قویرق صوقومنه قدر خطوط
ودیرسکلرندن کوره کینه ویانلرنده کندو
رنکندن اچیق رنکلر ایله ابرو وپرچمی وقویروغی
قیللرینك بعضیسی اچق وبعضی قیو اولان
اسب وردمغاص صرتنده آچیق
قیو اولمایه رق سواده مائل خطوط وابرو
ودیرسکلرندن کوره کینه قدر وقویروغی ویله سی
وپرچمی اچیقجه سواد اوزره اولوب جسدین سائر
یری کل رنکنده اولا وردا غبس شول

دنکدر که عجملر اول رنکه سمند دیرلر شعر نیك
زنکی کله میلدن حالی اولیوب قرمزیلغی صاف
اولیه وصاروبه مائل وسواده مائل یعنی ال بنبه
واچیق قوله بینده بر رنکدر

اوصاف الاشقره اشقرادیس اشقرمدمی
اشقراقضب اشقرامفز اشقرافصح اشقر
اصدی اشقرسلفد اشقرادبس شعری
قویوقرمزی سواده مائل اولوب یمیله سی وپرچمی
وقویروغی وجودی رنکلدن اچیق اولان اته دیرلر
بین الاتراك بکمزکنی قولاستمیه ایدرلر
اشقرمدمی قرمزی ایله صاروبینده اولوب
توبلرنیك دیلری کویاحنا ایله بویانمش کبی
صاروبه مائل اولان اته دیرلر اشقراقضب
جمیع جسدی اچیق قرمزی پرچمی یله سی قویروغی
اقجیل وبیاض لغی قرمزی لغه غالب اولا بین الاتراك
اقجه قنادقوله اشقرامفز قرمزیلغی پك خالص
اولمایوب یله سی دخی قولاقلری بینده پرچمی
وقویروغی قیللری صاروبه مائل قرمزی اولوب بیاضدن
اثر اولمیان اسبدر اشقرافصح اچیق قرمزی

اولوب

اولوب پرچمی یله سی قویروغی قیللری بیاض ایله
قرمزی قاریشق اولوب بیاض قیللری قرمزیلرینه
غالب اشقراصدی قرمزی صاری سواد بینده
بر رنك اولوب ویك صاف اولیوب پاصلی
دمورلونی کبی اوله وپرچم ویله وقویرق خمر
رنکنده قرمزی اولان اسبدر اشقرسلفد
باجقلری کوکسنه قدر کوزلری وبورنی ویله سی
وقویروغی وقولاقلری ارا سنده که پرچمی سیاه
اولوب سائر وجودی بال قاتلمش طاحین رنکنه
مائل قولاته دیرلر اوصاف اشهب
شعر نیك رنکی ایکی دورلو اولوب اکو بیاضی غالب
اولورسه بین العربان ادینه قوطاسی وبین الاتراك
اق قیر دیرلر واکر سوادی غالب اولورسه بین
العربان اشب اخضر وبین الاتراك دموری قیر دیرلر
واکر قرمزیسی غالب اولورسه بین العربان
ضابی دیرلر واشهب خردلی دخی دیرلر وبین
الاتراك قزل قیر دیرلر وبین الاعجام جلجوب
دیرلر واکر شعرنه نیك اولوب وبنکی سیاه اولورسه
بین الاتراك ادینه بکلی قیر دیرلر واکر آقلی

وقومزي بنكلى اولورسه بين الاتراك قارَيغدى
وبين العربان ابويش ديرلر اَتَمْرَاشَيْمْ
مُدَبَّر انمرديد كلرى هرقنغى رنك اولورسه
صغرسينك برقاج يرنده اوربدن كوجك بيوك
بياضلق اوله چوق دخى اولسه انمر ديرلر
مدبر ديد كلرى قرنوعنك قنغى نوعندن اولورسه
اولسون كندو رنكنك ايچيق وقيوسندن اراقدن
اوتلراوستوزيركبى حلقه حلقه كورونه اتراك
حلقه لى قير وبقله قرى ديمكله مشهوردر
اشيم ببر دانه سى كبى بكلرى اوله آز چوق
سيسلر قيردَرلر بين الاتراك سوسنى
لونى بياض وصارويه مائل بورنواوجى واغزى
وكوزلرى اطرافى طرنقلرى رنكنده اوله بورنك
الوانك پك اشنع برلوندر واكر وجودى
بوزوكز زياده مائل اولوب قورده شبيه اولورسه
وبورنى اوجى واغزى وكوزلرى اطرافى نيه طرنقلرى
رنكنده اولورسه بين العربان سوسنى اطلسى
ديرلر وبواكى لون بين العربان رنكلرين اشتر ديو
اعتقاد ايدوب هيچ اعتبار اتمزلر تشئم ايدرلر

واكر جميع لونى صاف بياض وپرچمى ويله سى قويرغى
اشقلرينه صاف بياض اولوب هيچ لكه سى اولمرسه
اشهب بهيم ديرلر اوصاف الشيات
يعنى اتلرين علامتلرى بيانده در قوله اهل
لغت عندنده المنده اولان بياضلغه ديرلر
واكر بيوك اولورايسه غرّه ديرلر وغرّه سى اولان
آته اغرّ ديرلر برقومك ايچنده شريفنه وايوسنه
غرّة القوم دنلديكى كبى اسبنده مينتلو واعلاسنده
غره اولور ديرلر واكر بوغره اتك كوزلرى هذا سنى
كچرسه غرّة اصفورى واكر غرّه دماغن مقدمى
اولان خيشومك اوزرنده اولورسه غرّة شمراخ
واكر غرّه محلّنده ظاهرايكن محل آخره سفرايدنجه
قطع اولسه ادنيه غرّة منقطعه ديرلر لكن اكثر نقل
مكان ايله قطع اولماز آز اليرياخود امراض جلديه دن
برشئ سبب اولور دَمك قوتندن ازاله اولور
واكر غرّه جبهه طولدوردرسه كوزلرينه قدر ادنيه
سارحه ديرلر واكر جبهه سنى ووجهنى احاطه
ايدوب كوزلرندن غيرى سواد اولمسه ادنيه مُبَرْقِعَه
ديرلر واكر بوزينك برطرفنى يكاغى حدودينى

احاطه ایلسه آدینه لطیم دیرلر واکر یاصلق
طاغنق اولوب حتی کوزلرینك قاپقلرینی احاطه
ایتمش اولسه ادینه مُغرَبْ دیرلر واکر برکوزی
مائی وبرکوزی سیاهه مائل اولسه ادینه اَخیَفْ
دیرلر واکر اوست طوداغی بیاض اولسه ادینه
اَرثَمْ دیرلر وهر بر بیاض که اتك التی طوداغنده
اولا ادینه المظ دیرلر واکر اتك باشنك
اوستی بیاض اولسه ادینه اسقع دیرلر واکر
باشنك مجموعی بیاض اولسه ادینه اَغشَی وَاَرْحَمْ
واکر یله سی یاخود پرچمی صکره دن اغاروب
اولکی رنکی فرم اولنور رتبه باقی قالورسه ادینه
اسعف دیرلر واکر اسکی رنکی فرم اولمیوب
کلی اغادیرسه ادینه اصبغ دیرلر واکر یله سنك
یاپرچمنك اوج بلوکده بر بولوکی یاخود نصفی
اغادیرسه ادینه مُصَدَّصَلْ دیرلر واکر ساچنك
یاخود یله سنك دیبلری اغادیرسه ادینه محمل
دیرلر اکر یاصلق صاچندن قولاقلری
دینبه طوغری سرایت ایدرسه ادینه اشفع دیرلر
واکر قولاقلرینه سرایت ایدرسه ادینه اسطع

دیرلر

دیرلر وکوزنیك قپاقلرینك بری اغاروب بری
باقی قالیرسه آدینه آصدَعْ دیرلر واکر اتك
قولاقلرینك اوزرینه یاخود باشنك اردینه بیاض
نقطه لر ظاهر اولسه آدینه ادری دیرلر
واکر المظ تعبیر اولنان اتك التی طوداغنده کی
بیاض تحویل اولسه ادینه لهیب دیرلر واکر
صقال موضعندن یوقری بیاضلق کلسه ادینه
احنی دیرلر واکر غره سندن براوق یلکی قدر
یاخود ایکی یلك قدر یاخود نصف ویا ثلثی تحویل
اولسه ادینه منشص الغره دیرلر واکر غره نك
برمقدار تحویل اولوب اول تحویل اولان محلینه بیاضه
مائل اولسه ادینه اَغَرّ اَبرَصْ دیرلر واکر اتك
قاشی موضعلرینك بری یاخود ایکی طرفنك بردن
رنکی تحویل اولسه ادینه اجحّ دیرلر واکر صقال
موضعنك برجانبی یا ایکی جانبی برصه شبیه
بیاضلق ایله متصف اولسه ادینه صَوّار دیرلر

اوصاف التجحیل

اتك دورت پایلرنده دیرسکلرینه قدر اولان
اقلغه تجحیل دیرلر آز واکر چوق ترکجه سَکَل

دینلورایلوکنه دالدر امّا بیاضلق قولنو قدری
التنه یاخود اویلوغی التنه قدر اولورایسه ایلق دینور
سکل دینمز واکر اون ایقدری دیرسکلرنیه قدر
وار دایقدری دیزلرنیه قدر بیاض اولورسه ادینه
فرس محبت دیرلر بها دردیمکدر واکر برصاغ
اون ایاغی ایکی اردایاغی سکل اولورسه ادینه اشتل
المینه دیرلر چولاق دیمکدر واکر برصول اون
ایاغی ایکی اردایاغی شکل اولورسه ادینه اشتل المیسره
دیرلر سیاه اولوب غرّه سیده اولورسه اثار ایله
ثابتدر ممدوحیتی وبونوعه مطلق الیمین دخی
دیرلر واکر ایکی اون ایاقلری سکل اولورسه مغلّق
الشابختین مفتح الرّابختین دیرلر برنده دخی
بویله در وبونه اهل عراق وعجم فرس اعظم دیرلر
واون ایاغی سکلینه اهل حجاز مغلق دیرلر واعتبار
ایتمزلر واکر صاغ اون ایاغی وصاغ اردایاغی
یاخود صول اون ایاغی وصول اردایاغی قنغی جانبده
اولورسه اولسون ایکی سکل برطرفده اولورسه بوکه
شکال تسمیه اولنور اکر بوشکال اون وارض ایاغنك
صاغ جانبنده اولورسه ادینه ممسك الایامن مطلق

الایاسر

الایاسر دیرلر وبونوعی طائفهٔ فرسان عربان میمنتسز
عدّ ایدرلر واکر بوشکال برصول قولی وبرصولی ایاغی
اولورسه ادینه ممسك الایاسر مطلق الایامن دیرلر
وبونوعی غایت میمنتلی عدّ ایدرلر وایکی اردایقدری
سکل اولوب اون ایقدرنده اولمرسه ایلکنه وکمال میمنته
اتّفاق ایدوب بعض محلّرده بنجه دلائل ذکر ایدرلر
واکر برصاغ اون ایاغی وصول اردایاغی یاخود برصول
اون ایاغی وبرصاغ اردایاغی سکل اولورسه چیراز
سکل دیرلر غرّه سی اولمرسه هیچ اعتبار ایتمزلر غرّه سی
اولورسه بعضیلری جواز ویرمش اکر سرپچه بیاضلق
بیر قدر دخی کوچك وبیوك یاخود ابروکبی ایکی اردایاغنده
بردن اولورسه ادینه ابوغ دیرلر وبونوعن دخی تقبیح
ایدرلر واکر سرپچه بوزه مائل بیاضلق بلکلرنده
وبازولرنده اولسه ادینه اَقْیَدُ اَکْمَلْ دیرلر سوء
العیش معناسنه طائفهٔ عربانك حسن عیش اعتبار
ایتدکلری سرپچه بیاضلق اولمایا بیندر دورت
ایاغنده هرقنغی سنده اولورسه اولسون مقیّد
اعتبار ایدرلر اکر جبهه سنده غرّه اولورسه غرّه
قیدی دائم دیمشلر واکر اتك طرناغی بوزنده اولان

اوزون قیلدرده بیاضلق اولورسه یاخود سکل اولیرق
غروش کبی بیاض اولورسه طرنق اوستنده ادینه
اکتع دیرلر بودخی غزه سز معتبر دکلدر واکر بیاضلق
فقد دیزلرنده دیز قپاقلری جرمنده یاخود
اولورسه ادینه اوصف دیرلر واحکای سکل کبی در
اکر بیاضلق دیزلرندن اشاغی اولیوب دیزلرنك
وبودلرنك نهایتنه قدر اولورسه ادینه مُسَرْوَل
دیرلر واکر بیاضلق بازولرندن وبودلرندن
یوقاری چیقرسه ادینه اخرج دیرلر وبنه حکمی
سکل حکمی کبیدر وبومذکوراندن ماعدا ایقلرده
اولان بیاضه وبوزه متعلق اولان نشانه لره وسکل
اوزرنده اولان نبلرین هیچ برینی معتبر صایمازلر
دلرسه ایچ طرفنده اولسون دیلرسه دیش طرفنده
اولسون لکن بونلر بعض محللرده دیش طرفنده اولورسه
بن اولان طرفندن کلن دشمنه مضر درایچ طرفنده اولورسه
صاحبنه مضر درد یو یازلمش واکر بیاضلق قویروغی
قوچانمده اولان قیلدرده اولورسه ادینه اقع دیرلر
واکر قویروغی اوچنده اولورسه ادینه فرس اشعل دیرلر
شعللی دیمکدر وابلق تسمیه اولنان اتلرین

انواع

اکتع ولکو یاورویی
دولکسنه به دخی
دیرلر

اوصف لیاقت مناسنه

انواع اولوب برنوع سکل ایله بینی تمیز ایتمده ذکر اولندی
ایدی شمدی سائر انواعنه دخی شروع اولندی برنوعنه
دخی ابلق ادرع دیرلرکه باشی بیاض اولوب جسدی
هرقنغی رنکده اولورسه اولسون یاخود وجودبتون
بیاض وباشی هرقنغی رنکده اولورسه اولسون
بوایکی حالده ده ادرع تسمیه ایدرلر جونکه ادرع
درعدن مأخوذ اولوب درع جنك کیدکلری زرخه
دیرلر سلفده زیرهی وطاسنی دخی کیوب باشلرینی
بربیاض ثوب ایله اورتولرایمش یاخود زیرهی اوزرینه
بیاض کوملك کیوب باشندن کم طاس اوزرینی براخر
رنکلی ثوب ایله اورتولردی زرهلیلر زرهسز عسکردن
تمیز ایچون بویله اولان اتلرده زرهلی عسکره من وجه
بکزه دیکندن ادرع تسمیه اولندی غالبا عساکرین
بهادری زرهکید کلری کبی اسبده دخی بهادرلق
علامتی اولمق کرك واکر بیله سی وبرچمی دخی وجودینك
مغایری اولوب باشی رنکنده اولورسه ادینه ادرع
معمم دیرلر واکر قویروغی دخی باشی ویله سی کبی
اولورسه ادینه ادرع معمم ومطرف دیرلر ابلغك
بونوعنه پك اعتبار ایدوب عالی بها ایله بیع وشرا ایدرلر

ادرع معمم زرهلیلرین
اشترافی دیکدر

ادرع معمم ومطرف دیرلر
استعمالنك بعضی اعانه
ایله بعضی

وابلق انكى قويروغى قوچانى ايله ايكى قوچان بويى
قدر بل كوكينه وبودلرينه طوغرى موضعده بنك
بنك بياضلق اولوب سائر محل هر قنغى رنك ايله
متلون اولورسه اولسون بونوع فرس دخى مقبولدر
اما يك معتبر دكلدر ابلق موقع وجود بياض
رنك اوزره اولوب وبعض بوجك پاره قدر واقچه
قدر سياه ياخود بوزيلر اولوب يله سندن
قويروغينه قدر وقولتقلرى التنه دوغرى وبودلرينه
دوغرى اينجه قيطان كبى يول اولانه ديرلر
ابلق مرقم بياض جسدى اوزره هر قنغى رنك ايله
اولورسه اولسون وهر قنغى موضعنده اولورسه
اولسون ازچوق بياضه مخالف نقطه لر اوله
واكر بياضلغى يك اچق اولورسه ادينه ابلق مرقم
اسْيَفْ ديرلر يك اعتبار ايدرلر وبياضلغى يك
اچيق اولمرسه اولقدر معتبر دكلدر وبو ابلق
مرقمك نقطه بوينو نقطه دن عادى اولوب بوغازلغه دخى
محلنده بوزلق اولورسه ادينه اجيد ديرلر يك
معتبردر وابلق مرقمك يله سى نهايتنه برقارش
قالارق محلدن ايرقالسا غنك اردقاشنك تحتنه

قدر

اجيد زياده اعتبار ديمكدر

قدر صرف بياض اولوب رقمدن عادى اولورسه
ادينه مرقم اغنج ديرلر يك ازغون اولور وابلق
مرقمك بلكه رندن ايرالتينه قدر رقمدن عارى اولورسه
ادينه ابلق مرقم ارسغ ديرلر وايكى طره فنك ياخود
بوطره فنك بياضلغى ارقه سنه چقيوب وبطننه
دخى ايريشيوب براخر رنك ايله دخى متلون اولورسه
اخر محللى نيه ابلق مرقم اولق شرطيله ادينه ابلق مرقم
حَصَيْف وابلق مرقم حنف دخى ديرلر واكر الك
قارنى مجموعى اق اولورسه ادينه ابلق مرقم خزف
ديرلر واكر ارقه سى وقارنى بياض اولورسه ادينه
ابلق مرقم بتطين ديرلر وچولدرده بعض ابلق
اتلره وقيتلين صوويرلمك ايلن سيجقدن بياض
محللرينك بعض يرى واكثر ياباشلرنده قولارنك
كبى رنك ظاهر اولوركندكجه چوغالوركه چول
اولمايان محلده بله صوويرمنك وقت كجسه كينه رنك
مزكوره اعاده اولور واكر صوسزلغى برقاج دفعه
وقوع بولورسه جميع وجودينه سرايت ايدرتا امكنه
پاره ده چاپيرلارق ومزكور قولق تويلرينك
اوجنه جقارق دفع اولور بعضا ازوقته كلان

اغنج نادر ايديجى

حصيف الاجمه حنف تلون

ایله دبری و دبری ایله ذکری مابینده دیرلر خدمتان
اتك صدرینك ایکی طرفنده کی اتلره دیرلر مرکل
بنیلدکده قرننك ایکی طرفنده بینن ادملك اوکجه سی
کلن برکه اوزنکی محللی دیر حصیر الجب اته
سوار اولان دیزلری کلدیکی محله دیرلر حالبان
ایکی طمردرکه کوبکنك التنده مختفی اولمشدر صغین
اتك حایه لرینك درسیی وذکرینك غلافیدرکه
حیالرینك اوکنده صاقار غرمول آت واشك
ذکرینه دیرلر حوران اتك ترسنك کله حکی
محلدر قرننده لاعطه دیزلری اوستنده که مدور
لکه دیرلر شظار تمانه اتك التنده که کوکدر
رتمانه دیدکلری بولدرنیك نهایتنده بریومری
ناردانه سنه بکزر برکوکدر اوزرنده که حقه یه
بشیه حقه بقیر اولنان کوکه کچمشدر انسانده
دخی بوحللنده بویله در واول حقور حقه بقیر
اولنان کوکه داخل اولان رتمانه بقیر اولنان کوکی
اطرافندن رباط بتمیه اولنان سکرلر ایله محافظه
اولنمشدر برحطر ناك موضعدر آت یوالانجه
وبرخندقدن صچرانجه وبرجا موردن چقمه

جبه لانجه

جبه لانجه وقاره باتوب جابالرسه قادسکرلرنی
کوسترتوب برمقدار زودلرسه دتمانه حقه سندن
ضع اولور صکره اوکولماسنده عسرت کثیر وارد در
اول محافظه سنده اولونه مابض دیزالتنده کی
چقوده دیرلر غجانتان ایکی سکرد رقولاریك
دیزلری التندن کوستك یرینه قدر اولان محاکرده
ظهور ایدر ایچ طرفلرنده قاتی طرنوچ کبیدر
بعض طبوقلرینك اوزون قللری اره سنده دخی
اولوب اسمنه محموز دخی دیرلر وسعدانات
دخی دیرلر ام القروان اتك بلکه ایله طرناغی
اراسنه دیرلر ارض حجازك بعض محللنده اونیه
سکرجه دیرلر سبنك اتك طرناغنك اتصالنه
وبلکنك اینجه محللنه دیرلر وضخ طرناغنك
اورته یرینه دیرلر وبنور طرناغی اینجه اولان
اته ولکه دخی دیرلر کازتان بولدری اوستنك
قبه اتلرینه دیرلر جاغرتان صغری سنده
قویروغی اوجی بتشدیکی محل وبوضلرنده دخی
بتشدیکی محله دیرلر غازلان بوضلرنیك ایچ طرفنده کی
طمرلره دیرلر نسیان بالدیرلرنیك ایچ یاننده کی

سعدانات دیکدر

معوران شام دیارنده
برمحلك دخی
اسمیدر

طمرلره دیرلر حماة بالدیرا تلرینه دیرلر عرقوب
ایقدری اوزرنده کی سکرلره دیرلر وفرسك یك متحمل
محللری یله سی نهایتندن ایرقاشی کلدکی محلدن
دخی برقارش قدر کرویه اولان موضعیدر ونغل
ایله حمارك یك متحمل قوتلی یری بل کوکنك
وسطی در مشاط برانه شروط اوزره باقیلوب
اولده قبول ایدوب تیز طولنان اته دیرلر ملواح
هرنقدر بقلسه طولنیان اته دیرلر صَلّوْر
دولیان اته دیرلر صَهْیَبُ دری جوق اولان
اته دیرلر واکرانیلان نیلان اتلره مقام مدحه
اصطلاح قومدن عتیق وجواد وکریم دیرلر
ویوك ایچون یلون وسمر ایله استعمال اولنان
اتلره ونغل ایله حمارك نیلانی وکرك یوك
کتورنلرینه مقام مدحه فاریه دیرلر

فاریه یورك دیمك

باب رابع آت پسلمه سی وتربیه سی بیانینده در
اولا فارس ایچون واجبدرکه اتلرینه محبت ایده
عاشق معشوقنه رعایت ایتدیکی کبی رعایت
وخدمت وحراست ایلیه وحکما وعقلانك نصحی

اته علاقهٔ محبتی اولیان کسیه بقدیرمغه اینانمق
جائز دکلدر متقیلر شارب خمره اثواب اینانمدیقلری
کبی صکره اول ثوب ایله ادا صلاة اولمز دیو اسبلریه
محبت اولیانلره اینانمامالیدر زیرا اته بقق
کوجدر شروطی وجمله کم خدمت ایدرسه اته
بقدیروب آخره اینانمایه لر وبرمخالف خلقك
صدور یاخود برعلتك حدوثنده حالی اوزره ترك
ایتیوب رفق ایله مدارات ایله اول خلقدن کچورمکه
سعی ایلیه حتی حسن خلقی ارپه یمك صوایجمك کبی طبیعت
ایده اکر سوء خلق عادت ایدینورسه حسن خلقی تلف
اولوب صکره ایشکوجلور یاخود برعلت کلور ایکن
همان مطلع اولوب تیز دواسنه سعی اولنه کی بی دلك
سبه بیله صکره کوجه لور مصنّف مرحوم حکایه
ایدرکه حکماء اهل معارفدن بلخی برجماعته مقارن
اولوب فرس تربیه سندن سؤال ایلدم بیورد یلرکه
اهل حجاز عجم اوزرینه غالب اولوب ایران وطورانده
اقامت ایلدیلر سوار یلکده قوّهٔ راسخه تحصیل
ایدوب ظرفت ومهارت کسب ایلدیلر وملوکلرینکه
لایق اتلر ترابتدیلر استفاقلری طای برسنه ده

طمرلره دیرلر حماة بالدیر اتلرینه دیرلر عرقوب
ایقلری اوزرنده کی سکرلره دیرلر وفرسك یك متحمل
محللری یله سی نهایتندن ایو قاشی کلدکی محللدن
دخی برقارش قدر کرویه اولان موضعیدر ونعل
ایله حمارك یك متحمل قوتلی یری بل کوکنك
وسطی در مشاط برانه شروط اوزره باقیلوب
اولده قبول ایدوب تیز طولنان اته دیرلر ملواح
هرنقدر بقلسه طولنیان اته دیرلر صَلتُور
دولیان اته دیرلر صَهْبَبُ دری چوق اولان
اته دیرلر واکرانیلان نبلان اتلره مقام مدحه
اصطلاح قومدن عتیق وجواد وکریم دیرلر
ویوك ایچون بلان وسمر ایله استعمال اولنان
اتلره ونعل ایله حمارك نبلانی وکرك یوك
کتورنلرینه مقام مدحه فاریه دیرلر

فاریه یورك دیمك

باب رابع آت پسله سی وتربیه سی بیانندہ در
اولا فارس ایچون واجبدرکه اتلرینه محبت ایده
عاشق معشوقنه رعایت ایتدیکی کبی رعایت
وخدمت وحراست ایلیه وحکما وعقلانك نصحی

انه علاقهٔ محبتی اولیان کسیه بقدیرمغه اینانمق
جائز دکلدر متقیلر شاید حرمه اثواب اینانمدیقلری
کبی صکره اول ثوب ایله ادا صلاة اولمز دیو اسبلریه
محبت اولیانلره اینانمامالیدر زیرا انه بقق
کوجدر شروطی وجمله کم خدمت ایدرسه انه
بقدیروب آخره اینانمایه لر وبرمخالف خلقك
صدور یاخود برعلتك حدوثنده حالی اوزره ترك
ایتیوب رفق ایله مدارات ایله اول خلقدن کچورمکه
سعی ایلیه حتی حسن خلق ارپه یمك صوایجمك کبی طبیعت
ایده اکرسوء خلق عادت ایدینورسه حسن خلقی تلف
اولوب صکره ایشکوجلور یاخود برعلت کلور ایکن
همان مطلع اولوب تیز دواسنه سعی اولنه کی بی دلك
سبه بیله صکره کوجه لور مصنف مرحوم حکایه
ایدرکه حکماء اهل معارفدن بلخی برجماعته مقارن
اولوب فرس تربیه سندن سؤال ایلدم بیوردیلرکه
اهل حجاز عجم اوزرینه غالب اولوب ایران وطورانده
اقامت ایلدیلر سوار یلکده قوهٔ راسخه تحصیل
ایدوب ظرفت ومهارت کسب ایلدیلر وملوکلرینکه
لایق اتلرتراتیدیلر استفاقلری طای برسنه ده

تربیه اولوب وکمه ایشر طریق تربیه بودرکه اوّلا
طایه براکنه ایچنه طبراق طولدروب وصرئنه
اتوب وقولان کبی بغله یوب یولارایله برقاج کون
کزدوره لرحتی اوزرینه آدم بنمکه صلاحیت کله
اوح بش کونده یولارایله ادم بندیروب کزدیره لر
اکرسرکشلك ایتمزسه اغزینه مناسب لجام یعنی
کم ایله تربیه اولونه اکرسرکشلك ایدرسه براغز
لجام اوروب برکون لجام وبرکون یولاری صاپندن
دیشندیلك ایله بنه رك یدکده کزدیره رك کمه
الشدیره لر فارسنه مطیع اولورایکی ایه قدر
صکره صحرادن ضاغه ضاغدن اووایه وشنلك
محلدن تنهایه وتنهادن شنلکه بغجه لك اغ
لقدن تولایه برقاج قارش دیرینلکی اقارصوایچنده
یوقاری اشاغی دخی کزدیروب اشکینه وقوشمایه
وبوینون قرمغه الشدقدنصکره طبعنه موافق
مناسب کم ایله بنوب قولانه اوّل پك خفیف
اوسط حدّدن آغر آخر مناسب کم اورولهٔ ایچنه
فارسه لازمدرکه لجامی حفت اوزره قولانوب
اغزین قناتیه اغزینه مناسب اولان کم اکردیکیلوب

دماغنه پك دوقنورسه کمك باشلق طاقلدن
خلقه لرندن قایش یاخود ایب ایله اتك
چنه سی التندن قرارنجه ایدوروب بغلیه لرکه
دماغنه عادتا دوقنه زیرا بعض دماغك دلوب
صقاتلنوب هم کمدن اوکوب شاهلنیر وکمك
صولوغنی دخی دلبند یاخود بزایله صاره لرکه
دوداغنی قناتیه که اندنه خوی پیدا ایدربویله
رفق ایله مراعات اولنه که بدخوی اولسون صکره
قنطارمه ایله تجربه اولنه زیرا قنطارمه اسبك
جبلیتنده مذکوراولان عیبلرینی میدانه چیقریر
قنطارمهٔ دکله میوب ایده جکن ایدرعیبلرینی اغنایوب
تزجه طای ایکن فراغت ایتدیرمکه سعی ایده لرکدن
بیلغنین اسب اولورسه شبه شی کم کبی قول یاپدیروب
حدّینه کوره شیشله بینه لر اکرسرد باشلی
اولوب اغزین پك اچوب کم دیکله مزسه تجربه ایله
حدّینه کوره بیلانه ایله تربیه اولنه واکرهوایی
باشلی اولورسه کلبسا ایله ترك ایدیجه تربیه اولنه
وصباح لین کون طوغارکن بنوب کزدوره بعده ناروانه
چاقوب کونشده برقاج ساعت یاراندوره که کمالیله

كه واكره ويسون قرمغه ايشه يك ترلى ايكن قولانن
كوشت ميه لركه قولان برى شيش ميه واوزاق كيده يك سه
قولانن يك صقى چكيه لركه يرا اولوب اوركيه وتربيه
سندن برينى اونو ديرسه وسوء خلق پيدا ايتمكه مستعد
اولورسه همان برسكون فارس بندى يروب حدتدن
آغر وحفيف كم لرايله تربيه سن اعاده ايده لر كما لين
بولوب آت اولنجه دقت لازمدر اولورا ولمزادم بندرسوب
منتخب برادم بندوده زيرا هر فارسك قولانمه سين
اسب اخذ ايدنجه سوء خلق پيدا ايدر معلوم اولكه
حكماء متقدمين اداب فرسده اتفاق ايتمشلركه فارس
اولان كسنه آتى يك دارديز كين ايله قولانوب تيز
طبيعت ايتمه دن حذر ايده حفت عناته الشديده
ليدركه ملوكى اكابره مطلوب وجمله رفتار آيده
برده اويونده آوده استه دكى محله اسانلقله دونه كيده
وسرعتله ديز كيده طره فينه قاچيوب طوغرى
سكرده تربيه لى اسب وافر كوزل ايش ايلركه
انى نوع ادم ايده مزمحل جنكده تربيه ايله جيفته واغزيله
طريقين اچوب كندوبى صاحبنى خلاص كبى ويا لكز
يوله كيدركن اوزرنده اويويوب صارق ديز كينده

طوطوب

طوطوب صاحبين هلاك مرا ايدرسه الينه اله كبى
وچيفتيله هلاك كبى وكليركن حسن ايدوب سلكنوب
اويارمه كبى وجنكده صاحبنه موزاق حواله ايتسه لر
اون اياغيله چاربوب دفع ايتمه كبى معقوله حركات
تربيه ايله صوى اولان اسبلرده اولور وجراحة متحمل
اولان حراسان اتلريدر سائر لرنده بو رتبه نادر
بولنور صوى وتربيه لى اسبك صاحبى جنكده دوشمه
اطرافنده ممكن رتبه جنك ايده رك صاحبنى
قرودوب حفظ ايدر واز تربيه ايله ترك اولنميوب
برآيام اهتمام اولنه كه تربيه دسوخ بولوب ماوضعوله
سنده اولان خاصه فرسيت ظهور ايلسون زيرا جميع
مخلوق نفع ضره مشتملدر باخصوص شديد اتلرين
خاطرى قتى چوقدر وتربيه اوسى ترك ايلين فارس
حتى ترك وخشم غضبنه سوار ومهلكيه يورويوجيدر
بويله اولنجه فرس تربيته سنده رفق ورعايتله اهتمام
اولنه كه حتى محلنده سبب نجاة اوله مثلا طايك
كندويه مناسب لجام ايله كله يه لر اكر لجامى قبول
ايتمزسه ظورايله اولمزسه بوغازندن اورغان
ايله كروب ويوموشق طيراق ياخود جايير اوزره

یاطیروب کله لیلر خلاصه نوجهله اولورسه دفق
ایله وطوزایله کمه الشدیروب حتی لجام ایله اینیت
ایده صکره ارقه سنه برکچه اوروب کوشکچه قولان
ایله بغلیه لرانه دخی الیشه صکره اکره الشدیره لر
بعده اینشه اشاغی برمقدار یورودوب صکره
دوزیرده چمن اوزره یورووده لر وجزئی بنلمکه
الشوب واوصائمه علامتی فرهم ایدیجه اوزرندن
اینوب براز کزدیروب بینه سوار اولنه وصقلت
ویرمیه رك دفق ایله صاغ صوله یورووده لر
اکر کندیلکندن یورومزسه ایاغی ایله کرویه
طغری دورته ولطیفه ایله براحباب محدومنه
اوردکبی اینجه چبق ایله صدرینه طغری اوره
طغری سنه زنهار اورمیه لر اورکك لك ودیملك
بیدا ایدرهمان طابه ایاغیله اونیامق کفایت
ایدر اورمق لازم کلدکده لطیفه کبی رفق ایله کوکسنه
طغری دوقونه لر وطاری سازلرندن قچی دزوب
طقوز طوتام قدر اولوب بوشه صالله دقچه سسلنه
حتی طای قچی سسین فهم ایدوب یورویه شدتلی
اوردلرسه بدحوی اولور دغاتنی یعنی دیزکنی

یاپجه یاپجه قولاق کسه باشنی یره اکمه وهوایه قالدرمه
پیدا ایلیوب اداب اوزره باشن طوتمه اوکرنه واول
کون برمیل قدر یورووده صکره کوندره برمیل آرتیره
بوندن زیاده ایله میه که حتی یورومه سنده وسعت
بوله واستقامت کسب ایلیه بعده هرکون ناروانده
چاقوپ یاران دوره واکر قضارا برفنا یورویوشه
الشمش اولورسه اول یورویشدن خلاص کوزلك
یورومه نك طریقی برقاچ کون بغله یوب هیچ کزدورمیه
حتی اول دویشی اونودرکبی اوله بعده صباح نمازندن
صکره برقاچ ساعت ناروانده چاقوب کینه بغلیه
برقاچ دفعه دخی هرکون براندیروب بعده طایك
طاقتنه کوره براوق ایکی اوق منزلی قدر سرعتله
یورووده رك مطلوبی وجهله استه دکی یورویوشه
تعلیم ایده وکیروکیروبورتمکی دخی تعلیم ایده لرکه
بعض طار محلده رعد ومقابلنده مقتضی اولور
بونه کیروکیرمه دیرلر تعلیمنك طریقی بردوزقودوقوسی
محلده طابه بنوب وقاچیجی الینه الوب اوردکبی
کوسترمه یهم اورمیه وهمان ایقلری ایله دورته
ودیزکینی چکرکبی اونیاده دقکیروکیروچکه رك

حتی ایقلری یری جیزه رك اون آدم مقداری ارضین
ارضین کیده اکر شاه لغق مراد ایدرسه قولاغنه
چارپه رق تعلیم اولنور الی آدمه قدر تعلیم ایده لر
تکمیلنده حبس ایدوب برقاچ کون مرور ندینه تعلیم
مزکوری تحریر به ایده لر حتی ادمان ایلیه وهر برصنعت
تعلیمنده ناروانده برقاچ کون یرانده ر ملیدر وبو
ناروانده دخی دورت نوعدر نوع اول برمزراق
بیوقدر اپ ایله ایکنجی برمزراقك ثلثانی قدر
اوچنجی یارم مزراق قدر دوردنجی یارمك یارسی
قدر وبونا روانده انواعی اسبك مزاجنه کوره در
اسب هرقنغی نوعیله تربیئه اسان قبول ایدرسه اول
اسبده ناروانده اول نوعنی استعمال لازمدر وبرقاچ
کون ناروانده یرانده روب برصنعت تعلیم مراد اولدقده
ناروانده چیقروب براوق اتی قدر کیده اما ناروانده
دوندوکی کبی دونه رك فونه پك نه یواش کیده غالبا نقله
ضراق حرمان ویرر کبی براوق منزلی کیده اورده برمقدار
دوروب نفسلنديره بنده مطلوب اولان معرفتی
یاخود یورویوشی تعلیمه شروع ایده واسب ایچون
اشکینك انواعی واردر هربراسبك مادرزاد اولان

اشکینکه

اشکینکه قطف دیرلر وصاحبك صاغیما یه رق
وکمك طوطه رق اغرغر یورومه سنه عنق ادنا دیرلر
وبوندن سورعتلی وادملرینی بروزتده باصا رق
وصاحبك هیچ صارصمایه رق یورویوشه عنق واسع
دیرلر مقدما خلفا لرایچون مشق اولوب حتی طاش
یاخود جریدایله اشرکن ایراقدن اورسه لرازین بوزمیوب
اکسك زیاده حرکت ایدیرممکه ملکه کسب ایدیرلر
ایمش مکر فارسی حرکت اخر مرادایده واسبك
دیزکن جزئی یول طوطوب واوزنکیرین اوینا ده رق
وارد ایقلری اون ایقلرندن بررقارش ایلروبصه رق
وصاچی یك ازصالانه رق یوردمکه عنق اعلا دیرلر
بوندن اعلا سرعتلیجه یورویوشه مهرانیات دیرلر
ومهرانیاتدن شدید یورویوشه مرفوع دیرلر وبو
حسرت قاوشدراندیوردکن الری کوکسته اوردکبی
کوروبنور وقیچ ایاقلرینك بری یوقده بویله یوردر
ظن اولنورکبی سرعتندن وبویوردویوشه بین الاعجام
ژنك تسمیه اولنور لکن بوسرعتلی یوردویشلرین
بینده دیکلندیرمك ایچون عنق خفیف ایله یورتمه
لازمدر واردایاغن اون ایاغی ایزینه یتوردمرسه

حتی ایقلری یری جیزه رك اون اوم مقداری ارضین
ارضین کیده اکر شاه لغق مراد ایدرسه قولاغنه
چارپه رق تعلیم اولنور الی آدمه قدر تعلیم ایدهلر
تکمیلنده حبس ایدوب برقاچ کون مرور ندهٔ ینه تعلیم
مزکوری یحی به ایده لر حتی ادمان ایلیه وهر برصنعت
تعلیمنده ناروانده برقاچ کون یرانديرملیدر وبو
ناروانده دخی دورت نوعدر نوع اوّل برمزراق
بیوقدر اپ ایله ایکنجی برمزراقك ثلثانی قدر
اوچنجی یارم مزراق قدر دوردنجی یارمك یارسی
قدر وبوناروانده انواعی اسبك مزاجنه کوره در
اسب هرقنغی نوعیله تربیهٔ اسان قبول ایدرسه اول
اسبده ناروانده اول نوعنی استعمال لازمدر وبرقاچ
کون ناروانده یرانديروب برصنعت تعلیم مراد اولدقده
ناروانده چیقروب براوق اتی قدر کیده امّا ناروانده
دوندوکی کبی دونه رك ونه پك نه یواش کیده غالبا نقل له
ضراق حرمان ویرر کبی براوق متزلی کیده اورده برمقدار
دوروب نفسلنديره بنده مطلوب اولان معرفتی
یاخود یورویوشی تعلیمه شروع ایده واسب ایچون
اشکینك انواعی واردر هربراسبك مادرزاد اولان

اشکینکه

اشکینکه قطف دیرلر وصاحبك صاغ یمایه رق
ولمك طوطه رق اغر اغر یورومه سنه عنق ادنا دیرلر
وبوندن سورعتلی وادملرینی بروزنده باصا رق
وصاحبك هیچ صاغ یمایه رق یورویوشه عنق واسع
دیرلر مقدما خلفالرایچون مشق اولوب حتی طاش
یاخود جریدایله اشرکن ایراقدن اورسه لرازن بوزمیوب
اکسك زیاده حرکت ایدیرممکه ملکه کسب ایدیرلر
ایمش مکر فارسی حرکت اخر مرادایده واسبك
دیزکن جزئی یول طوطوب واوزنکیلرین اویناده رق
واردایقلری اون ایقلرندن برقارش ایلروبصه رق
وصاچی پك ازصالانه رق یوردمکه عنق اعلا دیرلر
بوندن اعلا سرعتلیجه یورویوشه مهرانیات دیرلر
ومهرانیاتدن شدید یورویوشه مرفوع دیرلر وبو
حسرت قاوشدراندیرورکن الثری کوکسته اورکبی
کورونور وقیچ ایاقلرینك بری یوقده بویله یورور
ظن اولنورکبی سرعتندن وبویورویوشه بین الاعجام
ژنك تسمیه اولنور لکن بوسرعتلی یورویشلرین
بیننده دیکلندیرمك ایچون عنق خفیف ایله یورتمه
لازمدر واردایاغن اون ایاغی ایزینه یتورمرسه

دورت یاشنه قدر طایق تعلیم ایده اخذ ایده جکی
ماده بیان اولندی وبو جمله تعلیم ایده اوله جق
شیلد امّا بش یاشنده که فرسك تعلیمی مراد
اولنورسه غایت رفقله اهتمام اولنه زیرا مقدم
سوء خلق پیدا ایدرسه اسان کچرامّا بشنده نصکره
رایطه سزجیار بتربیه ایله سوء خلق پیدا ایدرسه
چکرمك پك کوچدر مقدم دقت ایده لر عیبلتدرمه دن
خذ ایده لر وعیوب فرسك بعض طبیعی وبعض
بقلمه دن اولور ازجمله تیمار ایدرکن قاشاغی زیاده
بصرسه حیوان ازیت چکر وهم آدم بندرمه سندن
اجتناب ایدر ویورومکده تیزیورولورواز
باصرصه تیمار اولمیوب کینه فساده باعث اولور
حاصلی نصائحی بیلمك شرطدر والیله اسبك
اغزیله ودیشلریله اونیامق والیله بعض مأکولات
یدیرمه دن اسباصیرمغه وقاپمغه سبب اولور
وحیوان طوزطله یملکنی ودیواری ویری یلار اول
حینده سایس طوز ویرمزسه یاخود صمان سنرقالوب
یره دوکولن صمانلری دوشوره رك طیراق یمکه
المیشورسه رحصت بولدقجه ساده طیراق یمکه

دخی بشلیوب دورلو علتك ظهورینه سبب اولوب
جمله دن بری مثانه سنده طاش تکوّنی وصوغلجان
ظهورینه سبب اولور واسبك بغلنان محللی غایت
تمیز اولوب نمناك اولمه ملی واکر قسراق وحمار بولی
ایله نمناك اولورسه طرنقلری خراب اولوب وقوت
کسلوب سدهٔ خلقه سبب اولور سائر نمدن بونلر
اشد در دردذکر عیوبات فرس جمله دن
بری حزوفلقدر بو دخی ایکی نوعدر بری مادرزاد
اولوب دفع قابلدکلدر بری یولده کیدرکن راست
کلدیکن اجنابه ایله دوردوروب صحبت ایده رك
ودوروب اطرافی سیر ایده رك وهر زمان بربرینه
بکرز محلده بنوب انمکدن اولور دفعی بك مشکلدر
وبر دخی باشك هوایه قالدیرمجی اولق بونك
سببی حدّندن اغرکم اوروب حیوان کمکی اضطرابندن
کمدن قورتوله قصدیله باشین یوقاری قالدیره رق
الشوب صکره حدندن ادنا کم بیله اورلسه کینه اولله
ایدر دفع مشکلدر بری دخی طغری کمتیوب
طرفینه میل ایتمه سیدر بونه سببدیر کینی دار وشدید
قوللنمغله حیوان استراحت ایده رم ظن ایدوب

طره فینه میل ایتمکه الیشیر بودخی مشکلدر
بری دخی کم المه سیدر بونه سبب اغرکم اوروب
شدتله قولانوب اغزینی یره ایتدن وکم اودولودکن
دقت ایتمیوب طوز ایله دیشلرینه ودیش اتلرینه اوردقدن
کسب ایدر بری دخی قویروغنی اوستنده ایکن چوق
صلما سیدر حصوصیله قسراق اولورسه قویروغنه
بولی بولاشوب فارسین بربادایدر بونك سببی فارس
جاهلك صغری سنه وبوضلرینه جرید یا قنبجیله
اورماسیدریره لنوب آجی سن کیدرمك قصدیله قویرغك
چاربارق آلی شیراکریك تمیل اولوب ارقه سنه دخی
اورمق لازم کلیرسه ایکی جانبك دن بروزنده اوره که
طره فینلی اولنجه اولقدر فساد ویرمزاولا اولان
یوقرده کجن کبی اون جاینندن قوتنقدر وبری
دخی بوینوکوشك اولمقدر شدیدکم ایله اورسه لنوب
خوفندن کوشك لك کلوب زائل اولمز زیرا هربرکم هر
حیوانه اویمز اعلا اوستادانه اسبك طبیعته مطابق
کم اولورسه بروجه مطلوب هربرصنعتی اسان اوکرنوب
ازیت ویرمزوکندیده زحمت چکمدیکندن سوء خلقه
الشمز وباشین صالوب سلکمه سی دخی یاکمك اکمز لغندن

یاخود خطاتمه سندندر دیزدکشه لرکه حویلوقالمیه
بری دخی کم اونیامه سیدر حدتن حفیف کم اولورسه
صاریبوب اونیایه رق الشوب صکره نصلکم اولسه
کینه اونیار وعیوبك بری دخی میداندن توسکروب
کیروقاچه سیدر سببی مقدماتاروانده ازیراندرمدن
اولوراندن ایسه تکرار یراندیره لر بری دخی میداندہ
چوق مشقت ویرمه وشدید یرالنه دن یبلارسه
انی برمدت میدانه چیقرمیوب محل سائرده بنه لر
بعده میداندہ اشکن ایله بنیه رك میداندہ کروب
النوب تیمارکبی بعض بیه جك ویرمه کبی رفق ایله
الشدیره لر عیبك بری دخی یالکز طورمیوب
ایراقدن اتلرین ایچنه کیرمکدراته یالکز دورمغی معتاد
لازمدر زیرا یالکز کیدرکن عدوغلبه سنه قارشمق
ویالکز بغلوایکن کجن اتلره قارشمق کبی بونك سببی طای
ایکن غلبه لکله بیومکدر ماوراء النهر وخوراسان
جانبلرنده بریاشندنصکره کومیله کزدیرمزلر بویله
اولورسه یالکز لغه الشدیرمق لازمدر صاحبك
مطلوبی اولدیغجه آت یانینه کتمینجه قدرتا دیب
ایتمه لی معلوم اولکه اسبك چوق دوردوریوب

رفقیله بتوب تعلیم اولنان معرفتلرینی ادا ایتدیره لر
زیرا برمدت ترك اولنورسه اونودوب سوء خلق
کیتیریرمسکره تربیه سی پك مشکلدر طای کبی دکلدر
اکر اقتضا ایدرسه پك رفقله یوقرده کجن کبی تربیه سنه
شروع اولنه وکلك صلوغی وکندی
طاراولیوب نصابنده اولاحیوان صی قلوب سوء خلق
کیتیرمسین وقولانی پك صقی اولورسه حیوانه پك
مشقت ویروب الله مزقوشه مزوادم بندیرمکه
جیفته امکه کبی شاهلمق کبی شیلر پیدا ایتمکه سبب
اولور بعضاً کرتوب قیردیغی دخی واردر والات
اسبه دقت لازمدر زیرا مشقتسدن فارسین اتوب
وتوب قاپوب نیچه فساد ایتدیکی کورلشدر شدید
حیواندری رفقیله قولانه رق التشدیره لرحبرایدرلرسه
بدخوی اولوب فائده ایتمز واغزکدن باشین دیکمکه
الیشان حیوانه حفیف کم اوروب یدکده دیزکندیرمدن
طوطوب باشین کوکسونه چکه رك کزدیره وبندکده
یولارین دیزکین کبی صاپین چفت ایدوب کمی حالیله
طوطوب یولارله الی قویه رق وبعض کلبسار اورره رق
التشدیره اکرازوقتده طوزایله تادیب ایده رك دفع

ایتمك

ایتمك سوداسنده اولنورسه هربرماده ده برآخرعیب
کسبی رفعندن تیزاولور وباشین اشاغی صارقتمکه
عیبی بعضاً اغزکدن اولور اکرکدن ایسه همان ضبط
ایده جك قدر حفیف کم اویدوروب بندکده کمی یوقرو
طوطه رق وصارقتمکه خیرایدرسه طارطارق ویلیکن
یوکسك یاپدیروب بوینیوقری التشدیره لر وفارسلکده
اتفاق عقلا اسبن یولارنیه وباش لیغنه ودیزکینه
وایرنیه وتیمارنیه ویمینه کمال دقت ونمه وقولانزمنده
نصابنده حرکت وتجروبهٔ ترقیملرینه رعایت لازمدر
وسوء ادب فرسدر پتمی وقاپمجی اولمق بعض
حیوان خوف ایتمه دیکی شئ دیمکه ارتکاب ایتمز
بعض راست کلدیکی شئ دیر بوستان اویونی کبی
انسان شکلنده برصورت دوزوب بردمور یاخود طاش
دیوارکبی محلده دور دوروب واول تصویری ازاجق
کوسترتوب اکسه سین اول محلله چوره که بواسبلرپك
حساس اولور صورت اولدیغن فرق ایتمیه فارس اوزرنده
آت کورمك سزبرایچه چبق ایله اول صورت طرفندن
دوقونه که اسب اول صورتدن بلوب دیه حتی ایقلری
دیواره یاخود اول دمور قبویه راست کلوب مشقت

چکه اسب دیمه یه الشقین ایسه اسب کونندن
برصورت ایله بویله ایده لر واکر اوزنکیدن قوچنوب
ایدرسه اول دخی بویله درکفایت مقداری چارکوشه
برتخته دوزوب دورت کوشه سندن قالینجه ایله
بغلیوب وارضی سیره چکوب دیه مراد ایدیجه تختیه
دیه رك ورنجیده اوله رق ازاله اولور امّا چیلی مدّت
مداومت لازمه دندر وایا قلرینه بش کون قدر
طوزله زیتون یاغن قینا دوب سوره لرش کوندن
صکره کینه تجربه ایدوب وازکلمه مش ایسه کینه
اوتکی کبی ایده لر امّا مزکور حیلهٔ فهم ایدوب فارغ
اولوب فرصت بولدقجه سائر شئ تیرسه تربّیه
قبول ایتمز صویسوز لغنه دالدر وسوء خلقك
بری دخی خرونلقدر بعض سوقاق باشنده وبرآت
بغلنمغه مناسبتلی یرده یا آخور کوررسه یاخود
طورورآدم یاآت کوررسه خرونلق ایدوب کچمز
بونوعینه برمناسب خرنلق ایده جك محل تدارك
ایدوب اولمحلده خرونلق ایتدیکیله اکرین کمین الوب
چولون باغلیوب اول محلّه طورایله یاطروب اطرافندن
بغلیه لرکه قالقه میه ایکی کون یمسیز صوسز براغلر

صکره

صکره یمضو ویرمدن اکرلیوب بنه لراکر ایتمز سه خوش
کینه ایدرسه برمقدار یم صو ویروب کینه بغلیه لر
اکربوصورتله دفع اولمزسه براوفق سپت یاخود بر
طودیه ایچنه برمقدار چیکرایله براوفق کدی یودوسی
قیوب وسپت مزکوری اسبك حیالری وغرمولی اوزرینه
بوضلری اره سندن قولاندن نوجمله اولورسه
بغلیوب وبرونته دخی قیچ ایقلرندن اینجه قیطان ایله
بغلیوب وسپدین التندن قیطانك اوچون الینه
الوب تاخرونلق ایدیجه یورو چیکرله مشغول بعده
خرونلق ایدیجه یورونك ایقلرنده بغلو اولان قیطانی
یك چکه یورو اوركوب قورتولیم ظنیله اسبك حیالرینه
صاریلور برطرفدنده اوزنکی ایله طوزلیوب وحیالرین
طرمالتدیره رق اول محلدن یوقری اشاغی قوشدوره لر
وکزدیره لرتاحیوان اوصانجه بعده اینوب طرمالتن
محللی سرکه وصعتر وطوزی قینا دوب یقایه لر
ونیه بنوب اول محللری کزدیره اکرخرونلق ایدرسه
برقاچ دفعه بویله ایده لرفارغ اولورسعده حیالرینه
مرهم رومی علاج اولنه بومزکور کرپی ایله دخی اسان
اولمق کرك مضبجه دورت ایپله بغلیوب قونی التینه

صار قیدوب اقتضا ایدنجه ترکیدن صاغ الیله چکوب
حیالرین دیکیدوب ایده لر وبر دورلو دخی خرونلق
ایده یکی محلده برقاج چوچوق دوردوروب خرونلق
ایدنجه چوچوقلره دکنك پارچه لری اتوب اسبه
اوره رق وشماته ایدوب چاغره رق اوركوده لر
بویله بویله وازکلنجه برقاج چوچوق ایله ایراقدن
قولادوب تأدیب اولونه وبرنوعی دخی خرونلق
ایدنجه همان قویروغی التنه برچالی قصدیروب
کسکین اوزنکیله دخی طوراید ه رك مجالی کسلنجه
قوشدوره لر تکرار برقاج کون مرورنده کینه بنه لر اکر
ایدرسه اول حینده چالی قصدیروب قارنین کسدیره رك
قوشدوزن وازکلیر اما اکر خرونلق ایدن اسب اورکنجه
فنا برشی ایدر فارس اولان اوزرنده ایوجه دورملی
وسوء خلقلك بری دخی کم دیکنه میوب همان
استدیکی محله اتوب یورویوب یرمه سیدر وبعضاً
یدیلوب بعضاً سرکشلك اتمه سیدربوندن وازکچمنك
طریقی برکهنه اکرایله اکرلیوب وایکی قولان بری بری
اوستنه قوی اوله رق بغلیوب وایکی پنبهٔ زنبق
یاغنه یاخود اینك یاغنه بولایوب قولاغنه ایوجه

طبقه یم

طبقه یه کوکجیه بعده برعظیم نهر ایچنه سوروب
صوصغری سنی اورتجه درین اوله رق برمیل قدر صو
ایچنده کزدوره لکر برمیل بوندن صوبولنرسه تخمیناً برمیل
قدر یره کتمه کی طولشدیره اکر ارماق اولرسه ذکر
کنارنده دخی اولور بعده اول بورغونلق ایله طاشدن
عاری برقومسال محلده دخی برازکزدیروب محلنه بغلیه
برقاج دفعه بویله ایده تاکم مطیع اولنجه بوصورتله ترك
ایدیکی فتح چوق مشاهده اولنمشدر وسوء خلقلك
بری دخی دوه وقاطرلرن وسائر انسانه مونس اولان
حیواندن اورکه سیدر حتی وحشی حیوانا تدن بله
صاحبی سوار ایکن اورکه معایبا ندندر خوراسان
وبغداد حوالیلرنده افغانیان وطائفهٔ سائره برتبه
الشدیر رلرکه ارسلانه وفیله صاحبیله برابر قیونه
حمله ایدرکبی حمله ایدوب هیچ تخاشی ایتمز ویا لکن ایکی
چقال وتلکی مثلو حیوان کورسه صاحبی طرفنه فرار ایدر
واول سمتن حیوانلری وسائر صوی حیوان غایت
حساس اولوب عدو ایله جنك اولمدقده قضا واقع اولوب
بوشاشه صاحبی اولدیغی اوردویه فرار ایدوب عدو
سمتنه کتمز واورکدوکی حیوان ایله انسیت مراد

اولنورسه اول حیوانك ترسی اسبك یمكنه قیوب یمكه
قصوسی سنجه دوره بعده ترسی اتوب اول یمكه اوت
یاخود صمان قیوب اول قورقان اسبی كالیله آچیقدیروب
اول محلله بغلیه حتی یمرسه یینجه قدر دوره بعده برقاچ
دفعه بویله ایدوب صكره ممكن ایسه دیرسیك یاننه قیوب
انتیت ایتدیره دیرسی ممكن دكلسه ده ریسله كوستروب
انتیت ایتدیرمك انسان اولور كیجه لرده بنوب صبق
محللرده كذیره رك حیوان مزدی یورلد قد تصكره كوستروب
یاقلشدیرمه دخی انتیتة سبیدر وفارسه لازم
اولان هرطرفك اتلرینك صوبون بلوب صوبونه وتمتنه
كوره تربیه سنه سعی ایده زیرا هر براسب بر وجه مطلوب
تربیه قبول ایتمز سعی عشدر همان قبول ایتدیكی تربیه لرین
اونوتدورمه غه سعی ایدر لر تربیه سندن اونوتدوغی
اولورسه كل اول نارواندیروب تربیه اولنه تاكم
رسوخ بوله زیرا هر براسبك قرشماسی حدینه كوره اولوب
هرنقدرسعی وتادیب اولنسه زیاده یه سكرتمه سنك
چاره سی اولمدیغی كبی تعلمنده دخی فائده یوقدر ذاتی
سندن اولرسه واسبك قابلیتنه كوره رفقیله
معامله ایده رك ترسی حقنده روایت اولنور حضرت

جناب خواجه كائنات علیه افضل التحیات هربرشیئك
لهوینی باطل بیوروب واوج شئ ایله اونیانك حقیقتی
ادات استثناء ایله استثنه تفهیم بیورمشلردر بری خیل سیله
واوق ویای ایله وبری دخی غزا ایچون فرس تادیب
ایتمده اونیامه در واسب یارشدیروب اولكنه ایكی
صالقم حورمه وایكیجیله اوجنجیه برصالقم خورما
اعطا بیورمشلردیو علقمه حضرتلری روایت ایلدیلر

باب خامس اتلرینی تضمیری احكامی بیاننده در

تضمیر لغتده زیونلندرمق وحقیف لندیرمك مقابلنده
كلور لكن فارسان بینده اصطلاح اولوب هر باركه
تضمیر فرس یاخود اضمار فرس ذكر اولنسه انلرده اولان
رطوبت زائره نك ازاله سنی مراد ایدرلركه كمال حفت
كلوب وهم موجب علل اولمسون دیوحتی رطوبت زائده
انسانده فهم اولندقده اطبا معالجات ایله دفعه سعی
ایتدكلری كبی اتلرده دخی مزاجنه كوره طریقك بولوب دفعه
سعی ایتمك فارسانه لازمدر زیرا هراسبه برطریق
ایله اولمز انسانلر كبی انواع طریقی واردر زیرا بعض اتلر
سمورلكی آتیذن اولوب وآتی قتی اولدیغندن كندندن

تیزدن ظهور ایتمز ادینه صلوده دیرلر وبعض آتك اتی
کوشك اولوب ادنا حرکت ایله چوق درظهور ایدر ادینه
هش دیرلر وبعض آت صلودایله هش بینده درکه
فارسی دولتمك مراد ایدنجه دیرلر آهسته حرکت ایدیورسه
دولزبویله اولان آتك وجودنده صحت وتربیه سنده
سهولت وبسلمه سنده میمنت وار دیر دیرلر وبویله
معتدل مزاج اولان اسبه تضمیر لازم کلنجه غایت اعتدال
اوزره قولتنوب درکده رطوبت زائده سین ازاله
ایده لر پك یورلتیه رق واجلغی وتوقلغی وقتنده کندی
هواسنه یورودوه رك یرقاچ کوزه برکره بنوب وبینلدیکی
وقت یمینه دقت ایده لر ازیرسه کمالین بولنجه ترك
ایده رك دینجلدیکجه بنه رك مأکولاتی قرارندن نقصان
اولینجه قدر مألوف ایده بعده بنلدکجه اکل شربنه
ترقی ویرمکه بشلرسه یاخود نقصان بولسیوب برقرار
اوزره قالیرسه هرکون وکون اشری حالنه کوره اراسین
کسمیه رك بنوب درکده رك رطوبت زائده سین ازاله
ایده لر تاکم شحمی کیدوب یرینه لحم پیدا ایده ویورومکده
کمال حفت کله وکج یورله مزاجنی کسب ایلیه زیرا یاغ
طوری حیوانه مضیر دیر بوصورتله سموزلنان حیوان

شحم یعنی یاغ
لحم یعنی ات

علتشیز

علتشیز اولوب وحکما علل وامراض قبول ایتمه مکه سبب در
دیرلر بو منوال اوزره قرارك بولدقده کنه برقاچ کونده
برنبه کی ترك ایتمیه لر تاکی سوء خلق پیدا ایتمیه سبب
اولور واکر بو منوال اوزره تربیه اولنان اسب مأکولاتنده
نقصان ایدرسه چوق بیان اتلر ایله برابر بغلنوب
انلرین یدیکن کوستره رك برابر یمك ویره اکر اولرسه
کنج آت ایسه قرق کون قدر باش مأکول ویونجه ایله
وارپه ال دکرماننده یارمه ایدوب اویله یدوره تاکه
کمالنی بوله ونقصان ایتمه سنك سببی پك یورلدیکی
وفارس جاهل تضمیر مراد ایدوب رطوبات زائده سنی
کیده رم دیرکن رطوبت اصلیه سنی ازاله یاخود حدتدن
زیاده انغاب ایدوب قدام وجودنیه سبب اولان موادنیه
ضعف عارض اولمقدر بوحصوصده مأکولات سابقه سنه
نقصان کلمیه رك وضعف کلی ویرمیه رك رفق ایله
الشدیره رق دفع مضرت جلب منفعت لازمدر هر نقدر
عریق آت اولورسه هیچ بنمیه رك بسلمه جائز دکلدر
ینه باقمنه دقت ایده رك طولتملیدر واکر فرس
صلورك تضمیری مراد اولنورسه صباح نمازندن صکره
اول فرسك معتاد اوزره ویریلان یمنك اوج بلوکده ایکی

بولوكلك يديروب واوزه رنيه برمقداردة صووبروب
چوق ويرميه لزيعده يولارندن طوتوب يده كتنده
كزدوره حتى يديكى هضم اوله لكن كزديرلين بربرايكى
ميل قدر بويلو براوله كه اوته باشدن برويه برودن
اوته يه دوندوره رك كزديرميه طوغرى طوغرويه
كزديره لزيرا اوته برو دوندوره رك كزديرميه ديزلرنيه
مضرت ويرر وقولكرني طوتارسكرلرنيه ضعف
ويرر واكربويله بويلو يربولنمزسه دوندورمك
لازم كلنجه پك اچقدن خرمنلدوب دوندورلسه
اولقدر ضرري يوقدر ودكرمن وارى خرمنده رق
كزديرمده دخى پك مضرت يوقدر طايلغندن برو
نارواده تقليمده خرمنه الشديغندن اما طوغرى
كزديرميه قدر منفعت اوله مزهر باركزمك لازم
كلنجه اسب كزديرمك طريقى يوليد ربعده اكل شربنى
الشديرنجه كتنى اوروب وبنوب اول روز محدده ازآر
ازآرسوروب الشدرنجه بعده درلدرنجه يوروب
بحقلرنى سحق صو وصابون ايله ديزلرندن تا اموزباشنه
قدروكوركلرنيك اوزه رنيى ايوجه صابون ايدكوپوردوب
اوزه رنده قله لكن زنهار كوكسك اوغوشدورميه وبعده

قولانمق كوشدوب

قولانمق كوشدوب برايكى دفعه ايرنى اويادوب وايرى ٢٠
اوزرندن چولوغى اوروب وكوكوشلوكيله اوموزلرنى
ودیزلرنى كوزلجه محافظه ايدوب برايكى ساعت قور
كينه اوتلكى تعريف اوزره كزديروب درينى الشديرنجه
آخوره چكوب وديزه يكنن اكر قاشينه قاصوب ويلجه
طوره برمقدار وقت مرورنده كمك اغزندن الوب
اوننه اوت ياصمان دوكه يمنك وقتى كلنجه اكرين
الوب كوزل تيمار بعده صويونى يمنى ويروب كما قالسابق
يمدن صكره صمانن وصباح لين ويرلان معتادن
الك كوفى نقصان بولمشدى ايكنجى كون برمقدار ضم اولنوب
اوچنجى دوردنجى كون ضم ايده رك خلاصه معتاد
قدر يمندن زياده يرسه كتم ايتميوب ويره رك وتعريف
مذكور اوزره اول كزديروب صكره اوتلكى كوندن زياده
درلدوب صابونليوب بغليه رق الشديره راكر
اتدن پك دوشرسه برقاچ كون ترك اولنوب كنه
منوال مزكور اوزره دوام اولنه لكن اوچ بش كون
ارمان ايتمزدن اول اينشه طوغرى سوروميه زيرا هم
لحيوان چوق اينشه سوروب لورسه قولكرنيه زيان
ايدر الشوب سوره لربواسلوب اوزره تاكم زعفن

زائده سی زائل اولوب برنیه آت بغلیه و وجودی
سلامت بولوب عافیتده اوله انشاالله لکن کزدیروب
جولامه سنه دقت لازمدر وهش بقیر اولنان
اثری تضمیر مراد اولندقده غایتله دقت ایتمه لیدر
حتی سابقده ذکر اولنان مضرتی موجب اولسون
زیرا زائده کوشك لکی سبیله چوق درلیوب دیوبت
زائده ظنیله اصیله سین ازاله ایدر بوهش بقیر
اولنان فرسك صباح صمانی ایچنه برمقدار ده اریه
قطوب صوین ویروب صلودا اولان فرسدن زیاده
کزدوریله حتی کل شربك کمال ایله عظیم ایده صکره
بردوز محلده بنوب یاب یاب کزدوره پك چوق
درلتیوب اینوب بعده فرسی صلودکی قوللارینه
صابون واکری اوستونه چول وکزدیروب ایچرو چکنجه
یه کنجی ایرقاشنه قاصوب فرس صلودن زیاده
کمله دوردطوره بعده کمك الوب اول مطلق برقیه قدر
اوت ویره بعده صمان وصو وارپه سین ویره واکرن
الوب تیمارین کوزلجه ایتدیروب بعده اون دیزلرینی
وکوره کنك اوستنی وباشلرینی برقاچ سنه لك
اجی اینك یاغیله یاخود تفنه یاغیله ایوجه اوارق

یاغلیوب

یاغلیوب چولون کوکوشلرین بغلیوب سابقی اوزره
ماکولنی ویره واکل شربنه مقدما کندن زیاده دقت
ایده اکر نقصان بولورسه هرکون بین میوب تا قرارین
بولنجه بنه دق المشدیره تنزل بولمزسه هرکون عمل
ایلیه بوتیز درلمك رطوبت زائده سنك کسرتندن
اولوب درلدکجه اتنده اولان مضرتی اثاله اولنجه
تیز درلمدن وانواع علتدن خلاص وکج درلین صلود
نام اسبك دخی درلدکجه اتنده اولان غلظت کیدوب
اعتداله کرینجه اولده انواع علتدن بری اولور زیرا
نوع فرسده صلودلك ایله هشلك عارضی اولوب
بوتدبیرایله اول مرضدن خلاص اولور بعضی ذاتی
اولوب تدبیر فائده ایتمز وبعض حیوان تضمیره محتاج
اولمز خلقتنده جبارت وجه اوزره اولوب اول
وجهله چوق علتدن امین اولور نوح بنی آدمك بعض
سنه مدت عمرنده علت کلیوب علاجه محتاج اولدیغی
کبی وبونوعی تربیه یه پك اسان کلور مزاجی معتدل
اولدیغندن

الثنی باب انواع

عیوبات فرس بیانده درد یلرسه ذاتی ودیلرسه
عارضی اولسون روایت اولنور که زمان سعادتده صحابه

كرامدن برى اسب الماق مراديدكجه اول خواجهٔ كائنات
مفخر موجودات عليه افضل التحيات سعادتله فرس
ادهم ياخود فرس كميت وادهم ايله كميت بينده ايكى
قيچ ايا غى وبراون ايا غنك صولى يعنى بنك طرفى سكل
اولا نك اخذينى اشارت بيورمشلردر معلوم
اولكه اولا آت اولان كمسنه ايچون سننه دقت
اكرك ايسه طوتنه نظر ايليه اكر كوزل طونده ايسه
باقمه سنده ويوزنك بشاشته نظر ايليه اول دخى كوزل
ايسه مطيع اولماسنه نظر ايليه اول دخى كوزل ايسه
الترنيك وايقدرنيك قوى ليكنه وبربرنيه اويقونلغنه
نظر ايليه بومزكورات موجود اولورسه مرغوبدر
زيرا بى عيب بولنمق كوجدر بعض خفيف عيبه نظر
لازم دكلدر مضر اولان عيبدن خذر برده اوج بش
عيب جوزوى براسب وبولنورسه اندن خذر لازمدركه
اجتماع عيبين ايله عيب كلى يرينه قائم اولور بعض
عيب واركه بهاسنه ضرر ويرر بعض عيب تربيه سنه
استعمالنى ضرر ويرر بعض سى هم بهاسنه وهم تعليم
وتبه سنه ضرر ويررد قت لازمدر صاغر اولان انك
علامتى قولاقدرى كيرويه طوغرى مائل اولور وقولاغنك

يانده ياپجه ايكى اغاجى برى برنيه اورسلر كوكوزيله كورمز
هيچ دويماز وآتيد ديدكلرى عيبكه ايكى قولاغى مابين
بعيد اولق بوبرچيركنلكدر عمله نبكه ضرر ويرمز
بهاسندن دوشورر وبرى دخى آقرك ديدكلريكه قولاق
لرى كوشك اولوب ديك طوطمه مق بوعيبك دخى ضرر
بهاسنه درر وبرى دخى آغضنف ديدكلريكه قولاقلرى
كوشك اولوب وكوزلرى ياخود بوزى طرفنه دوشوك
اولق بونك دخى ضررى بهاسنه درر وبرى دخى قولاقلرى
قصه اولق اسبك عيبدر بغل ايله خماره عيب دكلدر
وقولاقلرى اوزون اولوب قلم وارى اولماسقده عيب جوزويدر
وبرى دخى بله سى پك قصه اولق اكثر ده عيب وبغل ايله
خماره ممدوحدر وبرى دخى آغم ديدكلرى كه ايكى قولاغنى
بينده كه پرچمى پك اوزون وچوق اولوب كوزلرين اورتر
بوعيب بينمكه وبهاسنه ضرر ويرمز تربيه قبول ايدر
مضر دكلدر وبرى دخى اوج ديدكلرى عيب دركه قرحه نك
غيرى اوله رق التنده پاره قدر بياض اولق بيوك اولورسه
عزه بقيرا اولنور وسائر بده دخى اولورسه بترك
درلر ممدوحدر لكن اما بيوك اولميوب وربع قدر التنده
اولان قرحه دن غيرى اويله پاره قدر برين اولورسه

بها سندن دوشورور وبعضیلر تشئم ایدرلر اکر قراتده
رنك ساتردن بن دخی اولورسه بویله در خلاصه کندی
رنکنك اخری اوله رق دیمك اولور وبری دخی قائم
الین دیدکلری عیبدر بونك علامتی کوزی میله مائل
بوزاولوب ویقینندن کوزونه پرمغله اشارت ایله سن
کوزونی قیرپمز وبعضاً کوزك برمقدارنده اولور وبعضاً
بتون اولور وبعضیلری ایکی سی بردن اولور کرچه
کوررلکن بهادن دوشورر وعیبك بری دخی نظیم
اولق یعنی مشئوم معناسنه در واصطلاح فرساندہ
اتك جهه سنده چفته دانره اولنه دیرلر ویاخود جهه سنده
چفته عزه ویاچفته قرحه اولوب ایکی سنده ده یاخود
برنده اتك رنکندن ویاخود سائر رنکدن نقطه اولنه ده
دیرلر وعیبك بری دخی آغشی ایدکلریدر اغشی دیدکلری
آت کوندوزکوروب کیجه کورمیاندر وصاقنمه سی لازم
اولان شیدن کوندوز صاقنوب کیجه صاقنمه مه سیدر
بونك علامتی برکوچك قندیل یاقوب اوزه رینه
اسب مزکوری سوره سین اکر صاقنورسه خوش صاقنمیوب
اوزه رینه یورورسه نصف بهاسین ایتیرر کیجه بنکه یارار
وبونوع حیوان کوندوز یورکن طرنقلرین آغرجه آغرجه

باصمه سندن

باصمه سندن اهل بصیرت دقتله اغشی اولدیغنی فهم
ایدرلر وبری دخی احولدر احول لغتده شاشی معناسنه
واصطلاح فرساندہ آتك کوزونك برنده سواد حدقه
نك هارجنده واوزه رنده بر بیاض نقطه اولنه دیرلر
واول نقطه هرنه قدر بیاض اوزره ایسه ده یه کوزك
بیاضندن فرق اولنوب بلو اولور وبونقطه عریان
فرسان اقبال نشان دیرلر بعض فرسده زاتی وبعض فرسده
عرضی ظهور ایدر واکر ایکی کوزی اوزنده اولورسه یك
زیاده تبریك ایدرلر وبعض حیوانك سوادینه متصل
اولورسه بله نه عله مضرتی وار ونه بهاسنه خلل ویرر
واکر سوادی اوزره کلوب سوادینی کمال ایله اورتوب
وکورمه سنه مضرتی اولورسه علتدر معلوم اولنه
وبری دخی شاشی کوزلی اوله سیدر بوشاشی کوزلی آت
نه بهاسندن دوشرونه عله مضرتی واردر وعیبك
بری دخی اخیف درکه لغتده واصطلاحده کوزلك
بری مائی اولوب وبری سواد اولنه دیرلر بونی فرسان تشئم
ایدرلر واکر صول کوزنده اولورسه یك زیاده تشئم ایدرلر
وایکی کوزی بردن کوك اولورسه اولقدر ایتمزلر لکن
بهاسندن کمال ایله دوشورلر وعیبك بری دخی

كوزلرنك چقور اولمه سيدر بونك عمله ضرري
يوقدر اما كه بهاسندن دوشورولر وعيبك بري
دخي كوزلرنك سوادرنكي بياضمه مائل ويوزي دخي
بياض اولاندر بونوع فرس انسانده كوزنك صويي
هيچ طورميوب اقان منزله سنده دربهاسندن دوشر
زيرا ماهتاب قاراوزه رنيه دوشنجه يكجه قارده
يول يورويه مز ويارزين شدت شمسده دخي طوز
قلقان يوللرده كوزنيه طوز طوقانجه اطرافي پاتلار
عليل اولور وبوعلت ظهور ايتمزسه اولقدر ضرري
يوقدر . وعيبك بري دخي كوزولك بيكارنده ماده
اولوب دائما كوزي ايچنه طوغري وبوزنه طوغري
صواقانيدر وبعضاً ايرنيه شبيه صواقوب كوزلرنك
چپاقلاغنه سيدر وهرنه قدربورنوندن يول
بولوب اقمجه بعضاً كسلورسه بيله بونك ضرري چوقدر
وعيبك بري دخي انك كوزنيه صوانيمه دركه بوكا
علاج اولماز وعيبك بري دخي بورنك اوجي ازچوق
مرتفع اولوب اوزري اوزه رعد باتق اولوق قيمجه دربهاسندن
دوشودور وعيبك بري دخي دائما كوزنه باقوب صاغنده
وصولنده كه شيئه بقمه مقلغيدر وعيبك بري دخي

اخرسي

اخرس اولمه سيدر يعني دلسز ديمكدر كشنه ميوب ويم
وقتنده ياننده كه حيوانه يم ويرلدكده وبعضاً آچقوب
صمان ياوت كوردكده ياپجه ياپجه سسلنمه سي اولمينيدر
بونك عمله وبهاسنه ضرري يوقدر وعيبك بري دخي
اوست ديشلري الت ديشلرنيك اچ طرفنه كيرملك
بوقيمجه در ولكن عمله وبهاسنه ضرري يوقدر وعيبك
بري دخي الت طوداغي كوشك اولوب دوه طوداغي كبي
صاركوب يورراكن طب طب ايتمه سيدر عمله وبهاسنه
ضرر ويرمز وعيبك بري دخي كجوك اولمقدر زيرا ديل
كجوك اولنجه اغزنيك ياري زاولوب تيز تيز صوصايجي
اولور لكن كم اورولنجه بيوك دلي اولوب دلي طشره
صاركيدن آنك قيمجي كجوك دلي دن زياده در زيرا وقت
بارده لرده يولده ديل طشره ده اولنجه بعض عامت
كتورمكه سبب اولور وعيبك بري بونيونك كوكنده
انادن طوغمه يومري اولمق عمله وبهاسنه ضرر ويرمز
امّا قيمجه در اكر بويومري انادن طوغمه بونينك اورته
يرنده اولورسه عيبدر هرنه قدر عمله ضرر ويرمزسه
بهاسندن دوشميه سبب در وعيبك بري دخي
بونيو ياسي اولوب صاغنه وصولنه دوندومه ده

وباشين يوقاری قالديرمه ده عسرت چكر بوعيب
كللی دربهاسندن دوشوروب واعماله دخی ضرری اولور
اوته برو دونمز وخرمن ويريله مزنار واندره يراندير لمز
ارباب فرسان بويله اتك بهاسنی برپولدر ديرلر
وعيبك برى دخی اوموزی باشنده وكورك التنده كی
اوبنيان يرده وقولتوقده سائر توليرندن يوكسك
توی ياخود چفتيه شبيه دائره وارى اوله بوطرفنده
وكرك ايكی طرفنده اوله بويله مشئوم درارباب بونك
شائمتنی چفته دن زياده عدايدرلر واهالئ خرسان
بينده بربهاسی ايله برابر هديه ايلسه رقبول ايتمزلر
وفرسان ماوراء النهر طای ايكن كورسلر تلف ايدرلر
وبعض جانبازلر اول محل بولارلر وياره ايدرلر وداغلرلر
اول محله ياره سی وداغی اولان اسبی المق جائز اولمزكه
وسوه سه اولنور وبعض محله برطرفنده اولورسه
مشئوم عدايدوب ايكی طرفنده اولورسه اولقدر
تشأم ايتمزلر وعيبك برى دخی كوكسی يومرسينك
ايكی جانبنك برطرفی يوكسك وبرطرفی الحق اولق صورتا
قبيح لكن تشأم ايتمزلر وعيبك برى ايقلرنيك برنده
يادينزنده يورومكه ايدی مانع اولمايارق انادن طوغمه

ايكريلك

ايكريلك اولق قبيحدر قيرق منزلنده دربهاسندن
دوشورود وعيبك برى زياده يورولنجه مرتقلرين
سورومك وياردرتمك اعماله پك ضرروبرمزلكن
بهاسندن دوشر وعيبك برى دخی ايا قلرنيك
برى برندن ناقص اولمق علامتی يورولنجه برجانبنه
كاه ازوكاه زياده صالنه رق يورورهم اعماله ضرری
واروهم بهاسنه نقصان ويرر بعضا ايكی ياغنده برد
اولور وعيبك برى دخی هرزمان يورومكه باشلاردقده
صول ياغيله باشلار ودبرك كبی برمحلدن كچمك لازم
كلدكده صول ياغن اول اتار صولاقدر مذموم وميمنت سز
عدايدرلر وعيبك برى دخی سرق باشلی اولوب
فارسنه عدم اطاعتده اولان ودبه كوز اولان وبتريه
ايله سوء خلقدن وازكچمندر بومثللو اسبك عقلا
سمتلرنيه اوغرامزلر وسوء خلقدن جبرا وازكچن
حيوان فاسق آدمه جبرا عبادت ايتدرمه منزلنده
ديرديرلر هيچ مقبول دكلدر وعيبك برى دخی
آلت چكه سی ايله كوكسنی ودبشلری ايله سائر محللتی
قاشمای معتاد ايدن آت وبغل وخمار اهل بصيرت
استعمالندن نهی ايتمشلر مكر پك نيتا رسز قالدقده

بعضاً ايده وعيبك برى دخى مشش ديدكلرى
علتدر بوعلّت غليظ خلطدن بزكبى اولوب ايچنده
صارى صو اولور صكره طونمش قان شكلنه كيرر
صكره قابورغه اوجلرنده كه يومشق كيك شكلنه
تبديل اولور ديرلرينه يقين ودرز مفصللرنده وسكرلر
اوزه دنه اولور وايقلرين ايچ طرفنده وديش طرفنده
اولور واكر سكرا اوستنده وياديز التنده واوستنده
اولورسه اول حيوانى ترك ايله واكر سائر محلّنده
ظهور ايدرسه معالجه ايله صاوشدينى قتى چوقدر
تجربه اولنمشدر ودرلرنده اولنجه زائل اولسه
بيله بك عسر تلى زائل اولور وبوعلتك بردورلوسى
دخى قورو اولوب حيوانك بعض محلّنده شيش اولوب
اكر كسلسه سونكر كبى كورونور بعضاً جزئى قنار
وبعضيلرندن هيچ صو بيله چقمز اويله بزكبيدر
بونوعى دخى عيبدر كرچه مضر دكل ايسه بهادن
دوشورور وعيبك برى دخى ايقلرينك سكرلرنده
وطمرلرى قرنده اوزونجه شيش اولمقدر اعماله
وبهاسنه مضر دراولمقله معالجه بك آسان دراما
اسكيجه مشكل اولور وعيبك برى دخى كيابت

ديرلكلريدركه

ديدكلريدركه كچوك قيزمه سى كبى واهمال اولنورسه
ياغ طومره سى كبى بلك ايله ديزى راسنده ودبزدن
يوقارى ديش طرفدن اولور علاجنده تكاسل اولنورسه
طاش كبى تحجر ايدر لكن اعماله وبهاسنه ضرر ويرمز
وعيبك برى دخى رخَتَس ديدكلرى شيش دركه
طرنقلرى اوزرنده اولور بين الاترالدعنه ديرلر
ابتدا يومشق اولوب بعده طرنق التنده كه كوكه سرايت
ايدوب وكوكى خراب ايدوب طرنقلرين دوشورمكه
سبب اولور ابتدا حالنده درعقب علاج اولنرسه صكره
علاج قبول ايتمز اول بيله مشكلدر وعيبك برى
دخى نمله ديدكلرى علتدر كاه برياغى وكاه دورت
ياغى طرنقلرنده ايچنه قيطان كبى سياه لر پيدا اولور
بوپك قيچدر اول حالنده اعماله ضررى يوقدر لكن
دقت اولوركه طرنقلرى ايچنه تأثير ايدوب ايقلرينى
يره بصدقچه طرنقلرى جوره سنه كاه ايچنه صارو
مائل دم وكاه قالين مورە مائل دم ظهور ايدر
وصكره لرده حيوان شدّه تندن ايقلرينى يره
باصامز اولور وبوندن اشنع شقاق ديدكلرى
يارلمه دركه طرنق چوره سنده اولوب اول علاج

اولمرسه رایحهٔ رویة ظهور ایدوب یانده کیوانلره
دخی تأثیر ایدر جذامه شبیهدر همان فرم اولنجه
اتلردن آیروب اوّل امردن علاج ایلکله سلامت
بولور اکر علاجده تکاسل اولورسه طریق التیئه
تأثیر ایدوب و رایحهٔ کریهه سی پك زیاده لنوب
وکوکنی خراب وطرنقلرینی دوشوروب علاج فائده
ایتمز / وبو شقاقك برنوعی دخی اوّلاً اوفرق
سیویلجه لر صوسم دانه سی کبی طریق چوره سنده
ظهور ایدوب بعده یاره لیوب بیاضه مائل صاری
وفنا قوقولی صولر ظهور ایدر واوّل بهاره
بغل ایله حماره پك چوق عارض اولور علاجده دقّت
اولمرسه طرنقلرینه فساد ویروب حرانه سبب
اولور وعیبك بری دخی جزامدر که طرنقلرنده
برخشونت پیدا اولور طریق اوزادنجه اطرافی شرخه
شرخه اولوب وطرنقده برقاشمه پیدا اولوب حیوان
اوته برو قاشی دیو سورمکه باشلر وارتباطی اغنایوب
طرنقده که خشونتی تورپو ایله دوزلدوب وقاشمه
سین دخی سرکه وسائر اجزا ایله کیده دورلر برمدّت
ظهور ایمیوب صکره بینه ظهور ایدر واکر برمدتدن

صکره

صکره رابطه لی علاج اولنمرسه طریق التنه تأثیر ایدوب
طرنقك ایچ طرفندن خشونت ظاهر اولوب قاشینه دق
کرکه سرایت ایدوب طریق دوشر و رایحهٔ کریهه سی
یانده اولنلره سار یدر باذن الله تعالی وطرنق
اوزه رندن کوسدك اورولان محل بنیزه کدی مه سنه
شبیه سیویلجه اولور ادینه ثمور دیرلر علاج ایله
زائل اولور اکر نضج بولمازدن اول حدید ایله قطع
اولورسه ناسوره چوروب تشنج اولماسندن خوف
اولور لکن سریع الدّوالدر اوّل امردن پك آساندر
بوشورك برنوع فقط اوکچه ده که سکر اوزه رنده اولور
بعضاً غائب اولوب اوکچه سنی شیشیریر وبعضاً شیش
دخی زائل اولور امّا ظور کورنجه کینه شیشر
اعاله مضرّتی یوقدر بهاسندن دوشر وعیبك
بری دخی جرز دیدکلری علّتدر که کوستك اورولان
محلدن تادیز التنه قدر اینك کوکی دسمنده قتی
برشیشدر بعضاً شیش اوزه رنده کی توتینی دوکر
وسیوریحیوانی بورو تمزایدر بعضاً ایچ وبعضاً دیش
طرفده اولور بوشیشه پرمق باصنجه باتمز اکر پرمق
باصنجه باتوب اولمحل چقور قالیرسه اکثریا علاکنه

مؤدیدر وبعض طای یئی طوغدیغی سنه صوقلیوب
ایقلرنده بوعلّته مستعد اثر قالمق ایله صکره ظهور
ایدر انکچون علاج مشکل اولور وعیبك بری دخی
اون ایقلری طرنقلرندن یوقاری حنیش طرفنده
وبعضاً اچ طرفنده اوفارق قوری قبارقلرواوزری
کپك سرپلمش کبی اولور وبعضاً اردایقلرنیك اردنده
قوری خطلق کبی اولوب وقیش کونلرده صوقدن
پك زیاده اولوب یورو دکجه بعضاً قنار بوپك
عیب ومضرتی کثیردر وبعض نوعی یازکونلرده
طوز وطپراق دوقانجه مشتد اولوب مشقّت
ویرر وقیشین مشتد اولانی قارلی وقتلرده بعضاً
شیش کلوب قارقالمقدن زائل اولمز بوالکی نوعك
علاجنه حکما قتی چوق تحریر ایتمشلر یازین مشتد
اولانه قیشین علاج قیشین مشتد اولانه یازین
علاج اولنور امّا پك اعلا علاجلرنك محللی اوّل بهار
ایله کهنه بهارده که معتدل وقتدر وقت اعتداله
علاج اولنجه بردخی تکرار مز اکثر کللی ترك اولور
وبوعلّت بعضاً اتك ذکری غلاظتده وبعضاً حیالرنده
وبعضاً ذکری اوزه رنده اوزونجه یارلیور وبعضاً

قسراغك

٤٠

قسراغك فرجنده اولوب بویل سبیله اوکلمق قتی
مشکلدر وبعضاً قسراغك بوضلرنیه طوغری
تأثیر ایدوب خراب ایلر وعیبك بری دخی سرطان
علّتیدر ایقلرنده قپلو میخه باشی کبی ویا اینك ممه سی
کبی وبعضاً بخود قدر انجق باشی بللو اولور ودیب
طرفی طاش کبی اولور حکما اختلاف ایلمشلردر
جالینوس قولی اون ایقلرنده اولور واردایقلرنده
اولماز اردایقلرنده بویله علّت چوق کورلمشدر
دیو اسکندر سئوال ایدنجه دیمشلردرکه اردد
ایقلرنده وسائر محلّنده بورسمده اولان علّت خنازیر
علّتیدر یعنی سراجه نوعندندر دیو جواب ویرمشلر
بقراط دخی بویله دیر وبعضیلر سرطان آتده
اولنجه اون واردایقلرنیك هرقنغی سنده اولسه
جائزدر وسائر محلّنده سرطان تعریفی کبی اولان
علّت سرطان دکلدر خنازیر علّتیدر وبعضیلر
دیمشدرکه سرطان اتك اکثر محلّنده اولور کرك
سرطان وکرك خنازیر علّتی اتلرده پك عیبدر
واتلرین یاندن ایروب بشقه بغلامه لیدر
وعیبك بری دخی قفّه دیدکلریدرکه بلکمك

سكرنيه برشي سبب اولوب انجنوب اينمك ايچرو
دونمه سي وطرناغنك اوجيله يورومه سي ايله عيبدر
زيرا كرك اون وكرك ارد ايقلرنيك سكرنيه كوشكلك
وتشنج واقع اولورسه بر دخي علاج اولماز فارسلر
محافظه سنده يك دقت ايتمه ليدرلر وبر محله چاريوب
وياخود برشي دوقانوب سكرلرنيه اكريلك كلورسه
انه كلي مضرتي اولور وعيبك بري دخي فَجْ ديركه
ايكي اياغي ارآسي حدّ تدن زياده كيك وآچيق اولوب
صاغ اياغن صاغنه وصول اياغن صولنه طوغري
اچاراق يورومكدر كرچه اعماله مضرتي يوقدر
اتماكه بهاسنه خلل ويرر وهم حكما يك مينمتسيزديرلر
أَفَجّ وفَجْحاءْ دخي ديرلر وآت يورر ايكن ايقلرينى
برى برينه چاريمق ويورر لكن بعض سكرلرى چاپتردمق
وبر اياغني قالديروب اكثريا يره اورمق آشيني مهنك
غيري اوله رق بعضاً ضعفتدن وبعضاً يتمار اولنمادن
وچوق دخمت چكمه دن كلورينلرده عيبدر لكن
قبيح دكلدر وعيبك بري دخي حياسي تك اولمق
اعماله هيچ ضرر ويرمز لكن بهاسي نقصان بولور
وعيبك بري دخي خيالري يازكوني بيويوب قيشين

كچولور وبعض سنك قيشين بيويوب يازين كچولور
وعيبك بري دخي اكثريا بلا سبب ذكريني طشره ده
طوتوب بوضلرنيه چاريمق كرچه اعماله هيچ ضرري
يوقدر لكن بي ادبلكدن بنصف بهاسين ايدر امام
رازي رحمة الله حضرتلري بوبحثده بيورديركه بي
ادبلك نه قدر مزمومكه حيوانده دخي نصف بهاسين
اشاغي وارمشلر وعيبك بري دخي فتقدركه
قارنك يوفقه يرنده برشيشدر الماقدر ياكچوك
يادخي بيوك اولور بهاسنك سكزيلوكده بريولوكني
ايدر زيرا اعماله كلي مضرتي واردر قارنك زارندن
بعض ايچرو سنده اولان شئ درنك ايچرو سنه جمع اولور
علاج يك مشكلدر وعيبك بري دخي اتك بلي دوز
وترك محلي يوكسك اولمق ياخود بلي يوكسك اولوب
ترك محلي اشاغي اولمق ياخود ترك محلي ياخود بيله جك
محلي ضعيف اولمق ياخود بلي حدبه لي اولمق يعني قامبور
اولمق ياخود واكي كلمن يرنده هومري بز اولمق اكر بز كوچك
ايسه اعماله مضر دكلدر اما بهاسي نقصان ايدركه
بيومك احتمالدر وعيبك بري دخي برصدركه برش
وابرش دخي ديرلر بر بياض لفدر قويروغي التده ودبري

اطرافنده وطولدقلرنده وکوزلرك اطرافنده بعض سائر
محللرنده بله اولورکه اعمالده هیچ مضرتی یوقدر انجق کمال
قتحندن بهاسی نقصان بولور وعیبك بری ده مکتاف
دیدکلری علتدرکه دائما ایراورولنجه یاغلنور بوبعض
حیوانده خلقیدر بلاسبب ظهور ایدر انه مکتاف
دیرلر بك مزمومدر علاج قبول ایتمز وبعض حیوانده
ظهور ایله ظهور ایدر برمدت علاج اولنوب اول محل
قلتاشنجه مانع دکلدر اما ظهور ایدنجه تیز اکر
اودولورسه کینه اولور برآیام ترك ایتمه لبدر
وعیبك بری دخی ضیق نفسی اولمقدر اکثریا دللی
ویورغون ایکن صوایچمدن عارض اولور برعلتدر ابتدا
حالنده علاج ممکندر اکر اسکیرسه علاج اولمز
ریئیو دیدکلری علتده چوریرکه افرنج طائفه سی
آزمه دیرلر وبعضاً ریح وانقباضدن دخی بویله اولور
انك صدرینه یاریخ یاخود بخار طوبلنوب ضیق
النفسی کبی اولور علم فرسدن اشبنا اولان قویروغن
قالدیروب دقت ایدر اکر مضطرب اولورسه یاخود
دیری بك حرکت ایدرسه اندن اعراض ایدرلر
زیرا علاج کار ایتمز اکر صحیح التدکبی قویروغن

قالدیرنجه

قالدیرنجه مضطرب اولنرسه علاج ایله زائل اولور
وبو علتك برنوع دخی کتوارپه دن اولور اوّل
صدرندن بدأ ایدر کالی ایله اضطراب ویرر واغزی
فناقوقر واکر تیز علاج اولنورسه صحت بولور وبعضاً
ایاغنه دخی تأثیر ایدر اکر ایاغنه دخی اینرسه
علاج مشکلدر وبعض خفیف اولوب صدرنده و
ایاغنه علاج اولنجه دفع اولور بومثللو حیوانه
حَمُر دیرلر اعماله وحملهٔ بهاسنه مانعدر وعیبك
بری دخی قِصَر دیرکه انسانده اولان زکام منزلنده
در اما فرسده بعضاً غایتله خطرناکدر دفعته هلاك
ایدر برقاچ کون مرور ایدرسه صحت بولور وعیبك
بری دخی بوغازك ایچ طرفندن برشیش عارض اولوب
دیش طرفندن ایچرده شیش اولدیغی معلوم اولنور
وقت اولورکه صودخی کچمز اولوب بورندن کلور
محللدیر آدینه خلق ومفعض دیرلر وعیبك
بری دخی جلد دیرلر برعلت شدیده دیرکه محللدن
دلنوب صاری صوایقیه باشلر اول موضعی داغلنجه
دفع اولوب محل اخردن ظهور ایدر اول محلده داغلنرسه
دفع اولوب برمحلدن دخی ظهور ایدر اکر داغلنمرسه

دفع اولمز وهر ظهور ایدن یری داغلد قجه بر یرندن
دخی ظهور ایدوب هلاکنه سبب اولور مکر که
بو علت ظهور ایدن حیوانی بر بشقه سمته نقل
ایدیروب نقل ایتدیکی یرین آب وهوا سی اول اسبه
موافق کلمکله خلاص اوله واولا باجقلرنده ظهور
ایدوب صکره بده ننه یا بیلور واول ظهور نده
مدتورا اولوب صکره بیومکه باشلر واکثریا قروجه
یاره اولوب جراحتی ارجه اولور قیدا ولنیوب معالجه
وتبدیل هوا وداغ اولمزسه تیز هلاك اولور لکن بونه
یقین بعض محللندن صاری ومتعفنجه صو ظهور
ایدرسه برقاچ دفعه زیاده جه درلده لرکه رطوبت
کثیره دنده بعض بویله علت ظهور ایدوب درلکله
ازاله اولوراکر درایله دفع اولمزسه علت مزکوردر
معلوم اوله وبو علت قاطرده ظهور ایدرسه چول
کلن یرنده اولوب بشقه یرنده اولماز وصاری صو
یرنیه قان اقروداغ ایله دفع اولور محل اخره نقل ایله
دفع اولوب اکثر هلاکنه سبب اولمز وعیبك یری
دخی یورایکن ایکی طرفه صالنور بو علت سکرلرین
ضعفندن اولور وبعضاً باجقلرنك سکرلری

قرو

قروشیشه مستعد اولور بو صالنمه پیدا ایدر صکره
قروشیش ظهور ایدر وبعض مهره دیدکلری
کمك کی اون ایکلری معضلنده ظهور ایدر بو مهره یه
مستعد ایکن پیدا اولور امابعض حیوان قوی اولوب
بو مهره ظهور نده چوق صالنمه کلمز امابعض
حیواندن چوق وقت زائل اولمز معلوم اوله که اکثرین
دورت ایاغنك برنده کیزلو عیب اولسه اکا وقوتك طرفی
برمقدار قوشدوروب بعده اینوب یا پچه یا پچه
کزدوریرکن علتی اولان ایاغن یره حفیف باصوب
وصحیح جابنی قوتلی بصار وصحیح اولان ایاغن بوکوب
حفیف بصدیغی ایاغی اوزه رینه طوردوروب علتنه
کوره چابه لنور وبرطریقی دخی کمالی ایله بینوب
وبرمقدار کزدیروب صکره برساعت قدر علفه
بغلایوب بعده اوزوتایپله بردوز محله کندو
کیفنه صالیوبره لر براز بوردوروب بعده دوده مراد
ایدنجه علت وارسه علت اولان ایاغن بر
یوکسك محله صحیح اولان جانبین دوز محله بصار
یاخود اون ایاغنده ایسه ایدرواوزه دوب
دیکلندیررا ردا یاغنده ایسه طرناغن اوجونه

باصوب اول ایاغن کوشك طوطرصکره الیله صیقه
رق یوقله یوب دقت اولنه هجرانی اولان محلّه
یا پشیجه البته قوچونوز اکر قوچونمسه بیله البته
برعلّت ظهورینه مستعد اولمیجه دیللند رمز
وصمق ایله حس اولنمیوب علّت طرنا عنده
مأمول اولنورسه براز طاش اوزیورودوب
صکره بینه طاشده دور ضوره لر قنغی طرنا عنده
علّت وارسه اول ایاغن حفیف دور ضورر
ویوموشق برآدر واکر دوردنده دخی وارسه
راحت دوره میوب ایکی طرفنه چبانر وطپراق
یقین ایسه طپرافده دورمق استر واکر کوکسنده
وصغری سنده علّت وارسه ضعیف لکندن وسموز
لکندن وبرطرفی برطرفنه اولمدیغندن بعض ارباب
فارسان فهم ایدرلر لکن الیله صیقنجه اول دخی
علّتنه کوره فهم اولنور واکر صدرنده ویا
باشنده علّت اشتباه اولنورسه برمقدار ردیج
قطرانی برپاره بزه بولایوب مزکور حیوانه قریب
برده یاقه لر اکر علّت وارسه قوقوسی بورنینه
کیدنجه ضررینی حس ایدوب کیروبه کیتمکه

باشلر

باشلر لکن بك یقین برده یقرلرسه هرحیوان
تنفّر ایدر واتلرینی صدرنده دماغنده بجقلرنده
طرنقلرنده اولان علّته زیاده دقت لازمدر
زیرا محلّ سائرندن زیاده مهلکدر بعض
علّت فرسده مهلك قاطرایله حمارده اولنولور
وبعض علّت اوچنده برحکم اولنور واکثریا اتلرینی
علّتی مشکلدر واعلا اتلك علّتی ادنا سندن
مشکلدر اسب اعلا یقلری قوتلی وبوینی
قالین وکردانی اینجه رك وباشی اورطه نه پك
بیوك ونه پك کچوك اوله وکوزلری صاف اوله
وقارنی دخی اوسط اوله بیوك وکوچك اولمیه
وعبو بابتدن سالم اوله وقاطرینی اعلاسی بلاد
ارمنیّه ده وماوراء النهرده اولوب اتلرایله برابر
بیونیدر وقاطرینی اتلره معنوی محبتلری واردر
برابر کزوب برابر بغلنه سنی سورلر لکن اتلر قاطری
سومز وحمارینی جله دن مقبولی مصرینی اولوب
بوینی اوزون وقارنی دکرمی وصاغر یعنی انثی وکوزلری
صاف، وباجقلری قوی وکوزل یوردوبشلی اولاندر
هرنقدر رأی العین کوچك ایسه دخی واکر خمارینی

آزمسنی کسمك مراد اولنور سه بورننك اوچونه
شرلغان یاغی سوره لرینك بورننده اولدقجه انومز
معلوم اوله که جمیع آت وبارکیر وقاطر وحمار
درنده واغزی بقسنده وبورسندن چقان رایحه
لرده مقبول اولان کوزل قوقو اولمقدر طبیعت
تنفر ایلین قوقو حیوانی بسلمك جائز دکلدر ویك
مقبولی ریحان کبی یعنی فسلیان قوقوسی کبی قوقاندر
یك مزمومی فتیلی دخانی کبی قوقاندر

یدنجی باب اتدرین یمی وشمامت لری بیاننده در
معلوم اولکه عقلا اتدرین یمی اقتالنه کمال ایله دقت
ایدرلر مثلا عبوبدن سالم برات التدقده اکوحقنه
میمنتلی ایسه عقیبنده مشکل ایشلرنیه کشاده
لك ظهور ایدرسه اول فرصه اعتبار ایدوب
ایوجه صقلرلر اکر عکسی ظهور ایدرسه دفع ایدرلر
وهرکسك حقنه برطوغری حیوان یمنی کلیر دیرلر
وبعض کسیه یمنلی اولان آخره عکسی ظهور ایتدیکی
دخی واردر وجمله حقنده میمنتسیز عداولنان
وسلمه سندن بیمه سندن احتراز لازم کلمز

نشانه لرین

نشانه لرین بیاننده درکه اولا اوست طوداغی
یاخود الت دوداغی کدیك اولمق هرنه محلده بولنورسه
اول محل شامتندن حالی اولماز ومبالغه ایدرلرکه
بومثللو اسبی حانه سنه مسافرتا بغلمق لایق
اولمدیغندن ماعدا باقی دخی جائز دکلدر همان
یویله حیوانی بلاداعدایه سودرمه لیدر دیرلر
ودوداقلری برمیقدار زیاده ونقصان اولان
آته دخی مشئومدیرلر حانه لرینه اوغرامزلر
الت واوست دوداغی برابر اولمه لیدر دیوحوق
تجربه تحریر ایدرلر ویری دخی اموز باشنده کندی
رنکندن یاخود آخر رنکدن سائر محل توتمدن
قالین واوزون دائره اولورسه طارلستی قدر
التون ویرسه لرحانه سنه بغلامزلر واول توتمری
یولسه لرینه بیترواقلیم خراسانده اول محلی داغلرلر
یاخود قازرلر توتی بتمز اولوب چیلق قالر معلومدر
ومکروهك بری دخی النده اولان دائره جفته
اولمق یعنی ایکی دائره اولمق هیچ اولمرسه غایت
یوروك اولور وهندا قیمنده الی دائره لی اسبی
مقبول صایمزلر واسمنه جوّد دیرلر واما عربان

واقیم میده بر دائره لی اولان اسبی مبارك عد ایدرلر
وبنیلرنده زیاده بها ایله بیع ایدرلر لکن دائره سز
بك نادر دیر باری بر دائره لیدن زیاده سنه
اعتبار اولنیه که چفته لی بقیری مشهور دور
وچفته دخی ایکی یه دینیلور واکر اول دائره نك
بورومارك قیورلیوب اوجی قولقلری بینه طوغری
کیدرسه پك مقبول وموتس وخوش خلقلی
اولور بورنونه طغری اینارسه بعض سوء خلقه
دلیلدر وبین الاتراك براوج بش یدی خلاصه
تك اوله رق قاچ دائره اولسه پك معیوب اولیوب
چفت اولورسه منع ایدرلر وبورننك دورت
پرمق یوقریسندن یولار خلقه سنك کلدیکی
محلده دائره اولورسه ویا بونیونك هر قنغی
محلنده اولورسه ویا کوکسنك هر قنغی محلنده اولورسه
ویا بوکرنده ویا کوره کنده وکوره کی قرنده ودیرك
قرنده واطرافنده دائره اولورسه جمله سنی
مشئوم عد ایدرلر امّا قرنی اورطاسنده قولان
جا بنندن ذکرنیه دوغری سلوی کیی برحالت
اولورسه شریفه دیرلر پك معتبر در بین الاتراك

شرحه

شرحه دیرلر یعنی قرنی وسه طنده اولد یغندن
قرنی یارق دیمك اولور مقبولدر بین الناس
شریحه دیو مشهور دیر واکر فرس بطبع اخانته
بصریحی اولورسه اول فرسك صاحبنك دوستی
ازاولوب دشمنی چوغالیر واکراتك صدرنده
یاخود دبری اطرافنده بوضلرنده جان یقشمایه حق
برقیم صقیل نشانه برحالت اولورسه شئا
متندن صاحبنك دورت ایقلی حیوانی ضایع
اولور وبعضاً کوله وابتاع واولادنیه دخی
شئا متی تأثیر ایدر واکر بوضلرنك برنیك
تونیده اصلندن اولمیان برعلامت که رنکی کیی
وتویلری قاریشقلغی کیی ظهور ایدرسه اول
حیوانی دفع ایتمك لازمدر واکر بعض محلنك
تویلری نقطه قدر یاخود نقطه دن ایریجه
صاری ایرسه مکروهدر کریه کودرلر واکر قویروغی
التده برص علامتی ظهور ایدرسه هر نقدر
اصدقا سی چوق اولسه دخی هیچ برامورنده صدقت
ایتمه یه لر واکر بوکرنك بوش یرنیك صاغنده
مرتبع یا مدور یا بربا ایکی یادورت علامت

ظهور ایلسه صاحبنه صاحب دینی محمد دن خیر کثیر
ظهور ایدر واکر صولنده ظهور ایدرسه اومدیغی
مراد انك مجموعنه وصوله دلیلدر واکر ایکی جانبنده
ظهور ایدرسه کمالی ایله بترك ایدرلر حضولیله
اهل هند واهل خراسان اکثرنده ظهور ایدنجه
ابیات ایله مدح ایدرلر وفارسیجه ادبنه
آخرك دیرلر واسبنك دیرلر واکر صاغنده
یا صولنده اوج اولورسه هنده باب طوترلر
امّا که خراساننده باب طومتیوب اول اتی بانلرزن
دفع ایدرلر واکر بورننده یا محوزلری قرینده
اولمذن اولمیان نقطه کبی وسائر بورقاشق
نوی کبی برعلامت ظهور ایلسه باب طومتیوب
دفع ایدرلر واکر کوزلری حمار وحشی یه ویاکیکه
بکزه سه ینه مقبول طومتیوب اولرنیه المازلر
وقورت رنکنده اولان آت اقلیم هنتده هیچ مقبول
طومتیوب بلده بلده یه سورلر واکر اقلیم هنده
بلاد فارسده برآت ایاغنی یره اورارق قنادیرسه
اول آیته بنمزلر واکر یوله حاظر لنمق ایسه براخر
آت کتیریرلر اولده اویله ایدرسه اول یولدن

رجوع

رجوع ایدرلر واکر برییوله حاظر لد قلری آتك
دیزلری اشنده ویا اوستنده ویا طوراقلرنده برعلت
ویا برعلامت ظهور ایلسه اول یولدن بینه
رجوع ایدرلر واکر آتك حیالری دینیك رنك
آخر رنکه ویا خود دیشلری آتی رنکنی تحویل ایدرسه
برمقدار مال لرنیك بیهوده زوالنی تجربه ایلیشلردر
واکر آتك حیالرنیك اوستنده ویا اشنده برعلامت
ظهور ایلسه ویا غرّه لی آتك غره سنك اوطاسی
بولنوب ایکی لنسه ویاخود قولاغی ایله کوزی
بینده اوج بیاض نقطه ظاهر اولسه اقلیم هنده
وعنده صدقه تشبّث ایدرلر مضرتك دفعی
ایچون واکر آتك قابورغه لرنیك صاغنده
ویا صولنده دورت دانه بیاض نقطه ظهور ایلسه
صاحبی شان صاحبی واکر اول وقت اولادی
دنیا یه کلیرسه اولادی دخی صاحب شان اوله
واکر مقاتله یه کیتسه سالماً رجوع ایلیه واکر
آتك صدرینیك ایکی صاغنده وایکی صولنده
وبرسوك دوره دخی اشنده بویلجه بلا نقصان
علامت ظهور ایلسه صاحبنك چوق مال الینه

كيره واكر اتك دوداقلرنده و يا دشلرنده خلاف
عاده برشى ظهور ايلسه سالمكه مانع ايله سفره
كمزلر واكر اتك دلى التنده قرمزى جكر و يا مراره
رنك برعلامت ظاهر اولسه و اول علامتن اوزه رى
نقطه نقطه اولسه اول اتك چوق ياشمه سى تجربه
اولنمشدر وخصوصيله قاطره اولورسه قرق سنه
ياشه دكين تجربه ايتمشلر واكر قولتوغى التنده برعلامت
ظهور ايتسه صاحبى بركتو عورته مقارن اولمسى
تجربه اولنمشدر واكر ذكرنده نقطه نقطه علامت
ظهور ايتسه صاحبنك برايو عورته مقارنته دالدر
واكر دشلرين وقتسز دكشرسه بسله ميوب دفع
ايدرلر واهل هند وقتسز دكشن اتك صاينك
طول عمرنه و تيز دكشن قصر عمرينه دالدر ديو اعتقاد
ايدرلر واكر دوه وقاطر وحمارك اموز باشى توكى
التنده يارق كبى خطوط اولورسه بدلرندن دفع ايدرلر
واكر ايقلرى ايجروبه ايكرى اولورسه شاشمتنه ودشيرو
ايكرى اولورسه تبرّوكينه حمل ايدرلر واكر خطوط
مزكور اموز باشندن اشاغى اولورسه تنبل لكنى تجربه
ايلمشلردر بهاسى نقصان ايدر وهر قنغى حيوان اولورسه

اولسون دلينك التنده يا اوستنده وياخود يانلرنده يارلش
كبى خلقى خطوط اولسه صاحبنك ضيق معاشنه دليلدر
ديرلر واكر بوحيوانلرين اغزى ايله قولاغى مابين
ايكى جابندن پك قرمزى و ياخود پك سوادا وزره اولوب
وجود سائر رنكين قنغى سندن اولورسه اولسون
صاحبنك طول عمرين تجربه ايتمشلردر واكر برجابنده
اولورسه صاحبنك ضيق معاشنه باعثدر ديرلر
واكر قاطرايله حمارك بورنك برجابنده ياخود ايكى
جابنده دوّاره اولسه صاحبنك تام وشان صاحبى
اولمسى تجربه ايتمشلر هر نقدر ضيق حاله ايسه رخى
واكر بورنك صاغنده و ياصولنده اوچر دوّاره اولسه
يا ايكى طرفنده اوچر دوّاره اولسه صاحبى مرتبهٔ عاليه
نائل اولمسى تجربه اولنمشدر وقاطرايله حمارك الت
و يا اوست واكى سنده بردن دوداغنده دوّاره اولسه
صاحبنك چوق ماله نائل اولمسى تجربه ايتمشلردر
واكر كوكسنده و يا بوينوزنده سروى كبى و ياخود انسان
الينه شبيه نشانه اولسه پك مقبول طوطرلر واكر
انك كوزنيك برنده يا ايكى سنك چوره سنده خلقه
وارى نشانه اولسه كندينك واولادينك

طول عمرین تجربه ایلمشلردر وبعض بلادك فارسلری
تجربه ایله دیرلرکه اکر براتِ یدی یاشنه کیروب
یدنجی سنهٔ تمام ایدرسه اون یاشنه واریر واون
سنه تمام ایدرسه اون سکز یاشنه واریر اون سکزنی
دخی تمام ایدرسه یکرمی سکزینه ویکرمی سکزینه کیرسه
اوتوز اوتوز بر یاشنه کیرر دیرلر بو وقت مزکور حیوانك
کچید وقیدر بوندن ایلروسنی هیچ صایمازلر واکر
بو صایلان سنه لرده بر مقدار اتلرینك مزاجی
بوزولوب صکره صحت بولورسه زیاده میمنتلی عد ایدرلر
واخر الامر اول اتك فوتنده کفنلیوب برمحله دفن
ایدرلر وبیلرنده زیاده بو عادته رعایت ایدرلر بویله
ایتمه مکی یمنسزلکدیرلر واکر براتك کوزلرینك
برینك یا ایکی سنك قرنده موزاق تمرتینه شبیه
نشانه اولسه صاحبنك حریص زده مظفر اولسنی تجربه
ایلدکلرندن دورت قات بهاسین ایدر واکر براتٔ
باشنی یوقاری دیکوب تنفس اتمه ایدمان ایتسه صدقه
ایله مشغول اولمه لی دیرلر اکثر یا صاحبی برمحت چکمه
سین تجربه ایلمشلردر واکر اتك براموزی قصه
وبرطرفی یوکسك اولسه صاحبنك مدیون اولمه سنی

تجربه ایلمشلردر وارستطالیسدن منقولدرکه
بنیلجك موضعنده یاخود ایرك احاطه ایتدیکی موضعنده
دواره اولسه هرقاچ اولورسه اولسون اولاتٔ حربده
وصیده وقوشورده ولعبده نیمه سنی تجویز ایتمه مشلر
برخاطر کورولوردیو واکر اتك قارنده دوارهٔ
کبیره اولسه یاخود شکوفه لردن برشکوفه
وسرویه ویاپنجیه شبیه برنشانه اولسه اقلیم
فارسده اول نشانه لی اتك صاحبی طول عمرایله معمّر
ومکرّم اولوب اولاد اصفاد صاحبی وجمله سنك نام
وشان صاحبی اوله سنده شبهه یوقدر باذن الله
واکر قویروغنك صاغ جانبنك قللری دوکلسه
صاحبی عوره تدن زخمت چکه صول جانبنك قللری
دوکلسه عوره تی زخمت چکه واکر قویروغی قوجانده
یوصه بکزر برعلامت ظاهر اولسه صاحبنك برمقدار
مالنك زوالنی واکر دبری قرنده یوص اولیوب
یوصه شبیه برعلامت ظاهر اولسه عوره تدن
ویاقریب خذ سکارندن برکتو شیئك صدوردنی تجربه
ایلمشلر واکر اردایقلرنك ایکی سنده دواره اولسه
برابر سفر ایدن صاحبنك چوق خیره نائل اولدسنی

واون ایقلرنده دوّاره اولسه صاحبنه بهم نظر اصابت
ایتمه سین تجربه ایتمشلر واکر طرنقلری ایکری
بوکری اولسه شاماتك تجربه ایتمشلر واکر دورت
ایقلرنیك دیزلرینه قدر تویلری یك اوزون
وچوق اولوب قویروغنیك قللری قیوراق وکوزلری
کوك اولسه بوائك صاحبی اول آت ایله یدی دفعه
أعدایه طالوب اعدا هجوم ایتسه کینه اعدا ظفر
بولهمیوب سالماً خلاص اوله وزمان اسکندرده
ارسطو حکیم تدبیری ایله پهلوانلری بونوع اتلره
سوار ایدوب یدیشر دفعه اعدایه حواله ایدیروب
سکزنجیده اتلرین دکشدیرر لرایدی

سکزنجی باب قسراغك احوالی وات ایله موافق
مخالفتی بیانندہ در معلوم اوله کہ اتك حسن
قبحی قسراقده دخی معتبر در اما بعض مآده ده عکسی
معتبر در مثلا ارکك اتك کمال حستی معتبر و
قسراغك عدم حستی معتبر در حتی عمادی قسراق
اوزرینه چکدکده فرق ایده میوب تنفر ایتیوب
قاطر حاملاوله حسن غالب اولان تنفر ایدوب

حمل قبول ایتمز ایدرسه دخی قاطر تولد ایدنجه با قمز
اتك چون آت کبی حستی غالب اولان نوع معتبر
دکلدر بعض محلده وبعض دیارده یالکز بنك ایچون
حسلی اولان معتبر در زیرا جناوارلی وخیر سیزلی
محللرده آندن معتبر در بالخصوص ارسلان محللرن
آت قوقوسین النجه کوچ مرور ایدر وبعضاً قان
قشانوب علت کتیرر قسراق سربس مرور ایدوب علت
کتیرمز وقاچوب قومغه قسراق متحمل درات اوقدر
تحمل ایده مز امّا صغوف جنکلرنده وعسکر اوزره
وارمده وسائر اظهار ضرره البت آت معتبر در
وقوندرمه ایچون قسراغك ضعیفی مقبولدر یك سوز
اولنجه حامله اولمز وچکه لری یك اتلی اولان قسراق
اکثریا عقیم اولوب طوغورمز وقسراق سورو سنك
اوتونه برارکك آت قویرمه ایدرواکر مخصوص
صوی آت چکمك لازم کلیرسه بش دفعه چکه لر
زیاده چکرلرسه بیشدن یوقریسی قوّتسز اولوروردولی
ضعیف اولور واتك وقسراغك کمال صحتی شرطدر
بر علتلری اولدیغی وقت اولورسه طایده ظهور
ایدر وابونیك حسنی قبحی طایده ظهور ایدرواکر

واتك اون ياشندن يوقرو سنك دولى ضعيف اولور
پك توانا لكى وقت يدى سكز ياشنده ايكن اولاندر
وبرمدت قسراغه چكلميوب منى سى حبس اولات
اتى مقدم بياغى قسراغه چكوب صكره محصوصيه يه
چكه لر حبس منى ايله تعفن كسيلميش اولورسه طاى
علتلى اولور وطاى دوشوروب قسراغك رحمنه
فساد كليرسه علاج ايتمدن چكميه لر واكر قسراغك
رحمنده جرب فرم اولنسه ايكى چكردك كافورى
كل صويى ايله حل ايدوب ايليچق ايليچق رحمنه دوكولر
برقاچ دفعه ايدنجه بومهلك علتدن خلاص اولور
علامتى رحمنه بوعلت ظهور ايدنجه بول ايدركن
بولى قويروغنه دوقاسنه قيللرى دوكولوب
تيز علاج اولرسه قويروغندن وجودينه تأثير
ايدر وبودواخى رحمك چوق علتلرينه كافيدر
برمقدار قشاء حمار يعنى آجى خيار وقارغه دوكلكى
دخى ديرلر برمقدار الوب كونشده قوروده لر حتى
مضرتى زائل اوله اكر كوكله ده قوروده لرسه مضرتى
باقى قالور خلاصه كونشده قونيده لر بوده ربعى قدر
نظرون قيوب وسحق ايدوب بروآفريونجه يا خود اوت

ياصمان اوستونه بش درهمدن اون درهمه قدر حيوانك
مزاجنه كوره سرپوپ يدوره لر واكر اكراه ايدوب
يمرسه برمقدار كپك وطوز ايله مزكورى قارشديروب
هفته ده اوچ دفعه قسراقده يديره لر اما حامله ايكن
يديرميه لر هرنقدر علل سقامى وارسه مجموعى زائل اولوب
كندينه براعتباط تام كله اول بهاره وكوزون دخى
مناسبدر وقت سائرده حامله اولمارسه مناسبدر
واكر وقتسز اقتضا ايدوب قارغه دوكلكى بولنمارسه
كوكونى طوغرايوب برساعت قدر سركه ده اصلايوب
بوده كونشده قوروده وب مقدمكى كبى ايده لر كرچه
كوكندن خيارى منفعتلى در واكر قساق حامله
ايكن طاى فساده كتسه صنجولنمش كبى فرياد ايتمكه
باشلر بعضاً كندوكندينه طايك دوشوروب خلاص
اولور واكر دوشوره مرسه قساق هلاك اولور كندى
دوشوره ميه جكى فهم اولندقده رحمنه الين صوقوب
طايك اعزين وبوغازين صقه رق هلاك ايده لر
اناسنك سلامتى ايچون بوده فاشرا ديدكلرى كوك كه
تركجه ادينه يرصومونى ديرلر اول كوكك برمقدارين
شراب ايله قيناديوب بوده بورنونه دركه لر آخشره

دیقچه طایك لاشه سنی دوشوروب اول علت مهلکدن
خلاص اولور و بنجه علت وار دیرکه انڭ ظهوراید بنجه
علاجندن عاجز اولنوب قسراقده ظهوراید بنجه حملنی
وضع یاخود دوشورمکله خلاص اولور واکر قسراغك
رحمنه شیشش کلوب وچیقوب صارقصا همان قسراغی
ارقه اوزره یاتیروب ویولا ریله برمقدار باشین یرڈن
یوکسك طوطوب حیوانك تحملی مقدار بچق صوایله ازیت
ویروب یا قمیه رق کوزلجه بیقه یه بعده یدیمش
خرمایله مسحوق ماضی و شراب طورطوسی و اسکی
دبتون یاغی برابرطوج اولنوب و سنکرایله اول محلله وضع
ایده لر ساعتده برکره تکرار ایدوب برقاچ دفعه دنضکره
یاپچه یاپچه ایچرو وضع ایده لر اکر کینه کیرمرسه
دواء مزکوره برمقدار اکشی انار قبوغی مسحوق اضافه
ایدوب یینه تکرار ایده لر حفت کلنجه الی ایله ایچرویه
وضع اولنه واکر رحمی طشره چقدقده یاریسی اینجه
ایکنه وکتان ایپلکی ایله دیکه لر سائر شیله دیکه یه لر
وایپلکده اینجه اوله تمام دیکوب بعده قاناتاریون
یاخود کبریت یاغی سوروب یاپچه یاپچه ایچرو وضع ایدوب
بعده برصفیر و یاماندہ مثانه سین بنی بوغازلنمش

ایکن

ایکن الوب ایوجه بیقه دقدنضکره یاغ مزکور ایله ایده
یاغلیوب رحمنه وضع ایدوب وافلیوب حتی مثانه شیشوب
هم رحمده اولان شیشه نفع ویره وهم طشره چیقمه دن
منع ایده امامثانه نك اغزنی قوجه باغلیه که حتی
اوفلنن نفس طشره چیقوب مثانه دشمیه برقاچ
کون دوره بعده دفعه بیراغن اسکی شراب ایله قیناوب
و مثانه نك باغلین چوزوب روزکاری زائل اولنجه
رحمدن چیقروب مزکور قیناین شراب بوغنه طوطه لر
حتی صغری سنه برشی اورتوب واون ایقلرین بر
یوکسك محله باصدیروب طنجره رحمنه یقین طوطه لرکه
بوغ رحمنه واصل اوله صحت کلنجه دوام ایده لر
واکر قسراق ملحم طوطوب حامله قالمرسه قیمون سود
و بشیوز یکرمی درهم شکر او توز درهم هل اولنجه قیناوب
بعده ارپایه ایچروب قورتدقدنضکره قسراغه دوام
ایله اول اریه لی یدوره لر علاج دیکر بیر اکی درهم
زنجبیل اکی درهم قاقوله اکی درهم مسك نافه سی بربچق
درهم حشیشه یعنی حلیتیتك تخمی بربچق درهم هاوج
تخمی اکی درهم بلادر اوتنك عسلی بربچق درهم بلادر
بولنمازسه اوکه بدلکچی بوینوزی مسحوق اوتوز درهم

میان کوکی اوتوز درهم و تمرهندی اون بش درهم و اول
بلده ده بولنان اوتلارین ایچنده اتک پك خوشلذ یغی
اوتی اوّل یازده علی الصباح اوزدلری کسرت چیلی اکن برمقدار
دوکوب صویون صیقه لر بوچیلی صودن التی وقیه دوکلش
ارپه قینادوب صوین الوب اجزاء مزکوری ارپه صوی
وچیلی صوایله اغزی قپالی قینادوب وسوزوب وقسرغی
اون بش کون قدر چایره لدوب بعده چایره دن کیتروب
علفی وارپه سی اوزه رینه بوصوی سرپوب یدیره لرش اون
کون بویله ایدوب اته چکه لر وبو علاجدن صکره قسراقلرین
حامله اولدیغی کیت بیطرهٔ معتبرلرندن تحریر اولنمشدر
حکایه روایت اولنور که سلوما طیس دیدکلری مملکتده
برصوی قسراق وارایرکه اون دورت یاشنه کیرنجه حیض
نسوانه شبیه دم ظهور ایدوب بعده چفتلشمیه اشتیاق
ایدوب ودفعهٔ واحده حامله اولوب حملی وضعدن
اولیه برآغزی اری طوتارکه چاغروب ایکنه مه لری
وکشنه ملری برایکی کون مملکتی تجهیز ایدروطغروب طابین
کوروبنجه قورقوب وتنفر ایدوب قاچار وطابین الوب یقارلر
وقورودولر بعده قسراق کشنمیه باشلروطای تطهیر
ایدوب یانه کتورنجه یالایوب سومیه باشلر وسود

ویروب سوددن کسیلنجه یانه ادم اوغراتمق استروبعض
بلاده آت چکدکدن صکره قسراق بول ایدرکن صارماشق
یاپراغنه بول ایدیروب ایرته سی کون بقرلراکر یاپراق
قورو ایسه حامله واکر یاش ایسه حامله دکلدرلر
وبلا دروده چکلدکدن صکره بش اون کون دقت ایدرلر
اکر فوچی بلا بول ارالق ارالق یاشلا نورسه طوتمشدر
وقورو اولوب بشارمرسه طوتمشدر برده یانه
آیغیر کلنجه پك دار یلوب چفته اتورسه حامله در

طقوزنجی باب اتک باشنه عارض اولان علل عیوب
بیانده درفقاس دیدکلری برعلت درکه انسانده اولان
زکام کبیدر اکر یازکونی اولورسه برمقدار زعفران
وبرمقدار کافور بنفشه یاغنده حل ایدوب خشام اوزه رک
بورنه طملاده لرلر کون صیره ایلر اکر تسکین اولمازسه
برانجه قمش بغومی اوجونه بولاشدیروب بورنه
اوفلیه لرلر تاکه یوقاری چیقه اوج کونده البته شفا بولور
نوع دیکر سرکه ایچنده برایکی چکردك کافور حل ایدوب
قمش ایله اخشام صباح بورنه اوفلیه لرلر مجربدر واکر
قیش کونی اولورسه برمقدار تره یاغی ایچنه بر درهم